МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАУКОВИЙ ВІСНИК МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Серія:
ФІЛОЛОГІЯ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Випуск 77

Видавничий дім
«Гельветика»
2026

Збірник включено до категорії «Б» Переліку наукових фахових видань України зі спеціальності В11 «Філологія» на підставі Наказу Міністерства освіти і науки України № 1471 від 26.11.2020 р. (додаток 3).

Видання включено до міжнародної наукометричної бази
Index Copernicus International (Республіка Польща)

Серію засновано у 2010 р.

Засновник – Міжнародний гуманітарний університет

Друкується за рішенням Вченої ради Міжнародного гуманітарного університету
протокол № 10 від 11.03.2026 р.

Видавнича рада:
С.В. Ківалов, акад. АПН і НАПрН України, д-р юрид. наук, проф. – голова ради; **А.Ф. Крижановський,** член-кореспондент НАПрН України, д-р юрид. наук, проф. – заступник голови ради; **М.П. Коваленко,** д-р фіз.-мат. наук, проф.; **С.А. Андронаті,** акад. НАН України; **О.М. Головченко,** д-р екон. наук, проф.; **М.З. Згуровський,** акад. НАН України, д-р техн. наук, проф.; **В.А. Кухаренко,** д-р філол. наук, проф.; **Г.П. Пекліна,** д. мед. наук, проф.; **О.В. Токарєв,** Засл. діяч мистецтв України.

Головний редактор серії: доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри прикладної лінгвістики Національного університету «Одеська юридична академія» **М.В. Мамич**.

Редакційна колегія серії «Філологія»:
С.В. Голик, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри англійської філології, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»; **І.І. Дмитрів,** кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури та теорії літератури, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка; **М.І. Зубов,** доктор філологічних наук, професор кафедри германських та східних мов, Міжнародний гуманітарний університет; **А.А. Кісельова,** кандидат філологічних наук, доцент кафедри прикладної лінгвістики, Національний університет «Одеська юридична академія»; **А.П. Ладиненко,** кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов № 2, Національний університет «Одеська юридична академія»; **Г.В. Савчук,** кандидат філологічних наук, доцент кафедри перекладу та мовознавства, Міжнародний гуманітарний університет; **Ю.О. Томчаковська,** кандидат філологічних наук, доцент, в.о. зав. кафедри іноземних мов № 2, Національний університет «Одеська юридична академія»; **О.В. Шевченко-Бітенська,** кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов № 1, Національний університет «Одеська юридична академія»; **О.К. Гадомський,** доктор філологічних наук, доктор габілітований гуманітарних наук в області мовознавства (Варшавський університет), професор, завідувач кафедри білоруських та українських досліджень, Інститут славістики, Опольський університет (Ополе, Польща).

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com
від польської компанії Plagiat.pl.

Повне або часткове передрукування матеріалів, виданих у збірнику
«Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету»,
допускається лише з письмового дозволу редакції.

При передрукуванні матеріалів посилання на
«Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету» обов'язкове.

Суб'єкт у сфері друкованих медіа – Міжнародний гуманітарний університет
(Фонтанська дорога, буд. 33, м. Одеса, 65009, e-mail: mgu_rektorat@ukr.net. Тел.: +38 (048) 719-88-38).

Реєстрація суб'єкта у сфері друкованих медіа: Рішення Національної ради України
з питань телебачення і радіомовлення № 1551 від 09.05.2024 року (ідентифікатор медіа – R30-04398).

Адреса редакції:
Міжнародний гуманітарний університет, офіс 502,
вул. Фонтанська дорога, 33, м. Одеса, 65009, Україна,
тел. (+38) 099-547-85-90, www.vestnik-philology.mgu.od.ua

© Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.
Серія: «Філологія», 2026
© Міжнародний гуманітарний університет, 2026

МОВОЗНАВСТВО

УДК 811.134.2'42:791.221
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.1

Базарова І.,
PhD,
доцент кафедри іноземних мов та перекладу
Одеського національного морського університету
https://orcid.org/0000-0002-2446-3005

ОСОБЛИВОСТІ ЕТИКЕТНИХ ФОРМУЛ СВІТСЬКОЇ БЕСІДИ В ІСПАНСЬКОМУ КІНОДИСКУСІ (НА МАТЕРІАЛІ СЕРІАЛУ «LA COCINERA DE CASTAMAR»)

Анотація. Статтю присвячено комплексному лінгвопрагматичному аналізу функціонування етикетних формул світської бесіди (*small talk*) у сучасному іспаномовному кінодискурсі. У межах актуальної антропоцентричної парадигми досліджено роль фатичної комунікації як ключового інструменту конструювання соціальної реальності на екрані. Доведено, що попри художню та сценарно зумовлену природу, кінодискурс постає репрезентативним відображенням живої міжособистісної взаємодії, де етикетні формули стають маркерами соціального виховання та емоційної динаміки персонажів. Наукова новизна роботи полягає у поєднанні інструментарію теорії мовленнєвих актів із аналізом стратегій ввічливості в межах іспанського лінгвокультурного простору.

Центральне місце в дослідженні посідає розробка та обґрунтування чіткої структурної класифікації мовленнєвих одиниць світської бесіди. Автором виокремлено та систематизовано три засадничі макрогрупи етикетних формул залежно від фази розгортання комунікативного акту: формули ініціації контакту (ритуальні вітання, запитання про стан справ), формули дискурсивного супроводу та підтримання розмови (маркери активного слухання, компліменти) та формули термінації чи завершення контакту (стратегії екологічного виходу із взаємодії). Окрему увагу приділено прагматичному потенціалу компліменту як специфічного позитивно-оцінного мовленнєвого акту, що характеризується суб'єктно-об'єктною конвергенцією та відсутністю аргументативної бази, виконуючи суто фатичну функцію гармонізації спілкування.

Аналіз, проведений на матеріалі іспанського телесеріалу «La cocinera de Castamar», дозволив виявити, що використання етикетних формул у кінодискурсі не обмежується лише кооперативною функцією. У драматичних та детективних сюжетах підкреслено ввічливий *small talk* часто трансформується в інструмент прихованого соціального конфлікту, психологічного тиску або маркування ієрархічних кордонів. У висновках наголошується, що етикетні одиниці є динамічними елементами, які дозволяють сценаристам керувати темпоритмом сюжету та моделювати складні соціальні ієрархії. Визначено перспективи подальших розвідок у напрямі порівняльного аналізу світської бесіди в різних лінгвокультурах.

Ключові слова: кінодискурс, світська бесіда, small talk, фатичне спілкування, етикетні формули, прагматика, стратегія ввічливості.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. У межах новітніх лінгвістичних студій спостерігається підвищений інтерес дослідників до вивчення функціонування мови в умовах, які є максимально наближеними до реальних ситуацій соціальної взаємодії. У цьому лінгвістичному контексті кінодискурс постає як складний, багатовимірний та унікальний об'єкт наукового аналізу, що слугує надзвичайно репрезентативним відображенням живої міжособистісної комунікації. Попри свою сценарно обумовлену, художню та заздалегідь підготовлену природу, екранна комунікація завжди прагне до створення ілюзії абсолютної спонтанності та життєвої правдоподібності. Одним із найбільш дієвих та ключових інструментів досягнення такого ефекту є світська бесіда *(small talk)* – специфічна форма фатичного спілкування. У межах екранного наративу світська бесіда далеко виходить за межі свого первинного, суто контактовстановлюючого призначення. Сучасні дослідники наголошують, що фатичне спілкування у кіно не є тривіальним «заповненням пауз» чи фоновим комунікативним шумом. Навпаки, воно виступає потужним і самостійним інструментом конструювання соціальної реальності на екрані, створюючи необхідний прагматичний та емоційний базис для розгортання основної дії художнього твору та занурення реципієнта в атмосферу комунікативної ситуації [1], [2], [3], [4].

Центральну та визначальну роль у реалізації фатичної функції відіграють етикетні формули, які в кінематографічному дискурсі набувають особливого, глибинного семантико-прагматичного навантаження. З погляду комунікативної прагматики, вони слугують надзвичайно гнучким інструментом регулювання міжособистісної дистанції: етикетні вислови допомагають кіногероям встановлювати первинний контакт, підтримувати доброзичливу чи нейтральну взаємодію або ж, навпаки, різко та категорично розривати наявні соціальні зв'язки. Через вибір специфічних вітань, прощань, стратегій висловлення згоди, обміну гумористичними репліками чи стандартними фразами про погоду, комуніканти на екрані імпліцитно, але дуже виразно транслюють свій соціальний статус. Крім того, ці формули є безпосередніми індикаторами рівня освіти героїв, специфіки їхнього виховання, приналежності до певної соціальної, культурної чи професійної групи, а також чітко відображають їхній поточний психологічний стан, внутрішні інтенції та емоційне тло у конкретний момент розгортання сюжету [5], [6], [7], [8], [9].

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної теми, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Питаннями функціонування фатичних висловлювань та специфікою засто-

сування етикетних формул у різножанрових дискурсивних практиках активно опікуються як вітчизняні (Бігунова Н.О., Дерев'янко Ю.М., Ківенко І.А.,), так і зарубіжні лінгвісти (Agil S., Amelia P., Fox K., Safira T.). Огляд актуальних публікацій за останні роки демонструє стійку дослідницьку тенденцію до диференційованого та глибокого вивчення світської бесіди залежно від чіткої жанрової специфіки конкретного кінематографічного твору. У розвідках, побудованих на матеріалі кінокартин, ґрунтовно аналізується те, як невимушена світська бесіда та вчасний обмін стандартними етикетними репліками сприяють поступовому подоланню жорстких статусних бар'єрів, руйнують первинне соціальне відчуження та призводять до емоційного зближення головних героїв [1], [8]. Крім повнометражного кіно, об'єктом пильної уваги лінгвістів стає сучасний телесерійний дискурс. Дослідження багатосерійних проєктів дозволяє науковцям простежити функціонування етикетних формул *small talk* не лише в статиці, а й у тривалій часовій перспективі, особливо в складних умовах повсякденної міжкультурної та міжмовної взаємодії персонажів [2].

Низка ґрунтовних наукових розвідок наочно доводить, що продумані стратегії позитивної та негативної ввічливості виступають фундаментальною, невіддільною основою для побудови реалістичних кінодіалогів. Саме вони допомагають героям зберігати власне комунікативне «обличчя», демонструвати необхідну повагу до соціального статусу співрозмовника під час обміну ритуальними фразами, а також ефективно згладжувати кути за допомогою інтеграції гумору у світську бесіду [5], [6].

Попри такий значний інтерес наукової спільноти до прагматики кінодискурсу, проблема системного функціонування етикетних формул світської бесіди залишається вивченою не повною мірою. Детальний і критичний аналіз джерельної бази виявляє, що переважна більшість сучасних розвідок має дещо фрагментарний або вузькоспрямований характер. Вони здебільшого зосереджені або виключно на ілюстрації та підтвердженні окремих аспектів класичної теорії ввічливості, або ж обмежуються локальним прагмалінгвістичним аналізом мовленнєвого портрета персонажів одного конкретного фільму чи навчального відеофрагмента [2], [8]. У сучасній лінгвістичній науці все ще залишається гостра, нагальна потреба у комплексній, багатовимірній систематизації специфічних рис етикетних формул *small talk* як цілісного, самостійного прагматичного явища. Поза належною увагою дослідників залишається динамічний аспект цієї складної проблеми – те, як прагматичне навантаження, первинна функція та семантика фатичних виразів безперервно трансформуються, змінюючи свою полярність від кооперативної до конфронтаційної залежно від динаміки розвитку кінематографічного сюжету [1], [2], [3], [5], [6], [7], [8], [9], [10], [11].

Формування мети статті. Метою цієї статті є систематизація структурно-семантичних і прагматичних особливостей етикетних формул *small talk* у сучасному іспаномовному кінодискурсі. Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких завдань: з'ясувати теоретичне підґрунтя функціонування фатичних висловлювань на екрані, розробити структурну класифікацію етикетних одиниць, що обслуговують невимушену комунікацію, а також проаналізувати їхню ключову роль у прихованому керуванні розвитком кінематографічного конфлікту.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Теоретичне підґрунтя нашого дослідження базується на розумінні світської бесіди не як периферійного мовленнєвого явища, а як фундаментального соціального ритуалу. У контексті кінодискурсу поняття «світська бесіда» та «фатичне спілкування» тісно переплітаються, позначаючи тип комунікації, головною метою якої є не обмін фактологічною інформацією, а встановлення та підтримання міжособистісного контакту. Сучасні дослідники (Nugroho B., Santoso T., 2023; Tien A., Yanto , Mayaputri V., 2023) наголошують, що фатичні висловлювання в кінематографі слугують базовим комунікативним тлом, яке забезпечує реалістичність екранної взаємодії. Аналіз показує, що навіть у спеціалізованих навчальних відеоматеріалах чи дидактичних фільмах імітація природного *small talk* складається з чітко регламентованих маркерів дискурсу, які конструюють ілюзію спонтанності, автентичності мовлення та допомагають уникнути комунікативного вакууму між мовцями [4], [11].

Систематизація екранного мовного матеріалу дозволяє нам запропонувати чітку структурну класифікацію етикетних формул, які обслуговують світську бесіду в кінодискурсі. Залежно від етапу розгортання комунікативного акту, ці формули поділяються на три макрогрупи: 1. формули ініціації контакту; 2. формули підтримання розмови; 3. формули завершення контакту.

Першу групу становлять формули ініціації контакту. До них належать різноманітні ритуальні вітання, стереотипні питання про самопочуття, а також нейтральні коментарі, які слугують безпечним «стартовим майданчиком» для початку розмови.

Проілюструємо вищезазначене прикладами з власного фактичного матеріалу. Джерелом для прикладів слугував іспанський серіал *La cocinera de Castamar.* В розмовах співбесідників виокремлюємо такі ритуальні ввічливі репліки, як *Es un placer, Encantado, Bienvenido a Castamar, Un honor conocerle, Igualmente.*

• *Mercedes: Mis hijos esta´n deseando conocerla.*

Diego: ***Es un placer*** *conocerla, Señorita Castro* [10, S1, 00:24:55].

У наступному прикладі, окрім клішованих реплік ввічливості спостерігаємо коментар Дон'ї Мерседес щодо дій гостей та час початку вечері.

• Mercedes: Querida, déjeme que le presente. Doña Sol y don Esteban,

marqueses de Villamar. La señorita Castro.

Esteban: ***Encantado.***

Mercedes: ***Pero acomódense, hay tiempo. Serviremos el refresco a las 19:00*** [10, S1, 00:33:35- 00:33:52].

• Marques de Soto: Ignacio.

Ignacio: Marqués.

• *Marques de Soto:* ***Bienvenido a Castamar.*** *Don Diego, Ignacio Montes, un amigo.*

Ignacio Montes: ***Un honor conocerle.***

Diego: ***Igualmente*** [10, S1, 00:34:07 – 00:34:33].

Друга макрогрупа – це формули підтримання розмови. Цей етап характеризується активним використанням маркерів згоди, елементів активного слухання, а також обміном компліментами, які забезпечують безперервність комунікативного потоку. Як слушно зауважує Бігунова Н.О., комплімент характеризується переважно збігом об'єкта позитивно-оцінного висловлювання й адресата та невеликим очікуваним перебільшенням достоїнств співбесідника. Об'єктами компліменту

частіше всього виступають досягнення і зовнішність адресата. Зазвичай комплімент адресований рівному за статусом комунікантові [12, с. 87]. Наведемо приклади зі згаданої вище кінострічки, в яких знаходимо як елементи активного слухання так і обміном компліментами:

• *Mercedes: Mi* ***querido*** *Rodrigo,no puedes imaginar qué* ***contenta estoy de verle****.*

Rodrigo: Y ***eres igual de encantadora*** *qué la última vez nos conocimos* [10, S4, 00:18:5400:19:19].

• *Marques de Soto:* ***Querida amiga****, esta` usted* ***esple`ndida como de costumbre*** [4, S1, 00:18:33].

Третя група охоплює формули завершення контакту, які включають прощання, добрі побажання, вибачення, що дозволяють персонажам екологічно вийти з комунікації, не порушуючи правил соціального етикету. Вибір конкретних елементів із цих груп жорстко детермінується жанром твору: від гіперболізованих форм в анімації до повсякденних маркерів у телесеріалах [2], [3], [4]. Прикладом може слугувати репліка Дон'ї Мерседес, коли вона перериває розмову третіх осіб і хоче поговорити зі своїм сином на одинці.

Mercedes: ***Ah, por favor disculpe****, debo tratar un asunto con mi hijo* [10, S4, 00:21:56 – 00:22:00].

Найбільший науковий інтерес становить прагматичний вимір *small talk*, зокрема використання етикетних формул у межах загальних стратегій ввічливості. Застосовуючи стратегії позитивної ввічливості, екранні персонажі демонструють зацікавленість у співрозмовнику, підкреслюють спільність інтересів та ефективно скорочують соціальну дистанцію.

Проте екранна світська бесіда далеко не завжди має кооперативний чи дружній характер. Критичний дискурс-аналіз конфліктних або напружених кінематографічних ситуацій, особливо в детективних та драматичних сюжетах, демонструє парадоксальне використання правил етикету. Підкреслено ввічливі етикетні формули та бездоганний *small talk* часто перетворюються на зброю та стають інструментом прихованого конфлікту [7], [9].

Наведемо наступний приклад, який демонструє одну з таких ситуацій. Алфредо має прихований від інших конфлікт з Ігнасіо, та при повторному знайомстві робить вигляд, що не знає його, дотримуючись правил етикету. Але не бажаючи продовжувати розмову, за допомогою *вибачення* Алфредо переривает розмову та залишає співбесідників.

Marques de Soto:¿Me disculpan? ¿Conocéis ya a mi buen amigo Ignacio Montes?

*Alfredo: No, no****. No tengo el honor.***

Marques de Soto: Alfredo Carrión, barón de Aguasdulces.

Ignacio: Un placer.

Marques de Soto: Y don Francisco Marlango. Conde de Armiño.

Francisco: Pero nos conocemos, hemos jugado a los naipes más de una vez.

Alfredo: ¿Ah, sí?

Francisco: No puedo creer que no lo recuerdes.

Alfredo: ***Pues no, no lo recuerdo. Si me disculpan****, hay unas personas a las que quiero saludar* [10, S1,00:34:40 – 00:35:08].

Висновки з дослідження і перспективи подальших пошуків у даному науковому напрямку. У результаті систематизації фактичного матеріалу розроблено структурну класифікацію етикетних формул світської бесіди в кінодискурсі. Виокремлено три засадничі макрогрупи етикетних формул відповідно до фаз комунікації: ініціації, підтримання та розмикання (завершення) контакту. Підсумовуючи результати дослідження, можемо констатувати, що етикетні формули *small talk* у іспаномовному кінодискурсі характеризуються дотриманням правил етикету, що може слугувати потужним інструментом керування сюжетом та конструювання прихованих конфліктів.

Перспективи подальших досліджень бачимо в здійсненні діахронічного аналізу еволюції етикетних формул *small talk* у іспанському кінематографі різних десятиліть.

Література:

1. Kusuma W., Wijaya H. An Analysis of Phatic Communication Employed of The Character of Will and Louise in Movie Entitled «Me Before You». Journal of Language Education. 2023. URL: https://merwinspy.org/journal/index.php/jole/article/download/67/45 (date of access: 22.02.2026).
2. Masing N., Olii S. T., Andries F. A. Phatic expressions on "Emily in Paris" series. JoTELL: Journal of Teaching English, Linguistics, and Literature. 2023. URL: https://ejurnal.unima.ac.id/index.php/jotell/article/view/6141 (date of access: 23.02.2026).
3. Safira T., Agil S., Amelia P. An Analysis Phatic Expression on Hotel Transylvania Animated Movie. Proceedings Series on Social Sciences & Humanities. 2024. DOI:10.30595/pssh.v18i.1271 (date of access: 17.02.2026).
4. Tien A., Yanto, Mayaputri V. Analysis of Phatic Expression in «Freedom Writers» Film. Leksikon: Jurnal Ilmu Ilmu Sastra dan Bahasa. 2023. URL: https://ejurnal-unisap.ac.id/index.php/leksikon/article/download/111/69 (date of access: 18.02.2026).
5. Febrianto D. A Pragmatic Analysis of Politeness Strategies Applied in the Use of Humorous Phatic Utterances. Loquen: English Studies Journal. 2021. URL: https://www.researchgate.net/publication/345399077_A_Pragmatic_Analysis_of_Politeness_Strategies_Applied_in_the_Use_of_Humorous_Phatic_Utterances (date of access: 18.02.2026).
6. Nurmasyitah S., Rahayu F. E. S. Politeness strategies in phatic utterances: A pragmatic study of film A Man Called Otto. Ilmu Budaya: Jurnal Bahasa, Sastra, Seni, dan Budaya. 2024. URL: https://e-journals.unmul.ac.id/index.php/JBSSB/article/download/23018/7454 (date of access: 22.02.2026).
7. Ramlee N.S., Kamal M.A.A., Zaraini N. S., et al. A Pragmatic Analysis of Politeness Strategies in the Film Glass Onion: A Knives Out Mystery. International Journal of Research and Innovation in Social Science. 2025. DOI: https://doi.org/10.47772/IJRISS.2025.924ILEIID0074 (date of access: 16.02.2026).
8. Sari A. P., Simatupang E. C. Politeness Strategies and its Impact on Character Interactions in «Legally Blonde» Movie: Pragmatics Study. JURNALISTRENDI: Jurnal Linguistik, Sastra, dan Pendidikan. 2024. DOI: https://doi.org/10.51673/jurnalistrendi.v9i2.2255 (date of access: 18.02.2026).
9. Sembiring E.M. Br., Suhadi J., Devi Pratiwy D. Politeness As a Discursive Practice in The Film «Dear John»: A Critical Discourse Analysis. Journal of English Education and Teaching. 2026. URL: https://journal.ibrahimy.ac.id/index.php/JOEY/article/view/8849/3238 (date of access: 20.02.2026).
10. La cocinera de Castamar [Відеозапис] : телесеріал / directors: Iñaki Peñafiel, Norberto López Amado ; producer: Buendía Estudios. Madrid : Antena 3, 2021. Season 1, 12 episodes.
11. Putriyana M. Sri Mulatsih S. Phatic Communication in movie clip "English Conversation 81". Undergraduate Conference on Language, Literature, and Culture. 2023. URL: https://publikasi.dinus.ac.id/unclle/article/view/8046 (date of access: 20.02.2026).
12. Бігунова Н. Схвалення, похвала, комплімент та лестощі як тактики реалізації стратегії пом'якшення висловлювання. Мандрі-

вець. 2015. № 1. С. 86-89. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mandriv_2015_1_19 (дата звернення 23.02.2026)

Bazarova I. Peculiarities of small talk etiquette formulas in film discourse (based on Spanish film discourse)

Summary. The article provides a comprehensive linguopragmatic analysis of the functioning of etiquette formulas in small talk within contemporary Spanish-language film discourse. Framed by the current anthropocentric paradigm, the study explores the role of phatic communication as a key instrument for constructing social reality on screen. It is demonstrated that despite its artistic and scripted nature, film discourse serves as a representative reflection of live interpersonal interaction, where etiquette formulas function as markers of characters' social upbringing and emotional dynamics. The scientific novelty of the research lies in the integration of speech act theory tools with the analysis of politeness strategies within the Spanish linguocultural context.

Central to the study is the development and substantiation of a clear structural classification of small talk speech units. The author identifies and systematizes three fundamental macro-groups of etiquette formulas based on the phase of the communicative act: contact initiation formulas (ritual greetings, inquiries about well-being), formulas for discursive accompaniment and conversation maintenance (active listening markers, compliments), and formulas for termination or conclusion of contact (strategies for ecologically exiting the interaction). Particular attention is paid to the pragmatic potential of the compliment as a specific positive-evaluative speech act, characterized by subject-object convergence and a lack of an argumentative base, performing a purely phatic function of harmonizing communication.

The analysis, conducted on the material of the Spanish television series «La cocinera de Castamar,» reveals that the use of etiquette formulas in film discourse is not limited to a cooperative function. In dramatic and detective plots, overtly polite small talk often transforms into a tool of hidden social conflict, psychological pressure, or the marking of hierarchical boundaries. The conclusions emphasize that etiquette units are dynamic elements that allow screenwriters to control the tempo-rhythm of the plot and model complex social hierarchies. The study identifies prospects for further research in the direction of a comparative analysis of small talk across different linguocultures.

Key words: cinematic discourse, small talk, phatic communication, etiquette formulas, pragmatics, politeness strategy.

Дата першого надходження статті до видання: 24.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

UDC 378.091.3:811.111'42:330
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.2

Bezugla I. V.,
Senior Lecturer at the department of Foreign Languages and Cross-cultural Communication
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics
https://orcid.org/0000-0002-6285-2060

DEVELOPING ECONOMIC LINGUOCULTURE IN HIGHER EDUCATION THROUGH PROJECT-BASED LEARNING AND INTERLINGUAL INTERACTION

Summary. The article examines the theoretical and methodological foundations of developing the economic linguoculture in higher education in the context of integrating project-based learning and interlingual interaction into the educational process. The aim of the study is to analyse the specific features of developing students' economic linguistic culture through the implementation of project-oriented activities and interlingual interaction. The content of key conceptual categories is clarified, in particular the notion of linguocultural competence, which is interpreted as a set of knowledge, representations, value orientations and communicative practices that ensure the individual's effective functioning within foreign-language and intercultural economic discourse. It is demonstrated that its structural components comprise linguistic, cognitive, pragmatic and sociocultural dimensions, whose interaction determines the effectiveness of professional communication.

The study substantiates the significance of core linguistic and cultural units, including terms, collocations, phraseological constructions and precedent texts, as carriers of nationally and culturally marked economic meanings, the acquisition of which contributes to the development of economic thinking and the formation of an integrated linguistic consciousness. The relevance of project-oriented analytical and research-based tasks is justified, particularly those involving contrastive, semantic and discursive analysis of English-language economic terminology, interpretation of the pragmatic orientations of utterances and identification of culturally conditioned differences in the conceptualisation of economic processes.

The article highlights the potential of interdisciplinary integration, a multicultural approach and the use of authentic sources as means of enhancing foreign-language professional training. It is argued that the implementation of individual and group projects, case analysis, communicative situation modelling and the creation of students' own professional products fosters the development of critical thinking, communicative flexibility, interlingual mediation skills and readiness for interaction within a globalised economic environment.

Key words: economic linguoculture, linguocultural competence, professional training, higher education students, project-based learning, interlingual interaction, economic discourse, communication, foreign-language training.

Statement of the Problem. A key objective of contemporary language education is to ensure the integration of students' professional competence with the development of their intercultural communicative ability. Despite significant advances in methodological approaches to foreign language teaching in an economic context, there remains a need for integrated methodologies that combine the acquisition of specialised terminology, analytical skills and the capacity for interlingual interaction. In this respect, project-based learning is of particular significance, as it enables the modelling of authentic professional situations, stimulates critical and strategic thinking, and fosters the ability to communicate effectively with representatives of diverse cultural and professional communities.

Review of Recent Research and Publications. An analysis of recent research and publications indicates a growing scholarly interest in issues related to foreign language teaching and the development of linguistic and communicative competences within the educational process. Torosian, O. emphasises that linguoculture constitutes an essential component of foreign language instruction as it ensures the integration of linguistic meaning and cultural sense within language units [1]. Andrieieva, M. and Sosna, K. highlight the importance of foreign language learning in the field of economics to develop students' professional linguistic competence [2]. Hnatenko, Y. focuses on intercultural competence as a crucial factor in the effective professional training of future economists [3]. Lysa, N. and Krychkivska, O. elaborate on conceptual approaches to form intercultural communicative competence [4]. Umanets, V. and Podlisovskyi, V. underline the significance of the activity-based approach in developing linguocultural competence [5]. Ryzhenko, K. points to the role of business communication modelling in higher education institutions [6]. Kostiuk, M. considers project-based learning as a method for developing speech skills and fostering multicultural interaction [7]. Liulka, V. and Nazarenko, M. stress the relevance of the project method to organise students' independent work in professionally oriented English language courses [8]. Morentsova, A. argues that the project method contributes to develop language skills among students of non-linguistic specialisations [9]. Khamaziuk, O. and Kustovska, I. examine the practical implementation of project-based methodology in foreign language teaching [10]. Oliinychenko, O. highlights the importance to activate the educational process through interactive methods and tasks [11].

Despite these scholarly contributions, the need for an in-depth analysis of the specific features to develop economic linguoculture in higher education through project-based learning and interlingual interaction remains relevant.

Purpose of the article is to analyse the characteristics of developing the economic linguoculture in higher education through the implementation of project-based activities and interlingual interaction.

Theoretical and Methodological Framework. Within the framework of examining the issue of developing economic linguoculture in higher education, a decisive role is played by the clarification of the basic categories that ensure the theoretical coherence of the analysis. One such category is linguocultural competence, which integrates the linguistic and cultural dimensions of professional training.

Linguocultural competence may be defined as a set of fundamental knowledge and conceptual representations that are activated by individuals in the course of their social and professional activity and that reflect a system of values, norms and regulatory principles inherent in a particular language and culture. This knowledge is materialised in stable linguocultural units that represent the linguistic culture of a society and ensure its reproduction in communicative practice. In this context, basic linguocultural units are understood as core components of the language system, namely key words, collocations, phraseological constructions and precedent texts that accumulate nationally and culturally marked meanings shaped by a dominant system of social values. Their acquisition contributes to the development of individual cognitive abilities, the formation of a holistic world-view and value orientations and the creation of a foundation for meaningful participation in socio-economic life [1, p. 54].

On the basis of this premise, the integration of project-based learning into the training in higher education becomes particularly significant, especially when it is oriented towards the analytical processing of economically marked linguistic units in an interlingual dimension. Within the framework of a learning project, students may be offered tasks involving the contrastive analysis of specialised economic terminology such as market efficiency and human capital and their Ukrainian equivalents. The completion of such tasks requires the identification of semantic equivalence as well as culturally conditioned differences in the conceptualisation of economic processes. This approach makes it possible to trace the specific features of economic thinking across different linguistic cultures and to develop students' skills of interlingual mediation.

The expansion of the content of linguocultural competence presupposes its consideration as a complex construct encompassing interrelated cognitive, communicative and sociocultural components. Accordingly, within the scholarly tradition, the key elements of this competence are understood to include linguistic knowledge, cultural awareness, pragmatic skills and intercultural sensitivity. The linguistic component is associated with the acquisition of the structural features of a language, whereas the cultural component involves an understanding of the shared beliefs, norms, and practices of a speech community. The pragmatic dimension ensures the ability to use linguistic resources appropriately in specific communicative situations, taking into account discursive conventions, politeness strategies, and contextual relevance. At the same time, intercultural sensitivity plays a crucial role in recognising cultural differences, preventing communicative breakdowns, and fostering a tolerant attitude towards linguistic and cultural otherness [6, p. 319].

Within the framework of forming economic linguoculture, the above-mentioned components are most effectively integrated through project-based tasks of an analytical and research-oriented nature. For instance, higher education students may be asked to carry out a discourse analysis of economic statements such as *"Government intervention may distort market incentives"*. The completion of this task involves identifying the pragmatic intention of the utterance, analysing the evaluative component of the lexeme *"distort"* and comparing its use with Ukrainian equivalents in academic economic discourse.

In the educational process, linguoculture should therefore be regarded as a functionally active model within which the linguistic sign, its meaning and its cultural sense are mutually interdependent. Such an integrated representation facilitates the interpretation of linguistic units as carriers of socially and economically marked meanings that are actualised in real professional communication. From this perspective, linguoculture functions as a mechanism for interpreting economic concepts embedded in language and serves as a foundation for the formation of a coherent economic linguistic consciousness among higher education students [1, p. 56].

In practical terms, linguistic and cultural competence may be developed through project-based tasks that involve the semantic and cultural analysis of economically marked lexical units. In particular, higher education students may be offered a task requiring the analytical examination of such terms as *"value creation"*, *"economic efficiency"* and *"market failure"* within the framework of a mini-project. Completion of the task entails identifying their dictionary meanings, analysing contexts of use in English-language economic texts and comparing them with their Ukrainian equivalents in terms of conceptual content. The interpretation of the results is presented in the form of a short analytical report, which facilitates awareness of culturally conditioned differences in economic discourse.

Further enhancement of linguistic and cultural training may be achieved through tasks focused on the contextual interpretation of economically marked collocations. For example, students may be required to interpret the constructions *"government intervention"* and *"free market mechanisms"* within a group project. In doing so, they analyse the pragmatic functions of these collocations in journalistic and academic texts and determine how cultural and socio-economic factors shape their evaluative dimensions.

It is also methodologically appropriate to employ tasks aimed at the contrastive analysis of sentences in an interlingual context. Such a task may involve examining the sentence *"Investment in human capital drives long-term economic growth"*, followed by a comparison of the ways causal relationships are expressed in English and Ukrainian. Completion of the task presupposes the identification of culturally specific patterns of argumentation and an explanation of their influence on the formation of economic thinking.

Tasks aimed at the discursive interpretation of utterances within project-based interaction are of particular importance for the formation of economic linguistic and cultural competence. For example, students may be asked to analyse the sentence *"Market liberalisation may exacerbate social disparities"* from the perspective of lexical evaluation. In the course of the task, they explain how specific lexical units contribute to the author's economic stance and how these meanings are transformed in the process of translation into Ukrainian.

In the context of developing the linguistic and cultural competence of future specialists in economics, interdisciplinary integration becomes especially significant, as it is conditioned by differences in the content of academic courses and the objectives of professional training. Traditionally, the teaching of specialised economic disciplines is oriented towards the acquisition of theoretical knowledge and practical skills within the field, whereas the use of information

technologies in language education is aimed at developing linguistic and communicative competence, as well as skills of searching for, analysing, and processing professional information in a foreign language [5, p. 435].

An essential prerequisite for effective foreign language learning within the professional training of higher education students is an integrative approach to the organisation of the educational process. Students' engagement in a foreign-language linguistic and cultural environment and the use of its informational potential in future professional activity are ensured through the combination of various forms of integration, including interdisciplinary, multicultural, organisational, and methodological integration. Consequently, the application of developmental educational technologies within such an integrated framework creates conditions for the holistic formation of linguistic, communicative, and culturally oriented competence, which is particularly relevant for students of economic specialities [11, p. 128].

From a practical perspective, foreign language learning may be implemented through project-based tasks focused on the analytical processing of economic lexical units. For instance, one task may involve the study of the terms *"economic integration"* and *"global market"* within an educational project. Higher education students provide semantic interpretations of these units, analyse their contexts of use in English-language sources and compare them with their Ukrainian equivalents.

Equally important are tasks aimed at the contextual interpretation of economic collocations in an interlingual dimension. Such tasks may include the analysis of constructions such as *"cross-cultural communication"* with regard to their functioning in academic and public discourse. Students explain how cultural factors influence the semantic content of these collocations and substantiate their translation choices into Ukrainian.

A distinct group of tasks comprises activities aimed at the discursive interpretation of economically marked sentences within a multicultural context. For instance, students may be asked to analyse the statement *"Economic inequality poses a challenge to social cohesion"* from the perspective of its ideological load. In the course of this task, students explain how particular lexical units shape the author's economic position, which in turn fosters the development of critical thinking and the ability to engage in intercultural interpretation of economic discourse.

Within the framework of the multicultural paradigm, developing cross-cultural communicative competence among future economists contributes to the development of skills for effective interaction with representatives of diverse ethnocultural communities and to the acquisition of experience in sociocultural communication. Students' engagement in such experiences provides a foundation for integration into the global economic and cultural space, which is accompanied by transformations in modes of thinking, professional activity and value orientations. In this regard, the implementation of a multicultural approach in the process of developing cross-cultural communicative competence among future specialists in economics is of particular relevance under contemporary social conditions [4, p. 42].

Continuing the analysis, it should be emphasised that the multicultural approach, in combination with project-based learning, creates favourable conditions for the systematic development of economic linguistic and cultural competence among higher education students. Specifically, through interlingual interaction and collaborative project work, linguistic knowledge is integrated with economic concepts and cultural meanings, thereby ensuring a deeper understanding of the specific features of professional communication.

The principles of multicultural education in the context of developing cross-cultural communicative competence among future specialists in economics significantly transform the target orientations of professional training in higher education institutions. Accordingly, the aim of foreign language education shifts towards the development of communicative ability and readiness to engage in foreign-language interpersonal and cross-cultural communication with native speakers in professionally relevant situations. As a result, in the course of professional training, students acquire new models of communicative behaviour that provide direct access to the values of world culture, including the cultural and economic meanings of foreign-language communities [4, p. 42].

The implementation of the above principles in the educational process presupposes the introduction of project-oriented tasks aimed at the analytical interpretation of economically marked lexical units in the English language. For instance, one instructional task within a group project may involve the examination of the terms *"economic value"*, *"competitive advantage"* and *"global competitiveness"*. Higher education students are expected to conduct a semantic analysis of these units, identify the specific features of their use in economic texts and explain differences in the conceptualisation of the respective notions in comparison with Ukrainian economic terminology.

Summarising the above, it should be emphasised that a key objective of contemporary higher education is the development of cross-cultural competence as a factor in enhancing the professional proficiency of future specialists in the field of economics. In the implementation of the cultural approach, a leading role is assigned to the foreign language teacher, who directly ensures the realisation of multicultural educational objectives. This entails consideration of the cultural and educational interests of diverse national and ethnic groups, the adaptation of future specialists to systems of economic values under conditions of cultural diversity, an orientation towards intercultural dialogue and readiness for professional interaction in a multicultural environment [3, p. 56].

It should also be noted that the integration of foreign-language project-based activities into the content of professional disciplines creates opportunities to combine linguistic knowledge with economic concepts and culturally conditioned meanings, thereby facilitating the transformation of terminology into conscious use in professionally significant communicative situations. In this context, the foreign language functions as a tool for interpreting economic reality within a multicultural environment.

Consequently, this approach fosters the development in higher education students the ability to interpret economic phenomena through the lens of different linguistic and cultural models and to engage in effective intercultural mediation. The combination of the teacher's role as a facilitator of cross-cultural interaction with the active participation of students in project work promotes critical thinking, communicative flexibility and readiness for professional activity in a globalised economic context.

Hence, the project method occupies a central position among the tools for organising independent learning activities, as it stimulates students' cognitive engagement and enhances their research potential. Its application supports the development of initiative, cre-

ative thinking and the capacity for independent information-seeking and processing within a defined thematic framework. As a result, students learn to critically evaluate acquired knowledge, anticipate potential outcomes of professional tasks and effectively engage in various forms of collaborative learning with peers and instructors [8, p. 117].

Furthermore, project-based activities in the educational process entail the systematic modelling of problem-solving situations which require participants to undertake investigative efforts and analyse the results obtained. The use of the project method contributes to the development of both linguistic and personal qualities essential for future economics professionals, including the capacity for professional communication in a multicultural setting [7, p. 198].

Within the framework of project work, exercises focused on the semantic analysis of economic terminology in texts are particularly appropriate. For instance, students may be assigned English-language texts containing terms such as *"inflation rate"*, *"fiscal deficit"*, *"gross domestic product"*, *"exchange rate"*, *"public debt"*, *"economic growth"*, *"market regulation"* and asked to explain their function within the context of economic discourse. Completion of such tasks involves identifying synonyms and semantically related constructions, analysing their role within sentences and justifying the selection of Ukrainian equivalents in accordance with the professional context.

One type of exercise involves the contrastive analysis of word combinations and sentences from an interlingual perspective. The task requires comparing constructions such as *"labour market flexibility"* and *"trade balance"* in English-language and Ukrainian economic discourse. Students analyse sentence structure, semantic nuances and the pragmatic functions of these expressions, after which they justify the choice of an appropriate translation and assess its adequacy for professional communication.

Equally valuable are tasks aimed at designing students' own communicative products through the use of economic terminology. For instance, an assignment may involve preparing an English-language presentation on *"Sustainable economic development strategies"*, where students apply previously analysed terms, construct logically organised sentences and phrases, explain their lexical choices, and substantiate their economic positions.

Tasks focused on the group analysis of economic case studies are also of particular relevance. Such activities require students to collaboratively examine specific situations, identify key concepts, formulate English-language commentaries and propose Ukrainian interpretations. The completion of these tasks fosters analytical thinking, teamwork skills, the ability to substantiate and defend arguments and effective interlingual interaction within a project-based framework.

The use of project-based learning enables students to experiment, explore alternative approaches and identify non-standard solutions within professionally significant topics. This method promotes developing critical and innovative thinking, creating original products and services and integrating communicative dimension into the learning process. As a result, students are motivated to engage in active cross-cultural interaction in the target language and gain access to the informational potential of foreign economic systems [9, p. 145].

Project-based methodology also stimulates the comprehensive development of professional competences, including analytical and strategic thinking, the ability to anticipate economic risks and the capacity to identify effective solutions. The integration of language skills with professional tasks, for instance, through the audiovisual translation of economic presentations and the systematic processing of specialised terminology, ensures the practical orientation of learning and fosters students' immediate readiness for professional activity in a multicultural environment [10, p. 631].

In order to foster economic linguoculture, tasks focusing on discourse analysis and interlingual comparison are particularly appropriate. For example, students may be asked to compare constructions such as *"monetary policy instruments"* and *"economic stabilisation levers"* with their Ukrainian economic equivalents and to analyse differences in the verbalisation of causal and evaluative meanings. The completion of such tasks develops the ability to produce adequate translations, engage in cross-cultural interpretation and formulate well-reasoned conclusions within professional economic discourse.

To ensure the effective acquisition of English-language professional vocabulary by students of economics, it is advisable to systematically incorporate authentic economic sources into core academic disciplines. This approach enables students to develop the ability to use specialised terminology accurately and appropriately in English-language professional discourse, while simultaneously stimulating analytical thinking and independent information processing. At the same time, the active involvement of students in individual and collaborative projects contributes to the consolidation of vocabulary and the development of cross-cultural communication skills and professional dialogue [2, p. 165].

The study of professional foreign-language vocabulary is particularly effective when combined with the analysis of terminology in specialised texts. For instance, students may be asked to examine collocations such as *"supply chain management"* and *"cost-benefit analysis"*, identify their synonyms and semantically related expressions, analyse their syntactic and semantic roles within sentences, and justify appropriate Ukrainian equivalents. The completion of such tasks enhances the ability to accurately reproduce terminology across diverse communicative contexts and fosters skills of professional interlingual analysis.

A distinct category of exercises involves the contextual analysis of sentences containing key economic concepts. Students may be invited to compare constructions such as *"macroeconomic regulation mechanisms"* and *"fiscal tools"*, analyse their structural organisation, semantic nuances and functional roles within texts and propose suitable Ukrainian equivalents in a professional context.

Equally effective are tasks based on the collaborative analysis of economically oriented case studies, such as *"impact of foreign direct investment on local economies"*. In completing these assignments, students identify key terms, compare English and Ukrainian constructions and discuss interlingual and cross-cultural features of meaning transfer. Such activities develop teamwork skills, analytical thinking, the ability to substantiate professional conclusions and cross-cultural communication competence.

Conclusions. Summarising the findings of the present study, it may be concluded that developing economic linguoculture among higher education students through the implementation of project-based activities and interlingual interaction contributes to the holistic development of linguistic and cultural competence encompassing cognitive, communicative and sociocul-

tural dimensions. In this regard, the systematic engagement with core linguocultural units, particularly specialised terminology, stable collocations and precedent texts, facilitates the development of economic thinking, expands interpretative capacities and fosters the ability to engage in adequate interlingual interaction within professional contexts. At the same time, the effective realisation of these objectives requires the application of appropriate didactic tools, among which project-based learning demonstrates particular effectiveness by enabling the analytical application of knowledge in modelled professional situations. The completion of contrastive and discourse-oriented tasks stimulates critical thinking, deepens awareness of culturally conditioned differences in the conceptualisation of economic processes and enhances intercultural sensitivity. Thus, the integration of the linguocultural approach with project-based and research-oriented forms of instruction contributes to develop a coherent model of professional training aimed at preparing future specialists who are capable of effective professional communication in a multilingual and globalised economic environment.

Bibliography:

1. Торосян О. М. Лінгвокультура як невід'ємна складова викладання іноземної мови. *International Journal of Innovative Technologies in Social Science*. 2020. № 2(23). С. 53–56.
2. Андрєєва М., Сосна К. Вивчення іноземної мови в галузі економіки. *Молодь і ринок*. 2025. № 10/242. С. 162–170.
3. Гнатенко Я. В. Міжкультурна компетентність майбутніх економістів: науково-педагогічний аспект. *Витоки педагогічної майстерності*. 2019. Випуск 24. С. 141–147.
4. Лиса Н. С., Кричківська О. В. Концептуальні підходи до формування міжкультурної комунікативної компетентності майбутніх економістів. *Український психолого-педагогічний науковий збірник*. 2021. № 22. С. 35–44.
5. Уманець В. О., Подлісовський В. В. Лінгвокультурна компетентність майбутніх фахівців економічних спеціальностей в умовах діяльнісного підходу. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2023. № 209. С. 432–437.
6. Риженко К. В. Моделювання ділової комунікації в закладах вищої освіти на засадах лінгвокультурної компетентності. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2025. Том 36 (75) № 3. Частина 2. С. 317–324.
7. Костюк М. Проєктна діяльність як метод формування навичок мовлення та полікультурної взаємодії. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. Вип. 76, том 1. С. 194–198.
8. Люлька В. М., Назаренко М. М. До питання використання методу проєктів у процесі організації самостійної роботи при вивченні англійської мови за професійним спрямуванням. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог: Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 25(93). С. 116–119.
9. Моренцова А. Метод проєктів та його роль при вивченні іноземних мов студентами немовних спеціальностей. *Молодь і ринок*. 2024. № 4/224. С. 143–147.
10. Хамазюк О., Кустовська І. Застосування проєктної методики у викладанні іноземних мов. *Вісник науки та освіти*. 2025. 3 6(36). С. 622–635.
11. Олійниченко О. В. Методи активізації навчального процесу у викладанні англійської мови для спеціальних цілей. *Закарпатські філологічні студії*. 2019. Випуск 11. Том 1. С. 126–132.

Безугла І. Формування економічної лінгвокультури здобувачів вищої освіти через проєктну діяльність і міжмовну взаємодію

У статті розглянуто теоретичні й методичні засади формування економічної лінгвокультури здобувачів вищої освіти в умовах інтеграції проєктної діяльності та міжмовної взаємодії в освітній процес. Метою дослідження є аналіз особливостей формування економічної лінгвокультури здобувачів вищої освіти через реалізацію проєктної діяльності та міжмовної взаємодії. Уточнено зміст базових категорій, зокрема поняття лінгвокультурної компетентності, що інтерпретується як сукупність знань, уявлень, ціннісних орієнтирів і комунікативних практик, які забезпечують адекватне функціонування особистості в іншомовному та міжкультурному економічному дискурсі. Показано, що її структурними компонентами виступають лінгвістичний, когнітивний, прагматичний і соціокультурний виміри, взаємодія яких зумовлює ефективність професійної комунікації.

У дослідженні обґрунтовано значення базових лінгвокультурних одиниць, зокрема, термінів, словосполучень, фразеологічних конструкцій і прецедентних текстів, як носіїв національно й культурно маркованих економічних смислів, засвоєння яких сприяє розвитку економічного мислення та формуванню цілісної мовної свідомості. Доведено доцільність використання проєктно орієнтованих завдань аналітико-дослідницького характеру, що передбачають зіставний, семантичний і дискурсивний аналіз англомовної економічної термінології, інтерпретацію прагматичних настанов висловлювань і виявлення культурно зумовлених відмінностей у концептуалізації економічних процесів.

У статті висвітлено можливості міждисциплінарної інтеграції, полікультурного підходу та застосування автентичних джерел як засобів поглиблення іншомовної професійної підготовки. Зазначено, що виконання індивідуальних і групових проєктів, аналіз кейсів, моделювання комунікативних ситуацій і створення власних професійних продуктів забезпечують розвиток критичного мислення, комунікативної гнучкості, навичок міжмовного посередництва та готовності до взаємодії в глобалізованому економічному середовищі.

Ключові слова: економічна лінгвокультура, лінгвокультурна компетентність, професійна підготовка, здобувачі вищої освіти, проєктна діяльність, міжмовна взаємодія, економічний дискурс, комунікація, іншомовна підготовка.

Дата першого надходження статті до видання: 24.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

УДК 811..511.141'366-042.2:811.161.2
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.3

Берта Е. Т.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри угорської філології
Ужгородського національного університету
https//orcid.org/0009-0007-5526-3982

МОРФОЛОГІЧНІ ВІДМІННОСТІ ТА ПОДІБНОСТІ В УГОРСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Анотація. У статті проведено порівняльний морфологічний аналіз угорської та української мов з точки зору прикладної лінгвістики. Основна увага зосереджена на схожостях і відмінностях у відмінюванні іменників, дієвідмінюванні, словотворі та способах утворення нових слів. Угорська мова, будучи аглютинативною, формує граматичні значення через послідовні афікси, що робить її морфологічні парадигми прозорими і передбачуваними. Українська ж, як флективна мова, часто «ущільнює» кілька граматичних ознак в одному закінченні; до того ж зміни кореня і аспектуальні особливості додають парадигмам складності.

Дослідження спирається на порівняльний метод, використовуючи паралельні приклади та таблиці для наочного демонстрування граматичних структур і типологічних контрастів. Особливу увагу приділено практичним наслідкам для навчання мов: як носії української опановують угорську, і навпаки, а також для перекладу й розвитку мовної компетенції.

Результати показують, що обидві мови мають багаті морфологічні системи: угорська з її послідовними аглютинативними схемами забезпечує передбачуване словотворення, тоді як українська потребує більш уважного підходу до чергувань кореня та аспектуальних відмінностей. Аналіз також демонструє, як морфосинтаксичні особливості впливають на засвоєння другої мови, на типові помилки здобувачів освіти і на розробку навчальних матеріалів.

В цілому, порівняння підкреслює як складність, так і багатство морфології угорської та української мов і надає корисні вказівки для дослідників, педагогів і всіх, хто займається прикладною лінгвістикою.

Ключові слова: угорська мова, українська мова, морфологія, прикладна лінгвістика, відмінювання іменників, дієвідміна, словотвір, навчання мов, переклад.

1. Вступ.

У сучасному мовознавстві морфологію зазвичай розглядають як той рівень мовної системи, де найвиразніше проявляється спосіб організації слова – як воно будується, змінюється і функціонує в реальному мовленні. Через морфологічні засоби мови кодують базові граматичні значення: відношення між учасниками дії, кількість, часову локалізацію подій, персональність висловлення тощо. Саме тому аналіз морфологічної структури дає змогу глибше зрозуміти не лише форму, а й логіку функціонування мови.

Порівняння угорської та української мов у цьому аспекті є показовим, оскільки вони сформувалися на різних типологічних засадах. Особливо видно відмінності між угорською й українською мовами через призму їхнього типологічного підґрунтя. Хоча обидві системи передають граматичне навантаження через формозміни, способи цих змін кардинально не співпадають. Угорська мова, що належить до фінно-угорської сім'ї, реалізує аглютинативний принцип: граматичні значення «нашаровуються» у вигляді послідовних афіксів, кожен із яких має відносно стабільну функцію. Українська ж мова репрезентує флективний тип, властивий слов'янському ареалу, де одна форма часто поєднує кілька граматичних значень одночасно, а зміни можуть зачіпати і закінчення, і основу слова [1].

Із погляду прикладних досліджень таке зіставлення має не лише теоретичну, а й практичну цінність. Воно допомагає пояснити типові труднощі, з якими стикаються носії однієї мови під час опанування іншої. Перекладацькі стратегії набувають чіткості, коли враховано, що форма не гарантує еквівалентності за будовою [2]. Водночас аналіз відмінностей між аглютинативною та флективною організацією відкриває ширший когнітивний вимір – питання про те, як різні мовні системи впливають на засвоєння граматики та вироблення мовних навичок [3].

Метою цього дослідження є послідовний опис морфологічних рис, що зближують і водночас розрізняють угорську та українську мови. Основну увагу зосереджено на відмінюванні іменників, дієслівних категоріях і способах творення нових слів. Окремо розглядається, як різний тип морфологічної організації позначається на навчанні мов, інтерпретації граматичних форм і практиці міжмовної взаємодії.

2. Матеріал і методи

Дослідження ґрунтується на зіставному методі:

Джерела: граматичні описи та підручники з граматики, а також онлайн-бази мовних даних.

Об'єкт аналізу: відмінювання іменників, дієвідмінювання, деривація та словотвір.

Метод: паралельний аналіз угорських та українських прикладів, укладання таблиць для ілюстрації відмінкових і дієвідмінних парадигм.

Зіставний аналіз дає змогу глибше виявити типологічні відмінності та подібності. Перевага цього методу полягає в тому, що приклади з угорською та українською мовами чітко показують, як будова слів пов'язана з помилками здобувачів освіти, а також з їх мовними навичками [4].

Серед практичних напрямів – аналіз морфем, вивчення способів зміни слів разом із походженням нових форм, що допомагає краще побачити розбіжності в будові мов і те, як це позначається на навчанні [5].

3. Типологічні засади: аглютинація та флективність

3.1. Аглютинативний характер угорської мови

Однією з найважливіших особливостей угорської мови є лінійна, чітко сегментована система афіксації. Кожне слово спроможне нести на собі декілька таких частинок разом. Причому кожна з них виконує свою граматичну роль окремо.:

- *ház* – «дім»
- *ház-ak* – «будинки»
- *ház-ak-ban* – «у будинках»
- Українські відповідники:
- *дім* – «ház»
- *будинки* – «házak»
- *у будинках* – «a házakban »

Межі афіксів в угорській мові є однозначними, що робить її морфологічну структуру більш прозорою. Завдяки лінійному характеру аглютинації ця мова становить зручний об'єкт для автоматизованої морфологічної обробки, а також полегшує засвоєння правил для тих, хто її вивчає.

Крім того, угорська морфологія дозволяє легко створювати нові слова через поєднання частин уже відомих коренів – це сприяє мовній креативності. Крім того, у навчальному процесі коли студент помічає будову слів, йому простіше засвоїти форми зміни слів та прослідковувати сенси текстів..

3.2. Флективна структура української мови

В українській мові граматична інформація часто концентрується в одному закінченні, яке одночасно може передавати відмінок, число й рід:

- *дім* (називний відмінок, однина)
- *дому* (родовий відмінок)
- *домом* (орудний відмінок)
- Угорські відповідники:
- *ház*
- *ház-nak / ház-é*
- *ház-zal*

Українська мова має чергування основи – явище, що трапляється часто, хоч і порушує правильну будову форм. Перевага флективної системи полягає в тому, що кілька граматичних значень реалізуються в межах однієї морфеми. Проте саме ця особливість може заважати при опануванні відмінків студентам під час вивчення мови [6].

Вивчення української морфології допомагає пояснювати перекладацькі рішення та типові граматичні помилки. Знання розуміння видових пар і способів творення форм є особливо важливим у мовній освіті й прикладній лінгвістиці.

4. Відмінювання іменників та система відмінків

4.1. Кількість і функції відмінків

Угорська мова має розгалужену систему відмінків – традиційно виокремлюють близько 18 форм, серед яких особливо багато тих, що виражають просторові відношення.

Функція	Угорська	Українська
«в / у»	*házban*	*у будинку*
«до»	*házhoz*	*до будинку*
«від»	*háztól*	*від будинку*

Українська мова використовує сім основних відмінків (називний, родовий, давальний, знахідний, орудний, місцевий, кличний), кожен з яких несе свою навантаженість у реченні, попри стислий набір афіксів.

Порівняння відмінкових систем демонструє зв'язок між мовною типологією та морфологічною насиченістю. У прикладній лінгвістиці усвідомлення функцій відмінків сприяє зменшенню помилок у мовців і розвитку їхньої мовної компетентності. Розуміння ролі кожного відмінка формує не просто правильну мову, а й глибше відчуття мовних шарів.

4.2. Морфологічна подібність: вираження знахідного відмінка

В обох мовах наявне формальне вираження об'єкта дії:

- Угорська: *Látom a fiút.*
- Українська: *Я бачу хлопця.*

Різниця полягає в тому, що угорська використовує точний суфікс -t для позначення додатка, тим часом як українська спирається на систему відмінків, щоб передати ту саму функцію.

У прикладному мовознавстві використання паралельних прикладів допомагає ефективніше коригувати помилки під час навчання та глибше усвідомлювати структурні відмінності між угорською та українською мовами.

5. Дієвідмінювання та граматичні категорії

5.1. Суб'єктна й об'єктна дієвідміна в угорській мові

Одним із специфічних морфологічних явищ угорської мови є протиставлення означеної та неозначеної дієвідміни, що часто спричиняє труднощі під час її вивчення, вживання однієї чи іншої форми залежить від контексту, а не лише від наявності займенника:

- *Olvasok egy könyvet.* – «Я читаю (якусь) книгу» (неозначена форма)
- *Olvasom a könyvet.* – «Я читаю цю книгу» (означена форма)
- Українською обидва речення передаються однаково:
- *Я читаю книгу.*

Українська мова не має окремого відмінку для об'єкта – це важливо враховувати при аналізі. Ознаку конкретності слова найчастіше прояснює оточуюче середовище у тексті [7]. Зіставлення структур із іншими системами допомагає краще побудувати процес навчання граматики, адже через такий підхід студенти швидше починають помічати внутрішні закономірності мовлення.

5.2. Часи дієслова та категорія виду

В українській мові важливу роль у вираженні часової характеристики дії відіграє видова опозиція:

- *написати* – доконаний вид («написати, завершити дію»)
- *писати* – недоконаний вид («писати, тривала дія»)

Угорські відповідники:

- *ír* – «писати»
- *megír* – «написати, завершити»

Префікси функціонують у обох мовах – в українській для передачі видової характеристики, в угорській як частини дієслів. Проте система аспекту в українській значно чіткіша й закріплена на рівні граматики [8]. З іншого боку, у прикладних дослідженнях розуміння виду допомагає краще опанувати вживання дієслів [9]. Хоча формальні механізми відрізняються, роль префіксів залишається ключовою.

6. Словотвір і деривація

6.1. Суфіксальне творення в обох мовах

Угорська:

- *tanít → tanító → tanítás*

Українська:

- *вчити → вчитель → навчання*

В обох мовах процес утворення іменників досить ефективний, проте в угорській мові значення префіксів і суфіксів поділені ясніше й закріплені структурно. Для прикладної лінгвістики важливо, що системне навчання словотворчих моделей сприяє активному розширенню словникового запасу здобувачів освіти.

6.2. Словоскладання

В угорській мові надзвичайно поширені складні слова:

• *vasútállomás*

В українській мові частіше використовується словосполучення:

• *залізнична станція*

Це демонструє типологічну різницю між аглютинативними та флективними мовами. Так виявляється одна з ключових меж у будові мов – де одні системи нарощують частинки, а інші їх змінюють. У навчальному процесі порівнювати складені слова й фрази на практиці допомагає краще орієнтуватися під час переказу текстів[10].

Висновки. Морфологія угорської та української мов будується за різними принципами, і це відразу видно у способі, яким вони організовують граматичні відносини. В угорській, як аглютинативній мові, граматичні значення «нашаровуються» через послідовні афікси: кожен додає своє смислове навантаження і легко видимий у структурі слова. Українська ж, будучи флективною мовою, поєднує кілька граматичних характеристик у межах одного закінчення, через що словоформи виглядають більш «ущільненими» і менш явно сегментованими.

Попри ці відмінності, обидві мови демонструють складні та багаті морфологічні системи: широкий набір відмінків, розгалужені словозмінні парадигми, різноманітні способи творення слів та багатство дієслівних категорій. Для практичної лінгвістики це порівняння особливо корисне: воно допомагає покращувати методи навчання, точніше підходити до перекладу і сприяє усвідомленому використанню мовної структури, особливо серед здобувачів освіти, які вивчають угорську.

Література:

1. Comrie B. *Language Universals and Linguistic Typology.* Chicago: University of Chicago Press, 1989. 275 p.
2. Дубровська Н. *Порівняльна граматика української та угорської мови.* Київ: Вища школа, 2012. 392 с.
3. *A magyar nyelv könyve*. Szerk.: A. Jászó Anna. Budapest: Trezor Kiadó, 2004. 851 o.
4. Шевчук Г. *Українська мова: морфологія та синтаксис.* Харків: Фоліо, 1998. 480 с.
5. Lengyel Klára. *A szóösszetétel* // *Magyar grammatika*. Szerk.: Keszler Borbála. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 2000. 321–336. o.
6. Болдирев А. *Українська морфологія: система і функції.* Київ: Наукова думка, 2005. 270 с.
7. Павленко О. *Сучасна українська граматика для іноземців.* Львів: Літера, 2010. 256 с.
8. É. Kiss Katalin – Kiefer Ferenc – Siptár Péter. *Új magyar nyelvtan*. Budapest: Osiris, 2000. 412 o.
9. Словачук І. *Навчання української мови як іноземної: морфологічні аспекти.* Львів: Світ знань, 2007, С. 119–125.
10. Kenesei István. *A toldalékmorfémák meghatározásáról*. In.: Nyr. 122 [1998]: 67–80. o.

Berta E. Morphological Similarities and Differences between Hungarian and Ukrainian

Summary. This study presents a comprehensive comparative morphological analysis of Hungarian and Ukrainian from an applied linguistics perspective. It focuses on the structural differences and similarities in noun declension, verb conjugation, derivational processes, and word formation patterns. Hungarian, as an agglutinative language, employs linear sequences of suffixes to encode grammatical functions such as case, number, person, and tense, resulting in transparent morphological paradigms. In contrast, Ukrainian, as a fusional (inflectional) language, often conveys multiple grammatical features in a single ending, with stem alternations and aspect distinctions adding complexity to its paradigms.

The research uses a comparative method with parallel examples and tabular representation to illustrate paradigmatic structures and highlight typological contrasts. The study also integrates insights from applied linguistics, emphasizing the pedagogical implications for teaching Hungarian to Ukrainian speakers and vice versa, as well as for translation and language acquisition. The findings show that while both languages possess rich morphological systems, Hungarian's linear agglutinative patterns facilitate the predictability of word formation, whereas Ukrainian's fusional patterns require greater attention to stem alternations and aspectual nuances.

This analysis contributes to our understanding of how morphosyntactic structures influence second-language acquisition, error patterns, and the design of teaching materials. It provides practical recommendations for language instruction, including the explicit teaching of case markers, verb forms, and derivational rules, ensuring learners can effectively process and produce grammatically correct structures. The study further underscores the importance of typological awareness in applied linguistics, supporting educators and translators in managing cross-linguistic differences. Overall, the comparative analysis highlights both the complexity and richness of Hungarian and Ukrainian morphology, offering valuable insights for research, pedagogy, and applied linguistic practice.

Key words: Hungarian, Ukrainian, morphology, applied linguistics, noun declension, verb conjugation, word formation, language teaching, translation.

Дата першого надходження статті до видання: 20.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 18.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

УДК 811.161.2'373.46:004
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.4

Біленко Т. Г.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри українознавства та загальної мовної підготовки
Національного університету «Запорізька політехніка»
https://orcid.org/0000-0001-7187-9479

Катиш Т. В.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри українознавства та загальної мовної підготовки
Національного університету «Запорізька політехніка»
https://orcid.org/0000-0002-5442-6491

ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНА ЛЕКСИКА В УКРАЇНСЬКІЙ ТЕРМІНОСИСТЕМІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Анотація. Стаття присвячена комплексному дослідженню інтернаціональної лексики в українській терміносистемі інформаційних технологій та інформаційної безпеки. Виявлено, як процес глобалізації вплинув на поповнення словникового складу досліджуваної терміносистеми. Було розглянуто різні підходи до визначення поняття «інтернаціоналізм». Проаналізовано відмінність інтернаціоналізмів від звичайних запозичень. Розкрито роль інтернаціональної лексики в українській терміносистемі інформаційних технологій та інформаційної безпеки. Зосереджено увагу на ідентифікації інтернаціональних лексем шляхом порівняння їх уживання в термінологічному складі найпоширеніших європейських мов, а саме: англійської, французької, німецької, італійської та іспанської. Відповідно до кількості мов, у яких функціонують інтернаціоналізми, було визначено ступінь інтернаціоналізації термінів української терміносистеми інформаційних технологій та інформаційної безпеки. Аналіз етимологічного складу інтернаціональної лексики досліджуваної терміносистеми підтвердив, що найбільш численною групою є англійські інтернаціоналізми. З'ясовано, що інтернаціональні номінації української терміносистеми інформаційних технологій та інформаційної безпеки поділяються на повні, неповні та гібридні. Під час аналізу термінів-інтернаціоналізмів, зафіксованих в українській терміносистемі інформаційних технологій та інформаційної безпеки, було виділено такі семантичні групи термінів на позначення: пристроїв та частин комп'ютера, одиниць вимірювання, засобів комунікації, осіб, програм, символів (значків) як умовних позначень, наук або розділів, властивостей, процесів (дії). Основна частина інтернаціоналізмів у досліджуваній галузі є іменниками. Прикметники та дієслова утворюються шляхом використання внутрішньомовних деривацийних можливостей.

Ключові слова: інтернаціональна лексика, запозичення, терміносистема, інформаційні технології, інформаційна безпека, ступінь інтернаціоналізації, семантичні групи.

Постановка проблеми. В Україні епоха глобалізації позначилася на стрімкому розвитку галузі інформаційних технологій, що сприяло впровадженню досягнень науково-технічного прогресу в лексичний фонд сучасних мов. Міжнародні економічні відносини, поширення міжнародних засобів зв'язку, інтернаціоналізація термінології галузі інформаційних технологій та інформаційної безпеки спричинили поширення інтернаціоналізмів у європейських мовах.

Суспільство та мова не існують ізольовано, а перебувають у тісній взаємодії. Оскільки світові мови зазнають впливу інших мов, то в сучасному світі постійно відбувається поповнення словникового складу мов за рахунок іншомовної лексики, зокрема й інтернаціональної. Ця тенденція особливо яскраво виявляється в галузі термінології [1, с. 9]. Процес проникнення інтернаціональної лексики позначився на поповненні української терміносистеми інформаційних технологій та інформаційної безпеки. У різні історичні періоди мовні контакти мали різнобічний характер. Будь-яка мова в окремі періоди історії могла бути як продуцентом, так і реципієнтом інтернаціональної лексики [2, с. 94]. У сучасних терміносистемах, зокрема і в українській мові, інтернаціоналізми є невід'ємною частиною словникового складу мов і сприяють активним міжнародним контактам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Термін «**інтернаціоналізм»** є латинським за походженням: *inter* має значення «*між»,* а *natio* перекладається як «*народ», «нація»* [3, с. 234]. Цей термін був уперше використаний у 1780 році філософом Джеремі Бентамом у його роботі «Вступ до принципів моралі та законодавства» для опису міжнародного права (англ. *international law*) [4]. У 20 ст. цей термін поширився в багатьох мовах різних континентів і трактувався як окремий випадок лексичних запозичень [5, с. 6]. І. Горбачевський був першим українським науковцем, хто запропонував ввести інтернаціональну лексику до складу української термінології, зауважуючи, що з часом міжнародна термінологія буде розширювати сферу свого впливу, а національна, навпаки, звужуватиме [6, с. 43]. Проблеми інтернаціональної лексики широко висвітлюються в дослідженнях лінгвістів, таких як: В. Акуленко, І. Білодід, Е. Вюстер, А. Д'яков, Т. Кияк, З. Куделько, І. Кочан, А. Мейє, Ф. Нікітіна, Т. Панько, В. Прима, Т. Секунда, Е. Скороходько та інших. Їхні роботи формують комплексну картину процесу адаптації інтернаціоналізмів у сучасній українській

мові, демонструючи як позитивні, так і негативні наслідки цього явища. За останні десятиліття інтерес лінгвістів до мовної інтернаціоналізації значною мірою визначається зростанням досліджень у сфері мовних контактів, велику роль при цьому відіграють міжнаціональні відносини [1, с. 9].

Більшість дослідників наукової лексики вважає терміни-інтернаціоналізми універсальними замінниками «невдалих» національних одиниць [7, с. 22]. Хоча іншомовні слова складніше сприймаються і розуміються, проте стисла форма, відносна точність і міжнародна популярність становлять їхні переваги в практиці спілкування [8, с. 77]. Традиційно термінами-інтернаціоналізмами вважаються слова або сполуки, що існують у багатьох мовах з однаковим значенням та асимільовані згідно з їхніми фонетично-морфологічними принципами [9, с. 188]. Професор В. Акуленко у своїх наукових працях переконливо доводить на матеріалі щонайменше трьох неспоріднених європейських мов, що процес інтернаціоналізації лексики не суперечить національному елементу, а навпаки – органічно в ньому реалізується [10, с. 42].

Метою статті є дослідити інтернаціональну лексику української терміносистеми інформаційних технологій та інформаційної безпеки.

Виклад основного матеріалу. Інтернаціоналізми входять до складу запозиченої лексики, але від запозичень вони відрізняються проникненням у більшу частину мов. Від простого запозичення інтернаціоналізм відрізняється тим, що будь-яке запозичення може називатися інтернаціональним тільки тоді, коли воно вживається принаймні в трьох неспоріднених мовах [11, с. 54]. Наприклад, термін *криптологія* (< гр. κρυπτός – прихований, скритний і *λόγος* – слово) функціонує, крім української, ще в п'яти мовах: *cryptologie* (франц.), *Kryptologie* (нім.), *crittologia* (італ.), *cryptology* (англ.), *criptología* (ісп.), чи термін *криптографія* (< гр. *κρυπτός* – прихований і *gráphein* – писати) уживається ще в п'яти мовах *cryptographie* (франц.), *Kryptographie* (нім.), *crittografia* (італ.), *criptografía* (ісп.), *cryptography* (англ.). Якщо ж така умова не виконується, то в такому разі слова іншомовного походження є лише запозиченнями.

Інтернаціоналізми – це міжмовна синхронна категорія слів, яка виявляється лише в синхронно-зіставному аналізі мовного матеріалу [12, с. 53]. Дослідження інтернаціональних лексем в українській терміносистемі інформаційних технологій та інформаційної безпеки здійснювалося на матеріалі найпоширеніших європейських мов, а саме: англійської, французької, німецької, італійської та іспанської. Наприклад, термін *шифр* (< араб. *ṣifr* – нуль) через середньовічну латину (*cifra*) потрапив у французьку (*chiffre* – «цифра, число») та італійську (cifera – «цифра, число, умовний знак») мови, набувши значень цифрового позначення, таємного письма або коду. Він уживається в англійській (*cipher, cypher*), у німецькій (*Chiffre*), в іспанській (*cifra*) мовах.

О. Петрина вважає, що відповідно до кількості мов, у яких функціонують інтернаціоналізми, можна визначити ступінь інтернаціоналізації термінів [12, с. 53]. У галузі інформаційних технологій та інформаційної безпеки термін *код* (< лат. codex) уживається у французькій (*code*), в англійській (*code*), у німецькій (*Code*), в італійській (*codice*), в іспанській (*codigo*) мовах. Терміноелементи, які функціонують у п'яти – шести мовах, належать до високого ступеня інтернаціоналізації [12, с. 53]. У досліджуваній галузі було виявлено такі терміни-інтернаціоналізми: *форум* (укр.), *forum* (англ.), *forum* (франц.), *Forum* (нім.), *forum* (італ.), *foro* (ісп.); *хакер* (укр.), *hacker* (англ.), *hacker* (франц.), *Hacker (нім.), hacker* (італ.), *hacker* (ісп.); *факс* (укр.), *fax* (англ.), *fax* (франц.), *Fax* (нім.), *fax* (італ.), *fax* (ісп.); *адаптер* (укр.), *adapter* (англ.), *adaptateur* (франц.), *Adapter* (нім.), *adattatore* (італ.), *adaptador* (ісп.).

Терміни, що існують у терміносистемах чотирьох розглянутих мов, на думку О. Петрини, належать до середнього ступеня інтернаціоналізації [12, с. 54], наприклад: *смайлик* (укр.), *smiley* (англ.), *smiley* (франц.), *Smiley* (нім.); *дисплей* (укр.), *display* (англ.), *Display* (нім.), display (італ.); *файл* (укр.), *file* (англ.), *fichie*r (франц.), *file* (італ.). Проведений аналіз засвідчує, що найбільш численною групою в галузі інформаційних технологій та інформаційної безпеки є терміни з високим ступенем інтернаціоналізації, середній ступінь інтернаціоналізації охоплює незначну кількість термінів.

Наприкінці 20 ст. – на початку 21 ст. науково-технічну термінологію української мови збагатили численні запозичення з англійської мови, особливо в галузі інформатики, програмування та обчислювальної техніки. Такий процес можна пояснити кількома чинниками, серед яких – визнання англійськомовних країн провідними осередками науково-технічного прогресу. Тому виникає багато нових явищ і понять, для найменування яких використовують англійськомовні номінації [13, с. 12].

Найбільш численною групою у складі інтернаціональної лексики української терміносистеми інформаційних технологій та інформаційної безпеки є англійські інтернаціоналізми (*хакер, смайлик, дисплей, піксель, модем, сканер, байт, біт, кластер, чат, блог*), чимало термінів досліджуваної галузі утворилося на основі адаптації грецьких коренів (*диск, криптологія, криптографія, бібліотека, іконка*) та латинських слів у різні періоди потрапляння їх на європейські території (*форум, код, адаптер, монітор, латентність*). Поодиноко представлені французькі терміни, що стали інтернаціоналізмами (*портативний, меню*).

Спираючись на дослідження функціонування англомовних та українських терміносистем банківської сфери [12, с. 56], серед інтернаціоналізмів української терміносистеми інформаційних технологій та інформаційної безпеки можна виділити такі групи:

1) повні інтернаціоналізми – терміни, фонетично-морфемна структура яких у різних мовах збігається. Такі інтернаціоналізми адаптуються шляхом транслітерації: *піксель* (укр.), *pixel* (італ.), *píxel* (ісп.), *pixel* (англ.), *pixel* (франц.), *Pixel* (нім.); *модем* (укр.), *modem* (франц.), *Modem* (нім.), *módem* (ісп.), *modem* (італ.); *сканер* (укр.), *scanner* (англ.), *scanner* (франц.), *Scanner* (нім.), *scanner* (італ.);

2) неповні інтернаціоналізми – терміни, структура яких корелює лише частково. Ці терміни частково зазнали мовної адаптації: *автоматизована система* (укр.), *automated system* (англ.), *système automatisé* (франц.), *automatisiertes System* (нім.), *sistema automatizzato* (італ.), *sistema automatizado* (ісп.); *інформаційна технологія* (укр.), *information technology* (англ.), *Informationstechnologie* (нім.), *technologie de l'information* (франц.), *tecnologia dell'informazione* (італ.), *tecnología de la información* (ісп.); *криптографічний аналіз* (укр.), *cryptographic analysis* (англ.), *kryptografische Analyse* (нім.),

analyse cryptographique (франц.), *análisis criptográfico* (іспан.), *analisi crittografica* (італ.); *біометрична ідентифікація* (укр.), *biometric identification* (англ.), *identificazione biometrica* (італ.), *identificación biométrica* (іспан.), *biometrische Identifizierung* (нім.), *identification biométrique* (франц.);

3) гібридні інтернаціоналізми, у яких один або два компоненти відтворюють форму оригіналу: *електронний засіб* (укр.), *electronic device* (англ.), *dispositivo elettronico* (італ.), *dispositivo electrónico* (іспан.), *elektronisches Gerät* (нім.), *appareil électronique* (франц.); *криптографічний захист* (укр.), *cryptographic protection* (англ.), *protection cryptographique* (франц.), *kryptografischer Schutz* (нім.), *protección criptográfica* (іспан.), *protezione crittografica* (італ.); *імітаційна програма* (укр.), *simulation program* (англ.), *programme de simulation* (франц.), *Simulationsprogramm* (нім.), *programma di simulazione* (італ.), *programa de simulación* (іспан.).

Серед термінів-інтернаціоналізмів, зафіксованих в українській терміносистемі інформаційних технологій та інформаційної безпеки, можна виділити такі семантичні групи термінів на позначення:

1) пристроїв та частин комп'ютера: *модем* (укр.), *modem* (франц.), *Modem* (нім.), *módem* (іспан.), *modem* (італ.); *сканер* (укр.), *scanner* (англ.), *scanner* (франц.), *Scanner* (нім.), *scanner* (італ.); *факс* (укр.), *fax* (англ.), *fax* (франц.), *Fax* (нім.), *fax* (італ.), *fax* (іспан.); *монітор* (укр.), *monitor* (англ.), *moniteur* (франц.), *Monitor* (нім.), *monitor* (італ.), monitor (іспан.); *матриця* (укр.), *matrix* (англ.), *matrice* (франц.), *Matrix* (нім.), *matrice* (італ.), *matriz* (іспан.); *диск* (укр.), *disk* (англ.), *disco* (італ.), *disque* (франц.), *disco* (іспан.);

2) одиниць вимірювання: *байт* (укр.), *byte* (англ.), *Byte* (нім.), *byte* (італ.), *byte* (іспан.); *біт* (укр.), *bit* (англ.), *bit* (франц.), *Bit* (нім.), *bit* (італ.), *bit* (іспан.); *піксель* (укр.), *pixel* (італ.), *pixel* (іспан.), *pixel* (англ.), *pixel* (франц.), *Pixel* (нім.); *кластер* (укр.), *cluster* (англ.), *cluster* (франц.), *Cluster* (нім.), *cluster* (італ.), *cluster* (іспан.);

3) засобів комунікації: *месенджер* (укр.), *messenger* (англ.), *messagerie* (франц.), *Messenger* (нім.), messaggero (італ.), *mensajería* (іспан.); *тролінг* (укр.), *trolling* (англ.), *trollage* (франц.), *Trolling* (нім.), *trolling* (італ.), *troleo* (іспан.); *чат* (укр.), *chat* (англ.), *chat* (франц.), Chat (нім.), chiacchierata (італ.), charlar (іспан.); *блог* (укр.), *blog* (англ.), *blog* (франц.), *Blog* (нім.), *blog* (італ.), *blog* (іспан.);

4) осіб: *вебдизайнер* (укр.), *web designer* (англ.), *web designer* (франц.), *Webdesigner* (нім.), *web designer* (італ.), *diseñador web* (іспан.); *вебмайстер* (укр.), *webmaster* (англ.), *webmestre* (франц.), *Webmaster* (нім.), *webmaster* (італ.), *webmaster* (іспан.); *кіберсквотер* (укр.), *cybersquatter* (англ.), *cybersquatteur* (франц.), *Cybersquatter* (нім.), *cybersquatter* (італ.), *ciberocupa* (іспан.); *кодер* (укр.), *coder (англ.), encodeur (франц.), Coder (нім.), codificatore (імал.);*

5) програм: *бібліотека* (укр.), *bibliothèque* (франц.), *Bibliothek* (нім.), *biblioteca* (італ.), *biblioteca* (іспан.); *браузер* (укр.), *browser* (англ.), *Browser* (нім.), *browser* (італ.); *графічний редактор* (укр.), *graphics editor* (англ.), *éditeur graphique* (франц.), grafischer Editor (нім.), *editor grafico* (італ.), *editor gráfico* (іспан.); *графічні програми* (укр.), *graphics programs* (англ.), *Grafikprogramme* (нім.), *programmi di grafica* (італ.), *programas graficos* (іспан.); *майстер активації* (укр.), *Activation Wizard* (англ.), *maître d'activation* (франц.), *Assistent für die Aktivierung (нім.), procedura guidata di attivazione* (італ.); *системне меню* (укр.), *system menu* (англ.), *menu système* (франц.), *Systemmenü* (нім.), *menu di sistema* (італ.), *menú del sistema* (іспан.); *меню керування* (укр.), control menu (англ.), *menu de contrôle* (франц.), *Steuerungsmenü* (нім.), *menu di controllo* (італ.); *імітаційна програма* (укр.), *simulation program* (англ.), *programme de simulation* (франц.), *Simulationsprogramm* (нім.), *programma di simulazione* (італ.), *programa de simulación* (іспан.); *інтерпретатор* (укр.), *interpreter* (англ.), *interpréteur* (франц.), *Interpreter* (нім.), *interprete* (італ.), intérprete (іспан.); *графічний фільтр* (укр.), *graphic filter* (англ.), *filtre graphique* (франц.), *Grafikfilter* (нім.), *filtro grafico* (італ.), *filtro gráfico* (іспан.);

6) символів (значків) як умовних позначень: *іконка* (укр.), *icon* (англ.), *icône* (франц.), *Icon* (нім.), icona (італ.), *icono* (іспан.); *емотикон* (укр.), *emoticon* (англ.), *émoticône* (франц.), *Emoticon* (нім.), *emoticon* (італ.), *emoticono* (іспан.); *піктограма* (укр.), *pictogram* (англ.), *pictogramme* (франц.), *Piktogramm* (нім.), pittogramma (італ.), *pictograma* (іспан.); *курсор* (укр.), *cursor* (англ.), *curseur* (франц.), *Cursor* (нім.), *cursore* (італ.), *cursor* (іспан.); *смайлик* (укр.), *smiley* (англ.), *smiley* (франц.), *Smiley* (нім.);

7) наук або розділів: *біоінформатика* (укр.), *bioinformatics* (англ.), *bioinformatique* (франц.), *Bioinformatik* (нім.), *bioinformatica* (італ.), *bioinformática* (іспан.); *соціальна інформатика* (укр.), *Social informatics* (англ.), l'informatique sociale (франц.), *Sozialinformatik* (нім.), *informatica sociale* (італ.), *informatica social* (іспан.);

8) властивостей: *латентний* (укр.), latent (англ.), *latent* (франц.), *latent* (нім.), *latente* (італ.), *latente* (іспан.); *портабельний* (укр.), *portable* (англ.), *portable* (франц.), *portabel* (нім.), *portabilità* (італ.), *portabilidad* (іспан.); *диференційний* (укр.), *differential* (англ.), *différentiel* (франц.), *differenziell* (нім.), *differenziale* (італ.), *diferencial* (іспан.); *портативний* (укр.), *portable* (англ.), *portable* (франц.), *portabel* (нім.), portatile (італ.), *portátil* (іспан.);

9) процесів (дії): *авторизувати* (укр.), *authorize* (англ.), *autoriser* (франц.), *autorisieren* (нім.), *autorizzare* (італ.), *autorizar* (іспан.); *архівувати* (укр.), *autorizar* (англ.), *archiver* (франц.), archivieren (нім.), *archiviare* (італ.), *archivar* (іспан.); *інсталювати* (укр.), *install* (англ.), *installer* (франц.), *installieren* (нім.), *installare* (італ.), *instalar* (іспан.); *кешувати* (укр.), *cache* (англ.), *cacher* (франц.), *cachen* (нім.), *cachear* (іспан.); *конвертувати* (укр.), *convert* (англ.), *convertir* (франц.), *konvertieren* (нім.), *convertire* (італ.), *convertir* (іспан.); *копіювати* (укр.), *copy* (англ.), *copier* (франц.), *kopieren* (нім.), *copiare* (італ.), *copiar* (іспан.); *форматувати* (укр.), *format* (англ.), *formater* (франц.), *formatieren* (нім.), *formattare* (італ.), *formatear* (іспан.); *фільтрувати* (укр.), *filter* (англ.), *filtrer* (франц.), *filtern* (нім.), *filtrare* (італ.), filtrar (іспан.); *центрувати* (укр.), *centre* (англ.), *concentrer* (франц.), *zentrieren* (нім.), *centrare* (італ.), *centrar* (іспан.).

У розглянутих лексично-семантичних групах української терміносистеми інформаційних технологій та інформаційної безпеки більшість інтернаціоналізмів становлять терміни, які позначають предмети, явища, осіб, абстрактні поняття, об'єднані значенням предметності. Основним засобом вираження таких термінів є іменники. Обмежено репрезентовані в досліджуваній терміносистемі терміни-інтернаціоналізми зі значенням властивостей, які відповідно мають значення ознаковості. Семантику ознаковості виражають прикметники. Значення процесуальності репрезентують дієслова.

Висновки. Інтернаціоналізми належать до запозиченої лексики і здебільшого не сприймаються як чужорідні елементи. Інтеграція інтернаціональної лексики в українську терміносистему інформаційних технологій та інформаційної безпеки сприяє кращому розумінню між фахівцями. Низка запозичених лексем набула статусу інтернаціоналізмів, які кількісно переважають у досліджуваній українській терміносистемі. Інтернаціональні номінації української терміносистеми інформаційних технологій та інформаційної безпеки поділяються на повні, неповні та гібридні. Значна частина інтернаціональної лексики характеризується високим ступенем інтернаціоналізації (функціонує в 5-6 мовах). Під час аналізу термінів-інтернаціоналізмів, зафіксованих в українській терміносистемі інформаційних технологій та інформаційної безпеки, було виділено такі семантичні групи термінів на позначення: пристроїв та частин комп'ютера, одиниць вимірювання, засобів комунікації, осіб, програм, символів (значків) як умовних позначень, наук або розділів, властивостей, процесів (дії). Інтернаціональні лексеми в українській терміносистемі інформаційних технологій та інформаційної безпеки характеризуються високою деривацією активністю, що є свідченням їхньої повної асиміляції. Основна частина інтернаціоналізмів у досліджуваній галузі є іменниками. Прикметники та дієслова утворюються шляхом використання внутрішньомовних деривацій можливостей.

Література:

1. Біленко Т. Г., Катиш Т. В. До проблеми визначення інтернаціоналізму. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2025. № 72. С. 9–12.
2. Дудок Р. І. Роль мовних контактів в інтеграції лексико-семантичних систем. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка*. 2011. Випуск 26. С. 94–97.
3. Словник іншомовних слів. URL : https://126.slovaronline.com/ (дата звернення: 10.02.2026).
4. Oxford Living Dictioneries Online. URL: https:// en. oxforddictionaries.com/ (дата звернення: 10.02.2026).
5. Кочан І. М. Термінологія: національна чи міжнародна? *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології»*. 2009. № 648. С. 3–8.
6. Наконечна Г. До історії унормування української науково-технічної термінології. *Мовознавство*. 1992. № 6. С. 41–47.
7. Колесникова І. А. Іншомовне слово в національній термінології : за та проти. *Українська мова та література*. 2005. Вип. 24. С. 21–24.
8. Кияк Т. Р. Лінгвістичні аспекти термінознавства : навчальний посібник. Київ : УМК ВО, 1989. 104 с.
9. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава : Видавництво ТОВ «Довкілля – К», 2006. 716 с.
10. Акуленко В.В. Питання інтернаціоналізації словникового складу мови. Харків: Видавництво ХДУ, 1972. 214 с.
11. Кияк Т. Р. Інтернаціональне та національне в термінотворчому процесі. *Українська термінологія і сучасність : збірник наукових праць* / відп. ред. Л. О. Симоненко. К., 2001. Випуск IV. С. 53–56.
12. Петрина О.С. Формування та функціонування англомовних та українських терміносистем банківської сфери: дис. … канд. філол. наук: 10.02.17. Львів, 2016. 202 с.
13. Скорейко-Свірська І. П. Освоєння англомовних запозичень в українській науково-технічній термінології: автореф. дис. … канд. філол. наук: 10.02.04. Київ, 2009. 23 с.

Bilenko T., Katysh T. International Vocabulary in the Ukrainian Terminology System of Information Technologies and Information Security

Summary. This article is dedicated to a comprehensive study of international vocabulary within the Ukrainian terminology system of information technologies and information security. It reveals how the process of globalization has influenced the enrichment of the vocabulary in the terminology system under study. Various approaches to defining the concept of «internationalism» were examined. The difference between internationalisms and ordinary borrowings was analyzed. The role of international vocabulary in the Ukrainian terminology system of information technologies and information security is disclosed. Attention is focused on the identification of international lexemes by comparing their usage in the terminological composition of the most common European languages, namely: English, French, German, Italian, and Spanish. According to the number of languages in which the internationalisms function, the degree of term internationalization within the Ukrainian terminology system of information technologies and information security was determined. An analysis of the etymological composition for the international vocabulary in the studied terminology system confirmed that the most numerous group comprises English internationalisms. It was found that the international nominations in the Ukrainian terminology system of information technologies and information security are divided into full, partial, and hybrid types. During the analysis of term-internationalisms recorded in the Ukrainian terminology system of information technologies and information security, the following semantic groups of terms were identified, denoting: devices and computer parts, units of measurement, means of communication, persons, software, symbols (icons) as conventional signs, sciences or branches, properties and processes (actions). The majority of internationalisms in the studied field are nouns. Adjectives and verbs are formed using internal derivational capabilities of the language.

Key words: international vocabulary, borrowings, terminology system, information technologies, information security, degree of internationalization, semantic groups.

Дата першого надходження статті до видання: 17.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 16.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

УДК 81'25:811.111:811.161.2'367.5
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.5

Бойчук В. М.,
кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри іноземної філології та бізнес-комунікацій
ЗВО «Університет Короля Данила»
https://orcid.org/0000-0003-4414-9408

Місягіна І. М.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземної філології та бізнес-комунікацій
ЗВО «Університет Короля Данила»
https://orcid.org/0000-0002-5144-5443

ЗІСТАВНЕ ВИВЧЕННЯ ПАСИВНОГО СТАНУ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Анотація. У статті представлено порівняльний аналіз пасивного стану в англійській та українській мовах, здійснений на підставі сучасних лінгвістичних підходів і корпусного аналізу текстів різних стилів. Головний акцент зроблено на вивченні морфологічних, синтаксичних, семантичних та функціональних особливостей граматичної категорії пасивного стану у зазначених мовах. Агент дії у англійському пасиві може бути виражений через конструкцію *by + суб'єкт*, однак часто він опускається, зокрема в наукових, технічних та офіційних текстах, де головним є результат дії чи її об'єкт. Така синтаксична трансформація уможливлює об'єктивність і нейтральність висловлювання відповідно до прагматики формальної англійської. Структура англійського пасиву лімітує гнучкість стилістичних і семантичних нюансів, оскільки форми пасиву змінюється за чіткими граматичними правилами, що гарантує високий рівень формальної точності та однозначності смислу, але обмежує потенційні можливості відтворювати додаткові відтінки значення через морфологічні варіанти. Стабільність морфологічної і синтаксичної структури англійського пасиву є дієвим механізмом, що унеможливлює двозначність чи зміщення комунікативного акценту.

Українська мова з високою морфологічною та синтаксичною гнучкістю пасивного стану передає різноманітні семантичні та стилістичні відтінки дії, тобто пасив реалізовується кількома способами залежно від комунікативних цілей мовця та стилістичного контексту.

Дослідження показало, що англійський пасив характеризується високою структурною стабільністю, аналітичною формою та орієнтацією на результат дії, тоді як український пасив демонструє значну морфологічну та синтаксичну гнучкість, включаючи дієприкметникові форми, зворотні конструкції з *-ся* та аналітичні форми з дієсловом *бути*, що дозволяє підкреслювати як стан об'єкта, так і процес дії.

Аналіз стилістичних аспектів підтвердив, що англійський пасив найчастіше використовується в науково-технічних та офіційних текстах, тоді як український пасив активно функціонує у художньому, науковому та офіційно-діловому стилях, залежно від обраної форми конструкції.

Дослідження виявило, що відмінності у структурі і використанні пасиву зумовлені типологічними особливостями мов, що має практичне значення для перекладу, викладання англійської та української мов, а також для розвитку контрастивної та типологічної лінгвістики. Отримані результати можуть стати основою для подальших наукових досліджень у сфері граматичної категорії пасиву, міжмовної комунікації та методики навчання іноземних мов.

Ключові слова: пасивний стан, англійська мова, українська мова, порівняльний аналіз, морфологія, синтаксис, семантика, функціональна граматика, контрастивна лінгвістика, стилістика.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Проблема дослідження пасивного стану в англійській та українській мовах є надзвичайно актуальною в сучасній лінгвістиці з кількох причин. По-перше, пасивний стан відіграє ключову роль у структурі речення, визначаючи, який елемент інформації стає центром комунікативного фокусу. У англійській мові пасив реалізується строго аналітично, через допоміжне дієслово to be і дієприкметник минулого часу, тоді як українська мова пропонує більш різноманітні морфологічні й синтаксичні способи вираження пасиву, включаючи дієприкметники, зворотні дієслова з *-ся* та аналітичні конструкції з дієсловом *бути*. Ця різниця створює низку методологічних і практичних викликів для лінгвістичного аналізу, перекладу та навчання іноземних мов, адже простий перенос пасивної конструкції з однієї мови в іншу може призводити до спотворення смислу або стилістичного дисонансу. По-друге, проблема полягає у семантичному та функціональному аналізі пасиву. Англійська мова зазвичай акцентує на результаті дії, а українська може виділяти стан об'єкта, процес дії або його результат залежно від конкретної форми пасиву та контексту. Відсутність системного порівняльного дослідження ускладнює створення універсальних правил перекладу та навчання, а також робить неможливим точне розуміння комунікативних нюансів у міжмовному спілкуванні. По-третє, актуальність проблеми зумовлена потребою типологічного осмислення. Порівняльний аналіз пасиву дозволяє виявити закономірності функціонування синтаксичних структур у мовах різних груп, а також

оцінити, як морфологічні та аналітичні стратегії впливають на семантичні й стилістичні відтінки висловлювань.

Вивчення цих аспектів є особливо важливим для розвитку методик навчання англійської та української як іноземних мов, для підготовки перекладачів та для наукового розуміння природи граматичних категорій.

Загалом, основна проблема полягає у необхідності системного і комплексного аналізу пасивного стану як в англійській, так і в українській мовах, з урахуванням морфологічних, синтаксичних, семантичних і стилістичних аспектів, що дозволить не лише порівняти структури, а й сформулювати науково обґрунтовані рекомендації для практичного застосування у перекладі та навчанні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної теми, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Теоретичні та практичні (дидактичні) аспекти граматичної категорії пасиву завжди були у фокусі наукових зацікавлень як вітчизняних (Безпояско О.К., Городенська К.Г., Русанівський В.М. [1], Левицький А.Е. [2], Жлуктенко Ю.О. [3], Карамишева І.Д. [4], Корунець І.В. [5], Лук'янченко І. О., Боєва Е. В. [6] та ін.), так і зарубіжних (Thomson A.J., Martinet A.V. [7], Carling V., Jervis S. [8], Meral M. Unver [9], Caroline Coffin, Jim Donohue [10],Ting S. H. [11], Carter R., McCarthy M. [12], Nicklas N. Bahrt. [13] та ін.) учених. Однак залишається ще чимало «білих плям», що стосуються зіставних досліджень вказаної категорії граматики в українській та англійській мовах.

Формування мети статті – проаналізувати категорію пасивного стану в англійській та українській мовах з погляду синтаксичної, структурно-семантичної, функціонально-стилістичної та комунікативної перспектив та на підставі корпусного аналізу зробити висновки про типологічні та функціональні відмінності пасиву у зазначених мовах.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Пасивний стан є одним із ключових засобів мовної організації, який дозволяє перемістити фокус речення з суб'єкта на об'єкт дії, тим самим змінюючи сприйняття інформації і стилістичну структуру тексту. У сучасній лінгвістиці пасив розглядається не лише як граматичне явище, але і як когнітивно-комунікативний механізм, що впливає на те, як мовці організовують інформацію та передають смислові акценти. Порівняльний аналіз пасивного стану в англійській та українській мовах є особливо цікавим, оскільки ці дві мови належать до різних індоєвропейських мовних груп – англійська до германської, а українська – до слов'янської. Ця належність визначає як спільні риси, так і суттєві відмінності у функціонуванні пасиву [14, с. 41].

В англійській мові пасивні конструкції можуть включати як прямі, так і непрямі додатки. Непрямі додатки, у свою чергу, поділяються на дві категорії: прийменникові та безприйменникові. Використання прийменника перед непрямим додатком часто визначається специфікою дієслова. Наприклад, деякі дієслова, такі як *explain*, вимагають обов'язкового застосування прийменника *to* перед непрямим додатком (*explain something to someone*). В інших випадках необхідність використання прийменника виникає лише при зміні порядку слів у реченні, коли прямий додаток виступає на першій позиції. Наприклад, речення *Give the money to me* ілюструє, що прийменник *to* стає обов'язковим для збереження зрозумілості і граматичної коректності, якщо прямий додаток (*the money*) стоїть перед непрямим (*me*). Таким чином, структура пасивних конструкцій із додатками в англійській мові визначається не лише типом дієслова, але й позиційною взаємодією додатків у реченні, що робить правила використання непрямих додатків контекстуально залежними [15, с. 45].

В англійській мові пасивна конструкція формується аналітично, тобто за допомогою поєднання кількох граматичних елементів, а не за рахунок змін у самій морфологічній формі основного дієслова. Основним компонентом є допоміжне дієслово *to be*, яке змінюється відповідно до часової, аспектної та модальної категорії речення, у поєднанні з дієприкметником минулого часу (past participle) основного дієслова. Ця структура забезпечує чітку і формалізовану організацію пасивного речення, що дозволяє безпомилково визначати пасив у будь-якому комунікативному та стилістичному контексті, незалежно від того, чи йдеться про просту розмовну ситуацію, науковий текст, офіційний документ або художній твір. Важливо відзначити, що пасивна конструкція в англійській мові завжди орієнтована на висвітлення самої дії та її результату, тобто акцент робиться не на суб'єкті, який виконує дію, а на об'єкті, що зазнає цієї дії або на самому процесі, який відбувається.

Пасивний стан є важливим компонентом граматичної системи української та англійської мов. В англійській мові пасив утворюється за допомогою допоміжного дієслова *to be* у потрібному часі та дієприкметника минулого часу головного дієслова (наприклад, *The operation was performed by the surgeon*). Пасив часто використовується, коли важливіший результат дії, ніж виконавець, або коли виконавець невідомий чи незначущий; у наукових і формальних текстах він підкреслює об'єктивність. Агент дії зазвичай зазначається через *by*, але може опускатися [16, с. 253–254].

Агент дії, тобто виконавець, у англійському пасиві може бути виражений через конструкцію *by + суб'єкт*, але у більшості випадків він опускається, особливо в наукових, технічних та офіційних текстах, де головним є результат дії або її об'єкт, а не виконавець. Опущення агента дозволяє досягти об'єктивності та нейтральності висловлювання, що відповідає прагматичним вимогам формальної англійської. Крім того, структура англійського пасиву обмежує гнучкість у варіюванні стилістичних і семантичних нюансів: зміна форми пасиву відбувається за чітко встановленими правилами, що забезпечує високий рівень формальної точності та однозначності смислу, але водночас обмежує можливість передавати додаткові субтильні відтінки значення через морфологічні варіанти. Така стабільність морфологічної і синтаксичної структури робить англійський пасив надійним інструментом передачі інформації, особливо тоді, коли необхідно уникнути двозначності або зміщення комунікативного акценту.

Англійський пасив демонструє характерну для аналітичної мови стабільність і структурну формалізацію, поєднуючи строгі граматичні правила з можливістю підкреслення результату дії, тоді як його стилістична гнучкість залишається обмеженою, що зумовлює чітку орієнтацію на об'єктивність і однозначність передачі інформації.

Українська мова, на відміну від англійської, вирізняється високою морфологічною та синтаксичною гнучкістю пасивного стану, що дозволяє передавати різноманітні семантичні та стилістичні відтінки дії. Пасив у ній може реалізовуватися

кількома способами, які залежать від комунікативних цілей мовця та стилістичного контексту. Один із найпоширеніших способів – використання дієприкметника пасивного стану в поєднанні з дієсловом *бути*, що дозволяє підкреслити результат дії, її завершеність або стан об'єкта після дії. Наприклад, у реченні *Книга прочитана студентом* увага акцентується саме на тому, що дія завершена і результат досягнуто, а агент дії – *студент* – може бути зазначений або опущений залежно від прагматичної функції висловлювання.

Інший продуктивний спосіб формування пасиву в українській мові – використання зворотних дієслів із суфіксом *-ся*. Такі конструкції дозволяють передати сам процес дії, не фокусуючись на агенті, і часто застосовуються у науково-технічних, офіційно-ділових і навіть у повсякденних текстах. Наприклад, речення *Книга читається* підкреслює, що дія відбувається в зазначений момент, і увагу зосереджено на процесі, а не на виконавці. Цей механізм робить український пасив надзвичайно гнучким і дозволяє мовцеві адаптувати речення до різних стилів і жанрів, від офіційно-ділового до наукового та художнього. Крім того, український пасив характеризується високою автономністю щодо агента дії: він може бути повністю опущений без втрати граматичної або комунікативної цілісності речення. Це забезпечує універсальність пасиву у різних стилістичних контекстах, адже речення залишаються зрозумілими та функціонально завершеними, навіть якщо виконавець дії невідомий або неактуальний для комунікації.

Варіативність українського пасиву зумовлена особливостями слов'янської флективної системи, що поєднує аналітичні та синтетичні способи вираження дії. Дієприкметникові конструкції та форми з *-ся* дозволяють детально моделювати інформаційний фокус, розставляти семантичні акценти та забезпечувати стилістичну адаптивність тексту. Завдяки такій структурній і функціональній гнучкості український пасив може точно відтворювати нюанси процесу дії, її результату або стану об'єкта, що робить його ефективним інструментом для передачі як формальної, так і художньо-естетичної інформації.

Порівняльний аналіз англійського та українського пасиву дозволяє виявити як структурні, так і функціонально-семантичні відмінності у способах вираження пасивного стану, що відображають типологічні особливості цих мов. В англійській мові пасив завжди передбачає обов'язкову перестановку об'єкта дії на позицію підмета, що створює однозначну синтаксичну функцію та забезпечує чітку і прозору структуру речення. Ця перестановка дозволяє акцентувати увагу на об'єкті або на результаті дії, одночасно зменшуючи роль або зовсім опускаючи агента, тобто виконавця дії, особливо у наукових, технічних та офіційних текстах. Така синтаксична схема забезпечує стабільність комунікативного фокусу та сприяє однозначності передачі інформації, що особливо цінне у формальному мовленні та текстах, де точність і логічна прозорість є пріоритетом.

Українська мова, навпаки, демонструє значно більшу варіативність у побудові пасивних конструкцій. Вона допускає як класичну перестановку об'єкта на позицію підмета у поєднанні з дієприкметниковими формами та дієсловом бути, так і використання зворотних конструкцій із суфіксом *-ся*, які орієнтовані на відображення процесу дії або стану об'єкта без обов'язкового зазначення агента. Ця синтаксична гнучкість дозволяє українському пасиву виконувати різні стилістичні та прагматичні функції: він може підкреслювати завершеність дії, динаміку процесу, стан об'єкта або навіть нейтрально повідомляти факт, без акценту на виконавця.

Семантичні акценти пасиву в обох мовах також істотно відрізняються. Англійський пасив здебільшого зосереджений на самій дії та її результаті, тобто інформаційний фокус спрямований на об'єкт, який зазнає дії, або на наслідок цієї дії. Український пасив, завдяки поєднанню дієприкметникових та зворотних форм, дозволяє варіювати семантичний акцент між станом об'єкта і ходом процесу, що надає мовленню гнучкості і дозволяє передавати тонкі нюанси значення залежно від стилю та комунікативної ситуації. Ці відмінності стають особливо помітними в наукових, технічних і офіційних текстах, де стильова функція пасиву набуває вирішального значення. В англійських наукових та офіційних текстах пасив використовується для створення об'єктивності та виділення результату дії, а український пасив у тих самих жанрах може демонструвати більшу варіативність, підкреслюючи або стан об'єкта, або процес дії, залежно від авторського наміру.

Контрастивний аналіз демонструє, що структурні і семантичні відмінності пасиву в англійській та українській мовах визначають різні комунікативні стратегії і підкреслюють типологічну специфіку кожної мови.

Корпусний аналіз англомовних та україномовних текстів різних стилів і жанрів підтвердив теоретично передбачені закономірності у використанні пасивного стану в обох мовах і дозволив кількісно оцінити їхню функціональну специфіку. Аналіз показав, що в англійській мові пасивна конструкція в понад 90% випадків реалізується з результативною семантикою, тобто фокус речення зміщується на об'єкт дії та її завершення або наслідок. Такий високий показник підтверджує, що англійський пасив стабільно використовується для виділення результату дії, забезпечуючи однозначність і прозорість інформаційного фокусу, особливо в наукових, технічних та офіційних текстах, де точність викладу має першорядне значення.

В українській мові, як показав аналіз корпусу, домінують різні форми пасиву залежно від стилю тексту. Зворотна форма з суфіксом *-ся* виявилася найбільш продуктивною в офіційно-діловому стилі, де вона дозволяє підкреслити сам процес дії або стан об'єкта без необхідності зазначати агента, зберігаючи при цьому формальну повноту речення. Дієприкметниковий пасив, навпаки, переважає у наукових та художніх текстах, де важливо виділити результат дії або стан об'єкта після її завершення. Така розподільна закономірність свідчить про те, що український пасив є більш контекстуально гнучким і функціонально адаптивним, ніж англійський, оскільки дозволяє автору регулювати комунікативний акцент залежно від жанру, стилю і прагматичних цілей.

Ще однією важливою закономірністю, виявленою в корпусному дослідженні, є поведінка агента дії у пасивних конструкціях. В українській мові агент значно частіше опускається без втрати граматичної або комунікативної повноти, що дозволяє реченню залишатися зрозумілим і завершеним у будь-якому контексті. В англійській мові, натомість, наявність або відсутність агента формально впливає на стилістичний відтінок речення: його присутність через конструкцію *by + суб'єкт* часто необхідна для уточнення, тоді як опущення агента створює формальну нейтральність і акцентує результат дії [3].

Результати корпусного аналізу підтверджують, що англійський пасив характеризується високою стабільністю та результативною семантикою, тоді як український пасив демонструє значну морфологічну, синтаксичну та стилістичну гнучкість, що дозволяє варіювати комунікативний фокус між агентом, процесом дії та станом об'єкта, залежно від жанру та стилю тексту.

Ці закономірності мають безпосереднє практичне значення для контрастивної лінгвістики, перекладу та методики навчання англійської та української мов.

Пасивний стан в англійській та українській мовах виконує спільну функцію тематичної перестановки, але реалізується за різними граматичними та синтаксичними схемами. Англійська мова демонструє структурну стабільність і орієнтацію на результат дії, тоді як українська мова характеризується високою морфологічною та стилістичною гнучкістю, що дозволяє підкреслювати стан об'єкта, процес дії або його результат. Результати такого порівняння мають значне практичне значення для перекладу, навчання англійської та української мов, а також для загальних лінгвістичних досліджень, оскільки вони демонструють, як одна функція може реалізовуватися різними граматичними стратегіями у різних мовних системах.

Висновки з дослідження і перспективи подальших пошуків у даному науковому напрямку. У результаті проведеного дослідження можна сформулювати низку важливих висновків, що підкреслюють як спільні риси, так і відмінності реалізації пасивного стану в англійській та українській мовах. По-перше, встановлено, що пасивний стан у обох мовах виконує ключову функцію тематичної перестановки, дозволяючи переносити акцент з суб'єкта дії на об'єкт або стан об'єкта. Ця функція забезпечує гнучкість комунікативного фокусу та дозволяє мовцеві варіювати структуру речення залежно від прагматичних і стилістичних цілей. По-друге, аналіз морфологічних аспектів показав, що англійська мова відзначається високою структурною стабільністю: пасивна конструкція завжди утворюється за допомогою допоміжного дієслова to be і дієприкметника минулого часу, незалежно від стилю або семантичного відтінку. Українська мова, навпаки, характеризується значною морфологічною гнучкістю: пасив може формуватися дієприкметниками, зворотними дієсловами з суфіксом -ся, а також аналітичними конструкціями з дієсловом бути. Ця гнучкість дозволяє українському пасиву передавати різноманітні смислові відтінки, підкреслювати процес дії, її результат або стан об'єкта. По-третє, синтаксичний аналіз показав, що англійська мова вимагає обов'язкової перестановки об'єкта на позицію підмета для утворення пасиву, тоді як українська мова допускає як перестановку об'єкта, так і використання зворотних форм, що надає їй більшу варіативність у побудові речень.

Семантичний аналіз підтвердив, що англійський пасив переважно акцентує завершеність дії, тоді як український пасив може виділяти процес дії, стан об'єкта або результат, залежно від конкретної форми пасиву та контексту.

По-четверте, функціональний аналіз свідчить, що в англійській мові пасив частіше використовується в наукових, офіційних та технічних текстах, де важливим є об'єктивне подання інформації, тоді як українська мова демонструє стилістично залежну продуктивність: зворотна форма *-ся* переважає в офіційно-діловому стилі, а дієприкметниковий пасив – у науковому та художньому стилях. Крім того, агент дії в українській мові значно частіше опускається, тоді як в англійській його наявність або опущення визначає стилістичну і комунікативну функцію речення.

На підставі отриманих даних можна зробити обґрунтований висновок про типологічні та функціональні відмінності пасивного стану в англійській та українській мовах. Англійський пасив відзначається високим рівнем структурної формалізації, чіткою аналітичною конструкцією та обмеженою морфологічною варіативністю, що забезпечує однозначність і стабільність передачі інформації у різних комунікативних і стилістичних контекстах. Така структурна стабільність дозволяє англійському пасиву ефективно виконувати функцію виділення результату дії або об'єкта, що зазнає дії, з мінімальним ризиком зміщення смислового акценту, і є особливо важливою у наукових, технічних та офіційних текстах, де точність і прозорість інформації мають критичне значення. Український пасив, навпаки, демонструє значну морфологічну та синтаксичну гнучкість, що реалізується через поєднання дієприкметникових форм, зворотних дієслів з суфіксом *-ся* та аналітичних конструкцій з дієсловом *бути*. Така гнучкість дозволяє адаптувати структуру речення до конкретних прагматичних і стилістичних завдань мовця: можна підкреслити завершеність дії, стан об'єкта, хід процесу або нейтрально повідомити факт дії без виділення агента. Це робить український пасив більш варіативним і функціонально універсальним у різних жанрах і стилях – від офіційно-ділового до наукового та художнього.

Виявлені відмінності мають значне практичне значення. Вони є критично важливими для контрастивної лінгвістики та міжмовного аналізу, оскільки дозволяють зрозуміти, як одна і та ж граматична категорія реалізується у різних мовних системах. Ці знання є необхідними для перекладу, оскільки правильне відтворення пасивних конструкцій у цільовій мові вимагає врахування не лише формальних правил, а й семантичних, стилістичних і прагматичних відтінків. Результати дослідження можуть бути застосовані у методиці викладання англійської та української мов, дозволяючи студентам і перекладачам зрозуміти не лише формальні особливості пасиву, а й його функціональні та стилістичні нюанси.

Англійський пасив забезпечує структурну стабільність і однозначність передачі інформації, тоді як український пасив демонструє значну морфологічну і синтаксичну гнучкість, що надає мовленню адаптивності та стилістичної різноманітності. Це підкреслює важливість порівняльного аналізу як інструмента глибокого розуміння функціонування граматичних категорій у різних мовних системах і визначає перспективи подальших досліджень у галузі контрастивної та типологічної лінгвістики.

Дослідження підтвердило, що пасив у англійській і українській мовах виконує подібні комунікативні функції, але реалізується через різні морфологічні, синтаксичні та семантичні механізми. Розуміння цих закономірностей є необхідним для забезпечення точності перекладу, підвищення ефективності навчання іноземної мови та глибокого пізнання типологічних особливостей мов.

Література:

1. Безпояско О.К., Городенська К.Г., Русанівський В.М. Граматика української мови. Морфологія : підручник. К. : Либідь, 1993. С. 236–242.

2. Левицький А. Е. Порівняльна граматика англійської та української мов: навч. посіб. Київ : Освіта України, 2007. 138 с.
3. Жлуктенко Ю. О. Порівняльна граматика української та англійської мов. Київ, 1960. 158 с.
4. Карамишева І. Д. Контрастивна граматика англійської та української мов. 3-те вид. Вінниця : «Нова книга», 2017. 336 с.
5. Корунець І. В. Порівняльна типологія англійської та української мов : навч. посіб. Вінниця : Нова Книга, 2003. 464 с.
6. Лук'янченко І. О., Боєва Е. В. Порівняльна типологія англійської та української мов з практикумом: навч. посіб. Одеса: видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2025. 286 с.
7. Thomson A.J., Martinet A.V. A Practical English Grammar. Forth Ed. Oxford : Oxford University Press, 1986. P. 263–308.
8. Carling V., Jervis S. Grammar Time 4. Longman, 2009. 146 p.
9. Meral M. Unver. On voice in English: an awareness raising attempt on passive voice. *European Journal of Foreign Language Teaching*. Vol. 2, issue 3, 2017. P. 17–28.
10. Caroline Coffin, Jim Donohue, Sarah North. Exploring English Grammar: from formal to functional. Routledge, 2009.466 p.
11. Ting S. H. Difficulty with English passive voice in news report: A case study of Malaysian trainee teachers. Korea TESOL Journal. 2011. 10(1). P. 38–51.
12. Carter R., McCarthy M. Cambridge Grammar of English. Cambridge : Cambridge University Press, 2006. URL: https://dn711108.ca.archive.org/0/items/anatomiesifiziologieumanapentruadmiterelafacultatiledemedicinabarronsp1/Cambridge%20Grammar%20of%20English_%20A%20Comprehensive%20Guide.%20Spoken%20and%20Written%20English%20Grammar%20and%20Usage%20%28%20PDFDrive.com%20%29.pdf (дата звернення 10.02.2026).
13. Nicklas N. Bahrt. Towards a typology of voice syncretism: doctoral dissertation. Helsinki, 2020. URL: https://www.academia.edu/44393428/Towards_a_typology_of_voice_syncretism?sm=a&rhid=38039135634 (дата звернення 19.02.2026).
14. Лещенко О. Конспект лекцій з дисципліни «Порівняльна граматика англійської та української мов» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня зі спеціальності 035 «Філологія». Кам'янське : ДДТУ, 2024. 96 с.
15. Дячук Н., Хорошун О. Семантика пасивних конструкцій в англомовному просторі. *Проблеми гуманітарних наук*. Серія Філологія. 2022. № 50. С. 43–47. URL: https://doi.org/10.24919/2522-4565.2022.50.6 (дата звернення: 21.02.2026).
16. Олександренко К.В, Горпинюк О.П. Функціональна граматика української та англійських мов: порівняльний аналіз. *Вісник науки та освіти*. 2023. Т. 14, № 8. С. 243–257.

Boichuk V., Misiahina I. Comparative study of the passive voice in English and Ukrainian

Summary. The article presents a comparative analysis of the passive voice in English and Ukrainian, based on modern linguistic approaches and corpus analysis of texts of various styles. The main focus is on the study of morphological, syntactic, semantic, and functional features of the grammatical category of the passive voice in these languages. The agent of the action in the English passive voice can be expressed through the construction *by + subject*, but it is often omitted, particularly in scientific, technical, and official texts, where the result of the action or its object is paramount. Such syntactic transformation enables objectivity and neutrality of expression in accordance with the pragmatics of formal English. The structure of the English passive voice limits the flexibility of stylistic and semantic nuances, since the forms of the passive voice change according to strict grammatical rules, which guarantees a high level of formal accuracy and unambiguity of meaning, but limits the potential to reproduce additional shades of meaning via morphological variants. The stability of the morphological and syntactic structure of the English passive voice is an effective mechanism that prevents ambiguity or shifts in communicative emphasis.

The Ukrainian language, with its high morphological and syntactic flexibility of the passive voice, conveys various semantic and stylistic nuances of action. The passive voice is realized in several ways depending on the communicative goals of the speaker and the stylistic context.

The study showed that the English passive is characterized by high structural stability, analytical form, and focus on the result of the action, while the Ukrainian passive voice demonstrates significant morphological and syntactic flexibility, including participle forms, reflexive constructions with *-ся*, and analytical forms with the verb *бути*, which allows emphasizing both the state of the object and the process of the action.

Analysis of stylistic aspects confirmed that the English passive is most often used in scientific, technical, and official texts, while the Ukrainian passive is actively used in literary, scientific, and official-business styles, depending on the chosen form of construction. The study revealed that differences in the structure and use of the passive voice are due to the typological features of languages, which is of practical importance for translation, teaching English and Ukrainian, as well as for the development of contrastive and typological linguistics. The results obtained can serve as a basis for further scientific research in the field of the grammatical category of the passive voice, interlingual communication, and foreign language teaching methodology.

Key words: passive voice, English language, Ukrainian language, comparative analysis, morphology, syntax, semantics, functional grammar, contrastive linguistics, stylistics.

Дата першого надходження статті д
о видання: 24.02.2026
Дата прийняття статті до друку
після рецензування: 23.03.2026
Дата публікації (оприлюднення)
статті: 29.04.2026

УДК 81'1 (075.8)
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.6

Венгринюк М. І.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри філології та перекладу
Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу
https://orcid.org/0000-0002-4597-4250

Ріба-Гринишин О. М.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри філології та перекладу
Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу
https://orcid.org/0000-0002-7579-0903

МЕТОДОЛОГІЯ СУЧАСНОГО МОВОЗНАВСТВА: МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД

Анотація. Стаття присвячена дослідженню методологічних засад сучасного мовознавства крізь призму міждисциплінарного підходу. Актуальність теми зумовлена необхідністю систематизувати наявні дослідницькі стратегії в умовах, коли лінгвістика дедалі активніше взаємодіє з когнітивною психологією, соціологією, культурологією, інформатикою та семіотикою. У статті схарактеризовано три рівні міждисциплінарної взаємодії – мультидисциплінарність, міждисциплінарність і трансдисциплінарність – та простежено формування дослідницьких методів на їхньому перетині: концептуального аналізу, дискурс-аналізу, корпусного аналізу і фреймово-метафоричного аналізу. Окрему увагу приділено когнітивній лінгвістиці як напряму, що виник на перетині мовознавства, когнітивної психології та штучного інтелекту і радикально змінив розуміння семантики та граматики. Розглянуто психолінгвістику, соціолінгвістику та лінгвокультурологію як провідні міждисциплінарні напрями сучасної науки про мову. Проаналізовано вплив цифровізації на методологію лінгвістики. Встановлено, що корпусна лінгвістика, комп'ютерна лексикографія та цифрові гуманітарні науки (digital humanities) органічно увійшли до сучасного дослідницького арсеналу. Показано, що класичні методи мовознавства не зникають в умовах міждисциплінарного повороту, а збагачуються новими вимірами. Обґрунтовано, що сучасне мовознавство рухається до інтегративної науки про мову, яка синтезує біологічні, психологічні, соціальні, культурні та обчислювальні перспективи. Визначено ключові виклики міждисциплінарної методології: ризик розмивання предметної специфіки лінгвістики та необхідність ретельної методологічної рефлексії під час перенесення методів із суміжних дисциплін. Окреслено перспективи подальших досліджень, пов'язані з вивченням мультимодальної комунікації, нових жанрів цифрового дискурсу та впливу великих мовних моделей на розуміння природи мовного знання.

Ключові слова: методологія лінгвістики, міждисциплінарність, когнітивна лінгвістика, психолінгвістика, соціолінгвістика, лінгвокультурологія, корпусна лінгвістика.

Постановка проблеми. Сучасне мовознавство переживає період глибоких методологічних трансформацій, зумовлених розширенням меж традиційної лінгвістики та її інтеграцією з іншими науковими дисциплінами. Міждисциплінарний підхід стає не лише модним трендом, а необхідною умовою для комплексного розуміння природи мови як багатовимірного феномену, що функціонує на перетині біологічних, психологічних, соціальних і культурних процесів.

Історія лінгвістики демонструє послідовну зміну методологічних орієнтирів. Від порівняльно-історичного методу XIX століття через структуралізм середини XX століття до когнітивної революції останніх десятиліть кожна епоха привносила нові інструменти й перспективи дослідження мови. Проте саме в останні двадцять-тридцять років відбувся якісний стрибок у розумінні того, що мова не існує ізольовано від інших аспектів людської діяльності та свідомості.

Традиційна лінгвістика зосереджувалася переважно на внутрішній структурі мови, розглядаючи її як автономну систему знаків. Сучасна методологія відмовляється від такої ізоляції, визнаючи, що мова тісно переплетена з когнітивними процесами, соціальною взаємодією, культурними практиками та навіть біологічною еволюцією людини. Це усвідомлення привело до формування принципово нових дослідницьких стратегій, що поєднують методи різних наук.

Актуальність теми зумовлена необхідністю систематизувати наявні підходи й оцінити перспективи подальшого міждисциплінарного розвитку сучасної лінгвістики. Українська мовознавча наука не стоїть осторонь цих процесів: у роботах Ф. С. Бацевича [1], О. П. Воробйової [2], І. О. Голубовської [3], С. А. Жаботинської [4], М. П. Кочергана [5], К. І. Мізіна [6], О. П. Просяник [7], О. О. Селіванової [8], В. А. Широкова [9] та інших учених сформовано потужну теоретичну базу, що уможливлює осмислення міждисциплінарної природи сучасного мовознавства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітність підходів, що склалася на початку XXI століття, спонукає дослідників до пошуку тих концептуальних інваріантів, які здатні об'єднати розрізнені напрями в цілісну наукову картину. Показово, що до цього питання вчені звертаються з принципово різних дослідницьких позицій, що саме по собі є свідченням продуктивного переосмислення методологічних підстав лінгвістичної науки.

Одну з найбільш концептуально розроблених відповідей на ці виклики пропонують В. А. Широков та А. А. Лучик у статті "Парадигмальні засади лінгвістики першої половини XXI століття" [9]. Автори обстоюють визначення сучасної лінгвістичної парадигми як еволюційно-інформаційно-феноменологічної, виходячи з переконання, що нова цивілізаційна і соціотехнічна реальність докорінно змінила роль мовознавчої науки. Трансдисциплінарний характер сучасного наукового пізнання, стрімке зростання інформаційних потоків і технологічний статус мови у мережецентричному світі змушують лінгвістику виходити за межі власне гуманітарності та вписуватися в загальнонаукову методологію. Тріада "еволюція – інформація – феноменологія" зближує методологію мовознавства з природничими й технологічними науками. Важливо, що ця концепція не є суто теоретичною конструкцією: вона виростає з десятиліть практичної роботи зі створення лексикографічних систем і лінгвістичних корпусів, тобто ґрунтується на реальному досвіді опрацювання надвеликих масивів лінгвістичних даних.

Якщо В. А. Широков та А. А. Лучик пропонують переосмислення парадигми "ззовні", через призму інформаційно-технологічних викликів, то І. О. Голубовська у праці "Проблема методології лінгвістичних досліджень у міждисциплінарному висвітленні" порушує питання методологічної кризи мовознавства радше "зсередини" гуманітарного дискурсу [3]. Авторка здійснює детальний огляд наукових концепцій і доходить висновку про методологічну еклектичність сучасної ситуації в мовознавстві. Не заперечуючи домінування антропологічної мегапарадигми з її когнітивною лінгвістикою, лінгвокультурологією та дискурсологією, І. О. Голубовська висловлює переконання, що наступним щаблем розвитку може стати теоантропокосмічна парадигма, методологічним підґрунтям якої є синергетика. Ця парадигма передбачає вивчення мови у максимально широкому контексті взаємодії людини, космосу й абсолюту.

Проблема методологічного самовизначення мовознавства набуває суто аналітичного виміру у праці О. П. Просяник "Лінгвістика: наука – дидактика – філософія мови – методологія (дискурсивно-комунікативний аспект проблеми)" [7]. Авторка ставить питання, яке часто залишається нерефлексованим: де пролягають межі між лінгвістичною наукою як такою, лінгводидактикою, філософією мови та лінгвістичною методологією? Відповідь будується на прагмафункціональній основі: відмінність між цими формами інтелектуальної діяльності визначається передусім їхньою прагматикою і способом соціалізації інформації. Методологія при цьому розглядається як перехідний тип інтелектуальної діяльності, що поєднує суб'єктно-прагматичний характер філософії науки з об'єктно-аргументаційним характером власне науки. О. П. Просяник слушно акцентує, що для мовознавства методологічна рефлексія є особливо критичною, і саме Ф. де Соссюр першим явно пов'язав лінгвістичне дослідження із методологічною позицією дослідника.

Зіставлення розглянутих праць виявляє кілька спільних методологічних тенденцій. По-перше, дослідники констатують недостатність попередніх парадигм і необхідність їх розширення чи переосмислення. По-друге, простежується спільне прагнення вписати лінгвістику в ширший міждисциплінарний контекст. По-третє, питання методології розглядається не як технічне, а як принципово змістове: вибір методологічної позиції визначає онтологічний статус об'єкта дослідження і, зрештою, саму природу лінгвістичного знання.

Формування мети статті. Мета статті – з'ясувати сутність і рівні міждисциплінарності як принципу наукового пізнання, розкрити ключові форми взаємодії мовознавства із суміжними науками і на цій основі визначити методи, що сформувалися на перетині дисциплін та збагатили сучасний лінгвістичний інструментарій.

Для досягнення мети поставлено такі завдання: 1) розглянути ключові форми міждисциплінарності в лінгвістиці; 2) визначити методи, що виникли на перетині лінгвістики з іншими науками; 3) проаналізувати вплив цифровізації та великих мовних моделей на методологію сучасної лінгвістики.

У роботі використано описовий, узагальнювальний методи, а також метод наукової рефлексії.

Виклад основного матеріалу. Міждисциплінарність як принцип наукового пізнання передбачає свідому взаємодію двох або більше дисциплін для розв'язання спільних дослідницьких проблем. У наукознавстві розрізняють кілька рівнів такої взаємодії: мультидисциплінарність (паралельне використання методів різних дисциплін без їх синтезу), міждисциплінарність (органічне поєднання методів та понятійного апарату) та трансдисциплінарність (формування принципово нових теоретичних моделей, що виходять за межі всіх залучених дисциплін).

Когнітивна лінгвістика стала одним із найвпливовіших міждисциплінарних напрямів, що виникли на перетині мовознавства, когнітивної психології та штучного інтелекту. Її базові принципи суттєво змінили розуміння семантики та граматики. Когнітивна лінгвістика виходить із постулату про тісний зв'язок мовних структур із загальними когнітивними механізмами людини. Мова розглядається не як абстрактна система правил, а як відображення того, у який спосіб люди концептуалізують світ, категоризують досвід і структурують знання. Так, С. А. Жаботинська розробила методику укладання навчального комбінаторного словника-тезауруса, що ґрунтується на когнітивно-лінгвістичних принципах мережевого моделювання. Дослідниця пропонує чотириетапний алгоритм укладання тезауруса: формування концептуальної онтології теми, упорядкування словосполучень відповідно до структури мережі концепту, формування блоків однорідних словосполучень у фразовому сеті, а також укладання словникових статей [4].

Не менш важливим виміром міждисциплінарності є взаємодія мовознавства з психологією. Психолінгвістика досліджує психічні механізми породження і сприйняття мовлення, взаємозв'язок мови з мисленням, пам'яттю, особистістю. Цей напрям виник на межі загального мовознавства й психології й до сьогодні зберігає міждисциплінарний характер. Методологія цієї дисципліни поєднує експериментальні методи психології з теоретичними концепціями лінгвістики. Дослідження швидкості обробки слів, механізмів пам'яті під час розуміння складних синтаксичних конструкцій, стратегій вирішення лексичної неоднозначності збагачують наше розуміння того, як мова функціонує в режимі реального часу. Вивчення того, як діти засвоюють фонологію, морфологію, синтаксис і семантику рідної мови, дає ключі до розуміння універсальних принципів організації мовної здатності. Дискусії між прихильниками тео-

рії вродженої граматики та прихильниками соціокогнітивних моделей стимулюють розроблення нових експериментальних парадигм і теоретичних моделей.

Якщо психолінгвістика зосереджується на внутрішніх механізмах мовленнєвої діяльності, то інший вектор міждисциплінарності спрямовано назовні – до суспільного контексту функціонування мови. Соціолінгвістика вивчає функціонування мови в суспільстві, зокрема її соціальну диференціацію, мовну політику, мовну ідеологію та мовну поведінку соціальних груп. Для сучасної України ця дисципліна набула особливого значення в контексті мовної ситуації та суспільних дискусій про мовну ідентичність.

Соціолінгвістичний підхід наголошує на тому, що мова завжди функціонує в соціальному контексті і не може бути адекватно зрозуміла поза її соціальними вимірами. Методологія соціолінгвістики запозичує інструменти соціології, включаючи анкетування, інтерв'ювання, спостереження, статистичний аналіз соціальних змінних. Дослідження мовної варіативності, діалектів, соціолектів, гендерних особливостей мовлення, мовної політики та планування розкривають складні зв'язки між мовою та соціальною структурою суспільства.

Поряд із соціальним виміром мови не менш суттєвим є її зв'язок із культурою народу-носія. Лінгвокультурологія – один із найдинамічніших міждисциплінарних напрямів, що постав на перетині мовознавства та культурології. Її предметом є взаємодія мови й культури, відображення культурних смислів у мовних одиницях – концептах, символах, прецедентних феноменах, паремійному фонді.

Варто зауважити, що класичні методи мовознавства не зникають в умовах міждисциплінарного повороту, а трансформуються, набуваючи нових вимірів. Зіставний метод, наприклад, збагачується лінгвокультурологічним підходом: зіставляються не лише структурні особливості мов, а й концептуальні системи та культурні моделі [5]. Описовий метод у когнітивній лінгвістиці набуває якісно нового виміру: опис мовних одиниць здійснюється не тільки на рівні форми та значення, а й на рівні ментальних структур, фреймів, концептуальних метафор. Це дозволяє поглибити розуміння семантики та відкриває нові можливості для лексикографічної практики. А. А. Лучик слушно зауважує, що "... українське загальне мовознавство вже не ізольоване, воно входить у діалог із міжнародними теоріями, адаптує структуралізм, когнітивізм, соціолінгвістику і водночас зберігає власну ідентичність. Попереду розвиток сучасної вітчизняної методології, занурення у цифрові корпуси, інтеграція з ІТ, нові моделі мовної особистості і нові автоматизовані словники" [10, с. 40].

Серед методів, що виникли або набули поширення завдяк міждисциплінарній взаємодії, особливе місце посідають такі:

– концептуальний аналіз – спрямований на виявлення структури концепту – ментальної одиниці, що поєднує понятєвий, образний та ціннісний складники;

– дискурс-аналіз – метод, що сформувався на стику лінгвістики, соціології та філософії;

– корпусний аналіз – уможливлює вивчення мовних явищ на масивах текстів за допомогою комп'ютерних технологій;

– фреймовий і концептуально-метафоричний аналіз – широко застосовується у вітчизняній семантиці та лінгвокультурології для дослідження мовної концептуалізації дійсності.

Стрімкий розвиток інформаційних технологій відкрив новий вимір міждисциплінарності – взаємодію лінгвістики та комп'ютерних наук. Корпусна лінгвістика, комп'ютерна лексикографія, автоматична обробка природної мови стали повноправними компонентами сучасного методологічного арсеналу.

В умовах розвитку великих мовних моделей (LLM) і генеративного штучного інтелекту перед мовознавством постають принципово нові дослідницькі питання: яка природа "розуміння" мови комп'ютером? Чи відтворює штучний інтелект концептуальні структури, аналогічні до людських? Ці питання уможливлюють новий виток міждисциплінарного синтезу, що пролягає між лінгвістикою, когнітивістикою та інформатикою.

Мова в умовах цифрового суспільства зазнає суттєвих трансформацій: виникають нові жанри (пост, твіт, мем), нові форми дискурсу (мережевий, гібридний, полікодовий), нові механізми мовного впливу (алгоритмічна фільтрація, вірусний контент). Усе це формує запит на нові міждисциплінарні методи. Так, дискурс-аналіз соціальних мереж, вивчення нових жанрів онлайн-комунікації, аналіз емодзі та інших паралінгвістичних засобів потребують інтегративної методології, що об'єднує класичну лінгвістику з медіазнавством і соціологією інтернету.

Утім, трансформація комунікативного простору в цифрову епоху не вичерпується появою нових вербальних жанрів. Паралельно з ними інтенсивно розвиваються невербальні та полімодальні форми взаємодії, що спонукає мовознавство суттєво розширити свій предметний горизонт. Так, сучасне мовознавство виходить за межі традиційного фокусу на вербальному мовленні і бере до уваги мультимодальні аспекти комунікації. Жести, міміка, просодія та інтонація розглядаються вже не як другорядний супровід до слів, а як рівноправні складники єдиного знакового цілого – невід'ємна частина процесу смислопородження. У цьому сенсі мультимодальна лінгвістика не тільки доповнює традиційний аналіз тексту, а принципово переосмислює саме поняття "мовленнєвого акту", включаючи до нього увесь комплекс семіотичних ресурсів, що залучаються комунікантами. Методологія мультимодального аналізу поєднує інструменти семіотики, теорії комунікації, кінесики та проксеміки, запозичуючи при цьому аналітичні процедури з невербальної психології та соціальної антропології.

Як бачимо, сучасне мовознавство рухається до інтегративної науки про мову, що синтезує біологічні, психологічні, соціальні, культурні та обчислювальні перспективи. Ця інтеграція не означає розчинення лінгвістики в суміжних дисциплінах, а навпаки, дозволяє поглибити розуміння специфіки мови як унікального людського феномену, що не може бути редукований до жодного окремого виміру, але проявляється в їхній складній взаємодії. Міждисциплінарна методологія стає не лише одним із можливих підходів, а необхідною умовою адекватного дослідження мови в усій багатоманітності та складності.

Варто також зауважити, що поряд із безсумнівними здобутками міждисциплінарна методологія стикається з низкою проблем. По-перше, розмивання меж між дисциплінами загрожує втратою предметної специфіки мовознавства. По-друге, перенесення методів із суміжних наук нерідко відбувається без належної методологічної рефлексії, що знижує строгість результатів. Інакше кажучи, інтеграція різних методологічних традицій, кожна з яких має власні стандарти строгості, термінологію, потребує значних зусиль із гармонізації підходів. Дослідникам необхідно володіти компетенціями в кількох дисциплінах, що вимагає принципово нової організації наукової освіти та дослідницької роботи.

Висновки з дослідження і перспективи подальших пошуків. Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що сучасне мовознавство є за своєю природою міждисциплінарною наукою. Інтеграція лінгвістики з когнітивістикою, психологією, соціологією, культурологією та комп'ютерними науками сприяє розширенню предметного поля мовознавства й формуванню нових дослідницьких стратегій. Ці вектори не конкурують між собою, а взаємодоповнюються, формуючи цілісну поліпарадигмальну методологію.

Окремої уваги заслуговує питання методологічної рефлексії в умовах міждисциплінарного повороту. Збагачення лінгвістики методами суміжних наук є продуктивним лише тоді, коли дослідник чітко усвідомлює епістемологічні засади запозиченого інструментарію та його обмеження. Перенесення методів без такої рефлексії загрожує розмиванням предметної специфіки мовознавства і продукуванням результатів, що позбавлені власне лінгвістичного змісту. Тому розвиток міждисциплінарної методології невіддільний від поглиблення метанаукового дискурсу в самій лінгвістиці.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в розробленні цілісної інтегративної моделі методології мовознавства, що поєднуватиме гуманітарні, когнітивні й цифрові підходи, а також у поглибленні аналізу мовних процесів у цифровому та мультимодальному комунікативному просторі.

Література:

1. Бацевич Ф. С. Нариси з лінгвістичної прагматики: монографія. Львів : ПАІС, 2010. 336 с.
2. Воробйова О. П. Когнітивна поетика: здобутки і перспективи. *Вісник Харківського нац. у-ту ім. В. Н. Каразіна*. 2004. Вип. № 635. С. 18–22.
3. Голубовська І. О. Проблема методології лінгвістичних досліджень у міждисциплінарному висвітленні. *Studia Linguistica*. 2012. Вип. 6. С. 67–75.
4. Жаботинська С. А. Семантика лінгвальних мереж у навчальному комбінаторному тезаурусі. *Філологічні студії*. 2019. Вип. 13. С. 17–27. DOI 10.28925/2311-2425.2019.13.3
5. Кочерган М. П. Основи зіставного мовознавства. Київ : Академія, 2006. 424 с.
6. Мізін К. І. Точки дотику культурної лінгвістики і лінгвокультурології: теоретичні підвалини та методологічний інструментарій. *Людино- й культурознавчі пріоритети сучасного мовознавства: тенденції та міждисциплінарна методологія*: колективна монографія / гол. ред. К. І. Мізін. Переяслав-Хмельницький; Кременчук : П. П. Щербатих О. В., 2019. С. 71–84.
7. Просяник О. Лінгвістика: наука – дидактика – філософія мови – методологія (дискурсивно-комунікативний аспект проблеми). *Studia methodologica*. 2020. № 50. С. 13–22. DOI 10.25128/2304-1222.20.50.02
8. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник. Полтава : Довкілля-К, 2008. 712 с.
9. Широков В. А., Лучик А. А. Парадигмальні засади лінгвістики першої половини XXI століття. *Мовознавство*. 2021. № 5. С. 3–16. DOI 10.33190/0027-2833-320-2021-5-001
10. Лучик А. А. Розвиток вітчизняного мовознавства в українських університетських центрах: від традиції до інновації. *Лінгвістичні дослідження*: зб. наук. праць ХНПУ імені Г. С. Сковороди. 2025. Вип. 63. С. 24–43. DOI 10.34142/23127546.2025.63.02

Venhryniuk M., Riba-Grynyshyn O. Methodology of modern linguistics: an interdisciplinary approach

Summary. The article examines the methodological foundations of contemporary linguistics through the prism of an interdisciplinary approach. The relevance of the topic is determined by the need to systematise existing research strategies at a time when linguistics increasingly interacts with cognitive psychology, sociology, cultural studies, computer science, and semiotics. The article characterises three levels of interdisciplinary interaction – multidisciplinarity, interdisciplinarity, and transdisciplinarity – and traces the formation of research methods at their intersection: conceptual analysis, discourse analysis, corpus analysis, and frame-metaphorical analysis. Special attention is given to cognitive linguistics as a direction that emerged at the crossroads of linguistics, cognitive psychology, and artificial intelligence, radically transforming the understanding of semantics and grammar. Psycholinguistics, sociolinguistics, and linguoculturology are examined as leading interdisciplinary directions of contemporary language science. The influence of digitalisation on linguistic methodology is analysed: corpus linguistics, computational lexicography, and digital humanities have become integral components of the modern research arsenal. It is demonstrated that classical methods of linguistics do not disappear in the context of the interdisciplinary turn but acquire new dimensions: the descriptive method gains a cognitive dimension, the comparative method gains a linguocultural one. The article substantiates that contemporary linguistics is moving towards an integrative science of language that synthesises biological, psychological, social, cultural, and computational perspectives. Key challenges of interdisciplinary methodology are identified: the risk of eroding the disciplinary specificity of linguistics and the necessity of careful methodological reflection when transferring methods from adjacent fields. Prospects for further research related to the study of multimodal communication, new genres of digital discourse, and the impact of large language models on the understanding of the nature of linguistic knowledge are outlined.

Key words: linguistic methodology, interdisciplinarity, cognitive linguistics, psycholinguistics, sociolinguistics, linguoculturology, corpus linguistics.

Дата першого надходження статті до видання: 24.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

УДК 811.111'373.612.2
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.7

Viediernikova T. V.,
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Professor M. Hetmanets Department of
Theory and Practice of the English Language and Foreign Literature
H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University
https://orcid.org/0000-0003-0139-6169

METAPHORIZATION AS A PRIMARY MECHANISM OF MODERN ENGLISH LEXICAL EXPANSION

Summary. Word formation in English has traditionally been analyzed through morphological mechanisms such as derivation, compounding, conversion, clipping and blending. However, semantic mechanisms, particularly metaphorization, play a significant, pervasive role in lexical development.

Metaphorization refers to the process by which a word acquires a new meaning based on perceived similarity or analogy between two conceptual domains. Traditionally, metaphor is a rhetorical ornament used primarily in poetry and literary discourse. The topicality of metaphorization lies in its central role in modern linguistic research, cognitive science and discourse analysis. In contemporary English, metaphorization is not merely a stylistic means but a productive and systematic mechanism of meaning creation. Rapid technological development, globalization and digital communication constantly generate new concepts that require linguistic expression. Furthermore, metaphorization is especially relevant in analyzing media, political and scientific communication, where metaphorical framing influences perception, evaluation and decision-making. In the era of information overload and persuasive discourse, understanding metaphorization is essential for critical language awareness.

The article examines metaphorization as one of the most productive and cognitively grounded mechanisms of word formation in the English language. Unlike purely morphological processes such as affixation or compounding, metaphorization operates at the semantic level, enabling existing lexical units to develop new meanings through conceptual transfer. Drawing upon cognitive linguistic theory, particularly the work of G..Lakoff and M. Johnson, the study explores the role of metaphor in lexical innovation, semantic extension and terminological development. The analysis demonstrates that metaphorization is not a marginal stylistic device but a systematic and dominant means of lexical expansion in modern English, especially in technological, scientific and socio-cultural domains. It functions as continuous source of lexical enrichment, shaping both everyday vocabulary and specialized terminology.

Key words: metaphorization, compounding, conversion, neologism, lexicology, lexical expansion, corpus study.

Statement of the problem in a general form and its connection with important scientific and practical tasks. Nowadays the English language exhibits unprecedented lexical growth dynamics. Oxford English Dictionary records approximately 1000 new words and meanings annually, with over 60% achieving five-year stability. Corpus studies using COCA, BNC and NOW Corpus data unanimously confirm metaphorization as the dominant mechanism. Almost 70–85% of neologisms from 2000–2025 demonstrate metaphorical origins, substantially outpacing compounding and conversion.

This statistical dominance manifests most strikingly in digital technology, where 92% of innovations like "firewall," "cloud computing" and "scroll hole" rely on metaphorical projection. Social media follows at 87% with terms like "ghosting", "doomscrolling" and "FOMO". In business, 78% of concepts are metaphorical, such as "unicorn startup" and "hype cycle". Ecology stands at 81% including "carbon footprint" and "greenwashing. The mechanism's productivity derives from cognitive economy where metaphorization enables conceptualization of novel realities through familiar domain projection, delivering semantic transparency without requiring morphological innovation.

Contemporary lexicology reveals a critical gap in insufficient systematization of metaphorization mechanisms. While Lakoff & Johnson's conceptual metaphor theory[1] and Kövecses [2] provide foundational frameworks, they overlook structural distinctions in neologistic metaphorization such as "frenemy" versus "spam-bombing," quantitative productivity trend, where machine metaphors surged 34% since 2010 and automated identification algorithms essential for large-scale corpus analysis. The 2000–2025 timeframe captures English's digital revolution apex, when machine or digital metaphor prevalence escalated from 12% to 41%, demanding immediate systematization to forecast ongoing lexical evolution.

Thus, metaphorization is widely recognized as a fundamental mechanism of semantic development and lexical expansion in English. However, despite extensive research, several theoretical and methodological problems remain unresolved. The central problem lies in determining the status of metaphorization within the system of language. Whether it should be treated primarily as a stylistic device, a semantic process, a cognitive mechanism or a productive means of word formation.

The complexity of metaphorization lies in its interdisciplinary character. It cannot be fully explained within a single discipline because it simultaneously involves: linguistic structure (semantics, word formation), cognitive mechanisms (conceptual mapping), philosophical interpretation (knowledge construction), social interaction (discourse and ideology), technological development (terminological innovation).

Therefore, the problem of metaphorization requires an integrated research approach combining linguistics, cognitive science, philosophy, sociology and computational studies. The

study of metaphorization represents a multifaceted scientific problem that extends beyond language as a formal system. Its analysis reveals how lexical innovation, conceptual thinking and social communication are interconnected. Understanding metaphorization as both a linguistic and cognitive phenomenon enables scholars to explain its dominant role in English word formation and its profound influence across various scientific domains.

Analysis of the latest research and publications on this topic, selection of previously unresolved parts of the general problem. A decisive shift in metaphor studies occurred with the publication of "Metaphors We Live By" by George Lakoff and Mark Johnson[1, p. 46]. Their conceptual metaphor theory (CMT) redefined metaphor as a cognitive mechanism structuring thought rather than merely a stylistic device. Contemporary works build upon this framework, examining how metaphor drives semantic change and lexical innovation.

Later developments, such as blending theory proposed by Gilles Fauconnier and Mark Turner in "The Way We Think" [3, p. 112], expanded the analysis of meaning construction by explaining how multiple mental spaces interact to produce new lexical and conceptual structures. These theories provide a strong foundation for understanding metaphorization as a productive mechanism of word formation.

Recent research emphasizes corpus-based methods, demonstrating how metaphorical extensions become conventionalized in domains such as technology ("cloud", "virus"), economics ("market crash"), and medicine ("genetic code"). Scholars argue that metaphorization operates continuously and often unconsciously, contributing significantly to polysemy and terminological development. Modern works on English word formation integrate cognitive insights with traditional morphological analysis. Comprehensive descriptions of productive word-formation processes can be found in studies such as "Word-Formation in English" by Ingo Plag [4, p. 98], which systematically examines derivation, compounding, conversion, clipping, blending and acronym formation. Plag highlights that productivity is not solely morphological but also semantic, allowing for interaction between form and meaning. Similarly, research by Laurie Bauer has focused on the gradience of productivity and the role of analogy in lexical innovation. Bauer's works demonstrate that "morphological productivity varies across patterns and is influenced by frequency, transparency and semantic compatibility" [5, p. 104].

Contemporary studies increasingly stress the role of usage-based models, arguing that word formation is shaped by frequency and discourse practices. These approaches suggest that metaphorization and morphological processes are not separate phenomena but complementary mechanisms within a dynamic lexical system. One of the most discussed topics in modern scholarship is the role of metaphor in scientific and technological vocabulary. Researchers note that many innovations in digital communication rely on metaphorical transfer from physical to virtual domains. Such metaphorical extensions often precede morphological derivation and may later become bases for further word formation. Studies in political and media discourse also reveal how metaphor frames public understanding. Metaphorical models such as "Politics is war" or "Economy is a living being" structure terminology and influence lexical choice. Current research combines conceptual metaphor theory with critical discourse analysis to explore ideological implications.

Corpus linguistics and computational tools now allow researchers to track productivity quantitatively, revealing patterns of metaphorical expansion and morphological creativity in real time. This empirical turn strengthens the argument that metaphorization is not marginal but one of the dominant drivers of lexical growth. However, debates remain regarding the measurement of productivity and the boundary between metaphorical extension and polysemy. Some scholars call for clearer methodological criteria, especially in corpus-based research.

The purpose of the article: to investigate metaphorization as the dominant mechanism of neologism formation in English, to verify its productivity against compounding, conversion, and morphological means, to establish a typology of neologistic metaphorization and to illustrate its structural and semantic diversity.

Presentation of the main material of the study with a full justification of the obtained scientific results. Neologism formation in modern English reflects rapid technological, social and cultural transformations. Among the various mechanisms of lexical innovation such as derivation, compounding, borrowing, clipping, metaphorization occupies a central position. In contemporary English, metaphorization frequently underlies the emergence of new lexical units, particularly in domains shaped by technological innovation and social change. Metaphorization involves semantic extension whereby an existing lexical unit acquires a novel meaning based on perceived similarity, analogy or functional correspondence. Unlike purely semantic shift, neologistic metaphorization often results in "creation of a new lexical item and stabilization of a novel metaphorical meaning that becomes conventionalized" [6, p. 12].

Neologistic metaphorization in modern English is realized through several structural lexical models: *compounding* ("doomscrolling", "cloud storage", "brain drain"), *derivation* ("virt ualize","digitize","gamification"), *conversion* ("friend – to friend", "google – to google","suspect – to suspect"), *blending* ("netizen", "infotainment"). In many cases, metaphorization interacts with other word-formation mechanisms, creating hybrid forms.

Metaphorical neologisms can be classified according to their degree of institutionalization. Scientists specify *occasional formations* that are context-dependent and unstable, *emerging neologisms*, which are increasingly frequent in media discourse, and *conventionalized units* – lexical items fully integrated into standard vocabulary. "Over time, metaphorical motivation may become opaque, resulting in lexicalization" [7, p. 415].

The typology demonstrates that neologistic metaphorization is systematic rather than accidental. Cognitive mappings guide lexical creation, while sociocultural factors determine diffusion and stabilization. The productivity of metaphor-based neologisms confirms the interdependence between conceptual structure and lexical development. Moreover, metaphorization contributes to linguistic economy by reactivating existing lexical material instead of generating entirely novel phonological forms. This process ensures both intelligibility and expressive richness.

The following typology, based on most productive source domains, reveals the diversity and systematicity of metaphor-driven word formation. The rapid evolution of these domains stimulates

the need for conceptual innovation, which metaphor efficiently provides. Through anthropomorphic, spatial, biological, material, mechanical and evaluative mappings, speakers continuously expand the semantic and structural resources of the language.

Anthropomorphic Metaphorization is a conceptual and linguistic process that involves projecting human qualities, emotions, intentions and behavior onto technological or abstract entities ("digital assistant", "smart device", "chatbot", "friendly interface"). Here, technological systems are conceptualized as human-like actors capable of interaction, intention, or intelligence. The metaphor "technology is human" structures these formations.

Spatial Metaphorization (or orientation metaphor) is a cognitive process where abstract, non-spatial concepts, such as time, status, emotions or relationships are understood and structured through spatial terms. It originates in experience, mapping abstract ideas onto spatial relationships to facilitate understanding and memory. Digital and abstract environments are frequently conceptualized as physical spaces ("cloud computing", "cyberspace", "data warehouse", "information highway"). In these cases, intangible digital processes are understood via spatial and geographical metaphors. "The Internet is space" metaphor enables lexical innovation by mapping physical spatial properties onto virtual environments.

Material and Substance Metaphorization is a type of ontological metaphor, that involves representing abstract concepts, events or emotions as concrete, physical materials or substances. This cognitive process allows people to conceptualize intangible ideas, such as time, that can be manipulated, contained or measured. Abstract entities are conceptualized as tangible substances or objects ("data mining", "information flow", "carbon footprint", "knowledge spillover"). For instance, "data mining" conceptualizes information as a mineral resource that can be extracted, while "carbon footprint" frames environmental impact as a physical trace left by human activity.

Biological and Organic Metaphorization applies concepts from living systems, their growth, evolution, disease and ecosystems to understand non-biological entities like societies, organizations or technologies. These metaphors highlight interdependency, complex, non-linear development and systemic health rather than mechanical efficiency. Social and technological processes are described using biological imagery ("viral content", "ecosystem"(in business/ technology contexts), "digital hygiene", "information virus"). The metaphor "ideas are organisms" underlies expressions such as "viral post", where the spread of online content is mapped onto biological contagion.

Mechanical and Industrial Metaphorization is the cognitive process of understanding complex systems, such as organizations, human bodies or society by mapping them onto machines. It emphasizes efficiency, control, and standardization, reducing, for instance, workers, while treating organizational structures as predictable, functional and rigid mechanisms. Society and institutions are conceptualized as machines or engineered systems ("engine of growth", "policy framework", "economic meltdown","innovation pipeline"). These neologisms rely on the metaphor "society is a machine", emphasizing structure, productivity and breakdown.

Evaluative and Emotional Metaphorization is a cognitive and linguistic process where metaphors, particularly creative ones, are used to express subjective assessments (good/bad) and feelings (contempt, admiration, anxiety) about experiences, often acting as a powerful tool. These metaphors translate abstract concepts into concrete, visceral images, allowing for the communication of complex, nuanced or deeply felt emotions.

Recent neologisms often emerge from emotional or affective metaphorical transfer ("ghosting", "brain fog","cancel culture"). For example, "doomscrolling" conceptualizes compulsive news consumption as movement toward disaster, while "ghosting" outlines social withdrawal through supernatural imagery.

Another typology of metaphorization is generally categorized by cognitive function, linguistic novelty and structural complexity. According to Cognitive Typology introduced by Lakoff & Johnson there is a Conceptual Metaphor Theory (CMT) that identifies three primary types based on how they shape human thought [1, p. 124].

Structural metaphors structure complex concept in terms of another. ("Argument is War"). *Orientational metaphors* organize systems of concepts with respect to spatial orientation ("Happy is Up"). *Ontological metaphors* treat abstract ideas as physical objects, substances or containers, allowing us to quantify or categorize them. ("*The Mind is a Machine*").

Structural metaphorization (42% of technical neologisms) contains a concrete everyday idea and uses it to explain something abstract or technical. "Firewall" takes the image of a literal fire wall (physical barrier containing flames) to describe software blocking digital threats. Both contain dangerous things that spread. "Cloud computing" uses cloud (floating, intangible weather mass) for data storage you can't see or touch. Both occupy space without physical form."Viral marketing" takes virus (disease rapidly infecting people) for content spreading person-to-person online. Both grow by copying themselves through contact. The connection feels completely natural and predictable. Computers "fight" viruses with "firewalls" just like firefighters contain flames. Automated tools recognize these concepts instantly with 92% accuracy.

Conceptual compression (18%) or blending opposites joins together two clashing ideas to create meanings neither parent contains alone. "Frenemy" means friend and enemy. Someone who seems friendly but can betray. Neither friend nor enemy alone captures this ambiguous loyalty."Staycation" means stay and vacation. Relaxing at home instead of travelling. Creates entirely new leisure without movement concept. New meanings emerge that didn't exist before. Actually,"frenemy betrayal" describes treachery from fake friends, impossible to express with single words.

Pattern-Based metaphorization (25%) pesupposes templates usage when one powerful idea is reused across many situations following the same pattern. Metaphorization relies on established mental frameworks. It uses recurring structures to organize new information. For example,"Communication is war"(online arguments become battlefields),"spam-bombing"(massive email assault),"troll attacks" (provocation raids), "flame wars" (prolonged battles), "digital guerrilla" (sneaky tactics). The human instinct is to see everything as conflict gets projected onto keyboards and screens.

Gradable metaphorization (15%) or partial metaphors represent the concept that not every metaphor sounds with full force. They do not carry full cognitive force. Instead, they apply only specific traits from a familiar domain. This creates subtle layers of meaning. "It allows for precision without overwhelming the listener" [8, p. 396].

From a semantic perspective, metaphorization may also be classified diachronically according to stages of conventionalization into *innovative metaphors, conventional metaphors* and *lexicalized*

metaphors, whose figurative origin is no longer salient to speakers. This progression illustrates "how metaphor functions as a bridge between discourse innovation and stable vocabulary formation" [9, p. 634].

The future prospects for the creation of new English words through metaphorization remain substantial. Rapid technological advancement, digital communication, and interdisciplinary scientific development generate novel conceptual domains that require linguistic representation. Emerging fields such as artificial intelligence, biotechnology, and virtual environments frequently rely on metaphorical extension from embodied or physical experience. Moreover, globalization and media circulation accelerate the diffusion and stabilization of metaphorically motivated neologisms. Online discourse, in particular, functions as a laboratory for lexical innovation, where metaphorical expressions can quickly undergo processes of conventionalization and lexicalization.

Research conclusions and prospects for further research in this scientific direction. This study has demonstrated that metaphorization functions as one of the principal mechanisms of word formation, shaping the lexical and conceptual development of language across historical periods and communicative domains. By transferring meaning from a concrete, embodied or familiar source domain to a more abstract or less structured target domain, metaphor enables speakers to expand vocabulary efficiently while preserving cognitive coherence. Rather than being a merely stylistic device, metaphor emerges as a productive and systematic linguistic process deeply embedded in the structure of the lexicon. Grounded in cognitive processes and supported by empirical linguistic evidence, it operates across all domains of discourse.

The analysis confirms that metaphorization operates at multiple levels: semantic shift, lexical innovation, terminological development and discourse organization. It plays a particularly significant role in scientific and technical vocabularies, where new concepts frequently rely on metaphorical extensions of everyday language. This dynamic interaction between conceptualization and nomination highlights the cognitive foundations of word formation and supports theoretical frameworks advanced by scholars such as G.Lakoff and M. Johnson, who emphasize the centrality of metaphor in human thought. Furthermore, metaphorization contributes to linguistic economy by reusing existing lexical material, thereby reducing the need for entirely novel forms. At the same time, it fosters semantic networks that connect diverse areas of experience, reinforcing the systematic nature of vocabulary expansion. The evidence suggests that metaphor-driven word formation is neither random nor peripheral but governed by identifiable cognitive, cultural and communicative principles.

In conclusion, metaphorization should be recognized not only as a stylistic phenomenon but as a fundamental and productive source of lexical innovation. Its role in structuring meaning, facilitating conceptual transfer and generating new lexical units underscores its central position in the evolution and ongoing development of language. Future research may further focus on corpus-based quantification of metaphor-driven lexical expansion or explore cross-linguistic patterns of metaphor-based word formation and its interaction with other derivational and semantic processes.

Bibliography:

1. Lakoff G., Johnson M. Metaphors we live by. Chicago: University of Chicago Press, 1980. 256 p.
2. Kövecses Z. Extended Conceptual Metaphor Theory. Cambridge: Cambridge University Press, 2020. 206 p.
3. Fauconnier G., Turner M. The way we think: conceptual blending and the mind's hidden complexities. New York: Basic Books, 2002. 464 p.
4. Plag I. Word-formation in English. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2018. 245 p.
5. Bauer L., Eve M. P. Theses on the metaphors of digital-textual history. Stanford: Stanford University Press, 2024. 216 p.
6. Hicke R. M. M., Kristensen-McLachlan R. D. Science is exploration: computational frontiers for conceptual metaphor theory. 2024. 18 p.
7. Kuhn T. S. Metaphor in science // Metaphor and thought / ed. by A. Ortony. Cambridge : Cambridge University Press, 1979. P. 409–419.
8. Lakoff G., Fauconnier G. On metaphor and blending // Cognitive Semiotics. 2009. Vol. 5, № 1–2. P. 393–399.
9. Semino E. An integrated approach to metaphor and framing in cognition and discourse // Applied linguistics. 2018. Vol. 11.39(5). P. 625-64.

Вєдєрнікова Т. Метафоризація як основний механізм розширення словникового складу сучасної англійської мови

Анотація. Традиційний аналіз словотвору в англійській мові зосереджувався на таких морфологічних механізмах, як деривація, словоскладання, конверсія, абревіація та блендинг. Проте семантичні механізми, зокрема метафоризація, відіграють фундаментальну та визначальну роль у розвитку лексичного складу.

Метафоризація – це процес набуття словом нового значення на основі когнітивної подібності або аналогії між двома концептуальними доменами. Традиційно метафора розглядалася як риторична фігура, властива переважно поетичному та літературному дискурсу. Актуальність метафоризації зумовлена її центральним місцем у сучасних лінгвістичних студіях, когнітивістиці та дискурс аналізі. У сучасній англійській мові метафоризація постає не просто стилістичним прийомом, а продуктивним і системним механізмом семантичної деривації. Технологічний прогрес, глобалізація та диджиталізація комунікації зумовлюють появу нових концептів, що потребують лінгвістичної репрезентації. Крім того, метафоризація є ключовою для аналізу медіадискурсу, політичної риторики та наукової комунікації, де метафоричне фреймування детермінує сприйняття, оцінювання та прийняття рішень. В умовах інформаційного та персуазивного дискурсу розуміння механізмів метафоризації є критично важливим для розвитку мовної свідомості.

У статті метафоризація досліджується як один із найбільш продуктивних і когнітивно зумовлених способів словотворення в англійській мові. На відміну від суто морфологічних процесів (афіксації чи словоскладання), метафоризація функціонує на семантичному рівні, забезпечуючи розвиток нових значень наявних лексичних одиниць шляхом концептуального перенесення.

Спираючись на положення когнітивної лінгвістики (зокрема, праці Дж. Лакоффа та М. Джонсона), у статті висвітлено роль метафори в лексичній інноватиці, семантичній деривації та розбудові терміносистем. Результати аналізу підтверджують, що метафоризація є не периферійним стилістичним засобом, а системним домінантним чинником розширення лексикону сучасної англійської мови, зокрема в технологічній, науковій та соціокультурній сферах. Вона виступає безперервним джерелом збагачення мови, формуючи як загальновживану, так і термінологічну лексику.

Ключові слова: метафоризація, словоскладання, конверсія, неологізм, лексикологія, лексична експансія, корпусне дослідження.

Дата першого надходження статті до видання: 20.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 19.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

UDC 81'42:070.41:316.77(410+73)
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.8

Havryliuk O. O.,
PhD, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of English Philology and Intercultural Communication
Taras Shevchenko National University of Kyiv
https://orcid.org/0000-0002-0365-3248

SHAPING PERCEPTION THROUGH HEADLINES: DISCURSIVE FEATURES IN BRITISH AND AMERICAN PRESS COVERAGE OF UKRAINE

Summary. Headlines function as semiotic gateways to news stories, a condensed form of meaning that can shape readers' interpretations before they engage with full articles. In mass media, particularly in political reporting, headlines serve as discursive representatives and perform not only an informative but also a manipulative function, often framing events in ways that influence public opinion, political discourse, and policy insight. This article explores the linguistic features and corresponding pragmatic tools to shape reader perception in British and American press headlines, with a special focus on coverage of the Russian-Ukrainian war (2022–2026). The study encompasses over 685 headlines from the British (The Times, The Economist, The Guardian) and American (Politico, The New York Times, The Wall Street Journal) press. Drawing on the research of the recent vivid examples, syntactic structure, the pragmatic effect of different appearances of numerical data, and the modality of the headlines are regarded. The quantitative analysis illustrates a prevalence of declarative sentences, which function beyond simple information delivery. In contrast, the single use of an exclamatory sentence out of the sample acts as a deliberate emotional instrument, atypical for this type of discourse. Statistical values function as discursive tools that shape evaluation, emotional response, and perceived credibility. Through strategic choices between digits and words, approximation and precision, magnitude and focus, headline writers guide interpretation while maintaining an image of objectivity. The study illustrates the pragmatic application of high, median, and low modality with or without epistemic adverbs. Overall, the article highlights how the formal choice of the sentence type, numerical data, and modal value dictates the pragmatic effect, manipulating the readers to gain the strategic goal of the press outlet.

Key words: headline, linguistic manipulation, epistemic modality, numerical data, British and American press, Russian-Ukrainian war.

Problem statement. Headlines act as a brief spotlight of the news article, designed to capture immediate attention in today's fast-paced digital landscape. This makes them a formidable tool for shaping public discourse, as they mediate how society perceives global events and influence collective opinion. Whether through traditional media like TV and print, or digital channels like social networks, the media remains a primary vehicle to inform the target public. However, the impact of this news depends largely on how the headline is constructed.

The study of media discourse stands out as being one of the most relevant and modern areas in linguistics. It refers to interactions that take place through a broadcast platform, whether spoken or written, in which the discourse is oriented to a non-present reader, listener or viewer. In other words, media discourse is a public, manufactured, on-record form of interaction [1].

In the age of accelerated information flow, ongoing global instability, and persistent uncertainty, people increasingly turn to multiple sources of trustworthy information in order to stay informed about the crucial events and to shape their own interpretations of contemporary developments. The role of mass media has never been more influential, functioning as an intermediary between factual reality and public awareness. Nevertheless, the manner in which information is framed significantly affects audience perception. In this respect, the importance of headlines as carriers of first impressions cannot be overstated, as they often set the tone and conceptual direction of the entire article. This phenomenon is particularly salient in the coverage of geopolitical conflicts, where discursive choices may reflect ideological positioning, national interests, or broader political agendas, while also enabling subtle forms of linguistic manipulation that may reconfigure or distort representations of reality. In discourse studies, manipulation is understood as an illegitimate or covert influence by means of discourse, where language structures are used to make audiences accept ideas or attitudes often aligned with the interests of the speaker or media outlet. According to Van Dijk, manipulation differs from open persuasion as it operates through subtle linguistic cues rather than overt argumentation. Manipulation in headlines occurs when language strategically emphasizes, omits, or skews information to provoke emotional responses, reinforce ideologies, or frame narratives beneficial to certain actors [2].

The objective of the research is to examine the discursive devices and headline-structuring strategies used in British and American media discourse to shape, frame, and potentially manipulate readers' interpretations concerning the Russian-Ukrainian war from 2022 to 2026.

The articles and their corresponding headlines were selected from media reports on major political events during Russia's full-scale invasion of Ukraine. The sample comprises 685 analyzed headlines from well-known press outlets, particularly those in the United Kingdom, such as *The Times*, *The Economist*, *The Guardian*, and those in the United States of America: *The New York Times*, *Politico*, and *The Wall Street Journal* published during 2022–2026.

Research results. At present, the Russian invasion of Ukraine remains a focal point of international media discourse. It serves as

a striking example of how the media can shape global perceptions, views on Ukraine, its position in the international arena, and sometimes even decide the future. The language of newspapers has peculiarities that make it different from scientific literature, the language of fiction, and from colloquial speech [3, 4].

Contemporary studies on headlines focus on their functional roles [5] and linguistic features [6], with a particular emphasis on epistemic stance and persuasive strategies [7, 8, 9]. Additionally, recent studies have explored the manipulative strategies and tactics within news titles [10, 11, 12].

Media outlets strive to make their headlines as impactful as possible to capture reader attention. Statistics show that digital readers often judge a story by its headline alone, which should ideally be no longer than twelve words. Because this brief text determines whether a reader engages with the full article, authors must employ diverse discursive tools, including varied sentence structures, strategic word choice, and numerical data, to remain both memorable and persuasive [13, 14].

As the first textual element that attracts readers' visual attention while scrolling through news content, **headline sentence structures** play a crucial role in framing interpretation even before the full text is accessed. A comprehensive analysis of the gathered data reveals that the sample of British and American headlines is distributed as follows (Fig. 1).

Therefore, it is evident that the majority of *declarative* sentences (91.68%) serve a primary function to state facts. Notably, such headlines as "*Russia invades Ukraine: A dark day for Europe"* [29, 2022], *"Freedom's Price"* [29, 2025], *"Russia fires hypersonic Oreshnik missile at Ukraine in massive attack*" [30, 2026] exemplify not only informative but also emotive escalation framing to draw reader attention to the unfolding high-stakes developments. Declaratives present geopolitical interpretations as universal truths. Statements such as *"World War III is already underway. In Ukraine."* [31, 2024] act as assertives that bypass the reader's critical filters. By avoiding emotive exclamations, the media maintains the image of impartiality, making the underlying ideological stance, the inevitability of global conflict, seem like an indisputable fact rather than a subjective projection. Moreover, the directives in the form of modalized declarative sentences, such as *"We should not be saving Putin's face"* [30, 2022], utilize the illocutionary force of a persuasion to align the reader with specific moral or political stances. This minimizes the space for independent deliberation, pushing the audience toward a call to action.

A modest presence of *interrogative* sentences (5.4%) within the headlines provokes curiosity, inviting the reader to seek resolution within the article. The questions serve to highlight areas of doubt, uncertainty, or ambiguity, especially in the context of rapidly evolving global crises such as the ongoing war in Ukraine, where concrete information is scarce or needs clarification: *"Will the Russia-Ukraine war escalate into a global conflict?"* [29, 2024], *"Why has Ukraine invaded Russia?"* [30, 2024], *"Will Europe send troops to postwar Ukraine?"* [31, 2025]. Furthermore, they operate as powerful tools for agenda-setting. From a pragmatic perspective, questions like *"What next after Ukraine's shock invasion of Russia?"* [32, 2024] carry heavy presuppositions. It does not merely ask for information; it forces the reader to accept the premise provided. For example, it is firmly stated that the event was a *'shock'* or an *'invasion'* before the question is even answered. This manipulates guiding public perception by framing their doubts and concerns.

A few *imperative* sentences (2.77%) were found among the headlines analyzed. They are mainly used to command, call to action, provoke a particular response, or draw attention to current crises: *"Join Nato and deploy deterrents – Zelensky unveils 'victory plan'"* [29, 2024]. Moving from information to action, the headline *"Give Ukraine fighter jets to counter Putin's drone war, West urged."* [29, 2022] deliberately employs the imperative mood rather than a declarative structure. This choice is designed to capture reader attention and elicit a perlocutionary effect by emphasizing situational urgency. Even though the reporting tag *'West urged'* appears at the end, the reader first processes the message as a direct command, which increases the psychological impact and engagement.

Within the analyzed corpus of headlines, only a single exclamatory structure (0.15%) was identified: *"Dispatch from Ukraine's front lines: Here, casualties have faces. Time for Ukraine to talk to Russia? 'Nuts!'"* [31, 2024]. That is a highly emotional marker. The unique presence of this exclamatory sentence underscores a strategic use of emotional punctuation. By isolating the exclamation within reported speech, the headline achieves a powerful desired outcome, triggering a sense of defiance in the reader, while the newspaper maintains its structural posture of objective reporting.

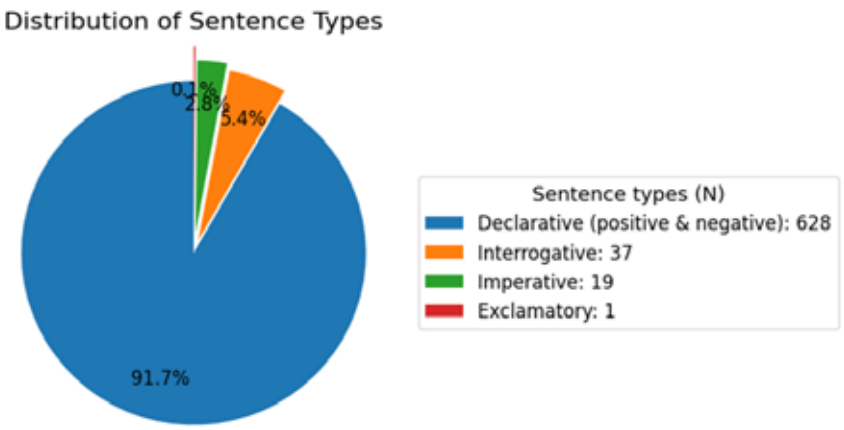

Fig. 1.

Thus, headline structures are strategically chosen to serve the specific goals of the article. Overwhelming dominance of declarative sentences suggests a primary function of neutral information-sharing, posing questions seeds specific uncertainties, and imperatives provoke an action. By avoiding exclamatory syntax, the press outlets prioritize an illusion of discursive impartiality, effectively suppressing overt emotional markers that might otherwise signal subjective bias to the reader. The rarity of an exclamatory type indicates a deliberate editorial commitment to formal detachment.

Regardless of the syntactical layout, **numerical data** is another strategic tool to catch the eye of the reader and influence their perception. Statistics, without exaggeration, is a part of the contemporary world. It is a pervasive feature of daily life, shaping the way we think and behave in ways that many of us no longer realize. Almost every key aspect of modern life, from the quality of the air we breathe to the national leader we want to vote for, is statistically measured in one way or another. It goes without saying that numerals in news headlines add a sense of credibility, precision, and urgency, which often make headlines more compelling and impactful even before the full text is consulted. Research on headline evolution by Nickl, P., Moussaïd, M., & Spreen, P.-L. shows that online news titles have grown longer and adapted stylistic features historically associated with higher engagement. In the digital age, headlines compete not just for attention but for clicks and interaction metrics. Pressures from online platforms have shaped the linguistic style of headlines toward attention-grabbing features, where numbers serve as strategic hooks for the reader. Longer headlines with numerical data can outperform plain text in terms of visibility and reader appeal, although increasingly these practices resemble clickbait strategies [15]. As Cushion, S., Lewis, J., Thomas, R., Davies, G., & Sambrook, R. argue, the inclusion of numerical data in headlines is not merely for informational purposes. It is deliberately used to project the image of impartiality in order to make speculative claims appear more authoritative. According to the statistics, a large proportion of headlines contain at least some quantitative or statistical information [16]. Interestingly, in an experimental study on news interpretation, Koetsenruijter W. demonstrated that the use of specific figures rather than descriptive quantifiers such as *'many'* makes people more inclined to judge a story as credible, as does adding more numbers [17]. This effect has its roots in widespread assumptions that quantification is inherently objective. Numbers are thought to lend legitimacy and reduce perceived subjectivity, even when they do not inevitably increase accuracy or depth [18, 19].

Round numbers simplify information processing, making the data clearer, more impactful, and easier for readers to remember. For instance, the headline *"Ukraine has one million ready for fightback to recapture south"* [29, 2022] employs the rounded figure '*one million'* to evoke a sense of magnitude and collective strength. Such large, approximate quantities function symbolically rather than statistically, foregrounding scale and mobilization while implicitly shaping reader perceptions of military capacity and national resilience in Ukraine.

The graphic representation of numbers as digit-based rather than in verbal form further intensifies their perceptual effect, particularly when large figures are involved: *"More than 10,000 civilians killed in Ukraine in war, UN says; Berlin unveils £1.1bn military aid package – as it happened"* [30, 2024]. For instance, in the headline *"Ukraine war casualties 'near 500,000'"* [29, 2023], the numerical form *500,000* produces a visually striking and emotionally charged impression with fear and panic. Readers tend to contextualize such figures by intuitively comparing them to familiar demographic units, such as city or regional populations, thereby grasping the magnitude more vividly. Notably, numerical headlines do not necessarily convey negativity or alarm. In certain contexts, they serve an evaluative function, framing developments in terms of success or progress. The headline *"Ukraine has recaptured 6,000 sq km in counteroffensive, says Zelenskiy"* [30, 2022] inspires optimism or even encouragement in readers rather than loss or threat. In contrast to the previous headlines, this one exemplifies how quantified territorial gains indicate strategic achievement and convey a sense of triumph, capturing the attention with the digit. Evidently, rounded numbers ('*6,000 sq km'*) often elicit a more profound emotional response than exact figures, such as '5,986 sq km' or '6,010 sq km', due to their clarity and perceived immensity.

Precise numbers tend to project specificity and authority, making the data appear more accurate, reliable, and deliberately calculated. As a result, readers are more likely to interpret them as confirmed or verified statistics rather than rough estimates: "*Ukraine reconstruction and recovery will cost $524 bn over next decade, says report – as it happened"* [30, 2025], "*31,000 Ukrainian soldiers killed since Russia invaded, Zelenskiy says – as it happened"* [30, 2024]. Unlike broad war statistics, specific figures tied to local events in Ukrainian cities are more effective at engaging the public. These details foster a stronger emotional intensity, increase interest in the report immersing the reader with the reality of the reported event as exemplified by the headline "*The United Nations refugee agency says 4,869,019 Ukrainians had left the country since Russia invaded – as it happened"* [30, 2022], *"At least 16 dead as Russian missile hits shopping centre in Ukraine"* [30, 2022].

Within the analyzed corpus, numerical expressions appear in 62 cases, representing approximately 9% of the total dataset of 685 headlines. This quantitative presence, while not dominant, is nevertheless significant, as numerical data perform distinct pragmatic and persuasive functions in headline discourse. Numerical framing shows that readers interpret the same information differently depending on how it is quantified or presented. It is a manipulative tactic that journalists can exploit through strategic numeric phrasing in headlines. While round numbers are utilized to create strong emotions like hope or fear, precise figures tend to evoke perceptions of statistical authority. By choosing specific figures to highlight either personal tragedies or big military wins, the media guides the audience toward a specific viewpoint. Ultimately, the perceived impartial appearance of statistical data is used to bypass the reader's critical filters.

Simultaneously, **modality** is a pervasive linguistic mechanism utilized to manipulate audience perception within news headlines. By adjusting the tone and defining the level of certainty or obligation in a sentence, it is achieved by strategic usage of modal verbs (e.g., *must*, *may*, *should*) and evaluative lexical markers, such as epistemic adverbs (e.g., *probably*, *certainly*) and adjectives (e.g., *likely*, *possible*). Modality articulates the author's epistemic commitment, the degree to which the addresser signals confidence in the accuracy and credibility of the assertion [9, 20]. Considering modal intensity, modal verbs are categorized into hierarchies of high

modality (expressing necessity or high certainty: *must*, *ought to*, *will, shall*), median modality (expressing probability or obligation: *would, should*, *can*), and low modality (expressing possibility or hesitation: *may*, *might*, *could*) [21].

High modality headlines function as directives, shifting from reporting news to issuing moral or political commands. By using *'must',* the press outlets eliminate any middle ground, presenting the suggested action as the only logical track: *"Zelenskiy says 'Europe must wake up' after assault sparks nuclear plant fire"* [30, 2022], *"The war is going badly. Ukraine and its allies must change course"* [32, 2024], *"Ukraine shall remain a sovereign energy hub: The case for total grid independence"* [33, 2026]. This creates a high epistemic commitment, where the writer or authority figure positions themselves as not merely predicting the future, but demanding it, framing specific political or military actions as inevitable necessities.

The analysis of recent war headlines demonstrates the tendency to strategically employ **attributed modality**. By quoting high-certainty words from officials, outlets create authoritative, catchy headlines, bypass factual commitment and project absolute certainty to the reader while offloading all responsibility for the claim's truth onto the speaker [22]. In the Ukrainian war context, headlines often feature authorities making categorical predictions (high modality): *"'Peace has no alternative,' Zelenskyy tells Davos summit"* [29, 2026], *"Zelenskyy: Military innovation will 'transform' air defences"* [33, 2026], *"'We will succeed': Zelenskiy says Ukraine ready to launch counteroffensive"* [30, 2023], *"'Ukraine will never be a victory for Russia,' Biden says"* [31, 2023]. Staying credible, the outlet reports the high certainty of the claim without the risk as it's just the reported speaker's stance.

In contrast, median modality serves as a tool for logical prediction and strong probability without the strict tone of high-intensity markers. For instance, the use of '*should'* in statements by leaders such as *"Zelenskyy says Ukrainian territory should be under 'Nato umbrella' to stop war"* [30, 2024] functions to suggest moral or strategic necessity. While high modality demands action, median modality projects the success of those actions [23], which is an example of true diplomatic strategy that fosters reader resilience by framing victory as a matter of 'when' rather than 'if' [24, 25]. Consequently, *"should"* serves as a strong recommendation, while the action remains unrealized; it is presented as highly anticipated, as illustrated: *"Europe should pivot its defense industry toward permanent high-capacity production"* [34, 2026]. This high degree of confidence effectively transforms a prediction into an inevitable fact for the audience. The modal verb *'can'* possesses lower modal intensity than *'should,'* yet it effectively directs the reader toward a specific logical conclusion by framing potential as a realistic outcome: *"Hope and scepticism in Ukraine as Zelenskyy says Trump can bring about 'just peace'"* [30, 2025], *"New maritime corridors can secure Kyiv's status as a global grain superpower"* [31, 2026], "*Ukraine can contribute to EU energy security"* [31, 2025]. While high modality explicitly demands action, median and low-median markers project the feasibility and strategic value of those actions, reflecting sophisticated diplomatic rhetoric. The verb *'can't'* denotes a restricted lack of ability. It conveys a realistic assessment rather than an absolute denial, qualifying it as a medium-strength claim instead of a categorical one: *"Europe Can't Make Ukraine Enough Weapons – So It's Paying Kyiv to Do It"* [33, 2024].

Low modality allows the press to engage in speculative reporting and manage public anxiety while avoiding responsibility for the accuracy of the outcome. By using *'may'* or *'could'*, headlines can present dramatic, click-worthy scenarios, such as total victory or global disaster, without technically claiming they are facts: *"The Ukrainian air battle has begun: it may decide the entire war"* [29, 2024]*, "Trump tried to extort Zelenskyy and was impeached – now he may succeed"* [30, 2025]. In these examples, *'may'* as a marker of possibility reflects a cautious, speculative tone that keeps the outcome open, thereby preserving the profound seriousness of the potential consequences. Forecast, possibility, or hope without a guaranteed result is exposed by *'could'* or *'would'.* It protects the publication's credibility. If the prediction fails, the press still successfully manages the reader's sense of fear or uncertainty. For instance, *"Russia's War... could run for years"* [30, 2024], *"War in Ukraine could be won or lost on Capitol Hill"* [29, 2024], *"Zelenskyy says he would 'quit for peace' as he refuses US demand for Ukraine minerals"* [30, 2025]. The prevalence of low-modality threat-opportunity framing in recent years reflects the ongoing evolution of online news headlines, where speculative uncertainty is utilized to maintain reader curiosity and psychological tension [15].

Moreover, **epistemic adverbs** regulate the speaker's degree of certainty in a truth-claim [26, 27]. These markers range from absolute certainty (e.g., *undoubtedly*, *clearly, obviously*, *certainly*) to significant doubt or distancing (e.g., *allegedly*, *supposedly*, *seemingly, reportedly*). By using modality, defined by Nuyts J. as a subjective stance in which adverbs signal the speaker's knowledge and commitment to a proposition [22, c. 31-34], media outlets can strategically utilize these indicators to prioritize institutional impartiality.

A significant manipulative nuance arises with evidential adverbs such as '*obviously'* and *'evidently'*. Although these lexical choices are frequently employed to signal objective impartiality, they often serve to naturalize the speaker's perspective as an undeniable fact, for instance, *"Ukraine's Path to NATO is Obviously Long, but the Direction is Set"* [31, 2023], *"Evidently, Putin is Betting on Western Exhaustion"* [29, 2024]. By suggesting that the conclusion is based on confirmable proof or shared general knowledge, the writer effectively bypasses individual skepticism, presenting a subjective interpretation as an objective, self-evident reality [22, 28].

The epistemic adverbs are strategically potent. They can either support or change the modal value [8]. In the headline *"Ukraine will undoubtedly reclaim its status as Europe's primary energy battery by 2027"* [33, 2026], the verb *'will'* and the adverb *'undoubtedly'* mutually reinforce the statement's modality, creating a modal harmony of high-intensity truth-claim, which is a powerful rhetorical tool used to project total confidence and strategic leadership. Occasionally, they act as an epistemic modifier that effectively shifts the modality from categorical certainty (high modality) to a reasoned estimation (median modality): *"Kyiv will probably secure the 2026 reconstruction package despite EU budget friction"* [31, 2025]. To evade institutional accountability, media outlets use adverbs like *'reportedly'* or *'allegedly'* to establish an epistemic distance, signaling that they are merely relaying information rather than verifying it: *"Allegedly, a 2026 ceasefire deal is being brokered behind closed doors in Switzerland"* [31, 2026]. According to Wierzbicka A., these adverbs function as

'hearsay markers', protecting the outlet's credibility if the claim is false [26, с. 278–282]. *'Seemingly'* and *'conceivably'* manage public anxiety by introducing threats without confirming them as facts: *"The Kremlin seemingly lacks the manpower to sustain another year of high-intensity conflict"* [32, 2025].

Thereby, this modal range allows a publication to shift between commands (high), predictions (median), and speculation (low). This ensures the reader remains emotionally engaged and ideologically aligned with the preferred narrative, even as situational realities remain highly unstable. *"Defeat for Ukraine would be a global disaster. Nato must finally step in..."* [30, 2024] is a bright example of modality shifting. It starts with median modality (*would*) to paint a hypothetical dark future and then switches to high modality (*must*) to provide the only solution. It creates a potential threat, then provides an absolute command to fix it as a classic manipulative structure.

Conclusion and further research. The headlines of 2022–2026 prove that media discourse is a secondary battlefield. It is one of the most explicit and impactful elements of news reporting, carefully created with specific discursive features. By analyzing syntactic mood, statistical evidence, and epistemic stance, the research demonstrates how headlines function not merely as information summaries but as strategic tools designed to shape global perception and maintain geopolitical momentum. The prevailing number of declaratives among the others gives the field for the other communicative elements to affect the reader. By foregrounding numerical representation and selective lexical framing, headlines strategically manipulate audience interpretation. Whether employing round figures or precise statistics, numerical data serves to enhance credibility, amplify scale, and intensify emotional responses such as urgency, hope, or fear while often obscuring contextual nuance. The sample of analyzed British and American headlines illustrates that modality helps outlets to adjust their certainty, letting them report on the war in Ukraine without being 'wrong' if things change. By using words like '*could'* or '*reportedly'*, the media can hedge their claims to protect their reputation while still shaping the reader's sense of urgency or doubt. Ultimately, these discursive features demonstrate how seemingly factual elements function as effective tools of influence, directing interpretive frames and priming emotional responses before a reader even engages with the full text. Studying these features deepens our understanding of how media shapes public interpretation and underscores the importance of critical engagement with news content. Further studies should explore syntactic architecture and lexical framing through a multimodal context. Moreover, diachronic analysis would offer valuable insights into how these media strategies have evolved over the course of the conflict.

Bibliography:

1. O'Keeffe A. Media and discourse analysis. *The Routledge Handbook of Discourse Analysis* / ed. by J. R. Gee, M. Handford. London : Routledge, 2011. P. 441–454.
2. Van Dijk T. A. Discourse and Manipulation. *Discourse & Society*. 2006. Vol. 17, № 3. P. 359–383. DOI: https://doi.org/10.1177/0957926506060250.
3. Analysing media discourse: Current issues / ed. by A. Mammadov, B. Lewandowska-Tomaszczyk. Newcastle upon Tyne : Cambridge Scholars Publishing, 2010. 325 p.
4. Mammadov A., Lewandowska-Tomaszczyk B. Analysing Media Discourse. Newcastle upon Tyne : Cambridge Scholars Publishing, 2022. 244 p.
5. Dor D. On newspaper headlines as relevance optimizers. *Journal of Pragmatics*. 2003. Vol. 35, № 5. P. 695–721. DOI: https://doi.org/10.1016/S0378-2166(02)00134-0.
6. Hadidi Y., Taghiyev I., Ahmadova S. Linguistic Devices Used in Newspaper Headlines. *ResearchGate* : [website]. 2024. URL: https://www.researchgate.net (Unpublished analysis).
7. Chendei N. Epistemic stance in Ukrainian newspaper discourse on migration and refugees: Ukrainian versus European perspectives. *Linguistics and Culture Review*. 2022. Vol. 6 (S2). P. 291–304. DOI: https://doi.org/10.21744/lingcure.v6nS2.2111.
8. Míguez V. On epistemic modality and discourse strategy: Evidence from Galician adverbs. *Journal of Pragmatics*. 2022. Vol. 201. P. 32–42. DOI: https://doi.org/10.1016/j.pragma.2022.09.003.
9. Coberley M., Henderson L., Patel S., Thorne J. Persuasive patterns in digital journalism: Modality and the construction of certainty in crisis reporting. *Journal of Pragmatics and Media*. 2023. Vol. 45, № 2. P. 112–129. DOI: https://doi.org/10.1016/j.pragma.2023.01.004.
10. Видайчук Т. Л., Видайчук К. В. Маніпулятивні тактики в заголовках сучасних українських інтернет-видань. *Studia Philologica*. 2021. № 17. С. 21–29. DOI: https://doi.org/10.28925/2311-2425.2021.173.
11. Голота Т. С. Маніпулятивні повідомлення в заголовках новинних інтернет-ресурсів. *Українське мовознавство*. 2023. Вип. 53. С. 135–148. DOI: https://doi.org/10.17721/um/53(2023).135-148.
12. Holota T. S. Linguistic Means of Manipulative Rhetoric in Texts of Ukrainian-Language Media. *Linguistic and Conceptual Worldviews*. 2025. (forthcoming).
13. Wiredu J. F. News headline writing: An analysis of structure, content and style. *Journal of Media and Communication Studies*. 2012. Vol. 4, № 1. P. 1–8.
14. Ernawati. An analysis of headline news in newspapers. *Journal of English Language Teaching*. 2014. Vol. 3, № 1. P. 25–34.
15. Nickl P., Moussaïd M., Spreen P.-L. The evolution of online news headlines. *Humanities and Social Sciences Communications*. 2025. Vol. 12. DOI: https://doi.org/10.1057/s41599-024-03517-5.
16. Cushion S., Lewis J., Thomas R., Davies G., Sambrook R. Journalism, economic news and the reporting of statistics. *Journalism Studies*. 2017. Vol. 18, № 4. P. 1–19. DOI: https://doi.org/10.1080/1461670X.2015.1111161.
17. Koetsenruijter W. Numbers in the news: The impact of numerical information on news interpretation. *Journalism Studies*. 2011. Vol. 12, № 4. P. 488–504. DOI: https://doi.org/10.1080/1461670X.2010.523624.
18. Porter T. M. Trust in numbers: The pursuit of objectivity in science and public life. Princeton, NJ : Princeton University Press, 1995. 324 p.
19. McConway K. The numbers game: How statistics shape our understanding of the world. London : Penguin Books, 2016. 240 p.
20. Yang Y., Pan M., Lu X., Xu Y. Modality and point of view in media discourse: A corpus-based study of news headlines. *Discourse & Communication*. 2015. Vol. 9, № 5. P. 567–585. DOI: https://doi.org/10.1177/1750481315592813.
21. Halliday M. A. K. Halliday's Introduction to Functional Grammar. 4th ed. / rev. by C. M. I. M. Matthiessen. London : Routledge, 2014. 808 p.
22. Nuyts J. Epistemic Modality, Language, and Conceptualization: A Cognitive-Pragmatic Perspective. Amsterdam : John Benjamins Publishing Company, 2001. 412 p.
23. Chilton P. Analysing political discourse: Theory and practice. Routledge, 2004. 240 p.
24. Fairclough N. Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research. London : Routledge, 2003. 288 p.

25. Miskimmon A., O'Loughlin B., Roselle L. Strategic Narratives: Communication Power and the New World Order. New York : Routledge, 2013. 240 p.
26. Wierzbicka A. English: Meaning and Culture. Oxford : Oxford University Press, 2006. 368 p.
27. Werner V. The Future of English: Future Time Reference and Statistical Modeling. London : Routledge, 2016. 244 p.
28. Zhu Y. Intersubjectivity and Evidentiality: New Perspectives on Epistemic Adverbs in Political Narratives. *Linguistic Review Quarterly*. 2024. Vol. 58, № 1. P. 12–34.

Data Sources:

29. The Times : [website]. URL: https://www.thetimes.com/world/russia-ukraine-war/article
30. The Guardian : [website]. URL: https://www.theguardian.com/world
31. Politico : [website]. URL: https://www.politico.eu/article
32. The Economist : [website]. URL: https://www.economist.com
33. The Wall Street Journal : [website]. URL: https://www.wsj.com
34. The New York Times : [website]. URL: https://www.nytimes.com

Гаврилюк О. Дискурсивні особливості заголовків про Україну в британській та американській пресі як інструмент впливу на аудиторію

Анотація. Заголовки виступають первинними індикаторами змісту, що стисло відображають суть публікації та моделюють когнітивну установку читача ще до його ознайомлення з повним текстом статті. У масмедіа, особливо в політичних репортажах, заголовки слугують дискурсивними репрезентантами і виконують не лише інформативну, а й маніпулятивну функцію, часто подаючи події під таким кутом, що це впливає на громадську думку, політичний дискурс та розуміння державної політики.

У цій статті розглядаються лінгвістичні особливості та відповідні прагматичні інструменти формування читацького сприйняття в заголовках британської та американської преси, з особливим акцентом на висвітленні російсько-української війни (2022–2026). Дослідження охоплює понад 685 заголовків із британських (*The Times, The Economist, The Guardian*) та американських (*Politico, The New York Times, The Wall Street Journal*) видань. На основі вивчення актуальних прикладів досліджено синтаксичну структуру, прагматичний ефект різних способів репрезентації числових даних та модальність заголовків. Кількісний аналіз ілюструє, що декларативні речення є найпоширенішим типом конструкцій у вибірці, виконуючи функції поза межами простого інформування. Водночас поодинокі окличні речення є прямим емоційним інструментом, нетиповим для цього виду дискурсу. Статистичні показники виступають дискурсивними засобами, що формують оцінку, емоційну реакцію та рівень довіри до інформації. Завдяки стратегічному вибору між цифрами та словами, приблизністю та точністю, масштабом та фокусом, автори заголовків формують контекст сприйняття читачем, зберігаючи при цьому видимість об'єктивності. Дослідження демонструє усвідомлене застосування високої, середньої та низької модальності з епістемічними прислівниками або без них. Загалом, у статті підкреслюється, як формальний вибір типу речення, числових даних та модальних значень визначає прагматичний ефект, дозволяючи маніпулювати сприйняттям читачів для досягнення стратегічних цілей видання.

Ключові слова: заголовок, лінгвістична маніпуляція, епістемічна модальність, числові дані, британська та американська преса, російсько-українська війна.

Дата першого надходження статті до видання: 11.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 11.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

УДК 81'366.522
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.9

Гарбар І. В.,
старший викладач кафедри мовної підготовки
Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова
https://orcid.org/0000-0002-6666-5887

ОСОБЛИВОСТІ ФЕМІНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ЖІНОЧОГО ЛЕКСИКОНУ

Анотація. У статті досліджено словотвірну фемінізацію українського жіночого лексикону. Зазначено, що фемінітиви постали в сучасній українській мові як самобутня, неповторна категорія слів, що формує окрему номінативну підсистему української мови – жіночий лексикон, який має усталену словотвірну базу з власними способами деривації.

На сучасному етапі суспільного й мовного розвитку категорія фемінітивності стрімко розвивається. Встановлено, що кількість новітніх фемінітивів із 2005 року збільшилася вдесятеро. Повернення національної ідентичності й самобутності української мови зумовило входження фемінітивної лексики у повсякденний ужиток у різних сферах. Наголошено, що в останні десятиліття найбільшу кількість номінацій становить семантичний розряд назв жінок за професійними, діяльнісними, процесуальними, функційними ознаками. Граматичні форми іменників жіночого роду на позначення професій, посад почали більш активно вживатися в офіційному спілкуванні й поступово втрачати просторічне забарвлення.

На основі вивчення низки наукових праць виявлено, що на процес фемінізації впливають як позамовні чинники (активна участь жінок у державотворенні, політичних, економічних, культурних процесах), так і мовні (специфічний жіночий лексикон з давніми словотвірними процесами і відношеннями).

Фемінітивною словотворчою базою для нових жіночих лексем (фемінітивів) є маскулінативи. Прослідковуємо утворення фемінітивів за допомогою традиційних для української мови формантів **-к-(-а)**, **-иц-(-я)**, **-ин-(-я)**, **-ес-(-а)**. Зазначено, що найбільший словотвірний потенціал виявляє формант **-к-(-а)**. Проілюстровано на конкретних прикладах фемінізованих позначень жінки варіативність формантів **иц-(-я), -ин-(-я).** Зауважено, що формант **-ес-(-а)** може бути виправданим лише в окремих випадках, так як надає лексемам зниженого стилістичного забарвлення.

Зроблено висновок, що фемінітиви є багатогранною підсистемою української лексичної скарбниці, увиразнюють український словотвір, сприяють відродженню ґендерної рівності.

Ключові слова: фемінізація, фемінітиви, фемінітивна підсистема, жіночий лексикон, суфіксальні форманти, словотвірні моделі.

Постановка проблеми. Упродовж кількох останніх десятиліть у мовне середовище активно входять питомі, відроджені, оновлені лексеми сучасної української мови – фемінітиви, які починають замінювати маскулінативи, так як вимогам новітньої доби не відповідає використання назв осіб чоловічої статі замість назв осіб жіночої статі. У «Словнику ґендерних термінів» З. Шевченко *фемінітиви* інтерпретовано як слова жіночого роду, альтернативні або парні аналогічним поняттям чоловічого роду, що належать до всіх людей незалежно від їхньої статі: *льотчик – льотчиця, письменник – письменниця* тощо [1, с. 255]. Фемінітиви покликані відродити ґендерну рівність та увиразнити український словотвір, який тривалий час зазнавав впливу російської мови, яка орієнтувала на вживання жіночих найменувань лише у чоловічому роді.

Процес фемінізації має закономірний національний характер, на який впливають позамовні чинники: розширення професійної зайнятості жінок, активна діяльність жінок у суспільному житті, підвищення їхнього соціального статусу, а також вплив феміністичного руху у європейських країнах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В українському мовознавстві фемінітиви слугували об'єктом дослідження в наукових розвідках багатьох учених. Основою для вивчення іменникового словотвору стали праці І. Ковалика, які започаткували творення спеціальної термінології для номінації жінок. Історичне минуле фемінітивів української мови на лексичному рівні досліджували М. Брус, С. Семенюк, П. Ковалів, В. Німчук, І. Чепіга. Зокрема, М. Брус у своїх наукових розвідках опрацювала фемінітиви давньоукраїнської, староукраїнської, нової і сучасної української мови, комплексно дослідила історію загальних назв жінок від витоків до сьогодення. У монографіях П. Білоусенка і В. Німчука відображено історію формантів **иц-(-я), -ин-(-я)** та їхню словотвірну спроможність. А. Архангельська у своїх дослідженнях системно проаналізувала специфіку словотвірної фемінізації в граматиках кінця ХХ– початку ХХІ ст., дослідила проблеми варіантності парних іменників на позначення осіб жіночої статі. Увагу гендерному аспекту оцінної лексики у своїх наукових розвідках приділили М. Гінзбург, М. Маєрчик, Т. Марценюк, О. Левченко. Наразі питання становлення та унормування фемінітивів є одним з пріоритетних для лінгвістів.

Метою дослідження є визначення особливостей новітньої фемінізації українського жіночого лексикону. Мета передбачає розв'язання низки завдань: 1) окреслення загальних теоретичних засад вивчення фемінітивів; 2) окреслення функційних особливостей фемінітивів, співвідносних з професією і посадою жінок, родом діяльності, їх інтересами та уподобаннями; 3) дослідження словотвірних моделей суфіксального фемінітивотворення.

Основний матеріал. Фемінізація, тобто збільшення кількості лексем на позначення назв осіб жіночої статі, є характерною ознакою української мови на сучасному етапі її розвитку. Очевидно, що на процес фемінізації впливають не лише позамовні чинники, про які згадувалося вище, але й мовні, внас-

лідок яких фемінітиви сформували самостійну фемінітивну підсистему, що становить специфічний жіночий лексикон з давніми словотвірними процесами і відношеннями. Мовознавиця М. Брус *жіночий лексикон* називає *фемініконом української мови* [2, с. 37].

В українську лінгвістику терміни *фемінізація, фемінітив* увійшли у ХХ столітті. Кілька десятків назв осіб жіночої статі, утворених від маскулінативів, згадуються у «Словнику української мови», упорядкованого Борисом Грінченком (1907–1909 рр.) та в одинадцятитомному «Словнику української мови», укладеного колективом співробітників Інституту мовознавства АН УРСР під керівництвом академіка Білодіда (1970–1980 рр.). «Історичний словник фемінітивів української мови» М. Брус налічує понад вісім тисяч жіночих номінацій. Важливо зауважити, що у цьому лексикографічному виданні систематизовано й репрезентовано іменники зі значенням осіб жіночої статі, зафіксовані протягом писемної доби розвитку української мови.

Прагнення до повернення національної ідентичності й самобутності українській мови зумовило входження фемінітивів у повсякденний ужиток у різних сферах – від побутового спілкування до офіційно-ділової комунікації. Наразі не можна ані заперечити, ані зупинити цей процес. Фемінізація жіночого лексикону перебуває вочевидь у царині суспільно значущих сфер свідомості сучасного українця [3, с. 88]. Б. Ажнюк зауважує, що сьогодні відбувається помітне розширення сфери функціонування форм жіночого роду іменників на позначення професій, посад тощо. Донедавна вони сприймалися здебільшого як елементи просторіччя та побутового мовлення (*директорка, менеджерка*), проте останнім часом форми на зразок *лідерка, конгресменка, прем'єрка* дедалі активніше вживаються в засобах масової інформації й поступово втрачають маргінально-просторічне забарвлення» [4, с. 39].

Однак сьогодні дехто з науковців та й значної кількості пересічних мовців вважає, що фемінітиви – це лексеми лише розмовного мовлення, яких під час ділової комунікації варто уникати. Зокрема, Г. Волкотруб зауважує, що в офіційно-діловому стилі посади, професії, звання жінок позначаються іменниками чоловічого роду [5, с. 104]. На думку М. Гінзбурга, у фахових текстах (зокрема, у законодавчих актах та інших нормативних документах) треба вживати офіційні назви посад, професій, звань у чоловічому роді, навіть коли йдеться про жінку, що підкреслює незалежність назв цих посад, професій, звань від статі особи, яка обіймає посаду, набуває професії, звання або вже має їх [6, с. 82]. М. Вакуленко стверджує, що бажаним та виправданим є використання фемінітивів у розмовному стилі, так як сприяє збагаченню мови та відображенню індивідуальності описуваної особи, але є недоречним в офіційно-діловому та науковому стилях [7, с. 88].

Однак значна кількість лінгвістів наводять вагомі мовні аргументи на користь використання фемінітивів. Зокрема, доктор філологічних наук, професор Олександр Пономарів зауважує, що вживання чоловічого роду на позначення жінки суперечить морфолого-синтаксичним нормам української мови [8, с. 184]. Мовознавиця Марія Брус у монографії «Фемінітиви в українській мові: генеза, еволюція, функціонування» зазначає, що відповідно до стильової диференціації літературної мови фемінітиви використовуються в художньому стилі (із усім лексичним багатством), у публіцистичному стилі (із відображенням переважно стилістично нейтральних слів і найновіших фемінітивних явищ), у розмовному стилі (із утіленням стилістично нейтральної і значною мірою стилістично забарвленої лексики), у науковому стилі (у стилістично нейтральному вияві та з великою кількістю новотворів у спеціальних фемінітивних дослідженнях), в офіційно-діловому (зі стилістично нейтральним, професійним спрямуванням), в епістолярному стилі (у всьому лексичному вияві, особливо в емоційному), у конфесійному (церковно-релігійного призначення) [9, с. 284].

Закріплення змін у гендерному словотворенні сучасної української мови було зафіксовано в Українському правописі 2019 року, що також посприяло розширенню сфери вживання фемінітивів. Не можна не зважати й те, що 25 серпня 2020 року за ініціативою Міністерства розвитку економіки був підписаний наказ «Про затвердження зміни №9 до національного класифікатора», який дозволяє використовувати фемінітиви в назвах професій в офіційній документації на розсуд автора. Крім того, класифікатор професій містить досить малу кількість професій зі значенням особи жіночої статі. Отож процес усталення назв професій жіночого роду в українській мові триває.

У сучасній українській мові лексико-граматична група фемінітивів досить широка й розгалужена. На семантичному рівні фемінітивна підсистема представлена сімома групами фемінної лексики, кожна з яких складається з підгруп. Найчисленнішою є група за сферою діяльності, серед якої найпродуктивніші підгрупи назви жінок за родом діяльності, професією, посадою, інтересами, особливостями поведінки. Прикладами можуть слугувати фемінітиви, які засвідчують нові напрями професійного спрямування у сферах: науково-дослідницької і навчально-освітньої діяльності (*експертка, лінгвістка, психологиня, теоретикиня*); інформаційних технологій (*медійниця, програмістка, інтерв'юерка*); навчальних процесів (*вступниця, докторантка, екзаменаторка, лекторка*); спортивної діяльності (*тренерка, гравчиня, лижниця, шаблістка*); сфери культури, мистецтва, літератури (*кіномисткиня, режисерка, дизайнерка, детективниця, літераторка*); економічної діяльності (*банкірка, роботодавиця, підприємниця, орендаторка*); правових відносин (*позивачка, законодавиця, підсудна, адвокатка*); медичної діяльності (*дієтологиня, гомеопатка, дантистка, психотерапевтка*); військової та поліцейської діяльності (*десантниця, зв'язківка, поліціянтка*); адміністрування та управління (*менеджерка, завідувачка, проректорка*); дорожньо-транспортної діяльності (*вагонетниця, візирувальниця, водійниця*) тощо.

На словотвірному рівні фемінітивна підсистема представлена іменниками жіночого роду, утвореними переважно суфіксальним способом. Фемінітивною словотворчою базою є маскулінативи (*викладач / викладач**ка**, роботодавець / роботодав**иця**, філолог / філолог**иня***). Тенденція до суфіксального творення іменників зі значенням жіночої статі від маскулінних найменувань безумовно властива українській мові як мові з розвиненою категорією роду [3, с. 55]. Прослідковуємо утворення нових жіночих лексем на основі вже наявних чоловічих за допомогою традиційних для української мови формантів **-к-(-а), -иц-(-я).** Український правопис 2019 року упорядковує словотвірні моделі найпродуктивнішого способу фемінітивотворення – суфіксального. Нормативними визнано такі форманти: **-к-(-а)** (*викладачка, депутатка, візуалістка, нудистка, режисерка*), **-иц-(-я)** (*речниця, керівниця, співзасновниця*), –

ин-(-я) (*кравчиня, філологиня, кіногероїня*), **-ес-(-а)** (*поетеса, критикеса, баронеса*) та ін. [10, с. 39]. Однак правопис не подає чітких словотвірних моделей фемінітивів, проте ми виявили деякі закономірності, які далі проаналізуємо.

Найбільший словотвірний потенціал виявляє формант **-к-(-а)**, який поєднується з різними формантами чоловічих основ: **-ист, -іст** (*ліцеїст → ліцеїстка*); **-анин (-янин)** (*чернівчанин → чернівчанка*); **–ор, -ер** (*дизайнер → дизайнерка, ректор → ректорка*); **-ач, -яч** (*радіослухач → радіослухачка*); **-тель** *(мислитель → мислителька*); від основ зі збігом приголосних (*міністр → міністерка*); від складеної основи (*експрем'єр → експрем'єрка*).

Словотвірні моделі фемінітивів із формантом **-иц-(-а)** відповідають законам милозвучності й мовної ощадності. До чоловічих основ на **-ик, -ень** бажано додавати формант **-иц-(-а)** (*очільник → очільниця, учень → учениця*).

Формант **-ин-(-я)** вживаємо тоді, коли він доцільний, але не надуживаємо ним там, де краще додати **иц-(-я)**. Зокрема, формант **-ин-(-я)** додаємо до твірних основ, що закінчуються: на твердий приголосний (*член → членкиня, педагог → педагогиня*); на **-лог** *(психолог → психологиня, ідеолог → ідеологиня*); зрідка на – **ець** *(плавець → плавчиня, фахівець → фахівчиня, виборець → виборчиня*). Утворюючи фемінітиви від іменників, основа яких закінчується на **-ець**, можемо помічати варіативність формантів **иц-(-я), -ин-(-я)**. Порівняємо: краєзнавець → краєзнавиця, *виконавець → виконавиця*, але *фахівець → фахівчиня.* А. Архангельська зауважує, що варіанти фемінізованих позначень жінки є функційно й комунікативно рухомими, мобільними, і їх використання мало би зумовлюватися комунікативними намірами мовця, залежати від сфери і стилю спілкування, проте поки що воно скоріше позначене світоглядними, ідеологічними, зокрема й гендерними, а не мовними пріоритетами й нагадує некерований процес. Тож з огляду на новітні фемінативи маємо виразну суперечність між системними можливостями, нормативними приписами і мовленнєвою практикою [3, с. 94].

Використання запозиченого із французької мови форманта **-ес-(-а)** може бути виправданим лише в окремих випадках, так як надає лексемам зниженого значеннєвого відтінку. Прикладом можуть слугувати фемінні утворення на зразок *фотографеса, політикеса, критикеса, чемпіонеса, деканеса, професореса* тощо.

Прагнення чи бажання до вдосконалення власного словотворення може викликати появу безлічі різних фемінітивних утворень або протяжних синонімічних рядів на зразок *директор → директорка, директорша, директриса*), компоненти яких, зрозуміло, не можуть увійти однаковою мірою до загального вжитку, оскільки мають різне оцінне значення [9, с. 289]. Усуненню проблеми невдалого фемінітивотворення сприяє обережний, виважений, обґрунтований добір словотворчих засобів у новостворених найменуваннях з врахуванням милозвучності та естетичної прийнятності.

Висновок. Отже, на підставі вищевикладеного можна зробити такі висновки:

– фемінітивотвірні процеси, які наразі активізувалися, зумовлені демократизацією української мови на всіх її рівнях;

– широке використання іменників на позначення осіб жіночої статі (фемінітивів) у соціумі засвідчує про активізацію жінок у всіх сферах діяльності та сприяє досягненню гендерної рівності;

– фемінітиви становлять досить обширну і багатогранну підсистему української лексичної скарбниці;

– на сучасному етапі словотвірна модель фемінітивів з формантом – **к- (- а)** є найбільш продуктивною.

Література:

1. Словник ґендерних термінів / уклад. З.В. Шевченко. Черкаси : видавець Чабаненко Ю., 2016. 336 с.
2. Брус М. Фемінітиви-грецизми в історії української мови. *Українська мова*. 2014. №2, С. 35–45.
3. Архангельська А. Femina cognita. Українська жінка у слові й словнику : монографія. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2019. 444 с.
4. Ажнюк Б. Інновації в системі української мови та тенденції її розвитку. *Освіта і управління*. 2008. Т. 11. № 2/3. С. 37–42.
5. Волкотруб Г. Практична стилістика української мови : навч. посіб. Тернопіль : Підручники і посібники, 2011. с. 256.
6. Гінзбург М. Ґендерні особливості української мови, на які треба зважати. *Українознавчий альманах*. Київ-Мелітополь, 2012. Вип. 9. С. 75–83.
7. Вакуленко М. О. Декілька зауваг щодо фемінітивів в українській мові. *Вісник Національної академії наук України*. 2018. № 1. С. 86–89.
8. Пономарів О. Іменники жіночого роду в назвах за професіями. *Філософсько-антропологічні студії 2001.* Спецвипуск. Київ : Стилос, 2011. С. 183–186.
9. Брус М.П. Фемінітиви в українській мові : генеза, еволюція, функціонування. Частина перша : монографія. Івано-Франківськ : ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2019. 440 с.
10. Український правопис. НАН України ; ред. Є.І. Мазніченко, В.Є. Македон, С.В. Шарабанова, І.Л. Яловнича. Київ : Наукова думка, 2019. 392 с.

Garbar I. Features of feminization in the Ukrainian women's lexicon

Summary. This article examines the derivational feminization of the Ukrainian women's lexicon. Feminatives have emerged in contemporary Ukrainian Language as a distinct and unique category of words, forming a separate nominative subsystem within the language – the women's lexicon – which possesses an established derivational base and specific word-formation mechanisms.

At the current stage of social and linguistic development, the category of femininity is evolving rapidly. Research indicates that the number of newly coined feminatives has increased tenfold since 2005. The resurgence of national identity and the affirmation of the Ukrainian language's uniqueness have contributed to the integration of feminative vocabulary into everyday usage across various domains. In recent decades, the majority of new terms denote women based on professional, occupational, functional, and activity-related characteristics. Grammatical feminine forms for professions and positions have begun to appear more frequently in formal communication and are gradually shedding their colloquial connotations.

Analysis of existing scholarly literature reveals that the process of feminization is influenced both by extralinguistic factors – such as the active participation of women in state-building, political, economic, and cultural spheres – and linguistic factors, including the historical

development of a women-specific lexicon with its own derivational patterns.

The derivational base for creating new women's lexemes (feminatives) primarily consists of masculine nouns. Feminatives are formed using traditional Ukrainian suffixes: -к-(-а), -иц-(-я), -ин-(-я), -ес-(-а). Among these, the suffix -к-(-а) demonstrates the highest derivational potential. The variability of the suffixes -иц-(-я) and -ин-(-я) in feminized designations of women is illustrated with concrete examples. The suffix -ес-(-а) is acceptable only in specific cases, as it imparts a lowered stylistic register to the resulting lexemes.

In conclusion, feminatives constitute a multifaceted subsystem of the Ukrainian lexical stock. They enrich Ukrainian word formation and contribute to the advancement of gender equality.

Key words: feminization, feminatives, feminative subsystem, women's lexicon, suffixal morphemes, word-formation models.

Дата першого надходження статті до видання: 20.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 19.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

УДК 81'255.4 (811.111)
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.10

Golovnia A. V.,
PhD, Associate Professor at the Department of English for Engineering 2
Faculty of Linguistics
National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"
https://orcid.org/0000-0002-0478-264X

INTERNET SLANG IN CONTEMPORARY ENGLISH: SOURCES, FUNCTIONS, AND LEXICO-SEMANTIC CHARACTERISTICS

Summary. Slang, as a dynamic and evolving part of language, has a rich history and multifaceted role in contemporary English. Emerging in printed sources in the 16th century, slang was initially associated with marginalized groups, such as criminals or beggars, and considered low-level vocabulary unsuitable for educated speakers. Over time, its use expanded across social classes and professional spheres, becoming a marker of identity, creativity, and group belonging. Scholars such as E. Partridge, J. Ayto, and I. L. Allen have traced the historical and semantic evolution of slang, noting its transition from specialized or subcultural jargon to widely recognized colloquial expressions. Slang functions as a flexible linguistic subsystem, bridging the gap between regional dialects, professional jargon, and literary language. It exhibits high emotional expressiveness, often carrying positive or negative connotations and providing a means for informal, playful, or evaluative communication.

In modern contexts, slang has penetrated mass media, literature, and digital communication, particularly in online spaces. Internet slang includes abbreviations, acronyms, and gaming terminology (e.g., LOL, BRB, HP, ragequit) that enable rapid, efficient, and emotionally nuanced communication. It also reflects broader sociocultural and technological changes, adapting to trends, social groups, and modes of interaction. Blog discourse, as a highly personalized and publicly accessible medium, has become a key environment for the creation, dissemination, and standardization of slang, offering freedom for linguistic experimentation.

Scholars differentiate between general slang, understood by a broad audience, and special slang, which includes professional or group-specific jargon. Slang interacts with argot, jargon, and colloquial speech, yet remains more open and fluid, allowing continuous lexical enrichment. Its study highlights not only linguistic innovation but also the social and cultural dynamics that shape communication. Overall, slang is a complex, multifunctional phenomenon that reflects human creativity, social identity, and the evolving nature of language in contemporary society.

Key words: slang, lexicon, internet slang, blog discourse, jargon, argot, emotive language, social identity, digital communication, linguistic innovation.

Problem Statement. The contemporary stage of the development of the English language is closely connected with global processes of the digitalization of communication, which give rise to new linguistic phenomena, in particular Internet slang. Social networks, blogs, video platforms, and other online spaces have become not only sources of information but also arenas of active linguistic experimentation, within which slang units emerge, spread, and transform. The study of this phenomenon is extremely important for modern linguistics, as it reflects the dynamics of living language, its capacity for self-renewal, adaptation, and the representation of sociocultural processes.

Internet slang particularly that which functions in English-language blogs constitutes a unique linguistic phenomenon. It combines features of traditional colloquial slang, media discourse, and elements of written communication, creating a hybrid form that requires a new analytical approach. It is precisely in blogs – which represent a semi-official type of communication between the author and a broad audience – that the natural functioning of contemporary English is most fully manifested, with all its neologisms, abbreviations, language play, allusions, and stylistic experimentation.

The study of the sources and characteristics of slang usage in blogs is also relevant because this sphere demonstrates tendencies toward linguistic democratization. Under conditions of mass access to means of self-expression, Internet users actively influence language norms, altering the balance between formal and informal vocabulary. As a result, the boundaries of the literary language expand, and slang units gradually enter broader usage.

Moreover, interest in Internet slang has not only theoretical but also practical significance. For translators, journalists, teachers of English, and specialists in intercultural communication, knowledge of contemporary slang is an essential condition for effective comprehension of authentic texts, as slang units often carry culturally specific meanings. Without adequate interpretation of such elements, humor, emotional tone, or social subtext of a message may be lost.

Analysis of Recent Research and Publications. Scholarly interest in the study of slang in general and Internet slang in particular is reflected in the works of both Ukrainian and foreign linguists, including V. Balabin, K. Bondarenko, O. Kondratiuk, S. Martos, I. Shchur, I. Matviias, Yu. Mosenkis, V. Radchuk, L. Stavytska, O. Taranenko, O. Fursa, H. Mencken, M. Makovskyi, V. Khomiakov, E. Partridge, J. Hotten, R. Spears, K. Watts, K. Wentworth, S. Thurlow, and others. However, most studies focus either on the general characteristics of slang or on sociolinguistic aspects of online communication. In contrast, a comprehensive study of the sources of formation, structural-semantic, and functional features of slang in English-language blogs remains an insufficiently developed area of research.

The study of slang has attracted the attention of numerous scholars, each contributing to understanding its historical development, functions, and social significance. E. Partridge, a prominent lexicographer, laid the foundation with his *Dictionary of Slang and Unconventional English* (1937, latest edition 2015), emphasizing that slang is the language of all people at the everyday level and tracing its evolution from the 16th to the 20th century. He highlighted slang as a form of group communication and social identification.

O. Potyatynnyk and O. Selivanova focused on youth slang, emphasizing the prevalence of English-language insertions. They viewed slang as a dynamic and living lexical system capable of entering literary language through mass media, fiction, and everyday communication [1].

I. Palahuta classified slang within non-literary vocabulary, alongside technical terms, jargon, vulgarisms, and dialectal forms. He described slang as a practically open linguistic subsystem characterized by a high degree of emotional-expressive load, suitable for stylizing conversational texts and reflecting the personal traits of speakers [2].

J. Ayto and J. Simpson identified three main stages in the semantic development of slang: as the vocabulary of marginalized groups in the mid-18th century, as occupational or professional language in the late 18th century, and as conversational substandard language with new or specialized meanings in the early 19th century [3]. I. L. Allen highlighted slang as a manifestation of human creativity and the desire to deviate from standard norms, noting its expressive, social, and entertainment functions and its capacity to spread beyond subcultures into general usage [4].

D. Dubenko and I. Danyliuk considered slang as an urban social dialect originating from argot within closed groups, emphasizing its emotional coloring, social function, and constant renewal [5]. Ukrainian researcher I. Shchur systematized scientific approaches, defining slang as non-literary, primarily spoken vocabulary with emotional connotation, characteristic of particular professions, social groups, or regions, and serving important social functions, including identity expression and informal communication [6].

L. Stavytska distinguished between general slang, which is widely understood and emotionally expressive, and special slang, which is professional or group-specific [7]. V. Balabin addressed the relationship between slang, jargon, and argot, proposing a sequence from argot to jargon to slang, noting that slang is more open and widespread [8]. M. Rudenko analyzed 20th-century jargon as a socially expressive linguistic code used by youth, which has evolved in the 21st century into a dynamic, mobile, and creative source of new lexical units [9].

Overall, these scholars emphasize that slang is a dynamic, multi-layered linguistic phenomenon that bridges subcultural and general communication, performs expressive and socio-identificational functions, and continuously evolves under the influence of social, cultural, and communicative factors.

Aim and Objectives of the Study. Thus, the relevance of the topic is determined by the need for a systematic study of Internet slang as an important component of contemporary English-language communication, particularly its sources, structural-semantic characteristics, and functions within blog discourse. This research will contribute to a deeper understanding of trends in the development of the English language in the digital era and will expand insights into the interaction between language, culture, and technology. The aim of the qualification paper is to investigate the sources of formation and the peculiarities of the use of slang units in English-language Internet blogs. Achieving this aim involves fulfilling the following objectives:

1. To analyze scholarly literature on the study of slang as a linguistic phenomenon and to outline approaches to its classification.
2. To identify the main sources of formation of contemporary English slang, particularly those arising within digital communication.
3. To describe the specifics of the functioning of slang units in blog discourse, taking into account genre and social factors.
4. To identify the stylistic functions of slang in blogs and its role in creating a communicative effect.
5. To draw general conclusions regarding the influence of the blog environment on the development and dissemination of contemporary English slang.

Main Body of the Study. Slang is one of the most intriguing phenomena in contemporary linguistics, as it plays a significant role in the communicative space and is actively used by representatives of various age and professional groups [10]. To date, it is rather difficult to definitively determine the origin of the term “slang,” as this issue remains open and continues to provoke scholarly debate. Interest in this linguistic phenomenon is constantly growing, which stimulates its active study in both domestic and international linguistics. Scientific research has examined various aspects of slang, including its nature, functions, and place within the linguistic system.

Slang is a dynamic and historically evolving part of language, first appearing in printed sources in the 16th century, though its formal definition arose in the 19th century. Initially associated with marginalized groups, criminality, and low education, slang has gradually penetrated all social strata, appearing in everyday speech, media, literature, and even professional contexts.

Scholars define slang in multiple ways, emphasizing its emotional expressiveness, informality, and social functions. It is closely related to, yet distinct from, jargon and argot: argot is secretive and limited to small groups; jargon is professional or occupational, while slang is more open, widespread, and adaptable. Slang can be divided into general slang, widely understood across society, and special slang, restricted to professional or group-specific contexts.

Modern slang is influenced by youth culture, technology, and mass media, often incorporating foreign borrowings, neologisms, abbreviations, and humorous or metaphorical expressions. It functions as a social marker, a tool for group identity, and a medium for creative, expressive communication, while also serving as a testing ground for new vocabulary that may enter standard language.

Ultimately, slang is multi-layered, flexible, and continuously evolving, reflecting social, cultural, and communicative transformations. Despite numerous studies, no single universal definition exists due to its scope, variability, and intersection with colloquial, professional, and subcultural vocabularies.

Summarizing scientific approaches, it can be asserted that slang constitutes an open and mobile subsystem of the lexicon, capable of rapid renewal and transition into general language use. Its multifunctionality and close connection to the communicative needs of society make slang a full-fledged and promising object of linguistic analysis.

Focusing on the manifestation of linguistic features in the use of English slang on social media, it should be noted that

the second half of the 20th century and the early 21st century mark the era of rapid ICT development and the establishment of blogging as a youth subculture, comprising over 3.1 billion people worldwide. With the emergence of influencers (from English *influencer* – a person whose opinions on certain matters are important and influential for a larger audience), followers (from English *follower* – a user subscribed to someone's account), haters (from English *hater* – a person who envies others' success and expresses hostility through posts or private messages), TikTokers, YouTubers, and active social media users, the segment of consumers with a near-constant need for smartphone use has grown steadily. This, in turn, drives changes in communication methods, reflected in the preference for instant messaging, post publication, and comment writing. Consequently, under the influence of networked environments and contemporary social media trends, new English slang neologisms and methods of usage increasingly emerge in online communication.

During the development of human cognitive activity, the accumulation of knowledge about the surrounding world, and under the influence of sociocultural changes, the semantic structure of lexical units gradually transforms. This dynamic is associated with the fact that the concept forming the basis of lexical meaning has a heterogeneous structure: a clearly defined core ensuring stable understanding and simultaneously diffuse boundaries allowing for variable interpretation. Such flexibility enables words to acquire new meanings, adapting to new communicative needs, particularly in slang.

I. Shchur emphasizes that "the use of slang and expressions that do not conform to literary norms is connected with a deliberate distancing from official and standard language. Equally important is the role of group identification of words: in speakers' consciousness, slang expressions are associated with a particular social group and carry nuances of a certain subculture. It is noted that the semantics of non-standard expressions primarily reflect spiritual or material values, making their use a means of demonstrating distinctions between communities".

One of the main mechanisms of linguistic system renewal is the assignment of new meanings to existing words. This explains the widespread use in youth slang of lexical doublets that originate as neutral or colloquial terms but over time undergo semantic reinterpretation and acquire new emotional or stylistic connotations.

It is noteworthy that some slang units have preserved their meanings for several centuries. For example, *booze* – meaning "alcoholic beverages" – has been in use since the time of T. Dekker; *bones* – "dice" – appear in Chaucer; *beat it* – "to flee" – can be found in Shakespeare.

Considering the functions of slang and the motivation behind its use, it becomes clear that most of these units carry either positive or negative emotional connotations. However, negative connotations tend to dominate. Many slang expressions are highly expressive, manifesting as rudeness, irony, disdain, or mockery, which distinguishes them from standard vocabulary.

According to O. Vasilyeva and O. Rakhmatulina, evaluative meaning as a linguistic category is realized at various linguistic levels – phonetic, lexical, morphological, and syntactic. However, the lexical level plays the key role, as words most directly convey evaluation and the associated emotions [11].

Based on empirical research, the following lexico-semantic groups can be identified:

People: Slang synonyms for *girlfriend* include: bae; boo; shorty; chick; GF; wifey. For *boyfriend*: hubby; BF; better half. For *friend*: bestie; dawg; fam; chum; homeboy/homegirl; homie; BFF; bro; sis; pal; buddy; bud; brother from another mother; sister from another mister; partner in crime. For *friends*: crew; squad; fellas; gang; peeps; posse. For *parents*: folks; old folks; elders; rents. Slang synonyms for friends, partners, and family members reflect high intimacy and closeness among interlocutors. They often carry emotional coloring (e.g., *bae*, *boo*) indicating affection, or humorous tones (e.g., *bro*, *sis*). Some expressions (e.g., *partner in crime*, *better half*) emphasize special relationships or roles in a person's life. These examples also illustrate the tendency of English slang toward abbreviations and creative collocations.

Body parts: Synonyms for *head*: dome; noggin; brain box; block; thinker; nut; nob; mazzard; cabbage; loaf. For *mouth*: kisser; mug; piehole; trap; yap; chops; gob; laughing gear. For *legs*: stems; tree trunks; pins; chicken legs; stick legs; getaway sticks. For *facial hair*: five o'clock shadow; scruff; soul patch; goatee; flavour saver; stash. This group features vivid metaphors and euphemisms (e.g., *dome*, *noggin* for "head"; *kisser*, *trap* for "mouth"). Many expressions are humorous or slightly coarse, reducing the formality of communication and adding color to everyday language.

Intelligence and character traits: For *intelligent*: brains; Einstein; whiz; boffin; brainiac; sharp; smarty; book-smart; smart-cookie. For *unintelligent*: dumb-head; brain-dead; half-baked; sharp as a marble; dumb as a doorknob; not the sharpest tool in the shed; not the sharpest knife in the drawer; thick as a brick; doofus; mouth breather; bozo; birdbrained; peabrained. For *lazy*: good-for-nothing; loafer; slacker; slob; deadbeat; parasite. Slang in this category ranges from positive to highly pejorative epithets. For example, *brainiac* and *whiz* emphasize high intelligence, whereas *dumb as a doorknob* and *birdbrained* denote low cognitive abilities. Metaphors such as *slacker* and *deadbeat* convey societal attitudes toward laziness.

Professions: For *policeman*: cop; copper; pig; bacon; five-o; boy in blue; bull; fed; flatfoot; donut patrol. For *doctor*: doc; croaker; sawbones. For *firefighter*: ladderman; smoke jumper. For *sailor*: sea dog; swabby; salt; shellback. For *lawyer*: fixer; ambulance chaser; mouthpiece; legal eagle; shark. Most slang terms for professions carry evaluative connotations: neutral (*cop*, *doc*) or negative (*pig*, *ambulance chaser*), reflecting ambivalent societal attitudes toward certain occupations, particularly law enforcement and legal professionals.

Appearance: Synonyms for *beautiful*: hottie; cutie; babe; a perfect ten; looker; stunner; eye-candy; fine; queen; stud (male); hunk (male); dreamboat; a head turner; smoking hot. For *ugly*: face only a mother could love; butterface; yak; goon; freak; plug-ugly; ugly as sin; ugly duckling. For *fit/muscular*: buff; ripped; swole; beefy; beefcake; jacked; guns ("muscular arms"). This group emphasizes subjectivity and social evaluation. Words describing attractiveness (*stunner*, *dreamboat*) carry positive connotations, while *butterface* and *plug-ugly* are pejorative. Gender-specific terms are also notable (*stud*, *hunk* for males).

Clothing: Slang synonyms for *well-dressed/stylish* include: dressed to kill; sharp; fly; snazzy; nifty; natty; trendy; hip; drip; voguish; dolled up; fresh. For *poorly-dressed/unfashionable*: down at heel; tacky; cheesy; unhip; square. For *shoes*: kicks; sneakers; runners; trainers; red bottoms (specifically for Christian Louboutin footwear); beaters; biscuits; waffle stompers ("heavy shoes with

ribbed soles"); creps; feet whips; flandals (from combining "flip-flops" and "sandals"). For *jewelry*: bling; ice; rocks; stones; tinsel ("cheap costume jewelry"). Fashion and style are expressed through vivid slang terms (drip, snazzy, kicks), which often emphasize modernity and social status. Negative terms (tacky, cheesy) reflect disdain for poor taste. The vocabulary is dynamic and strongly influenced by trends.

Housing: Slang terms include crib; pad; my place; digs. Shortened forms such as *crib* and *pad* reflect a preference for informality and simplicity in conversation while emphasizing personal space.

Automobiles: Slang terms include whip; ride; wheels; wagon; stretch, limo ("limousine"); lambo (Lamborghini cars); drop top, breezer ("convertible"). Car names (whip, ride, lambo) signify status and are associated with youth culture. Slang in this domain is often used for self-presentation.

Leisure: Slang synonyms for *party* include: get together; blow-out; bash; rager; dayger (a daytime party); kick back. For *food*: brunch ("breakfast + lunch"); chow; grub; dog (hotdog); grazing; rony ("pepperoni pizza"); munchies ("snacks"). For *drinks*: bevvy; sodi pop; sodi. Party and food terms (rager, bash, grub, rony) demonstrate linguistic creativity and playfulness. They reduce social distance between interlocutors and make communication more informal.

Harmful habits: For *alcohol*: hooch, juice, sauce, lush, booze, brewski, greenie. For *alcoholic*: drunkard, alkie, boozehound, boozer, juicehead, juicer. For *drunk*: blasted, hammered, blitzed, fried, juiced, wasted, wiped out, sloshed, tipsy, smashed, trashed, plastered, seeing pink elephants. For *drugs*: stuff; junk; weed, giggle weed, laughing grass, pot, tea, aunt Mary ("marijuana"); gold dust, icing, paradise white, snow white, white, sleigh ride, snow, stardust, nose candy, big C ("cocaine"). For *drug users*: junkies; stoners; dopeheads; dopers; to be high; O. D. ("overdose"). For *cigarettes*: cancer sticks; cigs; cancerettes; coffin nails; death sticks; smokes; squares. For *smoker*: chimney. Slang in this domain often euphemizes or veils negative phenomena (e.g., hooch for alcohol, weed for marijuana). This reflects both the desire to avoid direct language and a form of social protest or levity.

Money: Slang terms include: bread; bucks; cheddar; dough; bacon; stash; cabbage; green; long green; dead presidents; gold; moolah; mula; kale; bills; scratch; Benjamins; buckaroos; nickel ($0.05); dime ($0.10); quarter ($0.25); ones ($1); fiver ($5); Hamilton, sawbuck ($10); Jackson, dub, double sawbuck ($20); c-note, Benjamin, benny ($100); grand, K ($1000). For *bankrupt/poor*: broke; bust; cleaned out; strapped for cash; short of cash; dirt-poor; flat broke; wiped out; gone bust; on the rocks; down on one's luck. For *wealthy/rich*: loaded; in the money; flush; in the bucks; well-heeled; filthy rich; rolling in it; got money to burn; on Easy Street; stinking rich; made of money; balling. Money terms (bread, Benjamins, moolah) often draw on material imagery (food, colors), highlighting the importance of financial matters in people's lives. Slang actively reflects social status and economic realities.

Slang for quality/attitude: dope ("cool"); lit ("fun/awesome"); salty ("offended, usually over minor issues"); sick ("amazing"); snatched ("looking good"); fire ("trendy"); sus ("suspicious"); extra ("over the top"); low-key ("keep secret/secretly"); on fleek/on point ("perfect/at a high level/fashionable"); basic ("boring, unoriginal"); dead ("very impressed"); shook ("shocked"); jelly ("envious"); GOAT ("greatest of all time" – often used about athletes). This group demonstrates the flexibility and context-dependence of slang. Terms like dope, lit, fire have a clearly positive meaning and are used to evaluate something as "cool" or "impressive," whereas salty, sus, basic express negative or critical attitudes. Many terms emerge from pop culture and spread rapidly via social media (GOAT, shook). These words can quickly lose popularity when transitioning from youth slang into the mainstream.

Interjections: Examples include for reals; IDBY ("I don't believe you"); oh, please; as if; yeah right – expressing disbelief or surprise; aight ("alright") – e.g., "Do you want to go see a movie?" Response: "Aight"; all righty; hells to the yes; hell yeah; okey dokey; damn straight; I'm down with that; word; in it; yep – expressing agreement; ain't – e.g., "She ain't going to school today"; forget it; hell no; na; nah; nope – expressing disagreement; I'm out, peace out, outta here; ta-ta, toodles, toudle-o – for farewells; jeez; man; omg – context-dependent; cool; cool out'; cool your jets; take a chill pill; chill; chill out – "calm down"; yo – to attract attention. Interjections are highly dynamic elements of slang: they are short, expressive, and convey the speaker's emotional state immediately. For example, for reals, yeah right signal doubt, whereas hell yeah, word, aight indicate agreement or enthusiasm. Some interjections (peace out, ta-ta) function as markers of conversation closure, while others like yo serve as attention hooks. This vocabulary often relies on abbreviations and sound variations of standard words (ain't, okey dokey), reflecting the desire for simplification and emotional expression.

Computer/technology slang: The widespread use of computers and Internet access has made "programmer language" as a subset of professional slang quite complex and multi-layered. As computer literacy is mandatory in educational institutions, young people actively adopt this terminology and transform it into a specific speech layer – computer slang – which includes both technical jargon and everyday computing expressions. Examples include: *pic* – "picture"; *proggy* – "program"; *convo* – "conversation"; *clickbait* – a video or link with an eye-catching or provocative headline that is unrelated to reality; *crash* – "system/program malfunction".

This lexical layer forms at the intersection of professional and everyday language, making it flexible and accessible even to non-specialists. Abbreviations and neologisms (pic, proggy, clickbait) are common in daily youth speech. A characteristic feature is the widespread use of acronyms (LOL, IMHO, BRB) that save time and effort in online communication, reflecting the desire for conciseness and instant response.

For convenience in writing comments and messages, Internet users have invented numerous slang units formed through abbreviations. The most common include: LOL – "laughing out loud"; BBL – "be back later"; IMHO – "in my humble opinion"; BRB – "be right back"; ROFL – "rolling on the floor laughing"; TTYL – "talk to you later"; GG – "good game"; OMG – "oh my God"; BTW – "by the way"; AFK – "away from keyboard"; THX – "thanks"; U – "you"; NVM – "never mind"; G2G – "got to go"; K – "okay"; LYL – "love you lots"; B4 – "before"; CTS – "changing the subject"; CWOT – "complete waste of time"; FAQ – "frequently asked questions"; IRL – "in real life"; VLOG – "video blog"; ASAP – "as soon as possible"; DM – "direct message"; ILY – "I love you"; GM – "good morning"; GN – "good night"; L8 – "later"; LMK – "let me know"; PPL – "people"; POTD – "photo of the day"; SOL – "sooner or later"; TGIF – "thank God it's Friday"; AFAIK – "as far as I know".

In the era of digital technologies and instant messaging, users strive to convey the maximum meaning with minimal means. Hence, abbreviations such as LOL, BRB, and OMG have become not merely lexical units but cultural markers of a generation. These abbreviations are characterized by several features:

Conciseness – saving time and characters, particularly relevant for social networks and chats;

Universality – most are understood globally, contributing to a shared communicative space;

Emotionality – many abbreviations convey not only information but also emotions (e.g., ROFL, ILY);

Transformation – abbreviations often acquire new meanings or expand the contexts in which they are used.

Due to the popularity of video games and esports, gamer slang has become increasingly widespread. Even individuals with no direct connection to the gaming world are familiar with expressions such as: lvl – "level"; VR – "virtual reality"; epic fail – "major failure"; HP – "health points"; pts – "points"; RPG – "role-playing game"; d/c – "disconnected"; to ragequit – "to leave a game out of frustration"; easter egg – "hidden code or unexpected bonus feature"; toxic – "a player who behaves aggressively"; rookie, newbie – "beginner"; loot – "items obtained by the player during gameplay".

Gamer vocabulary gradually ceases to be purely internal and enters everyday speech even among non-gamers. Terminology such as HP, lvl, RPG, and easter egg is specific but widely understood due to the popularization of esports. Many words (ragequit, toxic, rookie) carry clear emotional connotations and serve as markers of belonging to gamer culture. This slang illustrates how entertainment influences linguistic processes.

Conclusions. Thus, the semantic diversity of Internet slang is determined by its close connection with cultural contexts, technological changes, and social groups that produce new linguistic units. These features define the multifunctionality of slang items, their capacity for rapid adaptation, and their ability to change meaning depending on genre, topic, or blog audience. In subsequent sections of this study, the phonetic and morphological characteristics of Internet slang will be examined in detail, along with an analysis of its genre differentiation, providing a deeper understanding of the mechanisms of slang functioning in digital discourse.

In the English-language blogging environment, it is not merely a set of informal lexical units but a systemic element of contemporary English, which actively responds to sociocultural, technological, and communicative changes. Its functioning is determined by a number of factors: the characteristics of the digital space, the genre features of blogs, the individual-authorial approaches of bloggers, and the influence of global trends in online culture. For this reason, Internet slang emerges as a flexible, open, and highly productive lexical subsystem that is constantly updated and expanded.

Blog discourse is one of the most active environments of contemporary linguistic expansion. Unlike traditional oral genres or even general social networks, blogs combine personalization, publicity, and a high degree of freedom in linguistic creativity. This creates favorable conditions for the emergence of new slang units, their dissemination, and their gradual transition into broader language use.

Bibliography:

1. Потятинник У. О. Соціолінгвістичні та прагмастилістичні аспекти функціонування сленгової лексики (на матеріалах періодики США): автореф. дис. … канд. філол. наук : 10.02.04. Львів, 2003. 26 с.
2. Палагута І. Особливості молодіжного сленгу в англійській мові. Наукові пошуки молоді у XXI столітті. Ad linguas et culturas per cognitionem (до мов і культур через пізнання): матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Біла Церква, 14 квітня 2021 р.). Біла Церква: БНАУ, 2021. С. 2–8.
3. Ayto J. The Oxford Dictionary of Modern Slang. Oxford University Press, 2005. 324 p.
4. Allen I. L. The City in Slang: New York Life and Popular Speech. New York: Oxford University Press, 1993. 320 p.
5. Дубенко Д. С., Данилюк І. Г. Вікові особливості вживання сленгізмів. Вісник студентського наукового товариства ДонНУ ім. В. Стуса. 2017. Т. 1. № 9. С. 34–39.
6. Щур І. І. Український комп'ютерний сленг: формування і функціонування: автореф. дис. … канд. філол. наук: 10.02.01 «Українська мова». К., 2006. 20 с.
7. Ставицька Л. О. Арго, жарґон, сленґ: Соціальна диференціація української мови. Київ: Критика, 2005. 464 с.
8. Балабін В. В. Сучасний американський військовий сленг як проблема перекладу. Київ: Логос, 2002. 313 с.
9. Руденко М. Ю. Арго, жаргон і сленг у європейському й американському мовознавстві: історія і сучасний стан дослідження : дис. … канд. філол. наук : 10.02.15 / Донбаський держ. пед. ун-т. Словянськ, 2019. 270 с.
10. Мизин Т. О. Семантичні аспекти американського молодіжного сленгу. Вісник Харківського нац. ун-ту. Сер. Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов. Харків, 2013 Вип. 76 (1072). С. 87– 91.
11. Васильєва О. Г., Рахматуліна О. С. Оцінні прикметники та прислівники в англомовному молодіжному дискурсі. Збірник наук. праць КиМУ – ГДППІМ. Актуальні питання філології. 2012. Вип. 3. С. 43–50.

Головня А. Інтернет сленг у сучасній англійській мові: джерела, функції та лексико-семантичні характеристики

Анотація. Сленг, як динамічна та мінлива частина мови, має багату історію та багатофункціональну роль у сучасній англійській мові. Він з'явився в друкованих джерелах у XVI столітті й спочатку асоціювався з маргіналізованими групами, такими як злочинці чи жебраки, і вважався низькорівневою лексикою, непридатною для освічених мовців. З часом його вживання поширилося серед різних соціальних і професійних груп, ставши маркером ідентичності, творчості та приналежності до кола. Вчені, як-от Е. Партрідж, Дж. Айто та І. Л. Аллен, простежували історичну та семантичну еволюцію сленгу, відзначаючи його перехід від спеціалізованого чи субкультурного жаргону до загальновживаних розмовних виразів. Сленг функціонує як гнучка підсистема мови, що поєднує регіональні діалекти, професійний жаргон та літературну мову, вирізняючись високою емоційною експресивністю, часто несучи позитивне або негативне забарвлення та забезпечуючи неформальну, ігрову або оцінну комунікацію.

У сучасному контексті сленг проник у мас-медіа, літературу та цифрове спілкування, особливо в онлайн-просторах. Інтернет-сленг включає абревіатури, скорочення

та геймерську термінологію (наприклад, LOL, BRB, HP, ragequit), що дозволяє передавати інформацію швидко, ефективно та емоційно насичено. Він також відображає соціокультурні та технологічні зміни, адаптуючись до трендів, соціальних груп і форм комунікації. Блоговий дискурс, як персоналізоване та публічне середовище, став ключовим для створення, поширення та стандартизації сленгу, надаючи свободу мовної експериментації.

Дослідники розрізняють загальний сленг, зрозумілий широкому колу, і спеціальний сленг, що охоплює професійний або груповий жаргон. Сленг взаємодіє з арґо, жаргоном та розмовною мовою, але залишається більш відкритим і гнучким, забезпечуючи постійне збагачення лексики. Його вивчення висвітлює не лише мовні інновації, а й соціокультурні процеси, що формують комунікацію. Загалом, сленг є складним багатофункціональним явищем, що відображає людську творчість, соціальну ідентичність та еволюцію мови в сучасному суспільстві.

Ключові слова: сленг, лексика, інтернет-сленг, блоговий дискурс, жаргон, арґо, емоційна мова, соціальна ідентичність, цифрове спілкування, мовна інновація.

Дата першого надходження статті до видання: 19.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 19.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

UDC 811.111'42.
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.11

Demchenko I. V.,
Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of Professional and Aviation Language Training
Ukrainian State Flight Academy
https://orcid.org/0000-0002-6155-9065

RADIOPHRASEOLOGY AS A SUBTITLE OF PROFESSIONAL COMMUNICATION OF AVIATION SPECIALISTS IN AVIATION ENVIRONMENT

Summary. The article states that flight safety, efficiency and preservation of the aviation environment depend on competent, well-prepared specialists for professional communicative interaction in the international aviation environment. Aviation events caused by errors in the process of conducting radio communication in English, it can occur due to the lack of an adequate proficiency level in professional communication. Choosing the right strategy of behavior in routine and non-routine situations, making the right decision, taking responsibility for the safety of passengers is a priority task in the aviation specialists training. Professional communication of aviation specialists cannot be reduced only to the use of technical terms, abbreviations and the phraseology proficiency of radio communication, key basis should be professional speech skills of a standard general language, which is an important component of the professional reliability of aviation specialists; but general English proficiency is a basic criteria for a successful career and competitiveness in the process of professional activity. Therefore, English proficiency is the international communicative equivalent of the political, economic and scientific development in modern society. Radiophraseology is a standardized set of language expressions, terms and clichés, which is designed to ensure maximum accuracy, conciseness and avoidance of ambiguity in routine and non-routine situations in the aviation industry. It is based on a clear regulation: a stable, certain lexical structure and the obligatory use of English in order to ensure and guarantee safety in the aviation environment.

The author indicates the main features of radiophraseology: stability and conciseness (the use of exclusively approved phrases that ensure a reduction in time for transmitting information and eliminating possible misunderstandings); reproducibility (constant use of language models in routine and non-routine situations, which allows to respond to messages immediately); stability of the lexical structure (components of phraseological units do not change and perform one syntactic function); lack of emotions (communication is directed for transmitting a factual information (reports about the situation, orders, permissions) avoiding the usage of an individual and emotional style); using of special codes (applying of the international phonetic alphabet (Alpha, Bravo, etc.)) and digital codes to ensure clarity, uniqueness and reliability of radio communication).

Key words: aviation specialists, aviation environment, flight safety, professional communication, radiophraseology.

Statement of the problem and its scientific/practical relevance. English is the professional language used for flight operations. English language proficiency is a top priority for professional training of pilots and air traffic controllers. The reliability and the efficiency of radiotelephony communication in English depend on not only lives and activity of participants' communication but also safety of flight. The aim of this scientific research is the professional training of aviation specialists, with particular emphasis based on the language component that generates special interest and significance of this issue.

Aviation safety directly depends on the quality of interaction between pilots and air traffic controllers. In aviation sphere, considerable attention to communication issues is paid not only by scientists and aviation experts, but also by International Aviation Organizations, primarily the International Civil Aviation Organization (ICAO). Main issues of "air – ground" verbal communication organization are indicated in the following documents: Manual of Radiotelephony [1]; Manual on the Implementation of ICAO Language Proficiency Requirements [2]; the Procedures for Air Navigation Services – Air Traffic Management (PANS-ATM) [3] and Aeronautical Telecommunications [4], Guidelines for Aviation English Language Program [5]. ICAO phraseology is contained in procedures and found in these documents. The purpose of these manuals is to provide examples of the radiotelephony phraseology. While the procedures and phraseology specifically reflect the situation in an environment where very high frequency is in use, they are equally applicable in those areas where high frequency is used. ICAO phraseology is developed to provide efficient, clear, concise, and unambiguous communications and constant attention should be given to the correct use of ICAO phraseology in all instances in which they are applicable. However, it is not possible to provide phraseology to cover every conceivable situation that may arise and the examples contained in this manual are not exhaustive, but merely representative of radiotelephony phraseology in common use. Users may find it necessary to supplement phraseology with the use of "plain" language. When it is necessary to use plain language, it should be use according to the same principles that govern the development of phraseology in communication should be clear, concise, and unambiguous. Sufficient proficiency in the language being used is also required. In addition to correct use of phraseologies and adequate language proficiency, it is also important to keep in mind that the language being used in radiotelephony is often not the first language of the receiver or originator of a transmission. An awareness of the special difficulties faced by second-language speakers contributes to safer communications. Transmissions should be slow and clear. Direct statements that avoid idiomatic expressions are easier to understand than indirect statements or col-

loquialisms or slang [2].The requirements have particular significance for the professional training of aviation specialists in ICAO documents. Therefore, their professional activity is characterized by high degree of dynamism, situational variability and unconventional situations occurring in aviation operational processes.

Presentation of the main research material. According to the Rules of Radiotelephony Communication and Phraseology in the Airspace of Ukraine, it was defined some particular categories of messages such as: emergency messages, urgency messages, medical emergency messages, meteorological messages, direction-finding messages, flight safety messages, as well as messages related to the regularity of flights.

Ukrainian laws and regulations clearly define radiotelephony communication procedures:

1) messages must be transmitted in a concise form, using standard phraseology and in a normal spoken tone;

2) aviation personnel must ensure clear and distinct communication. Pronounce each word clearly and distinctly, keep a speaking rate not exceeding 100 words per minute, reduce the speaking rate when transmitting messages to aviation specialists that requires recording in order to write down them, make a short pause before and after numbers for clear comprehension, maintain a constant level of speech volume;

3) it is necessary to make short pauses in order to ensure the frequency is being used not occupied, to give opportunity for receiving messages and to request readback if some part of the message is not understandable during the transmitting long messages;

4) messages should consist of the appropriate parts and transmitted in the following order:

a) the message indicates the addressee and the originator

b) the text of the message [6].

English is one of the official languages of ICAO. The opportunity to obtain professional education in English is especially important for future specialists in the aviation industry. The modern vision of the problem of professional communication of aviation specialists is that, it cannot be reduced only mastering the phraseology of radio exchange, applying technical terms and abbreviations, the basis of which should be professional speech skills of a standard general speech. They are important components of the professional reliability of aviation specialists, but also knowledge of general English, that firstly, it will contribute to a deeper immersion in the culture of the country of studying. Secondly, knowledge of English is the main criteria for a successful career, as well as an important competitive advantage in the process of professional activity, and in general, English is the international equivalent of communication in the modern world, because the economic, political, and scientific life of society is carried out by it [7].

If we consider the factor of foreign language proficiency, the situation becomes even more complicated. ICAO uses six levels scale to assess English proficiency: Level 6 (Expert), Level 5 (Extended), Level 4 (Operational), Levels 1-3 (Non-operational). Proficiency English of ICAO level 4 is an essential requirement for all aviation professionals and it is tested by all aviation schools and air companies. Pilots and air traffic controllers are usually required to pass a proficiency English test for level 4 in accordance with ICAO requirements [1]. The International English Language Test consists of six key components: pronunciation, structure, vocabulary, fluency, comprehension and interaction. According to the ICAO scale, a person with the 4th operational level can have an accent that does not complicate understanding, master grammatical constructions in such way, if the mistakes suddenly occur, they do not confuse the meaning of the message. The person is able to paraphrase an expression if the vocabulary is not enough for explanation, to speak at a rate corresponding to the ICAO scale, to understand the interlocutor and to be able to resolve doubts about the accuracy of understanding by confirming, clarifying and checking the information.

Professionally oriented language training of aviation specialists is characterized by specific goals, criteria for assessing language competence, training content and key features of aviation English that is characterized by conducting radio communication “Pilot – ATC”. It has been underlined that aviation English is an independent subtitle of language, because it has a number of specific features that differentiates it from spoken English. The purpose of language training is determined by the ICAO requirements in order to ensure a high level of professional language competence aviation specialists (pilots and air traffic controllers) to minimize the number of cases of inadequate communication in the air. In fact, training of aviation English for radio communication and having professional language competence is directed towards achieving world flight safety indicators [7].

First of all, effective professional language training must take into account the specifics of profession in aviation industry and its professional and communicative requirements and needs. The pilot has an integral and leading role in the “man – machine – environment” system, the interaction between man and machine occurs on the principle of active participation of the person, who organizes the entire system and directs it to achieve a certain result, i.e. the principle “active operator” is implemented [8]. Flight operation is one of the most complex and dynamic activity, the flight crew of sophisticated modern aircraft works at the limit of human capabilities; flight operation activity is as a profession that belongs to the category of “dangerous professions” [9]. The peculiarities of a pilot’s work (information overload, forced high pace of work due to time limits and shortages, work in stressful conditions) are intensified by the fact that a person is as a link in the complex system “aircraft – pilot – environment”. A pilot has his own limitations and can provoke errors in flight operation and lead to the occurrence of emergency situations [10].

The language barrier is increasingly emerging not a secondary issue but one of the key causes of aviation accidents on international air routes. Aviation incidents and accidents may often happen in situations where there has been a language misunderstanding between pilots and air traffic controllers. The language factor leads to aviation non-routine situations in cases:

1) the pilots or the air traffic controllers do not use standard radiotelephony phraseology while performing normal flight operations;

2) flight crew has insufficient level of plain English to explain a problem that has occurred on board during the flight;

3) the pilots or the air traffic controllers revert from English to their native language over radio communication within the same airspace [11].

It is necessary to apply immersing technologies in language situations in order to improve the quality of language proficiency training for aviation specialists that is typical for future professional activity in the aviation industry. Taking into considerations all men-

tioned features of professionally oriented language training, the following approaches are suggested:

1) the usage of quasi-professional technologies in classroom language activities and became close to real professional practice;

2) interdisciplinary integration through the application of knowledge from such subjects as Aircraft Operations, Navigation, Meteorology, Air Traffic Management, etc.;

3) the usage of real radiotelephony communications over the "Pilot – Air Traffic Controller" communication channel [5].

Radiotelephony communication is characterized by standardized language models, aviation terminology, code signals, intonation patterns and specific pronunciation. These key features require the development of skills such as the ability to understand various accents within the aviation community, transmit or receive information, report non-routine situations, request data and clarify the information in case of misunderstanding in order to prevent miscommunication and all possible unpredictable consequences.

It is characterized by highly specific vocabulary, expressions and functions. The ultimate criteria for assessing proficiency language is communicative competence, not linguistic conformity. Radiotelephone communication is conducted mainly orally and often without visual contact. The issue of communication cannot only affect the safety of passengers and air companies, but also it has a serious economic impact on all participants involved in the aviation industry. It can cause direct expenses for training and testing and has indirect effects on the recruitment and staffing of personnel [12].

Conclusions and prospects for further research. Radiotelephony phraseology is a standardized set of phrases and expressions that is used to ensure clear and unambiguous communication during radiotelephony exchanges, especially in aviation. It minimizes misunderstandings, enhance safety, and it is based on clearly defined rules. English is often applied as the international language, as well as the national language, for example, Ukrainian.

We can identify some key aspects of radiotelephony, such as:

1) clarity and conciseness: the applying of short, unambiguous phrases;

2) standardization: a set of phrases for routine situations (take-off, landing, start-up, line-up, pushback);

3) avoidance of ambiguity: words and phrases are selected in order to understand clearly even during poor communication conditions;

4) international standards: standard phraseology is used to ensure flight safety in accordance with the regulations in Ukraine;

5) alphabet and numbers: a special phonetic alphabet (Alpha, Bravo, Charlie etc.) and standardized rules for the pronunciation of numbers are used to avoid mistakes. Radiotelephony phraseology can be defined as a tool for the rapid and safe exchange of information between flight crew and ground service.

Bibliography:

1. Manual of Radiotelephony: Doc 9432 AN / 925 ICAO, 2007. URL: https://store.icao.int/en/manual-of-radiotelephony-doc-9432 (дата звернення 02.02.2026)
2. Manual on the Implementation of ICAO Language proficiency Requirements Doc 9835 AN / 453. ICAO, 2004. URL: https://skybrary.aero/sites/default/files/bookshelf/2497.pdf (дата звернення 02.02.2026)
3. Procedures for Air Navigation Services – Air Traffic Management (PANS-ATM): Doc 4444 ICAO, 2016. URL: https://store.icao.int/en/procedures-for-air-navigation-services-air-traffic-management-doc-4444 (дата звернення 02.02.2026)
4. Aeronautical Telecommunications: ICAO, 6th edition, 2001. Vol 2, p. 96. URL: https://skybrary.aero/bookshelf/icao-annex-10-vol-2-aeronautical-telecommunications-6th-ed (дата звернення 02.02.2026)
5. Guidelines for Aviation English Language Program: ICAO Cir 323-An / ICAO, 2009. p.63. URL: https://skybrary.aero/bookshelf/icao-circular-323-guidelines-aviation-english-training-programmes (дата звернення 02.02.2026)
6. Правила ведення радіотелефонного зв'язку та фразеології в повітряному просторі України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0844-04#Text (дата звернення 02.02.2026)
7. Демченко І. В. Професійно-орієнтована англомовна підготовка майбутніх фахівців авіаційної галузі з упровадженням інформаційно-комунікаційних технологій. Міжнародний філологічний часопис. Київ: Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України, 2022. Вип. 13 (1). С. 100–110. DOI: https://doi.org/10.31548/philolog2022.01.100
8. Вербило Г. П., Максимович Г. О., Колода Р. М. Навчання професійно-орієнтованої англійської мови авіаційних фахівців: Інноваційна Педагогіка. Педагогічні науки: теорія та методика професійної освіти». Причорноморськ: Гельветика, 2019. Вип. 11. Т. 1.
9. Ковтун О. В. Формування професійного мовлення у майбутніх фахівців авіаційної галузі. Київ: Освіта України, 2012. 448 с.
10. Скрипець А. В. Основи авіаційної інженерної психології. Київ : НАУ, 2002. 532 с.
11. Богуш А. М., Ковтун О. В. Теоретичні і практичні аспекти формування мовної компетентності майбутніх пілотів і авіадиспетчерів. Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Серія: Філологія. Педагогіка. 2014. Вип. 4. С. 66–74.
12. Лаврухіна Т. В. Формування ключових компетентностей майбутніх авіаційних диспетчерів як умова готовності до професійної діяльності. Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. Харків, 2012. Вип. 16. С. 168–174.

Демченко І. Фразеологія радіообміну як складова професійної комунікації авіафахівців в авіаційному середовищі

Анотація. У статті констатується безпека польотів, ефективність та збереження авіаційного середовища залежить від компетентних, добре підготовлених до професійної комунікативної взаємодії в міжнародному середовищі фахівців авіаційної галузі. Авіаційні події, спричинені помилками в процесі ведення радіообміну англійською мовою, відбуваються через брак належного рівня володіння професійною комунікацію. Обирати правильну стратегію поведінки в стандартних та нестандартних ситуаціях, ухвалювати правильне рішення, брати на себе відповідальність за безпеку пасажирів – пріоритетне завдання у підготовці авіафахівців. Професійна комунікація авіафахівців полягає в тому, що не може зводитися тільки до вживання технічних термінів, абревіатур і опанування фразеології радіообміну, її ключовою основою мають бути професійно-мовленнєві вміння стандартного загальномовленнєвого характеру, що становить важливим компонентом професійної надійності авіафахівців; але володіння загальною англійською мовою є базовим критерієм для успішної кар'єри та конкурентоспроможності в процесі професійної діяльності, оскільки, володіння англійською

мовою є міжнародним комунікативним еквівалентом економічного, політичного та наукового розвитку сучасного суспільства.

Фразеологія радіообміну являє собою стандартизований набір сталих мовних виразів, термінів та кліше, які розроблені для забезпечення максимальної точності, лаконічності й уникнення двозначності в екстремальних та нестандартних ситуаціях авіаційної галузі. Вона грунтується на чіткому регламенті: стабільному, певному лексичному складі та обов'язковому використанні англійської мови для забезпечення та гарантування безпеки в авіаційному середовищі. Автором зазначено основні властивості фразеології радіообміну: стабільність та лаконічність (вживання виключно затверджених фраз, які забезпечують скорочення часу для передачі інформації та усунення можливих непорозумінь); відтворюваність (постійне застосування мовних моделей в стандартних та нестандартних ситуаціях, що дає змогу миттєво реагувати на повідомлення); стійкість лексичного складу (складові фразеологізмів, які не змінюються, функціонують як єдине ціле, виконують одну синтаксичну функцію); відсутність емоційності (спілкування спрямоване на передання фактичної інформації (повідомлення про ситуацію, накази, дозволи) уникаючи використання індивідуально-емоційного стилю); застосування спеціальних кодів (вживання міжнародного фонетичного алфавіту (Alpha, Bravo тощо) та цифрових кодів для забезпечення чіткості, однозначності і надійності радіозв'язку).

Ключові слова: авіафахівці, авіаційне середовище, безпека польотів, професійна комунікація, фразеологія радіообміну.

Дата першого надходження статті до видання: 19.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 17.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

УДК 811.111-342
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.12

Григорян Н. Р.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри теоретичної та прикладної фонетики англійської мови
Одеського національного університету імені І.І. Мечникова
http://orcid.org/ 0000-0003-1519-5161

Дьоміна Н. Ю.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри теоретичної та прикладної фонетики англійської мови
Одеського національного університету імені І.І. Мечникова
http://orcid.org/0000-0001-7563-5607

ПРОСОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННЄВОЇ ПОВЕДІНКИ АДВОКАТА В СУДОВІЙ ПРОМОВІ

Анотація. Стаття присвячена комплексному дослідженню аргументації як провідного інструменту переконування в юридичному дискурсі, зокрема у судовій захисній промові адвоката. У роботі аргументація розглядається як складне комунікативне явище, що поєднує логічні, етичні та емоційні складники й забезпечує ефективний вплив на адресата в умовах судового процесу. Окреслено історичні витоки поняття аргументації та простежено еволюцію теорій переконування від античної риторики до сучасних когнітивних і прагма-діалектичних підходів, що дозволяє глибше зрозуміти її функціонування в сучасному правовому спілкуванні.

Значну увагу приділено особливостям мови юридичного дискурсу, її формалізованому характеру, термінологічній насиченості, синтаксичній складності та жанрово-стилістичній обмеженості. Проаналізовано адвокатську (захисну) промову як специфічний різновид судового виступу, що виконує не лише інформаційну, а й переконувальну та психологічну функції. Подано характеристику класичної структури судової промови, розкрито значення риторичних категорій ethos, logos і pathos як базових стратегій впливу на суддів і присяжних.

Центральне місце в дослідженні посідає аналіз просодичних характеристик судових захисних промов. На основі експериментально-фонетичного дослідження розглянуто висотний рівень, гучність, темп мовлення, паузацію, інтонаційні шкали та термінальні тони. Виявлено гендерні відмінності у використанні просодичних засобів адвокатами: мовлення чоловіків характеризується більшою стриманістю, авторитетністю та логічною впорядкованістю, тоді як мовлення жінок відзначається вищою емоційною насиченістю, динамічністю та варіативністю інтонаційних засобів.

Зроблено висновок, що просодія є одним із ключових чинників ефективної судової аргументації, а різні гендерні комунікативні стратегії, попри відмінності, є однаково результативними у досягненні головної мети судової захисної промови – переконливого захисту інтересів клієнта та впливу на ухвалення судового рішення.

Ключові слова: аргументація, висотний рівень, гучність, паузація, переконування, просодія, судова промова, темп.

Судова промова як жанр юридичного дискурсу потребує ґрунтовного вивчення, оскільки її ефективність безпосередньо впливає на результат судового процесу. Дослідження просодичних параметрів мовлення адвокатів дозволяє з'ясувати, які саме просодичні засоби сприяють переконливості, як вони взаємодіють із логікою аргументації та які гендерні відмінності існують у їх використанні.

Актуальність дослідження зумовлена зростаючою увагою до проблеми мовленнєвого впливу в професійній комунікації, особливо в галузі юриспруденції, де переконливість аргументації безпосередньо впливає на результати судових процесів. У сучасній лінгвістиці просодичні характеристики мовлення розглядаються як важливий компонент ефективної комунікації, що дозволяє не тільки структурувати інформацію, але й впливати на емоційний стан слухачів. Особливе значення набуває вивчення гендерних особливостей мовленнєвої поведінки, оскільки вони можуть суттєво впливати на стратегії переконання в професійному середовищі.

Теоретичну основу дослідження склали праці вітчизняних та зарубіжних учених у галузі фонетики, риторики та юридичної лінгвістики, зокрема роботи Н.О. Кравченко [1], Н. А. Бігунової [2], М.В. Афанасьєва [3], С.П. Кравченко [4] та інших фахівців.

Відповідно, ***об'єктом*** даного дослідження є мовленнєва комунікація у юридичному судовому дискурсі, яка виконує функцію переконування.

Предметом дослідження є просодичні засоби з точки зору їх участі в реалізації функції переконування.

Метою даної роботи є визначення ступеня участі просодичних засобів, що беруть участь в реалізації функції переконування в судових промовах.

Поставлена мета дослідження визначила наступні основні ***завдання***:

– охарактеризувати поняття аргументації як компонента переконування;

– проаналізувати юридичний дискурс та структуру судової промови юриста;

– визначити фонетичні особливості судових промов адвокатів та визначення їх ролі в процесі переконування.

Методи дослідження. У роботі застосовано комплексний аналіз матеріалу дослідження, який базується на загальнонаукових методах, що забезпечують теоретичне обґрунтування

результатів. Метод фонетичного експерименту, що складався в проведені аудиторського аналізу досліджуваного матеріалу.

Здатність логічно обґрунтовувати власні судження та критично оцінювати підстави поглядів інших є однією з ключових рис освіченої людини. У процесі спілкування часто виявляється, що різні люди по-різному розуміють одну й ту саму проблему. У таких випадках учасники діалогу прагнуть довести свою правоту та схилити опонента на свій бік, тобто використовують переконування. Переконування – це складний і багатогранний процес, у якому застосовуються різноманітні засоби впливу: апеляція до емоцій, використання авторитетних джерел, подання додаткових фактів для глибшого розкриття питання тощо, але головним й найнадійнішим засобом є аргументація власної думки.

Етимологічний онлайн словник зазначає: «Термін *argumentation* (аргументація) виник у середині XV століття у значенні «представлення формальних аргументів». Він походить від старофранцузького *argumentacion* (XIV століття), що, має коріння в латинському *argumentationem*, що означало «наведення доказу» [5, с. 3].

Кістяник В.І. повідомляє: «Судова аргументація (judicial reasoning) є комплексом засобів, методів і прийомів, які використовуються учасниками судового процесу під час представлення позиції в судовому процесі, що знаходить своє відображення в певному виді судового рішення» [6, с. 52].

Аргументація є фундаментальним компонентом процесу переконування, що супроводжує людське спілкування з античних часів до сьогодення. Вона слугує не лише інструментом логічного обґрунтування істинності чи хибності тверджень, але й важливим засобом впливу на аудиторію через емоційні, етичні й раціональні апеляції. Історичний розвиток теорії аргументації – від класичних грецьких і римських концепцій до сучасних когнітивних і прагма-діалектичних підходів – показує, що ефективність переконування визначається як змістом аргументів, так і вмінням адаптувати їх до конкретного комунікативного контексту.

Особливо важливою аргументація стає у юридичному контексті, де правильна побудова і подання доводів має вирішальне значення, адже часто вирішує долю не тільки людей або організацій, а й цілих країн. У судовій промові мова адвоката, її структура та способи переконання заслуговують на окрему увагу.

У юридичному дискурсі мова набуває додаткового значення: виступає не лише інструментом формулювання й вираження думок, а й засобом впливу на свідомість як окремої особи, так і суспільства загалом.

Загалом судовий розгляд зосереджується на викладенні історії справи, лише частково акцентуючи увагу на окремих ключових деталях [7, с. 164].

Спосіб представлення справи адвокатом суттєво впливає на сприйняття її учасниками слухання. Адвокат у ролі оповідача виконує комплексне завдання: він має подати історію, яка б відповідала реальним обставинам справи та водночас апелювала до здорового глузду суддів і присяжних. Більше того, мова адвоката повинна переконати особу, що ухвалює рішення у справі, тому справедливо вважати її особливою у юридичному дискурсі.

Мова юридичного дискурсу являє собою один з найбільш своєрідних кодів, що традиційно використовуються в інституціональному середовищі. Його унікальність виражається у широкому використанні поняттєво-змістовних мовних засобів (термінів), кліше й канцеляризмів, відсутністю експресивних засобів, складністю синтаксичних структур, стійким використанням обмеженого спектру жанрово-стилістичних засобів, низкою контекстуальністю [4, с. 58].

Продовжуючи цю думку, Балашкевич Я. Г. зазначає що існують декілька видів судових промов. «У суді виступають з промовами прокурор (звинувач) та адвокат (захисник). Як правило, визначають прокурорську (звинувачуючу) та адвокатську (захисну) промови» [8, с. 2]. З цього визначення випливає, що поняття адвокатська промова та захисна промова – тотожні за значенням.

У структурному плані варто підкреслити, що давньогрецькі та римські ритори розробили класичну композицію промови, яка складається з наступних частин:

• Exordium – *вступ* – юрист занурює слухача у промову, характеризує обговорювану тему та транслює матеріал, який зробить його одночасно уважним та сприйнятливим до аргументації.

• Narratio – *переконлива історія,* що лежить в основі промови, є ключем до залученості слухача.

• Після викладу фактів та історії найбільш ефективним способом переходу до аргументації є *Partitio – анонсування основних ключових питань,* короткий зміст того, про що далі йтиметься і в якій послідовності.

• *Confirmatio – основна частина промови,* в якій наведені аргументи та заперечення.

• *Peroratio -мета висновку* – якомога переконливіше і запам'ятовуюче підбити підсумок виступу. Простий виклад фактів та доказів у висновку не допоможе. Щоб суд запам'ятав промову потрібно звернутися до цінностей, мотивацій, почуттів особи та ключової теми [3, с. 27].

У судовій промові адвокати зобов'язані не тільки влучно використовувати мову, а й дотримуватися певних норм та стратегій поведінки, слідкуючи за манерами, власною мімікою.

З античних часів у судовій риториці виокремлюють поняття:

ΕΤΗΟΣ – це риторичний прийом переконання, звернення до аудиторії через авторитет і довіру, фіксація уваги на надійності того, хто говорить.

LOGOΣ -звернення до розуму чи логіки аудиторії передбачає використання структури та об'єктивних доказів, причинно-наслідкових зв'язків, аргументації, щоб привернути увагу суду. Logoσ розкривається через такі елементи, як:

чіткість, лаконічність, конкретність, правильність, послідовність, повнота, уважність.

PATHOΣ – звернення до почуттів, означає емоційне переконання слухача, свідоме викликання певних емоцій. Pathoσ стосується *невербальних та паравербальних* засобів спілкування самого юриста зі слухачем, які розкривають більше інформації, ніж слова. Невербальні показники юриста: зоровий контакт, жести, погляд, мова тіла, міжособова дистанція, рух очима та міміка. Паравербальні прояви – все що стосується голосу (тембр, темп, потужність, інтонація, дикція, паузи). Невербальні та паравербальні прояви важче контролювати ніж слова і вони виявляться більш щирими.

ΚΑΙΡΟΣ – це «влучний момент», коли відкриваються можливості вплинути на слухача.

ΕΙΚΟΣ – це правдоподібність, вірогідність.

ΝΟΜΟΣ – від давньогрецького «закон». Звернення до аудиторії через *право.*

TELOΣ – давньогрецький термін, що означає *«кінець», «мета», «завершення». Telos* апелює до цілей і дій, що здійснюються для їх досягнення.

Промова є відносно коротким текстом, але юрист, найімовірніше, витратить багато часу на підготовчу роботу. Промови зазвичай готуються заздалегідь, мають бути сплановані, написані та відрепетирувані до виступу перед слухачем. Пропуск цих кроків може призвести до безладного, неструктурованого мовлення, яке не зможе ефективно передати суть справи. Щоб виступ у суді був ефективним, юристові важливо дотримуватися всіх стадій підготовки [9, с. 37].

Судова промова адвоката – це публічний виступ, спрямований на захист підсудного, що має на меті юридичний та психологічний вплив на суд. Такий виступ повинен не лише логічно спростовувати звинувачення, але й викликати довіру й емпатію. Захисна промова зазвичай складніша за звинувачувальну, оскільки має переконати слухачів переглянути вже усталене уявлення про справу.

Важливе значення в цьому дослідженні має саме мовлення. У межах лінгвістики та фонетики існує велика кількість класифікацій мовленнєвих параметрів. Звук, у свою чергу має наступні характеристики – висотний рівень, гучність тембр та паузація.

Подані фізичні характеристики створюють основу для складнішого явища – просодії. Просодія охоплює взаємодію висоти, тембру, сили голосу, темпу та пауз, формуючи особливе інтонаційне оформлення мовлення. У судовому дискурсі просодія набуває особливої ваги: вона не лише передає зміст промови, а й впливає на її переконливість, виразність, емоційне забарвлення та сприйняття аудиторією – зокрема, суддями та присяжними.

Тему дослідження обрано, оскільки спілкування із судовою аудиторією – одне з важливих завдань судового ритора. Тут мають гармонійно поєднуватися засоби переконуючої комунікації. Це високий професіоналізм, етичні засади, красномовство ритора, його майстерність публічно говорити. Щоб активізувати увагу слухачів, мовець використовує голосові прийоми. Скажімо, підвищує або понижує голос, змінює темп мовлення. Бажаючи підкреслити значимість тієї чи іншої фрази, виступаючий промовляє її повільно, голосно, виразно, увиразнює інтонаційно окремі слова» [6, с. 84].

Увага була сконцентрована на конститутивній та емоційній просодичних функціях та їх використання у судових захисних промовах юристів. У процесі експериментально-фонетичного дослідження з'ясувалося, що повноцінний аналіз мовлення дикторів неможливий без урахування просодичного забарвлення, яке супроводжує послідовність слів у висловленні та точно відображає його комунікативний намір. Також важливим чинником є паузація, що надає мовленню природності. Окрім того, емоційна насиченість мови диктора відіграє ключову роль у взаємодії зі слухачем, оскільки він має викликати позитивне враження, демонструвати доброзичливість, щирість, утримувати увагу та уникати монотонності.

Теоретико-методологічний підґрунтя аналізу просодичних параметрів, що зумовлюють персуазивний потенціал мовлення, становить методика комплексного експериментально-фонетичного дослідження, обґрунтована у працях Н. О. Кравченко [1, с. 227] та Н. О. Бігунової [2, с. 230].

Матеріалом дослідження послугували промови судових юристів британського та американського варіанту англійської мови: Judd E. Stone, II in Whole Woman's Health v. Jackson, Frederick Liu in City and County of San Francisco v. Environmental Protection Agency, E. Joshua Rosenkranz in Google LLC v. Oracle America Inc

В дослідженні розглядались промови двадцяти юристів, які були розгруповані в залежності від гендеру: юристи-чоловіки та юристи-жінки. Загальний обсяг склав 274 фрази, загальним обсягом звучання 31:56 хвилин.

У процесі дослідження здійснено аналіз просодичних маркерів, що сприяють реалізації переконувального впливу, зокрема висоти голосу, темпу мовлення, гучності, пауз та інтонаційних моделей, що включають шкалу та ядерний тон.

Приклад переконуючих фраз:

One argument is the sort of broader argument that just, the no-aid clause is just constitutionally defective, like, by its very nature, because it is discriminatory, is not capable of being applied, and, therefore, the court should just remand and tell the court you just can't apply this illegal rule (юрист- чоловік).

And all I'm saying is that there's no case nor any statute that has a waiver of sovereign immunity, certainly not with respect to a section, that's --can -- that says we waive it as to the claim, but if you can -- you can only bring the claim and succeed on it if there's a second waiver (юрист-жінка).

У результаті проведеного дослідження можна зробити висновок щодо особливостей просодичних характеристик судових захисних промов юристів жіночої та чоловічої статі.

Адвокати-чоловіки демонструють чітку тенденцію до використання середнього висотного рівня (53%), що формує образ професійної врівноваженості та контролю, тоді як їхні колеги-жінки приблизно однаково часто вдаються до високого висотного рівня (40%) та середнього висотного рівня (42%), що додає промові енергійності та емоційного наповнення. Ця особливість може бути пов'язана з необхідністю компенсувати традиційні стереотипи про жіночу мову в професійному середовищі.

Гучність мовлення також розподіляється по-різному: чоловіки переважно використовують високу гучність (66%), що підсилює враження рішучості та авторитету, тоді як жінки частіше обирають середній рівень (56%), демонструючи баланс між впливовістю та дипломатичністю. Темп мовлення у чоловіків переважно сповільнений (48%), що дозволяє акцентувати увагу на ключових аргументах, у той час як жінки віддають пере-

Таблиця 1

Результати дослідження шкал і термінальних тонів (%) у судових промовах

Юристи	шкали			термінальні тони			
	низхідні	рівні	висхідні	LF	LR	HF	HR
Чоловіки	56	26	18	49	22	24	5
Жінки	42	32	26	42	34	14	10

вагу середньому темпу (52%), що надає їхній промові живості та динаміки.

Паузація в обох категоріях була переважно середньою, проте в чоловічих промовах було помічено більше довгих пауз (26%), які структурують мовлення та підкреслюють важливість аргументів, тоді як жінки набагато частіше за чоловіків використовують короткі паузи (40%). Інтонаційні шкали в чоловіків переважно низхідні (56%), що надає мовленню категоричності й точності, у той час як жінки, хоч і також віддають перевагу низхідним шкалам (42%), але демонструють більшу різноманітність, включаючи частіше застосування рівних (32%) та висхідних шкал (26%), що може свідчити про орієнтацію на діалогічність та експресивність.

Термінальні тони також відрізняються: чоловіки, як і жінки переважно завершують фрази Low Fall (49% та 42%, відповідно), підкреслюючи остаточність аргументів, але жінки активніше використовують Low Rise (34%), що може вказувати на відкритість до обговорення. Ці відмінності відображають різні стратегії: чоловічий стиль орієнтований на логічну структурованість і авторитетність, жіночий – поєднує переконливість з гнучкістю та емоційною виразністю.

Таким чином, гендерні відмінності впливають на просодію судового мовлення адвокатів. Просодичні характеристики судової промови адвоката відіграють вирішальну роль у переконуванні. Вони сприяють чіткості, виразності та емоційному впливу на аудиторію, що є невід'ємною частиною ефективної судової аргументації. Чоловіки орієнтуються на строгість, логічну структурованість та авторитетність, тоді як жінки поєднують переконливість з гнучкістю та емоційною виразністю. Тобто відмінності чоловіків та жінок у використанні просодичних засобів свідчать про різні стратегії комунікації, які однаково ефективні у досягненні мети – захисту інтересів клієнта та впливу на рішення суду.

Література:

1. Кравченко Н. О. Синергічність англомовного релігійного дискурсу (теолінгвістичний підхід). Одеса, 2017. 408 с.
2. Бігунова Н. А. Позитивна оцінка: від когнітивного судження до комунікативного висловлювання. Одесса: КМ ОМД, 2017, 600 с.
3. Афанасьєва М.В. Переконливий виступ у суді: монографія. Одеса: видавництво «Юридика». 2024. 122 с.
4. Кравченко С.П. Лінгвістичні особливості юридичного дискурсу URL: https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9a1eb4b8-2f9a-4f5c-a136-ffdeffce4937/content?utm
5. Online Etymology Dictionary, 2025. URL: https://www.etymonline.com/word/argumentation#26510
6. Кістяник В. І. Особливості аргументації в судах загальної юрисдикції. 2015.
7. Бурак О. В. Конституційні основи організації судової влади у зарубіжних країнах. Вісник Академії адвока-тури України. 2009. No 14. С. 163–167.
8. Балашкевич Я.Г. Мовні засоби як інструмент впливу в американському суді. URL: https://naub.oa.edu.ua/movni-zasoby-yak-instrument-vplyvu-v-am/?utm
9. Скуратовська Т. А. Аргументація в американському судовому дискурсі (на матеріалі справ за участю суду при-сяжних): дис. ... канд. філол наук: 10.02.04. Київ, 2002. 196 с.

Grigorian N., Dyomina N. Prosodic Peculiarities of a Lawyer's Speech Behavior in Courtroom discourse

Summary. The article is devoted to a comprehensive analysis of argumentation as the core instrument of persuasion in legal discourse, with particular emphasis on courtroom defense speeches delivered by lawyers. Argumentation is examined as a complex communicative phenomenon that integrates logical, ethical, and emotional components and serves as a key means of influencing the audience within judicial proceedings. The paper outlines the historical origins of the concept of argumentation and traces the development of theories of persuasion from classical Greek and Roman rhetoric to modern cognitive and pragma-dialectical approaches, demonstrating that persuasive effectiveness depends both on the quality of arguments and their adaptation to a specific communicative context.

Special attention is paid to the distinctive features of legal discourse, characterized by its institutional nature, terminological precision, syntactic complexity, formulaic expressions, and limited use of expressive means. The defense (advocacy) speech is analyzed as a specific genre of courtroom discourse that performs not only an informational but also a persuasive and psychological function. The study describes the classical rhetorical structure of a judicial speech and highlights the significance of the rhetorical categories ethos, logos, and pathos as fundamental strategies for influencing judges and jurors.

The central focus of the article is an analysis of the prosodic characteristics of courtroom defense speeches. Based on an experimental phonetic study, the research examines pitch level, loudness, speech tempo, pausing, intonation scales, and terminal tones as key prosodic parameters. The findings reveal notable gender-related differences in the use of prosodic means by male and female lawyers. Male speakers tend to demonstrate greater restraint, authority, and logical structuring, often employing medium pitch levels, higher loudness, slower tempo, longer pauses, and falling intonation patterns. In contrast, female lawyers more frequently combine persuasive power with emotional expressiveness, dynamism, and greater intonational variability, including higher pitch levels, moderate loudness, shorter pauses, and the use of rising and level tones, which may indicate a more dialogic communicative orientation.

The article concludes that prosody plays a decisive role in effective judicial argumentation, significantly enhancing clarity, expressiveness, and emotional impact on the audience. Despite evident gender differences in prosodic strategies, both male and female communication styles are shown to be equally effective in achieving the primary goal of a defense speech – protecting the client's interests and influencing judicial decision-making.

Key words: argumentation, courtroom speech, loudness, persuasion, pitch level, pauses, prosody, tempo.

Дата першого надходження статті до видання: 24.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 19.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

УДК 811.111'373.611'373.46'25]:551.5
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.13

Дячок М. Г.,
асистент кафедри лінгвістики та перекладу
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
https://orcid.org/0009-0006-5567-547X

Новосадська О. Б.,
асистент кафедри лінгвістики та перекладу
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
https://orcid.org/0000-0001-7373-3641

Поведа Т. П.,
асистент кафедри лінгвістики та перекладу
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
https://orcid.org/0000-0002-3900-3319

СПОСОБИ ТВОРЕННЯ ТА ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНИХ МЕТЕОРОЛОГІЧНИХ ТЕРМІНІВ

Анотація. Статтю присвячено вивченню англомовних метеорологічних термінів. У статті уточнюється поняття «метереологічний термін», аналізуються способи творення та перекладу метеорологічних термінів англійської мови, а також перекладацькі трансформації, що вживаються для їх передачі українською мовою.

Метереологічний термін є засобом номінації професійного поняття метереології. Англомовна метереологічна термінологія почала формуватися в давньоанглійській період з предтермінів англійського та германського походження. Її творенню сприяли також запозичення з латини, грецької, французької, іспанської, італійської, португальської, німецької, а також східних мов.

Афіксальні одиниці англомовної термінології метереології свідчать про морфологічний спосіб їх формування. Переважна більшість афіксальних одиниць є суфіксальними. Терміни, утворені словоскладанням, вказують на морфолого-синтаксичний спосіб формування термінології метереології в англійській мові. Синтаксичний спосіб її творення виявляють терміносполуки, представлені переважно дво- та трикомпонентними одиницями. Терміни моделей N + N, Adj + N, Adj + N + N є найбільш поширеними серед них.

Семантична деривація, що сприяла поповненню аналізованої термінології, базується на процесах термінологізації загальновживаної лексики та ретермінологізації термінів з інших професійних сфер. Механізмами їх актуалізації слугують метафора та метонімія. Завдяки механізмам антономазії та деонімізації власних назв в англомовній термінології метереології з'явилися епонімічні терміни.

Варіативність структури та семантики англомовних метеорологічних термінів визначає необхідність застосування різних способів і трансформацій перекладу цих одиниць українською мовою. Ці одиниці перекладаються еквівалентами, калькуванням, транскодуванням і описово. Перестановка, додавання та вилучення слів є основними перекладацькими трансформаціями, задіяними для передачі англомовних терміносполук сфери метереології українською мовою. Ці трансформації можуть також поєднуватися при відтворенні визначених одиниць.

Ключові слова: англійська мова, запозичення, метеорологічний термін, перекладацька трансформація, спосіб творення, переклад.

Постановка проблеми. Термінологія безперервно вивчається науковцями, що зумовлено її роллю у забезпеченні професійного спілкування та глобальним використанням у різних комунікативних сферах. Її постійне оновлення та розвиток також провокують дослідницьких інтерес, зумовлюючи появу нових термінологічних розвідок у різних мовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наявність окремих досліджень метеорологічної термінолексики різних мовах [1; 2; 3] не забезпечили їх системний та всебічний аналіз, в тому числі й у перекладацькому аспекті, попри її надзвичайну важливість для фахівців сфери метереології та пересічних громадян, які цікавляться погодою. У зв'язку з зазначеним **метою** цієї статті є вивчення способів творення та перекладу англомовних метереологічних термінів.

Виклад основного матеріалу. Метереологічною термінологією вважаємо сукупність одиниць, що є найменуваннями фахових понять сфери метереології, а метереологічний термін є, відповідно, засобом номінації подібного поняття. Важливість метеорології як «науки, що займається вивченням фізичних, хімічних і динамічних процесів у атмосфері, а також досліджує безпосередній вплив атмосфери на земну поверхню, океани та життя в цілому» [4, с. 7] є безумовною. Накопичення знань про атмосферні процеси людством, що відбувалося протягом усієї історії його розвитку, призвело до розуміння їх закономірностей, можливості їх прогнозування, штучної зміни, здійснення певного контролю над ними, а також розвитку термінології, що обслуговує наукову сферу в різних мовах.

В англійській мові метеорологічна термінологія почала формуватися на основі суто англійських слів, а також мовних одиниць германського походження у давньоанглійський період (V–XI століття), тобто з початку розвитку самої мови. Її предтермінами, тобто одиницями, які називали фахові поняття у донауковий період, стали при цьому такі лексеми, як:

rime (725 р.), *dew* (800 р.), *drop* (825 р.), *rain* (825 р.), *snow* (825 р.), *hail* (825 р.), *wind* (897 р.), *mist* (1000 р.), *frost* (1000 р.) тощо.

У середньоанглійський (1066 р. – середина XV століття) та новоанглійський (XVI – XVII століття) періоди в англійській мові з'явилися та поширилися також інші лексичні одиниці, які, поряд із вищезазначеними, почали формувати термінологію метереології фактично з кінця XVII століття, тобто з початком формування наукової галузі. Такими одиницями стали наступні:

cloud (1300 р.), *sleet* (1300 р.), *rig* (1340 р.), *perry* (1420 р.), *calm* (1517 р.), *flan* (1475 р.), *flaw* (1513 р.), *fog* (1544 р.), *gale* (1547 р.), *drizzle* (1554 р.), *hoar* (1567 р.), *gust* (1588 р.), *breeze* (1626 р.), *scud* (1669 р.), *flurry* (1698 р.).

Аналізована термінологія поповнювалася новими термінами і далі, про що свідчать такі її одиниці і дати їх появи:

blad (1715 р.), *squall* (1719 р.), *helm* (1777 р.), *glaze* (1784 р.), *blout* (1786 р.), *trade* (1796 р.), *blash* (1805 р.), *blirt(y)* (1810 р.), *brash* (1849 р.), *spit* (1849 р.), *blizzard* (1859 р.), *sprinkle* (1888 р.), *smaze* (1953 р.) тощо.

До новітніх термінів, що з'явилися у сфері метереології у XXI столітті, належать наступні:

nowcasting, cryosphere decline, AI-based weather modelling, high-resolution forecasting, remote sensing meteorology, climate scenario modelling with neural networks тощо.

Наведені приклади вказують на структурне та семантичне ускладнення досліджуваної термінології, зумовлене її розвитком і застосуванням в ній новітніх технологій та штучного інтелекту.

Розвиток і збагачення англомовної термінології метереології відбувалося і за рахунок іншомовних слів, які надходили до англійської мови в різний час. Подібний спосіб формування лексичного та термінологічного шару мови називають запозиченням, а самі одиниці запозиченнями [5, с. 8]. Етимологічний склад термінології метереології англійської мови характеризується наявністю запозичень з

латини (*climate* (1391 р.), *precipitation* (1480 р.), *stratus* (1803 р.), *opacus* (1803 р.);

грецької (*atmosphere* (1638 р.), *meteorology* (1656 р.), *barometer* (1660 р.), *hydrometeor* (1820 р.), *nephelometry* (1930 р.);

французької (*bise* (1300 р.), *mistral* (1604 р.), *ponente* (1667 р.), *levant* (1628 р.), *avalanche* (1800 р.);

іспанської (*solano* (1604 р.), *pampero* (1818 р.), *temporale* (1853 р.), *leveche* (1887 р.);

італійської (*tramontane* (1615 р.), *sirocco* (1617 р.), *afer* (1667 р.), *maestro* (1902 р.);

португальської (*elephant/a* (1698 р.), *teste* (1867 р.);

німецької мови (*Dewpunkt* (1890 р.); *Föhn* (1890 р.), *Föhnwelle* (1910 р.), *Katabatic wind* (1915 р.).

Хоча переважна більшість запозичень надійшли до англомовної термінології метереології з європейських мов, у ній існують також східні запозичення:

арабські (*kmamsin* (1685 р.), *shamal* (1698 р.), *alidade* (1731 р.), *simoom* (1790 р.), *haboob* (1897 р.);

індонезійські (*nirta* (1832 р.), *aloegoe* (1835 р.);

хінді (*peesash* (1837 р.), *challilho* (1842 р.);

персидські (фарсі) (*reshabar* (1856 р.), *kaus* (1864 р.) та ін.

Структурний аналіз англомовних термінів метереології виявляє наявність в них афіксів, що свідчить, в свою чергу, про афіксальний спосіб їх творення, який відносять до морфологічного [6, с. 60], зокрема:

accretion, atmospheric, souther, norther, blouter, duster, droplet, *blowing, clearance, chilly, circulation, cyclonical, deepening, feeling, gradient, humidity, irization*;

birany, nonflying (weather), paraselene, postfrontal, prefrontal.

Зауважимо, що переважна більшість афіксальних термінів сфери метеорології є суфіксальними.

Морфологічним способом вважається також і конверсія, сутність якої полягає у «зміні частиномовної приналежності лексичних одиниць без зміни їх значення» [6, с. 60]. Окремі терміни сфери метереології утворено в англійській мові за допомогою вказаного способу, зокрема:

to drizzle → a drizzle, to blad → a blad, to glaze → a glaze; blirty → a blirty, calm → a calm, hoar → a hoar; flurry → to flurry.

Наведені одиниці вказують, що моделями творення конверсійних термінів є V→N, Adj→N, N→V. Остання із зазначених моделей не є при цьому продуктивною.

Поряд із морфологічним, розрізняють також морфолого-синтаксичний спосіб утворення лексичних одиниць [6, с. 61], задіяний також при формуванні англомовних метереологічних термінів. Його актуалізовано складними термінами, що з'явилися внаслідок словоскладання, наприклад:

airflow, anemoscope, backscatter, cloudburst, coalescence, ceilometer, cyclogenesis, fallstreak, pluviograph, rainfall, evaporograph, ionospheric, radiosonde, barometer-aneroid, alto-stratus, alto-cumulus, air-mass, sand-pillar, storm-area, storm-belt, strato-cumulus.

Наведені вище приклади свідчать про те, що значна кількість складних термінів мають греко-латинське походження, а написання разом або через дефіс визначає їх цільнооформленість та змістову єдність.

Велика кількість англомовних термінів сфери метереології є словосполученнями, що свідчить про синтаксичний спосіб їх творення [6, с. 62]. Переважна більшість із цих одиниць є двокомпонентними, утвореними за такими моделями, як:

N + N (*weather observation*, *blood rain, mist droplet, sheet clouds, sheet frost, land breeze, scarf cloud, plow wind, sea fog, frog storm, sand devib, valley wind, line squall, heap clouds, rain gusb, drizzle drop, hail storm, plum rains, water smoke*);

Adj + N (*convective cloud, severe storm, heavy frost, black fog, moderate breeze, tidal wind, thick fog, damp haze, slight rain, soft rime, low clouds, white squall, positive rain, fresh gale, luminous cloud*);

N + Adj (*stratus opacus, cirris densus, altocumulus lenticularis, cumulus humilis, stratocumulus radiatus*);

Part I + N (*regulating humidity, freezing nucleus, blowing snow, freezing fog, following wind, dancing devil, drifting snow, descending air*);

Part II + N (*glazed frost, mixed cloud, driven snow, forced sublimation, embedded thunderstorm, disturbed air*, *broken clouds*);

Adv + N (*dusty atmosphere, cloudy sky*).

Трикомпонентні англомовні терміни метереології сформовано, в свою чергу, за такими моделями, як:

Adj + N + N (*arctic sea smoke, minor sea breeze, turbulent atmosphere area*);

N + N + N (*struma fall wind*, *aviation weather observation*);

Adj + Adj +N (*effective terrestrial radiation, effective true airspeed*);

N's + N + N (*bull's eye squall*, *storm's wind speed*).

Терміни моделей N + N, Adj + N, Adj + N + N є найбільш поширеними серед інших зазначених вище термінологічних одиниць сфери метереології, наявних в англійській мові. Існують у ній також терміни з чотирма компонентами, наприклад:

sea breeze of the second kind, *free air temperature probe*, *mixed type of ice formation*.

Семантична деривація або семантичний спосіб формування англомовних метереологічних термінів пов'язаний із переосмисленням значення таких груп лексичних одиниць, як загальновживані літературні слова, терміни інших фахових сфер, власні назви.

У першому випадку йдеться про процес термінологізації вказаних одиниць, внаслідок чого вони стають термінами. Подібний процес реалізовано шляхом метафоризації, що є «переосмисленням значення лексем, яке базується на схожості понять» [7, с. 216], зокрема:

burst – загальновжив. *вибух, сплеск*, – метереолог. *прорив маси повітря*;

tablecloth – загальновжив. *скатертина* – метереолог. *орофографічна хмара;*

dust devil – загальновжив. *devil – диявол* – метереолог. *смерч*;

funnel cloud – загальновжив. *funnel – воронка* – метереолог. *воронкоподібна хмара*.

Термінологізація здійснюється і метонімізацією − «процесом переосмислення значення лексичних одиниць на основі суміжності понять, які вони позначають» [7, с. 216]:

a whiteout – загальновжив. *все біле* – метереолог. *нульова видимість через сніг.*

Перехід термінів із однієї термінологічної сфери до іншої пов'язаний з переосмисленням (уточненням, спеціалізацією) їх значення та ретермінологізацією [7, с. 216], свідченням якої в англомовній метереологічній термінології є одиниці, що надійшли до неї з таких сфер, як:

фізична – *pressure – тиск* – метереолог. *область підвищеного тиску*;

морськ. − *squal – короткочасний порив вітру з дощем* − метереолог. – *порив вітру*.

Окремі англомовні терміни сфери метереології утворено із залученням семантичного механізму антономазії, що забезпечує «набуття власним іменем ознак загального та навпаки» [7, с. 217]. Терміни, утворені шляхом антономазійного переосмислення, отримали назву епонімічні або терміни-епоніми [8, с. 32]. Прикладами подібних термінів в аналізованій термінології є наступні:

Fahrenheit scale, Beaufort scale, Beaufort wind scale, Ekman spiral, Mayday broadcast, *Bergeron process*, *Rossby waves*.

Надзвичайно важливим є правильне відтворення англомовних термінів метереології іншомовними засобами у міжкультурній комунікації, що здійснюється різними способами чи їх поєднанням. Еквівалентний переклад виявляє наявність зафіксованих в словнику відповідників терміноодиниць вихідної мови, зокрема:

clouding – хмарність, confluence – скупчення, cumuli – купчасті хмари, drizzle precipitation – мряка, fall-out – опади, fallstreak – вірга, funnel cloud – смерч, торнадо, girdle – кліматичний пояс, icing – обледініння, pallium – пелена хмар, precipitation – опади, updraught – повітряна хмара, vortex – вир, vorticity – вихрення, wind cone – вітровказівник, wind-gauge – анемометр, zephyr – легкий вітерець.

Задіяно при перекладі англомовних метереологічних термінів і транскодування, актуалізоване:

транскрипцією (*typhon – тайфун*);

транслітерацією (*anemograph – анемограф, virga – вірга*);

змішаним транскодуванням (*atmometer – аттометр, ceilometer – сейлометр*);

адаптивним транскодуванням (*atmosphere – аттосфера*, *anticyclone – антициклон, cyclone – циклон, isobar – ізобара, isotach – ізотаха, isotherm – ізотерма, irisation – іризація, glory – глорія, tropopause – тропопауза, synoptics – синоптика, tephigram – тефіграма*).

Наведені приклади унаочнюють той факт, що найбільш поширеним із визначених способів транскодування, є адаптивне, яке дозволяє пристосувати відтворені українською мовою одиниці до її орфографічних, орфоепічних і граматичних норм.

Широко вживаним, за нашими спостереженнями, при передачі англомовних метереологічних термінів українською мовою є також калькування, наприклад:

sand-cloud – піщана хмара, cold front – холодний фронт, dusty atmosphere – запилина атмосфера, ionospheric absorption – іоносферне поглинання, northern lights – полярне сяйво, orographic turbulence – орографічна турбулентність, prefrontal fog – передфронтальний туман, secondary cyclone – вторинний циклон, virtual temperature – віртуальна температура, warm anticyclone – теплий антициклон.

Приклади свідчать про можливість застосування калькування с транскодуванням. Перекладаються окремі англомовні метереологічні терміни й описово, зокрема:

cardinal winds − вітри, що віють з чотирьох сторін світу.

В тому числі це стосується метафоричних і метонімічних термінів англійської мови сфери метереології, наприклад:

spit – дощ або сніг в дуже маленькій кількості;

front –межа між повітряними масами.

При відтворенні терміносполук сфери вживаються перекладацькі трансформації, ключовими із яких є

перестановка слів (*isothermal gas sphere – ізотермічна газова сфера, inversion layer – шар інверсії, moisture absorption – поглинання вологи, weather change – зміна погоди, weather forecast – прогноз погоди, wind shift – поворот вітру*);

додавання слів (*occlusion – оклюдування циклону, visibility – дальність видимості*);

вилучення слів (*paraselenic circle – параселена*).

Також переклад терміносполук метереології здійснюється поєднанням перекладацьких трансформацій, зокрема:

wind gauge – вимірювач сили вітру, warm occlusion – фронт оклюзії за типом теплого, altimeter setting – встановлення шкали висотоміра.

Наведені англомовні сполуки та їх україномовний переклад свідчать про поєднання перекладацьких трансформацій перестановка та додавання слова. Поєднуватися при відтворенні аналізованих термінів можуть і інші перекладацькі трансформації.

Висновки та перспективи дослідження. Отже, формування англомовної метереологічної термінології розпочалося з предтермінів на початку розвитку англійської мови. Діахронічні аспекти творення досліджуваного шару термінології

пов'язані з надходженням запозичень до неї. Також утворення його одиниць здійснювалося за допомогою морфологічного, морфолого-синтаксичного, семантичного, синтаксичного способу, що призвело до її розвитку та поповнення термінологічними одиницями різної структури та значення. У зв'язку з цим їх україномовних переклад відбувається різними способами: термінологічними відповідниками, калькуванням, описом, транскодуванням. Потреба у застосуванні перекладацьких трансформацій або їх поєднанні виникає при відтворенні терміносполучень сфери метереології засобами української мови. **Перспективи подальших досліджень** англомовних метереологічних термінів пов'язані з вивченням їх функціональних характеристик.

Література:

1. Каліщук Ю. К. Номінація атмосферних опадів, процесів та понять, пов'язаних із замерзанням води. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*. 2022. №. 98. С. 116–125. DOI 10.35433/philology.3 (98).2022.116-125.
2. Гаврилюк Н. І. Метеорологічна лексика в українській і китайській мовах: системний переклад. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського : Лінгвістичні науки : збірник наукових праць.* 2020. № 31. С. 36–50.
3. Тімкова Т. М. Тематична класифікація найменувань атмосферних явищ турецької мови. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія.* 2019. № 43, т. 3. С. 83–87. DOI https://doi.org/10.32841/2409-1154.2019.43.3.19
4. Ahrens D. C., Henson R. Essentials of Meteorology: An Invitation to the Atmosphere / 8-th ed. Boston : Cengage Learning, 2017. 508 p.
5. Зацний Ю. А. Сучасний англомовний світ і збагачення словникового складу. Львів : ПАІС, 2007. 228 с.
6. Єнікєєва С. М. Системність і розвиток словотвору сучасної англійської мови: монографія. Запоріжжя : Запорізький нац. ун-т, 2006. 302 с.
7. Кущ Е. О. Семантичні аспекти міграції та способи перекладу англійської термінологічної лексики. *Вісник Запорізького національного університету.* 2010. № 1. С. 215–221.
8. Білозерська Л. П. Термінологія та переклад: навчальний посібник. Вінниця : Нова книга, 2010. 232 с.
9. Skeat W. An Etymological Dictionary of the English Language. New York : Dover Publications, 2005. 832 p.

Diachok T., Novosadska O., Poveda T. Ways of forming and translation of English metereological terms

Summary. The article is devoted to the study of English metereological terms. The notion of a metereological term is specified, ways of forming and translation of metereological terms of the English language, and translating transformations used for their rendering into the Ukrainian language are analyzed in the article.

The metereological term is a means of nomination of a professional notion of metereology. English metereological terminology began to form with preterminological units of English and Germanic origin. Borrowings from Latin, Greek, French, Spanish, Italian, Portuguese, German and eastern languages contributed to its formation as well.

Affixal units of English terminology of metereology testify their morphological way of forming. The vast majority of affixal units are suffixal. Terms formed by compounding indicate morphological-syntactic way of forming of terminology of metereology in the English language. The syntactic way of its forming is revealed by terminological combinations, represented namely by two- and three-component units in it. The most widespread ones are units of the models N+N, Adj+N, Adj+N+N. Semantic derivation contributed to the enrichment of the analyzed terminology is based on the processes of terminologization of common vocabulary, and reterminologization of terms from another professional spheres. Metaphor and metonymy serve as mechanisms of actualization of the abovementioned processes. Eponymic units appeared in the English terminology of metereology due to the mechanisms of antonomasia and deonymisation of proper names.

Variability of structure and semantics of English metereological terms predetermines the necessity of use of different ways and transformation of their translation into the Ukrainian language. These units are translated by equivalents, calquing, transcoding and descriptively. Transposition, adding and omitting of words are main translating transformation used in rendering of English terminological combinations into the Ukrainian language. These transformations may be combined for rendering of the mentioned units.

Key words: the English language, borrowing, metereological term, translating transformation, way of forming, translation.

Дата першого надходження статті до видання: 24.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

УДК 81'36:81'366,581
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.14

Zhaboruke I. A.,
Ph.D,
Associate Professor at the Department of Germanic Philology
and Methods of Foreign Languages Teaching
South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky
https://orcid.org/0000-0002-9479-4029

Таланова Л. Г.,
PhD, Professor at the Department of Romance Germanic Philology
and Foreign Language Teaching Methodology
International University
https://orcid.org/0000-0002-5011-0887

THE CATEGORY OF "IMPERSONALITY" IN MODERN ENGLISH

Summary. The article is devoted to a comprehensive analysis of the problem of "impersonality" in Modern English. This issue is investigated through the relationship between linguistic and logical predicative structures. Special attention is paid to constructions with the so-called impersonal it (*It is cold, It rains*), sentences with introductory it, emphatic (cleft) *it,* constructions such as It was Winifred who…, as well as the There is… model and nominative sentences. The authors consider the main approaches to the interpretation of these phenomena in Ukrainian and foreign linguistics. Particular attention is given to the controversial question of the supposed incongruity between the grammatical structure of the sentence and the logical structure of a judgement.

The research is based on the theory of reflection, according to which a linguistic utterance is not related directly to real world but to a thought formed in the mind of the subject of thinking. Predicativity is understood as a universal form of organizing thought, which exists in two forms: amorphous and structured (in the form of judgement). The authors believe that judgement is basically two-membered, as it reflects the processes that take place in the world, and emphasize the unity of ontological and subjective elements in the structure of predication.

Sentences with "impersonal" it are defined as two-member sentences with a generalized substantive meaning of the subject, rather than as one-member or semantically "empty" structures. In constructions with introductory it, the element it is treated as a full semantic subject, while infinitive and subordinate clauses are regarded as appositive elements; such structures are described as sentences of deductive formation of the subject of thought. Emphatic constructions are analysed as the result of the successive generation of two predicative units and are defined as complex sentences with a special communicative function.

In conclusion, the author states that the apparent discrepancy between logical and linguistic predication arises from ignoring the internal transformations of thought structures in the process of linguistic reflection of reality.

Key words: judgement, logical predicative structure, Predicativity, impersonal it*,* introductory it*,* emphatic it, amorphous, clearly structured.

Problem statement. The problem of the interrelation between Language and Thought and, in particular, between their fundamental structural units – the linguistic and logical predicative structures – is known to be one of the essential issues in linguistics. Its significance is conditioned by a number of linguistic phenomena whose characteristic feature lies in their inability – unlike the overwhelming majority of utterances in Indo-European languages – to be projected, because of their structure, onto a logical judgement.

In English, such phenomena include the so-called *impersonal it*, the *introductory it,* the *emphatic it,* sentence types such as *Winter*, *Dusk of a summer night* as well as the construction *There is….* Each of these phenomena constitutes a separate problem in English linguistics, and diverse viewpoints have been expressed regarding each of them

First of all let us analyze the so called *impersonal* sentences, with the *impersonal pronoun it* at the beginning of the sentence (e.g., *It often rains in winter; It is five minutes past six*, etc.. The term *impersonal* was introduced by the linguists who deny the existence of a direct correspondence between the structure of the sentence and that of the judgement. According to them, the element *it* is devoid of any referential meaning, performing solely a syntactic-organizational function within the sentence. In the sentence *It is cold*, , no independently distinguished subject is conceived [1, c. 47].

Theoretical background. From this point of view, such sentences are, two-member structures, at the linguistic level, since they contain both subject and predicate, whereas their corresponding logical judgements are single-member, consisting only of a predicate. The thesis regarding the discrepancy between linguistic and logical predicative structures, as we see, originates precisely from this type of sentences. In its extreme, absolutized form, this thesis is extended to all linguistic utterances without exception, including clearly structured, canonical two-member sentences.

Another viewpoint concerns the status of *it*, the very element that has caused so much controversy

among linguists. According to this view, *it* hould be regarded as a *genuine grammatical subject*, rather than as a pseudo-subject. This position is shared by a sizable group of linguists, [1, c. 140–142] The most thoroughly substantiated version of this view is found in the works of L.M. Finoghina. She arrives at this conclusion by correlating sentences beginning with *it* with processes of objective reality, and correlating their structural components (the element ***it*** and the predicate) with corresponding components of this reality (a substance and the mode of its existence in time and space) [1, c. 72].Closely related to the phenomenon just examined are English sentences containing the so-called *introductory it*. As has already been noted, these sentences likewise constitute a problem in English linguistics. Debates continue to this day regarding both the status of *it* and the status of the element it purportedly "introduces." The most widespread view holds that *it* functions as a purely formal subject (i.e. one devoid of semantic content, whose role is limited to occupying the syntactic subject position). The "notional" subject, in this case, is assumed to be represented by the infinitive or subordinate clause, whose role is thus reduced to that of the semantic core of the utterance, *it* being the actual (semantic) subject of the sentence, while the infinitive or subordinate clause is an appositive element referring to it [1, c. 199].

Equally complex is the problem submitted by sentences containing the so-called *emphatic it* (or, in alternative terminology, *cleft sentences*). These are sentences of the type *It was Winifred who went up to him* (Galsworthy). Owing to their structural complexity, such utterances resist classification within any of the existing syntactic typologies of the sentence. It is not surprising, therefore, that they are treated as representing a separate structural-semantic type – "pseudo-two-member sentences" [1]. or "cleft sentences [2, c. 67)] In some works the very syntactic type of these sentences remains undefined..

The general indeterminacy surrounding this type of sentence gives rise to differences in how their constituent parts are interpreted. Some linguists classify both parts as separate sentences – main and subordinate – although they do so with certain reservations, especially with regard to the main clause, the *protasis*, which is introduced by *it*. The information distributed between the 'main' and the 'subordinate' clauses can be expressed by a simple sentence The "main" clause (the protasis) is thus assigned a purely emphatic role, as a result of which it is considered the bearer of emphatic information, while the subordinate clause carries the semantic content proper. From this it follows that the "main clause," although structurally complete, expresses nothing except emphasis and is therefore semantically "empty." Thus, once again, we encounter the assertion of a mismatch between linguistic and logical predicative structures. Seeking to resolve this situation, some scholars propose a compromise – treating this type as "pseudo-complex sentences" [1].

As for the theory of the cleft sentence itself, the discrepancy between linguistic and logical predicative structures is assumed in advance. This viewpoint is grounded in the doctrine of theme – rheme articulation, whose fundamental postulate is precisely the acknowledgment of such a discrepancy. In the interpretation of cleft sentences, the notion of informational "division" also appears, but now on a different basis – namely, the theme – rheme principle, which, like emphasis, serves merely as a means of imparting communicative expressiveness to utterances [2, c. 353].

According to this approach, any simple sentence acquires a special communicative distinctness when its structure is "split" into two communicatively opposed parts: the *focus* (the centre of new information) and the *theme* (already known information, a kind of informational "point of departure" [2, c. 353]. The grammatical status of this type of sentence, however, remains essentially undefined. R. Quirk, for example, designates this type as a *construction*, and its components as "sections," each containing a verb [2, 361]. The coexistence of multiple viewpoints and the lack of a clear grammatical definition – both of the sentence as a whole and of its constituent parts – sufficiently demonstrate that the problem of the so-called *emphatic it* has not yet been definitively resolved. The issues surrounding the so-called *nominative* sentences and the construction *There is…* are likewise discussed within the framework of the correlation between logical and grammatical predicative structures.

Material Presentation. From the material presented above, it may be concluded that the solution to the problem of the grammatical nature of all the aforementioned phenomena largely depends on determining *what exactly* these linguistic units reflect, and *in what manner* they do so.

The analysis of theoretical sources aimed at clarifying this question demonstrates that in linguistics and philosophy – particularly within the framework of the theory of reflection – there already exists a significant body of work which, after appropriate reinterpretation, forms a rather coherent and consistent picture of the reflective process.

Let us focus on the most essential elements of this picture.

One of the most important aspects of reflection is that it "does not occur along the direct *object* → *name*. Between them stands the perceiving subject" [4, c. 48;]. This means that the crucial processes associated with reflection take place precisely within this mediating link.

Any attempt to project linguistic phenomena directly onto objective reality, while bypassing the mental processes through which this reality is conceptualized, is inherently flawed or, at the very

least, liable to considerable distortions. The processes of mental representation – what occurs at the level of logical reflection—may be described as the primary and most fundamental stage of synthesizing the content of the object being reflected. Among the extensive semiotic manifestations of this synthesis, the most essential place is occupied by utterances, which may be conventionally described as the sphere of *predicativity* (from Latin *prae-dico*: "to proclaim, to narrate, to indicate").

Predicativity may manifest in two forms:

1. an *amorphous* (diffuse, unstructured) form, and
2. a *clearly structured* form.

The first form – predicative amorphousness – is historically the earliest mode of reflection, corresponding to reflection at the level of impressions. The second – structured predication – corresponds to reflection in the form of the judgement.

Historically, the structured form is secondary in relation to the unstructured one and emerged during the cognitive development of human thought.

With the emergence of predication, the first form of predicativity (hereafter simply *predicativity*, in order to distinguish it from *predication*) did not disappear. It remains as characteristic of modern human thinking as structured predication. Both forms coexist harmoniously in human consciousness, complementing one another and one often changes into another. Predication as the most developed form of predicativity represents the synthesis of the subjective and the objective; it is, in a sense, their quintessence. Structurally and semantically, predication – comprising a substantial concept and the specification of its existence in time – is nothing other than an analogue of the structural organization of the world: the process. Accordingly, the discussion may properly concern only a *two-member* structure of the judgement; assumptions regarding the existence of one-member or three-member judgements lack substantiation.

Carrying within itself the general idea of the world's structure, predication also embodies subjectivity. This is evidenced by its ability to determine the relative significance of the substantive components of a process-relation. The most essential among these components appears as the *subject of judgement*. This property has not escaped the attention of linguists, who, when attempting to analyse the deep (semantic) structure of sentences, employ such oppositional terms as *subject vs. object (of thought)*, *agent vs. patient*, *bearer of the process vs. complement (completor) of the process*, and so forth. Thanks to this capacity, the structure of predication can function – in particular within relational judgements – as a model of human activity, its representation. For comparison: *subject of thought → predicate [(temporal specification of the relation)+(substantive concept – completor of the relation)] //subject of activity → type of activity → object of activity*

Thus, the structure of predication is not only a universal formula for the organization of the world but also a representation of the human being's interaction with that world.

Other manifestations of subjectivity realized through the structure of predication include:
•the projection of the substantive concept onto time;

- the quantitative evaluation of the subject of predication;
- the evaluation of the correspondence between mental content and reality;
- subjective evaluation of the manner of existence of the concept in time (beginning, end,etc.).
- the necessity or inevitability of a process, etc.

Therefore, the structure of predication is the locus where ontological and subjective information about the world is concentrated – its bearer of meaning.

The correctness of this conclusion is confirmed, in particular, by the definition of meaning proposed by the philosopher S. O. Vasyliev, who understands meaning as the "capacity to be determined by something" [5, c. 85]. According to the scholar, this concept is equivalent to *thought* [5,c. 19].

Let us compare this with linguistic definitions of predicative structure. In the view of A. K. Korsakov, the structure of predication corresponds, in objective reality, to *a substance and the mode of its existence in time and space* – that is, to a concrete elementary process of objective reality [6, c. 8–10].

Thus, the philosopher's and the linguist's definitions converge: the structure of predication, through the specificity of being (= "being determined by something"), correlates with thought.

Taking into account A. K. Korsakov's reasonable proposition that awareness "is accompanied by mental activity and is conditioned by the complete complex correlation of components,"[6] the final act of reflection may be defined as *thought*.

At the level of language (speech), predication is expressed by utterances, which may be divided into two types:

1. Utterances that are not sentences (or *simple utterances*) – corresponding to the unstructured (continuous) form of reflection, i.e., reflection at the level of impressions.

2. Utterances that are sentences – corresponding to structured reflection, i.e., reflection in the form of the judgement, and serving as the expression of elementary, structured thoughts.

Let us attempt to determine the grammatical nature of the more complex cases that constitute the object of our analysis. Let us begin with the sentences *It is cold*, *It is summer*, and, first of all, with the question of what these utterances correspond to at the level of thought.

As we have already noted, the judgement is always two-member. This is objectively conditioned by its very nature. It is no coincidence that the majority of sentences in any natural language – both simple and complex – are structurally two-member. This indicates that, in most cases, a person's perception of the material world is not only *discrete* – that is, one in which each component of a process is perceived independently – but also *concrete*.

The structural organization of a judgement, its two fundamental components – one of which is perceived as the *substantial* element,

and the other as the *specification of its being* – enables a person to formulate not only the processes whose components are clearly perceived but also those cases in which the *material substrate* is not explicitly, concretely apprehended. What is consciously perceived in such instances is not the material entity itself but merely *its manifestation* in time. The material substrate is perceived only in its most general features.

It is precisely to such cases that the so-called *impersonal it*-sentences belong. And it would be incorrect to treat *it* in these sentences as semantically "empty" (as the term *impersonal* might superficially imply).

Nor can the sentences with *impersonal it* be interpreted as directly corresponding to the processes of objective reality, as L. M. Finoghina maintains, since this obscures their specificity when compared with ordinary two-member sentences. Indeed, the latter also correspond to processes of objective reality, both globally and element-wise.

The specificity of "impersonal" *it*-sentences, as shown above, becomes apparent precisely at the logical level and is conditioned by the dialectical and structural flexibility of the judgement. In view of this, we consider sentences with "impersonal" *it* to correspond not to a process but to a *specific thought* – whether elementary or extended – in which the subject of thought conveys only a general idea of substantiality. Therefore, such sentences should be classified not as *impersonal*, but rather as two-member sentences whose subject possesses generalized substantial semantics.

As for the cases of the so-called *introductory it,* in our opinion, the element *it*, just as in sentences conveying a generalized idea of substantiality, should be treated not as a pseudo-subject but as a genuine semantic subject, which likewise expresses a concept of substantiality. As for the status of the elements that *it* ostensibly "introduces," these, in relation to *it*, function as appositive constructions.

This type of sentence, unlike the one previously discussed, is not primary. It arises as the result of an "algebraic" operation performed upon a two-member sentence and reflects the gradual, deductive process of forming the subject of thought. The principal function of this type of sentence is to *postpone* in time (and in the linear arrangement of speech) the naming of the subject of thought, thus allowing it to crystallize fully.

Taking into account the deductive character of the formation of the subject of thought – from the general to the specific – we propose designating such sentences as *sentences of deductive formation of the subject of thought,* or simply *deductive sentences.*

A similarly complex algebraic character can be discerned in sentences with the so-called *emphatic it*. In our view, the generation of these sentences takes place sequentially.

First, under the influence of certain communicative factors, the speaker forms a *deictic sentence*, the essence of which lies in highlighting the most significant element of the communicative situation – whether actual or purely linguistic. The second sentence, formed immediately after the first, is *explanatory* (background-providing). From this explanatory sentence we learn what the speaker thinks about the component identified in the preceding deictic sentence. Depending on the content of this thought, the component acquires a certain logical configuration. At the level of speech, this is expressed through the correlation of the predicative component with any member of the second, explanatory sentence – and sometimes even with its predicate (*It's teaching that he does* (2, c. 365]).

The fact that these sentences are generated sequentially is confirmed by the analysis of numerous linguistic data, particularly by the observation that the component introduced by *it* is often highlighted not by "splitting" the utterance itself, but is instead extracted from the surrounding context [7, c. 114–241].

Before we can definitively determine the grammatical status of this type of sentence, it is necessary to formulate an operational definition of the *sentence*, since all the theoretical prerequisites for doing so have already been established within the theory of reflection.

Given that the basis of every sentence is the primary structure of predication, we shall understand *a sentence* as: *"a group of words (or a word) that contains or implicates (fully or partially) the primary structure of predication and serves as a means of expressing a specific elementary or extended thought."*

Drawing on this definition, we may assert that *both parts* of the so-called *emphatic it*-sentence (and not only the second part – the apodosis) are fully formed sentences. Structurally and semantically, each part entirely corresponds to the definition provided above: each contains the primary structure of predication and expresses a concrete thought.

The fact that the first part expresses a thought is based not only on the structural-semantic self-sufficiency of the primary predicative structure. It is also confirmed by the fact that this part of the cleft construction is analogous to a *deictic sentence*, whose status in linguistics has never been questioned.

From this it follows that, in terms of status, such constructions should be regarded as *complex sentences with subordination*. Unfortunately, traditional linguistics does not offer a clear answer to the questions of what specific subtype of complex sentence this construction represents, nor what type of subordinate clause it contains.

Given that the main functional load of the first part of such sentences includes an element of emphasis, we believe that the traditional designation **"***sentence with emphatic it"* may for now be retained.

Relying on the principles of the theory of reflection described in this article, it is also possible to analyse the so-called *There is…* construction, nominative sentences, and similar phenomena.

Conclusions,Summarizing the analysis of all the aforementioned cases, we arrive at the conclusion that all linguistic utterances should be divided, from the standpoint of their structural organization, into:

Primary utterances,which correspond to simple two-member judgements, and *Secondary utterances*,which arise as the result of a series of consecutive propositional operations performed upon judgements, with the aim of reflecting the material world in all its complexity.

Failure to take into account the structural transformations that occur within a judgement and its components when projecting complex linguistic phenomena onto the logical level inevitably leads to the mistaken belief that there exists an alleged discrepancy between the logical level of reflection and the level of language – that is, between the linguistic and logical structures of predication.

Bibliography:

1. Фіногіна Л.М. Граматичний статус лексеми у так званих безособових реченнях у сучасній англійській мові. ОНУ ім. І.І.Мечникова. Одеса с. 78–81. https://dspace.onu.edu.ua › bitstreams › content

2. A Grammar of Contemporary English, by Randolph Quirk, Sidney Greenbaum, Geoffrey Leech and Jan Svartvik. University of Arizona, 1975. 484 p.
3. Close R.A. A reference grammar for students of English. London: Longman, 1975.342 p.
4. Stephen Ullmann. Semantics.An Introduction To The Science of Meaning. Original from the University of California. Digitilized, 2008. 269 p https://archive.org.>details
5. Васильєв С.А.Синтез значення в продукції та інтерпретації тексту. К. 1968. 237 с.
6. Korsakov A. K., Korsakov A. A., Korsakov Al. K. Theoretical foundations of English grammar. Part I : Syntax. Odesa, 1982. 341 c.
7. Жаборюк О.А. Категорія стану в сучасній англійській мові та індоєвропейський синтаксичний процес. Теоретичні аспекти. Одеса, 1998. 208 с.

Жаборюк І., Таланова Л. Категорія безособовості у сучасній англійській мові

Анотація. Стаття присвячена комплексному аналізу проблеми «безособовості» в сучасній англійській мові. Дана проблема аналізувалася крізь призму співвідношення мовних і логічних предикативних структур. Особливу увагу ми приділяли конструкціям з так званим безособовим *it (It is cold, It rains)*, реченням з формальним (introductory) *it*, емфатичним (cleft) конструкціям типу *It was Winifred who…,* а також моделі *There is…* і номінативним реченням. Автори розглядають основні підходи до інтерпретації цих явищ у вітчизняній і зарубіжній лінгвістиці. Особливо детально автори зупиняються на дискусійному питанні про нібито невідповідність між граматичною структурою речення і логічною структурою судження. Теоретичним підгрунтям даного дослідження є теорія відображення, відповідно до якої мовне висловлення співвідноситься не безпосередньо з об'єктивною реальністю, а з думкою, що формується у свідомості суб'єкта пізнання. Предикативність тлумачиться як універсальна форма організації мислення, що реалізується у двох формах – аморфній (неструктурованій) та структурованій (у формі судження). Автори обґрунтовують положення про принципову двочленність судження як відображення процесів, що відбуваються у світі та наголошують на цілісності буттєвого й суб'єктивного елементів структури предикації. На основі цього пропонується нова інтерпретація аналізованих конструкцій. Речення з «безособовим» it визначаються як двоскладні з узагальненою субстанційною семантикою підмета, а не як односкладні чи семантично «порожні». У конструкціях з introductory *it* елемент *it* трактується як повноцінний семантичний суб'єкт, тоді як інфінітивні та підрядні компоненти розглядаються як апозитивні; такі структури кваліфікуються як речення дедуктивного формування суб'єкта думки. Емфатичні конструкції аналізуються як результат послідовного породження двох предикативних Жаборюк одиниць і визначаються як складнопідрядні утворення з особливою комунікативною функцією. У підсумку автор доходить висновку, що уявна розбіжність між логічною та мовною предикацією виникає через ігнорування внутрішніх трансформацій мисленнєвих структур у процесі мовного відображення дійсності.

Ключові слова: судження, логічна предикативна структура, предикативність, безособове it, вступне it, емфатичне it, аморфний, чітко структурований.

Дата першого надходження статті до видання: 24.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

УДК 81`276.6:004
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.15

Кісельова А. А.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри прикладної лінгвістики
Національного університету «Одеська юридична академія»
https://orcid.org/0000-0003-0292-6723

МОВА ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ: ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ТА ПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАЦІЇ СУЧАСНОГО ІТ-ФАХІВЦЯ

Анотація. Статтю присвячено комплексному дослідженню професійного мовлення фахівців у галузі інформаційних технологій як цілісного лінгвального феномену. Актуальність роботи зумовлена стрімкою глобалізацією ІТ-ринку, де англійська мова виконує функцію lingua franca, а також високою динамікою термінотворення, що потребує лінгвістичного осмислення. Метою дослідження є виявлення та систематизація лексико-семантичних, граматико-стилістичних та комунікативно-прагматичних особливостей ІТ-дискурсу в усних і писемних жанрах.

У роботі схарактеризовано теоретико-методологійні засади вивчення професійної комунікації, проаналізовано терміносистему галузі, процеси неологізації та явища мовної гри. На основі аналізу технічної документації, скриптів усного мовлення та матеріалів професійних чатів виокремлено новітні жанри ІТ-комунікації (код-рев'ю, щоденні мітинги, повідомлення в месенджерах). Визначено, що писемне мовлення характеризується поляризацією від строгої стандартизованості до еліптичності, тоді як усне підпорядковане ритуальним формам з вимогами лаконічності.

Особливу увагу приділено впливу англійської мови на формування професійного лексикону україномовних ІТ-фахівців. Запропоновано типологію запозичень (прямі, кальковані, гібридні) та проаналізовано феномен «професійної креолізації» (ІТ-суржику), який виступає маркером інтеграції у світовий технологічний контекст. Досліджено комунікативні стратегії в розподілених командах: домінування стратегій кооперації та «позитивної» ввічливості, а також виклики міжкультурної комунікації, пов'язані з різницею стилів спілкування. Зроблено висновок про системний характер ІТ-мовлення, де метафоризація та мовна гра виконують когнітивну та ідентифікаційну функції, а гібридизація є визначальною рисою сучасного фахового дискурсу

Ключові слова: ІТ-дискурс, професійне мовлення, терміносистема, жаргон, неологізм, мовна гібридизація, запозичення, комунікативна стратегія, жанри комунікації, міжкультурна комунікація.

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується стрімкою інформатизацією та глобалізацією усіх сфер життя, де ІТ-індустрія виступає одночасно і рушієм, і відображенням цих процесів. **Актуальність** дослідження професійного мовлення ІТ-фахівців зумовлена кількома чинниками. По-перше, глобалізація ІТ-ринку праці та активний розвиток аутсорсингу зумовили домінування англійської мови як lingua franca галузі, що робить ефективну міжкультурну комунікацію критичною умовою виконання робочих завдань. По-друге, ІТ-сфера є найдинамічнішим середовищем утворення нових термінів, професіоналізмів та сленгу, які швидко поширюються і потребують лінгвістичного осмислення. По-третє, у зв'язку зі зростанням ролі «м'яких навичок» (soft skills), вільне володіння професійним мовленням стає не просто перевагою, а необхідною умовою кар'єрного успіху, успішної командної роботи та проєктної діяльності. Однак на сьогодні відсутні комплексні дослідження, які б інтегрували аналіз усної (переговори, щоденні мітинги) та письмової (технічна документація, баг-репорти) комунікації ІТ-фахівців.

Новизна дослідження полягає в тому, що в ньому пропонується комплексний аналіз професійного мовлення ІТ-фахівців як цілісної лінгвальної системи, а не окремих її складників (термінології або сленгу). У роботі виокремлено та схарактеризовано новітні жанри ІТ-комунікації (код-рев'ю, професійні чати в месенджерах, скрам-зустрічі), які досі не отримували належного висвітлення в лінгвістиці. Крім того, вперше визначено лінгвопрагматичні стратегії, що використовуються фахівцями в умовах віртуальних команд та асинхронної роботи, а також запропоновано типологію мовних особистостей ІТ-фахівця залежно від комунікативної ситуації.

Аналіз ступеня дослідженості теми свідчить про сталу увагу науковців до окремих аспектів ІТ-комунікації. Так, ґрунтовні напрацювання наявні в межах термінознавства, де досліджується комп'ютерна термінологія та процеси термінотворення (Ментинська І.Б., Мунтян О. О., Черкасова Е. С.). Певний внесок зроблено і в дискурсологію, де вивчаються загальні характеристики ІТ-дискурсу та його жанрове розмаїття (Бабінчук, О., Мовчан, О. Єрємєєв, Є. Ю., Явтушенко, В. М.). Проте огляд наукової літератури дозволяє зробити висновок про наявність суттєвої прогалини: більшість студій зосереджені передусім на лексичному рівні, залишаючи поза увагою специфіку синтаксису, стилістичні особливості та прагматичні аспекти реальної професійної інтеракції.

Метою, отже, дослідження є виявлення та систематизація лінгвістичних, стилістичних та прагматичних особливостей професійного мовлення представників ІТ-сфери в різних комунікативних контекстах. Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

1) окреслити теоретико-методологійні засади вивчення професійного мовлення в ІТ-галузі;

2) проаналізувати лексико-семантичні особливості ІТ-комунікації (терміни, запозичення, жаргон, неологізми);

3) дослідити граматичні та стилістичні риси писемного професійного мовлення (технічна документація, баг-репорти);

4) визначити особливості усного професійного дискурсу (щоденні мітинги, технічні презентації);

5) виявити вплив англійської мови на формування професійного мовлення україномовних ІТ-фахівців, зокрема явища «креолізації» або надмірної гібридизації;

6) схарактеризувати комунікативні стратегії та тактики, притаманні ІТ-спільноті.

Професійна комунікація у сфері інформаційних технологій є складним багатоаспектним явищем, що формується на перетині лінгвістики, соціології та когнітивної психології. У широкому розумінні, професійне мовлення ІТ-фахівця – це реалізація мовного коду в типових виробничих ситуаціях (обговорення технічного завдання, код-рев'ю, презентація продукту), що вимагає володіння спеціальною лексикою та стандартизованими мовленнєвими зразками. Як зазначають О. Бабінчук та О. Мовчан, ділова комунікація в ІТ неможлива без розуміння культури спілкування та комунікативних законів, які регулюють взаємодію в професійному середовищі [1]. Поняття дискурсу є ширшим: воно охоплює не лише текст чи мовлення, але й екстралінгвальні фактори – знання про світ, соціальний контекст, цілі комунікантів та їхні ролі. Як зауважує у своєму дослідженні О. Висоцька, дискурс-аналіз дозволяє розглядати комунікацію як соціальну практику, де мова не просто відображає реальність, а конструює її [2]. В ІТ-дискурсі ця конструктивна функція проявляється найяскравіше: через комунікацію створюються віртуальні продукти, архітектури систем та командні ролі.

Центральним елементом професійної мови є терміносистема. На відміну від стихійного набору термінів, терміносистема ІТ є штучно впорядкованою множиною номінативних одиниць, що позначають поняття з галузі програмування, апаратного забезпечення, кібербезпеки тощо. Дослідники І. Фесенко та О. Сивачук наголошують на структурних особливостях англомовної комп'ютерної термінології, яка слугує базою для глобальної фахової комунікаці [3]. Є. Єрємєєв та В. Явтушенко, вивчаючи українсько-англійську взаємодію, вказують на термінологічну варіативність та явища код-міксингу як невід'ємну рису сучасного ІТ-дискурсу, що формується під впливом відсутності уніфікованої мовної політики в багатьох компаніях [4]. Для ілюстрації термінологічної взаємодії можна розглянути висловлювання українського розробника в робочому чаті: «*Треба задизнейбити цей компонент, бо він зараз депрекейтед*». Тут спостерігаються фонетично адаптовані англіцизми (*дизнейбити* – від англ. *redesign*; депрекейтед – від англ. *deprecated*), що демонструють інтеграцію англійської термінологічної бази в українське мовлення

Специфіка дискурсу в галузі інформаційних технологій визначається самою природою ІТ-діяльності – віртуальністю середовища, високою швидкістю оновлення знань та розподіленим характером роботи. Назвемо кілька ключових характеристик.

По-перше, це гібридність. Як зазначають А. Ховрат та В. Явтушенко, побудова комп'ютерної терміносистеми відбувається шляхом активних запозичень з англійської мови, що призводить до формування білінгвального комунікативного простору [5]. Гібридність проявляється не лише на лексичному рівні (змішування кодів), але й на жанровому: усне мовлення розробників часто містить елементи писемного технічного стилю, а текст коду може коментуватися природною мовою, створюючи полікодовий текст. І. Міщинська, досліджуючи діловий дискурс у полікультурному суспільстві, підкреслює, що така гібридність є відповіддю на глобалізаційні виклики, де англійська мова виступає лінгва-франка [6].

По-друге, ІТ-дискурсу притаманна висока динамічність. Г. П. Кузнєцова аналізує процес появи нових ІТ-термінів, пов'язуючи його з розвитком самих технологій [7]. Мова програмування, фреймворк чи методологія, що з'являються, одразу генерують навколо себе новий пласт лексики. Це створює ситуацію, коли термінологічна система перебуває в стані перманентного оновлення, що ускладнює її стандартизацію, незважаючи на наявність розроблених норм.

По-третє, фундаментальною рисою є орієнтація на точність та утилітарність. Комунікація в ІТ підпорядкована головній меті – вирішенню практичного завдання. Це зумовлює прагнення до однозначності висловлювань (усунення полісемії там, де це може призвести до технічних помилок) та економії мовленнєвих зусиль. Звідси – велика кількість абревіатур (API, SDK, UX, CRUD), жаргонізмів та сленгу, які виконують функцію швидкої ідентифікації «свій-чужий» та прискорення комунікації. А. Хомик, розглядаючи усний англомовний дискурс ІТ-фахівців, наголошує на важливості стратегічної компетентності, тобто здатності обирати найбільш ефективні мовленнєві стратегії для досягнення точності та взаєморозуміння [8].

Відповідно до поставлених завдань, дослідження професійної комунікації в ІТ-сфері базується на комплексній методології, що поєднує кількісні та якісні методи. Основним методом збору матеріалу обрано метод суцільної вибірки. За його допомогою з різнорідних джерел було сформовано емпіричну базу дослідження, в тому числі технічна документація, скрипти усного професійного мовлення та писемне мовлення в асинхронних каналах комунікації, зокрема, тематичні чати розробників у месенджерах.

Нижче представлений проєкт розділу наукової статті, написаний українською мовою з дотриманням академічного стилю, використанням реальних прикладів та посилань на авторитетні джерела.

Лексико-фразеологічний рівень професійного мовлення ІТ-фахівця

Професійна комунікація в галузі інформаційних технологій формує унікальний лексичний простір, що поєднує риси технічної мови, корпоративної культури та глобалізаційних мовних процесів. Лексико-фразеологічний рівень цього мовлення є найбільш динамічним і чутливим до інновацій, відображаючи не лише технологічний прогрес, але й соціолінгвістичні особливості спільноти ІТ-фахівців. Аналіз цього рівня дозволяє простежити механізми термінологічної номінації, адаптації запозичень та формування корпоративної ідентичності.

Основою професійного мовлення є термінологічна система, яка прагне до максимальної точності, однозначності та системності. ІТ-термінологія формувалася під впливом двох потужних чинників: потреби в чіткій фіксації понять для забезпечення коректної роботи систем та глобального характеру самої галузі. Як зазначають дослідники, стандартизація термінології є критично важливою для міжнародної співпраці та освіти, оскільки вона усуває неоднозначність у технічній документації та комунікації між розробниками з різних країн [9]. Це підтверджує

тезу про те, що технічна мова, на відміну від загальновживаної, має слугувати «практичною лінгвістичною онтологією», де діє принцип «одне поняття – один термін – одна структура» [9].

Сучасна ІТ-термінологія демонструє яскраво виражену тенденцію до інтернаціоналізації, яка реалізується через використання міжнародних терміноелементів. Історично такими елементами були переважно грецькі та латинські корені (наприклад *tele-, auto-, graph-*). Однак, як показує аналіз, у сфері ІКТ ключову роль відіграють терміни та терміноелементи англійського походження [10]. Дослідження фіксують активне творення гібридних утворень, де міжнародні (англійські) основи поєднуються з національними афіксами, що дозволяє інтегрувати нові поняття в мовну систему без втрати точності [10]. Цей процес є прикладом «термінологічної акселерації», коли швидкість появи нових термінів безпосередньо корелює зі швидкістю технологічних змін [9].

Прикладом точності та системності є чітке розмежування таких понять, як *front-end* (клієнтська частина інтерфейсу) та *back-end* (серверна частина), або *компіляція* (перетворення всього коду одразу) та *інтерпретація* (покрокове виконання коду). Водночас, навіть у термінології спостерігаються явища детермінологізації, коли вузькоспеціальне поняття виходить у ширший вжиток, іноді змінюючи значення. Класичним прикладом є слово *bug*, яке спочатку означало фізичну несправність (комаху всередині комп'ютера), а згодом термінологізувалося для позначення будь-якої програмної помилки, а тепер іноді використовується й поза ІТ-контекстом [9].

Поряд з формальною термінологією в ІТ-середовищі функціонує потужний пласт неформальної лексики – професійний жаргон та сленг. Якщо термінологія забезпечує точність, то сленг виконує ключову соціальну функцію: він є маркером належності до професійної спільноти [11]. Використання специфічних слів та виразів сигналізує про компетентність, досвід і дозволяє новим членам колективу швидше інтегруватися в корпоративну культуру [12; 11].

Дослідники пояснюють це явище через концепцію «людського павича», де мова виступає інструментом демонстрації статусу та приналежності до групи [12]. Це особливо помітно в ІТ-сфері, де постійно з'являються нові реалії, які потребують швидкого, часто жартівливого чи метафоричного найменування. Розглянемо приклади таких жаргонізмів [11]:

- *Фіча* (від англ. *feature*) – не задокументована властивість або функція програми, яку часто видають за перевагу, хоча це може бути недолік.
- *Баг* (від англ. *bug*) – помилка в коді або програмі.
- *Докер* (від *Docker*) – фахівець, який працює з технологією контейнеризації Docker, або ж сама ця технологія в професійному мовленні.
- *Змерджити* (від англ. to *merge*) – об'єднати, злити кілька гілок коду в одну.
- *Продуктивитись* – перевести програмний код або функціонал у промислову експлуатацію (з англ. *production*).

ІТ-сфера є головним постачальником неологізмів у сучасні мови. В українському ІТ-дискурсі переважна більшість неологізмів є запозиченнями з англійської мови, що зумовлено лідерством США у технологічному розвитку. Процес адаптації цих запозичень відбувається кількома основними способами:

1. Пряме запозичення (транскрипція/транслітерація). Це найпоширеніший спосіб, коли слово передається за допомогою фонетичних або графічних засобів мови-реципієнта. Наприклад: *девайс* (*device*), *апдейт* (*update*), *бекенд* (*backend*), *юзер* (*user*). Як зазначають мовознавці, такі запозичення можуть проходити кілька етапів – від оказіонального вживання до фіксації у словниках [11; 12].

2. Калькування (поморфемний переклад). Слово або вислів створюється з власних мовних елементів за зразком іншомовного. Наприклад, *хмара* (*cloud*), *жорсткий диск* (*hard disk*), *головна сторінка* (*main page*). Цей спосіб сприяє збереженню національної мовної ідентичності, але не завжди є продуктивним для складних технічних термінів.

3. Гібридизація (комбінований спосіб). Поєднання іншомовного кореня з українськими словотвірними афіксами. Це найяскравіше демонструє процес освоєння запозичення. Приклади: *забекапити* (*to back up*), запушити (*to push*), *задокументити* (*to document*), *змерджити* (*to merge*) [11]. Дієслова, утворені за допомогою суфікса *-и-* та префіксів *за-*, *з-*, *від-*, свідчать про повне підпорядкування англіцизму граматичним нормам української мови.

Цей процес творення гібридів підтверджує тезу про те, що міжнародні терміноелементи активно комбінуються з національними, створюючи унікальний лексичний шар [12].

Однією з найяскравіших рис ІТ-мовлення є активне використання метафор та мовної гри. Оскільки багато процесів у програмуванні та архітектурі комп'ютерів є абстрактними, метафора стає не просто стилістичною прикрасою, а інструментом пізнання та пояснення складних концепцій [3; 13]. Метафоричне перенесення знань з повсякденного досвіду на технічну сферу допомагає зробити незрозуміле зрозумілим.

Класичними прикладами метафоризації *віруси* (*viruses*) – термін, запозичений з медицини, який позначає шкідливі програми, що «заражають» комп'ютер, «розмножуються» та «ховаються» від антивірусів, а також *хмара* (*cloud*) – Метафора для позначення розподіленого сховища даних та обчислювальних потужностей, до яких можна отримати доступ звідусіль, наче з «хмарного» простору.

Мовна гра також проявляється у створенні евфемізмів або жартівливих абревіатур, які поширені серед досвідчених інженерів. Наприклад, принцип – *KISS* (*Keep it Simple*, *Stupid*) – слугує нагадуванням про фундаментальну цінність простоти в дизайні систем [11]. Таким чином, метафоризація та мовна гра в ІТ виконують не лише номінативну, але й світоглядну та ідентифікаційну функції, формуючи унікальний лінгвокультурний код професії.

Ось розроблений розділ наукової статті, що відповідає вашому плану, з доданими прикладами та посиланнями на реальні джерела.

Жанрова специфіка та граматико-стилістичні особливості ІТ-комунікації

Сфера інформаційних технологій (ІТ) продукує особливий комунікативний простір, що функціонує на перетині технічної документації, менеджменту та неформального спілкування. Цей простір характеризується чіткою жанровою диференціацією, яка зумовлює відбір специфічних мовних засобів.

Писемне мовлення в ІТ-сфері виконує широкий спектр функцій: від фіксації алгоритмів до оперативного розв'язання робочих питань. Залежно від мети та адресата, жанри демонструють різний ступінь формалізованості. Технічна документація (інструкції, API-довідники) є взірцем стандартизованості.

Основне його завдання – однозначно передати інструкцію, тому домінантною рисою виступає імперативність (*переконайтеся, що підключення до мережі є активним*; для початку роботи натисніть кнопку «Пуск»). Ключова вимога до звітність (баг-репорти, технічні завдання) – це логічність, структурованість та шаблонність. Як зазначають джерела, якісний баг-репорт – це «мистецтво комунікації», оскільки від нього залежить швидкість виправлення помилки (*обов'язкові поля мають бути візуально позначені (наприклад, червоною рамкою), а користувач має отримати повідомлення про необхідність їх заповнення*). Неформальне письмове спілкування є найбільш динамічним та варіативним сегментом. Комунікація тут наближається до усного мовлення, що призводить до явищ еліптичності (пропуск членів речення) та редукції граматичних форм (*вчора залив фікс на прод, сьогодні займусь документацією. Будь ласка, подивіться ПР*). Через відсутність невербальних засобів, важливу компенсаторну функцію виконують емодзі, які передають емоційний стан або реакцію на повідомлення (наприклад, ✓ для підтвердження виконання задачі).

Усне професійне спілкування в ІТ також підпорядковується певним ритуальним формам, які допомагають оптимізувати робочі процеси. Щоденні мітинги – це ритуал гнучких методологій, який має чіткі часові рамки (до 15 хвилин) та структуру (Вчора закінчив тестування модуля оплати. На сьогодні – підготовка звіту. Перешкод не передбачаю). Він вимагає граничної лаконічності та звітності за усталеною схемою. Технічні інтерв'ю – це гібридний жанр, де комунікативна поведінка кандидата оцінюється за двома векторами. З одного боку, потрібна демонстрація hard skills (технічних знань), з іншого – критично важливими стають soft skills: здатність пояснювати складні концепції, комунікабельність, стресостійкість та вміння працювати в команді. Презентації ж технічних проєктів вимагає від доповідача поєднання наукової глибини, доступності викладу для необізнаної у термінах аудиторії (наприклад, інвесторів) та переконливості. Ефективна презентація балансує між використанням професійної лексики та риторичними прийомами, щоб утримати увагу та донести цінність продукту.

Аналіз наведених жанрів дозволяє виокремити провідні граматичні тенденції, що визначають обличчя сучасної ІТ-комунікації:

Спрощення синтаксису. У писемних жанрах, особливо в неформальному листуванні та навіть у технічній документації, простежується тенденція до використання коротких, простих речень замість складних конструкцій з підрядними зв'язками. Це зумовлено прагненням до однозначності та швидкості сприйняття інформації.

Тенденція до аналітизму. В українській мові, яка є синтетичною, під впливом англійської (мови міжнародного ІТ-спілкування) спостерігається активізація аналітичних конструкцій. Це виявляється у збільшенні кількості сталих словосполучень (номінативних композитів) типу «*деплой середовища*», «*рев'ю коду*», «*менеджер проєкту*» замість розгорнутих описових зворотів.

Активне використання пасивних конструкцій. Для технічної документації та звітів, де важливим є факт дії, а не її виконавець, характерне широке вживання пасивного стану. Це дозволяє сфокусувати увагу на об'єкті та результаті (*помилка була виправлена в останньому оновленні*, *для запуску програми має бути налаштоване з'єднання з базою даних*).

Таким чином, жанрова система ІТ-комунікації є складною та диференційованою, де кожен жанр висуває власні вимоги до мовних засобів, що в сукупності формує унікальний стиль, орієнтований на точність, ефективність та однозначність.

Комунікативно-прагматичний аспект та вплив глобалізації

Успішність сучасних ІТ-проєктів дедалі більше визначається не лише технічними компетенціями учасників, а й ефективністю їхньої комунікативної взаємодії. В умовах глобалізації та переходу до розподілених моделей роботи, комунікація стає ключовим чинником, що впливає на продуктивність, згуртованість команди та кінцевий результат. Як зазначалося на конференції Ukrainian TechComms Days 2024, ІТ-індустрія в Україні відповідає за майже 50% експорту послуг країни, що вимагає від фахівців не лише технічної досконалості, а й високого рівня комунікативної культури для роботи з міжнародною спільнотою.

В українському ІТ-середовищі, яке формувалося під впливом як західних бізнес-практик, так і локальних культурних традицій, спостерігається домінування комунікативних стратегій, спрямованих на підтримання гармонії та ефективну співпрацю. Стратегія кооперації є основою для успішної реалізації спільних проєктів. Вона передбачає відкритий обмін інформацією, готовність допомогти та орієнтацію на досягнення спільної мети. У розподілених командах, які є нормою для українських ІТ-фахівців, ця стратегія реалізується через використання сучасних інструментів комунікації, таких як Microsoft Teams або Copilot AI, які тестуються з українською локалізацією для забезпечення безперешкодної співпраці.

Стратегія уникнення конфліктів та «позитивна» ввічливість також є помітними в комунікаційному профілі українських ІТ-спеціалістів. Це проявляється у використанні пом'якшувальних формулювань під час код-рев'ю, де замість прямої критики («*Це погане рішення*») застосовуються тактики, що зберігають імідж колеги: «*Можливо, варто розглянути альтернативний підхід?*» або «*Як ти дивишся на те, щоб оптимізувати цей фрагмент коду?*». Така комунікативна поведінка узгоджується з необхідністю підтримувати довіру та соціальну згуртованість у віртуальному середовищі, де невербальні сигнали обмежені [14]. Дослідження ефективності команд показують, що саме комунікаційні процеси опосередковують майже половину (45.8%) впливу культурних чинників на загальну ефективність команди, що підкреслює важливість цих стратегій .

Специфічним явищем для українського ІТ-сектору є активне використання так званого «креолізованого мовлення» або професійного суржику. Це явище полягає у змішуванні української мови з англійською на рівні речення, що отримало назву «лексичного запозичення» або «змішування кодів». Причинами цього є, по-перше, домінування англійської мови як мови програмування, технічної документації та міжнародної комунікації. По-друге, прагнення до швидкості та точності комунікації, коли англійський термін є більш однозначним, ніж його український відповідник. Приклади такого мовлення стали нормою в щоденному спілкуванні: «*Треба заапрувити цей PR, бо мейн брач зламався після останнього мерджу*». «Зафоркай репозиторій, зроби фікси і запуш новий бренч для рев'ю». «*Я залогічив цей баг в джирі, хай почекає свого тайму*». З лінгвістичного погляду, таке змішування кодів може розглядатися як адаптивна стратегія для забезпечення ефективної комунікації у вузькопрофесійному середовищі. Це

явище аналогічне до гібридизованих мовних форм, що виникають у ситуаціях тісних мовних контактів [15]. Якщо традиційний українсько-російський суржик часто розглядається як загроза для літературної мови, то ІТ-суржик є радше маркером професійної ідентичності та інтеграції у світовий технологічний контекст. Наслідком цього є поступова зміна мовної поведінки: англіцизми не просто запозичуються, а адаптуються до граматичних норм української мови, утворюючи нові дієслівні форми (*комітити, фетчити, деплоїти*), що свідчить про активний процес мовної креолізації в професійному дискурсі.

Робота в розподілених командах є стандартом для української ІТ-індустрії, яка тісно співпрацює з міжнародними партнерами з Європи, Північної Америки та Азії . Це породжує низку комунікативних викликів. Систематичні огляди літератури з цієї проблематики виокремлюють ключові культурні бар'єри, які впливають на передачу знань у таких командах [14]. Серед найпоширеніших проблем називають:

1. Різні комунікативні стилі: представники західних культур (США, Німеччина) часто є більш прямими та орієнтованими на задачу, тоді як вихідці з азійських культур можуть надавати перевагу непрямій комунікації та збереженню «обличчя», що ускладнює прозоре обговорення проблем .

2. Ієрархічні норми: в деяких культурах (наприклад, японській чи південнокорейській) прийнято уникати відкритої незгоди з керівником або старшим колегою, що може призводити до прихованих ризиків у проєкті.

3. Мовний бар'єр: навіть за високого рівня володіння англійською мовою (лінгва франка ІТ-світу) виникають труднощі з розумінням нюансів, ідіом та прихованих смислів. Дослідження підтверджують, що саме «мова та мовна компетенція» є найбільш визнаним міжкультурним викликом .

Для подолання цих бар'єрів та зменшення неоднозначності комунікації в міжнародних командах застосовуються різноманітні стратегії. Важливу роль відіграють культурні тренінги та залучення «культурних медіаторів», які допомагають інтерпретувати наміри колег з інших культур [14].

Ось висновки до статті, написані в академічному стилі, які узагальнюють основні положення дослідження:

Висновки. Проведене дослідження підтверджує, що професійне мовлення ІТ-фахівців є складним, багаторівневим та динамічним лінгвальним утворенням, яке функціонує на перетині формальної термінології, неформального жаргону та глобалізаційних мовних процесів. Аналіз теоретичних засад, лексико-семантичних, граматико-стилістичних та комунікативно-прагматичних аспектів дозволив сформулювати такі підсумкові положення:

1. Професійне мовлення ІТ-фахівця постає як цілісна система, що інтегрує термінологію (як ядро), жаргонно-сленгові елементи (як маркер професійної ідентичності) та розмовні конструкції. Визначальною рисою цієї системи є гібридність, яка проявляється на всіх рівнях: лексичному (активне запозичення та адаптація англіцизмів), жанровому (поєднання усних і писемних форм, технічного та побутового стилів) та синтаксичному (змішування синтетичних і аналітичних конструкцій).

2. Домінування англійської мови як лінгва-франка та явище професійної креолізації. Підтверджено визначальний вплив англійської мови на формування професійного лексикону україномовних ІТ-спеціалістів. Це виявляється у масових запозиченнях (прямих, калькованих та гібридних), що призводить до формування специфічного «ІТ-суржику». Це явище, на відміну від традиційного суржику, виконує позитивну функцію інтеграції у світовий технологічний контекст та є потужним маркером належності до професійної спільноти. Активне творення дієслівних гібридів свідчить про глибоке граматичне освоєння англіцизмів українською мовою.

3. ІТ-комунікація характеризується чіткою жанровою структурою, яка зумовлює відбір мовних засобів. У писемному мовленні простежується поляризація: від строго стандартизованої технічної документації з імперативними конструкціями до максимально неформальних, еліптичних та емоційно забарвлених повідомлень у професійних чатах. Усне мовлення підпорядковане ритуальним формам (щоденні мітинги, технічні інтерв'ю), що вимагають лаконічності, структурованості та володіння як hard skills, так і soft skills.

4. Дослідження виявило, що в українському ІТ-середовищі домінують стратегії кооперації та «позитивної» ввічливості, спрямовані на підтримання гармонії та ефективну співпрацю, особливо в розподілених командах. Водночас робота в міжкультурних командах створює виклики, пов'язані з різницею комунікативних стилів, ієрархічних норм та мовним бар'єром. Це актуалізує потребу у розвитку міжкультурної компетентності фахівців.

5. Мова в ІТ-дискурсі виконує не лише комунікативну, а й важливу когнітивну функцію. Метафоризація є ключовим інструментом осмислення та пояснення складних абстрактних понять, полегшуючи їхнє сприйняття. Мовна гра та жаргонізми формують унікальний лінгвокультурний код професії, транслюючи її базові цінності (простота, ефективність, прагматизм).

Проведена робота не вичерпує всієї глибини проблеми. Перспективним вбачається подальше вивчення динаміки термінологічних систем у зв'язку з появою новітніх технологій (штучний інтелект, блокчейн), аналіз гендерних аспектів ІТ-комунікації, а також розробка практичних рекомендацій для оптимізації міжкультурної взаємодії в міжнародних розподілених командах. Окремої уваги заслуговує дослідження впливу «ІТ-суржику» на загальні тенденції розвитку української літературної мови в умовах посилення глобалізаційних процесів.

Література:

1. Бабінчук О., Мовчан О. Ділова комунікація українською мовою в сфері інформаційних технологій. *Науковий вісник: Збірник наукових праць Європейського університету*. 2023. Вип. 1. С. 11–14. URL: https://doi.org/10.36919/978-966-301-265-0/1.2023.11
2. Висоцька О. Застосування методології дискурс-аналізу при дослідженні комунікативної політики держави у сучасному інформаційному просторі. *Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2023. Т. 4, № 55. С. 8–21. URL: https://doi.org/10.21564/2663-5704.55.268527
3. Фесенко І., Сивачук О. Англомовна комп'ютерна термінологія: структурні особливості та способи творення. *Нова філологія*. 2021. № 84. С. 248–254. URL: https://doi.org/10.26661/2414-1135-2021-84-35
4. Єрмєєв Є. Ю., Явтушенко В. М. Двомовна професійна комунікація в ІТ-сфері: термінологічна взаємодія української та англійської мови. *Grail of Science*. 2025. № 52. С. 775–783. URL: https://doi.org/10.36074/grail-of-science.23.05.2025.111
5. Ховрат А., Явтушенко В. Побудова термінів комп'ютерної терміносистеми шляхом запозичень з англійської мови. *Grail of Science*. 2024. № 40. С. 412–416. URL: https://doi.org/10.36074/grail-of-science.07.06.2024.064

6. Міщинська І. Специфіка ділового дискурсу в полікультурному суспільстві. *Нова філологія*. 2024. № 93. С. 116–121. URL: https://doi.org/10.26661/2414-1135-2024-93-16
7. Кузнєцова Г. П. Аналіз появи нових ІТ термінів англійської мови у різних галузях діяльності в процесі розвитку інформаційних технологій. *Записки з романо-германської філології*. 2023. № 2(51). С. 128–138. URL: https://doi.org/10.18524/2307-4604.2023.2(51).296826
8. Хомик А. Усний англомовний дискурс ІТ-фахівців у контексті формування стратегічної компетентності. *Іноземна філологія*. 2024. Вип. 137. С. 306–314. URL: https://doi.org/10.30970/fpl.2024.137.4510
9. Neologism. *ENLS Digital Resources*. URL: http://www.library.snls.org.sz/archive/doc/wikipedia/wikipedia-terodump-0.1/tero-dump/wikipedia/ne/Neologism.html (date of access: 21.02.2026).
10. 15 Slang Terms You Need to Know If You Want to Become a Software Engineer. *Entrepreneur*. 2025. URL: https://www.entrepreneur.com/business-news/15-slang-terms-every-software-engineer-needs-to-know/485734 (date of access: 21.02.2026).
11. Warislohner F. From Ambiguity to Automation: STE as the Unified Data Standard for Global Operations. *LinkedIn*. 2025. URL: https://www.linkedin.com/pulse/from-ambiguity-automation-ste-unified-data-standard-global-chen-hjsic (date of access: 21.02.2026).
12. Starfos. International Term Elements in Creation of Terminology of ICT. DIDMATTECH 2011 Problems in Teachers Education. Krakow : Akademija Pedagogiczna Krakow, 2011. P. 10–17.
13. Dilnoza Mirzoxid qizi U., Tozagul Suxrobovna N. Evolution and development of IT terminology: a historical and linguistic analysis. *Qo'qon DPI. Ilmiy Xabarlar Jurnali*. 2025. Vol. 5, No. 3. URL: https://ilmiyxabarlar.kspi.uz/index.php/journal/article/view/2535
14. Senarathne, A. and Withanaarachchi, A.S. (2025). Addressing Cultural Challenges in Knowledge Transfer within Distributed IT Teams: A Systematic Literature Review. Colombo: IEEE, pp.1-6.
15. UKRSIBBANK. (2024). UKRSIBBANK at Ukrainian TechComms Days: successful communications in IT industry. [online] URL: https://ukrsibbank.com/en/news-post/ukrainian-techcomms-days-2/ (date of access: 21.02.2026).

Kiselova A. Language as an Instrument of Professional Identity: Linguistic, Stylistic and Pragmatic Aspects of IT Professionals' Communication

Summary. This article is dedicated to a comprehensive study of the professional communication of IT specialists at the current stage, characterized by rapid informatization and globalization. The relevance of the topic is driven by the dominance of English as the industry's lingua franca, the dynamic nature of IT terminology, and the growing importance of communication skills (soft skills) for career success. The novelty of the research lies in its holistic approach, analyzing IT speech as an integrated linguistic system rather than isolated components (terminology or slang). The study characterizes the latest genres of IT communication (code reviews, professional chats, scrum meetings) and defines the linguo-pragmatic strategies used in virtual teams.

The research aims to identify and systematize the linguistic, stylistic, and pragmatic features of IT professionals' speech across various communicative contexts. The methodology is based on a continuous sampling method from diverse sources, including technical documentation, transcripts of oral speech, and written communication in professional chats.

The analysis covers several key aspects:

1. The lexical and phraseological level, which highlights the interaction of precise terminology with professional jargon and slang. The active influence of English is demonstrated through direct borrowings, calques, and hybridization.

2. The genre specificity and grammatical features of written (technical documentation, bug reports) and oral (daily meetings, technical interviews) communication. Key trends include syntactic simplification, a tendency toward analytic structures, and the use of passive constructions.

3. The communicative and pragmatic aspect in the context of globalization. The study identifies dominant strategies of cooperation and «positive» politeness among Ukrainian specialists, the phenomenon of professional «surzhyk» (code-mixing) as a marker of identity, and the main challenges of intercultural communication in distributed teams.

The conclusions confirm that IT communication is a hybrid, multi-level system where language performs not only a communicative but also a cognitive and identificatory function. The active integration of English borrowings and the formation of a unique linguo-cultural code are noted. Prospects for further research include the study of terminological dynamics due to the emergence of new technologies (AI, blockchain) and the impact of «IT surzhyk» on the development of the modern Ukrainian language.

Key words: IT discourse, professional speech, terminological system, jargon, neologism, linguistic hybridization, borrowing, communicative strategy, communication genres, intercultural communication.

Дата першого надходження статті до видання: 12.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 11.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

УДК 81'42:316.346.2:004.738.5
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.16

Крижанівська Г. Т.,
кандидат філологічних наук, доцент
Львівського національного університету імені Івана Франка
https://orcid.org/0009-0004-1435-9783

ГЕНДЕР І МЕТАФОРА В ФІНАНСОВИХ ВІДЕОБЛОГАХ: КОГНІТИВНИЙ ПІДХІД

Анотація. Сучасна лінгвістика дедалі більшу увагу зосереджує на вивченні цифрових жанрів дискурсу, які набули популярності в соціальних медіа як джерело інформації, зокрема економічного характеру. У когнітивній лінгвістиці концептуальна метафора розглядається як фундаментальний механізм осмислення абстрактних понять, а цифровий дискурс надає широкі можливості для виявлення її функціонування, зокрема у площині гендерних відмінностей.

Статтю присвячено дослідженню гендерних відмінностей у концептуальних метафорах, які використовуються в англомовних фінансових відеоблогах. Метою роботи є виявити та порівняти когнітивні стратегії, які застосовують чоловіки та жінки для моделювання економічних процесів, зокрема таких як інфляція та інвестування. У межах дослідження фінансові відеоблоги розглядаються як різновид self-help дискурсу, що використовує метафоричні та наративні засоби для популяризації економічних знань і формування уявлень про фінансову реальність.

Емпіричною базою дослідження є корпус із 20 транскриптів фінансових відеоблогів, по десять для кожного гендерного підкорпусу. Тексти були отримані з платформи YouTube. Основним носієм економічної інформації є усне мовлення блогера. Для ідентифікації концептуальних метафор застосовано когнітивно-метафоричний підхід та системний контекстуальний аналіз.

Результати показали, що блогери-чоловіки найчастіше використовують метафори змагання, контролю та боротьби, які формують уявлення про економічні процеси як активну, конкурентну діяльність, де успіх залежить від рішучості та стратегічного управління. Натомість жінки надають перевагу метафорам зростання, піклування та стабільності, що відображає поступовий і контрольований підхід до інвестування та заощадження. Навіть однакові концепти інтерпретуються по-різному: у чоловіків вони підкреслюють стратегію та конкурентний аспект, а у жінок – підтримку, безпеку і поступовий розвиток.

Отримані дані свідчать, що метафори у фінансових відео-блогах виконують важливу когнітивну та комунікативну функцію, формуючи гендерно-специфічні моделі сприйняття економічних процесів та впливаючи на фінансову грамотність аудиторії. Дослідження є актуальним для лінгвістики, когнітивних студій та медіа-досліджень, оскільки поєднує аналіз цифрового усного дискурсу, когнітивні механізми концептуалізації та гендерний аспект у сучасних медіа.

Ключові слова: фінансовий відеоблог, концептуальна метафора, гендер, цифровий дискурс, когнітивно-метафоричний аналіз, соціальні мережі, self-help.

Постановка проблеми. Сучасна комунікативно-прагматична лінгвістична парадигма зосереджує дослідження на вивченні особливостей мови в різних типах дискурсу та жанрових формах. Стрімкий розвиток цифрових технологій і соціальних медіа у XXI столітті сприяв появі нових форматів подання економічної інформації та трансформації традиційних способів комунікації. Фінансові відео-блоги на платформах *YouTube, TikTok ma Instagram Reels* набули широкої популярності та стали важливим джерелом формування економічної грамотності і фінансових уявлень аудиторії, особливо у контексті нестабільних економічних умов.

Такий цифровий усний дискурс поєднує інформаційно-освітній і розважальний аспекти, має значний переконливий потенціал і активно використовує мовні та наративні засоби спрощення складних економічних понять. Ключовим когнітивним механізмом цього спрощення є концептуальна метафора, що дозволяє репрезентувати абстрактні фінансові категорії через наочні образи, зрозумілі широкій аудиторії. Попри зростання популярності фінансових відео-блогів, усний цифровий економічний дискурс досі лишається недостатньо вивченим, зокрема щодо когнітивних і лінгвістичних механізмів, що лежать в основі сприйняття інформації, а також ролі гендерних відмінностей у формуванні комунікативних стратегій.

Аналіз досліджень. Проблематика дискурсу та жанру займає важливе місце в сучасних лінгвістичних дослідженнях. Мас-медійний дискурс розглядається як міждисциплінарна сфера аналізу, що передбачає комплексне дослідження мовних, соціальних, психологічних, комунікативних та культурних чинників [1; 2]. Жанрові форми медіа-дискурсу, що виникають та трансформуються у відповідь на потреби суспільства, постійно привертають увагу мовознавців, оскільки відображають зміни в способах комунікації та конструюванні знань [3; 4; 5; 6]. Зокрема, дослідження показують, що цифрові форми дискурсу, зокрема відео-блоги, дозволяють поєднувати освітні, мотиваційні та розважальні функції, створюючи нові когнітивні моделі сприйняття економічної інформації.

У когнітивній лінгвістиці концептуальна метафора постає як базовий механізм структурування абстрактних понять [7] і широко застосовується для аналізу економічного дискурсу та бізнес-комунікації [8; 9; 10]. Проте більшість досліджень сконцентрована на письмових текстах і традиційних медіа, тоді як усний цифровий дискурс досі вивчено фрагментарно.

Відео-блоги розглядалися з точки зору жанрово-тематичної класифікації, комунікативно-прагматичних характеристик та наративної організації [5; 6; 11]. Окремі роботи також вказують на відмінності між чоловічим і жіночим мовленням у бізнес-дискурсі щодо домінантних риторичних стратегій та когнітивних моделей [9; 12]. Незважаючи на це, фінансові відео-блоги залишаються малодослідженими з позицій когні-

тивних механізмів, зокрема концептуальних метафор, а гендерний аспект їхнього мовлення залишається недостатньо висвітленим.

Метою цього дослідження є виявити та порівняти концептуальні метафори, які використовують фінансові блогери – чоловіки та жінки – для пояснення ключових економічних процесів, зокрема інфляції, ринкових коливань, ризику та інвестиційних стратегій. Дослідження також спрямоване з'ясувати, як гендерні особливості мовлення впливають на формування когнітивної картини економічної реальності та сприйняття фінансової інформації аудиторією.

Щоб краще зрозуміти контекст дослідження та його матеріал, спершу зосередимося на жанрі *self-help*, який виступає середовищем функціонування концептуальних метафор у фінансових відео-блогах, та розглянемо його особливості та наукову інтерпретацію.

У наукових і публіцистичних джерелах цей жанр трактується під різними назвами: жанр саморозвитку, мотиваційний жанр, жанр особистісного зростання тощо [13; 14]. У межах цього дослідження використовуємо термін *self-help*, який охоплює як письмові, так і цифрові форми мотиваційного дискурсу. Мета жанру стимулювати особистісне, професійне та фінансове зростання індивіда через мотиваційний вплив, популярно-психологічні концепції і практичні рекомендації. Тексти жанру зазвичай акцентують увагу на саморефлексії, індивідуальній відповідальності та досягненні успіху, пропонуючи алгоритмізовані стратегії подолання життєвих і професійних викликів без професійного втручання [13].

Англомовні дослідження підкреслюють, що *self-help* виступає особливою формою мотиваційного дискурсу, який конструює нормативні уявлення про успіх, ефективність і самореалізацію [14]. У сучасному цифровому медійному просторі жанр активно реалізується через відео-блоги, де мовні, наративні та метафоричні засоби посилюють переконливий потенціал і вплив на аудиторію. Такий контекст робить *self-help* дискурс релевантним для аналізу концептуальних метафор у фінансових відео-блогах, оскільки він дозволяє простежити, як абстрактні економічні категорії репрезентуються через зрозумілі когнітивні образи.

Емпіричною базою дослідження слугує спеціально сформований корпус англомовного фінансового відео-блогінгу з урахуванням принципів жанрової та тематичної відповідності. Загальний обсяг корпусу становить 20 транскриптів фінансових відеоблогів, з яких 10 текстів – чоловічий підкорпус і 10 – жіночий. Середній обсяг одного транскрипту становить 1 500–2 000 слів.

Основною платформою для добору матеріалу є *YouTube* через наявність відносно стабільних авто-субтитрів. Матеріалом дослідження стали транскрипти усних відео-блогів, у яких саме мовлення блогера є основним носієм економічної інформації, а мультимодальні засоби (графіка, анімація, текстові підказки) виконують допоміжну функцію.

Добір блогерів і відеоматеріалу здійснювався за такими критеріями: англомовність контенту, регулярність публікацій, чітка фінансова тематика, наявність не менше 100 000 підписників. З метою мінімізації впливу індивідуального стилю до корпусу включено лише один відеоблог від кожного автора, що дозволяє зосередитися на гендерних, а не ідіолектних особливостях метафоричного мовлення.

Важливим принципом формування корпусу є тематична симетрія. Кожна ключова економічна тема – інфляція, інвестування, ризик, ринкові коливання та фінансова стабільність – представлена парою текстів, створених чоловіком і жінкою відповідно. Такий підхід унеможливлює пояснення виявлених відмінностей виключно тематичними чинниками та підвищує методологічну надійність порівняльного аналізу.

Методологічною основою дослідження є когнітивно-метафоричний підхід, запропонований Дж. Лакоффом і М. Джонсоном [7], який розглядає концептуальні метафори як механізм структурування абстрактних економічних понять. Для системної ідентифікації метафоричних одиниць у транскриптах застосовано процедуру MIPVU [15], що передбачає поетапне зіставлення контекстуального та базового значень лексичних одиниць. Для кількісного та контекстуального аналізу метафор використано корпусний інструмент AntConc, який допоміг визначити частотність метафоричних одиниць, типові колокації, контекстні патерни та їх уживання. Порівняльний аналіз чоловічого та жіночого підкорпусів дав змогу виявити домінантні метафоричні концепти та особливості їхнього функціонування у гендерно-маркованому фінансовому відео-дискурсі.

Результати дослідження. Аналіз корпусу показав, що фінансові блогери – як чоловіки, так і жінки – застосовують різні когнітивні стратегії при моделюванні економічних процесів. Навіть у межах однієї теми простежуються гендерні відмінності як у типі метафор, так і у способах когнітивного представлення фінансових явищ. Результати подано нижче у вигляді таблиць.

Аналіз здійснено з урахуванням ієрархічної організації метафорики (від концептуальної метафори через метафоричні сценарії до їхніх мовних реалізацій – метафоричних патернів (словосполучень)). У межах дослідження концептуальні метафори подано як аналітичні узагальнення домінантних метафоричних сценаріїв, що відображають різні рівні абстракції

Таблиця 1

Частотність та колокації метафоричних патернів у темі *Investing*

Корпус	Метафоричний патерн	Кількість одиниць	% від підкорпусу	Типові колокації
ч	*battlefield*	21	35%	market, volatility, risk
ч	*control*	15	25%	assets, portfolio, strategy
ч	*fight*	12	20%	volatility, losses, risk
ж	*growth*	18	30%	portfolio, returns, savings
ж	*nurture*	14	23%	portfolio, investments, financial plan
ж	*steady returns*	16	25%	savings, income, financial goal

концептуалізації поняття та не завжди відповідають канонічній формулі X IS Y. Кількісний аналіз охоплює метафоричні патерни як регулярні мовні реалізації, а відсоткові показники відображають частку домінантних патернів у підкорпусі; менш частотні патерни у таблицях не наведені.

Як видно з таблиць, домінантні метафоричні патерни формують дві когнітивні стратегії концептуалізації інвестування – конфліктно-стратегічну та розвитково-турботливу, що чітко корелюють із гендерним розподілом матеріалу.

Аналіз мовного матеріалу засвідчує, що у чоловічому підкорпусі переважають метафоричні одиниці, пов'язані з концептуальними доменами боротьби, змагання та контролю. Ці метафори реалізуються на різних мовних рівнях і утворюють узгоджену систему концептуалізації інвестування як активної діяльності, пов'язаної з ризиком. Так, фраза *the market is a battlefield* є прикладом номінативної предикативної метафори, у якій іменник *battlefield*, що належить до військово-конфліктного семантичного поля, активує фрейм війни та переносить його на економічний домен *market*. Категоріальне ототожнення, виражене зв'язкою *is*, не пом'якшує метафоричний перенос, а навпаки, підсилює інтерпретацію ринку як простору постійного протистояння. У вислові *You need keep your assets under control* реалізується реляційна метафора контролю: фразове дієслово *keep under control* містить просторовий компонент *under*, що кодує ієрархічні відношення домінування суб'єкта над об'єктом, тоді як модальне дієслово *need* задає нормативний, інструктивний характер висловлювання і підкреслює обов'язковість активного управління ресурсами. Процесуальна вербальна метафора *fight against volatility* репрезентує абстрактне явище *volatility* як персоніфіковану загрозу; дієслово *fight* у поєднанні з прийменником *against* формує конфліктну схему дії, акцентуючи динамічний характер інвестування та активну роль інвестора.

У когнітивному плані така метафорична система концептуалізує інвестування як діяльність, що потребує постійної готовності до дії, швидкого реагування та раціонального контролю над ресурсами. У комунікативному вимірі ці метафори виконують мотиваційну функцію, спонукаючи аудиторію до активних дій, прийняття ризику та формуючи образ інвестора як «бійця», відповідального за власний фінансовий успіх.

Натомість у жіночому підкорпусі домінують метафори розвитку й турботи, зокрема *growth*, *nurture* та *steady returns*, які концептуалізують інвестування як поступовий, контрольований і довготривалий процес. Метафора *growth* реалізує номінативну модель, у межах якої інвестиційний портфель або доходи осмислюються як живий організм, здатний до органічного розвитку. Метафора *nurture* акцентує активну, але неконфліктну взаємодію інвестора з фінансовими ресурсами, підкреслює регулярну підтримку, догляд і планування. Словосполучення *steady returns* передає не стільки разовий результат, скільки тривалий процес підтримки стабільності, поступового зростання, що узгоджується зі сценарієм довгострокового розвитку.

На лексичному та синтаксичному рівнях ці метафори поєднують дієслова турботи й підтримки з підметами, які кодують ідеї поступовості, прогнозованості та збереження балансу. З когнітивної точки зору, вони формують модель інвестування як планомірної діяльності, орієнтованої на стабільність і майбутню безпеку, тоді як з комунікативної – мотивують аудиторію до відповідального, системного підходу до управління фінансами, конструюючи образ інвестора як обачливого планувальника, що дбає про довгостроковий фінансовий успіх.

Ще однією важливою темою фінансових відеоблогів є інфляція. Розглянемо домінантні метафоричні патерни та їх відповідність метафоричним сценаріям і концептуальним метафорам, щоб показати когнітивні стратегії блогерів у висвітленні цього економічного процесу.

Аналіз мовного матеріалу засвідчує, що у чоловічому підкорпусі домінують метафоричні одиниці, пов'язані з концептуальними доменами агресії, конфлікту та активної протидії загрозам. Наприклад, словосполучення attack the economy є прикладом номінативної метафори: іменник attack активує фрейм війни та переносить його на еконо-

Таблиця 2

Відповідність метафоричних патернів, метафоричних сценаріїв і концептуальних метафор у темі *Investing*

Метафоричний патерн	Метафоричний сценарій	Концептуальна метафора
battlefield	конфлікт / протистояння	INVESTING IS WAR
fight	активна протидія загрозам	INVESTING IS A STRUGGLE
control	управління / домінування	INVESTING IS POWER MANAGEMENT
growth	органічний розвиток / збільшення	INVESTING IS ORGANIC GROWTH
nurture	турбота / підтримка живого	INVESTING IS NURTURING A LIVING SYSTEM
steady returns	стабільність / поступове зростання	INVESTING IS LONG-TERM DEVELOPMENT

Таблиця 3

Частотність та колокації концептуальних патернів у темі *Inflation*

Корпус	Метафоричний патерн	Кількість одиниць	% від підкорпусу	Типові колокації
ч	*attack*	20	36%	*economy, prices, risk*
ч	*eating away*	17	28%	*savings, income, budget*
ч	*battle*	13	24%	*prices, inflation, strategy*
ж	*gently erodes*	19	33%	*budget, expenses, savings*
ж	*tend a garden*	15	25%	*finances, expenses, income*
ж	*maintain stability*	16	27%	*budget, portfolio, cash flow*

Таблиця 4

Відповідність метафоричних патернів, метафоричних сценаріїв і концептуальних метафор у темі *Inflation*

Метафоричний патерн	Метафоричний сценарій	Концептуальна метафора
attack	агресія / атакуюча дія	INFLATION IS AN AGGRESSOR
eating away	споживання / поступове зменшення	INFLATION IS A CONSUMING FORCE
battle	конфлікт / боротьба	INFLATION IS A STRUGGLE
gently erodes	повільне руйнування / ерозія	INFLATION IS A NATURAL PROCESS
tend a garden	догляд / контроль	INFLATION IS A MANAGED SYSTEM
maintain stability	підтримання рівноваги / стабілізація	INFLATION IS A SYSTEM TO BE STABILIZED

мічний домен, а дієслово attack підкреслює динамічний, агресивний характер процесу. Фраза eating away at savings реалізує процесуальну метафору споживання, поступового зменшення: дієслово eat away переносить семантику поступового руйнування на фінансові ресурси, а колокації savings та budget конкретизують об'єкт впливу. Вислів battle rising prices демонструє реляційну метафору протистояння, де іменник battle у поєднанні з дієсловом rising формує схему активного протистояння між суб'єктом (інвестором або споживачем) та об'єктом (цінами, інфляцією).

У жіночому підкорпусі домінують метафори поступового впливу та турботи, такі як gently erodes, tend a garden та maintain stability. Вислів gently erodes the budget реалізує процесуальну метафору повільного руйнування, де дієслово erodes кодує поступовість і непомітність впливу інфляції. Фраза tend a garden of finances є номінативно-реляційною метафорою, де інфляцію або фінансові ресурси уявляють як об'єкт, що потребує догляду, а дії інвестора спрямовані на збереження та примноження ресурсів. Вислів maintain stability of cash flow реалізує метафору підтримання рівноваги та системності, де дієслово maintain іменує дію суб'єкта щодо об'єкта та вказує на прагнення до стабільності та передбачуваності фінансових процесів. На лексичному і синтаксичному рівнях ці метафори поєднують дієслова турботи та підмети, що підкреслюють поступовість і системність дій. З когнітивної точки зору, вони формують образ інвестора як уважного та обачного стратега, який забезпечує стабільність і безпеку фінансів; з комунікативної – стимулюють аудиторію до поміркованого реагування на економічні виклики.

Висновки. Аналіз показав, що блогери використовують чіткі когнітивні стратегії у викладі матеріалу. Висока умовна частота когнітивних метафор свідчить про їх системний, а не випадковий характер, що дозволяє говорити про стабільну когнітивну стратегію, притаманну сучасному фінансовому відеоблогінгу. Чоловіки частіше апелюють до метафор боротьби, контролю та змагання, тоді як жінки надають перевагу метафорам догляду, системності, обачності. Це свідчить про те, що навіть однакові теми можуть бути представлені через різні когнітивні схеми.

Отже, концептуальні метафори виконують не лише пояснювальну функцію, а й формують уявлення аудиторії про економічні процеси та ризики. Результати дослідження також демонструють важливу роль гендеру на представлення економічних процесів, що є важливим для фінансової освіти, розробки навчальних програм та медіа-грамотності, адже розуміння метафоричного моделювання допомагає покращити сприйняття складних економічних концептів аудиторією, а спосіб викладу інформації впливає на сприйняття та поведінкові моделі аудиторії.

Оскільки дослідження обмежене жанровим та тематичним аспектом, перспективними видаються дослідження інших тем фінансових відео-блогів у цьому ж жанрі, чи інших популярних жанрів фінансового медіа-дискурсу. Цікавим також видається дослідження сфокусоване не лише на гендерних, а й на вікових, чи навіть професійних характеристиках блогерів.

Література:

1. Яхонтова Т. Лінгвістична генологія наукової комунікації: монографія. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. 420 с.
2. Bax S. Discourse and Genre: Using Language in Context. Bloomsbury, 2018. 224 p.
3. Крижанівська Г. Блог як жанр інтернет комунікації / Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»: збірник наукових праць. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 53. Том 1. С. 77–80.
4. Лазарчук Т. Дискурс-картина блогосфери на YouTube: жанрово-тематичний аспект. Media Studies Journal. 2022. 11(2), 56–70.
5. Гавриленко О., Мелешко О. Комунікативно-прагматичні характеристики наукових відеоблогів. Лінгвістичний вісник. 2023. 30(4), 78–95.
6. Vlahovic M., Ercegovac I., Tankosic D. Oral Digital Discourse: YouTube and Cognitive Strategies. Digital Discourse Studies, 2023. 7(2), 112–130.
7. Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live By. Chicago: University of Chicago Press. 1980. 256 p.
8. Charteris-Black J. Corpus Approaches to Critical Metaphor Analysis. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2004. 244 p.
9. Koller V. Metaphor and Gender in Financial Discourse. London: Routledge, 2019. 214 p.
10. Semino E. Metaphor in Discourse. Cambridge: Cambridge University Press, 2024. 310 p.
11. Гавран Я., Грабарчук І., Грубич М. Жанрова класифікація відеоблогів у цифрових медіа. Український медіадискурс, 2021. 5(1), 33–50.
12. Semino E. Gendered Cognition in Financial Discourse: A Comparative Study. Journal of Business Communication. 2024. 61(1), 45–68.
13. Годісь Ю. Комунікативно-когнітивні засади мотиваційного жанру «мистецтво успіху» (на матеріалі англомовних текстів) : дис. канд. філол. наук : спец. 10.02.04 "Германські мови". Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2019.
14. Koay J. Persuasion in Self-improvement Books. Palgrave Pivot (Postdisciplinary Studies in Discourse) 2019. 86 p.
15. Steen G., Dorst A., Herrmann J., Kaal A., Krennmayr T., Pasma T. A Method for Linguistic Metaphor Identification: From MIP to MIPVU. Amsterdam: John Benjamins. 2010. 238 p.

Kryzhanivska H. Gender and metaphor in financial video blogs: a cognitive approach

Summary. Modern linguistics increasingly focuses on the study of digital discourse genres that have gained popularity in social media as sources of information for audiences. Within cognitive linguistics, conceptual metaphor is viewed as a fundamental mechanism for conceptualizing abstract notions, while oral digital discourse offers extensive opportunities for examining its functioning, particularly with regard to gender differences.

This article explores gender differences in the use of conceptual metaphors in English-language financial video blogs. The aim of the study is to identify and compare the cognitive strategies employed by male and female bloggers to model key economic processes such as inflation, investment, and saving. Within this framework, financial video blogs are analyzed as a type of *self-help* discourse that employs metaphorical and narrative resources to popularize economic knowledge and shape perceptions of financial reality.

The empirical basis of the study is a specially constructed corpus of 20 financial video blog transcripts, with ten texts representing each gender subcorpus. The material was collected from the *YouTube* platform. The primary carrier of economic information in the analyzed data is the blogger's spoken discourse. The identification of conceptual metaphors is carried out using a cognitive-metaphorical approach combined with systematic contextual analysis.

The results show that male bloggers most frequently use metaphors of competition, control, and struggle, portraying economic processes as active, competitive activities where success depends on decisiveness and strategic management. In contrast, female bloggers prefer metaphors of growth, care, and stability, reflecting a gradual and controlled approach to investing and saving. Even identical concepts are interpreted differently: for men, they emphasize strategy and competition, while for women, they convey support, safety, and incremental development.

These findings indicate that metaphors in financial video blogs play an important cognitive and communicative role, forming gender-specific models of understanding economic processes and influencing financial literacy among audiences. The study is relevant to linguistics, cognitive studies, and media research, as it combines analysis of digital spoken discourse, cognitive mechanisms of conceptualization, and the gender dimension in contemporary media.

Key words: financial video blog, conceptual metaphor, gender, digital discourse, cognitive-metaphorical analysis, social media, self-help.

Дата першого надходження статті до видання: 18.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 16.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

УДК 81'272:327.88(470:477-074)
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.17

Кузьменко В. І.,
доктор філологічних наук,
професор кафедри східноєвропейських мов
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Національної академії СБ України
https://orcid.org/0000-0002-2402-1493

МОВА ЯК ІНСТРУМЕНТ І МІШЕНЬ: РОЛЬ ПРОПАГАНДИ В ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ОПЕРАЦІЯХ РФ (НА МАТЕРІАЛІ МЕДІА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ)

Анотація. Стаття присвячена комплексному аналізу мови як інструменту та мішені в інформаційно-психологічних операціях рф проти України, зосередженому на медіадискурсі тимчасово окупованих територій. У роботі розкрито, як російська пропаганда системно використовує мовні, дискурсивні та сугестивні технології для формування спотвореної картини світу, підриву української ідентичності та нав'язування вигідних агресору інтерпретацій реальності. Показано, що мова в умовах гібридної війни виконує подвійну функцію: з одного боку, вона є засобом маніпуляції, емоційного впливу та конструювання наративів; з іншого – стає об'єктом цілеспрямованого витіснення, підміни та дискредитації. Особливу увагу приділено аналізу пропагандистських практик у сфері освіти, де рф застосовує спеціальні курси для дошкільнят, пропагандистські посібники, підміну історичних фактів, створення фейкових «героїв» та нав'язування ідеологічних штампів. Окреслено механізми лінгвосугестивного впливу, що ґрунтуються на повторюваності, емоційному насиченні, використанні символів та стереотипів, а також на поєднанні фактів із заздалегідь заданою оцінкою. Проаналізовано способи інформаційної ізоляції населення на ТОТ: контроль медіапростору через супутникові комплекти «русский мир», цензуру цифрових платформ, блокування українського контенту та примусове підпорядкування місцевих авторів вимогам «роскомнадзора». Показано, що такі практики створюють замкнений інформаційний контур, у якому пропаганда стає єдиним джерелом інтерпретацій і норм поведінки. Результати дослідження демонструють, що російська пропаганда на ТОТ є системною, багаторівневою і спрямованою на довгострокову трансформацію мовної й концептуальної картини світу населення. Виявлені механізми впливу формують підґрунтя для розроблення ефективних стратегій протидії інформаційній агресії та відновлення інформаційної безпеки України.

Ключові слова: війна, дискурс, картина світу, медіа, наратив, маніпуляція, мова, інформаційно-психологічна операція, пропаганда, сугестивні техніки.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Гібридна війна, яку розв'язала рф проти України у 2014 р. і яка у 2022 р. переросла у повномасштабне вторгнення з руйнуваннями цивільної інфраструктури та масовими вбивствами наших громадян, розпочиналася із застосування інформаційно-психологічного впливу на різні цільові аудиторії. Для зовнішньої української – це вплив, спрямований на підрив української державності, розкол суспільства і повернення під тотальний контроль кремля. Для внутрішньої і міжнародної – задля виправдання своїх агресивних дій. Як зазначає американський військовий експерт Д. Херспрінг, інформаційно-психологічний вплив має принципові відмінності від інших видів впливу. Вони полягають у тому, що інформаційно-психологічні війни ведуться за рахунок інформаційно-психологічних операцій зазвичай на чужій території, вони не мають кордонів і проникають у розум супротивника, не залишають видимих слідів. У цих умовах об'єкту впливу здається, що він сам приймає рішення. Така війна є надзвичайно економною, оскільки навіть невеликий обсяг інформації дає максимально значущий результат, як то формування потрібної громадської думки, адже один і той самий факт в умовах інформаційно-психологічної війни може легко отримувати різні інтерпретації, аж до діаметрально протилежних. Такий інформаційно-психологічний вплив фактично є трансформацією картини світу [1]. Г. Почепцов зауважує, що особливість російської інформаційно-психологічної війни полягає у «мімікрії російської війни під невійну < *яка* > базувалась на створенні дезінформації з метою завадити як українському уряду, так і західним спостерігачам побачити реальні цілі. Росія мала можливість досить довго заперечувати факт присутності своїх збройних сил усередині країни, щоб закріпити здобутки, затримати будь-які контрдії урядових сил і створити дипломатичне прикриття для ворожої зовнішньополітичної діяльності» [2].

У дискурсі інформаційно-психологічних операцій рф проти України мова відіграє подвійну роль. З одного боку вона є потужним інструментом для маніпулювання, адже «у масовій комунікації слово виконує сугестивну функцію впливу. Воно активізує уяву адресата, якщо звертається не до розуму, а до почуттів. Слово стає маніпулятивним механізмом, а вживання мовних одиниць з метою впливу на масову свідомість веде до руйнування системи цінностей і трансформації концептуальної картини світу» [3, с. 86]. З іншого боку – мова стає мішенню, оскільки на тимчасово окупованих територіях нашої Держави військово-політичне керівництво країни-агресорки вживає кардинальних заходів для повного витіснення з усіх сфер української мови замінюючи російською, таким чином трансформуючи мовну картину світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної теми. Основною зброєю інформаційно-психологічних операцій рф проти України є маніпулятивна деструктивна пропаганда, яка «дозволяє впливати на масову свідомість населення та формування громадської думки» [4, с. 137]. Серед її методів і технологій, за оцінками експертів, найбільш ефективними при впливі на населення стали використання інтернету і соцмереж, ідеологічних штампів, маркетинг подій – «прив'язування» здійснюваних подій до певних дат чи історичних подій, активне використання різних чуток, використання різних національних і регіональних символів, просування різних стереотипів, пов'язаних із симпатіями чи антипатіями, використовування віртуалізацій подій чи організацій реально неіснуючих («новоросія», «київська хунта»), міфологія політичних діячів минулого, мінімізація або перенасичення інформацією для «заплутування» людей і негативного впливу на громадську думку [5, с. 136].

Г. Почепцов, узагальнюючи моделі пропагандистської комунікації, розрізняє поняття *Пропаганда 1.0* і *Пропаганда 2.0.* На його думку, Пропаганда 1.0 має вертикальну структуру, вона агресивна, ідеологічна, побудована на образі *ворога.* Натомість Пропаганда 2.0 – м'яка, підступна, емоційна і побудована на образі *героя* і спрямована на утримання створеної картини світу [6]. Дегуманізація ворога може відбуватися з використанням різної термінології – шовіністичної чи расистської, або шляхом уникання власних назв ворогів чи поширенням непідтверджених заяв про «звірства». До прикладу, російський прокремлівський політтехнолог Ґлєб Павловський протягом десятиліття до анексії Криму та захоплення частини Донецької і Луганської областей у численних виступах в медіа звертався до образу росії «оточеної ворогами» та образу Заходу, який «планує перетворити Україну на величезний випробувальний полігон антиросійських технологій» [7, с. 232–233].

Пропаганда є дискурсом влади, яка «відверто мімікрує під загальний суспільний інтерес або виставляє свій власний інтерес як інтерес всього суспільства. І тому є суцільною оманою або відвертою брехнею» [8, с. 250].

О. Шевченко наводить базові технології російської пропаганди як викривлення реальності:

1) «зрощення інформації про факт з емоційною оцінкою цього факту та представлення цієї оцінки як смислової суті наведеного факту», що фіксується в усталених словосполученнях, слова в яких семантично «зацементовані», або у використанні емоційно заряджених дієслів;

2) «евфемізм як основний прийом нейтралізації негативного враження від руйнівних або злочинних дій» – використовується для маскування реального смислу тієї чи іншої негативної події, таким чином фальсифікуючи історичне минуле або ж дії сучасного військово-політичного керівництва рф («спецоперація з повернення Криму у склад Росії», «гуманітарний конвой», «хлопок»);

3) «надмірно широке значення слова, яке позбавляє його референційності та перетворює на «семантичний фантом». Такі ідеологеми політичного дискурсу «мають вигляд пустої та беззмістовної риторики»;

4) псевдоуточнююча конотація, яка зводить нанівець істинний смисл ідеологічного концепту («керована демократія»);

5) «логіка контрарності» як засіб «діалектичного» доведення через протилежність» («захоплення озброєними військовими формуваннями Криму, щоб захистити громадян України від української влади») [8, с. 252–254].

Щодо лінгвістичних особливостей російської пропаганди, то, за спостереженням Л. Підкамінної, «мовні засоби відіграють важливу роль у формуванні як текстової, так і підтекстової інформації, актуалізують емоційнооцінний компонент і впливають на почуття реципієнтів, викликаючи сильні емоції, які знижують рівень критичного сприймання повідомлення» [9, с. 63].

Л. Федоренко зауважує, що такі лінгвістичні особливості пропаганди у контексті інформаційно-психологічних операцій, як «поляризація дискурсу з дихотомією "свій-чужий", велика кількість епітетів (негативних до "чужих", позитивних до "своїх"), утворення політичних ярликів, тактика риторичних запитань, метафори, гіперболи і метонімії у наративах, використання евфемізмів, тощо – усе це викликає в реципієнта емоції, блокує здатність критично мислити і формує за нього його ж світосприйняття, а відтак – спонукає до певних дій. Спосіб подачі інформації з відповідним набором комунікативних стратегій, технологій, тактик, мовних засобів через вплив мови на когнітивну інтерпретацію дійсності може завдати значної шкоди» [3, с. 86].

Мета статті – визначити, яким чином російська пропаганда використовує мову як інструмент впливу та як мішень у межах інформаційно-психологічних операцій на тимчасово окупованих територіях України, а також формує спотворену картину світу в медіадискурсі окупаційних ресурсів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із ключових інструментів інформаційно-психологічних операцій є мова, що виступає не лише засобом комунікації, а й механізмом формування світогляду, емоційних реакцій та соціальної поведінки. У контексті тимчасово окупованих територій України (далі – ТОТ) мова стає також мішенню, оскільки її зміст, функції та символічне значення піддаються системній трансформації, підміні або знищенню. На ТОТ російська пропаганда працює комплексно і всеохоплююче. Наприклад, у закладах освіти нав'язують наративи, які поширюють російські медіа, а медіа – висвітлюють події, пов'язані з упровадженням в освітній процес стандартів держави-агресорки. У 2025 р. на захоплених українських територіях рф запровадила спеціальний курс для дітей дошкільного віку «Розмови про важливе для дошкільнят: у якому світі ми живем». Тут яскраво простежується Пропаганда 2.0 за Г. Почепцовим – підступна й побудована на образі *героя.* Ілюстрації та методичні рекомендації спеціально виданого підручника використовують для занять у дитячих садках, закріплюючи у свідомості українських дітей тезу про те, що росія – їхня батьківщина. Дітям пропонують порівняти слова (рос.) «отец», «отечество», «отчина», «вотчина», наголошуючи на спорідненості цих слів, їхній виключно позитивній семантиці, а потім одразу нав'язують пропагандистські гасла, замасковані під народні прислів'я: «головне в житті – служити вітчизні» (рос. «главное в жизни – служить отчизне»), «жити – значить батьківщині служити» (рос. «жить – значит родине служить»), «хто за батьківщину горою, той істинний герой» (рос. «кто за родину горой, тот истинный герой»). Далі дітям пропонується готовий висновок: «наші батьки – наші захисники», але винятково в контексті участі у створених окупантами збройних формуваннях. Сугестивний вплив виражений за допомогою техніки багаторазового повторення у надмірній кількості інформації, присвяченій війні, військовій техніці і символіці,

а також нав'язуванням пропагандистських конструкцій «безсмертний полк», «георгіївська стрічка», «день перемоги», «герой радянського союзу» тощо, які і є зрощенням інформації про факт з його емоційною оцінкою. Публікації про цей курс активно поширювали різні медіа, таким чином наголошуючи на «важливості» такої пропаганди [10].

До обов'язкового вивчення дітьми шкільного віку на ТОТ міністерство освіти рф у 2024 р. запровадило офіційний пропагандистський посібник «наші герої», підготовлений з використанням лінгвосугестивних технік, зокрема власної інтерпретації історичних фактів та «привласнення» історичних постатей. Розмістили його на інтернет-порталі «єдиний зміст загальної освіти», а пропагандистські медіа активно цей матеріал поширювали. Розділений посібник на три частини – «дореволюційний період», «радянський період» і «сучасна росія». Першим із видатних діячів у списку пропагандисти зафіксували князя Київської Русі Володимира Великого, називаючи його «своєрідним символом християнської росії, з яким пов'язані багато пам'яток та пам'ятних місць» [11]. Серед «російських» діячів радянської доби в посібнику є народжений у Житомирі і репресований радянською владою авіаконструктор Сергій Корольов. А от «сучасна росія» представлена так званими «героями війни», які насправді були бойовиками терористичних підконтрольних росії квазіутворень, арсеном "моторолою" павловим, володимиром жогою, ольгою "корсою" качурою, а також донькою ідеолога «русского міра» олександра дугіна – дар'єю дугіною, яку у 2023 р. підірвали в автомобілі.

А вже у 2026 р. за вказівкою президента рф міністерство освіти держави-агресорки має розробити «спеціальні навчальні посібники» з російської мови, які на тимчасово окупованих територіях мають використовувати при реалізації позакласної діяльності і таким чином охопити українських дітей тотальною пропагандою, повністю змінивши у їхній свідомості мовну і концептуальну картини світу [12].

Після повномасштабного вторгнення пропаганда та «зросійщення» на окупованих українських землях посилилися. Якщо у 2014–2016 рр. у школах утворених на частині території Донецької та Луганської областей квазіреспублік українську мову ще вивчали як іноземну, то пізніше її вилучили з навчального процесу, залишивши спрощену факультативну програму. Проте, коли учні виявляють бажання вивчати цей факультатив, окупанти психологічно тиснуть на них і загрожують проблемами з навчанням. Паралельно ведеться боротьба з українським контентом – у школах вчителі перевіряють телефони школярів, а далі «у компетентні органи доповідають, якщо там виявлені українські номери або групи в соціальних мережах» [13].

Ще одним допоміжним засобом проведення інформаційно-психологічних операцій рф на ТОТ стали супутникові комплекти «русский мир». Тільки в Луганській області безкоштовно за спеціальною програмою «боротьби з пропагандою та недостовірною інформацією з українського боку» встановили понад 75 тисяч таких антен, які цілодобово транслюють російські телеканали. Паралельно ватажок терористичного угруповання «лнр» заборонив своїм «указом» використання так званих «неліцензованих антен». Медіа, які входять до пакету «русский мир», стали основним джерелом інформації для населення, а для військово-політичного керівництва рф – важливим засобом впливу на масову свідомість внаслідок використання ними усього можливого лінгвосугестивного інструментарію [14]. Окрім того, авторів Телеграм-каналів, що циркулюють на ТОТ і мають понад 10 тисяч підписників, окупанти зобов'язали додавати у спеціальний бот від «роскомнадзора», який може редагувати та видаляти публікації й блокувати коментарі [15]. Тобто, створили інформаційну ізоляцію українців, водночас поширюючи власну деструктивну пропаганду задля зміни ціннісних орієнтирів, а відтак – повної трансформації концептуальної картини світу.

Висновки. Про заборону росією на окупованих територіях Харківської, Луганської, Донецької, Запорізької та Херсонської областей української мови та української освітньої програми і водночас нав'язування власної наповненої антиукраїнською пропагандою системи освіти у 2024 р. ішлося у звіті міжнародної неурядової правозахисної організації Human Rights Watch. Зокрема наголошувалось, що росіяни застосовували тортури та жорстоке поводження до тих вчителів, хто продовжував викладати за українською освітньою програмою і відмовлявся працювати за стандартами держави-агресорки, а батькам погрожували штрафами або позбавленням прав на дитину [16].

Дослідження пропагандистського дискурсу окупаційних медіа дозволяє не лише описати механізми впливу, а й зрозуміти, як саме мова використовується для підриву української ідентичності та формування залежності населення від інформаційного контролю. Це, своєю чергою, створює підґрунтя для розроблення ефективних стратегій протидії інформаційній агресії.

Література:

1. Hersprin D. R. Rumsfeld's wars: the arrogance of power. *Lawrence: University press of Kansas*. XXIV, 2008. 247 p.
2. Почепцов Г. Інформаційні фактори посилення і посла блення військової дії. *ДМ Media sapiens*. 21.01.2018. URL: https://ms.detector.media/mediaanalitika/post/20418/2018-01-21-informatsiyni-faktory-posylennya-i-poslablennya-viyskovoi-dii/
3. Fedorenko L. Linguistic Dimension of Information and Psychological Operations by the Russian Federation Against Ukraine. *International Scientific Conference Development of Scientific Thought: Innovations, Achievements and Prospects:* Conference Proceedings. Riga: Baltija Publishing, 2025. P. 83–86.
4. Полторак В. А., Стадник А. Г. Пропаганда та її місце в процесі ведення інформаційних війн. Основні форми пропагандистського впливу: пряма пропаганда, джинса, пабліситі, пропаганда 2.0. *Епістемологічні дослідження в філософії, соціальних і політичних науках*, 2020. Т. 3, №1. С. 126–138.
5. Єрмоленко А. М. Аргументативний дискурс у культурі суспільного діалогу. *Культура діалогу : національний круглий стіл:* Центр досліджень політичних цінностей. Харків : Фоліо, 2021. С. 7–20.
6. Почепцов Г. Г. Пропаганда 2.0. Харків: Фоліо, 2018. 420 с.
7. Померанцев П. Це не пропаганда. Подорож на війну проти реальності / пер. з англ. О. Форостина. Київ : Yakaboo Publishing, 2024. 288 с.
8. О. Шевченко. Особливості пропагандистського дискурсу РФ в період переходу до неототалітарних політичних практик. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України*, 2014. № 6 (74). С. 248–258 с.
9. Підкамінна Л. Мовні засоби психологічного впливу пропаганди. *Сучасний лінгвістико-інформаційний дискурс: мовні засоби, наративи, символи, персоналії:* матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації. Львів; Торунь: Liha-Pres, 2024. 100 с.
10. У дитячі садки привезли підручник «Разговоры о важном»– на кожній десятій сторінці згадують війну. *Реальна газета*. 04.09.2025. URL: https://realgazeta.com.ua/u-dytiachi-sadky-

pryvezly-pidruchnyk-razghovor-o-vazhnom-na-kozhniy-desiatiy-storintsi-zghaduiut-viynu/
11. Від Невського до "Мотороли". Для російських школярів затвердили список "героїв", яких вивчатимуть у школі. *Реальна газета*. 06.08.2024. URL: https://realgazeta.com.ua/vid-nevskoho-do-motoroly-dlia-rosiyskykh-shkoliariv-zatverdyly-spysok-heroiv-iakykh-vyvchatymut-u-shkoli/
12. Путін доручив розробити "спеціальні" посібники з російської мови для школярів на окупованих територіях. *Реальна газета*. 05.02.2026. URL: https://realgazeta.com.ua/putin-doruchyv-rozrobyty-spetsialni-posibnyky-z-rosiyskoi-movy-dlia-shkoliariv-na-okupovanykh-terytoriiakh/
13. Ворог русифікує українців в окупації, – Луганська ОВА. *Реальна газета*. 17.08.2023. URL: https://realgazeta.com.ua/voroh-rusyfikuie-ukraintsiv-v-okupatsii-luhanska-ova/
14. Росіяни масово встановлюють супутникове телебачення "Русский мир" на Луганщині. *Реальна газета*. 09.10.2025. URL: https://realgazeta.com.ua/rosiiany-masovo-vstanovliuiut-suputnykove-telebachennia-russkyy-myr-na-luhanshchyni/
15. РФ відрізає окуповані території від усього світу – під контролем інформація, мобільний зв'язок і інтернет. *Дзеркало тижня*. 19.11.2025. URL: https://zn.ua/ukr/war/rf-vidrizaje-okupovani-teritoriji-vid-usoho-svitu-pid-kontrolem-informatsija-mobilnij-zvjazok-i-internet-.html
16. Україна: Примусова русифікація освіти на окупованих територіях. *Human Rights Watch*. 20.06.2024. URL: https://www.hrw.org/uk/news/2024/06/20/ukraine-forced-russified-education-under-occupation?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTAAAR2ebYr5c4KLtWQHTIMktagnNWncG-EKqU1FXDYh7hHjeat2LYotyfBTDqs_aem_ZmFrZWR1bW15MTZieXRlcw

Kuzmenko V. Language as an Instrument and a Target: The Role of Propaganda in the Information-Psychological Operations of the Russian Federation (Based on Media from the Temporarily Occupied Territories)

Summary. The article is a comprehensive analysis of language as both a tool and a target in the Russian Federation's PSYOP and InfoOps against Ukraine, focusing on the media discourse in the temporarily occupied territories. The paper demonstrates how Russian propaganda systematically employs linguistic, discursive and suggestive techniques to construct a distorted worldview, undermine Ukrainian identity and impose interpretations of reality that serve the aggressor's interests. It is demonstrated that language, in the context of hybrid warfare, performs a dual function: on the one hand, it serves as a means of manipulation, emotional influence and narrative construction; on the other, it becomes the object of deliberate suppression, substitution and discrediting. The study pays particular attention to the analysis of propaganda practices in the education sector, where the Russian Federation employs special courses for pre-school children, propaganda manuals, the distortion of historical facts, the creation of fake 'heroes' and the imposition of ideological clichés. Mechanisms of linguistic-suggestive influence are outlined, based on repetition, emotional saturation, the use of symbols and stereotypes, as well as the combination of facts with a pre-determined assessment. The study analyses methods of information isolation of the population in the temporarily occupied territories (TOT): control of the media space via 'Russian World' satellite packages, censorship of digital platforms, blocking of Ukrainian content, and the forced subjugation of local authors to the requirements of Roskomnadzor. It is shown that such practices create a closed information loop in which propaganda becomes the only source of interpretations and norms of behaviour. The research findings demonstrate that Russian propaganda in the TOT is systematic, multi-layered and aimed at the long-term transformation of the population's linguistic and conceptual worldview. The identified mechanisms of influence form the basis for developing effective strategies to counter information aggression and restore Ukraine's information security.

Key words: war, discourse, worldview, media, narrative, manipulation, language, information and psychological operations, propaganda, suggestive techniques.

Дата першого надходження статті до видання: 24.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

УДК 811.113.6'373:004.738.5
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.18

Кульчицький В. І.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Державного податкового університету
https://orcid.org/0000-0003-4646-6861

Волкова Л. В.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Державного податкового університету
https://orcid.org/0000-0002-7007-4377

СЛОВОТВОРЕННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ: АНАЛІЗ ШВЕДСЬКОЇ ІНТЕРНЕТ-ЛЕКСИКИ

Анотація. Мета – визначення та аналіз основних механізмів словотворення шведської інтернет-лексики та вивчення їхньої продуктивності в контексті цифрової комунікації. У роботі застосовано описовий, словотворчий, семантичний і контекстуальний аналіз, а також елементи порівняльного підходу. Методологічна база ґрунтується на працях із морфології, дериватології та комп'ютерно опосередкованого дискурсу, що дозволяє всебічно дослідити процеси неологізації, запозичення, семантичних зрушень, афіксації, словоскладання, конверсії та графічних інновацій у шведському цифровому дискурсі. Дослідження засвідчило, що англійські запозичення у шведській Інтернет-лексиці зазнають морфологічної та фонологічної адаптації, інтегруючись у шведську граматичну систему. Словоскладання формує семантично прозорі терміни, що сприяють швидкому розумінню та поширенню. Конверсія забезпечує гнучкість лексики, дозволяючи частинам мови виконувати нові функції без додаткових морфологічних маркерів. Афіксація надає нові функціональні ролі учасникам та об'єктам у цифрових контекстах, тоді як семантичні зрушення створюють нові значення традиційних слів у цифровому середовищі. Цифровізація значно прискорила розвиток шведських лексичних практик, що призвело до активного формування неологізмів, семантичних трансформацій та гібридних форм, які відображають сучасні реалії онлайн-комунікації. Словотворчі процеси є високо продуктивними, дозволяючи шведським користувачам ефективно виражати нові концепції та взаємодії в цифровому середовищі. Запозичені англійські елементи адаптуються до шведських морфологічних та фонологічних моделей, словоскладання створює семантично прозорі слова, що сприяють швидкому розумінню, конверсія забезпечує лексичну гнучкість без додаткових маркерів, а афіксація надає нові функції учасникам і об'єктам цифрового простору. Семантичні зрушення збагачують словник, формуючи цифрові специфічні значення для традиційних слів. Загалом шведська Інтернет-лексика демонструє високу адаптивність мови та відображає взаємодію технологічного прогресу, міжмовного впливу та інноваційних комунікативних стратегій.

Ключові слова: неологізми, цифрова комунікація, онлайн-дискурс, англомовні запозичення, соціальні мережі.

Постановка проблеми. Цифровізація на сучасному етапі розвитку суспільства стала визначальним чинником динамічних мовних змін й трансформації лексичних систем європейських мов. Стрімкий розвиток інформаційних технологій, масове поширення інтернет-комунікації, соціальних мереж, месенджерів і цифрових платформ докорінно змінили способи спілкування та продукування слів. Відтак, ці зміни безпосередньо відобразилися на словниковому складі національних мов, зокрема шведської, яка демонструє високу адаптивність до нових комунікативних реалій.

Нові форми соціальної взаємодії в цифровому просторі потребують оперативного мовного оформлення, що зумовлює інтенсивне утворення неологізмів, переосмислення вже наявних лексем і активізацію словотворчих моделей. Інтернет-лексика постає не лише як сукупність нових слів, а й як динамічний пласт мови, що відображає технічний прогрес, глобалізаційні процеси та міжмовні контакти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Словотворення в умовах цифровізації є одним із найдинамічніших процесів сучасної мовної еволюції, оскільки воно відображає трансформації комунікативних практик під впливом соціальних мереж, онлайн-платформ та нових форматів взаємодії. У шведській мові ці процеси виявляються через активне словоскладання, деривацію, запозичення та графічні інновації, що інтегруються в національну мовну систему [1; 2]. Дослідження цифрового мовлення засвідчують, що мова соціальних мереж характеризується гібридністю, поєднанням рис усного й письмового мовлення та високим ступенем інноваційності, що створює сприятливе середовище для появи неологізмів [3]. Окрему увагу дослідники приділяють ролі нових комунікативних форматів у формуванні лексичних новотворів і семантичних зсувів, які виникають унаслідок цифрової взаємодії [4; 5]. Таким чином, аналіз словотвірних моделей у шведській інтернет-лексиці дозволяє простежити механізми адаптації мовної системи до цифрового середовища та визначити специфіку неологізації в сучасному дискурсі скандинавських мов.

Мета статті – виокремлення та аналіз основних механізмів словотворення шведської інтернет-лексики, а також дослідження їхньої продуктивності в контексті цифрової комунікації.

Методологічну основу дослідження становлять описовий, словотворчий, семантичний і контекстуальний аналіз, а також елементи порівняльного аналізу.

Таким чином, вивчення словотворчих процесів у шведській інтернет-лексиці є важливим для розуміння загальних тенденцій розвитку сучасних мов у цифровому середовищі. Аналіз нових лексичних одиниць дозволяє визначити особливості функціонування словотворчих моделей та окреслити специфіку мовної адаптації до умов онлайн-комунікації.

Виклад основного матеріалу. Сучасна цифровізація радикально трансформує мовні практики, зумовлюючи появу нових словотворчих моделей та активізацію вже існуючих механізмів творення слів. Розвиток інтернет-комунікації, соціальних мереж, месенджерів і онлайн-платформ створює нові комунікативні потреби, що стимулюють мовну інноваційність та швидку адаптацію лексичних систем. У цьому контексті шведська мова демонструє високу здатність до інтеграції нових лексичних одиниць, що виникають у цифровому середовищі, та їх морфологічного й семантичного пристосування до національної мовної системи. Матеріалом дослідження слугують лексичні одиниці, відібрані з електронних медіа, соціальних мереж і сучасних шведських корпусів мови, що дозволяє відстежити реальні тенденції словотворення та продуктивність різних механізмів, таких як запозичення, словоскладання, конверсія, афіксація та семантичні зрушення. Аналіз новітніх словотворчих моделей вказує на те, що цифрова комунікація створює середовище для формування гібридних, семантично прозорих і функціонально гнучких лексичних одиниць, здатних ефективно позначати нові поняття, пов'язані з онлайн-діяльністю. Запозичення з англійської мови зазнають морфологічної і фонетичної адаптації, словоскладання дозволяє створювати точні й стисливі композити, конверсія забезпечує швидку лексичну економію, а афіксація призначає нові функції учасникам і об'єктам цифрової взаємодії. Семантичні зрушення, у свою чергу, перетворюють традиційні слова на носії специфічного цифрового значення, формуючи нову концептуалізацію реальності в онлайн-просторі. Відтак, дослідження словотворчих процесів у шведській інтернет-лексиці дозволяє комплексно оцінити вплив цифровізації на розвиток сучасної мови, виявити продуктивні механізми творення нових лексем і простежити закономірності адаптації мовної системи до динамічних комунікативних умов.

Під інтернет-лексикою в сучасному мовознавстві розуміють сукупність лексичних одиниць, що виникли внаслідок розвитку цифрових технологій або зазнали семантичної трансформації під впливом інтернет-комунікації. Дослідники комп'ютерно опосередкованого дискурсу наголошують, що цифрове середовище формує нові лексичні практики, які поєднують риси усного та писемного мовлення [4; 5]. До цього шару належать неологізми, запозичення, графічні скорочення, а також традиційні слова, що функціонують у новому комунікативному контексті.

В умовах цифровізації слово перестає бути лише засобом номінації реальності – воно стає інструментом швидкої, економної та часто експресивної взаємодії. Мова інтернету характеризується гнучкістю, креативністю та високою швидкістю лексичних змін [6]. Особливу роль у цьому процесі відіграють міжмовні контакти, передусім з англійською мовою, яка домінує у сфері інформаційних технологій і глобального цифрового дискурсу, що зумовлює активне запозичення та гібридизацію лексики [4].

Словотворення як лінгвістичний процес охоплює різноманітні способи створення нових лексем: афіксацію, словоскладання, конверсію, абревіацію та семантичне переосмислення. Теоретичні засади дослідження словотворення ґрунтуються на працях з морфології та дериватології, зокрема у скандинавському мовознавстві [1]. У цифровому середовищі ці традиційні механізми зазнають функціонального переосмислення, набуваючи нової інтенсивності та продуктивності, що сприяє формуванню специфічних словотворчих моделей. Аналіз мови соціальних мереж у контексті шведської мови підтверджує високий ступінь інноваційності та адаптивності лексичної системи [3].

Таким чином, теоретичні засади дослідження інтернет-лексики поєднують підходи комп'ютерно опосередкованого дискурсу, соціолінгвістики та дериватології, що дозволяє комплексно аналізувати процеси неологізації та словотворення в умовах цифровізації.

Одним із найпомітніших і найпродуктивніших механізмів словотворення інтернет-лексики шведської мови є запозичення з англійської мови з подальшою морфологічною та фонетичною адаптацією. Такі лексеми не лише інтегруються у шведську мовну систему, а й активно функціонують у повсякденному онлайн-спілкуванні: англ. like – шв. lajka («ставити вподобайку»); англ. post – шв. posta («публікувати допис»); англ. chat – шв. chatt («чат, онлайн-спілкування»); англ. share – шв. dela / shara («поширювати контент»); англ. stream – шв. streama («транслювати онлайн»); англ. follow – шв. följa / followa («підписуватися»); англ. scroll – шв. scrolla («гортати стрічку») [7; 8].

Запозичені основи зазнають пристосування до шведської граматичної системи, зокрема через приєднання інфінітивного суфікса *-a* та формування парадигми дієвідмінювання. Це свідчить про високий ступінь інтеграції англомовних елементів у шведську мовну систему.

Словоскладання традиційно є характерною рисою германських мов, і шведська мова активно використовує цей механізм у цифровому дискурсі. Композити дозволяють стисло й точно позначати нові поняття, пов'язані з інтернет-реальністю: шв. bloggportal («платформа для блогів»); шв. webbshop («онлайн-магазин»); шв. selfiepinne («палиця для селфі»); шв. nätmobbning («кібербулінг», букв. «мережеве цькування»); шв. skärmdump («скриншот», букв. «знімок екрана»); шв. inloggningsuppgifter («дані для входу»); шв. användarnamn («ім'я користувача»); шв. lösenordsskydd («захист паролем»); шв. mobilapp («мобільний застосунок»); шв. videomöte («відеозустріч») [9].

Такі складні слова відзначаються семантичною прозорістю, що полегшує їх сприйняття та поширення серед користувачів. Словоскладання тут виконує не лише номінативну, а й когнітивну функцію.

Конверсія, або перехід слова з однієї частини мови в іншу без формальних змін, є ще одним продуктивним механізмом словотворення інтернет-лексики у шведській мові. У цифровому середовищі цей процес сприяє мовній економії та швидкості комунікації: шв. en blogg («блог») – att blogga («вести блог»); шв. en chatt («чат») – att chatta («спілкуватися в чаті»); шв. en mejl («електронний лист») – att mejla («надсилати електронний лист»); шв. en google-sökning / Google – att googla

(«шукати в Google»); шв. en sms – att smsa («надсилати SMS»); шв. en stream – att streama («транслювати онлайн»); шв. en like – att lajka («ставити вподобання») [9].

Конверсія дозволяє легко адаптувати лексеми до різних комунікативних потреб без використання додаткових словотворчих засобів.

Афіксація як спосіб словотворення інтернет-лексики шведської мови часто пов'язана з переосмисленням уже наявних словотворчих формантів. Суфікси набувають нових функцій у цифровому контексті: шв. vän («друг») – vänlista («список друзів»); шв. följa («стежити») – följare («підписник»); шв. blogga («вести блог») – bloggare («блогер»); шв. använda («використовувати») – användare («користувач»); шв. influera – influerare / частіше influencer (гібридна модель номінації); шв. podda – poddare («подкастер»); шв. hashtag – hashtaggare («користувач, що активно застосовує хештеги») [10].

Суфікси *-are*, *-lista* та інші активно використовуються для номінації учасників цифрової взаємодії та елементів онлайн-платформ.

Важливою рисою шведської інтернет-лексики є семантичне переосмислення вже наявних слів, що набувають нових значень у цифровому контексті, наприклад: шв. att streama – від ширшого значення «передавати потоком, транслювати» до спеціалізованого «передавати аудіо- чи відеоконтент онлайн у режимі реального часу»; шв. att scrolla – «гортати цифрову сторінку, переміщуватися вгору або вниз на екрані»; шв. vägg («стіна») – у сполученні Facebook-vägg – «профільна сторінка користувача»; шв. flöde («потік, течія») – у цифровому вжитку «стрічка новин, інформаційний потік»; шв. vän («друг») – у соціальних мережах «контакт у списку користувача» (незалежно від реального ступеня близькості); шв. dela («ділити») – «поширювати цифровий контент» [9]. Відтак, вищезазначені приклади демонструють формування окремої цифрової концептуалізації реальності, у межах якої традиційні лексеми переосмислюються відповідно до нових комунікативних практик.

Висновки. Цифровізація значно прискорила еволюцію шведських лексичних практик, що призвело до появи неологізмів, семантичних зрушень та гібридних форм, що відображають нові реалії онлайн-комунікації. Дослідження демонструє, що процеси словотворення, такі як запозичення, словоскладання, конверсія, афіксація та семантичні інновації, є високопродуктивними у шведській інтернет-лексиці, дозволяючи носіям ефективно виражати нові концепції та взаємодії в цифровому середовищі. Запозичені англійські елементи адаптуються морфологічно та фонологічно, щоб відповідати шведським граматичним моделям, тоді як словоскладання створює семантично прозорі слова, що сприяють швидкому розумінню. Конверсія забезпечує лексичну гнучкість без додаткових морфологічних маркерів, а афіксація призначає нові функціональні ролі учасникам та об'єктам у цифрових контекстах. Семантичні зрушення ще більше збагачують лексикон, створюючи цифрові специфічні значення для традиційних слів, сприяючи чіткій онлайн-концептуалізації реальності. Загалом, шведська інтернет-лексика ілюструє динамічну адаптивність мови, що відображає взаємодію між технологічним прогресом, міжмовним впливом та інноваційними комунікативними стратегіями.

Література:

1. Josefsson G. On the Principles of Word Formation in Swedish. Lund: Lund University Press, 1995. 336 p.
2. Wiktorsson M. How hybrid is blog data? A comparison between speech, writing, and blog data in Swedish. Nordic Journal of Linguistics. 2018. Vol. 41, No. 2. P. 187–224. DOI: 10.1017/S0332586518000070.
3. Coussé E., Adesam Y. Exploring the language of Swedish social media: A contrastive corpus analysis. Nordic Journal of Linguistics. 2025. First View. DOI: 10.1017/S0332586524000246.
4. Androutsopoulos J. Mediatization and sociolinguistic change. Sociolinguistics: Theoretical Debates. Edited by N. Coupland. Cambridge: Cambridge University Press, 2014. P. 282–305.
5. Herring S. C. Discourse in Web 2.0: Familiar, reconfigured, and emergent. The Handbook of Discourse Analysis. 2nd edition. Edited by D. Tannen, H. E. Hamilton, D. Schiffrin. Malden, MA: Wiley-Blackwell, 2013. P. 127–151.
6. Crystal D. Internet Linguistics: A Student Guide. London: Routledge, 2011. 192 p.
7. Cambridge Dictionary. Cambridge Swedish–English Dictionary [online]. URL: https://dictionary.cambridge.org/dictionary/swedish-english/ (дата звернення: 16.01.2026).
8. WordReference.com. English–Swedish Dictionary. URL: https://www.wordreference.com/ensv/ (дата звернення: 10.02.2026).
9. Nordic Language Bank. Svenska.se. URL: https://svenska.se/ (дата звернення: 26.01.2026).
10. Woxikon. Swedish Dictionary. URL: https://www.woxikon.com/sv (дата звернення: 12.02.2026).

Kulchytskyi V., Volkova L. Word Formation in the Context of Digitalization: an Analysis of Swedish Internet Vocabulary

Summary. The aim is to identify and analyze the main word-formation mechanisms in the Swedish Internet lexicon and to examine their productivity in the context of digital communication. The study employs descriptive, word-formation, semantic, and contextual analyses, along with elements of a comparative approach. The methodological framework is based on research in morphology, derivatology, and computer-mediated discourse, allowing for a comprehensive investigation of neologism formation, borrowings, semantic shifts, affixation, compounding, conversion, and graphic innovations in Swedish digital discourse. The research demonstrates that English borrowings in the Swedish Internet lexicon undergo morphological and phonological adaptation, integrating into the Swedish grammatical system. Compounding generates semantically transparent terms that facilitate rapid comprehension and dissemination. Conversion provides lexical flexibility, enabling parts of speech to perform new functions without additional morphological markers. Affixation assigns new functional roles to participants and objects in digital contexts, while semantic shifts create new meanings for traditional words in the digital environment. Digitalization has significantly accelerated the development of Swedish lexical practices, leading to the active formation of neologisms, semantic transformations, and hybrid forms that reflect contemporary online communication realities. Word-formation processes are highly productive, allowing Swedish users to efficiently express new concepts and interactions in digital contexts. Borrowed English elements adapt to Swedish morphological

and phonological patterns, compounding creates semantically transparent words for rapid comprehension, conversion ensures lexical flexibility without additional markers, and affixation provides new functions for participants and objects in digital spaces. Semantic shifts enrich the lexicon, forming digitally specific meanings for traditional words. Overall, the Swedish Internet lexicon demonstrates high linguistic adaptability and reflects the interplay of technological progress, cross-linguistic influence, and innovative communicative strategies.

Key words: neologisms, digital communication, online discourse, English loanwords, social networks.

Дата першого надходження статті до видання: 19.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 17.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

УДК 378.147:811.111'42
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.19

Ланських О. Б.,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри іноземних мов та міжнародної комунікації
Черкаського державного технологічного університету
https://orcid.org/0000-0001-5338-8828

Сливка Н. П.,
кандидат філологічних наук, доцент
завідувач кафедри сучасних практик викладання англійської мови
навчально-наукового інституту іноземних мов
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького
https://orcid.org/0000-0001-5191-349X

Дернова Т. А.,
старший викладач кафедри іноземних мов та міжнародної комунікації
Черкаського державного технологічного університету
https://orcid.org/0000-0002-3531-649X

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ПРАГМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА ОСНОВІ СУЧАСНОГО ЦИФРОВОГО ДИСКУРСУ

Анотація. У статті розглядається методика формування прагматичної компетентності з англійської мови на основі сучасного цифрового дискурсу. Обґрунтовано актуальність прагматичної компетентності в умовах глобалізації та цифровізації освіти, що вимагає від студентів уміння розуміти комунікативні наміри співрозмовника, дотримуватися соціальних норм та обирати адекватні мовні стратегії для ефективної комунікації через електронну пошту, чати, форуми, соціальні мережі та освітні платформи.

Досліджено специфічні характеристики цифрового дискурсу, а саме: поліхронну комунікацію, інтерактивний характер взаємодії учасників, оперативність обміну повідомленнями та застосування мультимодальних ресурсів, які слугують засобом компенсації невербального компонента спілкування. Запропоновано класифікацію комунікативних інтенцій відповідно до жанрової специфіки цифрового дискурсу: формулювання ввічливих запитів та запитань уточнювального характеру в соціальних мережах; тактовне висловлення незгоди на форумах та в дискусійних майданчиках; ініціювання пропозицій щодо надання допомоги та встановлення партнерської взаємодії засобами електронної кореспонденції; артикуляція конструктивних критичних зауважень під час онлайн-нарад на платформах Zoom та Teams; вербалізація вдячності та схвального оцінювання в месенджерах; демонстрація емоційної підтримки із залученням емотиконів у полікодових повідомленнях.

Описано експериментальне дослідження, проведене на базі Черкаського державного технологічного університету (кафедра іноземних мов та міжнародної комунікації), яке підтвердило ефективність запропонованої методики. Практичне застосування включало аналіз коментарів із визначенням тональності та наміру автора, участь у дискусіях із відпрацюванням прагматичних стратегій, написання листів із дотриманням норм ввічливості.

Отримані результати засвідчили суттєву позитивну динаміку рівня сформованості прагматичної компетентності респондентів унаслідок інтеграції в навчальні курси з англійської мови спеціально розробленого блоку вправ, орієнтованого на розвиток цієї компетентності. Експериментальна робота підтвердила, що інтеграція реальних комунікативних ситуацій та симуляція віртуальної інтеракції забезпечує формування у здобувачів освіти здатності варіювати мовленнєві засоби з урахуванням жанрової специфіки, комунікативних інтенцій та соціокультурних параметрів контексту.

Ключові слова: прагматична компетентність, цифровий дискурс, англійська мова, комунікативні інтенції, полікодовість, мережевий етикет, віртуальна комунікація.

Постановка проблеми. У контексті глобалізації освітнього простору та стрімкого розвитку цифрових технологій формування прагматичної компетентності з англійської мови набуває особливої актуальності. Сучасний цифровий дискурс характеризується специфічними комунікативними практиками, які суттєво відрізняються від традиційних форм мовленнєвої взаємодії, що зумовлює необхідність перегляду усталених методичних підходів до викладання англійської мови у закладах вищої освіти [1, с. 190].

За даними Європейської Комісії, станом на 2023 рік близько 87% молодих європейців віком від 16 до 24 років щоденно використовують цифрові платформи для спілкування англійською мовою, проте лише 34% демонструють належний рівень прагматичної компетентності у віртуальному середовищі [2]. Дослідження Британської Ради 2024 року засвідчують, що 62% викладачів англійської мови відчувають потребу в оновленні методичного інструментарію для ефективного навчання студентів прагматичних аспектів цифрової комунікації [3].

На нашу думку, найбільш проблемними є питання розвитку соціопрагматичної та прагмалінгвістичної компетентностей в умовах цифрової комунікації, позаяк конвенційні методичні підходи не беруть до уваги особливості віртуального дискурсу, зокрема його полікодовий характер, інтерактивну природу та високу варіативність. Згідно з даними дослідження Cambridge Assessment English (2023), здобувачі освіти відчувають суттєві труднощі в ідентифікації та застосуванні прагматичних індикаторів у цифровій інтеракції, що спричиняє комунікативні збої у 48% випадків міжкультурного онлайн-спілкування [4].

Якщо методичні підходи до формування прагматичної компетентності не адаптуються до реалій цифрового дискурсу – виникає ризик формування неповноцінної комунікативної компетентності випускників, що здатне знижувати їхню конкурентоспроможність на глобальному ринку праці та обмежувати можливості ефективної міжкультурної взаємодії у професійному середовищі. Дані LinkedIn Learning (2024) свідчать, що 73% роботодавців вважають прагматичну компетентність у цифровому англомовному спілкуванні критично важливою навичкою для фахівців міжнародного рівня [5].

Відтак, існує об'єктивна необхідність у створенні теоретично обґрунтованої методичної системи розвитку прагматичної компетентності з англійської мови, що враховуватиме характерні ознаки актуального цифрового дискурсу та сприятиме формуванню готовності студентів до продуктивної інтеракції у глобальному віртуальному просторі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичне підґрунтя прагматичної компетентності як компонента комунікативної компетенції всебічно висвітлено у працях зарубіжних дослідників. Зокрема, E. Mokoro [6] досліджує природу прагматичної компетентності у контексті засвоєння іноземної мови та наголошує на її визначальній ролі у забезпеченні комунікативної успішності. Аналогічні положення обґрунтовують F. Vakhobova, G. Sabirova, G. Zakirova [7], які зосереджують увагу на ролі цифрового освітнього простору у становленні прагматичних навичок здобувачів освіти, підтверджуючи результативність технологічно насиченого навчального процесу.

Питання цілеспрямованого формування прагматичних навичок у цифровому форматі розкрито в працях R. Rafiq та M. Yavuz [8], які емпірично підтверджують результативність онлайн-тренінгів мовленнєвих актів. Значний внесок у дослідження методичних стратегій формування прагматичної компетентності в умовах цифрового дискурсу зробили M. Shaffaqat, M. Martín de Vidales Martín, W. Hussain [9], наголошуючи на необхідності інтеграції автентичних онлайн-ситуацій спілкування у навчальний процес.

Окремий напрям досліджень становлять праці, присвячені використанню цифрових інструментів у навчанні іноземних мов. M. Kannadhasan [10] розглядає потенціал цифрових ресурсів для розвитку прагматичних умінь, підкреслюючи значення інтерактивності та адаптивності навчальних платформ. В українській методичній науці проблему формування мовленнєвої компетентності майбутніх учителів англійської мови вивчає М. Миколів [11], акцентуючи увагу на інтегрованому підході до розвитку мовленнєвих умінь.

Вагомий внесок у дослідження цифрового компонента іншомовної підготовки зробила А. Драч [12], яка обґрунтовує доцільність використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні читання майбутніх учителів англійської мови. Проблеми формування дискурсивної компетентності в контексті іншомовного навчання розкрито в роботі Н. Соловйової, І. Салати, Л. Сорочан [13], де підкреслюється роль інтерпретації тексту як основи ефективної комунікації.

Методичні аспекти розвитку мовленнєвої компетентності студентів нефілологічних спеціальностей аналізує О. Лакійчук [1], доводячи необхідність урахування професійного контексту мовлення. Водночас О. Юр'єва [14] обґрунтовує ефективність методу комунікативних завдань у формуванні практичних умінь англомовного спілкування, що є особливо актуальним у цифровому освітньому середовищі.

Отже, аналіз наукової літератури свідчить про зростаючий інтерес дослідників до проблематики формування прагматичної компетентності з англійської мови в умовах цифрового дискурсу. Водночас питання розроблення цілісної методичної моделі розвитку прагматичної компетентності на основі актуальних цифрових комунікативних практик потребує подальшого вивчення, що зумовлює актуальність наукових пошуків у даному напрямі.

Мета дослідження – теоретичне обґрунтування та розробка методики формування прагматичної компетентності з англійської мови на основі сучасного цифрового дискурсу у студентів закладів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Сучасна глобалізація та цифровізація в освіті роблять прагматичну компетентність життєво важливою для майбутньої роботи студентів. Прагматична компетентність дозволяє студентам розуміти повідомлення співрозмовника, дотримуватися належних соціальних норм, вибирати правильний підхід до комунікації та передавати свої наміри через різні цифрові платформи, такі як електронна пошта, чати, форуми, соціальні мережі та освітні платформи [6, с. 18].

Цифровий дискурс як особлива форма комунікації характеризується полімодальністю, що передбачає одночасне використання вербальних, візуальних та аудіальних засобів передачі інформації [10]. Специфіка віртуального середовища зумовлює необхідність миттєвого реагування на повідомлення співрозмовників, що вимагає від учасників комунікації розвинених навичок контекстуального аналізу, уміння ідентифікувати імпліцитні смисли та адекватно інтерпретувати комунікативні наміри за відсутності невербальних сигналів. Інтерактивний характер цифрової взаємодії передбачає постійну зміну комунікативних ролей, що ставить перед студентами завдання оперативного переключення між позиціями адресанта та адресата.

Методичний підхід до формування прагматичної компетентності в умовах цифрового дискурсу ґрунтується на залученні автентичного контенту, що відображає реальні комунікативні практики англомовного віртуального середовища. Дидактичну базу становлять коментарі користувачів соціальних мереж, зразки ділового та неформального електронного листування, фрагменти дискусій на освітніх платформах та тематичних форумах, відео- та аудіоматеріали, що демонструють особливості синхронної онлайн-комунікації.

Методичний апарат практичного спрямування репрезентовано системою тренувальних завдань, що мають на меті становлення фундаментальних прагматичних умінь: конструювання ввічливих контраргументів за умови збереження сприятливого клімату обговорення, висловлення альтернативної позиції із

залученням стратегій мітигації та пом'якшувальних мовних одиниць, реалізація змістовного зворотного зв'язку на принципах партнерської взаємодії та мовленнєвого такту, генерування запитань роз'яснювального типу без завдання шкоди комунікативній гармонії діалогу. Спеціальну увагу сконцентровано на набутті здатності переключати стилістичні регістри мовленнєвої поведінки з урахуванням міри офіційності дискурсивної ситуації та рольового статусу співучасників мовленнєвого акту.

При формуванні прагматичної компетентності в умовах цифрового дискурсу важливо не лише ознайомлювати студентів із мовними структурами, а й демонструвати, як конкретні висловлювання реалізують певні комунікативні функції в різних жанрах. Зокрема, ввічливі запити та уточнювальні конструкції на кшталт «Could you please clarify the last point in your post?» [4], «Let me know if I misunderstood your point» [5] або «I'm not sure I understand, could you explain further?» [14] сприяють відпрацюванню навичок адекватного реагування на повідомлення співрозмовника в умовах віртуальної комунікації. Використання таких форм сприяє розвитку здатності адаптувати мовні засоби до ситуації, враховувати соціокультурний контекст та підтримувати ввічливий тон, що є ключовим для будь-якої професійної комунікації.

Дипломатичне заперечення та висловлення альтернативної точки зору є ще однією важливою сферою практичного застосування прагматичних стратегій у цифровому дискурсі. Висловлювання на кшталт «I see your point, but I think we might consider an alternative approach» [7], «That's an interesting perspective; however, I would like to suggest…» або «I might be wrong, but based on the data, I think…» [8] демонструють, як можна виражати свою думку, не порушуючи ввічливості та взаємоповаги у спілкуванні. У цифрових жанрах, де відсутні невербальні сигнали, такі формулювання дозволяють уникати конфліктів і зберігати конструктивний характер дискусії.

Пропонування допомоги та налагодження партнерської взаємодії у віртуальному просторі за допомогою конструкцій «If you like, I can share some examples from my research», «I'm happy to collaborate on this task, let me know how I can help» або «Could we schedule a meeting to discuss this further?» [9] забезпечує розвиток навичок кооперативного спілкування. Зазначені мовленнєві формули формують у здобувачів освіти здатність ініціювати спільну діяльність та вибудовувати комунікацію на засадах взаємодопомоги, що набуває особливої значущості у контексті навчальних проєктів та професійної діяльності, де інтеракція здійснюється переважно у цифровому форматі.

Дискурсивні моделі експлікації вдячності та позитивної атестації, ілюстровані зразками «Thanks for the detailed explanation, it really helped me understand», «I appreciate your feedback, I will incorporate your suggestions» або «Great job!» [10], детермінують розвиток умінь адекватного реагування на комунікативну контрибуцію співучасника дискурсу, збереження конструктивної тональності мовленнєвої взаємодії та генерування сприятливої комунікативної атмосфери в цифровому просторі. Імплементація емодзі та гетерогенних семіотичних засобів, як-от «I'm a bit confused, could you clarify?» або «Congratulations on completing the task!» [10], створює можливості для екстеріоризації емотивного складника комунікативної події та компенсує редукованість невербального інструментарію, що ампліфікує виражальний арсенал онлайн-дискурсу та оптимізує його декодування реципієнтом.

Онлайн-дискусії та обговорення, що реалізуються через висловлювання типу «I see your argument, I would also like to add…», «Let's explore this idea together» або «How do you think we can improve this approach?» [6] розвивають здатність артикулювати власну позицію, брати до уваги аргументацію співрозмовників та підтримувати динаміку полеміки. Такі завдання сприяють відпрацюванню комунікативної гнучкості та вміння адаптувати мовленнєві засоби відповідно до жанру, комунікативної інтенції та соціопрагматичних параметрів цифрового дискурсу.

Залучення презентованих зразків до навчального процесу дає змогу не тільки ознайомити студентів із відповідними мовленнєвими патернами, але й забезпечити розвиток цілісної прагматичної компетентності, яка передбачає розпізнавання комунікативних намірів партнера по діалогу, вибір доречних мовленнєвих тактик, слідування нормам мережевої поведінки та готовність до результативної інтеракції в міжнародному англомовному онлайн-середовищі.

У табл. 1 наведено узагальнені приклади висловлювань студентів у різних цифрових жанрах для формування прагматичної компетентності.

Для перевірки ефективності методики формування прагматичної компетентності в цифровому дискурсі на основі автентичних мультимодальних матеріалів було проведено експеримент на базі Черкаського державного технологічного

Таблиця 1

Приклади цифрових висловлювань студентів для формування прагматичної компетентності*

Жанр цифрового дискурсу	Тип комунікативного наміру	Приклади англійських висловлювань
Соціальні мережі	Уточнення	«Could you please clarify the last point in your post?»; «Let me know if I misunderstood your point»
Форум / Обговорення	Дипломатичне заперечення	«I see your point, but I think we might consider an alternative approach»; «That's an interesting perspective; however, I would like to suggest…»
Електронна пошта	Пропозиція допомоги	«If you like, I can share some examples from my research»; «Could we schedule a meeting to discuss this further?»; «I'm happy to collaborate on this task, let me know how I can help»
Онлайн-дискусія (Zoom, Teams)	Конструктивна критика	«I might be wrong, but based on the data, I think…»; «I see your argument, I would also like to add…»; «Let's explore this idea together»
Соціальні мережі / Чати	Вираження подяки	«Thanks for the detailed explanation, it really helped me understand»; «I appreciate your feedback, I will incorporate your suggestions»
Мультимодальні повідомлення	Емоційна підтримка	«Great job! 👏»; «I'm a bit confused, could you clarify?»; «Congratulations on completing the task!»
LMS / освітні платформи	Запит уточнення / інструкції	«Please find attached my draft for review. I would appreciate your feedback.»; «If you have time, could you review my solution for the task?»

**Джерело: складено автором на основі [8; 10].*

університету (кафедра іноземних мов та міжнародної комунікації), загалом 62 учасники. Дослідження включало початкову діагностику та підсумкове оцінювання, під час якого студенти виконували завдання на розпізнавання комунікативних намірів, написання електронних листів, участь у дискусійних форумах та онлайн-чатах, а також моделювання цифрових комунікативних ситуацій із застосуванням мультимодальних засобів.

Наведемо зразки завдань, що використовувалися під час проведення експериментального дослідження.

Завдання 1. Ідентифікація комунікативних намірів. Студенти аналізували коментар із соціальної мережі: *«I hear what you're saying, but have you considered looking at it from a different angle?»* Необхідно було визначити комунікативний намір автора (дипломатичне заперечення), ідентифікувати мовні маркери хеджування (*I hear what you're saying*, *have you considered*) та пояснити їхню прагматичну функцію у збереженні позитивної тональності дискусії.

Завдання 2. Трансформація регістру висловлювання. Вихідне повідомлення з неформального чату: *«Hey, your idea doesn't really work for me. Can we do something else?»* Студенти трансформували його для офіційного електронного листа викладачу: *«Dear Professor Smith, thank you for sharing your suggestion. While I appreciate the approach, I was wondering if we might explore an alternative direction that could better align with the project objectives. I would be grateful for your guidance on this matter.»*

Завдання 3. Написання електронного листа. Комунікативна ситуація: необхідність звернутися до викладача з проханням про продовження терміну здачі завдання. Студенти укладали лист із використанням формул ввічливості (*I hope this email finds you well*), пом'якшувальних конструкцій (*I was wondering if it would be possible*), обґрунтуванням причини та вираженням вдячності (*I would greatly appreciate your understanding in this matter*).

Завдання 4. Моделювання онлайн-дискусії. Тема дискусії на платформі Zoom: *«Should universities replace traditional lectures with online learning?»* Учасники отримували ролі: модератор, прихильник онлайн-навчання, опонент. Перелік обов'язкових прагматичних стратегій: вираження часткової згоди (*You make a valid point, and I would add that...*), ввічливе переривання (*Sorry to interrupt, but I'd like to address...*), запит на уточнення (*Could you elaborate on what you mean by...?*), підсумовування позиції співрозмовника (*So, if I understand correctly, you're suggesting that...*).

Завдання 5. Аналіз прагматичних невдач. Вихідне повідомлення з ознаками комунікативного збою: *«Your report is wrong. Fix it.»* Студенти визначали причини невдачі (відсутність хеджування, порушення принципу ввічливості, імперативний тон) та пропонували прагматично коректну альтернативу: *«Thank you for submitting your report. I noticed a few areas that might benefit from revision. Would you mind taking another look at the data in section 3? Please let me know if you have any questions.»*

Завдання 6. Мультимодальне повідомлення. Ситуація: надання позитивного зворотного зв'язку колезі у робочому чаті після успішного завершення проєкту. Студенти створювали повідомлення з поєднанням вербального компонента (*Fantastic work on the presentation! Your analysis of the market trends was particularly insightful*) та доречних емодзі (👏, ⭐), дотримуючись балансу між неформальністю чату та професійним контекстом комунікації.

Результати дослідження продемонстрували значне зростання сформованості прагматичної компетентності студентів. На рис. 1 наочно відображає цифрові дані експерименту без заокруглення для забезпечення їхньої реалістичності.

Порівняльний аналіз початкових та підсумкових показників виявив позитивну динаміку за всіма критеріями оцінювання. Найвиразнішу позитивну динаміку зафіксовано за критерієм «здатність формулювати уточнювальні питання», де показник зріс із 31,49% до 64,87%, тобто на 33,38 відсоткових пунктів. Водночас критерій «прагматичне використання емодзі» засвідчив зростання з 29,88% до 61,23% (приріст 31,35 в.п.), що корелює з інтенсивним опрацюванням мультимодальних матеріалів упродовж семестру.

Критерій «дотримання цифрового етикету» досяг найвищого абсолютного значення серед усіх показників – 73,88% на етапі підсумкового оцінювання порівняно з 46,75% на початковому етапі. Такий результат пояснюється система-

Рис. 1. Рівень сформованості прагматичної компетентності студентів до та після впровадження методики*

**Джерело: складено автором на основі проведеного експкериментального дослідження базі Черкаського державного технологічного університету (кафедра іноземних мов та міжнародної комунікації).*

тичним виконанням завдань із написання електронних листів та моделюванням комунікативних ситуацій на освітніх платформах. Показник комунікативної гнучкості у чатах підвищився з 40,18% до 72,11%, адекватності мовленнєвої реакції – з 42,37% до 70,92%.

Позитивні зрушення відбулися також у володінні дипломатичними висловами (з 35,62% до 67,54%) та врахуванні соціального контексту (з 37,84% до 68,17%). Означені результати є закономірним наслідком цілеспрямованого відпрацювання стратегій ввічливого заперечення та аргументованої критики в умовах синхронної комунікації через платформи Zoom і Teams. Показник володіння мовленнєвими стратегіями зріс із 34,56% до 65,43%, уміння вести онлайн-дискусію – з 39,21% до 69,54%.

Рефлексивний аналіз педагогічних працівників, задіяних у процесі експериментальної верифікації методики, виявив значну інтенсифікацію мотиваційного компонента студентів щодо оволодіння прагматичною площиною англійської мови, детермінованого осмисленням учасниками дослідження тісної кореляції навчальних завдань із їхнім автентичним досвідом цифрової інтеракції. Здобуті компетенції надають можливість майбутнім спеціалістам органічно долучитися до англомовного дискурсу світового віртуального простору, що у перспективі зумовлюватиме їхнє професійне зростання та оптимізацію кар'єрного шляху.

На підставі вищевикладеного правомірно стверджувати, що апробована методика характеризується прикладною значущістю для фахової підготовки майбутніх філологів-англістів та доцільна для імплементації в освітню практику закладів вищої освіти України.

Висновки. Реалії сьогодення, детерміновані посиленням глобалізаційних процесів та всеохопною цифровізацією освітнього простору, формують перед здобувачами вищої освіти вимоги, що суттєво виходять за межі засвоєння граматичного ладу та лексичного інвентарю мови. Майбутнім спеціалістам необхідно набути здатності інтерпретувати комунікативні інтенції учасників дискурсу, послуговуватися конвенціями мережевої поведінки та застосовувати прагматичний репертуар, релевантний особливостям відповідного жанру онлайн-комунікації.

Тестування методики під час практичних занять базі Черкаського державного технологічного університету (кафедра іноземних мов та міжнародної комунікації) продемонструвало помітний поступ студентів у сфері прагматичних навичок. Опрацювання постів із соціальних мереж, електронних листів, бесід на форумах та месенджерів із використанням емодзі допомогло студентам засвоїти техніки чемного звернення, делікатного вираження іншої думки, формулювання корисних відгуків та організації спільної діяльності за умов, що імітують повсякденне онлайн-спілкування.

Узагальнюючи, поєднання зразків інтернет-комунікації з навчанням англійської мови прокладає дорогу до засвоєння прагматичної компетентності, стимулює допитливість студентів та готує майбутніх спеціалістів до ефективної фахової взаємодії у міжнародному англомовному просторі. Підсумки експерименту засвідчують доцільність активнішого застосування представленої методики у навчальному процесі майбутніх філологів.

Література:

1. Лакійчук О. В. Formation of speech competence in English language in students of technical specialties. Інноваційна педагогіка. 2021. Вип. 41. С. 189–193. URL: https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/41/1.10.
2. European Commission. Digital Education Action Plan: policy background. European Education Area. URL: https://education.ec.europa.eu/focus-topics/digital-education/plan.
3. Британська Рада. Британська Рада сприятиме розвитку вчителів англійської мови. Освіта.ua. URL: https://osvita.ua/school/92034/.
4. Cambridge Assessment English. Research and validation: published research. 2023. URL: https://www.cambridgeenglish.org/research-and-validation/published-research/.
5. LinkedIn Learning. Workplace Learning Report. 2024. URL: https://learning.linkedin.com/resources/workplace-learning-report.
6. Mokoro E. Pragmatic competence in second language learners. *European Journal of Linguistics*. 2024. Vol. 3, № 2. P. 15–28. URL: https://www.researchgate.net/publication/382154726_Pragmatic_Competence_in_Second_Language_Learners.
7. Vakhobova F., Sabirova G., Zakirova G. The digital decade (2014-2024): pragmatic competence for EFL learners in a tech-enhanced classroom. *Forum for Linguistic Studies*. 2025. Vol. 7, № 8. P. 966–981. URL: https://doi.org/10.30564/fls.v7i8.10288.
8. Rafiq R., Yavuz M. A. The effectiveness of online pragmatic training on essential speech acts. *Heliyon*. 2024. Article e31763. URL: https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2024.e31763.
9. Shaffaqat M., Martín de Vidales Martín M., Hussain W. Teaching pragmatic competence: challenges and strategies for second language learners in the digital age. Advance Social Science Archive Journal. 2025. Vol. 4, № 1. URL: https://doi.org/10.5281/zenodo.17046754
10. Kannadhasan M. Developing pragmatic competence using digital tools. Research Journal of Teaching Language and Literature Education. 2025. URL: https://scientific-board.com/index.php/rjtlle/article/view/28
11. Миколів М. Інтегроване формування мовленнєвої компетентності у майбутніх викладачів англійської мови. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Педагогіка*. № 1. 2020. С. 13–144. URL: https://journals.tnpu.ternopil.ua/index.php/pedagogy/article/view/396
12. Драч А. С. Використання інформаційно-комунікаційних технологій для навчання читання майбутніх учителів англійської мови. Іноземні мови. № 3. 2015. С. 37–44. DOI: https://doi.org/10.32589/im.v0i3.122513 URL: http://fl.knlu.edu.ua/article/view/122513/117348.
13. Соловйова Н., Салата І., Сорочан Л. Формування дискурсивної компетентності через інтерпретацію літературного дискурсу у навчанні іноземної мови. Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. 2024. Т. 25. С. 112–134. URL: https://journal.kdpu.edu.ua/filstd/uk/article/view/8151.
14. Юр'єва О. Ю. Метод комунікативних завдань у навчанні англійської мови. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філологія. 2017. Вип. 64. URL: https://journals.oa.edu.ua/Philology/article/view/1995 .

Lanskykh O., Slyvka N., Dernova T. The methodology for developing pragmatic competence in English based on modern digital discourse

Summary. The article examines the methodology for developing pragmatic competence in English based on modern digital discourse. The relevance of pragmatic competence in the context of globalization and digitalization of education is substantiated, which requires students to understand

the communicative intentions of interlocutors, adhere to social norms, and choose adequate language strategies for effective communication through email, chats, forums, social networks, and educational platforms.

The specific characteristics of digital discourse are studied, namely: polychronic communication, interactive nature of interaction between participants, promptness of message exchange and use of multimodal resources that serve as a means of compensating for the non-verbal component of communication. A classification of communicative intentions is proposed according to the genre specifics of digital discourse: formulation of polite requests and clarifying questions in social networks; tactful expression of disagreement in forums and discussion platforms; initiation of offers of assistance and establishment of partnership interaction by means of electronic correspondence; articulation of constructive criticism during online meetings on Zoom and Teams platforms; verbalization of gratitude and positive evaluation in messengers; demonstration of emotional support with the involvement of emoticons in polycode messages.

An experimental study conducted at the Cherkasy State Technological University (Department of Foreign Languages and International Communication) is described, which confirmed the effectiveness of the proposed methodology. Practical application included analysis of comments to determine tone and author's intention, participation in discussions with practice of pragmatic strategies, and writing emails in compliance with politeness norms.

The results obtained showed a significant positive dynamics in the level of formation of the respondents' pragmatic competence due to the integration into English language courses of a specially designed block of exercises focused on the development of this competence. The experimental work confirmed that the integration of real communicative situations and simulation of virtual interaction ensures the development of learners' ability to vary linguistic means with consideration of genre specificity, communicative intentions, and sociocultural context parameters.

Key words: pragmatic competence, digital discourse, English language, communicative intentions, polycoding, network etiquette, virtual communication.

Дата першого надходження статті до видання: 24.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

УДК 811.111'37:621
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.20

Литвинко О. А.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов
Сумського національного аграрного університету
https://orcid.org/0000-0002-2241-3776

ПРОБЛЕМА ТЕРМІНА І ПРОФЕСІОНАЛІЗМА У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ ТЕРМІНОСИСТЕМІ СУДОЧИНСТВА

Анотація. У статті досліджено проблему співвідношення термінів і професіоналізмів у сучасній англійській терміносистемі судочинства. Актуальність роботи зумовлена зростанням ролі англійської мови в міжнародній правовій комунікації, активізацією процесів глобалізації та інтеграції правових систем, а також потребою в точному, однозначному й стандартизованому використанні юридичної лексики. В умовах міжкультурної взаємодії особливого значення набуває забезпечення семантичної прозорості та уніфікованості правничих термінів, що сприяє ефективному функціонуванню правових інституцій.

Особливу увагу в дослідженні приділено аналізу структурних, семантичних і функціональних особливостей термінологічних одиниць та професіоналізмів у професійному юридичному дискурсі. Об'єктом дослідження є сучасна англійська терміносистема судочинства, а предметом – специфіка функціонування термінів і професіоналізмів у межах цієї системи. Матеріалом слугували близько 3000 термінологічних одиниць, відібраних із авторитетних лексикографічних джерел, нормативних документів та фахових юридичних видань.

У роботі охарактеризовано фахову мову як різновид спеціалізованої комунікації, спрямованої на передавання професійної інформації з максимальною точністю та логічною впорядкованістю. Визначено основні відмінності між нормативними термінами та професіоналізмами за критеріями кодифікованості, сфери функціонування, стабільності значення та комунікативної спрямованості. Проаналізовано професіоналізми як неофіційні, варіативні або скорочені відповідники термінів, що виникають у процесі практичної діяльності юристів і судових працівників.

Окрему увагу приділено вивченню професійних скорочень, абревіатур та фразеологічних одиниць, їхній ролі у процесі мовної економії та підвищенні комунікативної ефективності. Встановлено, що терміни забезпечують стабільність, точність і стандартизацію юридичного мовлення, тоді як професіоналізми сприяють його динамічності, гнучкості та адаптації до практичних потреб професійного середовища. Доведено, що взаємодія цих елементів формує багаторівневу й функціонально збалансовану терміносистему.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання його результатів у сфері юридичного перекладу, викладанні фахової англійської мови, укладанні спеціалізованих словників, а також у вдосконаленні міжкультурної правової комунікації та професійної підготовки майбутніх юристів.

Ключові слова: терміносистема судочинства, термін, професіоналізм, абревіатура, фразеологізм, правова комунікація, сфера застосування.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку лінгвістики одним із провідних і водночас найбільш складних завдань є комплексне й системне вивчення термінологічної лексики як специфічного мовного прошарку. У фокусі наукових досліджень перебувають питання її структурної організації, семантичного наповнення, особливостей функціонування, а також принципів формування та перспектив подальшого розвитку. Важливе місце в цьому контексті посідає аналіз внутрішньої структури термінів, способів їх словотвірної репрезентації, семантичних змін і варіативності значень у межах різних галузей наукової та професійної діяльності.

Особливу увагу дослідників зосереджено на вивченні професійних термінологій і цілісних терміносистем, що сформувалися як у процесі еволюції, так і внаслідок інтенсивного поступу науки, техніки та інформаційних технологій. Такі системи розглядають як динамічні утворення, здатні до постійної трансформації та адаптації відповідно до нових комунікативних потреб суспільства.

У сучасному мовознавстві актуальними залишаються проблеми стандартизації та уніфікації термінологічних систем, оскільки точність і однозначність термінів є необхідною умовою ефективної фахової комунікації. Водночас увага науковців зосереджується на дослідженні неологізмів, моделей термінотворення, запозичень і внутрішньомовних засобів номінації, що засвідчує актуальність та практичну значущість термінологічних студій.

Термінологічна лексика впродовж тривалого часу перебуває у фокусі наукових досліджень лінгвістів [1], [2], [3]. У своїх наукових працях дослідники зосереджують увагу на формуванні ґрунтовної доказової бази, що підтверджує одну з визначальних характеристик терміна – його орієнтацію на моносемічність.

Дослідження термінології судочинства сучасної англійської мови є актуальним з огляду на провідну роль англійської мови як засобу міжнародної правової комунікації. Умови глобалізації та активного розвитку міждержавного співробітництва зумовлюють потребу в точному та однозначному використанні юридичних термінів у правозастосовній практиці. Судочинна термінологія характеризується високим рівнем спеціалізації, складною семантичною структурою та значною кількістю історично зумовлених елементів, що потребує системного лінгвістичного аналізу. Вивчення особливостей її формування та функціонування сприяє підвищенню якості юридичного перекладу та міжкультурної комунікації.

Крім того, аналіз сучасної англомовної судової термінології дає змогу виявити тенденції її розвитку в умовах цифровізації

та реформування правових систем. Важливим аспектом є також проблема стандартизації юридичних термінів, що забезпечує правову визначеність і стабільність правовідносин. Таким чином, дослідження термінології судочинства сучасної англійської мови має теоретичну та практичну цінність для мовознавства та юридичної галузі [4, с. 55].

Дослідження професіоналізмів в англійській терміносистемі судочинства є актуальним, оскільки вони відображають специфіку неофіційного та напівофіційного професійного спілкування юристів, суддів і працівників правової сфери. Аналіз професіоналізмів дає змогу глибше зрозуміти взаємозв'язок між нормативною термінологією та реальною мовною практикою судочинства. Крім того, їх вивчення сприяє підвищенню точності юридичного перекладу та адекватності міжкультурної комунікації. Виявлення особливостей семантики й уживання професіоналізмів допомагає уникати неоднозначного тлумачення правових текстів. Таким чином, дослідження професійної лексики в межах англомовної судової терміносистеми має важливе теоретичне й прикладне значення.

Об'єкт нашого аналізу – сучасна англійська терміносистема судочинства, предмет дослідження проблема терміна і професіоналізма у зазначеній терміносистемі.

Матеріалом дослідження слугує корпус спеціалізованої лексики, що охоплює близько 3000 термінологічних одиниць, відібраних методом суцільної вибірки з авторитетних лексикографічних джерел, а також із періодичних фахових видань у галузі юриспруденції. Добір мовного матеріалу здійснювався з урахуванням його репрезентативності, актуальності та відповідності сучасному стану розвитку правничої терміносистеми. Загальний обсяг опрацьованих джерел становить приблизно 5000 сторінок тексту, що забезпечує достатню емпіричну базу для проведення комплексного лінгвістичного аналізу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інтенсивна активізація інтеграційних процесів наприкінці XX – на початку XXI століття у світовому масштабі та, зокрема, в межах європейського простору, спрямована на формування єдиних правових стандартів, що відповідають сучасним потребам суспільного та цивілізаційного розвитку, зумовлює необхідність системного впорядкування юридичної терміносистеми. Умови міждержавного співробітництва, гармонізації законодавства та уніфікації правових норм вимагають чіткого й узгодженого використання термінології судочинства. У зв'язку з цим актуалізується потреба в її стандартизації, унормуванні та, за потреби, структурному перегляді й оновленні. Перебудова правових систем у контексті інтеграційних процесів супроводжується появою нових понять і категорій, що потребують адекватної мовної репрезентації. Водночас окремі традиційні терміни зазнають семантичних змін або потребують переосмислення відповідно до сучасних реалій. Таким чином, розвиток інтеграційних процесів спричиняє необхідність комплексного лінгвістичного аналізу юридичної терміносистеми з метою забезпечення її функціональної ефективності та відповідності актуальним суспільним запитам.

Вивчення сучасних тенденцій удосконалення юридичної термінології, аналіз природи термінів та особливостей їх функціонування, а також дослідження деривaційних процесів у правничій термінологічній лексиці перебувають у центрі уваги багатьох науковців. На сучасному етапі розвитку мовознавства лінгвісти зосереджують увагу на проблемах систематизації та стандартизації юридичної термінології, а також на вивченні специфіки формування й функціонування правничої терміносистеми в межах загальномовної системи. Зазначені питання висвітлено у працях таких дослідників, як Коваль О. [5], 6. Романюк О., Бялик В. [6], Лазарєв В.. [7], Лисенко О. [8] Захарова К. [9] та ін. У своїх дослідженнях науковці аналізують логічні й лінгвістичні критерії ідентифікації термінів, прагнуть відмежувати їх від одиниць загальновживаної лексики. Особлива увага приділяється з'ясуванню лексико-структурних особливостей професійної термінологічної лексики та визначенню її місця в сучасному мовному просторі.

Доцільно зазначити, що функціонування професійної лексики, визначення її місця у системі мови є недостатньо вивченими, чим і обумовлена актуальність проведеного дослідження.

Метою роботи є вивчення характеристик термінів і професіоналізмів у терміносистемі судочинства.

Виклад основного матеріалу. Фахова мова становить різновид спеціалізованого мовлення, що обслуговує певну сферу професійної діяльності або галузь наукового знання. Вона виконує функцію засобу точного, однозначного й системного передавання спеціальної інформації, забезпечуючи ефективну комунікацію між носіями відповідної професійної компетенції. Визначальними характеристиками фахової мови є наявність розвиненої термінологічної бази, стандартизованість мовних засобів, логічна структурованість викладу та орієнтація на високий рівень семантичної точності.

Термін «фахова мова» вперше було введено в науковий обіг представниками Празького лінгвістичного гуртка, які заклали теоретичні засади функціонального підходу до дослідження мовних явищ. У межах цього напряму мову розглядали як цілісну функціональну систему засобів вираження, що формується, розвивається та функціонує відповідно до конкретних комунікативних завдань і потреб мовців. Основна концепція цього підходу полягала в усвідомленні залежності мовної організації від соціальних, професійних і прагматичних чинників, що визначають цілі спілкування [10, с. 148].

Професійне мовлення розглядаємо як некодифіковану, варіативну форму функціонування спеціалізованих мовних засобів, що утворюється й розвивається в межах певної професійної спільноти. Воно характеризується відсутністю чітко встановлених нормативних вимог і переважно реалізується в усному або напівофіційному спілкуванні фахівців. Основним призначенням професійного мовлення є забезпечення ефективної комунікативно-прагматичної взаємодії між учасниками професійного дискурсу [3, с. 89].

Серед мовних чинників формування професійного мовлення важливе місце посідає прагнення до економії мовних засобів, зокрема до скорочення форм. У результаті цього процесу виникають складноскорочені слова, абревіатури та усічені лексеми, які, як правило, не фіксуються в наукових текстах та лексикографічних джерелах. Такі одиниці функціонують переважно в межах професійного спілкування та зрозумілі лише обмеженому колу фахівців.

Однією з центральних проблем у вивченні спеціальної лексики є чітке диференціювання термінологічних одиниць та професіоналізмів. Хоча ці два класи мовних одиниць мають певну семантичну та функціональну спорідненість, вони суттєво відрізняються за рівнем нормативності, колом застосування та функціональною спрямованістю.

Водночас можна виділити низку спільних рис, характерних як для термінів, так і для професіоналізмів. До таких ознак належать спеціалізоване значення, формування на його основі окремих лексико-семантичних підсистем, що відрізняються від загальновживаної лексики, а також обмежене коло користувачів і специфічні сфери застосування відповідних мовних одиниць. Саме ці властивості визначають їхню функціональну спрямованість і закріплюють роль професійної лексики в системі національної мови.

Слід підкреслити, що в межах даного дослідження чітко простежується демаркаційна межа між термінологічними одиницями та професіоналізмами. Незважаючи на функціональну спорідненість цих категорій та їхню спільну приналежність до сфери спеціальної лексики, вони не є тотожними й потребують послідовного та системного розмежування [3, с. 89].

У межах досліджуваної термінологічної системи судочинства виділяється група професіоналізмів, що функціонують як неофіційні, варіативні еквіваленти нормативних термінів. Ці професійні мовні одиниці корелюють як з окремими термінами-словами, так і з розгорнутими термінологічними словосполученнями та стійкими термінологічними виразами. Вони формуються в процесі практичної діяльності фахівців і виконують функцію спрощення, скорочення або неформалізації професійної комунікації.

Пор.:

• plea agreement «угода про визнання вини», «приговор за угодою сторін» (термінологічна одиниця); plea bargain «угода про визнання вини» (професіоналізм);

• court «колегія суддів» (термінологічна одиниця); bench «колегія суддів» (професіоналізм);

• procedural document «процесуальний документ» (термінологічна одиниця); brief «процесуальний документ, довідка» (професіоналізм);

• petition «клопотання» (термінологічна одиниця); motion «клопотання» (часто використовується у судовій практиці замість повного формулювання «motion to dismiss» або «motion for summary judgment») (професіоналізм).

Для термінологічної системи судочинства характерна присутність професіоналізмів у вигляді скорочень, що відіграють значну роль у професійному мовленні фахівців галузі. Такі лексичні одиниці відображають загальну тенденцію до раціоналізації мовної діяльності та оптимізації комунікативних процесів, зокрема до зменшення мовних зусиль при збереженні високого рівня інформативності. Використання скорочених форм забезпечує підвищення оперативності та ефективності професійної комунікації, оскільки дозволяє передавати значний обсяг спеціалізованої інформації в максимально стислий часовий проміжок.

Професіоналізми-скорочення, як правило, виникають у межах неофіційного професійного спілкування і спочатку функціонують як варіативні, некодифіковані замінники повних термінологічних найменувань. У процесі їх подальшого розвитку та стабілізації вживання ці одиниці можуть набувати функціональної поширеності та поступово інтегруватися до системи нормативної термінології. У цьому контексті професіоналізми-скорочення доцільно розглядати як перехідну ланку в еволюції спеціальної лексики судочинства.

Пор.:

• Assistant United States Attorney «помічник федерального прокурора США» (термінологічна одиниця); AUSA «помічник федерального прокурора США» (професіоналізм, що використовується в усному та письмовому професійному спілкуванні юристів);

• Director of Public Prosecutions «Директор публічних обвинувачень (керівник прокуратури)» (термінологічна одиниця); DPP «Директор публічних обвинувачень (керівник прокуратури)»(професіоналізм широко використовується в англомовних країнах (Велика Британія, Ірландія, Австралія) у професійному юридичному середовищі для позначення посадової особи, яка очолює систему державного обвинувачення);

• Alternative Dispute Resolution «альтернативне вирішення спорів» (термінологічна одиниця); ADR «альтернативне вирішення спорів» (професіоналізм, який часто використовується юристами як скорочена форма в документах і розмовній практиці).

У межах термінологічної системи судочинства поряд із термінами та скороченими професійними одиницями значну роль відіграють професіоналізми, представлені фразеологічними структурами. Ці мовні одиниці характеризуються стійкістю та відносною відтворюваністю, що забезпечує їх послідовне функціонування у професійному дискурсі. Вони формуються на основі тривалого практичного досвіду та колективного мовного вжитку в межах професійного середовища.

Наприклад:

• beyond a reasonable doubt «юридичний стандарт доказування у кримінальному процесі»;

• burden of proof «обов'язок сторони у суді довести свої твердження»;

• hung jury«журі, яке не змогло дійти єдиної думки щодо винуватості обвинуваченого»;

• plead the Fifth «право обвинуваченого не свідчити проти себе в США»;

• to throw the book at someone «притягнути до повної відповідальності».

Фразеологічні професіоналізми галузі судочинства, хоча й не входять до нормативних термінологічних словників, відіграють важливу роль у неофіційному професійному спілкуванні. Вони забезпечують компактне й образне передавання спеціальної інформації та підвищують комунікативну ефективність взаємодії між фахівцями, демонструючи багатокомпонентність і динамічність термінологічної системи та її тісний зв'язок із практичною мовною діяльністю.

Висновки. Дослідження терміносистеми судочинства сучасної англійської мови засвідчує багатокомпонентність та динамічність спеціальної лексики, що включає терміни, професіоналізми-скорочення та фразеологічні професіоналізми. Терміни забезпечують нормативність, точність і однозначність юридичної комунікації, слугуючи базою для стандартизації та кодифікації мовних засобів у правовій сфері. Професіоналізми-скорочення виникають у неофіційному спілкуванні та спочатку функціонують як варіативні форми, але можуть поступово інтегруватися до нормативної термінології, сприяючи раціоналізації мовлення. Фразеологічні професіоналізми, завдяки своїй стійкості та відносній відтворюваності, виконують комунікативно-прагматичну функцію та забезпечують образне й компактне передавання спеціальної інформації. Використання професіоналізмів у практичній діяльності підвищує ефективність професійної взаємодії та сприяє адекватності юридичного перекладу.

Перспективою подальшого дослідження вбачаємо вивчення структурних особливостей сучасної англійської термінології судочинства.

Література:

1. Кисилиця Ю., Бялик В. Структурні та семантичні особливості англомовних термінів галузі туризму. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія.* 2020. № 44. С. 111–114. https://doi.org/10.32841/2409-1154.2020.44.26.
2. Красівський О. Полісемія та омонімія термінів масмедійної сфери. *Věda a perspektivy.* 2023. № 3(22). С. 290–298. https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-3(22)-290-298.
3. Цепкало Т. Туристичні терміни та професіоналізми в сучасному українському часописі «Вічний мандрівник». *Науковий журнал «Молодий вчений»*. 2023. № 1.1(113.1). С. 88–92. https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-113.1-21.
4. Білоконь К. Особливості Перекладу термінів юридичної сфери з англійської мови. *Науковий вісник ХДУ. Сер. : Перекладознавство та міжкультурна комунікація.* 2018. № 5. С. 55–60. https://tsj.journal.kspu.edu/index.php/tsj/article/view/163
5. Коваль О. Юридична термінологія в сучасній англійській мові: походження та вживання. *Young Scientist.* 2018. № 5 (57). С. 479–483. http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_5%282%29__30
6. Романюк О., Бялик В. Етимологічне походження та історія розвитку англомовної юридичної термінології. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Сер. : Філологія. Соціальні комунікації.* 2020. Том 31 (70). № 3 (1). С. 177–181. DOI https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.3-1/32
7. Лазарєв В. Концептуалізація юридичної термінології:необхідність прозорого термінологічного підходу. *Право і безпека.* 2022. № 1 (84). С. 73–80. https://dspace.univd.edu.ua/entities/publication/536b6375-1ea1-4f0e-943c-80e658c250da
8. Лисенко О. Лінгвістичні аспекти юридичної термінології сучасного законодавства. *Наукові записки національного університету»Острозька академія». Сер. : Філологія.* 2022. № 14 (82). С. 139–142. https://journals.oa.edu.ua/Philology/article/view/3594
9. Захарова К. Лексико-семантичні аспекти перекладу юридичних термінів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2021. № 50 (2). С. 86–89. DOI https://doi.org/10.32841/2409-1154.2021.50-2.20
10. Харицька С., Колісниченко А. Дослідження функціонування професіоналізмів і лінгвістичних технік інкорпорації фахової мови в текстову структуру словника . *Актуальні питання гуманітарних наук.* 2020. № 30. С. 144–151. http://nbuv.gov.ua/UJRN/apgnd_2020_30(3)__25

Lytvynko O. The problem of terms and professionalisms in the modern English legal terminology of judicial proceedings

Summary. The article examines the problem of the correlation between terms and professionalisms in the modern English judicial terminology system. The relevance of the study is determined by the growing role of the English language in international legal communication, the intensification of globalization processes and the integration of legal systems, as well as the need for accurate, unambiguous, and standardized use of legal vocabulary. In the context of intercultural interaction, ensuring semantic transparency and unification of legal terms becomes especially important, contributing to the effective functioning of legal institutions.

Special attention is paid to the analysis of structural, semantic, and functional features of terminological units and professionalisms in professional legal discourse. The object of the study is the modern English judicial terminology system, while the subject is the specific features of the functioning of terms and professionalisms within this system. The research material includes approximately 3,000 terminological units selected from authoritative lexicographic sources, regulatory documents, and specialized legal publications.

The study characterizes professional language as a type of specialized communication aimed at transmitting professional information with maximum accuracy and logical consistency. The main differences between normative terms and professionalisms are identified according to the criteria of codification, sphere of use, semantic stability, and communicative orientation. Professionalisms are analyzed as informal, variable, or abbreviated equivalents of terms that arise in the practical activities of lawyers and judicial professionals.

Particular attention is paid to the study of professional abbreviations, acronyms, and phraseological units and their role in linguistic economy and increasing communicative efficiency. It is established that terms ensure stability, precision, and standardization of legal discourse, while professionalisms contribute to its dynamism, flexibility, and adaptation to the practical needs of the professional environment. It is proved that the interaction of these elements forms a multilevel and functionally balanced terminological system.

The practical significance of the study lies in the possibility of using its results in legal translation, teaching English for legal purposes, compiling specialized dictionaries, as well as improving intercultural legal communication and the professional training of future lawyers.

Key words: judicial terminology system, term, professionalism, abbreviation, phraseological unit, legal communication, sphere of application.

Дата першого надходження статті до видання: 20.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 18.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

UDK 811.111'373.7+811.161.2'373.7'27
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.21

Lukyanchenko I. O.,
PhD in Pedagogy, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of the Germanic Philology and Methods of Teaching Foreign Languages
South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushinsky
https://orcid.org/0000-0003-4762-0736

COMPARATIVE IDIOMS WITH AN ORNITHONYM COMPONENT DESCRIBING HUMAN APPEARANCE IN ENGLISH AND UKRAINIAN

Summary. Phraseological units, as a significant component of the word stock of any language and a linguistic universal, continue to attract sustained scholarly interest within linguistic studies. The article highlights comparative bird idioms denoting human appearance in genetically and structurally different languages – English and Ukrainian. The research aims to analyse the semantic features and cultural connotations of the comparative idioms with an ornithonym component in the contrasted languages. The material for the analysis was fifty-three comparative bird idioms describing human appearance which were obtained through the sampling method from English and Ukrainian dictionaries. The following methods were used for the research: the descriptive method, the linguocultural method and the contrastive method. The analysis made it possible to classify the studied phraseological units into six semantic groups: (1) overall appearance and clothing; (2) color characteristics; (3) physical constitution and individual physical features (parts of the body); (4) posture and manner of movement; (5) physical condition and overall look (visually perceived characteristics as markers of health, fatigue or weakness); (6) voice features as a physical characteristic. Our findings showed the first and third groups as the most productive among them. Both common and divergent features of the bird idioms denoting human appearance were identified. Common is the use of such standard images as a crow, raven, swan which argues the universal nature of certain symbols. At the same time, each language demonstrates a unique system of images: in Ukrainian, these are the images of a heron, crane, nightingale, while in English, the images of a robin, coot and peacock are used. We found out that birds as image-bearers represent both positive and negative connotations but in both languages negative connotations prevail in describing appearance. Thus, comparative bird idioms function in both languages not only as descriptive means but also as samples of cultural stereotypes and evaluative patterns towards human appearance. Our findings may be helpful for teaching contrastive typology of the English and Ukrainian languages, as well as in teaching English as a foreign language.

Key words: comparative idioms, ornithonym, human appearance, comparing (contrasting), positive connotation, negative connotation, English and Ukrainian languages.

Introduction. Phraseologisms are considered to be one of the most representative language units reflecting the linguistic worldview of every nation, its specific mentality, historical, cultural and linguistic development. Comparative idioms are of particular interest for analysis. K. Mizin states that "... comparative phraseology as a universal semiotic and semantic phenomenon is a separate phraseological system of any language" [1, p. 62].

Comparative idioms can be defined as a special type of phraseological units, which are "stable, reproducible, partially or fully reinterpreted expressive language units which having formal features of comparativity are represented by comparative conjunctions or other comparative constructions" [2, p. 8]. Thus, the cognitive mechanism of comparison through which "man has long been comprehending the surrounding world and himself" [3, p. 228] forms the basis of these phraseological units. Comparative idioms are reproduced in the language according to a certain syntactic model and perform reinforcing and emotional-evaluative functions. Within them "lingual and extralingual universal factors which are accumulated mainly by standard images" [1, p. 62] are united. Among these standard images ornithonyms are widely used.

Review of recent research and publications. Research studies by M. Kyrylyuk & N. Stavchuk (2018), I. Kuznietsova & O. Artemenkova (2019), N. Tymoshchuk (2019, 2022), T. Ivasyshyna & O. Demianenko (2023), O. Shulenok (2023) revealed scientists' interest in the phraseological units with an ornithonym component or so-called "bird idioms" including contrastive analysis of their linguistic and cultural peculiarities in English and Ukrainian, as well as scholars' special attention to comparative phraseology (K. Mizin (2007, 2009), N. Barannik (2014), K. Rodionova (2017), etc.). However, despite the considerable number of works devoted to the study of such phraseological units, a number of questions still require further analysis. The current study focuses on the comparative idioms with a bird component that describe human appearance in English and Ukrainian. The study aims to reveal the semantic features of such idioms in two languages, to identify the underlying images and their cultural connotations, to study common and divergent characteristics of these phraseological units in English and Ukrainian. Thus, on the one hand, this research provides deeper insight into understanding of cross-cultural differences and similarities. On the other hand, grasping the image underlying a phraseological unit contributes to a higher level of language proficiency for the Ukrainian learners of English and fosters greater interest in the language study.

This purpose of the article is to analyse comparative bird idioms denoting human appearance in English and Ukrainian in order to identify their semantic peculiarities, cultural connotations. The following objectives were set to achieve this aim: to collect and classify the ornithonym-based comparative idioms describing

human appearance; to examine their semantic content and underlying imagery; to compare the English and Ukrainian units and determine their cross-cultural differences and similarities.

The material for the analysis was fifty-three comparative bird idioms describing human appearance which were obtained through the sampling method from Dictionaries of English Idioms [4; 5; 6] and Ukrainian Phraseological Dictionaries [7; 8]. The data were collected with the help of the following methods: the sampling method was employed to select empirical material, the descriptive method helped to determine the features of the selected idioms, the linguocultural method was used to identify national and cultural connotations, the contrastive method was aimed at identifying common and divergent features of English and Ukrainian comparative idioms.

Presentation of the main material. The analysis of comparative idioms with an ornithonym component in English and Ukrainian has revealed the names of birds as culturally rich image-bearers for describing human appearance. This agrees with T. Ivasyshyna & O. Demianenko's standpoint that phraseological units with a bird-name component add expressive emotionality to the language creating a vivid range of associations [9, p. 106].

The semantic field of appearance includes comparative bird idioms that describe a person's physical features, outward look and visually perceived characteristics. Thus, among the analysed comparative idioms with an ornithonym component we can single out the following semantic groups: (1) overall appearance and clothing; (2) color characteristics; (3) physical constitution and individual physical features (parts of the body); (4) posture and manner of movement; (5) physical condition and overall look (visually perceived characteristics as markers of health, fatigue or weakness); (6) voice features as a physical characteristic.

(1) Overall impression of appearance is related to the perception of such concepts as attractiveness (beauty) and unattractiveness, as well as neatness and untidiness.

In the English language, the peacock, a bird known for its bright, multicoloured plumage, is used as an image-bearer in the idiom *"as gaudy as a peacock"*, describing a person dressed in a flashy, tasteless manner. As we can see, the bird's bright colouring, paradoxically, becomes a marker of poor aesthetic judgment rather than natural beauty. A semantically similar idiom is the expression *"to be/look like a jackdaw in peacock's feathers"* but an image-bearer in this idiom is the jackdaw. It is a plain, ordinary bird but decorated with the plumage of a peacock, it becomes a symbol of someone whose appearance is pretentious and inappropriate. Both idioms share an ironic evaluative connotation suggesting that excessive decoration makes an unpleasant rather than attractive impression.

In Ukrainian, a semantically equivalent image is found in the expression *"як півень розмальований"* which, like its English counterpart *"as gaudy as a peacock"*, conveys the idea of a person dressed in an excessively bright, tasteless manner. There is one more Ukrainian synonymic bird idiom with the same image-bearer: *"вирядитися як півень на ярмарок"*. The rooster, with its vivid plumage, functions as a culturally recognisable symbol of pretentious appearance in the Ukrainian linguistic tradition.

To depict an individual as physically unattractive, the negatively connotated semantics of a duck's appearance is conveyed in the Ukrainian comparative bird idiom *"виглядати як качка"*. The idiom *"вродлива як сова"* is also used to describe an unattractive person. The owl is known not only as a symbol of wisdom (as in English *"as wise as an owl"* and Ukrainian *"головатий як сова"*), gloominess (as in English *"as grave as an owl"* and Ukrainian *"надутися як сич"*), nocturnal life (as in English *"as sleepy as an owl"*) but also of a certain awkwardness and unattractiveness as in the mentioned Ukrainian idiom. Thus, in this case we deal with the opposition of explicit and implicit meaning. The antiphrastic character of the phraseological unit *"вродлива як сова"* is clear and produces a humorous, belittling effect. A similar ironic structure to describe an unattractive person, namely to ridicule a person's dishevelled or pitiable appearance, we also observe in other bird idioms but with another image-bearer: *"красива як мокра курка"* and *"гарний як общипана ворона"*. According to M. Holtsova, such antiphrasis-based idioms "do not give information on the comparison between objects, but instead serve basically as a means of intensifying the denotative meaning of words and not establishing a real comparison" [10, p. 50]. It is noteworthy that Ukrainian idioms are characterised by a wide use of irony. This also applies to comparative idioms with an ornithonym component.

In English, untidiness is represented through the idiom *"as shabby as a tailless sparrow"*. The image-bearer is a sparrow deprived of its most noticeable feature, thus, looking untidy and pitiful. In Ukrainian, the expression of similar semantics is based on another image-bearer "hen" which also conveys an unkempt, shabby look: *"облізла як курка"*. Of interest is the expression *"наче гуси ночували"* which is used in the Ukrainian language to describe a state of general disorder and untidiness in appearance (or surroundings). It is based on the similar image-bearer "geese".

At the same time, in the English language, the image-bearer "hen" is also observed in the expression *"to look like a plucked hen"*. However, its semantics is narrower as this idiom is used to denote a person who has had too much hair cut away or tweaked out [5]. There is one more variant of this expression but with the image-bearer "chicken": *"to look like a plucked chicken"*.

The same image-bearer "hen", namely the wet hen, represents a generally pitiful, wretched appearance in the Ukrainian idiom *"(зачмоканий) як змокла курка"*. This comparative bird idiom has a partial equivalent in the English language *"like a (dying) duck in a thunderstorm"*. It conveys a similarly negative visual impression of a person who looks helpless, miserable or disoriented but it is based on the image-bearer "duck".

Among the analysed comparative idioms with an ornithonym component, we observe the English idiom *"as naked as a jaybird/ robin"* which describes a person who is completely bare or stripped of any clothing. The small, unprotected bird is used as a natural symbol of vulnerability. In Ukrainian, a similar image is found in the expression *"голий як пташеня"*. It similarly uses the image of a baby-bird to convey the idea of complete nakedness. However, this idiom is rarely used to describe a person's appearance, more often its meaning is "a very poor person". One more nationally marked bird idiom that describes a person's appearance in the aspect of clothes we found in the English language: *"to look like a trussed chicken"*. This expression is also of negative connotation and it is used to depict a person whose clothes are far too tight, the image referring to a chicken prepared for frying.

(2) The colour characteristics of appearance represent a further semantic subgroup.

In English, *"as black as a crow/raven"* describes an extremely dark complexion or colour of human's hair on

the basis of the universally recognised blackness of these birds. The Ukrainian language offers the structurally and semantically equivalent expressions *"чорний як галка/крук"* and further intensifies the comparison through the numeral hyperbole *"чорний як сім галок"*. Thus, these bird-names function as cultural symbols of darkness across both English and Ukrainian linguistic traditions.

Within this semantic group we observe phraseological units revealing a distinctly national character. For example, a white-grey colouring of somebody's hair or paleness in the Ukrainian language is expressed with the help of the bird idiom *"як голуб сивий/білий"*. In English, the comparative idiom with an ornithonym component *"as red as a turkey-cock"* is used to describe a flushed, deeply reddened face, usually associated with anger, embarrassment or physical efforts. The pigeon and the turkey-cock with their colour characteristics serve as vivid and culturally recognisable image-bearers for these comparisons.

To this semantic group, we have also included two comparative idioms with components that are not ornithonyms proper but are associated with birds, namely with their anatomical features. In the English language, yellowish or sallow complexion is described with the help of the expression *"as yellow as a crow's foot"*, an image referring to the colour of the bird's scaly foot. In Ukrainian, the idiom *"синій як той курячий пуп"* is used to describe an unnatural, sickly colour of skin. This image draws on the characteristically bluish-tinged colour of this part of the chicken's body. These two phraseological units are also nationally marked.

(3) Physical constitution and individual body features constitute another productive semantic group within comparative bird idioms in two languages.

In English, the idiom *"as bald as a coot"* denotes a person who is completely bald. It is based on the image of a coot with its distinctive white frontal shield which resembles a bald patch [5]. The ironic expression *"as fat as a hen in the forehead"* is used to describe a very thin person (since in reality a hen's forehead is very narrow). It deserves special attention as antiphrasis-based idiom within the group of comparative bird idioms denoting human appearance in the English language. These expressions are also nationally marked.

In the Ukrainian language, we observe two synonymic bird idioms that use the bird's small size to characterise a person of short or slight constitution but on the basis of different image-bearers: *"маленький як голуб"* and *"маленький як горобець"*. At the same time, the size and light body of a sparrow are also metaphorically linked to human slenderness: *"худий як горобчик"*. The idiom *"(сили) як у горобця"* further extends this associative chain, using the suggested physical weakness of this bird to describe a person with very little physical strength. One more physical characteristic – exceptional height – is represented with the help of the image of the crane: *"високий як журавель"*. A tall, slender figure of this bird serves as a natural image-bearer for a very tall person

Another Ukrainian comparative idiom *"очі як у сови"* focuses on the owl's large eyes as its distinctive feature to denote corresponding physical features in a person. Similarly, the heron, a tall wading bird with exceptionally long, slender legs, is used as an image-bearer to describe a person's legs in bird idioms *"ноги як у чаплі"* and *"довгонога як та чапля"*. Both phraseological units have a mildly ironic, humorous connotation, as the heron's legs, while functional and even elegant for the bird itself, appear disproportional and somewhat funny when associated with a human being. It is noteworthy that all three Ukrainian idioms in this subgroup are built on the same principle: the use of a bird's most visually distinctive anatomical feature as an etalon of comparison with a corresponding human physical characteristic.

It should be noted that though the word "feather" is not an ornithonym proper, it belongs to the same associative field and functions within the same image-bearing system. The expressions *"as light as a feather"* in English and *"легкий як пір'їнка"* in Ukrainian are complete equivalents in the contrasted languages. They draw on the near-weightlessness of a bird's feather and may be used to characterise a thin, lightweight person.

(4) Posture and manner of movement perceived as elements of overall physical impression are also represented through ornithonyms as image-bearers in the contrasted languages.

In English, the expression *"as graceful as a swan"* attributes physical elegance and beauty of a movement to a person considering the swan's idealised image in the European cultural tradition.

In Ukrainian, we observe a semantically similar but structurally different bird idiom with the swan as image-bearer: *"іти (пливти) мов лебідь"*. At the same time, the semantic space of the Ukrainian language is characterised by two images with negative connotation. To depict a person who moves clumsily and without grace, the negatively colored semantics of a hen's manner of movement is conveyed in the idiom *"незграбний як курка"*. Another expression *"ходить як деркач"* conveys an awkward gait through the image of the corncrake, a bird which is also known for its clumsy terrestrial movement.

(5) Physical condition and overall look, namely visually perceived characteristics as markers of health, fatigue or weakness, constitute another semantic subgroup.

In English, the idiom *"like a chicken with the pip"* describes a person who looks unwell, the image referring to a sick chicken, listless, ruffled and weary. The owl we fix as another image-bearer in this subgroup: "*as grave as an owl"* and *"as sleepy as an owl"*. Both images draw on the bird's nocturnal nature and characteristic stillness to describe a gloomy-looking person or a tired, drowsy individual.

To this semantic group, we also include the Ukrainian expression *"як змокла курка"* and its partial English equivalent *"like a (dying) duck in a thunderstorm"* as due to their polysemy, these comparative idioms can objectify various human traits and characteristics. These two idioms we described above.

(6) Voice features as a physical characteristic is also represented through ornithonym imagery in both languages.

The idioms *"as hoarse as a crow/raven"* in English and *"каркати як ворона"* та *"крякає як качка"* in Ukrainian are based on the association with the harsh, rasping sounds produced by these birds. They are used to describe an unpleasant, rough voice. These idioms are of similar semantics but have different structures in the contrasted languages. In Ukrainian, not only a crow in used as an image bearer but also a duck.

A contrasting positive image is also observed in both languages. It attributes a melodic, pleasant voice to a person: *"to sing like a bird"* and *"говорить, наче пташка щебечить"*. In the Ukrainian language, we also observe the nightingale as an image-bearer: *"говорить, наче соловей співає"* and *"зали-*

вається, мов соловейко на калині". Both comparative idioms attribute a special melodic sounding to a person's voice or speech. The use of the crow and raven as symbols of the unpleasant quality of human's voice in both languages confirms the cross-cultural nature of this ornithonym image, while the nightingale as a symbol of voice beauty is a culturally marked image-bearer.

Our observations based on the analysed material allow us to conclude that ornithonym-based comparative idioms are quite productive in describing various features of human appearance. Birds as image-bearers represent both positive and negative connotations. However, in both languages negative connotations prevail in describing appearance. It may be explained by the expressive nature of the phraseological units which, as a rule, focus on emphasising deviations from the norm. As a result, comparative bird idioms function in both languages not only as descriptive means but also as samples of cultural stereotypes and evaluative patterns towards human appearance.

It should be mentioned that studying the common and divergent features of phraseological units of two languages deepens the understanding of language as the cultural code of a nation. Since comparison is one of the significant conceptual categories that reflect the subtle intertwining of thinking and language, the study of comparative idioms makes it possible to study the stereotypes of thinking and worldview of a certain linguistic group. Consequently, we consider these idioms to be an effective illustrative material that can be used in the lectures in "Contrastive typology of the English and Ukrainian languages", as well as the content of practical tasks within this theoretical discipline. These materials can also be useful for expanding students' vocabulary and language awareness in the practical course "Oral and written speech practice (the English language)", particularly while working on the module "Appearance and character".

Conclusion and perspectives of further research. To summarise, comparative bird idioms can be regarded as specific linguistic formulae and fragments of the worldview in which the perception of reality by previous generations is encoded, reflecting the cultural potential and mentality of a given nation. The way of life of birds, their behaviour, characteristic features – all this was conceived by human beings and often combined with human imagination. In fact, although the image-bearers – the names of birds often coincide in English and Ukrainian, at the same time each nation has its own system of symbols and a peculiar vision of the surrounding world. Thus, the analysis of the corpus of English and Ukrainian comparative idioms with an ornithonym component has revealed both common and divergent features within this group and demonstrated similar evaluative patterns which suggests a shared tendency to associate birds with expressive characterisation.

The forthcoming point of the research is the one that aims at further comparing and contrasting phraseological systems of English and Ukrainian, namely the comparative bird idioms denoting human character.

Bibliography:

1. Мізін К. І. Системні маркери компаративної фразеології крізь призму зіставлення (на матеріалі англійської, німецької, української та російської мов). *Мовознавство.* 2009. № 5. С. 60–70. URL : https://nasplib.isofts.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/9ae13cce-217d-4901-acf4-28306f5cfcb7/content (дата звернення: 09.01.2026)
2. Баранник Н. О. Сутність та структурні особливості компаративних фразеологізмів сучасної української мови. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2014. Вип. 10(1). С. 8–11. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2014_10%281%29__4 (дата звернення: 09.01.2026)
3. Сошко О. Г. Семантичні особливості компаративних фразеологічних одиниць на позначення морально-етичних рис людини (на матеріалі української, німецької та англійської мов). *Мова і культура.* Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2013. Вип. 16, Т. 3. С. 228–235. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mik_2013_16_3_38 (дата звернення: 10.01.2026)
4. The Cambridge Dictionary. URL : https://dictionary.cambridge.org/dictionary/ (дата звернення: 30.01.2026)
5. Gulland D. M., Hinds-Howell D. G. The Penguin Dictionary of English Idioms. 2nd ed. London : Penguin Books Ltd, 2001. 378 p.
6. The Oxford Dictionary of Idioms / ed. J. Siefring. 2nd ed. Oxford : Oxford University Press, 2004. 348 p.
7. Фразеологічний словник української мови. URL : http://slovopedia.org.ua/49/53392-0.html (дата звернення: 30.01.2026)
8. Юрченко О. С. Словник стійких народних порівнянь. Харків : Основа, 1993. 176 с.
9. Івасишина Т. І., Дем'яненко Н. В. Фразеологічні одиниці з лексемами-назвами птахів у польській, французькій та українській мовах у синхронічному аспекті. *Вісник науки та освіти. Серія «Філологія».* 2023. № 12(18). С. 102–114. DOI: https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-12(18)-102-114
10. Holtsova M. G. Antiphrasis-based folk similes in the English and Ukrainian languages. *International Journal of Philology*. 2019. № 23(3). P. 45–51. DOI: https://doi.org/10.31548/philolog2019.03.045

Лук'янченко І. Порівняльні фразеологізми з компонентом орнітонімом, що репрезентують зовнішність людини (на матеріалі англійської та української мов)

Анотація. Фразеологічні одиниці, як вагома складова словникового складу будь-якої мови та мовна універсалія, постійно перебувають у колі уваги лінгвістів. У статті висвітлюються порівняльні фразеологізми з компонентом орнітонімом, що репрезентують зовнішність людини, у різносистемних мовах – англійській та українській. Метою дослідження було проаналізувати семантичні особливості та культурні конотації зазначених фразеологізмів у зіставлюваних мовах. Дослідження виконано на матеріалі англомовних та україномовних словників, з яких методом суцільної вибірки було обрано корпус із п'ятдесяти трьох порівняльних зворотів з компонентом орнітонімом, що репрезентують зовнішність людини. У процесі дослідження було застосовано описовий, лінгвокультурологічний та контрастивний методи аналізу. Проведений аналіз дозволив класифікувати досліджувані одиниці за шістьма семантичними групами: (1) загальне враження від зовнішності та одягу, (2) колористичні характеристики, (3) будова тіла та окремі фізичні риси, (4) постава і манера пересування, (5) фізичний стан і загальний вигляд, (6) характеристики голосу як фізичної ознаки людини. З'ясовано, що найбільш продуктивними серед них є перша та третя групи. Виявлено як спільні, так і відмінні риси досліджуваних одиниць. Спільним є використання таких образів-еталонів, як ворона,

крук, лебідь, що свідчить про універсальний характер певних символів. Водночас кожна мова демонструє самобутню систему образів: в українській активно використовуються образи чаплі, журавля, соловейка, тоді як в англійській – вільшанки, лиски, павича. Встановлено, що птахи як образи-еталони репрезентують як позитивні, так і негативні конотації, проте в обох мовах у змалюванні зовнішності переважають саме негативні. Отримані результати підтверджують, що порівняльні фразеологізми з компонентом орнітонімом є не лише описовими засобами, а й зразками культурних стереотипів і оцінних моделей щодо зовнішності людини, притаманних кожній із досліджуваних лінгвокультур. Отримані результати можуть стати у пригоді для викладання порівняльної типології англійської та української мов, а також у практиці навчання англійської мови як іноземної.

Ключові слова: порівняльні фразеологізми, орнітонім, зовнішність людини, порівняння (зіставлення), позитивна конотація, негативна конотація, англійська та українська мови.

Дата першого надходження статті
до видання: 17.02.2026
Дата прийняття статті до друку
після рецензування: 13.03.2026
Дата публікації (оприлюднення)
статті: 29.04.2026

УДК 811.134.2
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.22

Моренець І. М.,
кандидат філологічних наук,
асистент кафедри романської філології
Навчально-наукового інституту філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
https://orcid.org/0009-0003-7131-0452

УСІЧЕННЯ ЯК БЕЗАФІКСАЛЬНА ФОНОМОРФОЛОГІЧНА МОДЕЛЬ СЛОВОТВОРЕННЯ В ІСПАНСЬКІЙ МОВІ

Анотація. Сьогодні мовні соціуми переживають процеси, спрямовані на економію мовних засобів, певну розмитість комунікативних ситуацій спілкування, а саме: формальність – розмовність/ неформальність: жаргон, неформальне професійне спілкування, а також соціальна приналежність мовців – соціолект –, тобто йдеться про стилістичну диференціацію, професійну та соціальну спеціалізацію мовних засобів. Зазначені процеси призводять до появи усічених слів, які походять від повнозначних, зберігають їх референційне значення та морфолого-синтаксичні характеристики. Саме з огляду на ці теоретичні постулати потрактовуються усічені слова в іспанській мові. Усічення розглядаються як безафіксальна фономорфологічна модель словотворення за абревіаційним принципом за допомогою таких засобів метаплазми, як апокопа, афереза, синкопа. Усічені слова в лексичній системі сучасної іспанської мови свідчать про мовну економію, викликану сьогоденною потребою мовного соціуму швидко та стисло передавати інформацію, особливо в діджиталізованому суспільстві (закон економії мовленнєвих зусиль). Запропоновано семантичну класифікацію іспанських усічених слів з опорою на їх морфологічні та синтаксичні характеристики. Виділено лексико-морфологічні класи усічених слів: іменники (загальні та власні), прикметники та дієслова. Скласифіковано усічені лексичні одиниці за референційним значенням та стилістичною маркованістю: детально розглянуто семантику усічених іменників, які становлять найбільшу кількість усічених лексем в сучасному словнику носіїв іспанської мови, а також фонетичні процеси, задіяні в зазначеному типі іспанського словотворення, окремі сфери їх вживання, роль усічення в історичному розвитку іспанської лексичної системи, місце і роль усічених слів в національних варіантах іспанської мови, що призводить до геосинонімії.

Ключові слова: безафіксальна фономорфологічна модель словотворення, абревіаційний принцип словотворення, закон економії мовних зусиль, молодіжний сленг, професійний сленг, соціолект, розмовне мовлення, неформальне спілкування.

Постановка проблеми. З огляду на тісний зв'язок мови та суспільства система будь-якої мови знаходиться у постійному розвитку, відбиваючи зміни в соціумі, науці, культурі, що призводить до постійного оновлення словникового складу конкретної мови. З огляду на основні аспекти оновлення словника таких, як поява неологізмів, запозичень, поява нових значень у традиційно вживаних словах залежно від нових комунікативних ситуацій або ж втрата окремих лексичних одиниць у зв'язку зі зникненням відповідних предметів або явищ у сучасному мовному соціумі, слід звернути увагу на внутрішні ресурси лексичної системи, пов'язані з динамікою словотвірних процесів [1, 2]. Одним з таких процесів є фономорфологічний, який обумовлює наявність у системі словотворення мови такої словотвірної за абревіаційним принципом безафіксальної моделі як усічення. Усічення існує в мовах різних груп: укр. *університет > універ*, англ. *market > mart*, нім. *Assistant > Assi,* фр. *ordnateur > ordi,* ісп. *película > peli.* Сьогодні усічення є одним з найпоширеніших способів словотворення поза морфемних меж, що пов'язано з низкою причин. Тому актуальність опису структурних можливостей усічення в іспанській мові та його контекстуальний потенціал у напрямку оновлення словникового складу іспанської мови є актуальним.

Мета статті – виявити статус усічених лексичних одиниць у словниковому складі іспанської мови та окреслити контексти їх вживання.

Виклад основного матеріалу. В проаналізованій науковій літературі усічення потрактовується як один із засобів словотворення в межах двох основних підходів: як безафіксальна словотвірна модель за абревіаційним принципом – структурно-словотвірний підхід, та стилістичний – розмовне/ неформальне мовлення: усічені слова активно функціонують у молодіжному або професійному спілкуванні [3, 4].

Необхідно зазначити, що усічення не є абревіацією, яка потрактовується як скорочення слова за ініціальною літерою або за декількома однотипними літерами, найчастіше приголосними, що спостерігається у діджитальному спілкуванні: *también > tb* [5], хоча подібна абревіація має під собою ті самі засади: економія мовних засобів, соціолекти, нестандартизовані одиниці мови, вікові та професійні жаргони.

Цимбалістий І.Ю. правомірно відмежовує абревіатури від усічень, об'єднуючи їх терміном "лексичні скорочення" [6]. Іспанська королівська академія надає достатньо повне потрактування явища усічення, хоча і не кваліфікує його як спосіб словотворення [7]. Закордонні іспаністи акцентують увагу здебільше на граматичних категоріальних ознаках усічення слів – іменників, а саме на роді та числі: *cinematógrafo (m) > cine (m), director (m)/-ra (f) > dire(m,f), hipermercado(m) > hiper(m), los hiper(m, pl.)* [7] або фонетико-орфографічних правилах оформлення усічених слів [8].

Ми підтримуємо думку про те, що усічення – це фономорфологічний процес, за допомогою якого утворюється компресійний похідний варіант вихідного слова. При цьому усічене слово зберігає значення вихідного і не змінює лексико-граматичну категорію, до якої належить вихідне слово зі значенням

усіх його постійних морфологічних і синтаксичних ознак: *radiodifusión (f) > radio (f), automovil (m) > auto (m)*. Окрім усічених слів компресійному процесу безафіксального фономорфологічного словотворення в іспанській мові можуть підлягати також усталені словосполучення типу *fin de semana > finde, por favor > porfa, la que soporte > la queso.*

Слід зауважити, що в іспанській мові традиційно виділяються такі типи усічення слів:

Апокопа, яка полягає у відсіченні останнього складу слова: *colegio > cole, televisión > tele.* Хоча іспанська традиція розширює поняття апокопи як риторичної фігури і включає до неї також усічення кінцевої голосної літери і відповідно звуку в низці прикметників і займенників у функції означень: *malo > mal, santo > san, alguno > algún, cualquiera > cualquier, uno > un, grande > gran.* Усі зазначені випадки керуються відповідними граматичними правилами: наприклад, сполучення з іменниками тільки чоловічого роду однини (*un mal ejemplo*, пор. *una mala alumna*). Слід заначити також діалектні особливості вимови, які прослідковуються як при використанні *el castellano*, так і національних варіантів іспанської мови Латинської Америки: елімінація *-d* в слові *Usted* в окремих регіонах Іспанії та деяких країнах Південної Америки або складу *-ra* прийменника *para*: *para habla[r].* Подібні випадки слід тлумачити як фонетичні або граматичні словозмінні елімінації, не пов'язані зі словотвірними процесами.

Афереза полягає в усуненні початкового складу слова: *manito < hermanito, pera < espera.*

Синкопа, перш за все, – це фонологічний процес, який полягає в елімінації фонем в середині слова, вона керується фонетичними законами іспанської мови (наприклад, випадіння звука *[d]* в закінченнях дієприкметників *-ido*, *-ado*). Разом з тим, синкопа відіграла значну роль у розвитку іспанської мови як похідної від латинської [9]. З огляду на усічення як на явище фономорфологічного характеру синкопа визнається також як компресійний процес словотвірного ґатунку: *sudamericano > sudaca*.

Отже, усічення як модель словотворення полягає у скороченні словотвірної основи, в результаті чого утворюється мотивовані слова. Усічення має тенденцію застосуватися щодо багатоскладових слів. В іспанських джерелах [3] традиційно наводяться приклади переваг усічених форм над повними. Як правило, усічене слово та його повна форма мають соціокультурне або контекстуальне маркування: *cine, cinema < cinematógrafo, casete < radiocasete, ecocardio < ecocardiograma, narco < narcotraficante*. Наведені приклади показують випадки переваги усічених слів – похідних над повними – вихідними, якими на практиці частіше послуговуються фахівці відповідних сфер.

Процес запозичення зачіпає також усічені одиниці іспанської мови; звісно, йдеться здебільше про англійські запозичення: ісп. *celo* < англ. *celotape,* ісп. *fan* < англ. *fanatic* (пор. укр. *фанат* < англ. *fanatic* або укр. *поп-(музика)* < англ. *popular*).

Окрему групу усічених слів складають антропоніми та топоніми: *Teresa > Tere*, *María Teresa > Maite, Rafael > Rafa*, які потребують окремого дослідження як гіпокористичні одиниці. Слід лише зазначити, що в іспанській антропоніміці простежується тенденція усічення за принципом апокопи, усічення останнього складу, на відміну від української, де домінує тенденція елімінації початкового складу (афереза): *Микола > Коля,* хоча не можна ігнорувати апокопу та суфіксальний спосіб творення пестливих форм власних імен (пор. *Fernando > Fer* і паралельно *Nando*).

Здебільше усічені слова – це іменники, хоча усікатися можуть прикметники: *diver < divertido*; дієслова: *estoy < toy*, і, як вже зазначалось, словосполучення. Словосполучення реалізують дві моделі усічення: апокопа повнозначного слова: *por favor > porfa* або елімінація одного з конституентів словосполучення *fin de semana > finde*:

іменник + прийменник *de* + іменник > іменник + прийменник *de: fin de semana*;

іменник 1 + прийменник *de* + іменник 2 > іменник 2 > іменник 2 + суфікс: *guardia de seguridad > segurata*. Суфікс *-ata* визнається презирливим, йому надається статус розмовного, сфера його вживання – розмовне мовлення, зокрема молодіжний жаргон, ареал функціонування – Іспанія [10]. Цей суфікс може додаватися до усіченого іменника: *cuba libre > cubata* або прикметника: *drogadicto > drogata*;

іменник + прикметник > прикметник: *teléfono móvil/ celular > móvil (m) / celular (m)*.

В іспанській традиції запропоновано фонологічний розподіл усічень на традиційні та сучасні залежно від кількості складів усіченого слова [11], двоскладові та трискладові відповідно [8]. Аналіз збереження або заміни кінцевої літери у вихідному слові та його заміна усіченим є лише констатацією факту і не має наукового підґрунтя. На нашу думку, слід класифікувати усічені слова за принципом їх лексикалізації та відношення до мовної норми, тобто йдеться про визнання усіченого слова (лексеми) нормативною одиницею лексичної системи мови та її включення в *RAE Diccionario* як одиниці лексичної системи та когнітивного процесу. Як правило, словники не маркують таке слово спеціальними помітками: *taxímetro > taxi, metropolitano > metro, cinematógrafo > cine, automóvil > auto, kilógramo > kilo, fotografía > foto* [12].

Морфолого-семантична класифікація усічених слів зрозуміло базується на повному співпадінні референційного значення з основою повного слова. Як вже зазначалося, більшість усічених слів – це іменники, хоча в обмеженій кількості зустрічаються прикметники, дієслова:

Власні імена (антропоніми): *Isabel > Isa, Concepción > Concha, Francisco > Paco.*

Топоніми: *Barcelona > Barna, Buenos Aires > Baises, San Francisco > Frisco.*

Іменники на позначення предметів вжитку: *teléfono movil > móvil, televisor > tele.*

Іменники на позначення транспортних засобів: *bicicleta > bici, metropolitano > metro, automóvil > auto.*

Іменники на позначення родинних стосунків: *bisabuelo/-a > bisa (m, f), hermana > herma, padre > pa.*

Іменники на позначення емоційного стану: *cariño > cari.*

Іменники на позначення місця дії: *colegio > cole, universidad > uni, residencia > resi.*

Іменники на позначення свят, подій, зібрань: *cumpleaños > cumple, manifestación > manifa.*

Іменники на позначення електронних сервісів: *computadora > compu, Internet > Inter.*

Іменники на позначення осіб: *muchacha > chacha, compañero > compe, fascista > facha.*

Іменники на позначення осіб певного роду діяльності, посади: *director > dire, fisioterapeuta > fisio.*

Іменники на позначення субстанцій: *estupefaciente > estupa.*

Іменники на позначення одиниць мір: *kilógramo > kilo.*

Іменники на позначення сфер діяльності наукових галузей: *matemáticas > mates, fisioterapia > fisio.*

Прикметники: *deprimido > depse, divertido > diver, japonés > japo, mexicano > chicano, tranquilo > tranqui, nacional-socialista > hazi.*

Дієслова: *¡estoy aquí! >¡toy aquí!, ¡estás loca! > ¡tás loca!*

Усічені лексичні одиниці, як зазначалося вище, є результатом мовної економії: ефективна мовленнєва комунікація спрямована на обмін інформацією з найменшим мовним зусиллям, яке передбачає спрощення та однозначність мовних одиниць. Контексти їх вживання – це безпосереднє спілкування та швидка реакція – відповідь на отриману інформацію. Сьогодні однією із умов діджиталізації сучасного суспільства саме і є абревіація та усічення як способи словотвору [5, 6].

Іспанська мова характеризується діатопічною, діастратичною та діафасичною варіативністю. Діатопічна варіативність іспанської мови зумовлює національні усічені лексеми, які здебільше походять від традиційних, унормованих лексичних одиниць. Наприклад, в аргентинському варіанті *subte* < *subterráneo* означає *metro* < *metropolitano*, тобто витісняє унормоване усічене слово; одне й те ж саме усічене слово в різних варіантах іспанської мови може походити від різних повних слів: в Еквадорі *cata* < *catapulta = tirachinas, honda, resortera, tiragomas, berrera, tirador*, в той час як в Болівії та Чилі *cata* < *Catalina* (у першому випадку означає "початок" у другому "сорока") [11].

Діафасична варіативність іспанської мови як будь-якої іншої базується на особливостях комунікативної ситуації: позамовні обставини, тематика спілкування, соціальний статус комунікантів, стосунки між ними, мовленнєва поведінка. Вона є однією з причин інноваційних процесів у лексичній системі. Йдеться про соціалекти, які є показником соціальної, і як наслідок, мовної ідентичності. Серед факторів, які формують соціолект, як правило, виділяються такі характеристики комуніканта, як соціоекономічний рівень, рівень освіти, професія, вік, рідко стать.

Усічені слова саме і є результатом соціальної диференціації мови і складової соціалекта: соціокультурний і економічний рівень: *súper* < *supermecado, chicano* < *mexicano*; професія, зайнятість: *celista* < *violencelista, endocrino* < *endocrinólogo*; вік: *chuche* < *chuchería, muchacho, abu/ abue* < *abuelo/a, mana* < *hermana*; середовище проживання – мовлення міських жителів і сільських: *el hiper* < *hipermarcado* вживають міські жителі, *pa* < *para* відповідно сільські.

Мовленнєва поведінка комуніканта/-ів регулює вживання усічених слів: у спілкуванні з дітьми, наприклад, дорослі у звертанні до дітей або діти між собою: *cumple* < *cumpleaños, cole* < *colegio;* таким чином підкреслюється афективне, пестливе ставлення до співбесідника – дитини (пор. деспективний відтінок *sudaca* < *sudamericano*).

Висновки. Із викладено випливає, що усічення відігравало та відіграє значну роль у формуванні й становленні іспанської лексичної системи: низку лексем, утворених на основі безафіксальної фономорфологічної моделі, включено в Словник Іспанської Королівської Академії як унормовані словотвори з нейтральною стилістичною маркованістю. Значна частина усічених лексем як усталених скорочених еквівалентів повної форми слова пояснюється економією мовних зусиль і динамікою мовленнєвого спілкування. Перспективним вбачається вивчення зазначених одиниць у діалектах і національних варіантах іспанської мови, а також функціонування усічених лексем паралельно зі скороченням слів у соціальних мережах, відмінність усічення як безафіксальної фономорфологічної моделі словотворення від абревіацій.

Література:

1. Кравченко М.В. До питання про усічення в українському словотворі (у дериватах іменникового походження). Українське мовознавство. 1988. Вип.15. С. 33–40.
2. Нелюба А.М. Усічення і принцип економії в словотвірній номінації. Лінгвістичні дослідження: Зб. наук. праць/ За заг. ред. проф.Л.Лисиченко. Х., 2000. Вип. 5. С. 171–186.
3. Bustos Alberto. Acortamiento de palabras. Blog de lengua. URL: https://blog.lengua-e.com/2008/acortamiento-de-palabras/ (дата звернення 01.02.2026).
4. Díaz Hormigo María T. Disciplinas lingüísticas y formación de palabras. URL: https://rodin.uca.es/bitstream/handle/10498/26366/84-7786-924-3 completo.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення 03.02.2026)
5. Пашкова А.В. Сучасний іспанський сленг. URL: https://periodicals.karazin.ua/foreignphilology/article/view/6175/5722 (дата звернення 26.01.2026).
6. Цимбалістий І.Ю. Структурна типологія абревіатур у сучасній іспанській мові. URL: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/26/part_1/30.pdf (дата звернення 26.01.2026).
7. Diccionario panhispánico de dudas. URL: https://www.rae.es/dpd/acortamiento (дата звернення 26.01.2026).
8. Gonzáñez María Elena. El acortamiento como recurso de formación de palabras en el diccionario juvenil URL: https://www.redalyc.org/pdf/410/41030368004.pdf (дата звернення 02.02.2026).
9. Síncopa (lingüística) URL: https://es.wikipedia.org/wiki/S%C3%ADncopa_(ling%C3%BC%C3%ADstica) (дата звернення 26.12.2025).
10. RAE. Nueva gramática de la lengua española. Morfología. 9.7. Sufijos aumentativos y despectivos URL: https://www.rae.es/gram%C3%A1tica/morfolog%C3%ADa/sufijos-aumentativos-y-despectivos (дата звернення 03.02.2026)
11. Sastre Mª Angeles. El arte de las palabras acortadas. URL: https://www.archiletras.com/porlasdudas/el-arte-de-las-palabras-acortadas/ (дата звернення 26.12.2025).
12. Los acortamientos léxicos en español – ¿Qué son y cuáles son los más comunes en español? URL: https://burbujadelespanol.com/acortamientos-lexicos-espanol/#:~:text=Los%20acortamientos%20l%C3%A9xicos%20son%20palabras,el%20estilo%20de%20la%20palabra. (дата звернення 26.01.2026).

Morenets I. Truncation as an affixless phonomorphological model of word formation in the Spanish language

Summary. Modern language societies are experiencing processes aimed at saving word meanings, a certain blurring of communicative situations, namely: formal – colloquial/ informal: jargon, informal professional communication, as well as the social affiliation of speakers – social-group dialect –, that is, it is about stylistic differentiation, professional and social specialization of word meanings. These processes lead to the appearance of truncated words derived from full ones. They preserve their reference meaning, morphological and syntactic characteristics.

These are the theoretical postulates of the interpretation of Spanish truncated words. Truncations are considered as an affixless phonomorphological model of word formation according to the abbreviation principle with such means of metaplasma as apocope, apheresis, syncope. Truncated words in the lexical system of the modern Spanish language demonstrate the linguistic economy caused by the current need of the linguistic society to transmit information quickly, especially in a digitized society (the law of language economy). A semantic classification of Spanish truncated words based on their morphological and syntactic characteristics is proposed. The lexical and morphological classes of truncated words are distinguished: nouns (common and proper), adjectives and verbs. Truncated lexical units are classified according to their reference meaning and stylistic marking. The semantics of truncated nouns, which make the largest number of truncated lexemes in the modern vocabulary of Hispanic speakers, are considered in detail. The article focuses on phonetic processes involved in the specified type of Spanish word formation, certain areas of their use, the role of word truncation in the historical development of the Spanish lexical system, the place and role of truncation of words in national variants of the Spanish language which leads to the geosynonymy.

Key words: affixless phonomorphological model of word formation, abbreviation principle of word formation, law of language economy, youth slang, professional slang, social-group dialect, oral speech, informal communication.

Дата першого надходження статті до видання: 19.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 18.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

UDC 811.161.2:070:06
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.23

Mosiienko O. V.,
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of English Philology and Translation
Zhytomyr Ivan Franko State University
https://orcid.org/0000-0002-4175-2837

MILITARY TERMINOLOGY IN ENGLISH-LANGUAGE NEWS ARTICLES: FUNCTIONAL ASPECTS

Summary. The article examines the peculiarities of military terminology in contemporary English-language news discourse in the context of a globalized information space. The relevance of this work is determined by the active role of English-language media in shaping public perceptions of armed conflicts, security, and defense policy in a globalized information space. In the 21st century, military issues have become one of the central segments of international news discourse, which is associated with large-scale geopolitical transformations, regional conflicts, and the development of hybrid forms of warfare and military operations. The dynamic development of military technologies, the emergence of new types of weapons, the digitization of combat operations, and the intensification of information confrontation are causing active updating and expansion of the military terminology system. In these conditions, it is particularly important to study the peculiarities of the functioning of military terms in news texts, since it is the media that act as intermediaries between professional military language and the mass audience. Particular attention is paid to the processes of semantic transformation of military terms in the media environment, their simplification, acquisition of additional connotations, and adaptation to the needs of mass communication. The object of the study is military terminology in English-language media discourse, in particular in news articles from leading information resources. The subject of analysis is the linguistic, semantic, pragmatic, and stylistic characteristics of military terms, as well as models of their contextual use. The aim of the work is to determine the peculiarities of the functioning of military terms in contemporary English-language news texts and to identify patterns of their adaptation to various communicative tasks. The classification parameters of military vocabulary by semantic groups are considered. The main contextual models of military terms functioning in the media are outlined: descriptive-analytical, definitional, interpretative-evaluative, political-communicative, emotionally intense, chronicle-operational, and metonymic. It is proven that military terminology in news discourse performs not only nominative and cognitive functions, but also axiological, regulatory, and manipulative functions, influencing the formation of narratives and public opinion.

Key words: military terminology, term, mass media, media discourse, news article.

Problem statement. In the modern globalized information space, military topics occupy an important place, since English-language news resources significantly influence the formation of public perceptions of armed conflicts, security and defense policy. The rapid development of military technologies, the emergence of hybrid forms of war and cyber operations lead to the expansion of the terminological apparatus, which in media discourse often undergoes semantic changes, simplifications or acquires additional connotations. Analysis of the use of military terms in news texts allows us to trace the adaptation of special vocabulary to the needs of mass communication and to identify the balance between accuracy and accessibility of information for an unprepared reader. The relevance of the study is also predetermined by the socio-political and translational aspects of the functioning of military terminology. The choice of lexical units in the media can have an ideological or manipulative influence, forming evaluative guidelines and public opinion, and English-language sources often serve as the basis for intercultural communication. Therefore, the study of the patterns of the use of military terms in news articles is important both for linguistics and media studies, and for translation studies and information security, providing a deeper understanding of the role of language in creating media reality and influencing mass consciousness. The object of the study is military terminology in English-language media discourse, in particular in modern news articles. The purpose of the study is to investigate the peculiarities of military terms and models of their contextual use in modern English-language news articles.

Analysis of recent research and publications. In recent years, research on military terminology has become increasingly active in Ukrainian linguistics. This is due to both the socio-political situation and conditions of full-scale armed aggression, as well as the need to systematize and standardize the terminology of the state language. In scientific and public discourse, there is a growing demand for a clear, standardized, and at the same time accessible terminological apparatus capable of adequately reflecting the latest military realities and ensuring effective professional communication. Ukrainian researchers have made a significant contribution to the development of individual subsystems of military vocabulary. In particular, a comprehensive analysis of naval terminology as a component of general military vocabulary was conducted [1], combining historical and functional approaches; methodological principles for the linguistic analysis of military terminology using a structural and functional-semantic approach were proposed [2]. A separate area of contemporary research is related to the problems of translation and standardization of military terminology [3; 4; 5], particularly in the context of harmonizing Ukrainian terminology systems with NATO standards. These studies focus on issues of interlingual equivalence, unification of documentation, and adaptation of terms to international standards. Thus, the development of modern Ukrainian military terminology is considered not only a linguistic

task, but also a sociocultural and geopolitical one, requiring a comprehensive interdisciplinary approach.

The main material of the study. Military terminology of the English language is a complex, polystructural and dynamic system of specialized nominations that reflect the concepts of the military sphere, the features of its communicative needs and the professional activities of the participants of the corresponding discourse practices. As a component of professional communication, it combines such traditional terminological features as systematicity, unambiguity, and stylistic neutrality with a number of specific characteristics determined by the military context, axiological load and extralingual factors of modern world events. A term is defined as a linguistic unit that denotes a professional concept, that is part of a certain terminological system and performs nominative, cognitive and communicative functions [6, p. 204].

English-language military terminology is one of the most dynamic terminological formations due to active neologization, which is caused by technical development, changing formats of combat operations and the needs of international military communication [7, p.476]. Terminology in the military sphere is updated at an accelerated pace: new nominations for the designation of types of weapons, tactics, technologies, information operations and hybrid threats are intensively appearing. This trend determines the need for constant analysis of semantic transformations and the evolution of lexical-conceptual structures. An important feature of military terminology is also its multifunctionality. Military terms in the English language are classified according to their sources of origin, methods of word formation, degree of terminologization, and structural organization [8, p. 66]. No less specific aspect is the stylistic status of military terminology. In traditional terminological theory, a term is considered as a unit without emotional coloring, however, in military communication terms can intentionally acquire emotional expression to influence the addressee, form a psychological background or designate extreme situations [9, p. 56]. Therefore, military terminology sometimes shows expressiveness.

The functioning of military terminology is impossible without taking into account the cognitive aspect. A military term is a verbalized form of special knowledge, and its semantic structure reflects professional experience and ensures accurate reproduction of operational processes [10, p. 15]. The lexical and semantic features of military terminology are closely related to its cognitive function. In media military texts, terms can acquire additional connotations, in particular cognitive or metaphorical, depending on the role of journalistic discourse in the formation of public perceptions of war [11, p. 117].

In military documents and orders, terms perform a regulatory role: they establish instructions, define procedures and regulate the behavior of military personnel. Terminological standardization is one of the key factors in the effectiveness of interstate military communications and interoperability of operations [12, p. 118]. In media discourse, military terms are used to describe events, structure analytical materials and interpret military operations. Terminology in the media can be a tool of influence, since the choice of terms shapes the narrative and assessment of the event by the audience [8; 13]. This confirms the functional multifacetedness of military terminology. Modern media actively use military terminology to frame events, construct the image of the enemy or victim, and form public opinion. Thus, military vocabulary becomes a means of psychological influence, its semantics is used to enhance the threat, heroize or dramatize situations [14, p. 78].

Mediatization of military terminology leads to two trends: simplification of meaning for the mass reader and clarification in professional texts. In the media discourse, military terminology undergoes semantic and pragmatic transformations, as this type of discourse targets mass audience. Military terms in the media perform not only a nominative, but also an evaluative, persuasive and interpretative function. Modern English-language news articles are characterized by a clear structure, the dominance of factual information, the active use of quotes from officials and military experts, and a combination of neutral presentation with elements of evaluation. A feature of news media discourse is also the variability of term use, which depends on editorial policy, genre of material and target audience. The same military phenomena can be designated by different terms, which affects their assessment and perception by the reader.

The functioning of military terminology in English-language news articles is characterized by a variety of contextual models that are formed under the influence of pragmatic tasks of journalistic discourse, semantic complexity of the terms themselves and expectations of the target audience [15, p. 140]. This determines the features of their contextual functioning, which covers a wide range of communicative models – from neutral-descriptive to ideologically loaded. First of all, it should be noted that the most common model is the descriptive-analytical context, in which the military term is used as an element of a factual message aimed at an accurate representation of combat operations or technical characteristics. For example: "*Ukrainian forces employed HIMARS to target ammunition depots deep behind enemy lines.*" The term HIMARS is not only the name of the weapons system, but also the key to understanding the tactical effectiveness of the operation. Similar examples, typical of the BBC or Reuters, indicate the media's desire to ensure maximum accuracy and reliability of the description, which corresponds to the idea of high degree of technological detail in English-language texts about the war [11, p. 116]. The "term + definitive explanation" model is also noticeable, which ensures the accessibility of specialized vocabulary to a wide audience. For example: "*A loitering munition, a drone designed to hover before striking its target, was deployed in the attack*." Such an explanation not only reveals the technical essence of the term, but also creates a basic idea of the tactical capabilities of the weapon for the reader.

Another important model is the interpretative-evaluative context, in which a military term not only designates a phenomenon, but also forms an interpretative framework for its understanding. For example: "*The counteroffensive slowed due to Russia's deeply layered defensive lines.*" The term *counteroffensive* contains a strategic assessment of the situation, while layered defensive lines gives an idea of the enemy's level of preparation. Such terminological structures function as cognitive markers, directing the reader to a certain interpretation of events [10, p. 16]. In the political-communicative model, military terms serve as means of explaining or reinforcing political messages that accompany the description of international relations or changes in the geopolitical balance. For example: "*The deployment of F-16 fighters signals a major shift in NATO's security posture.*" In this case, deployment and security posture function as conceptual elements of political argumentation, designed to form an idea of the strategic intentions of the alliance in the reader. Integration of military vocabulary into political discourse

is one of the key trends of modern media [14, p. 79]. Media texts include intense contexts in which military terms enhance drama and convey an atmosphere of danger. For example: "*The city endured heavy shelling throughout the night*." The term *heavy shelling* perform not only a nominative, but also an emotional and expressive function [16, p. 58]. Such constructions contribute to the formation of the image of war as a dynamic, dangerous and unpredictable phenomenon.

Chronicle-operational contexts specifically structure the text, presenting events in chronological sequence. For example: "*At dawn, infantry units advanced under artillery cover, after which armored vehicles breached the first defensive line*." In this fragment, the terms *infantry units, artillery cover, armored vehicles* and *defensive line* create a logically consistent representation of combat stages, providing the text with structure. It is terminological accuracy that allows the reader to trace the complex logic of military actions [17, p. 119]. The metonymic model implies that which military terms are used to designate institutions, states or political entities. For example: "*The Pentagon announced a new package of military aid*." In this case, *the Pentagon* acts as a metonym for the American military-political leadership. Such lexical elements perform the function of "semantic folding", compressing significant amounts of information into one recognizable term [18, p. 19].

The pragmatic potential of military terminology in English-language news articles covers a wide range of functions aimed at shaping the perception of events, structuring information and influencing the emotional and cognitive processes of the reader. Military terms "activate specific interpretative schemes" in the audience, since they combine factuality, emotionality and socio-political associations [16, p. 57]. That is why the pragmatic functions of military terms go far beyond the information component and actively influence the structure of the news message. Military terms perform an informative function, ensuring the accuracy and specificity of the description of events. For example: "*Ukrainian air-defense systems intercepted three cruise missiles over Kyiv.*" The term *cruise missile* does not only specify the type of weapon, but also sets the level of threat. The informative function of terms is to provide the reader with maximum factual accuracy. At the same time, a significant role is played by the clarifying and differential function, which involves a clear distinction between concepts that are of fundamental importance in the analysis of combat operations. For example, the terms *drone, loitering munition, reconnaissance UAVs*, and *kamikaze drone* denote different types of unmanned systems that have different tactical characteristics. In the news, this is often articulated: "*The attack was conducted not by reconnaissance UAVs but by loitering munitions designed for one-way missions*." Such differentiation allows the reader to realize not only the fact of the attack, but also its tactical specificity.

The representative-interpretative function is also important, since military terms often form a general conceptual model of the interpretation of events. For example: "*The counteroffensive has encountered strong resistance due to layered defensive systems*." In this case, the term *counteroffensive* sets the general narrative of the action, while *layered defensive systems* forms the causal logic of interpretation. Such terms serve as cognitive landmarks that direct the recipient's thinking in a certain semantic direction [10, p. 16].

Military terms simultaneously perform an identification function, forming images of the parties to the conflict, states or military formations. For example: *elite airborne units*, *high-precision NATO weaponry*, *Russian strategic bomber fleet*. Such lexical constructions do not only convey information, but also construct a certain prestigious or threatening image of the subject. Military terms are used in news articles as means of rhetorical positioning of the parties, which is especially noticeable in international conflicts [17, p. 119].

One of the most important functions in modern information environment is the manipulative-persuasive function, which consists in using military terms to create a targeted emotional impact and shape public opinion. This function is closely related to the emotionally coloured contexts, since it is precisely through the emotional load that terminology acquires persuasive potential. For example, word combinations such as *devastating missile strike*, *brutal assault*, *massive offensive operation* contain a powerful evaluative and emotional component. Military vocabulary can function as a media manipulation tool capable of enhancing the dramatization of events and attracting the audience's attention [14, p. 80]. It is necessary to highlight the socio-political pragmatic function, which is manifested in the fact that the choice of a term forms the political interpretation of events. For example, the use of the word *liberate* instead of *capture*, or *occupation forces* instead of *military presence*, is politically coloured. The influence of nominative choice on the interpretation of war: naming an event is an act of influence on consciousness, not a neutral fact. This aspect is especially evident in English-language materials about the war in Ukraine, where the terminological opposition *offensive* vs *counteroffensive* or *strike* vs *terror attack* is capable of creating different political narratives.

Conclusions. The contextual models demonstrate that military terms in media discourse do not exist in a vacuum. They adapt to the genre requirements of the text, guide the reader's interpretation, clarify the structure of the message and serve as a tool for both informational and political influence. Thus, English-language news discourse turns military terminology into a flexible, multifunctional tool that not only nominates the realities of war, but also forms an idea of its causes, course and consequences. it can be argued that the pragmatic functions of military terms in media discourse are multilayered and complex: they ensure accuracy, structure meanings, model interpretation, form images, influence public sentiment and often act as a means of political and emotional manipulation. That is why military terminology in the news is not only a tool for informing, but also an important component of media rhetoric that shapes the public understanding of war. We see prospects for further research in studying the functioning of military terminology in social networks and conducting a comparative analysis of its use on various English-language media platforms.

Література:

1. Андріянова О. Військово-морська термінологія української мови: етапи формування та семантика : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук. К., 2011. 199 с.
2. Акульшина Н. Алгоритм та методика дослідження військової термінології (на матеріалі української, перської та англійської мов). Studia Linguistica. 2022. Вип. 21. С. 9–19.
3. Долинський Є. Військова термінологія та її переклад як елемент підготовки майбутніх філологів. Актуальні питання гуманітарних наук. 2025. Вип. 83. Том 2. С. 271–276.

4. Малімон Л., Щербан К. Переклад військової термінології в англомовних онлайн-новинах під час висвітлення війни в Україні. Закарпатські філологічні студії. 2014. Вип. 35. С. 201–205.
5. Пуш О., Гасюк Н. Особливості перекладу військової термінології. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2022. № 58. С. 305–308.
6. Кияк Т. Р. Фахові мови та проблеми термінознавства. Нова філологія : зб. наук. праць. Запоріжжя: ЗНУ, 2007. № 27. С. 203–208.
7. Василенко Д. В. Неологізація англомовної військової термінологічної лексики. Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Розділ IX : Термінознавство. 2009. С. 475–478.
8. Лукіянчук Ю. О. Способи класифікації військових термінів. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». 2017. № 66. С. 65–67.
9. Іграк К. Ю. Емоційно забарвлені елементи військової лексики. Науковий вісник ПНПУ ім. К. Д. Ушинського. Лінгвістичні науки. 2017. № 25. С. 55–59.
10. Musurmanova S. Functional and Semantic Analyses of Military Terms. European Journal of Humanities and Educational Advancements. 2022. Vol. 3, No. 8. P. 14–18.
11. Leleka T.O. Lexico-Semantic Features of English Military Terminology (Based on BBC & CNN News). Наукові записки. Серія: Філологічні науки. 2023. Вип. 2(205). С. 111–117.
12. The International Institute for Strategic Studies. The Military Balance. London Office, 2018. 504 p.
13. Pavlyuk L. Terminology in the Media Analysis of War: Naming as a Tool of Influence. Bulletin of Journalism. 2022. URL: https://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/article/view/9370/937 1
14. Ageeva J. V. et al. Use of Military Vocabulary as a Manipulation Tool During Modern Media. Amazonia Investiga. 2021. Vol. 10, No. 47. P. 75–82.
15. Антаклі С. А., Алімурадов О. А. Деконструкція англомовних військових термінів у масмедій-тексті = English Military Terms Deconstruction in Mass Media Text. Актуальні проблеми філології і педагогічної лінгвістики. 2023. № 2. С. 136–147.
16. Іграк К. Ю. Емоційно забарвлені елементи військової лексики. Науковий вісник ПНПУ ім. К. Д. Ушинського. Лінгвістичні науки. 2017. № 25. С. 55–59.
17. Bhinder N. Lexical Peculiarities of Modern English Military Terminology and Translation Strategies in English Media Discourse. Проблеми гуманітарних наук. 2021. Вип. 45. С. 114–121.
18. Шевченко В. О. Військова термінологія як компонент текстів різних функціональних стилів. Матеріали наукових читань КНЛУ. 2024. С. 10–20.

Мосієнко О. Військова термінологія в англійськомовних новинних статтях: функціональні аспекти

Анотація. У статті досліджено особливості функціонування військової термінології в сучасному англомовному новинному дискурсі в умовах глобалізованого інформаційного простору. Актуальність роботи зумовлена активною роллю англомовних медіа у формуванні суспільних уявлень про збройні конфлікти, безпеку та оборонну політику в умовах глобалізованого інформаційного простору. У XXI столітті військова тематика стала одним із центральних сегментів міжнародного новинного дискурсу, що пов'язано з масштабними геополітичними трансформаціями, регіональними конфліктами, розвитком гібридних форм війни та військових операцій. Динамічний розвиток військових технологій, поява нових видів озброєння, цифровізація бойових дій та інтенсифікація інформаційного протистояння спричиняють активне оновлення й розширення військової термінологічної системи. У цих умовах особливої ваги набуває дослідження особливостей функціонування військових термінів у новинних текстах, адже саме медіа виступають посередником між професійною військовою мовою та масовою аудиторією. Особливу увагу приділено процесам семантичної трансформації військових термінів у медійному середовищі, їх спрощенню, набуттю додаткових конотацій та адаптації до потреб масової комунікації. Об'єктом дослідження є військова термінологія в англомовному медіадискурсі, зокрема в новинних статтях провідних інформаційних ресурсів. Предметом аналізу виступають лінгвістичні, семантичні, прагматичні та стилістичні характеристики військових термінів, а також моделі їх контекстуального використання. Метою роботи є визначення особливостей функціонування військових термінів у сучасних англомовних новинних текстах і виявлення закономірностей їх адаптації до різних комунікативних завдань. Розглянуто класифікаційні параметри військової лексики за семантичними групами. Окреслено основні контекстуальні моделі функціонування військових термінів у медіа: описово-аналітичну, дефінітивну, інтерпретаційно-оцінну, політико-комунікативну, емоційно-інтенсивну, хронікально-операційну та метонімічну. Доведено, що військова термінологія в новинному дискурсі виконує не лише номінативну та когнітивну, а й аксіологічну, регулятивну й маніпулятивну функції, впливаючи на формування наративів і громадської думки.

Ключові слова: військова термінологія, термін, засоби масової інформації, медіа-дискурс, новинна стаття.

Дата першого надходження статті до видання: 24.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 18.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

УДК 81'42:070:355.01
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.24

Нестерчук К. М.,
асистент кафедри романо-германської філології та професійної комунікації
Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка
https://orcid.org/0009-0002-9689-5824

ВІЙСЬКОВИЙ МЕДІАДИСКУРС У СИСТЕМІ СУЧАСНИХ ІНСТИТУЦІЙНИХ ДИСКУРСІВ

Анотація. У статті обґрунтовано статус військового медіадискурсу як різновиду інституційного дискурсу та окреслено його конститутивні ознаки. Проаналізовано основні підходи до тлумачення понять «дискурс», «інституційний дискурс», «медіадискурс» і «військовий медіадискурс». Особливу увагу зосереджено на інституціоналізації як ключовому аспекті структурної організації комунікативної взаємодії у військовій сфері. Військовий медіадискурс інтерпретовано як форму публічної комунікації, що реалізується в межах взаємодії військової та медійної інституцій і характеризується виразною прагматикою, яка виявляється в цілях, стратегіях і тактиках інформаційного впливу на масову аудиторію. У результаті екстраполяції елементів інституційного дискурсу на військовий медіадискурс виокремлено такі його інваріантні ознаки: ієрархічна система учасників комунікації (інституція – медіа – суспільство); відносна відкритість хронотопу за умови контрольованого оприлюднення інформації; прагматична спрямованість (реалізація функцій інформування, легітимації, мобілізації); конструювання опозиції «свої – чужі»; інтердискурсивний характер стратегій і тактик, тем і жанрів комунікативної взаємодії; актуалізація прецедентних текстів та використання дискурсивних формул і трафаретних мовних конструкцій, які забезпечують інституційну впорядкованість комунікації. Аргументовано, що військовий медіадискурс не є механічною трансляцією військового дискурсу в публічному інформаційному просторі, а постає когнітивно-прагматичним виміром інтерпретації воєнної дійсності. Окреслено перспективи подальших досліджень, пов'язаних із аналізом лексико-семантичних маркерів та когнітивно-дискурсивних механізмів конструювання образу союзника і ворога в англомовних військових медіанаративах.

Ключові слова: медіадискурс, інституціоналізація, інституційний дискурс, військовий медіадискурс, інтердискурсивність.

Постановка проблеми. Сучасний медіапростір характеризується посиленою інституціоналізацією комунікації. ЗМІ оперативно реагують на соціальні, політичні та культурні трансформації, відображаючи їх у мовних і позамовних засобах дискурсу. У цьому контексті формується особливий тип комунікативної діяльності – медіадискурс, який функціонує в межах відповідних соціальних інститутів як когнітивно-прагматичний простір інформаційно-комунікативної реалізації.

Важливе місце в системі інституційних дискурсів посідає військовий медіадискурс, що репрезентує в масовій комунікації сферу військової діяльності. Відображаючи події, пов'язані з воєнними діями, збройними конфліктами, обороною, безпекою, загрозами тощо, військовий медіадискурс набуває виразного прагматичного спрямування, реалізуючи власні цілі, стратегії і тактики інформаційного впливу на суспільну свідомість. У зв'язку з цим визначення типологічних ознак військового медіадискурсу та окреслення його меж серед інших інституційних дискурсів є актуальним і перспективним завданням сучасних гуманітарних і суміжних досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Упродовж останніх десятиліть на тлі глобальних політичних трансформацій і збройних конфліктів дискурс, інституційний дискурс, медіадискурс і військовий медіадискурс неодноразово був об'єктом наукових студій як українських, так і зарубіжних дослідників: Г. Почепцова, Ф. Бацевича, А. Загнітка, О. Балабан, А. Приходька, І. Мірошниченко, В. Погонець, Т. ван Дейка, Н. Ферклафа, Д. Шиффрін, Н. Філліпса, Т. Лоуренса, С. Гарді, Н. Васти та ін. Наразі у межах типології інституційного дискурсу науковці виокремлюють різні його види, що корелюють зі сферою функціонування, цілями комунікації і статусно-рольовими характеристиками учасників. Одним із таких різновидів є військовий дискурс, який, реалізуючись у площині медіакомунікації, набуває особливих характеристик, які потребують чіткої наукової диференціації.

Метою статті є теоретичне обґрунтування статусу військового медіадискурсу як різновиду інституційного дискурсу, визначення його місця в системі сучасних інституційних дискурсів та окреслення його інваріантних і гібридних ознак.

Виклад основного матеріалу. У сучасних студіях науковий інтерес до феномена дискурсу зумовлений його багатовимірністю і складністю трактування самого поняття, про що свідчить наявність різних визначень лише в межах лінгвістики. Теоретичним підґрунтям нашого дослідження є тлумачення українського вченого Ф. Бацевича, який пояснює дискурс як «тип комунікативної діяльності, інтерактивне явище, мовленнєвий потік, що має різні форми вияву (усну, писемну, паралінгвальну), відбувається у межах конкретного каналу спілкування, регулюється стратегіями і тактиками учасників; синтез когнітивних, мовних і позамовних (соціальних, психічних, психологічних тощо) чинників, які визначаються конкретним колом «форм життя», залежних від тематики спілкування, має своїм результатом формування різноманітних мовленнєвих жанрів» [1, с. 138].

Зауважуємо, що наразі в наукових розвідках дедалі частіше фігурують поняття «медіатизоване суспільство» та «медіатизована особистість», що спричинено посиленням ролі ЗМІ у соціальній інтеракції. У зв'язку з цим «комунікація за допомогою модерних медіа не лише викликала стійкий інтерес із боку ученої спільноти, але й сформувала новітню дослідницьку

парадигму, яка розглядає мас-медійний дискурс як міждисциплінарну область дослідження, що включає аналіз мовних особливостей, соціальних, психологічних, комунікативних, культурних, економічних, правових, філософських, політичних, просвітницьких, інформаційних та інших проблем, пов'язаних із метою та завданнями функціонування цього дискурсу. Для сучасного мовознавства важливою проблемою стала класифікація мас-медійного дискурсу» [2, с. 227].

Однак, простежуємо, що тлумачення терміна «медіадискурс» теж викликає труднощі, оскільки українські дослідники (Л. Шевченко, Д. Дергач, Д. Сизонов) здебільшого трактують це поняття як дискурс засобів масової інформації, а зарубіжні науковці (Г. Кресс і Т. ван Леувен, Дж. Лемке, В. Ліберт і Т. Метген) «розуміють під *медіадискурсом* дискурс як телебачення, газет, реклами (тобто ЗМІ), так і різноманітних інтернет-джерел, соціальних медіа, розважальних продуктів (телешоу, фільмів) тощо» [3, с. 108–109].

Ключовою для нашого дослідження є дефініція терміна «медіадискурс» у довіднику «Медіалінгвістика: словник термінів і понять»: «це тип мовленнєвої діяльності в медіа, спроектований на інформування аудиторії щодо різних сфер суспільного життя засобами масової комунікації (через телебачення, радіо, Інтернет, друковану пресу та ін.). Прийнято диференціювати, напр., політичний, культурний, науковий, спортивний та ін. медіадискурси, що можуть відрізнятися специфікою апеляції до мовної свідомості реципієнта, її лінгвальними й екстралінгвальними характеристиками, потенційним результатом» [4, с. 96].

У межах нашої статті військовий медіадискурс розуміємо як інституційно зумовлений вид медіакомунікації, що репрезентує військову сферу через систему закріплених мовних стратегій і тактик, моделей інтерпретації, спрямованих на формування суспільного уявлення про війну, суб'єктів конфлікту, безпекові та оборонні процеси тощо.

Українська дослідниця особливостей англомовного військового дискурсу В. Погонець, узагальнюючи найширшу таксономію дискурсу І. Шевченко та О. Морозової, за соціально-ситуативним параметром диференціює «політичний, адміністративний, юридичний, військовий, релігійний, медичний, діловий, рекламний, педагогічний, спортивний, науковий, медійний (дискурс засобів масової інформації), електронний (інтернет-дискурс), тощо» [5, с. 68]. Відтак, це свідчить про те, що в медійному просторі військовий дискурс не існує ізольовано, а взаємодіє з іншими видами інституційних дискурсів, що зумовлює його гібридний характер. Проте така міждискурсивність не нівелює автономності військового медіадискурсу, а, навпаки, актуалізує потребу окреслення його інваріантних ознак.

Погоджуємось із думкою сучасних науковців, які наголошують на приналежності медіадискурсу до «інституційного (або, по-іншому, статусно-орієнтованого) типу дискурсу, який являє собою спілкування людей у певних статусно-рольових відносинах із заданими рамками, та виділяється на підставі двох ознак: цілі та учасників спілкування; мовець у даному типі дискурсу виступає не як особистість чи індивідуум, а як представник тієї чи іншої соціальної групи, відповідно, отримувачем повідомлення виступає ця соціальна група, а саме повідомлення несе не лише когнітивну інформацію, а й характеризується певною сукупністю завдань» [6, с. 67].

У працях із сучасної когнітивної лінгвістики та дискурсології, інституції дедалі частіше аналізують не як статичні соціальні структури, а як утворення, що реалізуються через дискурс. Згідно з дискурсивним підходом зарубіжних науковців Н. Філліпса, Т. Лоуренса та С. Гарді, інституції не передують комунікації, а, навпаки, є її результатом, закріплюючись через повторювані смислові структури, способи інтерпретації та види мовленнєвої та соціальної взаємодії. Важливо підкреслити, що «інституції конституюються через дискурс, і підґрунтям інституціоналізації є не сама дія як така, а тексти, які описують і комунікують ці дії. Саме через тексти інформація про дії широко поширюється і починає впливати на дії інших» [7, с. 635]. Тож тексти уможливлюють усталення певних значень і соціальних ролей, завдяки чому окремі дискурсивні практики набувають статусу інституційно закріплених.

У цьому контексті варто взяти до уваги ідею Н. Ферклафа, який наголошує, що дискурс формує власні конвенції, а «соціальна інституція є апаратом вербальної взаємодії або «порядком дискурсу»… Кожна інституція має власний набір мовленнєвих подій, власні диференційовані ситуації та сцени, власний склад учасників і власні норми їх поєднання… Інституцію слід розглядати як таку, що водночас уможливлює і обмежує соціальну дію своїх членів: вона надає їм рамку для дії, без якої вони не могли б діяти, але водночас окреслює їх дію межами цієї рамки» [7, с. 638]. Відтак, дискурс постає засобом репрезентації реальності і механізмом її соціального конструювання: він визначає допустимі способи комунікації, мислення й дії, водночас обмежуючи альтернативні інтерпретації. Інституції, таким чином, є відносно сталими «порядками дискурсу», що регулюють комунікативну поведінку учасників у межах певних соціальних сфер. У військовому медіадискурсі такий «порядок дискурсу» визначає можливі способи спілкування про війну, ворога, союзника, безпеку, загрозу, формуючи специфічний комунікативний простір, у межах якого здійснюється інтерпретація воєнної реальності.

Сучасні українські дослідники також наголошують, що «різні види дискурсів вступають у взаємодію один з одним і зумовлюють складний діалогічний процес інтердискурсивності. Будь-яке спілкування зумовлене певними функціями. Галузева комунікація є спілкуванням, що зумовлене соціальними функціями партнерів, а також регламентоване за змістом і за формою; це спілкування, в якому принаймні один з учасників – представник соціального інституту. Соціальний інститут відрізняється від таких утворень, як соціальна група, колектив, мала група, тим, що комуніканти, які належать до нього, мають певний статус, сукупність ролей, а також їхня комунікативна поведінка визначається стандартами та соціальними нормами» [8, с. 142]. Важливо, що не всі «продукти» дискурсу є інституціями, і не все соціально сконструйоване автоматично інституціалізується. «Те, що відрізняє інституції від інших соціальних утворень, конституйованих у дискурсі, – це саморегулятивні, соціально сконструйовані механізми, які забезпечують їхнє застосування» [7, с. 638].

Зрештою, інституції реалізуються «насамперед через продукування текстів, а не безпосередньо через дії. Дії не забезпечують можливості множинних прочитань багатьма індивідами, що є необхідним для трансляції організаційних ідей у просторі й часі. Натомість тексти таку можливість забезпечують <…>, дають змогу думкам і діям виходити за

межі «сутнісно транзиторного характеру соціальних процесів» і перетинати «відокремлені та різноманітні локальні контексти» <…>. Інакше кажучи, дії можуть становити підґрунтя інституціоналізованих процесів, але будучи спостереженими та інтерпретованими, зафіксованими на письмі чи в мовленні або зображеними в інший спосіб, вони породжують тексти, які опосередковують зв'язок між дією і дискурсом. Відповідно, ми стверджуємо, що інституції конституюються структурованими сукупностями текстів, які існують у певному просторі та продукують соціальні категорії й норми, що формують людське мислення і поведінку» [7, с. 638]. Отож інституціоналізація комунікації у медіапросторі виявляється передусім через усталення текстових моделей, що відтворюють соціально схвалені способи інтерпретації воєнної дійсності.

Відтак, в інституційній комунікації простежується рольовий характер і шаблонність, і «саме трафаретність спілкування принципово відрізняє інституційний дискурс від персонального. Специфіка інституційного дискурсу розкривається в його типі, себто в типі суспільного інституту, який у колективній мовній свідомості позначений особливим іменем, узагальнений у ключовому концепті цього інституту (політичний дискурс – влада, педагогічний дискурс – навчання, релігійний – віра, юридичний – закон тощо), пов'язаний із певними функціями людей, спорудами, що побудовані для виконання цих функцій, суспільними ритуалами та поведінковими стереотипами, а також текстами, що творяться в цьому соціальному формуванні» [8, с. 143].

Таким чином, «дискурсивні практики та стратегії, безумовно, реалізуються у певних сферах людського життя, які мають усталені ознаки тих чи інших комунікативних сфер. І коли ці сфери знаходять відображення у медійному дискурсі, а сучасні ЗМІ, як відомо, можуть торкнутися будь-яких відомих сфер, то в медіадискурсі дані сфери та притаманні їм усталені риси, отримують певні прагматичні, стилістичні, функціональні особливості» [6, с. 70]. У цьому контексті військовий медіадискурс є особливим простором взаємодії медійної та військової інституцій, у межах якого репрезентується та інтерпретується воєнна реальність.

Військовий медіадискурс, як і будь-який інший різновид інституційного дискурсу, має певний спектр конститутивних ознак за усіма компонентами структури дискурсу, серед яких сучасні дослідники виокремлюють такі: учасники комунікативної взаємодії, хронотоп, цілі, цінності, стратегії, матеріал (тематика), різновиди і жанри, прецедентні (культурогенні) тексти, дискурсивні формули [9, с. 18].

Сучасні науковці резюмують: в основі інституційного дискурсу є «дві складові – це лінгвістичний компонент (текст) і екстралінгвістичний компонент (контекст). Поєднуючи дискурсивні ознаки і дві складові структури дискурсу, до лінгвістичного компоненту ми відносимо тематику, жанр, прецедентні тексти і дискурсивні формули. До екстралінгвістичного компоненту, в свою чергу, відносяться: учасники, концепт, хронотоп, цілі і стратегії» [9, с. 20].

Таким чином, з огляду на зазначене вище, вважаємо за доцільне запропонувати конкретні конститутивні інваріантні ознаки військового медіадискурсу, екстраполюючи модель інституційного дискурсу на особливості репрезентації воєнної реальності в медійному просторі.

Військовий медіадискурс характеризується багаторівневою системою учасників комунікації. З одного боку, комунікантами є представники військових структур (Генеральний штаб, речники Сил оборони, військові експерти), політичні діячі (глава держави, урядовці), аналітики, міжнародні організації, а з іншого боку – військові журналісти як посередники інституційного знання і суспільство як адресат. На нашу думку, особливістю цього різновиду інституційного дискурсу є те, що безпосередньо військовослужбовці нечасто мають автономний голос у медіапросторі, їхні висловлювання опосередковуються офіційною комунікацією або журналістською обробкою. У зв'язку з цим формується складна модель комунікативної взаємодії: інституція – медіа – масова аудиторія.

Хронотоп військового медіадискурсу є принципово відкритим, проте опосередкованим. На відміну від власне військового дискурсу, локалізованого в закритих просторах (військові частини, штаби, бойові позиції), медіаверсія війни розгортається в публічному інформаційному просторі: інтернет-ЗМІ, соціальних мережах, мультимедійних платформах тощо. А втім, медійна репрезентація воєнної дійсності не є абсолютно відкритою: частина інформації маркується як таємна, обмежена або така, що не розповсюджується, а частина – подається завуальовано, що спостерігаємо «у підміні понять, використанні багатозначних термінів, імплікатурах, фразах-дисклеймерах та актах інтертекстуальності» [10, с. 33]. Армія як інститут – «відносно закрита соціальна система, в силу цього багато скорочень і абревіатури не є широко поширеними. Таким чином, навіть при читанні, необізнаному читачеві доводиться користуватися довідковими матеріалами» [9, с. 36]. Власне, таку особливість військового медіадискурсу вважаємо як одну з його інваріантних ознак.

Щодо цілей аналізованого різновиду інституційного дискурсу, то їхній спектр значно ширший, ніж у власне військовому дискурсі, який спрямований на досягнення тактичних і стратегічних результатів. Оскільки «медіа виконують важливі під час війни функції: інформаційну (донесення інформації), узгоджувальну (підтримування інформаційного балансу) та мобілізаційну» [10, с. 35], то військовий медіадискурс інформує суспільство про воєнні події, легітимізує рішення військово-політичного керівництва, мобілізує громадян і консолідує націю, а також конструює образ союзника і ворога. Слід наголосити, що у цьому контексті «велике значення мають розмежування і номінація учасників збройного конфлікту, присвоєння їм ярликів і приписування тих чи інших якостей. У загальному сенсі це зводиться до виділення «МИ»-групи та «ВОНИ»-групи, але також може застосовуватися й у маркуванні більшої кількості учасників збройного конфлікту» [9, с. 15].

У ціннісному аспекті військовий медіадискурс втілює, на нашу думку, інтердискурсивні домінанти: апеляцію до авторитету, субординації, істинності та об'єктивності викладу, про що свідчить активне цитування; і стереотипізацію: «в більшості випадків читач не має альтернативного джерела інформації про події та акторів конфлікту, тому етнічні, культурні та інші стереотипи підмінюють собою всебічний виклад інформації» [9, с. 15].

Аналіз сучасних наукових студій дає можливість стверджувати, що стратегії військового дискурсу (який часто «екстра-

полюється на дискурс суспільно-політичний» [5, с. 68]), реалізуючись у площині медіакомунікації, набувають гібридного характеру. Серед них диференціюємо стратегію позитивної самопрезентації (ми / «свої») та негативної презентації опонентів (вони / «чужі»), стратегію легітимації (обґрунтування необхідності воєнних дій), стратегію емоційного налаштування та інші [12].

Варто підкреслити, що на тлі збройних конфліктів взаємодія військового медіадискурсу з політичним характеризується особливою інтенсивністю: воєнні події набувають статусу політичних аргументів, а політичні рішення отримують військове обґрунтування. Дослідники зауважують, що «у сучасному світі збройні сили часто стають не лише засобом захисту державних інтересів. Вони є засобом досягнення певних політичних цілей. Завдання ЗМІ при цьому переконати аудиторію в правильності та правомірності того чи іншого політичного акту, навести аргументи, які сприяють формуванню необхідної реакції суспільства, як на конкретне політичне рішення, так і на можливі наступні військові дії» [9, с. 39].

Крім того, «до військового дискурсу також належать промови політиків чи економістів про військові події (різновид політичного / економічного дискурсу у жанрі «інтерв'ю»). В даному випадку очевидна різниця в тематиці: з політичної чи економічної точки зору військові дії – засіб досягнення певних цілей та захисту державних інтересів» [9, с. 32]. Таким чином, можемо стверджувати, що тематика військового медіадискурсу корелює із тематикою політичного, однак інваріантним матеріалом аналізованого типу інституційного дискурсу залишається воєнний конфлікт і стратегії й тактики ведення війни.

Жанрово військовий медіадискурс реалізується в офіційних зверненнях, репортажах, інтерв'ю, коментарях експертів, новинних повідомленнях, аналітичних статтях, блогах. «За формою військовий дискурс поданий монологічним (накази, доповіді, розпорядження, зведення, промови, статті, огляди, тощо) та діалогічним спілкуванням (військовослужбовців, журналістів, політиків та ін.)» [5, с. 68].

Поділяємо думку вчених, які вважають, що «воєнна ситуація, яка, в першу чергу, вербалізується у *військовому дискурсі*, сприймається як свого роду "діалог" з іншими людьми та культурами, здатний відобразити мовні, культурологічні, соціальні, економічні, політичні, етнічні, національні та інші ментальні поля картини світу певної лінгвокультурної групи» [11, с. 65]. У цьому контексті важливим компонентом лінгвістичної складової військового медіадискурсу є прецедентні (культурогенні) тексти.

У сучасній дискурсології прецедентні тексти тлумачать як усталені інтелектуально-емоційні структури, які функціонують у свідомості мовної особистості як готові смислові моделі і є орієнтирами для співвіднесення нової інформації з уже відомим культурним досвідом. Військовий дискурс, як відомо, має тематично окреслений текстовий корпус і жанрову диференціацію, однак не кожен текст як результат військового дискурсу є прецедентним. Нормативні документи (бойові розпорядження, накази, статути) не є культурогенними текстами, оскільки вони не є загальновідомими і функціонують у межах вузького професійного середовища [9, с. 28–29]. А втім, вважаємо, що коли військовий дискурс реалізується у медіапросторі, то прецедентність стає його інваріантною ознакою. Йдеться передусім про звернення у медіанаративах (наприклад, у промовах державних лідерів або в текстах масової культури, зокрема, анекдотах на військову тематику [9, с. 29]) до подій минулих війн, пам'ятних дат, символічних гасел та усталених формул, що набули статусу колективно впізнаваних.

Зрештою, поряд із прецедентними текстами важливу роль у структурі військового медіадискурсу відіграють дискурсивні формули – усталені мовні конструкції, що, власне, забезпечують інституційну впорядкованість комунікативної взаємодії. Серед них диференціюємо клішовані звороти, формули легітимації, фразеологічні звороти, метафори, евфемістичні номінації тощо [5; 9; 12].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Військовий медіадискурс є специфічним типом інституційного дискурсу, який реалізується у просторі медіакомунікації як результат взаємодії військового та медійного «порядків» дискурсу і функціонує як механізм інтерпретації воєнної дійсності. Інституційний характер військового медіадискурсу виявляється у статусно-рольовій організації комунікації, регламентованості стратегій і тактик, шаблонності текстових моделей, наявності усталених формул та нормативних дискурсивних практик. Зрештою, військовий медіадискурс не є механічною репрезентацією військового дискурсу засобами масової інформації, а постає автономною (і водночас гібридною) інституційною моделлю комунікації.

У результаті екстраполяції системи складових інституційного дискурсу на військовий медіадискурс виокремлюємо такі його інваріантні ознаки:

– ієрархічна система учасників комунікації (інституція – медіа – суспільство);

– відносна відкритість хронотопу за умови контрольованого оприлюднення інформації;

– прагматична спрямованість (інформування, легітимація, мобілізація);

– конструювання опозиції: «своїх» і «чужих» учасників конфлікту;

– гібридність стратегій і тактик, тем і жанрів комунікативної взаємодії;

– актуалізація прецедентних текстів у медійній репрезентації війни;

– наявність дискурсивних формул і трафаретних мовних конструкцій, що забезпечують інституційну впорядкованість комунікації.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні лексико-семантичних маркерів та когнітивно-дискурсивних механізмів конструювання образу союзника і ворога в англомовних військових медіанаративах.

Література:

1. Бацевич Ф. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ : Академія, 2004. 342 с.
2. Мірошниченко І. Сучасні підходи до типології мас-медійного дискурсу. *Сучасний мас-медійний простір : реалії та перспективи розвитку : матеріали ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції.* Вінниця, 12-13.10.2016 р. С. 227–231. Режим доступу : https://www.researchgate.net/publication/393532484_Sucasni_pidhodi_do_tipologii_masmedijnogo_diskursu

3. Ступак І., Шаламай А. Характерні особливості дискурсу мультимедіа як типу медіадискурсу. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського : Лінгвістичні науки :* зб. наук. праць. 2022. № 34. С. 103–117. Режим доступу : http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/15718/1/Stupak.pdf
4. Шевченко Л., Дергач Д., Сизонов Д. Медіалінгвістика : словник термінів і понять. Київ : КНУ ім. Т. Г. Шевченка, 2013. 364 с.
5. Погонець В. Особливості англомовного військового дискурсу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : «Філологія».* 2019. №. 39, том 2. С. 67–70. Режим доступу : http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v39/part_2/Filologi39_2.pdf#page=67
6. Волошина Д., Гайдук Н. Медійний дискурс у системі комунікативних видів дискурсу та його таксономія. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Філологія.* № 29. 2023. С. 66–73. Режим доступу : https://doi.org/10.34079/2226-3055-2023-16-29-66-73
7. Phillips N., Lawrence T., Hardy C. Discourse and Institutions. *The Academy of Management Review.* Vol. 29, No. 4 (Oct., 2004). PP. 635–652. Режим доступу : https://doi.org/10.2307/20159075
8. Літак А. Про природу інституційного дискурсу. *Південний архів. Філологічні науки.* 2018. Вип. 72(1). С. 142–145. Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pafn_2018_72%281%29__30
9. Шевчик І. Військовий дискурс в англомовній публіцистиці. Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня «магістр» зі Спеціальності 035 Філологія. Запоріжжя: НУ «Запорізька політехніка», 2022. 87 с. Режим доступу : https://eir.zp.edu.ua/server/api/core/bitstreams/629cd0bf-f3e1-48aa-a5d3-cc4321f4338a/content
10. Білик О., Ганзін В. Медіадискурс та його вплив на зображення російсько-української війни : критичний аналіз дискурсивних стратегій і маніпулятивних технік. *Folium*. 2023. С. 33–39. Режим доступу : https://doi.org/10.32782/folium/2023.3.4
11. Стаднік І. Лінгвістична відповідність понять «воєнний» дискурс vs «військовий» дискурс. *Science and Education a New Dimension. Philology,* IV(22), Issue 99, 2016. С. 63–66. Режим доступу : https://seanewdim.com/wp-content/uploads/2021/03/Linguistic-correspondence-of-the-notions-war-discourse-vs.-military-discourse-Stadnik-I.-O..pdf *(дата звернення: 04.02.2026)*
12. Посмітна В. Комунікативні стратегії та тактики українських військових ЗМІ в протидії інформаційній агресії. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія.* 2019, № 40, том 3. С. 114–118. Режим доступу : https://doi.org/10.32841/2409-1154.2019.40.3.26

Nesterchuk K. Military media discourse in the system of modern institutional discourses

Summary. The article substantiates the status of military media discourse as a subtype of institutional discourse and outlines its constitutive features. The main approaches to the interpretation of the concepts of "discourse," "institutional discourse," "media discourse," and "military media discourse" are analyzed. Particular attention is paid to institutionalization as a key aspect of the structural organization of communicative interaction in the military sphere. Military media discourse is interpreted as a form of public communication realized within the interaction between military and media institutions and characterized by a distinct pragmatic orientation manifested in the goals, strategies, and tactics of informational influence on a mass audience. Through the extrapolation of the elements of institutional discourse onto military media discourse, the following invariant features are identified: a hierarchical system of communication participants (institution – media – society); the relative openness of the chronotope under conditions of controlled information disclosure; pragmatic orientation (implementation of informative, legitimizing, and mobilizing functions); construction of the opposition "us – them"; the interdiscursive nature of communicative strategies and tactics, topics, and genres; the activation of precedent texts and the use of discursive formulas and standardized linguistic constructions that ensure institutional regulation of communication. It is argued that military media discourse does not constitute a mechanical transmission of military discourse into the public information space, but rather emerges as a cognitive-pragmatic dimension of the interpretation of wartime reality. Prospects for further research are outlined, particularly in relation to the analysis of lexical-semantic markers and cognitive-discursive mechanisms involved in constructing the images of ally and enemy in English-language military media narratives.

Key words: media discourse, institutionalisation, institutional discourse, military media discourse, interdiscursivity.

Дата першого надходження статті до видання: 18.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 16.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

УДК 81'42:32
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.25

Oleinikova G. O.,
PhD in Philology,
Associate Professor at the Department of English Philology and World Literature
Izmail State University of Humanities
https://orcid.org/0000-0002-5483-1964

THE ROLE OF METAPHOR IN CONTEMPORARY POLITICAL DISCOURSE

Summary. The article explores the role of metaphor as a cognitive-discursive mechanism of influence in contemporary English-language political discourse. Political communication is viewed not merely as a means of conveying information, but as an instrument for shaping public attitudes, evaluations, and interpretative frameworks through language. Particular attention is paid to metaphor as one of the most effective tools for conceptualizing complex and abstract socio-political phenomena by projecting them onto more concrete and familiar domains of experience.

Drawing on the theoretical foundations of classical rhetoric, cognitive linguistics, and critical discourse analysis, the study examines metaphor as a key mechanism of meaning construction and persuasion in political speech. The analysis demonstrates that metaphor integrates cognitive, emotional, and evaluative components, thereby influencing both rational interpretation and emotional response of the mass addressee.

Based on an analysis of public speeches by leading political figures, the research identifies the main metaphorical models characteristic of contemporary political discourse, including economic, religious, militaristic, and migration-related metaphors. These models are shown to perform specific pragmatic functions, such as legitimizing political decisions, constructing images of threat or stability, mobilizing public support, and manipulating public opinion. Special emphasis is placed on militaristic and migration metaphors, which are frequently employed to create polarized representations of social reality and intensify ideological confrontation.

The findings confirm that political metaphor functions not as a decorative stylistic device, but as a powerful cognitive and communicative instrument that reflects cultural values, ideological orientations, and social power relations. The article also outlines prospects for further research, including comparative and multimodal approaches to the study of political metaphor in different linguistic and cultural contexts.

Key words: political discourse, metaphor, cognitive linguistics, persuasive strategies, metaphorical models, political communication, public speech.

In contemporary linguistics, political discourse is viewed as a complex communicative phenomenon aimed not only at informing but at shaping evaluations, attitudes, and patterns of behavior of the mass addressee. One of the most effective linguistic means of realizing this influence is metaphor, which enables the interpretation of political reality through conceptual structures already familiar and accessible to the audience [1]. Owing to its ability to integrate cognitive, emotional, and evaluative components, metaphor plays a key role in understanding political events, actors and strategies.

Problem Statement. In the contemporary context of the intensive development of political communication and the growing role of media discourse, the issue of studying linguistic mechanisms of influence on mass consciousness has become particularly relevant. Political discourse increasingly functions not only as a means of transmitting information but also as an instrument for shaping social representations, evaluations and the models for interpreting socio-political reality. In this context, metaphor occupies a central position as a universal cognitive-discursive tool that enables the understanding of complex and abstract political phenomena through more concrete and accessible conceptual domains [2].

Despite the substantial body of research devoted to political metaphor, the issue of its functioning as an instrument of purposeful influence and persuasion in contemporary political discourse remains insufficiently systematized. In particular, further investigation is needed into the interaction among cognitive, pragmatic and sociocultural factors in the metaphorical conceptualization of political reality, as well as into the role of metaphorical models in the construction of political images and strategies of influence on the addressee.

Analysis of Recent Research and Publications on the Topic. The issue of metaphor in political discourse is widely represented in both foreign and domestic scholarly research. Within the classical rhetorical tradition initiated by Aristotle, metaphor was regarded as an effective means of persuasion and explanation. The contemporary stage of studying political metaphor is primarily associated with the development of cognitive linguistics and discourse analysis.

In the works of foreign scholars (G. Lakoff, M. Johnson, D. Vertessen, P. Chilton, R. Wodak), metaphor is understood as a cognitive-discursive mechanism for conceptualizing political reality, contributing to the formation of ideologies, strategies of influence, and interpretations of socio-political events [2].

In Ukrainian linguistics, research on political metaphor is focused on identifying its national and cultural specificity, pragmatic potential, and role in shaping the image of a political leader. In the works of O. Kosmeda, O. Selivanova, A. Martynyuk, K. Kusko, and others, we can see the following interpretation of the metaphor – examined as a means of linguistic influence and as a reflection of societal value orientations in the context of political transformations [3].

The relevance of such research is further underscored by the growing role of public communication, media, and symbolic forms of influence on social consciousness, in which figurative language increasingly serves to simplify complex socio-political pro-

cesses, legitimize political actions, and construct desired interpretations of reality. This allows metaphor to be regarded not merely as a stylistic device of linguistic embellishment, but as a powerful mechanism of conceptualization and persuasion [4]. Thus, the foregoing clearly outlines **the aim of this article**, which is to provide a comprehensive analysis of metaphor as a cognitive-discursive mechanism of influence in contemporary English-language political discourse, in particular to clarify its role in the formation of political images and the interpretation of socio-political reality, as well as to identify the main metaphorical models (economics, religion, militaristic sphere, migration) used in public speeches of political leaders for the purposes of persuasion and manipulation of the mass addressee.

Presentation of the Main Material. The ability of metaphor to influence the addressee, first noted in antiquity by Aristotle and subsequently emphasized by numerous contemporary scholars, facilitates a structured perception of reality and simplifies the process of understanding experience through the comparison of different phenomena [5, p. 35]. Owing to this capacity, metaphorical transfer is widely employed to interpret complex and abstract concepts by appealing to more concrete and readily comprehensible images.

In political speech, the explanatory function of metaphor is closely intertwined with its persuasive potential. Political communication relies on a system of metaphorical models that reflect a society's cultural codes and mental characteristics. As a component of rhetorical strategy, metaphor is oriented toward influencing the addressee's consciousness by activating the audience's capacity to remember and interpret what is heard. In political discourse, this is manifested in the use of both conventional and original metaphors intended to reduce tension, elicit emotional responses or direct recipients' attention in a desired direction. The repeated use of lexicalized, so-called "dead," conventional, or deliberately constructed metaphors serves as a mechanism for transitioning from traditional speech patterns to new ways of conceptualizing political reality.

In foreign linguistics, the features of metaphor functioning in political communication have been actively studied since the mid-twentieth century, while the ideas underlying modern approaches to discourse analysis have addressed the problem of political metaphor within the frameworks of rhetoric and pragmatics [6].

Within the framework of cognitive linguistics, metaphor is understood as a phenomenon in which a word denoting one class of objects or phenomena is used to characterize or name an object belonging to another class. From the perspective of the interpretive model of cognition, particular importance is attached to studies of metaphorical interpretation of the world in an individual's linguistic worldview, including that of a political leader who, through vivid metaphors, shapes public consciousness and transforms national perceptions of reality [7].

According to conceptual metaphor theory, metaphorization is based on the process of interaction between the knowledge structures of two conceptual domains – the source domain and the target domain. The source domain is more familiar, concrete, and closely connected with immediate physical or spatial experience [1, p. 20].

The researchers point to the possibility and necessity of combining substitutional, interactionist, and syntactic approaches to the analysis of political metaphor. These approaches do not exclude one another but rather represent different perspectives on the same phenomenon, each with its own strengths and limitations. For instance, an analysis of Dutch political discourse has demonstrated a correlation between metaphor frequency and periods of social crisis [8]. According to some scholars, metaphor should be viewed not so much as a purely cognitive phenomenon as a social one. Above all, it is interpreted as a reflection of implicit categorization structures shared by particular social groups, which significantly influence the construction of social reality.

Metaphorical models, functioning as linguistic means of influence and manipulation and contributing to image construction in politics, constitute an important mechanism of linguistic impact on the mass addressee.

Our study of metaphor in English-language political discourse has identified political images that can be actualized within the following groups: *"economics," "religion," "militaristic sphere," and "migration".*

Economics.

Processes of globalization and economic integration are closely connected with the argumentative strategies of political actors, since the pragmatic potential of metaphor directly affects the cognitive and interpretive activity of the addressee, a key communicative goal of political discourse.

According to contemporary scholarly approaches, abstract concepts are understood through metaphorical models that project concrete, physically experienced domains into abstract, non-physical spheres. In this context, economic notions conceptualized through metaphor facilitate a clearer understanding of political processes. Such conventional metaphorical expressions as employees are human capital, the inflows of foreign capital, equity indexes fall, and the rebound in stocks have gradually become integrated into the conceptual system of language users and have turned into part of their everyday way of thinking.

One of the most widespread patterns is the mechanistic metaphorical model, within which the economy is interpreted as a complex system or mechanism that functions through the interaction of its individual components. For example: The American economy is operating well above capacity. This type of metaphorical conceptualization enables the transfer of knowledge about the functioning of technical objects to the understanding of complex economic processes. Particularly illustrative in this respect is Donald Trump's speech at the World Economic Forum in Davos, where the World Trade Organization was represented as a vehicle that enabled China's rapid economic growth: "The World Trade Organization's been very unfair to the United States for many, many years, and without it, China wouldn't be China. China wouldn't be where it is right now. That was the vehicle that they used, and I give them great credit, and I also don't give the people that were in my position great credit because, frankly, they let that all happen, but the vehicle was the World Trade Organization" [9].

Economic metaphors are also actively employed in the contemporary political discourse of President Joe Biden. Thus, in a joint statement with the Prime Minister of the Italian Republic, Giorgia Meloni (July 27, 2023). In order to emphasize the dynamics of bilateral economic relations, he uses the verb fueled, highlighting the intensity and scale of trade growth: "Today, we're going to talk about our deepening economic connections, which fueled more than $100 billion in trade last year. In my view, there's no reason why that can't increase" [10].

Similarly, the metaphorical use of the phrase supply chains conveys the idea of stability and resilience in economic develop-

ment, which has become particularly salient in the post-pandemic period.

In general, economic metaphors highlight both real and hypothetical aspects of socio-economic phenomena by establishing a particular perspective for their interpretation. Understanding the world through the prism of metaphor can be a factor in cognitive progress, influencing the formation, transformation, and adjustment of the addressee's perceptions, attitudes, and actions.

Religion.

In political discourse, a considerable number of metaphors related to religion and religious concepts can be observed, which highlight various aspects of religious symbolism, for example: "May God bless you, and may He watch over the United States of America" (George Bush). The use of religious metaphors by American presidents reinforces their authority in a society where power serves as a key social reference point.

The group of religiously marked metaphors also includes Donald Trump's statement devoted to the death of the African American George Floyd: "Hopefully George is looking down (from Heaven) and saying there's a great thing here that's happening for our country. It's a great day for him, it's a great day for everybody. It's a great day for equality." The metaphorical expression "look down" conveys the idea of the deceased person's soul observing events from a transcendental realm, thereby intensifying the emotional impact of the statement. Such argumentation increases the addressee's receptivity by creating an illusion of moral approval of real-world actions on the part of a symbolically personified figure of the deceased.

Military.

In political discourse, metaphors drawn from the military sphere are actively employed to interpret and address socially significant problems, in which abstract social phenomena or political opponents are conceptualized as enemies in a real armed confrontation. Such metaphors may be used not only in the context of foreign policy but also within domestic political discourse. Metaphors from the military sphere serve as powerful rhetorical resources that can exert substantial influence on internal political processes.

Archetypes of war and related metaphorical images regularly appear in inaugural and other public speeches of U.S. presidents, a tendency also обусловлена the importance of the military-industrial complex to the American economy and the electoral appeal of military themes. In such statements, militaristic metaphors portray the leader as a defender of the nation, capable of confronting any "enemy," regardless of its real or symbolic nature, for example: "It is a weapon [moral courage of free men and women] that we as Americans do have".

«*With the leadership of your Democratic members of Congress, we passed the Inflation Reduction Act – although a few Republicans did support it – the largest investment to combat the climate ever, ever, anywhere in the world. All of $368 billion*». In his speech of July 20, 2023, Joe Biden proposes achieving victory over climate change by metaphorically employing the phrase to combat climate change forever [11].

Migration.

The use of metaphors in migration discourse has recently attracted close attention in many contemporary linguistic studies, since population migration, which is widespread across the world today, constitutes not only a complex social phenomenon but, above all, a political, economic, and cultural process.

The issue of immigration and immigrants is particularly acute in the modern world; therefore, political discourse cannot remain indifferent to it. As Charlotte Taylor notes, a large number of metaphors in which migrants function as the target domain are almost exclusively related to immigration rather than emigration and are thus closely connected with the conceptual frameworks of the country in which the "out-group" resides or to which it migrates [8]. The overwhelming majority of examples demonstrate that metaphor is used to construct a negative representation of migrants, depicting them as invaders, criminals, animals, a burden, or pollutants.

One of the most widespread conceptual metaphors in anti-immigrant discourse is the image of migration as a flow, particularly in the expression floods of immigrants. This representation forms part of the broader conceptual model of migration as a natural disaster. Within this metaphorical framework, immigrants are portrayed as an uncontrollable flood or a massive movement of water that advances in waves and penetrates the territory of the state, causing destruction. This imagery is conveyed through expressions such as floods, waves, a stream, flowing into the country, and destroying it.

In Barack Obama's speeches, immigration is conceptualized differently: immigrants are presented not as a burden or a threat, but as bearers of potential and a source of social renewal. Emphasizing their emotional state and social vulnerability, the president portrays migrants as people with "limitless possibilities," capable of reshaping the nation's future rather than remaining "trapped" in the past: "For more than 200 years, our tradition of welcoming immigrants from around the world has given us a tremendous advantage over other nations. It's kept us youthful, dynamic, and entrepreneurial. It has shaped our character as a people with limitless possibilities – people not trapped by our past, but able to remake ourselves as we choose" [12].

Summarizing, it should be noted that metaphors associated with the concept of "migration" perform a number of significant social functions. They may serve as a means of dehumanizing the Other (in particular, refugees and migrants), as an instrument for legitimizing or delegitimizing both verbal and physical actions, including hate speech and hate crimes, and for eliciting strong emotional responses such as fear, anger, or emotional desensitization of the audience. Political speeches in the media, aimed at influencing the addressee, often seek to impose particular interpretations and political positions. Such messages employ emotionally marked information, sympathetic or condemnatory, calm or aggressive, neutral or conflict-oriented, depending on the speaker's communicative intentions. When addressing the issue of migration, politicians frequently appeal to recipients' emotions, activating feelings of fear, duty, and other moral attitudes to shape a desired worldview.

Conclusions and prospects for further research. The results of the study confirm that metaphor functions as one of the leading cognitive-discursive mechanisms in contemporary English-language political discourse, providing not only an explanation of complex socio-political phenomena but also an effective means of influencing the consciousness of the mass addressee. Metaphorical models play an important role in shaping political images, interpreting events, and constructing evaluative ideological frameworks that guide the perception of political reality.

The analysis identified groups of metaphors characteristic of English-language political discourse, in particular those related to economics, religion, the military sphere, and migration.

It has been demonstrated that each of these metaphorical models realizes specific pragmatic functions, from mobilization and the legitimization of political decisions to emotional influence and the manipulation of public opinion. Special attention is drawn to militaristic and migration metaphors, which are often used to construct images of threat or an "enemy" and may intensify social tension and societal polarization.

Prospects for further research include expanding the corpus of analyzed material, particularly by including multimodal texts of political communication (visual and audiovisual materials), and conducting comparative studies of political metaphors across different languages and cultural contexts. Further investigation into the dynamics of metaphorical models during periods of sociopolitical crisis also appears promising, as it may contribute to a deeper understanding of mechanisms of linguistic influence and to enhancing critical engagement with political discourse.

Bibliography:

1. Безугла О. В**.** Концептуальна метафора часу в політичному дискурсі США. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». 2013. Вип. 33. С. 20–22.
2. Lakoff G., Johnson M**.** Metaphors We Live By. Chicago: University of Chicago Press, 1980. 256 p.
3. Космеда Т. А. Мовна особистість у політичному дискурсі. Львів: ПАІС, 2010. 248 с.
4. Мартинюк А. П. Дискурсивний інструментарій аналізу англомовної реклами // Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи. Київ: Логос, 2009. № 3. С. 159–167.
5. Кусько К. Я. Дискурс іноземної комунікації: концептуальні питання теорії і практики. Львів: Вид-во Львівського Національного університету ім. Івана Франка, 2001. С. 25–49.
6. Vertessen D. A Metaphorical Election Style: Use of Metaphor in Elections // Journal of Language and Politics. 2008. P. 271–285.
7. Chilton P. Analyzing Political Discourse: Theory and Practice. London: Routledge, 2004. 240 p.
8. Taylor C**.** Metaphors of Migration over Time // Discourse & Society. 2021. Vol. 32, Issue 4.
9. Special Address by Donald J. Trump, President of the United States of America, at the World Economic Forum Annual Meeting (Davos, Switzerland). World Economic Forum. 21 January 2026. URL: https://www.weforum.org/events/world-economic-forum-annual-meeting-2026/sessions/special-address-by-donald-j-trump-president-of-the-united-states-of-america/
10. Remarks by President Biden and Prime Minister Meloni of Italy Before Bilateral Meeting. The White House. 27 July 2023.URL: https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2023/07/27/ (дата звернення: 04.02.2026).
11. Remarks on the National Economy in Philadelphia, Pennsylvania. The American Presidency Project / GovInfo. 20 July 2023. URL: https://www.govinfo.gov/content/pkg/DCPD-202300640/html/DCPD-202300640.htm
12. Remarks by President Obama in Address to the Nation on Immigration. The White House. 20 November 2014.URL: https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/11/20/remarks-president-address-nation-immigration (дата звернення: 04.02.2026).

Олейнікова Г. Роль метафори в сучасному політичному дискурсі

Анотація. Стаття присвячена дослідженню ролі метафори як когнітивно-дискурсивного механізму впливу в сучасному англомовному політичному дискурсі. Політична комунікація розглядається не лише як засіб передавання інформації, а передусім як інструмент формування суспільних установок, оцінок і інтерпретаційних рамок за допомогою мовних засобів. Особливу увагу приділено метафорі як одному з найефективніших способів концептуалізації складних і абстрактних соціально-політичних явищ шляхом проєкції їх на більш конкретні та знайомі явища.

Спираючись на теоретичні засади класичної риторики, когнітивної лінгвістики та критичного дискурс-аналізу, у статті розглядається метафора як ключовий механізм смислотворення й переконання в політичному мовленні. Показано, що метафора поєднує когнітивні, емоційні та оцінні компоненти, впливаючи як на раціональне осмислення, так і на емоційну реакцію масового адресата.

На основі аналізу публічних виступів провідних політичних діячів виокремлено основні групи метафоричних моделей, характерні для сучасного політичного дискурсу, зокрема економічні, релігійні, мілітаристські та міграційні метафори. Доведено, що ці моделі виконують специфічні прагматичні функції, зокрема легітимацію політичних рішень, конструювання образів загрози або стабільності, мобілізацію суспільної підтримки та маніпулювання громадською думкою. Особливу увагу приділено мілітаристським і міграційним метафорам, які часто використовуються для поляризації соціальної реальності та загострення ідеологічного протистояння.

Отримані результати підтверджують, що політична метафора функціонує не як стилістичний засіб прикрашання мовлення, а як потужний когнітивний і комунікативний інструмент, що відображає культурні цінності, ідеологічні орієнтири та владні відносини в суспільстві. У статті також окреслено перспективи подальших досліджень, зокрема в зіставному та мультимодальному вивченні політичної метафори в різних мовних і культурних контекстах.

Ключові слова: політичний дискурс, метафора, когнітивна лінгвістика, стратегії переконання, метафоричні моделі, політична комунікація, публічне мовлення.

Дата першого надходження статті до видання: 12.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 11.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

УДК 821.111-3
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.26

Павлович Т. І.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської мови
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
https://orcid.org/0000-0003-2483-6390

Сурodейкіна Т. В.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської мови
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
https://orcid.org/0000-0002-3862-5677

МОВНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ СЕСТЕР БЕННЕТ У РОМАНІ ДЖ. ОСТІН «ГОРДІСТЬ ТА УПЕРЕДЖЕННЯ»

Анотація. Дана робота присвячена комплексному аналізу лінгвокультурологічних та стилістичних особливостей мовлення п'яти сестер Беннет – Елізабет, Джейн, Мері, Кітті та Лідії у контексті англійської літератури епохи Регентства. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю глибшого аналізу розуміння засобів мовленнєвої індивідуалізації персонажів у класичному реалістичному романі. Об'єктом дослідження є система мовленнєвих характеристик персонажів у романі Джейн Остін "Гордість та упередження упередження", а предметом – сукупність лексичних, синтаксичних та стилістичних засобів, що формують мовленнєву характеристику героїнь. У роботі встановлено, що мовленнєвий портрет кожної з героїнь є не лише засобом комунікації, а й інструментом соціально-психологічного моделювання. Основну увагу приділено Елізабет Беннет, чий дискурс характеризується інтенсивним використанням іронії, сарказму та метафоричності. Її мова насичена складними синтаксичними конструкціями, що підкреслюють її інтелектуальну перевагу та незалежність суджень. На противагу Елізабет Беннет, мовлення Джейн Беннет позбавлене експресивних конфліктних маркерів, адже воно тяжіє до лексики з позитивною конотацією, відображаючи її внутрішню гармонію та конформізм. Мері Беннет використовує книжну лексику, дидактичні сентенції та латинізми, що створює дисонанс між формою та змістом її висловлювань. Мовлення молодших сестер, Кітті та Лідії, проаналізовано крізь призму використання вигуків, гіпербол та розмовно-побутової лексики, що свідчить про їхній обмежений соціальний досвід та емоційну незрілість.

Наукова новизна розвідки полягає у систематизації мовних засобів, що диференціюють жіночі голоси в межах однієї родини, виявляючи приховану соціальну ієрархію всередині мікросоціуму. У ході дослідження було з'ясовано, що мовленнєвий портрет кожної із сестер Беннет є унікальним лінгвістичним профілем, який відображає їхній рівень освіти та соціальну адаптацію. Використані авторкою мовні засоби вираження, зокрема специфічні стилістичні засоби як-от іронія у Елізабет чи гіпербола у Лідії, дозволяють диференціювати їхній дискурс у межах єдиного родинного кола. У висновках підсумовано, що індивідуалізація мовлення сестер Беннет є ключовим художнім прийомом Джейн Остін, який дозволяє розкрити конфлікт між особистісними прагненнями та суспільними нормами.

Ключові слова: мовні засоби вираження, дискурс, мовленнєвий портрет, лінгвістичний профіль, стилістичні засоби.

Постановка проблеми. У сучасному літературознавстві та лінгвістиці особлива увага приділяється проблемі мовної особистості. У романі "Гордість та упередження" Джейн Остін постає проблема диференціації персонажів, які належать до одного соціального прошарку, однієї родини та мають спільне виховання. Дослідження спрямоване на розв'язання питання про те, як індивідуальний вибір стилістичних засобів відображає інтелектуальну та моральну дистанцію між сестрами, перетворюючи їхнє мовлення на засіб художньої характеристики.

Аналіз досліджень та публікацій. Вивчення мови творів Джейн Остін має тривалу традицію в англомовній та вітчизняній лінгвістиці. Можна виділити кілька ключових напрямків, на які спирається дана робота. Лінгвостилістичний підхід представлено фундаментальною працею цього напрямку – Н. Пейдж "The Language of Jane Austen", де аналізується синтаксична структура речень та словниковий запас авторки. Він зазначає, що мова Джейн Остін базується на лексиці "абстрактних моральних цінностей". Прагмалінгвістичний аспект висвітлює роботу дослідника Р. Браунштейна, що звернув увагу на використання іронії як інструменту влади та самозахисту в мовленні Елізабет Беннет. Аналіз діалогічного мовлення висвітлюють праці С. Тейва, що фокусуються на тому, як через діалог розкривається характер (character-through-dialogue). Він детально описує мовлення різних героїв як окремі системи знаків. У роботах українських дослідників, зокрема А. А. Зернецької, значна увага приділяється засобам вираження комічного та лінгвістичним маркерам гендерної ідентичності в англійській літературі XIX століття. Незважаючи на значну кількість праць, порівняльний аналіз мовних засобів усіх п'яти сестер Беннет як єдиної системи в межах однієї роботи залишається актуальним і потребує глибшої систематизації [1, с. 45–49].

Мета роботи полягає у виявленні взаємозв'язку між мовним вибором персонажів та їхніми соціально-психологічними типажами.

Виклад основного матеріалу. Роман Джейн Остін "Гордість та упередження" виступає неперевершеним зразком

глибокої психологічної та соціальної характеристики сестер Беннет, де мова виступає не лише інструментом комунікації, а й фундаментальним засобом творення образу, що є багатогранним об'єктом для лінгвістичного та стилістичного дослідження. Джейн Остін використовує діалог як основний інструмент для досягнення реалізму та розкриття психологічної глибини своїх героїнь. Мовлення кожної з п'яти сестер Беннет, Елізабет, Джейн, Мері, Кітті та Лідії, є індивідуалізованим ідеолектом, що відображає їхній темперамент, інтелектуальний рівень та соціальні амбіції [2, с. 94–99]. Ці мовленнєві патерни не є випадковими, адже відображають внутрішній стан персонажів, їхню освіченість та спосіб взаємодії з жорсткими соціальними нормами Англії епохи Регентства. Від вишуканої іронії Елізабет до книжкового педантизму Мері та нестримної експресивності Лідії, кожен вибір слова (лексичний аспект) та кожна побудова фрази (стилістичний аспект) слугують для висвітлення базових моральних конфліктів роману [3, с. 112–115]. Дана розвідка репрезентує аналіз стилістичних особливостей мовлення кожної сестри, що базується на синтаксичних структурах та лексичному виборі.

Елізабет Беннет володіє найбільш динамічним і складним набором мовних засобів серед усіх сестер. Її мовлення характеризується поєднанням інтелектуальної гостроти, іронічного дистанціювання та синтаксичної збалансованості. Вона часто використовує модальні дієслова (*must, could, ought*), що вказує на її постійне зважування обов'язку та бажання. В мові Елізабет переважають когнітивні процеси: *observe, discover, discern, study, understand*.

Елізабет свідомо обирає лексику, що підкреслює її статус як «раціональної істоти». Це яскраво проявляється в її відмові містеру Коллінзу: "*Do not consider me now as an elegant female intending to plague you, but as a rational creature speaking the truth from her heart*" [4]. Використання терміна *rational creature* (раціональна істота) є актом лінгвістичного самоствердження, що руйнує тогочасні гендерні очікування.

Найяскравішим прикладом, на нашу думку, виступає використання іронії, як основного засобу взаємодії з оточенням. Саме іронія Елізабет найчастіше спрямована на викриття соціальних абсурдів та лицемірства. Наприклад, обговорюючи характер містера Бінглі, вона відзначає: "*He is also handsome... which a young man ought likewise to be, if he possibly can. His character is thereby complete*" [4]. У цьому висловлюванні Елізабет іронічно прирівнює зовнішню привабливість до моральної досконалості, висміюючи поверхневі критерії оцінки людей у суспільстві.

Її іронія також служить засобом захисту. Коли вона відчуває загрозу своїй незалежності або гідності, вона вдається до гострої дотепності. Наприклад, під час розмови з містером містером Дарсі біля фортепіано в Розінгсі, вона каже: "*There is a stubbornness about me that never can bear to be frightened at the will of others. My courage always rises with every attempt to intimidate me*" [4]. Такий вияв характеру водночас приваблює і лякає містера Дарсі, адже така мовленнєва поведінка не була притаманна леді тогочасної епохи.

Синтаксис в мовленні Елізабет відображає її здатність до логічного мислення та об'єктивної оцінки ситуації. Її речення зазвичай добре структуровані та містять антитезу та паралелізм:

"*I had not known you a month before I felt that you were the last man in the world whom I could ever be prevailed on to* ***marry****; and I haven't known you a minute before I felt that you were the last man in the world whom I could ever be prevailed on to* ***dislike***" [4]. Тут Елізабет протиставляє ідею шлюбу (найвищий ступінь прийняття) ідеї антипатії. Вона підкреслює, наскільки сильними та миттєвими були її негативні почуття до нього з самого початку.

Використання конструкції "the more... the more..." (чим більше... тим більше...) та паралельних додатків ("of the inconsistency...", "of the little dependence...") допомагає Елізабет структурувати свої філософські роздуми про суспільство: *"****The more*** *I see of the world, the* ***more am I dissatisfied*** *with it; and every day confirms my belief of the inconsistency of all human characters, and of the little dependence that can be placed on the appearance of merit or sense."* [4].

Прикладом її збалансованого мовлення є її відповідь на першу пропозицію Дарсі: "*You are mistaken, Mr. Darcy, if you suppose that the mode of your declaration affected me in any other way, than as it spared the concern which I might have felt in refusing you, had you behaved in a more gentlemanlike manner*" [4]. Незважаючи на сильні емоції, Елізабет зберігає контроль над мовою, використовуючи складні підрядні конструкції для точного вираження свого обурення та відмови.

Окрім того, мовлення Елізабет багате на оцінні судження. Вона часто використовує слова з високим ступенем експресії для опису поведінки інших: "*How despicably I have acted! she cried;* "*I, who have prided myself on my discernment!... How humiliating is this discovery! yet, how just a humiliation!"* вигукує вона після усвідомлення своїх помилок. Її здатність до самокритики та використання таких слів, як "*discernment*", "*vanity*", "*prepossession*", свідчить про глибокий рівень рефлексії та інтелектуальну чесність.

Тож, на початку роману ідіолект сповнений іронії, проте у фіналі, після трансформації, її мова стає інструментом правди (щирість та визнання помилок). Це перетворює її з «гострої на язик» дівчини на зрілу особистість.

Джейн Беннет втілює ідеал позитивної ввічливості, слугує втіленням класичного ідеалу краси та лагідності. Даний стилістичний образ будується на позитивних епітетах та відсутності будь-якого сарказму. Її мовлення спрямоване на мінімізацію конфліктів та підтримку гармонії.

Джейн постійно використовує позитивні прикметники та вирази схвалення. Коли вона вперше зустрічає містера Бінглі, вона описує його так: "*He is just what a young man ought to be... sensible, good-humoured, lively; and I never saw such happy manners! – so much ease, with such perfect good breeding*!" [4]. Вибір слів "*sensible*", "*good-humoured*", "*perfect good breeding*" відображає її власні ідеали вихованості та доброти.

Вона часто використовує слова, що пом'якшують категоричність висловлювання: "*I suppose*" (я припускаю), "*perhaps*" (можливо), "*I dare say*" (я наважусь сказати). Наприклад, коли вона намагається бути позитивною після розчарування: "*A little time therefore – I shall certainly try to get the better*" [4]. Хоча вона використовує слово "*certainly*" (неодмінно) для самопідбадьорення, загальний тон її мовлення залишається стриманим та обережним. Її схильність бачити найкраще в людях робить її ідіолект найбільш передбачуваним та стабільним.

Навіть стикаючись із відвертою ворожістю або маніпуляціями, Джейн намагається знайти виправдання. Про Керолайн Бінглі вона каже: "*Caroline is incapable of wilfully deceiving any-*

one; and all that I can hope in this case is that she is deceiving herself" [4]. Використання модальних конструкцій та заперечення злого умислу ("*incapable of wilfully deceiving*") є характерним маркером її ідіолекту.

Стиль Джейн позбавлений гострих зауважень та іронічних випадів. Вона прямо заявляє про свою філософію: "*I would not wish to be hasty in censuring anyone; but I always speak what I think*". Ця стриманість часто межує з самоцензурою. Коли вона страждає через від'їзд містера Бінглі, то каже: "*But I will not repine. It cannot last long. He will be forgot, and we shall all be as we were before*" [4]. Короткі, прості речення в цьому контексті підкреслюють її намагання придушити власні почуття та зберегти зовнішній спокій.

Мовлення Джейн завжди відповідає стандартам вищого світу. Вона використовує стратегії ввічливості, щоб уникнути конфліктів та зберегти соціальний статус. Навіть будучи хворою, вона пише листи, що сповнені перепрошень за завдані незручності: "*I find myself very unwell this morning... which, I suppose, is to be imputed to my getting wet through yesterday*" [4]. Її мова – це інструмент створення соціальної гармонії, навіть ціною власного комфорту.

Образ Мері Беннет, середньої сестри, займає особливе місце в лінгвістичній структурі родини. Її мовлення належить до книжкового стилю, переповнене афоризмами та сентенціями, запозиченими з книг, а не з власного досвіду. Позбавлена природної краси Джейн та гострого розуму Елізабет, Мері намагається здобути статус через демонстрацію свого інтелекту, освіченості та моралізаторство. Її знамените розрізнення між гордістю та марнославством є класичним прикладом її стилю: "*Vanity and pride are different things, though the words are often used synonymously. A person may be proud without being vain. Pride relates more to our opinion of ourselves, vanity to what we would have others think of us*" [4]. Дане висловлювання демонструє її схильність до теоретизування навіть у побутових розмовах.

Лексикон Мері сповнений архаїчних або формальних дієслів та метафор, коли вона намагається втішити сестер після втечі Лідії: "*pour into the wounded bosoms of each other the balm of sisterly consolation*" та "*stem the tide of malice*". Її порівняння жіночої репутації з чимось крихким – "*reputation is no less brittle than it is beautiful*" звучить правильно, але не виражає справжнього співчуття.

Як бачимо, для Мері мова є захисним механізмом, бо замість того, щоб відчувати сором або горе через вчинки Лідії, вона і надалі конвертує емоції в абстрактне моралізаторство: "*Unhappy as the event must be for Lydia, we may draw from it this useful lesson...*" [4]. Її мовлення відокремлює її від емоційного хаосу родини, створюючи ілюзію переваги.

Мовлення Лідії Беннет є стилістичною протилежністю мовленню Мері Беннет. Це жива, хаотична, егоцентрична мова, позбавлена будь-якої інтелектуальної рефлексії або соціального такту. Лідія використовує мову виключно для вираження своїх миттєвих бажань та емоцій, що насичені гіперболами – "*Lord! how I laughed! I thought I should have died", "I was never so shocked in the whole course of my life!", "nicest... in the world", "ready to die of laughter*" та вигуками – "*Lord!*", "*Dear me*!", "*La*!", "*Lord! how I laughed!*" [4].

Її мова переповнена словами-паразитами та емоційними вигуками, що робить її дискурс фрагментарним і гучним. Найулюбленіші слова Лідії – *"Lord!"* та " fun "(що в ті часи вважалося досить вульгарним для леді). Будь-яка подія оцінюється нею як "*good fun*", "*such fun*" або "*a good joke*". Її новини завжди "*excellent news / capital news*", а її власні емоції завжди екстремальні: "*ready to die of laughter*" або "*thought I should have died*" [4].

Лідія часто не закінчує думку або перестрибує з однієї теми на іншу. Це створює ефект "мовного хаосу", характерного для людини, яка не звикла до рефлексії: *"And then we went to the camp, and – oh, I must tell you about Captain Carter..."* (тут синтаксис відображає її хаотичний потік думок). Для посилення враження вона постійно вживає прислівники *so, very, much, such*, що робить її мову одноманітною, але дуже експресивною: *"He is such a fine fellow!"*, *"I am so glad!"* [4].

Лідія егоцентрична, тому її мовлення часто складається з наказів або вимог уваги до своєї персони: *"Look at my hat! Do you think it is pretty?"* [4]. Слід відзначити, що вона також використовує зневажливу лексику щодо тих, хто їй не подобається: "*ugly fellow with a long chin*" або "*nasty little freckled thing*" (про Мері Кінг). Ця нестриманість у словах відображає її загальну нездатність до саморегуляції та відсутність поваги до почуттів інших.

Навіть у листах Лідія зберігає свій хаотичний стиль. Численні підкреслення слів свідчать про її надмірну емоційність та відсутність змістовної глибини, де вона намагається надати ваги порожнім фразам за допомогою графічних засобів.

Тож, Лідія Беннет репрезентує емотивний тип мовлення, де переважають вигуки, гіперболи та обмежений набір розмовних кліше, що свідчить про легковажність та брак соціальної зрілості. Лідія використовує мову як інструмент привернення уваги. Її лексикон обмежений розвагами, офіцерами та модою, що створює образ персонажа, який живе виключно моментом.

Кітті Беннет є найбільш слабко вираженим персонажем з точки зору власного ідеолекту. Її індивідуальність значною мірою поглинута впливом Лідії. Вона рідко має власні оригінальні ідеї, зазвичай повторюючи новини за молодшою сестрою. Стилістично її мовлення часто описується як peevish accent (дратівливий тон), особливо коли вона скаржиться: "*I cannot see why Mrs. Forster should not ask me as well as Lydia*" [4]. Вона відчуває себе ображеною, коли Лідія отримує привілеї, яких вона позбавлена, і її аргументи зазвичай базуються на віці: *"I have just as much right to be asked as she has, and more too, for I am two years older*" [4].

Унікальним стилістичним маркером Кітті є її кашель, який стає предметом роздратування для місіс Беннет та іронії для містера Беннета. Кашель виступає як невербальна форма протесту або вираження нервової напруги. Містер Беннет зауважує: "*Kitty has no discretion in her coughs... she times them ill*" [4]. На що вона роздратовано відповідає: "*I do not cough for my own amusement*" [4]. Це підкреслює її нездатність контролювати навіть власне тіло, не кажучи вже про соціальні ситуації.

На відміну від Лідії, мовлення Кітті змінюється в кінці роману. Після того, як вона позбувається впливу Лідії та проводить час із Елізабет і Джейн, її голос стає більш впевненим і розумним. Це свідчить про те, що її початковий стиль був наслідком соціального середовища, а не вродженою рисою.

Аналіз діалогічного мовлення показав, що мовленнєва поведінка сестер варіюється залежно від комунікативної ситуації та соціального статусу співрозмовника, що демонструє май-

стерність Джейн Остін у відтворенні соціальної стратифікації тогочасного суспільства.

Мовлення сестер Беннет також відображає гендерні очікування епохи Регентства. Жіноче мовлення в романі зазвичай ввічливе, наприклад: *"I may be mistaken, but..."* [4]. Проте Елізабет, сповнена іронії та сарказму, що далеко виходити за межі етикету, адже її здатність до прямого висловлення незгоди, що було нетиповим для ідеальної жінки того часу [5].

Джейн Остін майстерно використовує мову для індивідуалізації сестер Беннет. Елізабет використовує іронію та раціональну лексику для утвердження своєї незалежності. Джейн обирає мову ввічливості, щоб зберегти гармонію. Мері замикається у педантичних сентенціях. Лідія та Китті демонструють нехтування етикетом через сленг та емоційні вигуки. Кожне слово героїнь є не лише засобом спілкування, а й точним інструментом соціальної та психологічної характеристики.

Висновки свідчать, що мовні засоби у романі є не лише інструментом передачі інформації, а й основним засобом типізації персонажів, що дозволяє автору уникати прямих авторських характеристик, надаючи слово самим героїням, де кожна сестра має свій унікальний ідеолект. Ці лінгвістичні відмінності не лише роблять персонажів живими та впізнаваними, а й служать фундаментом для дослідження тем гордості, упередження, соціального класу та гендерної ідентичності в романі. Мовні засоби, використані в романі – це не просто засіб комунікації, а складна система соціального та психологічного маркування, де кожне речення, вигук чи навіть кашель мають своє значення в загальній картині реалістичного зображення суспільства Англії початку XIX століття.

Перспективи дослідження вбачаємо у порівняльному аналізі мовних засобів вираження героїв у гендерному аспекті та дослідження морфологічного рівня функціонування лексики у романі.

Література:

1. Зернецька А. А. Лінгвістичні аспекти комічного у творах Джейн Остін. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2018. Вип. 2 (88). С. 45–49.
2. Колісник В. Ю., Литвиненко В. Ю. Діалог художнього твору як аналог усного розмовного мовлення (на матеріалі роману Джейн Остін «Гордість і упередження»). *Вісник Маріупольського державного університету.* Серія: Філологія. 2024. Вип. 30. С. 94–99.
3. Полюк І. С. Особливості ідіолекту жіночих персонажів у англійській класичній прозі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія : Філологія. 2021. № 10(78). С. 112–115.
4. Austen, J., 2007. *Pride and Prejudice*. London. Worldsworth Classics. 318 p. https://www.janeausten.org/pride-and-prejudice/pride-and-prejudice-online.php (дата звернення 12.02.2026).
5. Ghosh, A., 2025. Understanding the Bennet Sisters using Psychological Theories: From Erikson to Freud. *Literary Psychology Review*, 19(4). Pp. 201–218.
6. Sharpe, L., 2023. Beyond Elizabeth: Re-evaluating Mary and Kitty Bennet in Contemporary Neo-Victorian Fiction. *Neo-Victorian Studies Journal*, 15(1). Pp. 42–65.
7. Stasio, M. D., 2024. Silent Sisters: The Pragmatics of Marginalization in Austen's Domestic Spaces. *Women's Writing*. 31(2). Pp. 210–228.

Pavlovych T., Surodeikina T. Linguistic Means of Expression of the Bennet Sisters in J. Austen's Novel "Pride and Prejudice"

Summary. This paper provides a comprehensive analysis of the linguo-cultural and stylistic features of the speech of the five Bennet sisters – Elizabeth, Jane, Mary, Kitty, and Lydia within the context of Regency-era English literature. The relevance of the study stems from the need for a deeper understanding of the methods used for character speech individualization in the classical realistic novel. Object of the Study is the system of speech characteristics of the characters in Jane Austen's novel "Pride and Prejudice". Subject of the study reveals the set of lexical, syntactic, and stylistic devices that form the individual speech portraits of the five Bennet sisters. The research establishes that the speech portrait of each heroine serves not only as a means of communication but also as a tool for socio-psychological modeling. Primary attention is focused on Elizabeth Bennet, whose discourse is characterized by the intensive use of irony, sarcasm, and metaphor. Her language is saturated with complex syntactic structures, highlighting her intellectual superiority and independence of judgment. In contrast, Jane Bennet's speech is devoid of expressive conflict markers; it tends toward vocabulary with positive connotations, reflecting her inner harmony and conformism. A separate section is devoted to examining the comic effect in the speech of Mary Bennet, who utilizes bookish vocabulary, didactic maxims, and Latinisms, creating a dissonance between the form and content of her utterances. The speech of the younger sisters, Kitty and Lydia, is analyzed through the prism of interjections, hyperboles, and colloquialisms, indicating their limited social experience and emotional immaturity.

The scientific novelty lies in the systematization of linguistic means that differentiate female voices within a single family, revealing a hidden social hierarchy within the microsocium. The study concludes that the speech portrait of each Bennet sister represents a unique linguistic profile reflecting their educational background and social adaptation. The linguistic means of expression employed by the author, particularly specific stylistic devices such as Elizabeth's irony or Lydia's hyperbole, allow for the differentiation of their discourse within a single family circle. The conclusions summarize that the individualization of the Bennet sisters' speech is a key artistic device used by Jane Austen to reveal the conflict between personal aspirations and societal norms.

Key words: linguistic means of expression, discourse, speech portrait, linguistic profile, stylistic devices.

Дата першого надходження статті до видання: 19.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 16.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

UDC 159.9:81'234:61
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.27

Pozhar A. B.,
Ph.D. (Candidate of Philological Sciences), Associate Professor,
Associate Professor at the Foreign Languages Department
Educational and Scientific Institute of Law
Taras Shevchenko National University of Kyiv
https://orcid.org/0000-0001-9821-0740

Yemets N. O.,
Ph.D. (Candidate of Philological Sciences), Associate Professor,
Associate Professor at the Phonetics and English Language Practice Department
Kyiv National Linguistic University
https://orcid.org/0000-0002-1585-4565

BLENDED ANALYSIS OF COMMUNICATIVE ROLES IN INSTITUTIONAL SETTINGS IN SITUATIONS OF INTERACTIONAL TROUBLE

Summary. This article proposes a blended analytical approach to the study of communicative roles in institutional interaction, with a particular focus on situations of interactional breakdown. Drawing on Conversation Analysis, Membership Categorization Analysis, Interactional Sociolinguistics, and positioning theory, the study conceptualizes communicative roles as multi-layered, interactionally accomplished phenomena that are simultaneously shaped by sequential organization, categorical expectations, inferential processes, and broader institutional storylines.

The empirical analysis is based on a constructed interactional vignette modelled on recurrent practices in medical consultations, including diagnostic questioning, epistemic asymmetry, and resistance to institutional agendas. While the vignette is not naturally occurring data, it serves as a methodological device that allows for isolating and explicating interactional mechanisms that are often difficult to disentangle in authentic interaction.

The analysis has demonstrated that interactional breakdown may from sustained misalignment of communicative roles. Sequential analysis reveals systematic violations of conditional relevance, resulting from the patient's resistance to the categorically bound role of "patient" and the physician's continued orientation to his institutional role, which includes such a categorical attribute as adherence to the institutional diagnostic protocol. Membership Categorization Analysis shows how competing self- and other-categorizations ("patient" vs. "healthy person") generate incompatible role expectations, while Interactional Sociolinguistics highlights the function of contextualization cues in activating divergent interpretive frames and inferential expectations, which leads to incongruence between the proposed and demonstrated communicative roles of participants.

Positioning theory further elucidates how participants' actions are embedded in conflicting storylines that constrain their interactional choices. Each participant orients to a role-based scenario that is not shared by the other, leading to role destabilization, compensatory role shifts, and ultimately interactional breakdown.

The methodological contribution of this article is that it allows us to demonstrate how macro-level constructs such as institutional roles and positional storylines can be informed by micro-analytic data without compromising the principles of conversation analysis. The proposed blended framework offers a systematic tool for analyzing communicative roles across institutional contexts and provides insights relevant to both discourse theory and applied communication research. Future research may extend this framework to naturally occurring data across different institutional settings to test the proposed model and evaluate its explanatory potential in a wider range of interactional contexts.

Key words: communicative roles, interactional breakdown, conversation analysis, membership categorization, positioning theory, institutional discourse.

Problem statement. The study of communicative roles – as a complex linguo-communicative phenomenon combining structural-semantic, communicative-pragmatic, and mental characteristics [1, p. 343] – remains a consistently relevant issue at the intersection of various approaches and research traditions in the study of conversational discourse. This relevance stems from the constitutive, structural, and content-related functions of roles in organizing and developing talk, as well as in the co-construction of shared meaning by interactional participants. Since a communicative role is both shaped by the unfolding interaction and, at the same time, realized within a particular role-associated script, a blended approach that integrates methods of discursive micro- and macro-analysis appears to be the most productive framework for the analysis of conversational roles.

Despite Schegloff's claim, one of the founders of Conversation Analysis, regarding the problematic nature of combining local conversational and interactional analysis as genres of microanalysis with "so-called macro-elements" [2, p. 207], recent years have seen a growing tendency toward more comprehensive approaches. These approaches combine research tools and concepts from Conversation Analysis and Membership Categorization Analysis; employ analytic findings obtained through Conversation Analysis for the study of identities from the perspective of positioning theory; and integrate methods of membership categorization, Conversation Anal-

ysis, and interactional sociolinguistics. This trend demonstrates the incorporation of macro-analytic elements into the microanalysis of conversational interaction [3; 4; 5].

In the present article, this approach is applied to the analysis of communicative roles in discourse, revealing features characteristic of both ordinary conversation and institutional communication. The selection and shifting of roles are examined from the perspective of the sequential organization of talk as well as their categorical compatibility within the framework of Membership Categorization Devices (MCD), drawing on processes of indexicality, inference, framing, and the positioning of interactional subjects.

Theoretical background. Within the framework of Membership Categorization analysis, role selection in interaction is determined by the structural organization of categories as associatively linked actions and predicates that project and constrain participants' communicative behavior [6]. Categories contain "a great deal of knowledge that members of a society have about the society" [7, p. 40–41] and are organized into sets of related collections – for example, man/woman, American/Canadian/Danish/French, etc. [7; 2].

This understanding of categories as organized knowledge structures provides a basis for explaining how role expectations are made interactionally relevant. In particular, it allows us to account for the ways in which categorical collections are combined with alternative relevance sets governing role behavior, interpretation, and participation in interaction [6; 8].

While MCD foregrounds the categorical organization of social knowledge, Conversation Analysis emphasizes the situational deployment of such categories in real-time interaction. From a Conversation Analysis perspective, the use of socially constructed categories is inherently situational, since it is the context, understood as both the "project and product" of interaction, that determines which aspects of categories are selected as resources for the mutual allocation of communicative roles among interactants [9]. Accordingly, roles are not treated as pre-given but as emergent accomplishments shaped by the unfolding sequential environment.

At the same time, the interactional relevance of roles cannot be reduced to local turn-by-turn organization alone. Categorization work, which discursively constructs multiple identities projected onto participants' communicative roles, shapes role uptake and role shifts not only within local, situational exchanges, where categories and roles are contextually re-specified [10], but also in relation to macro-social structures that have been constituted by prior discourses and acquire relevance in interaction [4].

This points to the need for analytical perspectives capable of linking micro-interactional processes with broader social and institutional frameworks. Such a link is partially provided by Interactional Sociolinguistics. In interaction, membership categories and the communicative roles associated with them are indexically cued through contextualization cues – a key concept in Interactional Sociolinguistics – which "create and sustain conversational involvement" [11]. Taken together, these cues activate interpretive frames and participants' inferential expectations regarding situationally relevant communicative roles, thereby mediating between local interactional moves and shared socio-cultural knowledge.

Despite these conceptual convergences, existing research has largely addressed these approaches in parallel rather than in an integrated manner. Although the interface between Conversation Analysis and Interactional Sociolinguistics has been examined in a number of studies [5; 12; 13], communicative roles, to the best of our knowledge, have not been systematically analyzed from the perspective of integrating these approaches. Similarly, there are no dedicated studies adopting a blended methodology that combines analytical tools from Conversation Analysis / Membership Categorization Analysis and positioning theory for the analysis of communicative roles. A partial exception is the work by Dennis Day and Susanne Kjærbeck [14]; however, in their study, Conversation Analysis is used to identify identity positioning rather than communicative roles. In Natalia Kravchenko's works [15; 16], the possibility of an integrative methodology for the analysis of discursive roles is theoretically substantiated, though primarily at a conceptual level.

Against this backdrop, the present study addresses a clear methodological gap. Specifically, it seeks to develop an analytical framework based on step-by-step analysis of conversational fragments that integrates tools from Conversation Analysis, Membership Categorization Analysis, Interactional Sociolinguistics, and positioning theory. Such an integrative perspective makes it possible to conceptualize communicative roles not only as locally unfolding within sequential turn organization, but also as embedded in broader institutional, sociocultural, and discursive structures.

The aim of the present study is to propose a blended approach to the analysis of communicative roles as a complex, multi-layered phenomenon and to demonstrate that role misalignment and mutual role deviation may lead to interactional trouble.

Results. The dialogue analyzed in this article is a constructed interactional vignette developed for methodological demonstration. The vignette is modelled on interactional practices extensively documented in conversation-analytic and interactional sociolinguistic research on medical consultations [17; 18; 19], including diagnostic questioning, epistemic asymmetries, and patient resistance to institutional agendas. Its purpose is to render analytically visible the interactional consequences of role misalignment and category resistance that may be difficult to isolate in naturally occurring data.

Interactional vignette:

Doctor: The operator informed me that you need an urgent consultation. Please tell me what is bothering you.

Patient: This morning, I was making breakfast and suddenly felt dizzy and short of breath. I was home alone and got very scared. Then I lay down and everything passed. But I was frightened and decided to call urgently. I really want you to help me.

Doctor: Was the shortness of breath inspiratory or expiratory? Difficulty breathing in or out?

Patient: I couldn't get enough air when breathing in.

Doctor: Do you have heart problems, asthma, panic attacks? Vegetative-vascular dystonia? Sleep problems?

Patient: Of course not. I'm generally a healthy person. I hate going to doctors.

Doctor: Perhaps you've been nervous lately. Any stress at work?

Patient: Everything seemed normal. If there had been an obvious reason, I wouldn't have called.

Doctor: Are you taking any medications regularly?

Patient: No, as I've already told you, I'm a healthy person.

Doctor: Have you had a cold or a cough?

Patient: Doctor, I would have said so immediately. Everything was fine before this happened. Maybe I should call another doctor?

Doctor: Okay. Sorry. I have other patients waiting. I can't devote more attention to you. Please contact the administrator to schedule an appointment.

Analysis of communicative roles from the perspective of sequential organization and Membership Categorization

This subsection of the study demonstrates how concepts from Conversation Analysis and Membership Categorization analysis are employed as sensitizing analytical tools to examine how interactional and categorical expectations, as well as role-related projections, are constructed, negotiated, and resisted in institutional talk.

From a sequential-analytic perspective, the interaction is initially organized as an institutional medical dialogue, in which the physician's first turn projects a specific type of next action, namely, an extended description of symptoms that is relevant for subsequent diagnostic work. The patient's response takes the form of a self-narrative comprising structural elements of exposition (temporal and situational parameters: *this morning, at home*), complication (*suddenly, got very scared, was frightened*), and temporary resolution (*everything passed*). In doing so, the patient offers an interpretive frame in which a version of the self as a vulnerable subject in need of immediate assistance is made salient: I really want you to help me.

From the perspective of Membership Categorization analysis, the physician consistently activates the category "patient" as the basis for his verbal actions, mobilizing category-bound predicates such as diagnosis, anamnesis-taking, symptom clarification, and referral for examination. The use of specialized medical terminology (*inspiratory/expiratory, vegetative-vascular dystonia, a treatment plan*), unmitigated questions, and imperative constructions index his institutional role and professional entitlement to communicative initiative. At the level of operational roles, the physician initially enacts the role of an "expert diagnostician" oriented toward protocol and institutional requirements.

At the subsequent stage of interaction, however, systematic violations of conditional relevance emerge, and the interaction becomes organized around competing categorical attributions and the roles associated with them. The physician's diagnostically oriented questions (e.g. specification of the type of dyspnea, presence of concomitant diseases and conditions) project type-conforming responses that would enable the progression of the diagnostic sequence. Instead, the patient recurrently produces turns that do not confirm but rather cancel the relevance of the diagnostic frame itself (*I'm generally a healthy person; I hate going to doctors; I'm a healthy person; was fine*). In doing so, she systematically rejects the categorically bound role of patient offered to her, proposing instead an alternative self-categorization and communicative role of a "healthy person."

Explicit negations and refusals of category-bound actions (reluctance to undergo examination, denial of the need for diagnosis) suspend the relevance of the actions that the physician treats as warranted within his institutional role. As resistance on the part of the patient escalates, this role becomes destabilized, prompting the activation of a compensatory role of a "highly demanded specialist," indexed through an appeal to time constraints: *I have other patients waiting*. This role shift functions as a resource for restoring institutional control over the interaction.

The patient, in turn, dynamically redistributes herself across operational roles: from a "vulnerable subject in need of help" (*I really want you to help me*) at the beginning of the interaction, to a "resistant" and "uncompromising" interactant, and subsequently to a subject employing a quasi-threat (*Maybe I should call another doctor*) as a means of exerting pressure. These shifts are indexed by changes in turn format: from complaint-oriented, empathy-seeking talk to direct demands and ultimatum-like formulations.

As a result of role incongruence, the interaction is characterized by the proliferation of side sequences, repeated returns to the same issues, and the absence of diagnostic closure. Rather than progressing according to the prototypical model of a medical consultation, the dialogue develops a fragmented structure with multiple branching trajectories, which indicates systematic interactional trouble. Thus, categorization work involved in the mutual allocation and offering of roles becomes a site of conflict: the physician's actions are rendered conversationally irrelevant for the patient, while the patient's actions are treated as unacceptable within the physician's institutional logic.

Contextualization cues, interpretive frames, positioning and role misalignment.

Interactional Sociolinguistics helps explain how this categorical misalignment is sustained and intensified. The physician's use of technical vocabulary, rapid topic shifts, and checklist questioning operates as contextualization cues indexing an institutional medical frame. Conversely, the patient's emotive language (*I was very scared, I really want you to help me*), evaluative stances, and insistence on immediacy cue a care-seeking, reassurance-oriented frame.

These competing cues activate divergent interpretive frames and inferential expectations: the physician infers a need to manage institutional workload and procedural correctness, while the patient infers an obligation of immediate personalized assistance. The lack of frame alignment prevents successful accommodation on either side.

The occurrence of interactional trouble as a result of participants' resistance to the roles offered to one another is further corroborated by an analysis grounded in positioning theory. According to this approach, participants' roles in dialogue are derived from broader storylines that reveal the intertextual nature of interactants' speech acts [20]. Interpreting the dialogue from this perspective allows the identification of the following storylines:

The physician's storyline as perceived by the physician: a narrative of a professional diagnostician who follows institutional protocol in order to arrive at a diagnosis.

The patient's storyline as perceived by the patient: a narrative of a generally healthy person who has experienced an unpleasant but manageable health-related incident that can be easily resolved through medical advice.

The physician's storyline as perceived by the patient: a professional who lacks empathy and is unwilling to provide immediate assistance without delving into what the patient perceives as unnecessary details of her health.

The patient's storyline as perceived by the physician: a person who is merely "wasting time" and distracting the physician from more pressing matters.

These storylines are inherently conflicting, as each interactional subject "inhabits" a role-based scenario that is not shared by the other. In practice, the physician does seek to provide help, but within the constraints of institutional and professional obligations, while the patient genuinely wants to receive help; however, both

participants remain constrained by the power of the storylines and the positions associated with them.

Thus, from a positioning-theoretical perspective, both participants actively position themselves and each other in incompatible ways. The physician positions the patient as a case requiring formal examination within institutional constraints, while the patient positions the physician as an immediate helper responsible for alleviating anxiety and providing direct advice. Attempts to re-position the patient are rejected, while the patient's attempt to reposition the physician as a non-institutional advisor is equally unsuccessful.

This mutual role deviation culminates in interactional breakdown: the physician withdraws (*I can't devote more attention to you*), explicitly invoking institutional scarcity, while the patient formulates disappointment and unmet expectations (*Maybe I should call another doctor?*). The dialogue ends without resolution, exemplifying interactional trouble resulting from sustained role misalignment rather than from misunderstanding at the propositional level.

Discussion, conclusions and further research prospects. This study has proposed and demonstrated a blended analytical framework for examining communicative roles in institutional interaction, integrating tools and concepts from Conversation Analysis, Membership Categorization Analysis, Interactional Sociolinguistics, and positioning theory. By combining sequential analysis with the examination of categorization practices, contextualization cues, and positioning dynamics, the study has shown that communicative roles are best understood as multi-layered, interactionally accomplished, and institutionally embedded phenomena, rather than as fixed or pre-given participant attributes.

The analysis has demonstrated that communicative roles are jointly constructed through the interplay of sequential organization and category work. While institutional interactions project relatively stable role expectations, these expectations remain contingent on participants' ongoing alignment with the categories and role-related predicates made relevant in interaction. When such alignment fails, due to resistance to categorically bound actions or competing self-categorizations, roles become unstable, leading to violations of conditional relevance and the disruption of projected interactional trajectories.

The findings further show that interactional trouble may emerge from sustained role misalignment grounded in incompatible storylines and positioning practices. Participants orient to divergent interpretive frames and inferential expectations, indexed through contextualization cues, which activate conflicting understandings of institutional obligations, epistemic rights, and entitlements to action. As a result, actions that are interactionally legitimate from one participant's perspective are rendered conversationally irrelevant or unacceptable from the perspective of the other.

The study demonstrates that role negotiation and breakdown are shaped by both local turn-by-turn organization and broader institutional, sociocultural, and discursive structures that participants invoke through categorization and positioning. The integration of positioning theory allows for capturing how participants' role expectations are embedded in competing storylines that exert a constraining force on interaction, even when participants share an overarching goal, such as providing or receiving help.

Methodologically, the article contributes to ongoing debates about the compatibility of micro- and macro-analytic approaches in discourse studies. The proposed blended framework shows that macro-level constructs, such as institutional roles, storylines, and sociocultural expectations, can be analytically grounded in participants' observable interactional practices without abandoning the empirical rigor of Conversation Analysis. This approach thus offers a principled way of bridging micro-analytic detail and macro-structural interpretation.

Finally, the study highlights the analytical and practical relevance of examining communicative roles in situations of institutional interactional trouble. Understanding how role resistance, categorical incompatibility, and conflicting positioning contribute to communicative breakdown may inform both discourse-analytic research and applied domains, including institutional communication training. Future research may extend this framework to naturally occurring data across different institutional settings in order to further refine the proposed model and assess its explanatory potential in a wider range of interactional contexts.

Bibliography:

1. Кравченко Н.К., Коротка С.Г. Інтегративна методика аналізу комунікативних ролей у розмовному дискурсі. *Studia linguistica*. 2011. № 5. Ч. 2. С. 343–349.
2. Schegloff E. A. A tutorial on membership categorization. *Journal of Pragmatics*. 2007. Vol. 39. Issue 3. P. 462–482.
3. Ekström M. Stevanovis M. Conversation analysis and power: examining the descendants and antecedents of social action. *Frontiers in Sociology*. 2023. Vol. 8. P. 1196672.
4. Heritage J., Clayman S. Talk in Action: Interactions, Identities and Institutions. Oxford: Blackwell-Wiley, 2010.
5. Hall J.K. The Contributions of Conversation Analysis and Interactional Linguistics to a Usage-Based Understanding of Language: Expanding the Transdisciplinary Framework. *The Modern Language Journal*. 2019. Vol. 103, Issue 9. P. 80–94.
6. Housley W., Fitzgerald R. Advances in membership categorisation analysis. London: Sage. 2015.
7. Sacks, H. Lectures on Conversation (ed. G. Jefferson). Vols. 1; 2. Oxford: Basil Blackwell, 1992.
8. Whittle A., Mueller F. Membership categorisation analysis: Studying identities in talk and text 'in situ, in vivo' (ed. A.D. Brown). The Oxford Handbook of Identities in Organizations. Oxford: Oxford University Press, 2020. P. 326–339.
9. Clayman S., Heritage J. Conversation analysis and the study of sociohistorical change. *Research on Language and Social Interaction*. Vol. 54. Issue 2. 2021. P. 225–240.
10. Watson R. Some general reflections on 'Categorization' and 'Sequence' in the analysis of conversation (ed. S. Hester, P. Eglin). *Culture in action: studies in membership categorization analysis*. Washington, D.C.: University Press of America, 1997. P. 49–76.
11. Gumperz J. J. Interactional sociolinguistics: a personal perspective (ed. D. Schefrin, D. Tannen, E. Hamilton. *The handbook of discourse analysis*. Malden/Oxford: Blackwell, 2005. P. 215–228.
12. Kern F., Selting M. Conversation Analysis and Interactional Linguistics. (ed. C.A. Chapelle). *The Encyclopedia of Applied Linguistics*. Oxford: Blackwell Publishing Ltd., 2020. P. 270–275.
13. Pan Y. Framing in interactive academic talk: A conversation-analytic perspective. *Pragmatics*. 2022. Vol. 32. Issue 1. P. 131–157.
14. Day D., Kjærbeck S. 'Positioning' in the conversation analytic approach. *Narrative Inquiry*. 2013. V. 23. Issue 1. P. 16–39.
15. Kravchenko N. K. (2018). Cognitive-conceptual properties of dialogue in their formal-conversational and pragmatic manifestations. *Cognition, Communication, Discourse*. 2013. Vol. 11. P. 45–54.

16. Kravchenko N., Pasternak T. Claim for identity or personality face: The Oscar winners' dilemma. *Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow*. 2018. Vol. III. Issue 1. P. 142–178.
17. Boluwaduro E. Patients' compliance and resistance to medical authority in Nigerian clinical encounters. Journal of Pragmatics. 2021. Vol. 171. P. 8–19.
18. Glos L., Pinet-Peralta L.M. The influence of institutional factors on patient–provider communication and interactions in the U.S. healthcare system. *Journal of Public Health*. 2023. Vol. 31. P. 123–134.
19. Drew P. Comparative analysis of talk-in-interaction in different institutional settings: A sketch (eds. P. Glenn, C.D. LeBaron, J. Mandelbaum). Studies in language and social interaction: In honor of Robert Hopper. Mahweh, N.J.: Lawrence Erlbaum, 2003. P. 293–308.
20. Davies B., Harre R. Positioning: The discursive production of selves. *Journal for the Theory of Social Behaviour*. 1990. Vol. 20. Issue 1. P. 43–62.

Пожар А., Ємець Н. Інтегративний аналіз комунікативних ролей в інституційному дискурсі в ситуаціях інтеракційного збою

Анотація. У статті запропоновано інтегративний підхід до аналізу комунікативних ролей в інституційній взаємодії з фокусом на ситуації комунікативного збою. Теоретично-методологічну основу дослідження становить поєднання інструментарію конверсаційного аналізу, аналізу категоризації членства, інтеракційної соціолінгвістики та теорії позиціонування. У межах цього підходу комунікативні ролі розглядаються як складно структуровані, багаторівневі та процесуально зумовлені феномени, що формуються у взаємодії секвенційної організації розмови, категоріальної роботи, інференційних очікувань і ширших інституційних сюжетних ліній позиціонування рольових суб'єктів.

Емпіричний аналіз ґрунтується на сконструйованому фрагменту інтеракції, змодельованому за зразком типових практик медичної консультації, зокрема діагностичного опитування, асиметрії епістемічної влади та опору пацієнта інституційним сценаріям. Використання такого матеріалу дозволяє аналітично виокремити механізми комунікативного збою, які часто залишаються імпліцитними в автентичних даних.

У статті доведено, що комунікативний збій виникає через стійку неконгруентність ролей, зумовлену конкуренцією категоріальних атрибуцій, асоційованих інтерактивних фреймів та сюжетних ліній позиціювання інтерактантів. Секвенційний аналіз виявляє порушення умовної релевантності, спричинені відмовою хворого прийняти свою категориально зумовлену роль «пацієнта» та наполегливою орієнтацією лікаря на свою інституційну роль, що включає такий категоріальний атрибут, як дотримання інституційного діагностичного протоколу. Аналіз категоризації членства показує, як конкуруючі категоризації себе та інших («пацієнт» проти «здорової людини») породжують несумісні рольові очікування, тоді як інтеракційна соціолінгвістика підкреслює функцію сигналів контекстуалізації в активації розбіжних інтерпретаційних фреймів та висновкових очікувань, що призводить до невідповідності між запропонованими та продемонстрованими комунікативними ролями учасників.

Залучення теорії позиціонування додатково показує, як дії учасників вбудовані в суперечливі сюжетні лінії, що обмежують їхній інтерактивний вибір. Кожен учасник орієнтується на рольовий сценарій, який не поділяється іншим, що призводить до дестабілізації ролі, компенсаторних змін ролей та, зрештою, до інтерактивного збою.

Методологічний внесок цієї статті полягає в тому, що вона дозволяє продемонструвати, як макрорівневі конструкції, такі як інституційні ролі та лінії позиціювання, можуть бути сформовані мікроаналітичними даними без шкоди для принципів конверсаційного аналізу. Запропонована інтегративна модель аналізу пропонує систематичний інструмент для дослідження комунікативних ролей в різних інституційних контекстах та може бути продуктивною як для теорії інституційного дискурсу, так і прикладних досліджень комунікації. Майбутні дослідження можуть розширити запропоновану модель аналізу на основі автентичних діалогів в різних інституційних умовах з метою її перевірки та оцінки її пояснювального потенціалу у ширшому діапазоні інтерактивних контекстів.

Ключові слова: комунікативні ролі, інтеракційний збій, конверсаційний аналіз, категоризація членства, теорія позиціонування, інституційний дискурс.

Дата першого надходження статті до видання: 19.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 16.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

УДК 81.24
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.28

Polishchuk G. V.,
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor at the Department of Translation, Applied and General Linguistics
Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University
https://orcid.org/0000-0002-9547-4959

BRINGING CONFLICT TO LIFE IN SPOKEN INTERACTION

Summary. The paper addresses the problem of involving conflict as an important intellectual tool into class spoken interaction as it is important to students learning and developing their conversation skills. An overview of research findings on the subject of classroom discussions taking advantage of conflict and controversy has been made. Conflict was defined as an experience of incompatible activities occurring in all relationships from time to time, whenever two people interact: to the extent people are incompatible, conflict is inevitable, and people are incompatible, they differ in their needs, beliefs, goals, and behaviors, people see things in different ways and from different perspectives. It was claimed that understanding of conflict in interaction and the skills for its effective management are essential to all forms of communication. It was theoretically proved that it can give students immense practice with persuasion, argumentation and resolution of issues. Keeping in mind that conflict is inescapable and natural part of living and communicating, it has been highlighted that the process of negotiating conflicts with others will prove useful in learners' social, academic, professional and personal lives. The concept of verbal aggressiveness was touched upon in the context of conflict interaction. It was found out that bringing conflict topics into classes will motivate students to learn more about the topic, focus, think and do more. Students' knowledge of the nature and management of conflicts will facilitate their understanding of how to negotiate meaning and dig into a topic and its different sides. The material demonstrated that students' discussions on conflict concepts are helpful to fully explore different ideas, solutions and perspectives as well as the reasons that support them. Though the article provides a formulation of a problem rather than its solution, some practical implications concerning skills relevant for conversation are outlined. It is claimed that conflict issues in classroom discussions are undoubtedly a very interesting field of research in future, as it is believed that these challenges not only create dialogue, but give much practice with persuasion, argumentation and resolution of issues. The author comes to the conclusion that a special course to give teachers theoretical insights and training to help them develop students' oral interaction skills, taking advantage of conflict and controversy, should be offered at universities.

Key words: communicative competence, oral interaction, conflict, verbal aggressiveness, persuasion, argumentation, resolution, controversy.

Introduction. In the scope of communication studies, as well as in the teaching of speaking in language pedagogy, there has been a tendency either to treat this skill as discrete from teaching of conversational skills, as talking activities are used in limited ways, often just to check learning of facts and procedures rather than to teach or deepen understandings, or to focus on oral production rather than interaction in the classroom. Scientists claim that conversation for a long time has been neglected in the majority of classrooms [1; 2; 3, 4], but we may assume that conversational skills are of growing importance today and many researchers consider it to be central to student developing, as nowadays it is what learners do with the knowledge that counts. An educated and productive person in today's world must be able, beyond just finding and memorizing the facts, to have a sustained conversation with controversy and conflict, so exploiting conflict issues can enrich students' practice with resolution of issues, argumentation and persuasion, evaluation of the facts and meaningful problem solving. Future specialists need to know how to use a variety of conflict strategies to build complex ideas and solve problems with others, so this paper highlights some incredibly vital aspects of teaching of conversational skills through conflict in student's classroom talk, in which it plays an important role.

Recent academic publications [3; 4, etc.] are focused on controversies and conflict as features of effective conversation tasks that have to be taken advantage of, as they help in the ongoing refinement and improvement of conversations, so the purpose of the article is to propose an overview of some approaches to spoken interaction research and to explore the contributions that may be made by highlighting the possibilities of integrating controversies and conflict into teaching students to converse, as conversing with others has given insights to different perspectives, helped build ideas, and solve problems. The pedagogical implications of the study of conflict in spoken interaction, particularly classroom interaction, for second language teaching are discussed that will help students further develop their communicative competence in English. Among descriptors for spoken interaction (the overall oral interaction) as defined by the Common European Framework of Reference for senior students (Level C1 – Advanced), they have to express themselves fluently and spontaneously without much obvious searching for expressions; should be able to use the language flexibly and effectively for social and professional purpose and formulate ideas and opinions with precision and relate their contribution skillfully to those of other speakers. It presupposes that at practical English classes four qualitative aspects of spoken language (range, accuracy, fluency, coherence) [5] have to be taken into consideration by teachers: 1) range: the speaker a) shows great flexibility reformulating ideas in differing linguistic forms to convey shades of meaning precisely, to give emphasis, to differentiate and to eliminate ambiguity; b) also has a good command of idiomatic expressions and colloquialisms; c) has a good command of a broad range of language allowing him/her to select a for-

mulation to express him/ herself clearly in an appropriate style on a wide range of general, academic, professional or leisure topics without having to restrict what he/she wants to say"; 2) accuracy: the speaker: a) maintains consistent grammatical control of complex language; b) consistently maintains a high degree of grammatical accuracy; errors are rare, difficult to spot and generally corrected when they do occur; 3) fluency: the speaker a) can express him/herself spontaneously at length with a natural colloquial flow, avoiding any difficulty so smoothly that the interlocutor is hardly aware of it; b) can express him/herself fluently and spontaneously, almost effortlessly; and 4) coherence: the speaker: a) can create coherent and cohesive discourse making full and appropriate use of a wide range of connectors and other cohesive devices: b) can produce clear, smoothly flowing, well-structured speech, showing controlled use of connectors and cohesive devices. Conflict issues prove to be helpful enhancing four qualitative aspects of spoken language, but unfortunately, very often, and it is emphasized in scientific literature [1; 2; 3; 4 etc.], English language learners are not talking much, they are not having productive conversations. They could answer questions in short think-pair-shares and use memorized sentence starters to respond to the teacher, but they seldom took turns to negotiate meaning or dig into a topic. They seldom constructed ideas, clarified thoughts for each other, or supported their opinions. In many classrooms, talking activities are used in limited ways, often just to check learning of facts and procedures rather than to teach or deepen understandings. But to converse fluently and effectively, students are expected to collaborate in teams, express their ideas, and listen to one another as they communicate with purpose. So, being interested in the topic, it is vital to improve students' oral language skills by transforming classrooms into places where students initiated and maintained conversations, creating, shaping, applying, negotiating, and sharing ideas.

Discussion. Following the ideas expressed by Jeff Zwiers & Marie Crawford [1], Johnson et al., [4], before designing effective conversation tasks, the teachers should ask themselves the following question: How do teachers know a conversation is effective? How do they create effective conversation prompts? And how can they improve the quality of conversations during each practical class throughout the year? When the following features coexist, conversation tasks become more effective. So, one of the possible solutions strongly recommended by the researchers is taking advantage of controversies and conflict to improve the quality of conversations, as by passing up conflict, teachers miss out on valuable opportunities to involve students and enhance their learning. The researchers suggest to cause conflict, if teachers want their students to get so involved in the subject they teach that students sparkled with energy, became deeply involved in the issues raised, rushed to the library to get more information and resources, continued rehearsing their arguments over lunch and at night, sought out experts in the field to consult, and impatiently waited for the next class session to begin? What if they continued that interest in what instructors are teaching in successive semesters and years? How do they get students that involved in their subject? As is claimed, an essential and often overlooked part of the answer is, "Stir up conflict" [4, 30]. So, an important strategy for all teachers, then, becomes the constructive use of controversy, and supporting this idea, consideration should be given to conflict as it has been in the focus of many research studies in the field of communication [6; 7; 8; 9; 10; 11; 12; 13; 4].

Conflict is a fact of life, it is a normal, inescapable part of daily life, occurring in all relationship from time to time, whenever two people interact. To the extent people are incompatible, conflict is inevitable, and people are incompatible – they differ in their needs, beliefs, goals, and behaviors, people see things in different ways and from different perspectives [7], thus, understanding of these issues, exploiting conflict and the skills for its effective management in oral interaction are essential to all forms of communication.

Much recent scientific research has been concerned with the nature and principles of conflict, the stages of conflict management, and the strategies for managing it effectively. Because it matters… Sometimes it is described as a volcano that is about to erupt; a hurricane; like slow-dancing barefoot on broken shards of glass; like trying to hold back the ocean with a broom; war; the plague; like being drawn and quartered. These are just a few examples of thousands of metaphors about conflict. What is conflict like for students? Their metaphors matter, because it often reflects how they think and feel about conflict; it makes sense, because if they think conflict is a plague they'd probably want to avoid that, and avoid everybody else who has it too. If it's like trying to hold back the ocean with a broom, it is possible to imagine they feel frustrating, at a loss. So, what do they do when the waves just keep coming, because conflict washes ashore in all of their relationships: at home, at work, in their neighborhoods. Conflicts are compared with icebergs: what is seen on the surface may seem small, but what underneath can send boats like the Titanic to the bottom of the ocean [10].

Conflict is rooted in human nature since prehistoric times, and since then it continues to gain attention and maintain interest, all drama hinges on conflict; when playwrights want to gain an audience's attention, stir their interest and emotional involvement, they create conflict; a general rule for television shows is that if a conflict doesn't emerge in the first 30 seconds, viewers will change the channel; if in modern novels conflict is not created within the first three pages of the book, the book will not be successful [4, 29].

We agree with the researches that there should be a general rule of teaching senior students stating that if an instructor does not create an intellectual conflict within the first few minutes of class, students won't intellectually engage with the lesson, and their attention may drift off to other things, thus, students should be well aware of situations reflecting disagreement and contradicting: words showing disagreement, structures denoting the wrongness of the speaker, as well as adjectives, which negatively evaluate the speaker, thing or the person of which the speaker approves, as a result, conversations with controversy can give students plenty of practice with persuasion, argumentation and resolution of issues. First, they should be told that a disagreement is a natural part of living and communicating with others and that the process of negotiating conflicts with others promotes a lot of learning and skills that are useful in the future [3], keeping in mind that things in opposition are usually the result of interactants' stories simply being different, with neither of them realizing it: they notice different things; they each know themselves better that anyone else does and others have access to information about themselves that they don't, but in daily interactions with others, people tend to assume that when they express particular emotions, the people with whom we are interacting will accurately pick it up. Yet, this is not the case, as the degree to which others have access to our internal states, to what is on our minds is often overestimated [12, 255].

The second important motivational thing is to learn more about the topic, focus more, retain more, think more and do more is people's different interpretations, as people are influenced by past experiences that give meaning to the present (what they have observed in their families and learned throughout lives, people simply believe that this is the way things are); past experiences often develop into 'rules' by which they live their lives telling how the world works, how people should act and how things are supposed to be, having a significant influence on what is happening between interactants in a difficult conversations, so, they get into trouble when their rules collide. As such, through conversation exploiting conflict, engagement and motivation is fostered, students will be able to see that it is interesting to learn from others, wrestle with ideas together, change minds (of others and their own), and build and apply ideas to their lives. Such interactions can motivate students to learn, as conflict gains attention, that's the way teachers can get students be involved in their subjects [4, 29] and they become energized by thinking together with others. As scholars underline, one way to think about what people do when they resolve conflict is that they solve a problem together; another way to think about it is that they make a decision – again, together [14, 197], so keeping in mind that students often prefer to talk in pairs and small groups, where it is safer to make mistakes, and where they can talk more, it would be an excellent opportunity to involve them in discussing conflict issues. In pairs, students are even more motivated to listen because they need to show their understanding in order to respond; they do not want to offend the partner by not listening [3, 23]. It means, they have to be taught to discuss the development of alternative possibilities for resolving a conflict and to consider a range of the kinds of decisions people involved have to make together. A useful device is recommended, the decisional balance sheet, a form for listing things that matter to each interactant, assigning values and valences to each, and manipulating the results when students sit together and analyze the conflict situation and different decisions, and carefully consider their own and other's concerns and points of view [14, 220]. This tool may be of great value, integrated into a problem-solving and decision-making activities, and students do need them for a successful life, to make the world a better place, to raise a family, to improve their communities, and to make positive changes in the world. But at the same time, they would probably need concern for others, patience, tolerance, and empathy. And, if these are important, there is a question if teachers are developing these in university curricula, practical classes etc. So, researchers advocate that bringing conflict to students' spoken interaction can help to develop the highly important but undertested skills and qualities just mentioned… [3; 4; 12].

The third vital point to be emphasized is the following: people's conclusions reflect self-interest, as they look for information to support their view and give that information the most favorable interpretation, feeling even more certain that their view is right [15, 31]; people often think that they control their environment, we all like to think that we have control over our environment. Theorists from several domains conclude that this sense of personal control is necessary to a healthy self-concept; without some sense of control, people would feel helpless and worthless. But we easily become so accustomed to feeling in control that we automatically assume we have influence over certain events in our environment when, in fact, we have no such influence [12, 252]. Also, too often, we have to interact with difficult people: people who are hostile, overly aggressive, violent; people who avoid conflict, avoid discussions, or who resist by using passive-aggressive techniques; individuals who complain or blame others, but never try to do anything about the conflict situation; people who appear very agreeable, but who do not follow what they propose; negative people who sap energy from others, claiming nothing will work and that there are no solutions; "superior" people who believe they know everything; or people who cannot make decisions [16, 351], as a result, people communicate in a negative, verbally competitive, or ambiguous/avoidant manner. Such conversation with controversy can enrich students' practice with resolution of issues, argumentation and persuasion, developing a kind of mind-set that welcomes controversy and challenge, but for controversy to result in positive consequences, cooperative, not competitive context should be created by the teacher, as is claimed, in cooperative context controversy induces more complete and accurate understanding of the opponent's position [4, 36; 17, 62]. If cooperation dominates in oral interaction, students will have less reasons to be verbally aggressive and make personal attacks. At the very least, they must be able to criticize another person's ideas while confirming his or her competence and worth and to see the issue from all perspectives.

Conflict has been defined as the experience of incompatible activities (goals, claims, beliefs, values, wishes, actions, feelings, words, etc.), when an incompatible activity "prevents, obstructs, interferes, injures" or in some way makes less effective another activity. The students have to know that these experiences can occur: within and between people and groups of people (intrapersonal, interpersonal, intergroup conflicts, international), can be expressed or left unexpressed, and can be experienced by the parties to the conflict or by observers external to the conflict. These experiences can also differ by level of importance (from superficial to existential concerns), centrality (to one's identity, esteem, and sense of reality), pervasiveness (number of interconnections with other conflicts and experiences), and duration (short lasting, long lasting and protracted) [8, 6]. The above mentioned has to be taken it into consideration, the students have to be aware that this knowledge shouldn't be avoided [18] and gives them a golden opportunity to negotiate meaning and dig into a topic and its different sides by asking questions as it generates a collective emotional perspective, foster shared contexts and joint understanding, provides a vehicle for interaction between the participants and allows an opportunity to unpack difficult concepts [17, 54]. In line with the above said, one of the most significant ways to guarantee that classroom discussion is continually occurring is to ensure to ask questions that are not only thought provoking, but that keep students interested in the topic at hand and allow for more discussion to occur. In our view, Morgan and Saxton's [17] three-part questioning taxonomy is a valuable tool to use while discussing delicate conflict issues as it combines rationality and objectivity as characteristics of higher intelligence (*What the student thinks and knows* – the Cognitive Domain) with feeling (*What the student feels about what he thinks and knows* – the Affective Domain*)* and action (*What the student does as a result of his knowledge, thoughts and feelings* – the Psychomotor Domain) [17, 15], so the taxonomy of knowing, the taxonomy of feeling/ personal engagement and the taxonomy of doing was offered. It will come as no surprise that teachers tend to focus on two domains of the educational process: the Cognitive Domain, and the Psychomotor Domain mainly for the assessment reason, as they can measure what a student thinks and knows about a topic and what he/she

may do as a result of this knowledge, so the researchers claim that the third domain, the Affective Domain, is mostly forgotten about as this domain focuses on what the student feels about what he thinks and knows, because it is a difficult task to measure thoughts and feelings. As it should be clear from the proceeding discussion, the taxonomy of feeling and personal engagement is relevant in discussions where conflict and controversy issues are exploited as it includes questions that draw upon students' involvement and can be of the following degrees [17, 27-28]: interest (*What's that got to do with you?*), engaging, committing, internalizing (*How important is that to you?*), interpreting (*Can you…why or why not*? *Why do our answers vary*?) and evaluating (*What did you learn from this, what significance has…..? What new skills have you acquired? How valid are your/our conclusions*? [17, 68]. Thus, practical tips should be given to students toward questions rooted in desire, interest and emotional connection as when tied to students' feelings and experience, they'll foster deeper involvement, but at the same time Morgan and Saxton caution that, while employing this in spoken interaction it should be kept in mind that it can be effective only if it takes into account the students' background, experience and engagement into the learning material [17, 25].

The effects of conflict have to be taken into consideration, as it has not only negative, but also positive effects, and even though conflict is inevitable, the way students deal with it, is crucial because its effects depend on how it is handled. Among negative effects the following are commonly identified: increased negative feelings; focus on hurting the other person, though, if this happens, people usually meet negative emotion with more negative emotion, and this escalating negativity leads to violent interactions; when people hide their feelings from the other, they prevent meaningful interaction, leading to further conflict, mutual hurt, and resentment. So, negative functions include prolonging and escalating conflict, inflexibility, and hostility [19, 483].

Among positive effects that have to be recognized, conflict has the power – the power to transform them, their relationships and the world around them, so that is the reason to look at conflict differently. No matter how students think about it right now, it is possible to change that, and the first step is to discover what their conflict is really about: if they don't pay attention what is underneath their conflict, their relationships may be destroyed. Conflict is about so much more: their identity, their relationships and the things that really matters to them; the second step is to recognize when they are stuck, when they believe that they are blameless: they don't need to change, somebody else needs to change. And it keeps them stuck; it keeps them doing the same conflicts over and over again without any changes. The third step is to unlock to the students the beautiful transforming power of conflict: they need to learn to speak responsively, to try to change the conversation calmly and competently, remembering that navigating conflicts is not just a work skill, it's a life skill [10]. And that's the task of the teacher, as well as the ability to examine a problem and work toward a potential solution, because even angry discussions can be beneficial, as it prevents hostilities and resentments from festering; thus, it stimulates arriving at important issues, creating new ideas, releasing tension, clarifying goals [19, 483].

An important point to make here, is creating students' awareness of communication strategies for win-win solutions, such as integrative tactics, including constructive statements /issue-oriented statements which involve: information sharing, collaboration, negotiations. They are verbally positive or neutral and problem-solving in nature [13, 759]. To inspire students to be verbally positive, the results of the constructive communication approach has to be discussed and taken into consideration, where research on negative language has led Gomes de Matos [20], to make a case for intentional use of positive language as a strategy to improve communication and human relations: the right to communicative peace, the right every person should have to learn to communicate peacefully for the good of humankind. Threefold repetition of the initial letter technique (THRIL) has been introduced [20, 170], inspired by the long-cherished literary tradition of alliteration, that is still underexplored in communicatively vital contexts such as conflict resolution, the author claims that while being introduced in classes, students' ability to be concise will be challenged, thus enhancing memorability, and may prove both entertaining and provocative, being used effectively in classroom contexts, e.g., *C C C – consider conflicts constructively; G G G – generate gentleness and generosity; T T T – treat others with tact and tolerance, W W W – weigh your words wisely, etc.*

It is obvious that students should learn how to work toward logical agreement, and not just accept the view of the majority perspective. Discussions on concepts such as, for example, bullying, cyberbullying in particular, which is defined as a special type of bullying which is defined as willful (intentional) and repeated harm made by threatening messages, negative comments, revealing secrets, or lying about another person by computers, cell phones, and other electronic devices [21, 208], peer pressure, standing out, rebelling and conforming, etc., are helpful ways to begin. It is important to teach students to fully explore different ideas, solutions and perspectives as well as the reasons that support them. Scholars draw attention to training students to play devil's advocate at times and to logically disagree with counterarguments, especially when it seems that the majority are complying too quickly [3], stressing to students what things should be avoided, i.e., quickly complying, conforming and taking one side without thinking and defending one idea over others; take an active role in conflicts: i.e., be an active participant as a speaker and as a listener; voice their own feelings and listen carefully to their partner's feelings. The weakest point here is that students are not taught to take responsibility for their thoughts and feelings by verbal behavior, e.g., when someone disagrees with his/her partner, responsibility should be taken for these feelings by verbal behavior: "*I disagree with...*" or "*I don't like it when you...*", avoiding statements that deny responsibility, such as "*Everybody thinks you're wrong about...*" or "*He thinks you shouldn't ...*", etc.

Unfortunately, most people do not like others to disagree with them, that may result in verbal aggressiveness, which is characterized by attacking the self-concept of others [22], which is noncompetent form of communication and is considered less appropriate than nonverbally aggressive messages [23; 24]. The most popular tactic of verbally aggressive interactants is character attack and the personal criticism tactic, because they are extremely effective in inflicting psychological pain; also, competence attack; background attack; physical appearance attack are distinguished [6]. Very often people who lack verbal skills to deal with an issue, resort to verbal aggressiveness thus, students must be trained to distinguish argumentativeness from aggressiveness, as it is constructive, increases the user's power of persuasion in all communication contexts and the outcomes are positive in all communication situations. If strategies for cultivating argumentativeness are imple-

mented, students learn how to compare what they are hearing from their partner with what they themselves are thinking and how to formulate their next response. They learn how to respectfully challenge others' ideas and respond to challenges to their own ideas. They practice coming to an agreement (or agreeing to disagree) and synthesizing their ideas [3]. The perspectives would be promising and far-reaching as they would avoid attacking the other person (*Center your arguments on issues, not on personalities*); treat disagreements as objectively as possible; compliment the other person as appropriate; avoid interrupting and express interest in the other person's point of view (*Tell me more about it*). In line with the above said, researchers assume reasonable to teach students to avoid presenting their arguments too emotionally, because using a loud voice or vulgar expressions, prove offensive and ineffective. Consideration should be given to allowance the other person to save face, i.e., never humiliate the other person, argue politely and respectfully, disagree without hurting feelings of your partner, because saying "*No*" or '*I don't see it that way*' doesn't have to be angry or rude, that's what people do when caring about another person.

Finally, the students should be clear what conversation is and is not, as they often think of conversation as an argument to win and their zeal to argue prevents them from going deeper and from learning. They need to realize that conversation is the process of bringing their ideas to the table, sharing them, and shaping them as they listen to the ideas of another person. All partners should walk away with new ideas. Rather than winning, the goal is learning. Even if it is a persuasive conversation, the goal should be learning through debate [25, 2], negotiating meaning through debate, as meaning-making is at the center of all human communicative events. Such challenges create dialogue, spark stronger arguments for making decisions, and often generate new ideas altogether.

Conclusion. This paper is an attempt to map out an increasingly important field of study concerning taking advantage of conflict and controversy conversations as it can give students immense practice with persuasion, argumentation and resolution of issues. Keeping in mind that conflict is inescapable and natural part of living and communicating, the process of negotiating conflicts with others will promote a lot of learning and skills that might be useful in students' social, academic, professional and personal lives in future. Bringing conflict into classes will motivate students to learn more about the topic, focus think and do more, developing a particular mind-set that welcomes controversy and challenge. Conflict is proved to be an essential component of oral interaction with the goal of helping students understand the issue, facilitating their understanding of how to negotiate meaning and dig into a topic and its different sides exploiting the use of questioning strategies involving engagement and feelings. The material clearly demonstrates that students' discussions on conflict concepts (e.g., cyberbullying, peer pressure, standing out, rebelling, conforming, etc.) are helpful to fully explore different ideas, solutions and perspectives as well as the reasons that support them. Though the article provides a formulation of a problem rather than its solution, but it's undoubtedly a very interesting field of research in future, as these challenges not only create dialogue, but give much practice with persuasion, argumentation, resolution of issues and more creative solutions to complex problems. Thus, the author comes to the conclusion that a special course, demonstrating the growing importance of teaching communication and conversation skills, should be offered at universities to give teachers theoretical insights and training to help them develop students' oral interaction skills taking advantage of conflict and controversy.

Bibliography:

1. Paul Warwick. Dialogic Teaching and Learning. Nationalt Videncenter Lesning, 2018. Videm Om Literacy Nummer 23, P. 4–12.
2. Dawes, L. Creating a Speaking and Listening Classroom: Integrating Talk for Learning at Key Stage 2. London: Routledge, 2010.
3. Jeff Zwiers & Marie Crawford. Academic Conversations: Classroom Talk that Fosters Critical Thinking and Content Understandings. Stenhouse Publishers, 2011. 234 p.
4. Johnson D. & Johnson R. & Smith K. Constructive controversy: The Educative Power of Intellectual Conflict. Change: The Magazine of Higher Learning, 2000. Vol.32. P. 28–37. 10.1080/00091380009602706.
5. Council of Europe. Common European framework of reference for languages: Learning, teaching, assessment. Companion volume, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2020. https://rm.coe.int/common-european-framework-of-reference-for-languages-learning-tea ching/16809ea0d4
6. Infante, D. A. Aggressiveness. In J. C. McCroskey, & J. A. Daly (Eds.), Personality and Interpersonal Communication. Newbury Park, CA: Sage, 1987. P. 157–192.
7. Daniel J. Canary. Managing Interpersonal Conflict: A Model of Events Related to Strategic Choices/ Handbook of communication and social interaction skills / edited by John O. Greene and Brant R. Burleson. Lawrence Erlbaum Associates, Inc., 2003. P. 515–550.
8. Peter T. Coleman Characteristics of Protracted, Intractable Conflict: Toward the Development of a Metaframework-I. Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology, 2003. Vol. 9, Issue 1. P. 1–37.
9. Wilmot, W. & Hocker, J. Interpersonal conflict. 7th ed. New York, NY: McGraw-Hill, 2007. 364 p.
10. Clair Canfield. The beauty of conflict. Utah State University, October 2016. https://youtu.be/55n9pH_A0O8?si=hx37o16mvSSTuA08
11. Larysa Chayka. Structure and Dynamics of Verbal Conflict Situation (Based on the English Language Discourse). Odessa linguistic journal, 2018. № 12. P. 39–46.
12. Lindner E.G. Emotion and Conflict: Why it is important to understand how emotions affect conflict and how conflict affects emotions. The Handbook of Conflict Resolution: Theory and Practice. Second Edn. Published by Jossey-Bass A Wiley Imprint, 2006. P. 268–294.
13. Brenda S. Meeks, Susan S. Hendrick, and Clyde Hendrick. Communication, Love and Relationship Satisfaction. Journal of Social and Personal Relationships, 1998. Volume 15, Issue 6. P. 755–773. https://doi.org/10.1177/0265407598156003
14. Weitzman E., Weitzman P. F. The PSDM Model: Integrating Problem Solving and Decision Making in Conflict Resolution. The Handbook of Conflict Resolution: Theory and Practice. Second Edn. Published by Jossey-Bass A Wiley Imprint, 2006. P. 197–222.
15. D. Stone, B. Patton, Sh. Heen. Difficult conversations. How to discuss what matters most. Portfolio Penguin, 2011. 315p.
16. Sandy S., Boardman S. K., Deutsch M. Personality and Conflict. The Handbook of Conflict Resolution: Theory and Practice. Second Edn. Published by Jossey-Bass A Wiley Imprint, 2006. P. 331–356.
17. Morgan, N. & Saxton, J. Asking better questions. Pembroke Publishers Limited, 2006. 158p.
18. Dawes, L. & Sams, C. Talk Box: Speaking and Listening Activities for Learning at Key Stage. London: Routledge, 2004.
19. Zornoza A., Ripoll P., Peiro J.M. Conflict Management in Groups that Work in Two Different Communication Contexts Face-To-Face and Computer-Mediated Communication. Small Group Research, 2002. Volume 33, Issue 5. P. 475–610. https://doi.org/10.1177/104649602237167

20. Gomes de Matos. Language, Peace, and Conflict Resolution. The Handbook of Conflict Resolution: Theory and Practice. Second Edn. Published by Jossey-Bass A Wiley Imprint, 2006. P. 158–175.
21. S. Hinduja and J. W. Patchin. Bullying, Cyberbullying, and Suicide. Archives of Suicide Research, 2010. Vol. 14. P. 206–221. DOI: 10.1080/13811118.2010.494133
22. Infante D. A., & Wigley C.J. Verbal aggressiveness: An interpersonal model and measure. Communication monographs, 1986. Vol. 53. P. 61–69. Doi: 10.1080/03637758609376126
23. Nicotera A.M., Steele J., Catalani A. & Simpson N. Conceptualization and test of an aggression competence model. Communication Research Reports, 2012. Vol. 29. P. 12–25. Doi: 101080/08824096.2011.639909
24. Loreen N. Olson and Dawn O. Braithwaite. "If You Hit Me Again, I'll Hit You Back": Conflict Management Strategies of Individuals Experiencing Aggression during Conflicts. Communication Studies, 2004. Volume 55, Number 2. P. 271–285; doi: 10.1080/ 10510970409388619.
25. Rozario, Mithun. "SEMANTICS & PRAGMATICS." Semantics and Pragmatics, 2020.

Поліщук Г. Залучення конфлікту в процес усної взаємодії

Анотація. У статті розглянуто переваги залучення конфлікту як важливого інтелектуального ресурсу у процес усної взаємодії студентів задля розвитку конверсаційних умінь. Узагальнено наукові дані про використання суперечливих та конфліктних тем під час дискусій. Конфлікт розглядається як певний досвід несумісних видів діяльності, що відбувається під час взаємодії людей. Цей досвід неминучий, адже люди несумісні – вони мають різні потреби, цілі, вірування, поведінку, мають різні погляди на життя. Доведено, що розуміння місця конфлікту в процесі усної взаємодії та навички ефективного керування конфліктом надзвичайно важливі в комунікації. Установлено, що ці знання нададуть студентам можливість практично оволодівати навичками переконання співрозмовника, аргументації та вирішення проблемних/дискусійних питань. Зважаючи на невідворотність конфлікту у житті та спілкуванні людини, автором підкреслюється, що у процесі вирішення конфліктних ситуацій студенти набуватимуть важливих знань та навичок для використання у подальшій професійній, соціальній, академічній та особистій сферах життя, адже інтеграція конфлікту в практику усної взаємодії спонукатиме студентів до глибокого опрацювання теми, навичок фокусування, прийняття рішень. Розглянуто концепт вербальна агресія в контексті вербальної поведінки співрозмовників під час усної взаємодії. Ознайомлення студентів з природою конфлікту, стратегіями його керування сприятиме кращому розумінню вербальної поведінки співрозмовників у конфліктній ситуації та поглибленому опрацюванню теми. Матеріал дослідження переконливо доводить, що участь студентів у дискусіях на конфліктні теми сприяє детальному пошуку різноманітних ідей, рішень та подальших перспектив, а також причин, які призводять до виникнення конфліктних ситуацій. Запропоновано практичні рекомендації, а також висловлено надію, що дослідження цієї проблематики є цікавим у майбутніх розвідках. Автор сподівається, що цей підхід дозволить не лише покращити усну взаємодію студентів, а й слугуватиме удосконаленню навичок переконання, аргументації та вирішення проблемних питань. Як висновок, запропоновано розглянути можливість запровадження спеціального курсу для теоретичного та практичного ознайомлення учителів з можливістю залучення конфлікту в процес розвитку умінь усної взаємодії студентів.

Ключові слова: комунікативна компетентність, процес усної взаємодії, конфлікт, вербальна агресія, переконання, аргументація, вирішення конфліктної ситуації, дискусія.

Дата першого надходження статті
до видання: 23.02.2026
Дата прийняття статті до друку
після рецензування: 19.03.2026
Дата публікації (оприлюднення)
статті: 29.04.2026

УДК 811.161.2'373.612.2:821.161.2Фра.09
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.29

Попович Н. М.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри історії та культури української мови філологічного факультету
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
https://orcid.org/0000-0001-6522-3908

СПЕЦИФІКА ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИХ ЗАСОБІВ МЕТАФОРИ ПОЕТИЧНОГО СТИЛЮ І. Я. ФРАНКА (ЗА ЗБІРКОЮ «ЗІВ'ЯЛЕ ЛИСТЯ»)

Анотація. У статті досліджуємо природу та специфіку функціонування метафори як одного з провідних тропів у ліричній драмі Івана Франка «Зів'яле листя». Ідеалом будь-якого літературного твору є образно-художня мова, а метафоризація в І. Франка є не випадковим явищем, а цілісною системою асоціативних зіставлень, що розкривають сутність явищ через схожість чи контрастність.

Основну увагу приділено класифікації метафор за лексико-семантичними ознаками. Детально проаналізовано групу колірних метафор, де виявлено специфічне вживання обмеженої, але експресивної палітри: зеленого (символ щасливого життя та молодості), червоного (народно-традиційні символи кохання та дівочої краси) та чорного (втілення горя, «чорних дум» та хмар). Окремо розглянуто гаму світлих відтінків, що мають позитивне значення та «блідого» кольору, який маркує зажуру, тривогу або холодну неприступність. Доведено, що використання назв благородних металів (золото, срібло) у збірці «Зів'яле листя» письменник характеризує виключно духовні та абстрактні категорії (щастя, мрії, голос), які неможливо купити.

Важливим складником дослідження є аналіз метафор розміру та простору, де спостерігається антитеза між «крапелиною любові» та «безмірним болем» чи «морем вічності», що підкреслює експресію пекла душевних мук героя. Висвітлено також перенесення значень за смаковими (солодкі співи – гіркі сльози) та температурними (холодна тривога – студені обійми) ознаками.

Найбільш вагомою за кількістю та стилістичним ефектом визначено групу метафор, що базуються на психологічному стані людини. Простежуємо, як через фізичні та фізіологічні відчуття (серце, яке «ридає», «крається», «стискається кліщами» або «гадь пожерла») поет передає найвищий ступінь психологізму та чуттєвості. Особливу наукову цінність мають індивідуально-авторські метафори («на душу впала цвіль», «домовина бажань», «тачка життя»), які сприймаються як семантичні неологізми.

У висновках наголошено, що метафоричний ландшафт збірки «Зів'яле листя» органічно поєднує народнопоетичну традицію з оригінальним авторським баченням. Це дозволяє поету максимально точно відтворити багатогранність душевних колізій та внутрішній сюжет ліричної драми, де метафора виступає способом осягнення нової реальності.

Ключові слова: метафора, асоціативне поле, колірна ознака, психологізм, індивідуально-авторський стиль, народнопоетична символіка.

Проблема дослідження полягає у необхідності системного вивчення специфіки лексико-семантичних засобів метафоризації у збірці Івана Франка «Зів'яле листя» як головного інструменту моделювання цілісної художньої картини світу та відтворення глибинного психологізму ліричної драми.

Основними аспектами цієї проблеми є:

1) функціональна роль метафори у створенні образу: дослідження того, як стилістичне перенесення значень за схожістю чи контрастністю дозволяє розкрити сутність явищ та досягти максимальної художньої виразності через асоціативні зіставлення автора; 2) системність та взаємозумовленість елементів: проблема полягає у розгляді метафори не як поодинокого явища, а як розгорнутої системи взаємопов'язаних елементів, де кожна асоціація спрямована на якнайточніше відтворення художнього образу; 3) синтез традицій та новаторства: з'ясування механізмів взаємодії традиційних народнопоетичних метафор (символіка кольорів, рослин, явищ природи) з оригінальними індивідуально-авторськими метафорами, які сприймаються як семантичні неологізми; 4) відображення психологічних колізій: аналіз того, як через різні лексико-семантичні групи (колірні, просторові, смакові, температурні) автор передає «пекло мук» та душевний стан героя, перетворюючи абстрактні поняття на конкретні чуттєві образи; 5) метафора як спосіб осягнення реальності: дослідження здатності метафори розгортатися у внутрішній сюжет та функціонувати як «загадка», що вимагає за собою відкриття нової реальності та багатогранних зв'язків між предметами.

Отже, центральним питанням є виявлення того, як через асоціативне поле метафори Івану Франку вдається охопити предмет з різних боків та відтворити невимовний біль і незмірну розпуку людської душі.

Актуальність дослідження специфіки лексико-семантичних засобів метафори у збірці Івана Франка «Зів'яле листя» зумовлена кількома ключовими аспектами, що випливають із завдань сучасного літературознавства та особливостей поетичного стилю автора: 1) досягнення художнього ідеалу: ідеалом будь-якого літературного твору є образно-художня мова, яка дозволяє письменнику створювати живописні картини життя та розкривати складні поняття через слово. Вивчення метафори як провідного тропа є необхідним для розуміння того, як на основі реальної дійсності творяться нові, живі художні образи; 2) джерело впливової сили слова: саме на образності

та переносності ґрунтується особлива сила художнього слова, що прагне до новаторства. Дослідження механізмів метафоризації дозволяє розкодувати «асоціативний рівень» митця, де кожне зіставлення відкриває сутність предмета; 3) системність художнього мислення: у збірці «Зів'яле листя» метафора не є спорадичним явищем, вона постає як розгорнута картина взаємопов'язаних елементів. Актуальним є аналіз того, як різні асоціації (за кольором, розміром, смаком тощо) підпорядковуються єдиному прагненню автора – якнайточніше відтворити художній образ; 4) відображення глибинного психологізму: вихідною точкою образності в І. Франка є душевний стан героя та його психологічні колізії. Дослідження метафор, заснованих на психологічному стані, дозволяє осягнути «високий ступінь психологізму та чуттєвості» автора, його здатність передавати «невимовний біль» та «незмірну розпуку» через фізіологічні та абстрактні образи; 5) синтез традицій та новаторства: актуальність роботи полягає у виявленні того, як Іван Франко поєднує традиційні народнопоетичні метафори (символіка кольорів, рослин) із індивідуально-авторськими «семантичними неологізмами» (наприклад, «на душу впала цвіль», «домовина бажань»), які є унікальними поетичними знахідками; 6) метафора як засіб пізнання реальності: аналіз показує, що метафора в мові поезії «Зів'яле листя» функціонує як загадка, що вимагає відкриття нової реальності та дозволяє охопити предмет одночасно з різних боків, відтворюючи його багатогранні зв'язки.

Таким чином, дослідження є актуальним для глибшого розуміння ідіостилю Івана Франка та механізмів трансформації мовних одиниць у потужні засоби естетичного впливу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Чи не найбільшу увагу приділяють метафорі філософи, мовознавці, психологи. Метафора в лінгвістичних працях є дієвою когнітивною моделлю. Вона здатна висвітлювати і затемнювати різні сторони об'єкта, вона складна і багатогранна, допомагає виявити не тільки універсальні, а й національні аспекти мислення. Сучасне розуміння метафори в літературознавчому аспекті здобуло помітні теоретичні досягнення. Намагаючись дістатися до суті метафори, дослідити її природу і механізм такого продуктивного процесу, як метарифоризація, вчені висловлюють різні думки стосовно того, чим є метафора, що лежить в її основі – порівняння, аналогія, тотожність чи подібність [1, с. 143].

Лексико-семантичний та лінгвостилістичний аспекти досліджували такі мовознавці, як І. К. Білодід, В. М. Русанівський, В. С. Ващенко, а також С. Я. Єрмоленко, яка приділяла значну увагу метафорі в системі художнього мовлення. Також важливими є праці Л. О. Пустовіт, Л. І. Мацько, В. С. Калашника та В. І. Кононенка. Метафору як засіб індивідуального стилю митця досліджували Л. О. Ставицька, Г. М. Сюта, А. К. Мойсієнко та Т. Ф. Єщенко, яка аналізувала антропоцентричний вимір метафори у поетів кінця XX століття. Сучасні дослідження когнітивних механізмів метафори представлені у роботах Д. Мазурик, Х. Дацишин та О. Чадюк. Проблеми інтелектуалізації мови через метафору висвітлює у своїх працях Л. В. Кравець. Загальні питання природи метафори та її класифікації в українському контексті опрацьовували А. Гаврилюк та В. Мартенюк. Окремі аспекти семантики метафори в медіадискурсі вивчали В. Смутняк та А. Овсієнко. Значний вклад у дослідження метафори внесли такі вчені як Кримець О., Радецька С., Авдєєва Д., Подсєвак К. та ін.

Метою дослідження є виявлення та системний аналіз специфіки лексико-семантичних засобів метафоризації в індивідуальному стилі Івана Франка на матеріалі ліричної драми «Зів'яле листя». Стаття спрямована на те, щоб розкрити, як через асоціативне перенесення значень автор досягає максимальної художньої виразності, відтворюючи глибинний психологізм та «пекло мук» ліричного героя.

Завдання статті:

2) дослідити теоретичне підґрунтя функціонування метафори як тропа поетичного мовлення, що базується на образній спорідненості та асоціативному рівні митця; 2) проаналізувати групу колірних метафор, виявивши символічне значення основних кольорів збірки (зеленого, червоного, чорного) та специфіку вживання назв благородних металів (золота, срібла) для характеристики абстрактних категорій; 3) охарактеризувати метафори розміру та простору, зокрема дослідити, як лексеми зі значенням «безмірності» та «безмежжя» підсилюють експресію у змалюванні душевного болю та розпуки; 4) вивчити метафоризацію за ознаками смаку та температури, простеживши трансформацію традиційних народнопоетичних образів у контексті інтимної лірики; 5) детально розглянути систему метафор за психологічним станом людини, класифікувавши їх за подібністю дій, наслідків та фізіологічних реакцій організму (зокрема, асоціації, пов'язані з образом серця); 6) розмежувати традиційні фольклорні метафори та індивідуально-авторські знахідки, які сприймаються як «семантичні неологізми» (наприклад, «тачка життя», «домовина бажань», «на душу впала цвіль»);7) узагальнити роль метафори як засобу, що дозволяє одночасно охопити предмет з різних боків та відтворити його багатогранні зв'язки в межах художнього контексту.

Загалом дослідження прагне довести, що метафоризація у збірці Івана Франка «Зів'яле листя» є не поодиноким явищем, а розгорнутою картиною взаємозумовлених елементів, яка підпорядкована прагненню автора якнайточніше відтворити внутрішній сюжет ліричної драми.

Виклад основного матеріалу. Ідеалом будь-якого літературного твору є образно-художня мова. Письменник може створювати звукові та живописні картини життя людини за допомогою слова, образно розкривати процеси, поняття, явища. Через те ідеалом будь-якого твору є образно-художня мова. Письменник може творити образи яких не було і нема в житті, на основі сприйнятої і усвідомленої ним дійсності. Ці образи сприймаються письменником як реальні і живі. На образності та переносності ґрунтується впливова сила художнього слова, що часто прагне до новаторства і неповторності. Традиційно образними засобами вважаються метафори, епітети, метонімії, синекдохи і таке інше. Стаття містить дослідження про вияви переносного слововживання у збірці І. Франка «Зів'яле листя». Стилістичне перенесення семантики слова в непрямому значенні з метою досягнення більшої художньої виразності лежать в основі творення метафор.

Метафора (*грец. metaphora – перенесення*) – троп поетичного мовлення. В М. певні слова та словосполучення розкривають сутність одних явищ та предметів через інші за схожістю чи контрастністю [2, с. 444]. У широкому розумінні метафорою називають будь-яке вживання слів у переносному значенні. Метафори є не тільки образними – тропами поетичної мови, а й джерелом виникнення нових значень [3, с. 329].

Для поезії поєднання прямого і переносного значення є явищем характерним. Головне тут не в спільності походження, а в образній спорідненості, базується на грунті асоціативного рівня художника слова. Кожне асоціативне зіставлення відкриває нам в предметі щось від його сутності. І чим яскравіше асоціативне враження, тим сильнішим і глибшим є художній образ.

Однією із яскравих особливостей художньої мови збірки «Зів'яле листя» І. Франка є сильне прагнення до метафоризації, до максимальної образності.

Кожне метафоричне поняття не є якимось поодиноким, спорадичним явищем, перед очима постає розгорнута картина взаємозв'язаних і взаємозумовлених елементів. Різні асоціації, що виникають в уяві народжуються прагненням письменника якнайточніше відтворити свій художній образ.

Асоціації визначаються за зовнішньою подібністю у вигляді: 1) ознак барвних явищ; 2) ознак розміру.

І. Докладніше розглянемо групу метафор, перенесення значень в яких здійснюється за ознакою ***кольорової подібності***. Варто зауважити, що збірка «Зів'яле листя» більше насичена колоритом узагальнених відтінків *ясний, блідий, темний,* а широкого діапазону вживання набули тільки три кольори: *зелений, червоний, чорний.* Менше подибуються кольори *золотий, срібний.*

Проаналізуємо асоціативне поле зеленого кольору: 1) зелений Сян, напр.: *В Перемишлі, де Сян пливе зелений, // Стояв на мості я в важкій задумі, // Про тебе думав я, душе моя* [4, с. 125]; 2) зелена хвиля, напр.: *Лиш зелена хвиля // Широким валом хлюпнула верх льоду // І знов вернула в таємничу тоню, // А чвірки, ні карети – ні сліду* [4, с. 126].

Цікаво зазначити, що Сян є спогадом І. Франка про найкращу пору свого життя, тоді поет був закоханий в Юзефу Дзвонковську. Навіть взимку поет бачить Сян і його хвилі зеленими. Зелений колір асоціюється із щасливим життям. В цьому ми можемо переконатися розглянувши такі приклади: 1) зелений гай: *В зів'ялих листочках хто може вгадати // Красу всю зеленого гаю?* [4, с. 124]; 2) листя зелене: *Усміх твій, неначе сонце, // Листя покріпля зелене* [4, с. 115].

Метафора може бути ускладнена порівнянням, напр.: 1) море зелене: *Лиш трави, мов море хвилясте, // Зелене, барвисте, квітчасте, // І сверщики в травах тріщать* [4, с. 127]; 2) зелений явір: *Зелений явір, зелений явір, // Ще зеленіша ива; // Ой між усіма дівчатоньками // Лиш одна мені мила* [4, с. 127].

Цей вірш написаний в стилі народної пісні, де зелений явір – символ молодого парубка.

Перенесення значення подібності предметів за кольором «*червоний*»: 1) червона рожа: *Червона рожа, червона рожа // Над усі квіти гожа; // Не бачу рожі, не бачу рожі, // Лиш її личка гожі* [4, с. 127]; 2) червона калина: *Червона калино, чого в лузі гнешся? // Чого в лузі гнешся? // Чи світла не любиш, до сонця не пнешся? // До сонця не пнешся?* [4, с. 128]; 3) червоні ягідки: *Та в гору не пнуся, бо сили не маю, // Бо сили не маю. // Червоні ягідки додолу схиляю, Додолу схиляю* [4, с. 129]; 4) полум'я червоне: *Явилась третя – женщина чи звір? // ... // Спершу я дума, що бокує, тоне // Десь в тіні, що на мене й не зирне – // Та враз мов бухло полум'я червоне* [4, с. 146].

Червоний колір в збірці «Зів'яле листя» вживається тільки в народно-традиційних символах: в прикладах: 1 – символ дівчини-красуні, 2, 3 – закоханої дівчини, 4 – кохання.

Прикладами метафоризації *чорного* кольору можуть служити такі рядки: 1) чорная хмара: *Я не можу, я не можу спинити того, // Що, мов чорная хмара на мене йде, // Що, мов буря, здалека шумить-гуде!* [4, с. 151]; 2) чорна дума: *І чорні думи, мов з фортуни рога, // На мене лиє, щоб світ мені затемнить* [4, с. 147].

Активно метафоризується у збірці гама *світлих* кольорів: 1) ясная зоря: *Ой ти дівчино, ясная зоре! // Ти мої радощі, ти моє горе!* [4, с. 128]; 2) світе ясний: *Не надійся нічого! Земле-мамо! // Ти, світе ясний? Темното нічна!* [4, с. 115]; 3) ясний привид: *... Наче сон, // Неначе ясний привид, враз пропало* [4, с. 126]; 4) ясні очі: *Чого звертаєш ти до мене // Чудові очі ті ясні, // Сумні* [4, с. 133]; 5) ясний ідеал: *Та все ж для мене ясна, чиста ти, // Не перестанеш буть мені святою, // Як цвіт, що стужі не зазнав ні спеки, // Як ідеал все ясний – бо далекий* [4, с. 138]; 6) світлий поклін: *Поклін тобі, світлий // Від бідних, блудних, // Що в пристрасті в путах // Ще б'ються міцних!* [4, с. 154]; 7) чистий образ: *Часто, щоб зглушить // У серці люту муку, // Я чистий образ твій убить // Здіймав проступну руку* [4, с. 118]; 8) чисте поле: *Неси ж мене, коню, по чистому полю, // Як вихор, що тутка гуляє, // А чень, утечу я від лютого болю, // Що серце моє розриває* [4, с. 117].

В усіх наведених прикладах гама світлих кольорів подається в позитивному значенні (за народними традиціями).

Наводимо приклади метафоризації негативної ознаки лексеми «блідий»:

1) бліде лице: *Із твоїх сліз, з лиця твого блідого, // З очей, що скрились у важку жалобу* [4, с. 120];

Тут *бліде лице* виступає в значенні зажурене. Порівняймо: *Лице твоє бліде, тривожні очі // Вся стать твоя тремтяча, мов мімоза, // Все мовило мені: «Не вір! Не вір!»* [4, с. 115]. В цьому випадку *бліде лице* виступає в значенні стривожене.

2) бліда княгиня: *Явилась друга – гордая княгиня, // Бліда, мов місяць, тиха та сумна, // Таємна й недоступна, мов святиня* [4, с. 146].

Метафора, ускладнена порівнянням, виступає в значенні холодна та неприступна.

3) бліда розпука: *До мене ж безграничная тривога, // Бліда розпука посідає вмить* [4, с. 147].

Жодного разу письменник не вживає цього відтінку в значенні «недостатньо забарвлений», «невиразний», навпаки, остання метафора набуває експресивного забарвлення, а колірна ознака надається абстрактним поняттям.

Зраду і старість в збірці змальовано сірим кольором: 1) сіра змія: *Гляжу, як квіточка моя // В руках нелюбих ув'ядає, // Як сіра, зимная змія // По моїм раю походжає* [4, с. 143]; 2) сіра безодня: *Сипле, сипле, сипле сніг // З неба сірої безодні, // Мріадами летять // Ті метелики холодні* [4, с. 138].

Розглянемо метафоризацію чорних кольорів: 1) темні співи: *Несказанно-солодкі співи! // А нині темні і тяжкі ви // Для мене, весь ваш чар погас* [4, с. 142]; 2) темні очі: *... Великі очі, // Глибокі, темні, мов та чорна ніч, // Зустрілись з моїми й в бездонній ночі // Пропали* [4, с. 129]; 3) темні ночі: *Скучерявили темні ночі, // Зранили серце, чорні очі* [4, с. 129].

Приклади перенесення значення за подібністю предметів за кольорами «золотий» і «срібний», напр.: 1) золоті зорі: *Золоті зорі в небеснім морі // Моргають серед ночі, // Та над всі зорі внизу і в горі – // Її чорні очі.* [4, 128]; 2) золоте диво: *Так най те серце… // По-людськи вільно віддиха, // І того дива*

золотого // Зазнає, щастя молодого, // Бажаного [4, с. 134]; 3) золота левкоя: *Хоч ти не будеш цвіткою цвісти, // Левкоєю пахучо-золотою* [4, с. 137]; 4) срібні тони: *Голосні дзвони, срібнії тони, // Слух у них потопає, // Та її голос – пшеничний колос, // Аж за серце хапає* [4, с. 128]; 5) срібний сміх: *Може сміх твій нинішній, // Срібний та дзвінкий, // Стане в твоїй пам'яті // За докір гіркий* [4, с. 118]; 6) сріблясті обнови: *Одна несміла, як лілея біла, // З зітхання й мрій уткана, із основ // Сріблястих, мов метелик підлетіла* [4, с. 146].

Цікаво, що з кольором благородних, дорогоцінних металів у письменника характеризуються ті речі, які не можна купити за золото і срібло: *зорі, щастя, краса, голос, сміх, мрії* – абстрактні поняття.

Отже, перенесення значення за кольором у І. Франка хоч і немає широкогамного вияву, проте експресивний і зображуючий ефект таких метафор сильний, часом психологічно вражаючий (*темні співи, світлий поклін*), а часом до щему традиційно народний (*золоті зорі, срібний сміх, чисте поле*).

ІІ. Досить значними є ***перенесення за розміром***. Ці перенесення теж здебільшого традиційні – фольклорні та поетичні, але є й прекрасні індивідуально-авторські, напр.: 1) дрібні сльози: *Скучерявили густі лози, // Підмили корінь дрібні сльози* [4, с. 129]; 2) дрібненький бомблик: *Се наші мрії, се наша свідомість, // Дрібненький бомблик в вирі матерії* [4, с. 155]; 3) крапелина любові: *Тепер недармо просиш, ловиш // Любові хоч би крапелину* [4, с. 121].

Суб'єктивне у збірці виявилося в тому, що вона постала з невимовного болю Франкової душі, з незмірної розпуки, а тому метафоризація ознак розміру сягає експресії у змалюванні автором пекла мук. Напр.: 1) бездонна стужа: *Лечу кудись в бездонну стужу й сльоту* [4, с. 141]; 2) сира безодня: *І бачиться, що я в сирій безодні, // Де холод, слизь і вітер, темно скрізь // І виють звірі, люті та голодні, // І стогне бір і гіллям б'ється ліс* [4, с. 147]; 3) безодня тьми: *А що ж передо мною стало? // Безодня повна, тьми і мли* [4, с. 144].

І ось нарешті подається метафоризація образу смерті як спосіб визволення від мук, страждань, як шлях до безконечності у розмірі. Напр.: море вічності: *Міркують, мучаться, бажають // Вічності море вмістити в себе* [4, с. 156].

ІІІ. Подибуються у збірці ***перенесення за смаковими якостями***. Порівняймо: традиційне, але оновлене, експресивно посилене. Напр.: 1) солодкі співи: *... Де цвітуть // Безсмертні квіти, де гудуть // Несказанно-солодкі співи!* [4, с. 142]; 2) солодкий нектар: *Обнять тебе, до серця пригорнути, // Із твоїх уст солодкий нектар пить* [4, с. 148]; 3) гіркий докір: *Стане в твоїй пам'яті // За докір гіркий* [4, с. 118]; 4) гіркі сльози: *Ти плачеш. Сліз гірких потоки // На твойому лиці блідому* [4, с. 121].

IV. Незначними за кількістю прикладів є ***перенесення за ознаками температурної шкали***: 1) холодний погляд: *Не словом – рухом, поглядом холодним // Мене зіпхнула в темний рів без дна* [4, с. 123]; 2) холодна тривога: *Отоді моє серце стискає, // Мов кліщами, холодна тривога* [4, с. 113]; 3) студені обійми: *Молода любов // З обійм виходить гробових, студених* [4, с. 111].

Метафори, поряд з іншими тропами, дають змогу письменникові краще відтінити потрібну йому рису предмета чи явища, досягти більшої точності та образності. У ліричній драмі «Зів'яле листя» І. Франка вихідною точкою образності є душевний стан героя, емоційне переживання ним певних психологічних колізій.

V. На тлі загальної метафоризації кількісною ознакою визначаються ***асоціації за психологічним станом людини***:

а) подібність за дією, зумовленою психологічним станом, напр.: 1) підтяті думи: *Підтяті думи, не провадять ноги, // А в серці холод... Дим довкола, дим!* [4, с. 119]; 2) кипуча кров: *Кров моя кипуча // В гарячці лютій не дзвонила б вічно // Тих слів страшних: «Не надійся нічого!»* [4, с. 115]; 3) в мізку черв'як неситий: *Тоді б не чув я пекла в своїй груді, // І в мізку моїм не вертів би нор // Черв'як неситий* [4, с. 115];

б) подібність за наслідками психологічного стану, напр.: 1) завмерли мрії: *Завмерли в серці мрії молодечі, // Ілюзії криниця пересохла* [4, с. 138]; 2) мрій заслону смерть роздерла: *Припадь і плач, немов дитина! // Се ж твоїх мрій заслону смерть роздерла* [4, с. 140]; 3) душа приссалась невідривно: *Душа моя – аж дивно – // До неї, наче той поліп, // Приссалась невідривно* [4, с. 131]; 4) труп убитої любові: *Твоєю дивною красою, // Надармо всіх маниш ти к собі: // Се труп убитої любові // Не допуска любові к тобі* [4, с. 121].

Значно більший стилістичний ефект створюють ***індивідуально-авторські метафори***: під пером майстра метафоризуються слова, які в цій ролі скоріше сприймаються як семантичні неологізми, бо вживання їх, як правило, одноразове, неповторюване. Напр.: 1) на душу впала цвіль: *Не вирне сонце вже з-за хмар! // Пропала ярь! Пропала ярь! // На душу впала цвіль* [4, с. 152]; 2) ярмо чару: *Хотів я вирватись з ярма // Твойого чару – та дарма!* [4, с. 144]; 3) стопче байдужість: *Острії пили, людська злоба, // Стопче байдужість, як худоба* [4, с. 129]; 4) домовина бажань: *Та цить! І подихом одним не труть // Їй! Се твоїх бажань домовина* [4, с. 140]; 5) тягти тачку життя: *Доки міг, то я тяг сю тачку життя, // Та тепер я зламався і збився з пуття!* [4, с. 151]; 6) реве скажене божевілля: *І заревло скажене божевілля // У серці я: «Ні! Чи ж виходу нема?»* [4, с. 148]; 7) щастя сидить, дожидає, ловить: *На кріслі при ньому сидить моє щастя, // Само у тужливій задумі: // Когось дожидає, чийсь хід, мабуть, ловить // У вуличнім гаморі й шумі* [4, с. 143].

Метафора постає суцільним непочленованим тропом, який може розгортатися у внутрішній сюжет. Метафора тут подібна до загадки, яка вимагає за собою нової реальності.

в) подібність зумовлена психологічним станом і реалізовувана фізично (фізіологічно), напр.: 1) щемить в душі: *Щось щемить в душі, мов рана; // Се блідая, горем п'яна, // Безнадійная любов* [4, с. 114]; 2) чує серце: *Чує серце, що програна // Ставка вже не верне знов* [4, с. 114]; 3) втишує в серці: *І на моє бурливе серце руку // Кладе той привид, зимну, як змія, // І в серці втишує всі думи й муку* [4, с. 119]; 4) погляд благає: *І благає підмоги, поради // Прошибаючий погляд розпуки* [4, с. 113]; 5) серце стискає: *Отоді моє серце стискає, // Мов кліщами, холодна тривога* [4, с. 113];

г) ототожнення за фізичним відчуттям психологічної дії (не тотожна, хоч подібна до попередньої групи), напр.: 1) гадюка серце ссе: *Ось на розпутті я стою пустому // І весь тремчу, гадюка серце ссе* [4, с. 147]; 2) міль гризе ідеал: *Розпука! Те що я вважав // Святим і близьким ідеалу, – // Отой бездушний міль узяв // І там гризе собі помалу* [4, с. 143]; 3) серце гадь пожерла: *Повік каліка! Серце гадь пожерла, // Сточила думи всі! Вона умерла* [4, с. 141].

Для цієї групи метафор є те, що художньо-асоціативна роль властива не окремій метафорі в її ізольованій семантиці, а метафорі як членові речення.

д) ототожнення за психологічним і фізичним наслідком, напр.: 1) пісня – підстрелена пташка: *Пісне, моя ти підстрелена пташко, // Мусиш замовкнуть і ти* [4, с. 111]; 2) бухає грішний огень: *Ні, годі! Не буду гасити! // Най бухає грішний огень!* [4, с. 111]; 3) язиками блимне огень: *Неначе з-під попелу разом // Язиками блимне огень* [4, с. 111];

е) за психологічним станом з фізичною реакцією самого організму, в яких наявний спричинюючий і виконуючий суб'єкт, напр.: 1) душа квилить, пручається: *Часом причується, що та душа живая // Квилить, пручається, – тоді глибокий сум // Без твого відома лице твоє вкриває* [4, с. 113]; 2) дух тріпочеться: *І дармо дух мій, мов у сіті птах, // Тріпочеться!* [4, с. 147]; 3) вмер нерв життя: *Я йшов, та знав, що я – могила, // Що нерв життя у мене вмер* [4, с. 142]; 4) риюсь в рані: *Я сам сиджу і риюсь в своїй рані* [4, с. 147]; 5) повільним спалююсь огнем: *Немов повільним спалююсь огнем, // Та ярко бухнуть сили вже не маю* [4, с. 147].

У цих випадках несподівані асоціативні зв'язки між віддаленими поняттями є поетичною знахідкою автора. Порівняймо, традиційне народнопоетичне: б) ридає серце: *На голос той серце моє потяглось, // В тім раю без краю воно заридало // Без слів* [4, с. 127]; 7) крається серце: *І крається серце, та висохли сльози, // Огнем лиш пашіють повіки* [4, с. 143]; 8) у серці здавлюю: *Свій біль, свій жаль, свої пісні // У серці здавлюю на дні* [4, с. 143].

Як бачимо серце Івана Франка ридає і крається, здавлюється і рветься, що свідчить про високий ступінь психологізму, чуттєвості.

Поет передає внутрішньо-психологічний стан людини, асоціюючи його не тільки з поняттям *серце*, а й у співвідношенні з іншими асоціативними полями, що дозволяє йому використовувати подвійну метафоризацію, ускладнену порівняннями. Це підтверджують такі приклади: 1) *За саме серце вхопила мене, // Мов сфінкс у душу кігтями вп'ялилась // І смокче кров, і геть спокій жене* [4, с. 146]; 2) *Серце рвесь, уста німії, мов риби, // І душа вгибляєсь в люту рану* [4, с. 121]; 3) *В моїм серці вбитий острий ніж, // І навіки душу я запер, – // Я умер* [4, с. 141]; 4) *Та рік за роком мучусь я, // І біль мою жре душу* [4, с. 131].

Розглянемо групу метафор, яка, асоціюючи з ***внутрішньо-психологчним станом людини***, співвідноситься з явищами абстрактного і конкретного характеру: а) співвіднесення наслідків психологічного стану за уявлюваною дією, напр.: 1) повзе сум: *Невідступний і глибокий // У серці все повзе зо мною сум* [4, с. 122]; 2) зірниці ворожать осінь: *А час не ждав! Холодні зливи йдуть, – // Важку ворожать осінь нам зірниці* [4, с. 138]; 3) зорі не втікають: *Тільки я стою та зорі, // Що високо там горять, // Не втікають, мов на доказ, // Що є в світі стійкість, лад* [4, с. 132]; 4) зорі сміються: *І сміються вічні зорі, // Іронічно миготять* [4, с. 132]; 5) крові ключ кипучий: *Один кивок … Один момент… // І крові ключ кипучий* [4, с. 157]; б) співвідношення наслідків психологічного стану за вмістом (за оболонкою), напр.: 1) марна лушпина: *Я хтів життю кінець зробить, // марну лушпину геть розбить* [4, с. 144]; 2) пустий горіх, порожняя лушпина: *Марний комар, пустий горіх, // Той пощо завважати? // Ядро завмерло – геть марну, // Порожнюю лушпину!* [4, с. 158]; в) співвіднесення наслідків психологічного стану за формою і її якістю: *Криниче радощів, чуття // Ти <u>чарочко хрустальна</u>!* [4, с. 136]; г) співвіднесення наслідків психологічного стану за асоціацією з установою: *Та ваша <u>душенька</u> – се коршма та заїзна, – // Давно в ній наш <u>нічліг</u>* [4, с. 150].

Висновки. Отже, як переконує аналіз, метафора належить до поетичних засобів мови, якими виявляється намагання мовця одночасно охопити предмет з різних боків, відтворити багатогранні зв'язки і відношення, в яких виступає цей предмет. Досліджені нами метафори хоч і є часто народнопоетичними, та їх контексти індивідуально-авторські, цілком оригінальні. Їх зміст стає зрозумілим у поетичному контексті, що передає задум і душевний стан автора.

Перспективи подальшого розвитку: 1) розширення об'єкта дослідження: оскільки метафора є лише частиною образного арсеналу, перспективним є системне вивчення інших тропів збірки – епітетів, метонімій та синекдох, які також формують впливову силу Франкового слова; 2) компаративний аналіз: подальші розвідки можуть бути спрямовані на порівняння метафоричної системи «Зів'ялого листя» з іншими поетичними циклами Івана Франка для простеження еволюції його індивідуального стилю та асоціативного мислення; 3) дослідження подвійної метафоризації: окремого вивчення потребують випадки складних метафор, ускладнених порівняннями, що дозволяють автору створювати багатошарові психологічні образи та вказувати на уявних винуватців страждань героя; 4) лексико-семантичні розвідки: поглиблення аналізу інших лексико-семантичних груп метафор, які у даному досліджені були розглянуті як менш чисельні (наприклад, температурні чи смакові ознаки), для створення повної картини сенсорного сприйняття у ліричній драмі.

Література:

1. Мацько Л. І., Мацько О. М. Риторика. Київ : Вища школа, 2003. 311 с.
2. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Ковалів, В. І. Теремка. К. : ВЦ «Академія», 2006. 752 с.
3. Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Стилістика української мови. Київ : Вища школа, 2003. 462 с.
4. Франко І. Я. Твори в двох томах. Поезія. Київ : Дніпро, 1981. Т. 1. 532 с.

Popovych N. Specificity of lexical-semantic means of the poetical style metaphor of I. Ya. Franko (based on the collection «Withered Leaves»)

Summary. The article explores the nature and specifics of the functioning of metaphor as one of the leading tropes in Ivan Franko's lyrical drama «Withered Leaves». The ideal of any literary work is figurative and artistic language, and I. Franko's metaphorization is not a random phenomenon, but a holistic system of associative comparisons that reveal the essence of phenomena through similarity or contrast.

The main attention is paid to the classification of metaphors according to lexical and semantic features. A group of color metaphors is analyzed in detail, where the specific use of a limited but expressive palette is revealed: green (a symbol of a happy life and youth), red (folk and traditional symbols of love and maiden beauty) and black (the embodiment of grief, «black thoughts» and clouds). The range of light shades that have a positive meaning and the «pale» color that marks sadness, anxiety or cold inaccessibility are separately considered. It is proved that the use of the names of noble metals (gold, silver) in the collection «Withered Leaves»

by the writer characterizes exclusively spiritual and abstract categories (happiness, dreams, voice) that cannot be bought.

An important component of the study is the analysis of metaphors of size and space, where the antithesis between a «droplet of love» and «immense pain» or «sea of eternity» is observed, which emphasizes the expression of the hell of the hero's mental torment. The transfer of meanings according to taste (sweet songs – bitter tears) and temperature (cold anxiety – icy embraces) features is also highlighted.

The most significant in terms of quantity and stylistic effect is the group of metaphors based on the psychological state of a person. We trace how, through physical and physiological sensations (a heart that «sobs», «screams», «squeezes» or «devoured by a reptile») the poet conveys the highest degree of psychologism and sensuality. Of particular scientific value are individual-author metaphors («mold fell on the soul», «coffin of desires», «wheelbarrow of life»), which are perceived as semantic neologisms.

The conclusions emphasize that the metaphorical landscape of the collection «Withered Leaves» organically combines the folk poetic tradition with the original author's vision. This allows the poet to most accurately recreate the multifaceted nature of spiritual conflicts and the internal plot of the lyrical drama, where metaphor acts as a way of comprehending a new reality.

Key words: metaphor, associative field, color feature, psychologism, individual authorial style, folk poetic symbolism.

Дата першого надходження статті до видання: 20.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 16.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

УДК 81'42:81'38:81'27
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.30

Посохова А. В.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри українознавства та міжкультурної комунікації
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності
https://orcid.org/0000-0002-3330-0195

Пилипець О. В.,
викладач кафедри українознавства та міжкультурної комунікації
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності
https://orcid.org/0000-0002-6083-3325

МОВЛЕННЄВА КОМУНІКАЦІЯ В УМОВАХ РИЗИКУ: СТИЛІСТИЧНІ ТА ПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ ПОВІДОМЛЕНЬ

Анотація. У статті розглядається проблема мовленнєвої комунікації в умовах ризику, яка стає особливо важливою в сучасному світі. Суспільство дедалі частіше стикається з кризовими ситуаціями – пандеміями, техногенними аваріями, воєнними конфліктами, природними катастрофами. У таких умовах від якості комунікації залежить не лише рівень інформованості населення, а й довіра до державних інституцій, готовність громадян виконувати рекомендації та зберігати спокій. Тому ефективні комунікативні стратегії стають ключовим інструментом управління ризиками.

Метою дослідження є аналіз стилістичних і прагматичних особливостей англомовних та українських повідомлень у сфері ризик-комунікації, а також визначення їхніх спільних і відмінних рис. У роботі окреслено теоретичні засади ризик-комунікації, зокрема її лінгвістичний та прагматичний виміри. Англомовні повідомлення зазвичай відзначаються лаконічністю, стандартизованими формулюваннями та акцентом на особистій відповідальності громадян. Вони часто мають чітку інструктивну форму, підкріплену юридичними нормами, що забезпечує їхню однозначність і практичну дієвість.

Українські повідомлення, навпаки, характеризуються більшою емоційністю, орієнтацією на колективні цінності та використанням культурних маркерів. У них простежується прагнення мотивувати, підтримати, створити відчуття спільності та солідарності.

Порівняльний аналіз показав, що англомовна традиція тяжіє до раціональної аргументації, нейтральності та чіткої орієнтації на дії, тоді як українська – до емоційної експресії, солідарності та колективної відповідальності. Висновки статті підкреслюють важливість урахування культурних і стилістичних особливостей при створенні ефективних комунікативних повідомлень у кризових умовах.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання його результатів для розробки стратегій у сфері державного управління, медіа та освіти. Це сприятиме підвищенню ефективності ризик-комунікації, формуванню довіри між комунікатором і суспільством та забезпеченню більшої готовності громадян до дій у складних ситуаціях.

Ключові слова: мовленнєва комунікація; ризик-комунікація; стилістичні особливості; прагматика; англомовні повідомлення; українські повідомлення; кризовий дискурс.

Постановка проблеми. Комунікація в умовах ризику є однією з ключових сфер сучасної лінгвістики та соціальної комунікації. Вона охоплює ситуації, коли мовленнєві повідомлення спрямовані на попередження небезпеки, інформування про кризові події, мобілізацію населення чи підтримку психологічної стійкості. У таких умовах особливо важливими стають стилістичні та прагматичні особливості повідомлень, адже від їхньої точності, зрозумілості та емоційного впливу залежить ефективність комунікації. **Актуальність** дослідження полягає у зростаючій ролі мовленнєвої комунікації в умовах ризику в сучасному суспільстві. Загальновідомо, що у кризових ситуаціях (епідеміях, катастрофах, воєнних загрозах) саме якість повідомлень визначає рівень інформованості населення, його готовність до дій та психологічну стійкість. Стилістичні та прагматичні особливості англомовних і українських повідомлень відображають культурні традиції та комунікативні стратегії, що робить їх порівняльний аналіз важливим для підвищення ефективності кризової комунікації та адаптації стратегій до різних соціокультурних контекстів.

Метою статті є аналіз англомовних та українських повідомлень у сфері ризик-комунікації, визначення їхніх спільних і відмінних рис, а також окреслення тенденцій розвитку стилістики та прагматики в умовах кризових ситуацій. **Завдання** формулюються наступним чином: 1) окреслити теоретичні засади ризик-комунікації та визначити її місце в сучасній лінгвістичній та комунікативній парадигмі; 2) проаналізувати стилістичні особливості англомовних повідомлень у сфері ризику, зокрема їхню лаконічність, стандартизацію та орієнтацію на індивідуальну відповідальність; 3) виявити стилістичні риси українських повідомлень, акцентуючи на емоційності, колективній орієнтації та використанні культурних маркерів; 4) дослідити прагматичні характеристики англомовних і українських повідомлень, простеживши відмінності у способах впливу на адре-

сата; 5) провести порівняльний аналіз англомовних та українських комунікативних стратегій у кризових умовах. **Об'єктом** дослідження є мовленнєва комунікація в умовах ризику, тобто процес створення та поширення повідомлень, спрямованих на попередження небезпеки, інформування суспільства та мобілізацію до дій у кризових ситуаціях. **Предметом** дослідження є стилістичні та прагматичні особливості англомовних та українських повідомлень у сфері ризик-комунікації, зокрема способи мовленнєвого впливу на адресата, лексичні та синтаксичні засоби, культурні маркери, а також комунікативні стратегії, що забезпечують ефективність взаємодії у кризових умовах.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженням мовленнєвої комунікації в умовах ризику займаються як зарубіжні, так і українські науковці. Серед відомих міжнародних авторів – R. H. Jones [1], Handoyo Puji Widodo [2], які аналізують ризик-комунікацію з позицій прикладної лінгвістики. R. H. Jones (Велика Британія) є одним із провідних лінгвістів, який у книзі «Health and Risk Communication: An Applied Linguistic Perspective» розглядає, як дискурс формує поведінку людей у кризових ситуаціях. Він акцентує на зв'язку між мовленнєвими практиками та соціальними діями, а також на ролі текстів у їх впливі на поведінку. Handoyo Puji Widodo (Індонезія/Австралія) досліджує ризик-комунікацію в контексті прикладної лінгвістики, підкреслюючи «інтердисциплінарність» та важливість культурної адаптації повідомлень. У сфері англомовних досліджень також активно працюють автори з галузі «health communication», як Timothy L. Sellnow, Matthew W. Seeger [3], Baruch Fischhoff [4], Vincent T. Covello [5], Deborah Lupton [6] та інші, які аналізують, як повідомлення про ризики (епідемії, катастрофи) структуруються та сприймаються суспільством.

В Україні проблематику комунікативного впливу та мовленнєвої взаємодії досліджували Ф. Бацевич [7, 8], Г. Гамова [9], О. Бєляєва [10], а також автори навчально-методичних посібників з комунікації (І. Беркещук, Н. Дзюбак) [11]. Українські науковці приділяють увагу «емоційності, колективній орієнтації та культурним маркерам» у комунікації, що відображає особливості національної традиції. Зокрема, Федір Бацевич – один із провідних українських лінгвістів, досліджує комунікативні стратегії та дискурс у публічній сфері. Його роботи важливі для розуміння прагматики мовленнєвого впливу в умовах ризику. Ганна Гамова аналізує мовленнєвий вплив у публічному дискурсі, підкреслюючи роль професійної та культурної компетентності комунікатора. О. М. Бєляєва досліджує структуру та форми мовленнєвої комунікації, включаючи «перешкоди та бар'єри» у процесі передавання інформації. Інна Беркещук, Наталія Дзюбак – автори навчально-методичного посібника «Мовленнєва комунікація», систематизують підходи до аналізу комунікативних актів та ситуацій у сучасному українському контексті.

Таким чином, зарубіжні автори формують теоретичну базу ризик-комунікації з акцентом на прагматику та універсальність, тоді як українські дослідники розвивають підхід, що враховує культурні та емоційні особливості. Це створює ґрунт для порівняльного дослідження і дозволяє адаптувати комунікативні стратегії до конкретних соціокультурних умов.

Виклад основного матеріалу. Ризик у сучасному суспільстві розглядається як ймовірність настання небажаних подій, що можуть мати соціальні, економічні чи екологічні наслідки. Комунікація в умовах ризику – це процес передавання інформації про потенційну небезпеку з метою її усвідомлення та мінімізації. З погляду лінгвістики, ризик-комунікація характеризується: 1) високим ступенем інформативності; 2) використанням імперативних конструкцій; 3) прагненням до стандартизації термінів; 4) балансом між емоційністю та раціональністю.

Прагматика ризик-комунікації полягає у досягненні конкретної мети: змусити адресата діяти, змінити поведінку або сформувати певне ставлення. Тут важливими є:

• перлокутивний ефект (викликати дію): повідомлення служби цивільного захисту: *«Негайно залиште приміщення та прямуйте до найближчого укриття».* Перлокутивний ефект: люди реально виходять з будівлі та шукають укриття.

• етичний аспект (не маніпулювати страхом): Замість повідомлення *«Якщо ви не вакцинуєтесь, можете померти»* (маніпуляція страхом), використовується формулювання: *«Вакцинація знижує ризик тяжкого перебігу хвороби та допомагає захистити вашу родину».* Тут акцент на користі та відповідальності, а не на залякуванні.

Інший приклад: У кризовій ситуації повідомлення замість нагнітання паніки: *«Будь ласка, зберігайте спокій. Ми забезпечуємо безпечні маршрути евакуації».*

• культурна адаптація (врахування національних особливостей): у країнах, де важливі колективні цінності, повідомлення може звучати так: *«Разом ми зможемо подолати цю небезпеку. Дотримуйтесь правил – це допоможе всій громаді».* В Україні у зміст кризових повідомлень часто додають елементи довіри до державних інституцій та апеляцію до взаємопідтримки: *«Залишайтеся єдиними та допомагайте один одному. Дотримання інструкцій рятує життя».*

Практичний вимір ризик-комунікації полягає у виробленні стратегій передавання інформації, які враховують культурні та соціальні особливості аудиторії. У сучасних умовах глобалізації важливим є використання багатоканальної комунікації: офіційні сайти, мобільні додатки, соціальні мережі, телебачення. Наприклад, під час пандемії COVID-19 у США офіційні повідомлення поширювалися через мобільні сповіщення: *"You must wear a mask in public places".* Це дозволяло швидко охопити населення та забезпечити виконання правил.

У практиці англомовних країн широко застосовується стандартизована візуалізація. Наприклад, знак *"Exit"* у червоному кольорі або піктограма з людиною, яка миє руки, є зрозумілими незалежно від рівня освіти чи мови. Це приклад універсальної комунікації, що мінімізує ризик непорозуміння.

Англомовні повідомлення у сфері ризику часто відзначаються короткістю та чіткістю. Наприклад, офіційні інструкції у США чи Великій Британії мають форму простих речень: *Stay indoors. Wash your hands frequently. Evacuate immediately.* Модальні дієслова (must, should, may) виконують роль маркерів ступеня обов'язковості дії: *You must wear a mask.* – категоричний імператив. *You should avoid crowded places* – рекомендація. Англомовні повідомлення прагнуть уникати надмірної емоційності, зосереджуючись на фактах. Це відповідає традиції раціональної аргументації в англосаксонській культурі. Часто повідомлення супроводжуються піктограмами, схемами, кольоровими маркерами, що підсилює їхню зрозумілість. Англомовні повідомлення здебільшого адресовані особистості: *«You must…», «You should…».* Це відповідає культурі індивідуальної відповідальності. Прагматичний ефект досягається через

чіткі накази без додаткових пояснень: *«Do not enter». «Keep distance».* Багато повідомлень мають правовий статус: невиконання інструкцій може призвести до штрафів чи санкцій.

Українські повідомлення нерідко містять емоційні апеляції: *«Збережіть своє життя – залишайтеся вдома!». «Не наражайте близьких на небезпеку!».* Тут використовується експресивна лексика, що апелює до почуттів. Українська комунікація часто підкреслює спільність дій: *«Разом ми зможемо подолати загрозу.» «Єднаймося у відповідальності.»* Залежно від джерела (офіційні органи, ЗМІ, соціальні мережі) стиль може коливатися від офіційно-ділового до публіцистично-емоційного. Українські повідомлення часто апелюють до національних символів, історичних аналогій, що підсилює довіру та солідарність, а також до колективної відповідальності: *«Ми всі маємо діяти разом». «Разом нас багато, нас не подолати!».* Це відображає традицію комунальної культури. Прагматика українських повідомлень включає заклик до солідарності, патріотизму та взаємопідтримки. Українські повідомлення можуть поєднувати імперативні та рекомендаційні конструкції, створюючи баланс між наказом і проханням.

Доречними, на нашу думку, є наступні приклади з різних сфер ризику:

• Екологічні ризики (пожежі, забруднення):

Англомовне повідомлення: *"Do not burn trash. Fine applies"* – коротка інструкція з правовим наслідком.

Українське повідомлення: *«Бережіть ліси – не паліть суху траву!»* – апеляція до колективної відповідальності та емоційний заклик.

• Медичні загрози (епідемії):

Англомовне повідомлення: *"Wash hands before eating"* – проста інструкція без пояснень.

Українське повідомлення: *«Подбайте про здоров'я родини – дотримуйтесь гігієни!»* – поєднання імперативу та мотиваційного заклику.

• Техногенні аварії (евакуація, небезпечні зони):

Англомовне повідомлення: *"Evacuate immediately. Do not return"* – категоричний наказ.

Українське повідомлення: *«Разом ми зможемо подолати небезпеку – залишайте небезпечну зону!»* – імператив із додатковим мотивуючим елементом.

Приклади англомовних повідомлень у воєнному контексті:

• *"Take shelter immediately. Air raid in progress"* – коротка інструкція, що передає терміновість.

• *"Do not use mobile phones. Stay silent"* – наказ, спрямований на збереження безпеки під час загрози.

• *"You must follow evacuation routes"* – категоричний імператив, що має правовий статус.

• Візуалізація: стандартні символи – стрілки евакуації, знак *"Shelter",* червоний колір для небезпеки.

Приклади українських повідомлень у воєнному контексті:

• *«Збережіть життя – негайно прямуйте до укриття!»* – імператив із емоційною апеляцією.

• *«Не наражайте близьких на небезпеку – залишайтеся в безпечному місці.»* –поєднання наказу та заклику до солідарності.

• *«Разом ми встоїмо – дотримуйтесь правил безпеки під час тривоги»* – мотиваційний заклик, що підкреслює колективну відповідальність.

• Візуалізація: використання національних символів (прапор, герб), кольорових маркерів (жовтий – попередження, червоний – небезпека).

Повідомлення під час артилерійських обстрілів:

• Англомовне: *"Lie flat on the ground. Protect your head."*

• Українське: *«Залишайтеся у безпечному місці – бережіть себе та рідних!»*

Під час евакуації населення:

• Англомовне: *"Board buses immediately. Do not delay."*

• Українське: *«Єднаймося у відповідальності – сідайте до транспорту організовано.»*

Під час інформаційних атак (дезінформації):

• Англомовне: *"Trust official sources only."*

• Українське: *«Не поширюйте чутки – перевіряйте інформацію на офіційних ресурсах.»*

Ілюстрацією порівняльного аналізу англомовних та українських повідомлень може слугувати наступна таблиця:

Ознака	Англомовні повідомлення	Українські повідомлення
Стиль	Лаконічний, нейтральний	Емоційний, варіативний
Адресат	Індивід	Спільнота
Прагматика	Прямі конструкції	Мотиваційні заклики
Лексика	Стандартизована	Експресивна
Візуалізація	Піктограми, схеми	Символи, образи

Висновки:

1. Англомовні повідомлення у сфері ризику характеризуються лаконічністю, стандартизацією та орієнтацією на індивідуальну відповідальність.

2. Українські повідомлення мають більш емоційний та колективно орієнтований характер, часто апелюють до культурних маркерів.

3. Обидві системи прагнуть досягти прагматичного ефекту – змінити поведінку адресата, але роблять це різними шляхами: англомовні – через раціональність і наказовість, українські – через емоційність і солідарність.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на аналіз ефективності різних стилістичних стратегій у конкретних кризових ситуаціях.

Література:

1. Jones R. H. Health and Risk Communication: An Applied Linguistic Perspective. London: Routledge, 2013. 224 p. https://doi.org/10.4324/9780203521410
2. Widodo H. P. Designing English language materials from the perspective of Global Englishes. *Asian Englishes.* 2022. Vol. 24, No. 2. pp. 206–222. https://doi.org/10.1080/13488678.2022.2062540
3. Sellnow T. L., Seeger M. W. Theorizing crisis communication. 2nd ed. Malden, MA: Wiley-Blackwell, 2019. 296 p.
4. Fischhoff, B., Brewer, N. T., & Downs, J. S. (Eds.). Communicating Risks and Benefits: An Evidence-Based User's Guide. Silver Spring, MD: U.S. Food and Drug Administration. 2011. 234 p.
5. Covello V. T. An Overview of Risk Communication. *Communicating in Risk, Crisis, and High Stress Situations.* Columbia University, 2021. pp. 33–67. https://doi.org/10.1002/9781119081753.ch3
6. Lupton, D. Risk. 2nd edition. London: Routledge. 2013. 280 p. https://doi.org/10.4324/9780203070161
7. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ: Академія, 2004. 344 с.

8. Бацевич Ф. С. Лінгвістична прагматика. Львів: ПАІС, 2011. 280 с.
9. Гамова Г. В. Мовленнєвий вплив у публічному дискурсі. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2019. 212 с.
10. Бєляєва О. М. Мовленнєва комунікація: структура, функції, бар'єри. Київ: Логос, 2017. 256 с.
11. Беркещук І. В., Дзюбак Н. В. Мовленнєва комунікація: навчально-методичний посібник. Київ: КНЕУ, 2024. 180 с.

Posokhova A., Pylypets O. Verbal communication in risk situations: stylistic and pragmatic features of English and Ukrainian messages

Summary. The article investigates the problem of speech communication in conditions of risk, which has become increasingly important in today's world. Modern societies are frequently confronted with crisis situations such as pandemics, technological accidents, military conflicts, and natural disasters. In these contexts, the effectiveness of communication determines not only the level of public awareness but also the degree of trust in institutions, the willingness of citizens to follow recommendations, and the overall stability of social behavior. Therefore, risk communication strategies are considered a crucial tool for managing uncertainty and ensuring collective safety.

The aim of the study is to analyze stylistic and pragmatic features of English-language and Ukrainian-language messages in the field of risk communication, as well as to identify their similarities and differences. The article outlines the theoretical foundations of risk communication, focusing on its linguistic and pragmatic dimensions. English-language messages are typically characterized by brevity, standardized formulations, and emphasis on individual responsibility. They often take the form of clear directives supported by legal norms, which ensures precision and practical applicability.

Ukrainian-language messages, on the other hand, are marked by stronger emotionality, orientation toward collective values, and the use of cultural markers. Their pragmatic dimension is expressed through motivational appeals, calls for solidarity, and references to community traditions. This makes them more emotionally engaging but less standardized. Comparative analysis demonstrates that the English tradition tends toward rational argumentation, neutrality, and directive clarity, while the Ukrainian tradition emphasizes emotional expression, solidarity, and collective responsibility.

The conclusions highlight the importance of considering cultural and stylistic features when designing effective communication in crisis situations. The practical value of the study lies in the possibility of applying its results to the development of communication strategies in public administration, media, and education. Such strategies can enhance the efficiency of risk communication, strengthen trust between communicators and society, and improve citizens' readiness to act in challenging circumstances.

Key words: speech communication; risk communication; stylistic features; pragmatics; English-language messages; Ukrainian messages; crisis discourse.

Дата першого надходження статті до видання: 24.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 19.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

УДК 811.161.2'42
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.31

Регушевська І. А.,
кандидат філологічних наук, старший викладач
Національного університету фізичного виховання і спорту України
https://orcid.org/0009-0000-8994-8989

Ачилова О. Л.,
кандидат філологічних наук,
незалежний дослідник, Німеччина
https://orcid.org/0009-0002-7099-1076

МОВНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ОЦІНКИ В СПОРТИВНОМУ БЛОЗІ

Анотація. Статтю присвячено комплексному аналізу засобів вираження категорії оцінки в текстах спортивних блогів на спортивному сайті Tribuna.com. У роботі дано визначення блогу, розкрито його жанрові особливості та названо функції. У ході дослідження з'ясовано, що мовною специфікою блогу є розмовність, висока суб'єктивність у викладенні інформації, а також емоційність, часто супроводжувана авторською оцінкою. Оцінка є універсальною антропоцентричною категорією. Як показав фактичний матеріал, основними об'єктами оцінки в спортивному дискурсі, зокрема в блогах, є спортивні події та їхні результати, кваліфікація спортсмена, його досягнення або професійні якості, а також особисте життя представників спортивного світу. У мовознавстві оцінку визнано загальномовною функційною категорією, що знаходить виявлення на всіх мовних рівнях. Аналіз фактичного матеріалу засвідчує, що значення оцінки реалізується мовними засобами всіх рівнів за винятком фонетичного, причому переважають мовні факти лексичного рівня. Семантика оцінки може бути як основним компонентом значення, так і конотативним. Дослідження показало, що найчастіше для вираження оцінки автори блогів використовують якісні прикметники та похідні від них прислівники у формі позитивного ступеня порівняння, а також прикметники у формі вищого й найвищого ступенів порівняння; рідше трапляються іменники та дієслова, що передають оцінну семантику. Специфікою аналізованих спортивних текстів є функціонування метонімічних сполучень, побудованих на основі перефразування за певними фразеосхемами, для декодування яких читачу необхідно мати відповідні фонові знання. Оцінність у спортивних блогах реалізують також фразеологізовані сполучення слів та оцінні порівняння. Подеколи в межах одного контексту спостерігаємо комбінації різнорівневих мовних одиниць із семантикою оцінки.

Ключові слова: категорія оцінки, спортивний блог, мовні засоби.

Постановка проблеми. Спорт давно став популярним соціальним явищем, яке відіграє надзвичайно важливу роль у житті суспільства. Спортивні ігри та змагання – це видовищні події, що привертають увагу мільйонів людей у всьому світі. Завдяки непередбачуваності результату, високим ставкам, подеколи конфліктним ситуаціям спортивні події викликають у вболівальників різноманітні емоції, формуючи незабутні, яскраві враження.

Висвітлення спортивних подій у сучасному світі відбувається як на сторінках друкованих ЗМІ, так в інтернет-просторі, при цьому спостерігаємо стрімкий розвиток жанрів цифрових медіа. Відзначимо, що тексти таких жанрів, як аналітична стаття, проблемна стаття, проблемний репортаж, портретний нарис, longread або storytelling тощо рідко публікують на інтернет-порталах, на відміну від новин, репортажів, інтерв'ю, а також форумів на спортивну тематику.

В останні десятиліття у всесвітній мережі сформувався жанр блогу, який стрімко набув популярності завдяки таким особливостям, як актуальність інформації та висока швидкість обміну нею між автором і читачами, можливість підтримувати комунікацію з необмеженою кількістю осіб, вагомий обсяг контенту тощо. І. Погребняк називає блогінг формою сучасного мережевого художньо-публіцистичного жанру [1]. «Блог – це веб-сайт, який підтримується індивідом, що містить регулярні записи з коментарями, описами подій або іншими матеріалами, такими як графіка і відео» [2, с. 78]. Ми визначаємо блог як інтернет-журнал, у якому відображено події, що відбулися у світі або в житті певної персони, що їх автор блогу додає у вигляді постів. Характерною рисою блогів є зворотний хронологічний порядок записів. Блог може містити не тільки текстовий контент, але фото, відеозаписи чи мультимедіафайли, що робить його привабливим для користувача, тому блог являє собою мультифункціональний жанр, який виконує не тільки інформаційну, але й комунікативну, репрезентативну, прагматичну, соціалізаційну та розважальну функції.

Блогери прагнуть привернути увагу до свого інтернет-журналу, пропагувати його серед якомога більшого кола читачів з метою популяризації як самого автора, так і тих подій, про які він повідомляє, висловити свою оцінку подій і сформувати в аудиторії уявлення про них. Зазначимо, що атрактивність і доступність блогів (завдяки поширенню технічних засобів, які спрощують доступ до всесвітньої мережі) стають у пригоді не тільки одноосібним авторам, але й цілим організаціям, серед них і спортивним, що потребують усебічного інформаційного забезпечення та реклами.

У текстах блогів як найяскравіше відображаються актуальні процеси, притаманні живому мовленню сьогодення. Роз-

мовний стиль, притаманний текстам блогів, створює атмосферу рівності між автором та читачем, що робить блог особливим каналом комунікації і дає змогу блогерам виражати себе в найбільш прийнятний спосіб. Тому постам блогів властива суб'єктивність з високим рівнем емоційності, якого автори досягають завдяки використанню мовних засобів, зокрема й оцінних.

Відзначимо, що специфіка відтворення категорії оцінки в жанрі блогу у спортивній галузі поки не знайшла відображення в сучасних лінгвістичних працях, що зумовлює її **актуальність**.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивченню категорії оцінки та її реалізації в мові присвячено праці Ю. Булика, О. Ільченко, Ю. Калужинської, О. Ковтун, Ж. Краснобаєвої-Чорної, Г. Приходько, Д. Рязанцевої, Л. Федорової, О. Халіман та ін. Лінгвоаксіологія стала окремим напрямком мовознавчих досліджень. Окремо треба відзначити ґрунтовне дослідження Т. Космеди аксіологічної прагмалінгвістики.

Мета статті – комплексний аналіз засобів вираження категорії оцінки в текстах спортивних блогів.

Об'єктом дослідження стали різнорівневі оцінні мовні засоби в текстах блогів на спортивному сайті Tribuna.com [3]. Як заявлено на сайті, «аудиторія Трибуни в Україні перевищує 5 мільйонів чоловік на місяць, а ще більше 4 мільйонів чоловік щомісячно користуються <…> міжнародним сайтом і мобільними додатками» [3]. Для аналізу не були залучені тексти інтерв'ю або будь-які коментарі у формі прямої мови.

Предмет дослідження складають особливості структури та функціонування виявлених мовних засобів, що репрезентують категорію оцінки.

Матеріалом для дослідження стала картотека оцінних мовних засобів, укладена шляхом суцільного вибирання з березня по серпень 2025 року. Зазначимо, що попри мовні огріхи, які подекуди траплялися в аналізованих текстах, ілюстративний матеріал наводимо в авторській редакції без коментарів (дотримання норм літературної мови стане предметом нашого подальшого дослідження).

Основними ***методами*** дослідження стали описово-аналітичний, типологічний, а також метод компонентного й контекстуального аналізу.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, категорія оцінки є універсальною філософською категорією, оскільки, за словами Т. Космеди, «будь-яка онтологія: природа, суспільство, суб'єктивний світ людини, мислення, мова тощо – усе пронизане категорією оцінки і розглядається через її призму» [4, с. 353]. Основними структурними елементами цієї категорії є суб'єкт оцінки, об'єкт оцінки, власне оцінка, а також оцінна шкала, оцінний стереотип і підґрунтя оцінки [5, с 456]. На думку Г. Приходько, «оцінювання різних фрагментів світу є однією з найважливіших складових когнітивної діяльності людини» [6, с. 77].

У мові зафіксовано й відображено система цінностей соціуму та його настрої. «Оцінювання, – зазначає Г. Приходько, – виступає як невід'ємний компонент пізнання, в основу якого покладено ціннісний підхід до явищ природи і суспільства, без якого неможливі ані діяльність, ані саме життя людини як істоти, що має різноманітні потреби, інтереси, цілі» [6, с. 77].

Оцінка є універсальним інструментом свідомості, за допомогою якого формується уявлення про об'єктивну реальність і ставлення до неї. Суб'єкт пропускає об'єкт та його ознаки через призму суб'єктивної оцінки, диференціює явища об'єктивної дійсності на позитивні, негативні та нейтральні. «У кожному конкретному акті оцінки – відображення складної взаємодії загальнолюдської системи цінностей, цінностей системи самого автора та ціннісних систем тих соціальних груп (регіональних, вікових, професійних, релігійних та ін.), з якими взаємодіє автор» [7, с. 167].

Отже, за своєю природою оцінка антропоцентрична: у ході оцінювання об'єкта людина, спрямовуючи на нього свої думки та емоції, аналізує його ознаки. Будь-яке емоційне висловлення містить у собі оцінку, тому оцінність є невід'ємним компонентом емоційності, проте емоційність не завжди є компонентом оцінності. Л. Федорова виокремлює такі семантичні типи оцінки: раціональну, яка базується на об'єктивних, логічних судженнях про властивості, притаманних предмету; емоційну – виражає ставлення мовця до предмета; раціонально-емоційну, у якій органічно поєднуються логічне судження й суб'єктивне почуття [8].

Аналізуючи співвідношення емотивності як мовної категорії, що слугує для вираження емоцій за допомогою мовних засобів, та оцінності, Н. Мельничук зазначає, що «оцінку виділяють як окрему фазу породження емоцій, оскільки озвучення емоційних реакцій мовця великою мірою залежить від різних видів оцінки, як-от: моральна, побутова, етична, сенсорна» [9, с. 107].

У семантичній структурі слова оцінка (позитивна або негативна, експліцитна чи імпліцитна) може локалізується у його денотативному значенні, виступаючи як компонент поняття. Лексеми з оцінною семантикою стають оцінними знаками, що виражають ставлення мовця до позначуваного об'єкта.

Як відомо, оцінка є загальномовною функційною категорією і виявляється на всіх мовних рівнях: фонетичному, словотвірному, лексичному, граматичному. Найбільш яскраво ця категорія реалізується в так званій емоційно-оцінній лексиці на зразок *добрий – поганий, гарний – потворний, корисний – шкідливий* тощо. Для наведених лексем оцінка є основним компонентом значення. У деяких словах, наприклад *зірка, завіруситися, вилетіти (на якомусь етапі з гри)* оцінка є конотативним компонентом семантичної структури. На словотвірному рівні семантика оцінки реалізується за допомогою суфіксів суб'єктивної оцінки (пор.: *хлопчик – хлопчище – хлопчисько*). До граматичних засобів вираження оцінки належать морфологічні одиниці і синтаксичні конструкції. О. Халіман, логічно поділяючи граматику оцінки на морфологію оцінки й синтаксис оцінки, наголошує на тому, що оцінка виступає вторинним значенням морфологічних форм і реалізується в синтагматичних відношеннях [10]. Фонетичні мовні засоби не передають оцінне значення самостійно, проте можуть актуалізувати оцінність на тлі провідних смислотворчих елементів (лексичних і словотвірних), виражаючи оцінне ставлення мовця лише імпліцитно. Отже, семантика оцінки зосереджена не лише в конкретних лексичних чи граматичних одиницях, а може бути реалізована у відповідних умовах контексту, при цьому «в певній ситуації окремі слова можуть набути протилежного емоційного забарвлення порівняно з тим, що за ними закріплено в лексичному складі мови» [7, с. 173], пор.: *Дуже добре* (схвалення) – *Дуже добре* (несхвалення, іронія, що передаються в мовленні за допомогою відповідної інтонації).

Дослідники зараховують категорію оцінки до найважливіших особливостей зображально-виражальних засобів публіцистики. Аналізуючи друковані ЗМІ, Ю. Калужинська робить висновок: «Оцінність – найважливіша інтенціональна категорія публіцистичного дискурсу, за допомогою якої адресант переконує адресатів у певних заданих цілях» [11, с. 36]. Треба зазначити, що оцінність у медіа втрачає індивідуальний характер, оскільки може відображати позицію не тільки автора, а й певної соціальної групи.

Дослідження блогу як інтернет-жанру дає змогу стверджувати, що автори далеко не завжди дотримуються вимог публіцистичного стилю, розмиваючи його межі мовними одиницями, притаманними розмовному мовленню, подеколи навіть зниженого регістру. У такий спосіб автори прагнуть наситити свої тексти підвищеною емоційністю, зробити мовлення виразнішим, привабливішим для читачів різного віку і соціальної приналежності.

Аналіз фактичного матеріалу [3] показав, що значення оцінки реалізується мовними засобами всіх рівнів за винятком фонетичного. Переважають мовні факти лексичного рівня. Так, для вираження оцінки в сучасному спортивному дискурсі активно функціонують якісні прикметники та похідні від них прислівники у формі так званого позитивного ступеня порівняння, ядерним компонентом значення яких є оцінність, – як позитивна (*хороший, непоганий, гарний, красивий, якісний, святий, ефективний, яскравий, талановитий, чудовий, розкішний, амбітний, класний, крутий, неймовірний, легендарний; добре, непогано, класно, успішно, супер, приємно, чудово, ідеально*), так і негативна (*поганий, невдалий, підступний, ганебний, неуспішний; неприємно*).

Зафіксовано також прикметники у формах вищого і найвищого ступенів порівняння: *красивіший, сильніший, організованіший, зіграніший, найкращий, найкрутіший, найзірковіший, найбільш цінний*. Примітно, що лексем на позначення негативної оцінки трапляється значно менше, не зафіксовано і їхніх форм вищого й найвищого ступенів порівняння. До цієї ж групи додамо прикметники, у словотвірному складі яких є морфеми, що посилюють оцінне значення: *надскладний, мегазабивний, квазінезалежний, крутезний*.

Виявлено лексеми з розширеним лексичним значенням, характерним для спортивного дискурсу, наприклад: *брутальний (блок-шот)* – опис дуже потужного та ефективного блокованого кидка в баскетболі; *найгарячіший (новачок)* – залежно від контексту може означати видатного, популярного або дуже перспективного спортсмена; *вбивча (реалізація)* – про високу результативність футболіста.

Відзначимо такі часто вживані в сучасному прикметники, як *епічний* та *вірусний.* Оцінний компонент у семантиці цих прикметників є конотативним і може реалізовуватися лише в певних контекстах, наприклад: *епічне відео* – у спортивному контексті як епічне оцінюють відео, що вражає своєю емоційністю, ефективними діями або вчинками спортсменів тощо, здатне викликати у глядачів сильні емоції. Вірусним називають будь-яке відео, що набуває великої популярності та швидко поширюється в мережі завдяки взаємодії користувачів.

У певних умовах контексту спостерігаємо уточнення ступеня виявлення оцінки за рахунок додавання прислівників [3]: *дуже успішний, дуже надійний, дуже епічний, вкрай корисний, доволі цікавий, просто чудовий*. На зразок: *Головне спостереження полягає в тому, що «Париж» під його керівництвом має* ***дуже надійний*** *захист, пропустивши на даний момент лише 31 гол, хоча міг би й менше, але декілька турів тому програв «Лавалю» 0:3; До речі, атмосфера у Римі на матчі Костюк була* ***просто чудовою***.

Прикметники у формі позитивного та найвищого ступеня порівняння також актуалізують оцінну семантику у складі синтаксично зв'язаних словосполучень зі значенням вибірковості, побудованих за формулою *один з* (*головних, найкращих, найяскравіших, найбільш привабливих, найбільш яскравих)*: *Після фантастичного сезону з «Челсі» Коул Палмер стрімко закріпив за собою статус* ***одного з найяскравіших*** *молодих талантів Європи; Тепер у профайлі австрійської компанії буде команда, що виступає в* ***одному з найбільш привабливих****, в тому числі інвестиційно, міст світу…* [3].

Дещо вужчим від схарактеризованих прикметників і прислівників є арсенал іменників з ядерною семою оцінки в лексичному значенні: *талант, молодець, герой, трудоголік, марнотрат, жахіття, унікальність, нестабільність* тощо. Активно вживаються й лексеми іншомовного походження: *топ, краш, джокер*. Такі іменники можуть поєднуватися з прикметниками, що посилюють їхню оцінку: *справжній трудоголік, справжній джокер, справжній топ, серйозний талант, абсолютне розчарування: 37-річний Педро вийшов на заміну та вирвав нічию для «Лаціо» у грі з «Пармою» –* ***справжній джокер*** [3].

Конотативне оцінне значення містять лексеми *дно, легенда*: *Це* ***дно****, Ігор,* ***дно****. Одна справа твої «інсайди» про трансфери когось кудись, але це вже зовсім інша історія* (саме так несхвально висловився автор блогу про діяльність журналіста Ігоря Бурбаса); *Роль на полі визначила долю номера – його власники ставали* ***легендами****, майбутні* ***легенди*** *почали брати номер* (про найкращих гравців) [3].

Особливістю спортивного дискурсу є функціонування специфічних метонімічних сполучень, побудованих на основі перефразування за певними фразеосхемами: *Фанати «Сандерленда» бачать у ньому* ***«нового Н'Голо Канте»****; 21-річного гравця називають* ***новим Нестою****, у Дієго є один чудовий скіл – гра головою, він виграв понад 100 повітряних дуелей в Серії А протягом чемпіонату, також він найкращий за перехопленнями в лізі.* Автори блогів [3] порівнюють молодих гравців Ноа Садікі і Дієго Коппола з легендарними гравцями Н'Голо Канте та Алессандро Нестою, відомими своїми високими спортивними досягненнями. Читачу для декодування такої фразеосхеми необхідно мати відповідні фонові знання, в іншому разі і словосполука, і оцінна конотація будуть нівельовані.

Події в сім'ї відомого англійського футболіста Девіда Бекхема схарактеризовано як «Санта-Барбара», тобто довготривалу історію, повну інтриг і складних, заплутаних відносин: ***«Санта-Барбара» в родині Бекхемів****: напруга між синами через дівчину, ворожнеча з сім'єю невістки* [3].

Відкритість жанру блогу до модерних тенденцій у мовленні полягає зокрема у використанні англійської абревіатури *GOAT* (the greatest of all time). За словником, саме так характеризують *the most accomplished and successful individual in the history of a particular sport or category of performance or activity* [12], тобто найдосконалішу та найуспішнішу особистість в історії певного виду спорту. Див.: *Видання Daily Mail Sport запитало колишніх чемпіонів світу Роя Джонса і Тайсона Ф'юрі щодо*

того, як вони розставлять бійців хевівейту. Було чотири варіанти вибору: хороший, чудовий, легенда та ***GOAT (найвеличніший за всі часи)***. У такий спосіб розширено можливості стандартної шкали оцінювання, відомої як співвідношення «добрий – кращий – найкращий».

Реалізовувати оцінку можуть і дієслова: *Ковальов* ***вліпив*** *брутальний блок-шот; Алогічне футбольне середовище України. Приклад, як зручно* ***маніпулювати*** *ВАРом; Лише сам факт наявності цього, завше буде* ***гальмувати*** *наш футбол* [3].

Оцінне значення мають також фразеологізовані сполучення слів: *А от втримати це лідерство – це уже* ***завдання зі зірочкою***. Оцінну семантику також можуть реалізовувати фразеологічні одиниці: *В індивідуальній статистиці «Спортінгу», звісно,* ***немає рівних*** *– чого вартий тільки мегазабивний Дьокереш (та й Трінкау з 12 асистами і 8 голами в лізі теж не варто списувати)*; *В центрі подій – 50-річчя Девіда Бекхема і його* ***підводні камені*** (порядок слів у реченні створює неоднозначність розуміння: приховані проблеми пов'язані з ювілеєм футболіста чи з ним самим. Як наслідок виникає комічний ефект, бо в уявленні читача постають «підводні камені» самого Девіда Бекхема) [3].

Виявлено в текстах блогів [3] оцінні порівняння: ***Наче Іван Калюжний****, він нікуди не поспішає, та й крутого стилю, щоб подобатися усім дівчатам на районі, не прагне*. У наведеному прикладі подано непряму оцінку стилю гри футболіста Івана Калюжного, центрального півзахисника «Металіста 1925» і гравця національної збірної України, з яким автор блогу жартома порівнює поведінку опорного нападника із «символічної збірної секонд-хенду «Євросезону». Ще приклад: *Колись під час єврокубків писав, що «Динамо» та «Шахтар» виглядають в єврокубках так,* ***наче їхнє життя висмоктали дементори.*** Порівняння в підрядній частині складного речення відсилає читача до всесвітньо відомого літературного твору про Гаррі Поттера, висловлюючи незадоволення грою провідних футбольних команд України, адже дементори, згідно із сюжетом, забирали в людей силу, енергію та радість. Зазначимо, що обидва контексти мають іронічне забарвлення.

У межах одного контексту оцінка часто реалізується мовними засобами різних рівнів: ***Як так можна*** *вести комунікацію і* ***шокувати*** *власних вболівальників? Це стало* ***повним провалом****, бо за великою кількістю пафосних слів і розмитих формулювань важко було зрозуміти, що там відбулося насправді – поглинання, об'єднання, співпраця* [3]. Для актуалізації оцінної семантики використано дієслово *шокувати*, словосполучення *повний провал*, де головне слово виражає оцінку, посилену означенням повний, а також риторичне питання, яке підкреслює здивування й розчарування автора. Ще приклад [3]: *А тепер серйозно –* ***яким же крутим став*** *Антоні у «Бетісі»****!*** Тут теж спостерігаємо комбінацію лексичних і граматичних засобів для вираження схвальної оцінки.

Висновки. Отже, дослідження спортивних блогів дає змогу зробити висновок про те, що спортивні тексти цього інтернет-жанру мають ознаки розмовного стилю і характеризуються високим рівнем емоційності, адже автори повідомляють інформацію про спортивні події, водночас висловлюючи своє ставлення до них, яке виражається зокрема й через оцінку, що впливає на формування кругозору читача. Під час аналізу фактичного матеріалу з'ясовано, що оцінне значення в блогах реалізується за допомогою всіх мовних засобів, крім фонетичних. Подеколи комбінація мовних одиниць різних рівнів із семантикою оцінки в межах одного контексту стає текстотвірним чинником. Ми вважаємо, що виявлені засоби вираження оцінки відбивають специфіку позначення певних фрагментів картини світу. Вбачаємо перспективним подальше вивчення оцінної семантики та особливостей її реалізації в спортивних медіа з метою дослідження актуальних процесів у сучасному мовленні, яке зазнає постійних змін під впливом знакових подій.

Література:

1. Погребняк І. В. Блогінг як форма сучасного мережевого художньо-публіцистичного жанру. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації.* 2020. Том 31 (70) № 3 Ч. 3. С. 229–233. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/39896/1/I_Pohrebniak_TNU.pdf (дата звернення: 20.09.2025). DOI https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.3-3/36.
2. Крижанівська Г. Т. Блог як жанр інтернет-комунікації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія.* 2022 № 53 том 1. С. 77–80. URL: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v53/part_1/18.pdf (дата звернення: 05.10.2025). DOI https://doi.org/10.32841/2409-1154.2022.53-1.18.
3. Блоги про спорт України та світу на Tribuna.com. Пости блогів користувачів про український та світовий спорт. Tribuna.com : вебсайт. URL: https://ua.tribuna.com/uk/blogs/page2/ (дата звернення: 15.08.2025).
4. Космеда Т. А. Структурно-семантична категорія оцінки та її види в статиці та динаміці. *Доповіді та повідомлення міжнародної наукової конференції з проблем зіставної семантики*. Київ : КДЛУ, 1997. С. 352–354.
5. Нагель В. В. Оцінні найменування осіб в українській мові кінця XX – початку XXI століття: автореф. дис. … канд. філол. наук : 10.02.01. Дніпропетровськ, 2008, 20 с.
6. Приходько Г. І. Оцінка як об'єкт лінгвістики: когнітивно-комунікативний аспект дослідження. *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис».* 2017. № 2. С. 66–70. URL: http://philologyjournal.lviv.ua/archives/2_2017/13.pdf (дата звернення: 22.09.2025).
7. Лексика на перетині наукових парадигм: монографія / за ред. Л. Струганець. Тернопіль: Осадца Ю. В., 2018. 212 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Struhanets_Liubov/Leksyka_na_peretyni_naukovykh_paradyhm/ (дата звернення: 19.11.2025).
8. Федорова Л. Категорія оцінки: до проблеми становлення та вираження в слові (на матеріалі метафор газетно-журнальної періодики). *Українська мова*. 2013. № 1. С. 115–121. URL: https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=i-ToUFsAAAAJ&citation_for_view=i-ToUFsAAAAJ:YOwf2qJgpHMC (дата звернення: 12.12.2025).
9. Мельничук Н. О. Співвідношення емотивності та оцінності у структурі англійського прикметника. *Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. Філологічні студії.* 2014. Вип. 11. С. 99–107. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PhSt_2014_11_15 (дата звернення: 12.12.2025).
10. Халіман О. В. Граматика оцінки: морфологічні категорії української мови : монографія. Харків : Майдан, 2019. 458 с.
11. Калужинська Ю. В. Функціонування негативно-оцінної лексики в газетних текстах суспільно-політичної тематики. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика.* 2022. Том 33 (72) № 1 Ч. 1. С. 36–40. URL: http://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/1_2022/part_1/7.pdf (дата звернення: 20.01.2026). DOI https://doi.org/10.32838/2710-4656/2022.1-1/07.

12. Goat. Merriam-Webster: America's Most Trusted Dictionary : веб-сайт. URL: https://www.merriam-webster.com/dictionary/goat (дата звернення: 26.01.2026).

Regushevskaya I., Achylova O. Linguistic means of expressing evaluation in a sports blog

Summary. The article is devoted to a comprehensive analysis of the means of expressing the category of evaluation in the texts of sports blogs on the sports website Tribuna.com. The paper provides a definition of a blog, reveals ist genre features and names its functions. The study found that the linguistic specificity of blogs is colloquialism, high subjectivity in the presentation of information, as well as emotionality, often accompanied by the author's evaluation.Evaluation is a universal anthropocentric category. As the factual material has shown, the main objects of evaluation in sports discourse, particularly in blogs, are sporting events and their results, the qualifications of a sportsman, his achievements or professional qualities, as well as the personal lives of representatives of the sporting world. In linguistics, evaluation is recognised as a general linguistic functional category that manifests itself at all language levels. Analysis of the factual material shows that the meaning of the evaluation is realised by linguistic means at all levels except the phonetic one, with linguistic facts at the lexical level predominating. The semantics of evaluation can be both a main component of meaning and a connotative one. The study revealed that blog authors most often use qualitative adjectives and adverbs derived from them in the positive degree of comparison, as well as adjectives in the comparative and superlative degrees to express their evaluation. Nouns and verbs with evaluative semantics are less frequent. A specific feature of the analysed sports texts is the use of metonymic constructions which are based on rephrasing by certain phraseological patterns that require the reader to have the relevant knowledge to decipher them. Evaluative expressions in sports blogs are also realised through idiomatic combinations of words and evaluative comparisons. Sometimes, within a single context, we observe combinations of multilevel linguistic units with evaluative semantics.

Key words: assessment category, sports blog, linguistic means.

Дата першого надходження статті до видання: 19.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 13.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

УДК [159.937.511:821.112.2-343]:81'37
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.32

Романова Н. В.,
докторка філологічних наук, доцентка,
професорка кафедри німецької та романської філології
Херсонського державного університету
https://orcid.org/0000-0002-7444-3811

СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОЛОРОНІМУ *BUNT* (НА МАТЕРІАЛІ КАЗОК ФРІДИ ШАНЦ)

Анотація. Статтю присвячено пам'яті популярної німецької письменниці та перекладачки першої половини минулого сторіччя Фріді Шанц (1859–1944). У її творчому доробку понад 60 одноосібних і у співавторстві творів для дітей та юнацтва (1883–1929). Особливу увагу акцентовано на семантиці колороніму bunt, яка в текстовій тканині набуває певного філософсько-естетичного значення, вказує опосередковано на протистояння зовнішнього вигляду бідних і заможних, старого і нового світу, земного і позаземного життя, а також маніфестує яскравість сільської флори і (гірської) фауни, сільського буття і побуту, дії і процеси міфічного світу. Бере участь у творенні ідеальних образів щасливого дитинства напівсироти, материнської любові та працюючої жінки. Поява «ідеальних образів» зумовлена бурхливими соціально-економічними й політичними змінами. З'ясовано, що строкатий колір нашаровується на кольори веселки та візерунок гірської гадюки, однак не враховує їхні відтінки. Посідає проміжний щабель між зеленим і коричневим кольорами. Висвітлено узуальні значення сучасних утямків «bunt» у німецькій мові та «строкатий» в українській мові. Простежено національно-культурні відмінності, відповідно. Констатовано, що узуальне значення bunt є більш широким, ніж його текстове значення у першій половині XX століття. Методом суцільного вибирання отримано 27 випадків уживання bunt і його похідних. Емпіричний матеріал – оцифровані в межах німецького проєкту «Гутенберг» 19 автентичних казок письменниці, що входять до збірок «Unter der Tanne» (1904) та «Der flammende Baum. Neue deutsche Märchen» (1916). Семантику колороніму bunt систематизовано й угруповано в чотири лексико-семантичні підкласи: «1. Люди», «2. Навколишній світ», «3. Штучні речі», «4. Дії, процеси». Результати дослідження доводять актуальність лексико-семантичних підкласів 3 і 2 та потенційність лексико-семантичних підкласів 4 і 1. Підтверджено ідею семантичного зв'язку мови з позамовними й мовними чинниками. Частиномовна класифікація феномену еквівалентна повнозначним частинам німецької мови: прикметник, займенник, дієслово (особлива форма), прислівник та неповнозначним: означений артикль чоловічого роду, однина, називний відмінок.

Ключові слова: Фріда Шанц, строкатий, казки, семантика, колоронім bunt, лексико-семантичний підклас.

Постановка проблеми. Заявлена в титулі статті проблема вивчена, з одного боку, фрагментарно [1; 2], з другого, недостатньо [3; 4; 5], що визначає її доцільність. Традиційне виозначення строкатого кольору в німецькій лінгвокультурі апелює до всієї палітри кольорів, а не лише чорного й білого, багатобарвності, метафоричності, хаотичності, невпорядкованості [6, с. 217], українській – до різних кольорів, яскравих малюнків (про тканину), різнобарвного оперення та тропеїчності [7, с. 575]. Отже, строкатий колір є національно забарвленим, варіаційним, синкретичним, оказіональним, потребує контексту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Осмислення кольору вітчизняними й зарубіжними мовознавцями корелює з історією, культурою, психологією, способом життя етносу. Пригадаймо праці А. Вежбицької, Г.А. Губаревої, П. Кей, Т.Б. Козак, Л. Лисиченко, Л. Маркс, Д. Роберсон та ін. Цитовані дослідниці й дослідники реконструюють історичне минуле відповідних національних лексем, інтерпретують структуру й лексичну семантику, окреслюють символіку, декодують функціонування і функції, відшукують паралелі між спорідненими й неспорідненими лексемами, класифікують способи перекладу, виявляють преференції авторів тощо.

Мета дослідження – з'ясувати семантичні особливості колороніму *bunt*.

Виклад основного матеріалу. Фріда Шанц (1859–1944) – відома німецька письменниця, перекладачка першої половини XX століття. Дебютувала в 1883 році під час учителювання у родичів (Богемія). Цільова аудиторія – малолітня, неповнолітня, дорослі. Доведено, що вікова специфіка цільової аудиторії «впливає на вибір тематики, лінгвостилістичних засобів, особливості сюжетно-композиційної структури казки» [8, с. 62]. У цьому контексті казки Фріди Шанц є не тільки універсальними джерелами інформації, але й багатого досвіду.

Літературний доробок (1883–1929) нараховує понад 60 одноосібних і у співавторстві творів, наприклад: «Unser Hausglück» (співавторство, 1885), «In der Feierstunde. Erzählungen für Mädchen von 8–12 Jahren» (1886), «Mit Ränzel und Stab. Eine Pensions- und Reisegeschichte» (1887), «Gedichte» (1888) та ін. [9].

Емпіричний матеріал – 19 казок зі збірок «Unter der Tanne» [10] і «Der flammende Baum. Neue deutsche Märchen» [11], оцифрованих і доступних у межах німецького проєкту «Гутенберг». Методом суцільного вибирання укладено експериментальну картотеку, загальний корпус якої становить 27 випадків (табл. 1).

Із табл. 1 видно, що колоронім *bunt* зустрічається відносно часто в більш ранній збірці «Unter der Tanne» (1904) і рідко в «Der flammende Baum. Neue deutsche Märchen» (1916). Така кількісна асиметричність може бути зумовлена вживанням гами кольорів, їхніх відтінків і поєднанням двох кольорів, наприклад: білий, золотисто-жовтий, золотий, зелений, кривавий, біло-зелений, червоний, чорний (Die Glückserbse), контрастним чер-

Таблиця 1

Кількісні показники колороніма *bunt*, за збірками казок Фріди Шанц «Unter der Tanne», «Der flammende Baum. Neue deutsche Märchen»

№ п/п	Назва казки, (збірка)	К-ть колоронімів
1	Der Mondschuster (Unter der Tanne)	2
2	Der goldene Reifen (Ibid.)	11
3	Die Frau Nachbarin (Ibid.)	2
4	Der Andenkenhändler (Ibid.)	0
5	Der Zwerg (Ibid.)	2
6	Die Spinnprobe (Ibid.)	1
7	Die Elfenpuppen (Ibid.)	0
8	Der flammende Baum (Der flammende Baum. Neue deutsche Märchen)	0
9	Das Bild der Mutter (Ibid.)	0
10	Das Wasser der Kraft (Ibid.)	1
11	Rotlocke (Ibid.)	1
12	Von der kleinen Meerjungfer, die falsch sang (Ibid.)	0
13	Rehaug (Ibid.)	0
14	Elfentanz (Ibid.)	1
15	Der Glasbläser von Murano (Ibid.)	2
16	Die Einzelmännchen (Ibid.)	0
17	Die Frau mit der Amethystenkette (Ibid.)	0
18	Wie das Märchen vom Rattenfänger weitergeht (Ibid.)	4
19	Die Glückserbse (Ibid.)	0
Σ		27

гуванням кольорів та їхніх відтінків: фіолетовий, білосніжний, ніжно фіолетовий, темно синій, чорний, золотий, темний, червонуватий, срібний, білий, зелений, рожевий, синій (Die Frau mit der Amethystenkette), нейтральністю і водночас прирощенням відтінків кольорів: блакитний, білий, срібно-блакитний, сірий (Die Einzelmännchen), насиченістю і неспектральністю кольорів: пурпурний, червоний, коричневий, синій, вогняний, коричнюватий, блакитний, молочний, білий (Rehaug), метафоричністю кольорів (Von der kleinen Meerjungfer, die falsch sang).

Домінування колороніму *bunt* у казці «Der goldene Reifen» пояснюємо через художній засіб зображення ідеальних образів щасливого дитинства напівсироти, материнської любові та працюючої жінки.

У зв'язку з обсягом статті зупинимося тільки на образі щасливого дитинства напівсироти (ОНС).

Напівсирота – це дитина, в якої фізично немає батька: він помер [10].

ОНС висвітлено з двох ракурсів: материнського й дитячого. З погляду матері – це врода 6-річного сина (*біляве кучеряве волосся, блакитні очі, ніжне шляхетне обличчя*), здоров'я (*рожеві щічки*), зовнішність (*чистий, неушкоджений одяг, черевики, халатик*), поведінка (*набожний, вдячний, слухняний*), збалансоване харчування з яскравого розмальованого посуду за столом, нова скатертина, охайне й м'яке дитяче ліжко, позитивні емоції (*радість, задоволення, спокій*), дзвінкий сміх, відсутність лиха (*русалка*), материнські обійми, поцілунки, лагідна розмова, міцний сон, комфорт і безпека з боку няньки, яскраві іграшки і, зрештою, статус принца. Дитина ж прагне не лише безмежної материнської любові, опіки, турботи, а й спільно проводжати час, святкувати свій день народження, гуляти селом. Сюди додаємо й соціальні стосунки, й коштовні подарунки від маловідомих людей, і гіперактивність, і зустріч поглядів за формулою «дитина – матір», і раціональну оцінку материнських почуттів, і жертовність матері. Описані ОНС релевантні зразкам для наслідування. Ці зразки відіграють велику роль у вихованні «нового успішного» чоловіка (НУЧ) у часи глибокої економічної та політичної кризи.

НУЧ зростає у сільській місцевості на межі світів: земляного й водного *In einem Dorf an einem tiefen, rauschenden Fluß*, горизонтального й вертикального *Jubelnd hob sie den Jungen dann immer hoch in die Höhe*, людського й міфічного *Wasserfrauen, die Nixe des Stromes*, «свого» й «чужого» *die fremde Frau, die fremde, weiße Frau*. Мешкає в невеличкій хатинці під гігантським деревом бузини *in die winzige Hütte unter dem riesigen Holunderbaum*, що згодом трансформується у дивний, прекрасний будинок із великим садом *in einem wunder-, wunderschönen Haus mit einem großen Garten*. Дотримується «нових» правил поведінки, що забороняють НУЧ: а) хуліганити *über Zäune in anderer Leute Wiesen und Gärten zu steigen*, б) пустувати з літніми людьми *mit armen Leuten Schabernack zu treiben*, в) руйнувати пташині гнізда *Vogelnester auszunehmen*, г) тощо *und solche Dinge mehr*. Є й категоричні заборони – наближення до річки *dem Flusse sollte er sich nie und niemals nahen*, гра на березі, купання в річці. Виняток із правил – відвідувати річку разом із матір'ю *außer an der Mutter Hand*. Річку ототожнюють з небезпечним і водночас травматичним для психіки матері й дитини місцем. Негативна оцінка лежить у площині біологічної смерті дитини через переохолодження.

Поведінка й емоційний стан НУЧ змінюються щовечора: відмова від старих грубих іграшок на користь нових вишуканих, нехтування багатобарвністю «старого» світу, цікавість до біло-перламутрового, прозорого, сяючого відтінку «нового», відповідно, експерименти зі скаузованим рухом, констатація м'якості та міцності фізичної матерії, захист ідей через комунікативну стратегію (мовчання) або тактику (сварка), прояв негативних емоцій (злість, невдоволення, образа), моделювання «нового» світу на чолі з доброю чаклункою під водою, нудьга за ним, хворобливе переживання дистанціювання *Zu ihr, zu ihr! – Ja, die Sehnsucht des Kindes nach dem Wunderreich in der Wasserflut wurde von Tag zu Tag größer. Gerd war bald nicht mehr das gesunde blühende Kind von einst. Seine Bäckchen wurden immer schmaler und weißer, seine Augen immer leuchtender und größer. Er wachte oft mitten in der Nacht aus fieberhaften Träumen auf, in denen er das Reich der Nixe in leuchtenden Farben deutlich gesehen hatte*, втрата голови.

Механізм «лікування» хвороби – комплексний, включає в себе час (день народження), відтінок білого кольору (білосніжний), емоційний стан (гордість і щастя), заохочення (цінний подарунок від чаклунки) *Da stand Gerd im hellen, heißen Sonnenlicht vor der Tür, weiß wie Schnee, aber stolz und glücklich, sein Gesichtchen eitel Geburtstagsseligkeit; einen Reifen hielt auch er in der Hand, einen goldenen, blinkenden, funkelnden Reifen*. Тут «материнські» кольори веселки – *червоний, помаранчевий, жовтий, зелений, блакитний, синій, фіолетовий* (bunt) – замінено на «чаклунські» відтінки білого кольору – *білосніжний* та *золотий*. За таких міркувань колір bunt є недостатнім для позначення відтінків природних кольорів веселки.

Виокремлюємо 4 лексико-семантичні підкласи колороніму *bunt*. Лексико-семантичний підклас (ЛСП) – це група слів зі

«спільними семантичними ознаками» [12, с. 89]. Розподіл лексичної семантики здійснюємо за класифікацією В.В. Левицького [13, с. 135–136], модифікуючи її у межах вихідних контекстів:

1. Люди: а) організований натовп дітей *Aus fernen, hohen Dachfenstern, von einsamen Feldstätten her, sahen etliche Leute in grausem Entsetzen, wie die* ***bunte*** *Schlange verschwand, wie die Felswand sich hinter dem letzten, blondlockigen Kinde wieder schloß* (Wie das Märchen vom Rattenfänger weitergeht).

2. Навколишній світ: а) флора 1.1 луки *Kein rauschender Wald überkleidete die schroffen, strengen Formen der Berge, weder lichtgrüne,* ***buntdurchstickte*** *Wiesen, noch freundliche Rebengärten bedeckten die Hänge und die Täler; kein Vogelsang, kein Tierruf, kein Menschentritt erscholl* …(Der Mondschuster), 1.2 квіти *Große, prächtige Waldblumen, duftend und* ***bunt,*** *wie sie solche nie gesehen, ragten wie farbige Kerzen aus dem moosigen Grün* (Der Zwerg), 1.3 долини *grüne Matten,* ***bunte*** *Wiesen, schwere Felder, Obsthaine und Schattenwald hätten die ganze Talbreite gefüllt* (Das Wasser der Kraft), б) фауна 1.1 метелики *Über den süßen Blüten dieser Wiese schwebten die schönsten* ***bunten*** *Falter, und wenn man still im Grase lag und lauschte, so hörte man vom Wald herüber das Hämmern des Spechtes und im Frühling das Locken der Nachtigall* (Der Mondschuster), 1.2 зяблик … *da flog auch über ihnen ein* ***buntfiedriger*** *Sänger auf und pfiff: «Liebe Seele, freue dich, freue dich!»* (Der Zwerg).

3. Штучні речі (виріб людини): а) посуд *Ein Topfhändler hielt heute im Dorf, der hatte goldgelbe Schüsseln und Teller und Töpfchen mit großen,* ***bunten*** *Blumenmustern zum Verkauf; das Herz lachte einem bei ihrem Anblick, so lustig sahen sie aus* (Der goldene Reifen), б) гончарні вироби *Die* ***bunte*** *Tonware, die sie eben so freudig eingekauft hatte, war grob und häßlich gegen dieses perlmutterschillernde, kostbare Gefäß, auf dem Fische und Wasserpflanzen und Libellen in großer Zahl mit feinen, bunten Strichen wunderbar deutlich und niedlich nachgebildet waren* (Der goldene Reifen), в) келихи *Auf einer Insel im See, wohin ein bekränztes Boot die Kinder führte, wurde aus* ***bunten*** *Kristallbechern der Abendtrank getrunken* (Wie das Märchen vom Rattenfänger weitergeht), г) дитяча іграшка *Sie gab ihre letzten Pfennige hin für* ***buntes*** *Spielzeug* (Der goldene Reifen), г) колесо *Beim Krämer hatte sie gestern einen* ***bunten*** *Reifen gesehen, der freilich viel zu teuer war für ihre Armut* (Der goldene Reifen), *Eilig wurde im Vorübergehen der* ***bunte*** *Reifen gekauft.* ***Der*** *war so schön, alle sieben Regenbogenfarben waren darauf gemalt.* ***Der*** *mußte Gerd entzücken!* (Der goldene Reifen), д) дерев'яне колесо на паличці *Er sah den* ***bunten*** *Holzreifen, den die Mutter ihm brachte, gar nicht an* (Der goldene Reifen), е) ігрові жетони *Auf dem Tisch lag ein großer Bogen voll kleiner Bildchen und ein Haufen Zahlpfennige aus weißem und* ***buntfarbigem*** *Elfenbein ausgebreitet* (Die Frau Nachbarin), є) вази *Große Blumensträuße in* ***bunten*** *Vasen und viele Weinflaschen standen auf dem Tisch, vor dem einen Paar aber, das in der Mitte der großen Tafel saß, stand ein Myrtenstrauß* (Die Frau Nachbarin), ж) аксесуари: 1.1 хустки *Wenn sie mit ihren Eltern im Königswagen mit den vier goldgeschirrten Schimmeln durch die Städte fuhr, ging ein Jauchzen durch die Gassen, Blumen flogen durch die Lüfte, und* ***bunte*** *Tücher flatterten aus allen Fenstern* (Die Spinnprobe), з) порвані шпалери *Bröckelnde Reste schöner alter Stukkaturen schmückten noch die feuchte Decke, Fetzen* ***bunter*** *Tapete die kahlen, fahlen Wände* (Rotlocke), и) ліхтарики *Aus der Schenke des Dorfes und aus dem mit* ***bunten*** *Laternen geschmückten Schenkengarten erscholl Hochzeitsmusik* (Elfentanz), і) національний одяг *Fackeln und edle Lampen erhellten den Markusplatz, und schöne Menschen in* ***bunter,*** *malerischer Tracht wogten lachend, schwatzend, sich fächelnd auf dem von Marmorpalästen und Säulenhallen umstandenen schönsten Platze der Welt hin und her* (Der Glasbläser von Murano), ї) знаряддя праці *Er setzte sich noch einmal mit der Glaspfeife und einem ganz besonders schönen,* ***opalbunten*** *Glasstab vor die Stichflamme* (Der Glasbläser von Murano).

4. Дії, процеси: а) малювання *Die bunte Tonware, die sie eben so freudig eingekauft hatte, war grob und häßlich gegen dieses perlmutterschillernde, kostbare Gefäß, auf dem Fische und Wasserpflanzen und Libellen in großer Zahl mit feinen,* ***bunten*** *Strichen wunderbar deutlich und niedlich nachgebildet waren* (Der goldene Reifen), б) виховання *Die Zwerge trieben es* ***kunterbunt*** *und hielten dabei doch unvermerkt die Kinder in Zügel und Maß* (Wie das Märchen vom Rattenfänger weitergeht), в) гра, харчування, заняття *Die Zwerge trieben es kunterbunt und hielten dabei doch unvermerkt die Kinder in Zügel und Maß.* ***Das*** *war bei Spiel und Mahl und Beschäftigung so* (Wie das Märchen vom Rattenfänger weitergeht).

Домінує ЛСП 3 – «Штучні речі» – 16 індексів. Колоронім реалізовано через прикметники, означені артиклі, відносні займенники. Прикметники вживають у повній формі, тобто відмінюють, змінюють за родами й числами, узгоджують з означуваним іменником у роді, числі, відмінку, наприклад: ч. р., одн., Н. *bunte*, Д. *opalbunten*, З. *bunten*, ч. р., мн., Д. *bunten*, ж. р., одн., Н. *bunte*, Р. *bunter*, Д. *bunter*, ж. р., мн., Д. *bunten*, с. р., одн., Д. *buntfarbigem*, З. *buntes*, с. р., мн., Н. *bunte*, Д. *bunten*. Означені артиклі замінюють іменник з прикметником *bunt* у повній формі. Йдеться про ч. р., одн., Н. *Der*. Стосовно відносних займенників, вони вводять підрядні означальні речення, виконуючи роль сполучника та члена речення, змінюються за відмінками: *die* – ж. р., одн., З., *den* – ч. р., одн., З.

Відносно частотною є ЛСП 2 – «Навколишній світ» – 5 індексів. За частиномовним критерієм цей ЛСП поділяємо на два різновиди: 1) прикметник *bunt*, *bunte, bunten,* buntfiedriger, 2) особлива форма дієслова (дієприкметник ІІ) *buntdurchstickte*, які функціонують у повній формі.

До непоширених належать: ЛСП «4. Дії, процеси» – 3 випадки, «1. Люди» – 1 випадок. Прикметник *kunterbunt* (ЛСП 4) зазнає функціональної переорієнтації, тобто вживається як прислівник із денотативним значенням «потураючи» та вказівний займенник *Das* «це», зі свого боку прикметник *bunt* (ЛСП 1) отримує додаткове семантичне навантаження, що розкривають через стилістичний прийом порівняння *wie die … Schlange*. Зіставляють швидку ходьбу організованого натовпу дітей і повзання гадюки в гірському просторі, з другого боку, колір дитячого одягу і візерунок рептилії. Швидка ходьба розігріває дитячий організм, темний колір одягу зберігає виділене тепло [14; 15].

Висновки й перспективи подальших пошуків. Розгляд проблеми семантичних особливостей колороніму *bunt* дозволяє з певним застереженням стверджувати, що узуальне значення сучасного bunt ширше, ніж його текстове значення у першій половині XX століття. Зафіксовано 27 випадків уживання *bunt* і його похідних у 19 автентичних джерелах. Семантику колороніму *bunt* систематизовано й угруповано в чотири ЛСП:

«1. Люди», «2. Навколишній світ», «3. Штучні речі», «4. Дії, процеси». Доведено актуальність ЛСП 3 і 2 та потенційність ЛСП 4 і 1. Підтверджено ідею семантичного зв'язку мови з позамовними й мовними чинниками.

Перспективи подальших пошуків убачаємо в зіставному аналізі семантики німецькомовного *bunt* та українськомовного *строкатий*.

Література:

1. Кириченко А.І. Лексико–семантичні та стилістичні особливості функціонування колоронімів (на матеріалі творів Сабахаттіна Алі) : кваліфікаційна робота магістра з тюркської філології. Київ: КНЛУ, 2022. 90 с. http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/handle/787878787/2726?show=full
2. Чернявська Я.О. Концепт колір як елемент картини світу та особливості перекладу англійських фразеологічних колоронімів українською мовою : кваліфікаційна робота магістра з германської філології. Дніпро: НТУ «Дніпровська політехніка», 2022. 117 с. https://ir.nmu.org.ua/server/api/core/bitstreams/6af1aa3e-3753-430c-a9c1-a773f8da85c7/conten
3. Грон Ю.Г. Лексико-семантичні особливості фразеологізмів із кольором чорний у англійській мові. *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис».* 2019. № 6. С. 39–43.
4. Лук'янець Г. Колоронімні комплекси в англомовних Інтернет-новинах як засоби апеляції до етосу. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. *Філологічні науки. Мовознавство*. 2016. Вип. 5. С. 51–56.
5. Ніколова О.Л. Дослідження фразеологічних одиниць із компонентом найменування кольору. Колороніми «червоний» та «чорний» у складі українських фразеологізмів (червоний – то любов, а чорний – то журба!). *Наукові записки. Серія Філологічні науки*. 2025. Вип. 2 (213). С. 326–332.
6. Wahrig. Wörterbuch der deutschen Sprache. München: Deutscher Taschenbuch Verlag, 2012. 1152 S.
7. Яковлева А.М., Кошечкіна Т.М. Сучасний тлумачний словник української мови. Харків: Навчальна література. 2020.672 с.
8. Цапів А.О. Казка як жанр літератури для дітей: текст-типологічне дослідження. *Закарпатські філологічні студії*. 2018. Вип. 3. Т. 2. С. 58–62.
9. WikipediA. Frida Schanz. URL: https://de.wikipedia.org/wiki/Frida_Schanz
10. Schanz F. Unter der Tanne. Stuttgart: Verlag von Levy & Müller. 1904. URL: https://www.projekt-gutenberg.org/schanz/untertan/untertan.html
11. Schanz F. Der flammende Baum. Neue deutsche Märchen. Berlin und Wien: Ullstein & Co Verlag. 1916. URL: https://www.projekt-gutenberg.org/schanz/flammend/flammend.html
12. Кійко С.В. Запозичення з латини в сучасній німецькій мові. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*. 2009. Вип. 45. С. 89–94.
13. Левицкий В.В. Статистическое изучение лексической семантики. Київ: УМК ВО, 1989. 155 с.
14. Гірська гадюка. ВікіпедіЯ. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D1%96%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%B3%D0%B0%D0%B4%D1%8E%D0%BA%D0%B0
15. Лисичкіна Л. Які кольори одягу збережуть прохолоду тіла в спеку: киянам варто знати не тільки про білий. *Big Kyiv*. 2024. URL: https://bigkyiv.com.ua/yaki-kolory-odyagu-zberezhut-proholodu-tila-v-speku-kyyanam-varto-znaty-ne-tilky-pro-bilyj

Romanova N. Semantic features of the coloronym *bunt* (based on the fairy tales of Frida Schanz)

Summary. The article is dedicated to the memory of the popular German writer and translator of the first half of the last century, Frida Schanz (1859–1944). Her creative output includes over 60 solo and co-authored works for children and youth (1883–1929). Particular attention is paid to the semantics of the coloronym *bunt*, which in the textual fabric acquires a certain philosophical and aesthetic meaning, indirectly indicating the opposition of the appearance of the poor and the wealthy, the old and the new world, earthly and extraterrestrial life, and also manifests the brightness of rural flora and (mountain) fauna, rural existence and life, actions and processes of the mythical world. Participates in the creation of ideal images of a happy childhood of a half-orphan, maternal love, and a working woman. The emergence of "ideal images" is due to rapid socio-economic and political changes. We found out that variegated color is superimposed on the colors of the rainbow and the pattern of the mountain viper, but does not take into account their shades. It occupies an intermediate level between the colors green and brown. The usual meanings of the modern term's "bunt" in German and "motley" in Ukrainian are highlighted. National and cultural differences are traced, respectively. The common meaning of bunt is broader than its textual meaning in the first half of the 20th century. The continuous sampling method yielded 27 cases of the use of *bunt* and its derivatives. Empirical material – 19 authentic fairy tales by the writer, digitized within the framework of the German project "Gutenberg", included in the collections "Unter der Tanne" (1904) and "Der flammende Baum. Neue deutsche Märchen" (1916). The semantics of the coloronym *bunt* is systematized and grouped into four lexical-semantic subclasses: "1. People", "2. The surrounding world", "3. Artificial things", "4. Actions, processes". The results of the study prove the relevance of lexical-semantic subclasses 3 and 2 and the potential of lexical-semantic subclasses 4 and 1. The idea of the semantic connection of language with extralinguistic and linguistic factors is confirmed. The part-of-speech classification of the phenomenon is equivalent to the full-meaning parts of the German language: adjective, pronoun, verb (special form), adverb, and the incomplete-meaning parts: masculine definite article, singular, nominative case.

Key words: Frida Schanz, motley, fairy tales, semantics, coloronym *bunt*, lexical-semantic subclass.

Дата першого надходження статті до видання: 16.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 18.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

УДК 811.111.367.625-026
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.33

Савчин Н. Б.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри філології та перекладу
Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу
https://orcid.org/0009-0005-0905-3162

СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ МОДАЛЬНОСТІ У МОВНИХ СИСТЕМАХ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ

Анотація. У статті здійснено комплексний порівняльний аналіз семантичних особливостей і функціонування модальності у мовних системах англійської та української мов. Категорію модальності розглянено як універсальну, проте її реалізація має специфічні риси, зумовлені структурою мови та комунікативними потребами. Модальність охоплює широкий спектр значень: від епістемічних (вираження ступеня достовірності висловлюваного) до деонтичних (вираження необхідності, обов'язковості чи дозволу), а також аксіологічних і прагматичних відтінків, що формують індивідуальний стиль мовця. У дослідженні застосовано метод структурно-семантичного та зіставного аналізу, що дозволило простежити особливості вираження модальності на різних мовних рівнях. Для вибору і аналізу прикладів використано фрагменти з оригінальних романів Стівена Кінга «It» та Валерія Шевчука «Дім на горі», які було відібрано на основі релевантності до досліджуваної тематики.

У статті акцентовано увагу на граматичних, лексичних і синтаксичних засобах вираження модальності. В англійській мові провідну роль відіграють модальні дієслова (can, may, must, should), які мають усталену систему значень і функцій. В українській мові модальність реалізується ширшим спектром засобів: дієслівними конструкціями (можу, слід, треба), модальними частками (лише, тільки, навіть), прислівниками (напевно, безумовно, ймовірно), а також інтонаційними та синтаксичними структурами. Така багатоплановість свідчить про гнучкість української мовної системи та її здатність відображати найтонші відтінки ставлення мовця до висловлюваного. Особливу увагу приділено прагматичному аспекту модальності, адже вона визначає комунікативну стратегію та впливає на міжособистісну взаємодію. У процесі порівняння виявлено, що англійська мова тяжіє до більш чіткої граматичної фіксації модальних значень, тоді як українська демонструє ширший спектр лексико-синтаксичних засобів, що забезпечують гнучкість у вираженні суб'єктивності.

Результати дослідження мають практичне значення для перекладознавства, оскільки дозволяють точніше відтворювати модальні значення при міжмовній комунікації. Наприклад, англійське речення She must have left already може бути перекладене українською як Вона, мабуть, уже пішла або Очевидно, вона вже пішла залежно від контексту, що ілюструє різницю в передачі епістемічної модальності. Така ілюстрація підкреслює важливість врахування не лише граматичних структур, а й семантичних відтінків при перекладі модальних конструкцій. Вони також сприяють розвитку теоретичних засад лінгвістики, зокрема у сфері семантики та прагматики, та відкривають перспективи для подальших досліджень у галузі когнітивної лінгвістики й дискурс аналізу.

Ключові слова: модальність, семантика, порівняльний аналіз, граматичні засоби, прагматика, перекладознавство.

Постановка проблеми. Категорія модальності є однією з базових у мовознавстві, адже вона відображає ставлення мовця до висловлюваного [1]. Попри універсальність, способи вираження модальності значно різняться залежно від мовної системи. Це зумовлює потребу у порівняльному аналізі, який дозволяє виявити як спільні, так і відмінні риси. Англійська мова характеризується розвиненою системою модальних дієслів, тоді як українська демонструє багатство лексичних, синтаксичних та інтонаційних засобів. Така різниця створює труднощі у міжмовній комунікації та перекладі, адже модальні значення не завжди мають прямі відповідники.

Актуальність проблеми зумовлена потребою у систематизації семантичних особливостей модальності та виявленні закономірностей її функціонування в художньому дискурсі двох мов на основі оригінальних літературних творів, що дозволяє поглибити уявлення про національні особливості мовної картини світу та стилістичні ресурси модальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Модальність як лінгвістичну категорію в англійській та українській мові досліджували О. Гончарук, Л. Войналович, Л. Верба, С. Бевзенко, В. Ткачук, О. Пономарів та ін. Проте, низка праць, присвячених різним аспектам аналізу модальності, свідчать про те, що багато питань все ще потребують детального розгляду. Це стосується таких загальних проблем, як семантичний статус і обсяг модальності, форми її вираження та функції в українській та англійській мовах. Дослідження характеристик модальності як лексико-граматичної та прагматичної категорії є одним із найскладніших завдань сучасного мовознавства. Це і пояснює значний інтерес до інтерпретації семантичної структури модальних дієслів, відсутність повного та адекватного лінгвістичного опису логіко-семантичної типології їхніх колокацій у сучасній науці, а також необхідність комплексного порівняльного аналізу засобів вираження модальності в англійській та українській мовах.

Метою статті є визначення семантичних особливостей категорії модальності та аналіз її функціонування у різних мовних системах на матеріалі творів «It» Стівена Кінга та «Дім на горі» Валерія Шевчука, виявити національно-мовні особли-

вості та стилістичну функцію модальних конструкцій у художніх текстах.

Виклад основного матеріалу. Модальність як лінгвістична категорія існує як в англійській, так і в українській мові. У мовознавстві – це граматична або лексико-граматична категорія, яка виражає ставлення мовця до висловлюваного або оцінку ним дійсності того, про що йдеться. Інакше кажучи, модальність – це те, як мовець бачить ситуацію: чи вона реальна, ймовірна, бажана, необхідна, обов'язкова, сумнівна тощо. Модальність реалізується через модальні дієслова, вставні слова, інтонацію, частки, граматичні конструкції, – зауважує Л. Войналович [2].

За теорією В. Фролі, модальні дієслова в англійській мові – це особлива група дієслів, які не мають повного набору граматичних форм. До таких дієслів належать: *ought, would, can, to have, must, may, will, to be, should, shall, dare, need*. Вони не мають інфінітива, герундія чи дієприкметникових форм, а також позбавлені часової парадигми у звичному розумінні, хоча деякі з них (наприклад, *can* і *may*) мають форми минулого часу (*could, might*). Дієслова *to have* і *to be* можуть виступати як модальними, так і допоміжними або смисловими дієсловами залежно від контексту, і можуть вживатися в різних часових формах [3].

Модальність як категорія поділяється на два основні типи:

1. Модальність реальності, коли зміст висловлювання відповідає дійсності.

2. Модальність нереальності, яка охоплює висловлювання, що не мають прямого відповідника у реальності, тобто потенційні, гіпотетичні, наказові, бажані або плановані дії.

Модальність нереальності охоплює такі підвиди: потенційну, гіпотетичну, імперативну, дебітивну (що стосується обов'язковості), інтенційну (спрямованість на мету) та оптативну (вираження бажаності дії). Модальні дієслова в англійській мові не тільки граматично унікальні, а й семантично багатозначні, і саме через них реалізується один із ключових аспектів висловлювання – ставлення мовця до змісту повідомлення. Вони виконують ключову функцію у вираженні ставлення мовця до дії – її можливості, необхідності, дозволу, заборони, припущення чи прохання.

І. Перішко звертає увагу на те, що особливістю англійських модальних дієслів є їхня функціональна багатозначність: одне й те саме дієслово (наприклад, *must*, *can*, *should*) може виражати як зобов'язання, так і припущення або заборону – залежно від контексту. Крім того, модальність може реалізовуватись і лексичними (наприклад, *perhaps*, *probably*) та інтонаційними засобами, що забезпечує гнучкість та емоційність англійського мовлення [4].

Таким чином, модальність – це важливий інструмент у структурі англійського речення, який дозволяє точно передавати смислові відтінки, логічні зв'язки, емоційну оцінку та інтенції мовця. Її правильне розуміння й застосування є ключовим для формування грамотного та виразного англійського мовлення.

Модальність в українській лінгвістиці – це мовна категорія, що виражає ставлення мовця до висловлюваного, його оцінку дійсності, можливості, необхідності чи бажаності події або стану. Вона є невід'ємною частиною комунікативного акту, впливаючи на смисл речення та інтерпретацію інформації[5].

У структурі речення модальність може проявлятися на лексичному, граматичному та інтонаційному рівнях. Найяскравіше вона реалізується через лексичні засоби, тому саме лексична модальність відіграє ключову роль в українському мовленні.

Лексична модальність, за визначенням Ю. Коваліва, – це передача модального значення за допомогою окремих слів або сталих словосполучень, що виражають ставлення мовця до змісту висловлювання. Сюди належать:

1. Модальні слова: *мабуть, певно, звичайно, безперечно, очевидно, напевне, здається, ніби, наче, можливо, ймовірно, треба, слід, можна, потрібно.*

2. Модальні частки: *би, б, хай, нехай, таки, ж, же.*

3. Модальні конструкції: *є потреба, немає сенсу, варто було б, не можна не помітити тощо* [6].

Лексична модальність є найгнучкішою формою вираження модального значення, оскільки дозволяє тонко передати настрій, емоційне забарвлення та інтенцію мовця.

На граматичному рівні модальність виявляється через способи дієслів: дійсний (*він прийшов*), умовний (*він би прийшов*), наказовий (*нехай прийде*), а також через відтінки майбутнього, минулого часу або вживання безособових форм.

В. Чолкан звертає увагу на те, що інтонаційна модальність реалізується через підвищення чи зниження тону, паузи, логічне наголошення, що дозволяє виділити основну думку або передати емоційний стан мовця, особливо в усному мовленні [7].

Модальність є універсальною категорією для обох мов, однак шляхи її вираження різняться. В англійській мові домінує граматична модальність, представлена чітким набором модальних дієслів. Українська ж мова надає перевагу лексичній і граматично-інтонаційній модальності. Таким чином, хоча обидві мови мають подібні функціональні цілі, засоби реалізації модальності відображають специфіку їхньої граматичної та лексичної будови.

Вираження лексичної модальності можна розглянути на прикладі роману Стівена Кінга «It», де вона використовується для вираження припущень, сумнівів, побоювань, впевненості, необхідності, порад, емоційних оцінок і реалізується через модальні прислівники, прикметники, вставні слова і словосполучення: perhaps, maybe, likely, certainly, probably, obviously, surely, no doubt, must have, ought to, should have, have to, can't та ін.

Основними засобами вираження модальності у романі виступають:

1. Модальні прислівники (perhaps / maybe) – виражають нерішучість, сумнів, припущення без впевненості: ***Perhaps,*** the creature had been there all along...***Maybe,*** Pennywise isn't real, but...**;** (probably / likely / most likely) – вказують на ймовірність: He ***probably*** knew more than he let on, It's ***likely*** the children sensed something..;(.certainly / surely / undoubtedly / clearly / obviously) – вказують на високий ступінь впевненості: She was not a stupid woman, ***certainly*** not..., ***Undoubtedly,*** the town's silence was part of the evil.

2. Словосполучення зі значенням зобов'язання, докору, емоційної оцінки**:** ought to, should, must have, have to, need to: You ***ought to*** know that stories never change (моральний обов'язок). She ***should*** have known something was wrong (докір, осуд). We ***must*** face the thing in the dark (зобов'язання). You ***have to*** finally face the thing in the dark (жорстка необхідність).

3. Комбінації з інфінітивом**:** He ***must have known***..., They ***might have escaped***... – поширена граматична конструкція для вираження модального значення припущення.

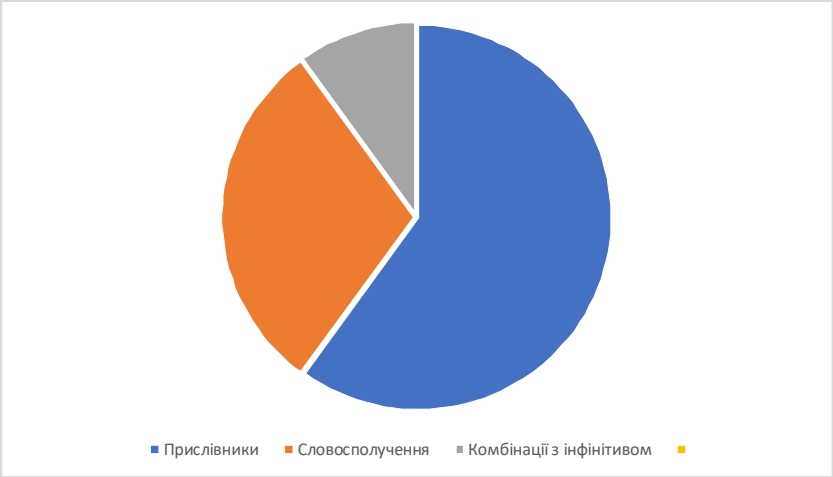

Рис. 1. Лексичні засоби вираження модальності у романі «Воно» С. Кінга

Лексична модальність у романі Стівена Кінга виконує різні функції: виражає сумнів або невизначеність, страх чи побоювання, передбачення або припущення, докір, створення психологічної напруги. Таким чином, лексична модальність відіграє ключову роль у створенні психологічного простору твору, вона змінює інтонаційний малюнок**,** посилює емоційне напруження**,** вказує на невпевненість чи можливість дії**.** Вона часто використовується на початку речення (***Maybe*** Pennywise isn't real...); може бути вставною (He, ***no doubt***, was already afraid); або граматично тісно пов'язана з основним дієсловом *(You* ***should have known…****).*

Лексична модальність, на прикладі українського твору Валерія Шевчука «Дім на горі» є важливим мовним і стилістичним засобом, за допомогою якого автор виражає емоційний стан персонажів, їхню внутрішню невизначеність, припущення, сумніви, прагнення, моральні оцінки, а також створює атмосферу потаємності, містичності, глибини буття, що є характерною рисою стилю автора. Лексична модальність у романі «Дім на горі» реалізується на трьох рівнях: лексичному (через модальні прислівники, модальні слова, вставні конструкції): мабуть, певно, здається, напевне, можливо, очевидно, варто, треба, нехай, хай тощо; граматичному (через способи дієслів, а також через безособові конструкції): треба було увійти, нехай буде, що є; інтонаційному рівні (через ритмомелодику фраз, порядок слів, паузи, розділові знаки): «Що є, – подумала вона, – хай буде, а що станеться, то якось уже переживем!»

Основними засобами вираження модальності у романі виступають лексеми, що виражають: припущення / сумнів / гіпотезу**:** ***Здається,*** усе навколо дихало тишею і давниною; ***Мабуть,*** вона відчувала щось незбагненне***…;*** емоційну або етичну оцінку**:** ***Певно,*** варто було б розповісти йому про сни…варто було прислухатись до вітру…***Треба було*** зберегти спокій…; лексеми, що виражають зобов'язання, необхідність, волю**:** ***Треба було*** увійти в хату або обернутися. Це ***потрібно*** для його спокою… ***Треба було б*** запитати себе…Нехай і відірву; та ті, що виражають **с**умнів, емоційний дисонанс**:** ***Очевидно,*** він боявся не темряви, а спогадів. ***Певно,*** не можна було інакше – усе мало відбутися саме так. ***Можливо,*** відчувалася так об'ємно…

Стосовно функцій модальності у романі «Дім на горі» можна виділити наступні: стилістичну, яка створює поетичну, містичну атмосферу; психологічну, що відображає внутрішній стан героїв (вагання, тривоги, духовні переживання); наративну, яка створює інтерес до подій, допомагає утримати увагу читача та філософську функцію, яка вказує на відносність буття, неможливість абсолютних істин, що є ключовим мотивом у творчості Шевчука.

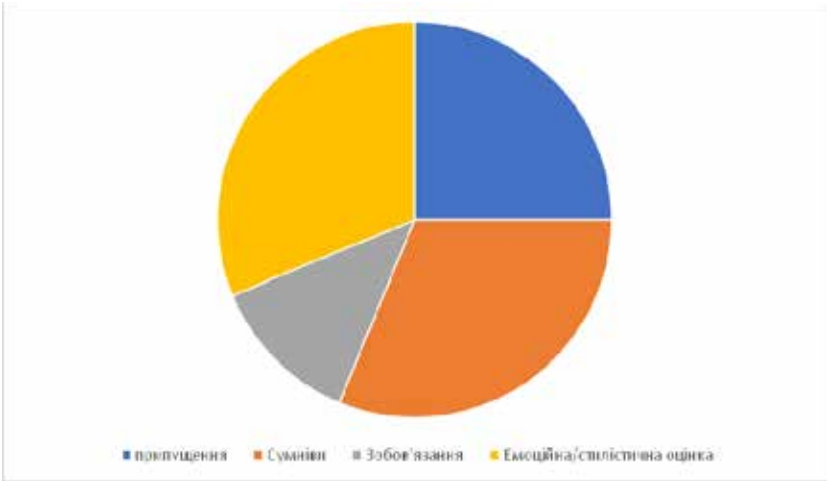

Рис. 2. Семантика лексичної модальності у романі «Дім на горі» В. Шевчука

Отже, лексична модальність у романі «Дім на горі» є провідним засобом емоційної і філософської виразності, що відображає внутрішній світ героїв, дозволяє автору передавати сумніви, моральні оцінки, настрої, інтуїції та навіть підсвідомі імпульси.

Модальність у творах С. Кінга і В. Шевчука – дві сторони одного інструмента, що підкреслює унікальність кожного автора. Автори по-різному використовують цей засіб (модальність). До прикладу, С. Кінг для передачі тривоги та дії, а В. Шевчук, цілком навпаки – для осмислення і тиші, але в обох випадках модальність виступає ключовим маркером емоційної глибини й авторського бачення світу.

Висновки. Модальність в англійській і українській мовах має спільну основу – обидві мови використовують лексичні та граматичні засоби для передачі ставлення до дії. У художньому тексті модальність відіграє вирішальну роль у формуванні емоційної атмосфери, психологічної глибини та авторської інтенції. За допомогою модальних слів і конструкцій автор передає внутрішній світ персонажів, їхні сумніви, переконання, страхи або мрії.

У романі «It» Стівена Кінга модальність реалізується переважно через граматичні (модальні дієслова) та лексичні засоби (*perhaps, maybe, surely, likely*), що дозволяє авторові створювати атмосферу напруження, невизначеності, страху й очікування. Модальність у С. Кінга – це інструмент емоційної динаміки та психологізму. Вона допомагає розкривати внутрішній світ героїв, їхнє зіткнення з ірраціональним, а також формує жанрову специфіку тексту – трилер з елементами жаху, де нічого не є цілком певним.

У романі «Дім на горі» Валерія Шевчука модальність набуває переважно лексичного характеру, реалізується через модальні слова і фрази (*мабуть, здається, очевидно, треба, варто*), а також інтонаційно. Вона слугує інструментом духовного пошуку, внутрішнього монологу, філософської рефлексії, що є характерним для стилю В. Шевчука. Модальність у цьому творі є засобом художнього занурення в глибини свідомості, часу, пам'яті. Вона не просто супроводжує дію, а часто її замінює, акцентуючи на емоційному стані героїв, а не на зовнішніх подіях.

Порівняння модальності в романах «It» та «Дім на горі» показує принципові стилістичні та функціональні відмінності. У С. Кінга модальність є частиною дійового простору, вона передає страх, сумніви, припущення в умовах жорсткої реальності та фантастики. У В. Шевчука модальність є носієм внутрішнього голосу, суб'єктивного бачення, інтуїції, що підсилює метафізичну природу тексту. Спільним є те, що в обох випадках модальність глибоко інтегрована у структуру твору, формує емоційно-смислову канву та підкреслює унікальність авторського стилю.

Модальність як мовна категорія є потужним засобом художнього і смислового вираження. У кожній мові вона має свої особливості, однак виконує універсальну функцію – вираження ставлення мовця до дійсності. У творах Стівена Кінга та Валерія Шевчука модальність відіграє ключову роль у створенні стилістичного колориту, створення атмосфери та глибини образів. Через різні засоби – від англомовної структурованої граматики до поетичної гнучкості української мови – модальність стає містком між автором і читачем, дозволяючи передати не лише зміст, а й внутрішній стан, інтонацію, тональність і духовний настрій тексту.

Модальність – це не лише граматична категорія, а справжній інструмент художнього мислення. У Стівена Кінга вона б'ється пульсом страху, тривоги й невизначеності, створюючи атмосферу постійної загрози. У Валерія Шевчука вона звучить як шепіт душі, як внутрішній голос, що веде читача крізь тишу й філософські роздуми. Дві різні традиції – англомовна структурованість і українська поетична гнучкість – показують, що модальність є універсальним мостом між автором і читачем. Вона дозволяє не лише передати зміст, а й занурити нас у психологічний простір твору, у його емоційний і духовний світ. Порівняльний аналіз дозволяє глибше зрозуміти механізми комунікації та сприяє розвитку перекладознавчих досліджень.

Література:

1. Верба Л. Порівняльна лексикологія англійської і української мов. Вінниця: Нова Книга, 2008. 248 с.
2. Войналович Л. П. Модальність як багатоаспектна лінгвістична категорія. Наукові записки. Серія «Філологічні науки» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя). 2013. № 3. С. 28–32.
3. Frawley W. Linguistic Semantics. Hillsdale, NJ : Lawrence Erlbaum Associates, 1992.
4. Перішко І., Велика А., Птуха В. Модальність в англійській мові: теорія та семантика [Електронний ресурс]. URL: http://eprints.zu.edu.ua/37953/1/172-347-PB.pdf (дата звернення: 21.02.2026).
5. Пономарів О. Сучасна українська мова. Синтаксис : підручник. Київ : Либідь, 1994. 256 с.
6. Ковалів Ю. І. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. Київ : ВЦ «Академія», 2007. Т. 2 : М–Я. С. 63–64.
7. Чолкан В. А. Речення з суб'єктивно-модальними формами в сучасній українській мові : автореф. дис. … канд. філол. наук : 10.02.01. Івано-Франківськ, 2001. 19 с.
8. Бевзенко С. Сучасна українська мова. Синтаксис : навч. посіб. Київ : Вища школа, 2005. 270 с.
9. Гончарук О. Функціональні типи модальності: їх диференціація та реалізація в комунікативно-прагматичній організації висловлювань [Електронний ресурс]. URL: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/21/part_1/4.pdf (дата звернення: 22.02.2026).
10. Ткачук В. М. Категорія суб'єктивної модальності. Тернопіль : Підручники й посібники, 2003. 40 с.
11. Шевчук В. Дім на горі : роман-балада. Київ, 1983. 487 с.
12. King S. It. New York : Viking, 1986. 534 p.
13. Palmer F. R. Modality and the English modals. Pearson Education, 2001.

Savchyn N. Semantic Features and Functioning of Modality in Language Systems: a Comparative Analysis of English and Ukrainian

Summary. The article presents a comprehensive comparative analysis of the semantic features and functioning of modality in different language systems, with a particular focus on English and Ukrainian. Modality is examined as a universal linguistic category that reflects the speaker's attitude toward the utterance, yet its realization varies significantly depending on the structural and communicative characteristics of each language. The study highlights the diversity of modal meanings, ranging from epistemic (expressing degrees of certainty or probability) to deontic (expressing necessity, obligation, or permission), as well as axiological and pragmatic nuances that shape the communicative strategy of the speaker.

Special attention is given to the grammatical, lexical, and syntactic means of expressing modality. In English, modal verbs (can, may, must, should) constitute a well-

established system with relatively fixed semantic meanings and functions. In Ukrainian, modality is expressed through a broader range of devices, including verbal constructions (можу, слід, треба), modal particles (лише, тільки, навіть), adverbs (напевно, безумовно, ймовірно), and intonational or syntactic structures. This variety demonstrates the flexibility of the Ukrainian language system and its ability to convey subtle shades of meaning and speaker's utterance.

The pragmatic aspect of modality is emphasized, as it plays a crucial role in communication and affects interpersonal interaction. The comparative analysis reveals that English tends toward a more rigid grammatical fixation of modal meanings. In contrast, Ukrainian relies on a wider spectrum of lexical and syntactic resources, ensuring greater expressive adaptability.

The findings of the study have practical implications for translation studies, as they contribute to more accurate rendering of modal meanings in cross-linguistic communication. They also enrich theoretical linguistics by advancing research in semantics and pragmatics, while opening perspectives for further exploration in cognitive linguistics and discourse analysis.

Key words: modality, semantics, comparative analysis, grammatical means, pragmatics, translation studies.

Дата першого надходження статті до видання: 24.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

УДК 82.09(73)
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.34

Совєтна А. В.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри прикладної лінгвістики та перекладу
Черкаського державного технологічного університету
https://orcid.org/0009-0001-7632-2626

Грон Ю. Г.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри прикладної лінгвістики та перекладу
Черкаського державного технологічного університету
https://orcid.org/0000-0002-0261-7843

НЕОФІЦІЙНИЙ ЛИСТ ЯК ФОРМА НАРАТИВУ В РОМАНІ МЕКСИКАНО-АМЕРИКАНСЬКОЇ ПИСЬМЕННИЦІ АНИ КАСТІЛЛО «ЛИСТИ ДО МІКСКВІГУАЛА»

Анотація. Стаття зосереджена на особливостях епістолярного роману письменниці чикана Ани Кастілло «Листи до Мікскwігуала». Як романістка, Ана Кастілло також виступає своєрідним етнографом. Наратив порівнює та протиставляє життя жінок у Мексиці та Сполучених Штатах в етнографічному стилі дискурсу, який є одночасно інтерпретаційним та об'єктивним. Кастілло прагне звернутися до канонічних патріархальних структур, які створюють гендерні обмеження та легітимізують гнітючі практики як в англо-, так і в чікано-культурах, а також виступає проти виключення цінностей та досвіду чікано-феміністок з канону англо-американських феміністичних практик. Робота Кастілло включає деконструкцію, переговори, посередництво та утвердження позитивного голосу чікана, голосу, присвяченого самовизначенню чікана; таким чином Кастілло залучається як читач власного тексту, а також як його автор. У цьому романі представлено поєднання сексу, насильства та утвердження маскулінності. В статті досліджуються композиційні особливості новаторського твору та структура самих листів. Роман порівнюється з «Грою в класики» Кортасара та Еносом дороги Сервантівського Дон Кіхота. Роман є пазлом з листів, які є здебільшого неофіційними, з огляду на те, що адресатом є подруга, яка не відповідає на листування та сама авторка листів, що названо інтерпретативним листуванням, саморефлексією. Аналізується навмисне уникання письменницею певних структурних компонентів, ii гра з лексикою та граматикою, англійською та іспанською мовами. Все це є її зброєю проти домінантної культури та маргинілізації. Образ змії також слугує цій меті. Він нагадує про богиню землі Коатлікуе – тут говорить про себе індійське коріння Ани Кастілло. Образ люстра теж є глибоко символічним. Сама форма наративу листування є заміною стосунків між чоловіком та жінкою, це дружба жінок, здатність вижити в маскулінному світі.

Ключові слова: чикана, неофіційні листи.

З огляду на прагнення вітчизняних науковців переоцінити літературне надбання Сполучених Штатів, єврейському, індійському, азіатському компонентам в літературі США приділяється неабияка увага. Зарубіжні дослідники неодноразово зверталися до вивчення мексикано-американської літератури, доказом чого є праці з теорії, еволюції жанрів, аналізу творів окремих письменників. В США творчістю мексикано-американської письменниці, драматурга, поетеси, публіциста та перекладача Ани Кастілло займаються Норма Аларкон, Альвіна Квінтана, Ерлінда Гонсалес-Беррі, Барбара Курієль. Творчість письменниці представлена романами "Листи до Мікскwігуала" (Mixquiahuala Letters, 1986), "Сапогонія" (Sapogonia, 1990), "Так далеко від Бога" (So Far From the God, 1993), "Почисть моє кохання як цибулину" (Peel my Love Like an Onion, 1999), "Моя дочка, мій син, орел, голуб: Ацтекські канти" (My Daughter, My Son, the Eagle the Dove: An Aztec Chant, 2000), "Акварельні жінки, непрозорі чоловіки. Роман у віршах" (Watercolor Women, Opaque Men: A Novel in Verse, 2005), "Охоронці" (The Guardians, 2007), "Дай це мені" (Give It to Me, 2014) віршами та документальною прозою. А. Кастілло є упорядницею літературного журналу "Жінка третього світу". В 1988 році романістку було відзначено жіночою фундацією Сан Франциско за досягнення в галузі літератури. Її твори широко визнані не тільки в Сполучених Штатах, а й у Великобританії, Німеччині, Польщі. У вітчизняній критиці до літератури чикана зверталися поодинокі вчені як до маргінальної площини американської культурної спадщини, однієї з поміж інших, тож дана субтрадиція ще не ставала об'єктом окремого повноцінного дослідження, це ж стосується і творів Ани Кастілло.

В цьому дослідженні ми звернемось до особливостей першого роману Ани Кастілло "Листи до Мікскwігуала", що здобув нагороду Амерікен Бук Аворд. Окремим об'єктом дослідження виступить художнє новаторство авторки в контексті літератури чикано (мексикано-американської літератури). Кожен з восьми романів є неповторним, вона експериментує з формою, стилем, структурою, композицією, таким чином привертаючи увагу до своїх непересічних робіт. Почуваючись маргинілізованою, письменниця робить все можливе, щоб виокремитися з натовпу та зайняти чинне місце серед визнаних американістів.

На наш погляд надзвичайно цікавою є композиційна структура твору. Роман складається з сорока листів, кожен є окремою історією. Письменниця у передмові звертається до читача: "Шановний, читач! Маю зазначити, що цей роман – не той текст,

котрий читається з початку до кінця. Листи пронумеровані, що дозволяє мені запропонувати три відмінних шляхи прочитання роману. Для Конформіста доцільним буде прочитати листи 2, 3, 6, 7, 9, 10–27, 30, 31, 35, 39, 40, 37, 34. Для циніка – 3, 4, 6–12, 14, 16, 18–33, 35, 36, 13, 37, 38. Для Дон Кіхота – 2, 3, 4–10, 12–33, 35, 37, 1. Звісно, Ви можете читати кожен лист як окрему історію. Щасти Вам" [1, с. 9–11].

Кастілло присвячує роман мексикано – американському письменнику Хуліо Кортасару. Композиція його роману така ж як і у Кастілло. Обидва романи "Листи до Мікскві гуала" (Mixquiahuala Letters, 1986) Ани Кастлло та "Гра в класики" (Hopscotch, 1963) Хуліо Кортасара побудовано як ланцюг епізодів, непов'язаних між собою. Отож читати їх можна починаючи з останнього листа і закінчуючи першим, вибірково чи традиційно з початку до кінця. Роман вирізняється незвичайною структурою. Згідно з передмовою, залишеною самим письменником, у книзі є відразу «багато книг», проте, як мінімум, Кортасар пропонує дві техніки читання: звичайну, до якої входять перші дві частини роману – «По той бік» і «По цю сторону» і в яких завершується основний сюжет, і читання за спеціальною схемою, згідно з якою, слід також читати розділи із частини «З інших сторін». Порядок, у якому слід читати книгу, встановлений самим письменником – йому можна слідувати за допомогою схеми чи покажчиків наприкінці кожного розділу. У схему потрапляють усі розділи роману із трьох частин, крім передостаннього 55 другої частини «По цей бік», який замінено розширеною 133-ою главою частини «З інших сторін».

Відомий літературознавець Барбара Курієль вважає, що замінивши роман з традиційною кінцівкою на твір, котрому бракує сталої розв'язки роман А. Кастілло надає більш правдоподібний хоча і невирішений коментар. Письменниця не тільки відмовляється від зафіксованого кінця, а й допомагає адресату детермінувати свій вибір. Подібна структура роману піднімає питання домінування та контролю. У жанровому плані роман можна вважати "епосом дороги". Це своєрідний жанр подорожі, руху головного героя по дорозі життя, у просторі та часі. Класичним прикладом такого жанру є сервантівський "Дон Кіхот".

Головна героїня роману молода метиска Тереза пише листи своїй подрузі Алісії. Процес написання листа для Терези завжди хвилюючий. Виливши свої турботи на папері, вона не обов'язково заспокоюється. Як вона зазначає в листі 16 "ставши обличчям до люстра, душа тремтить" [1, с. 55]. Але у неї є потреба писати. Хоча це не допомагає встановити душевний спокій, у неї з'являється нове розуміння своєї сили. Сила народжується з розуміння структурності реальності. Процес письма надає оповідачці можливість деконструювати ідеологію пригнічення та створити свою власну реальність, включаючи до неї і своє "я". Внутрішній читач роману це подруга, що не відповідає на листування. Звісно, іншим адресатом є сама Тереза. Для протагоністи писати листи – це можливість їх перечитати, так зване "інтерпретивне перечитування" [2, с. 75]. Мусимо погодитись з Аною Кастілло, що читання змінює погляд на вчинки, події в тексті.

Зважаючи на обраний порядок читання, листи викривають різне ставлення поетеси до себе і подруги. Якщо книга закінчується першим листом, легко дійти висновку, що листи спрямовані на нове вирішення та вказують на зрілість обох протагоністок. Здається жінки планують нову подорож до Мексики. Тереза усвідомлює, що все буде по іншому. "В 30 років я почуваюся ніби розпочинається нове життя – доросле" [1, с. 15].

Якщо читач обере шлях, запропонований конформісту, він побачить, що обоє жінок входять в нову фазу життя рішуче та впевнено. Алісія щойно вступила до першого жіночого шоу, тепер вона в змозі виразити, накопичений роками, гнів і відмовитися від існуючого ладу. Тереза ж збирається поїхати додому в Мексику, де вона з сином житиме в любові та відданості свекрів. Тереза викладатиме в Мексиці. Такий підхід є конформістським оскільки базується на роз'єднаній жіночій дружбі. "Я" кожної дає про себе знать.

Цинік обере третій із запропонованих Аною Кастілло шляхів. В останньому листі Тереза сердито запитує подругу як довго на її думку вона мусить зносити тортури. Тереза ревнує Алісію до свого ексдруга. Перед читачем новий сюжет, котрий свідчить про те, що чоловік завжди ставатиме між жінками.

Тереза вживає займенник "я" з малої літери для свого визначення. Мексикано-американський критик Тані Бенет вважає, що причиною цьому є бажання Терези зруйнувати авторське "Я" [3, с. 13]. Сама ж письменниця пояснює вживання особового займенника "я" з малої літери, тим, що хоча листи і не датовані, все ж контекст говорить про те, що дія відбувається у середині семидесятих років, коли з малої літери особовий займенник "я" був ознакою поезії протесту. Тереза бачить в собі політичного діяча і сподівається стати поетесою, це й обумовлює вибір займенника.

Література чикано/а (чоловіча мексикано-американська література/жіноча мексикано-американська література) опинилась в двозначній ситуації між мексиканською та американською культурами. Перед нею стоїть задача сформулювати власну ідентичність за межами цих перспектив. Література чикана намагається звільнитися від патріархальної інтерпретації мексиканської культурної традиції та історії, а також від обмеженості англо-американського феміністського руху, котрий не прийняв культурну та етнічну відмінність жінок. Роман "Листи до Мікскві гуала" є ілюстрацією чикана, затиснутих між двох полярностей. Мексикано-американки наближаються ближче до самовизначення шляхом пошуку та синтезу аспектів з обох культур. Терезі відомо про конфліктуючі особистості, що вона їх уособлює. Вона як метиска є з одного боку є мексикано-американкою, а з іншого – індіанкою. Як католичка вона увібрала в себе догми християнства; надбання корінних американців великою мірою знайшли відображення в католицькій традиції культури метисів, отож вплинули і на неї. Тереза як ерудована особа має зневажати забобони. Вона ж вірить в існування чорних сил. Сила, котра веде роман це неабияке бажання Терези створити власне "я", вільне від впливу мексиканської та американської культур.

Листи написано англійською і що типово для листів друзів, їх тон неофіційний. Проте час від часу автор пише іспанською, щоб продемонструвати особливу близькість, чи в момент душевного неспокою, як в листі 31 – "Querida Alicia" [1, с. 114], "Este nino no tiene cuna su papa es carpintero el le hara una" [1, с. 110]. Так, щоб зобразити тітку Феломену, вона використовує іспанську мову, щоб підкреслити близькість стосунків. Тереза вживає ідіоматичні та сленгові вирази для створення фамільярного тону. Всі листи є неофіційними чи поетичними, написані зазвичай, щоб відобразити чи переглянути події, ідіоми чи сленг з'являється рідко.

З іншого боку, Тереза згідно білого американського академічного стандарту вживає більш витончений тон. Так в листі 11 вона пропонує пояснення своїх багатогранних стосунків з Алісією. “Суспільство нас поглинуло і ми вже не можемо існувати окремо від його вимог”. В цьому ж тоні в листі 14 вона говорить про вроду подруги “я звертаюсь до тієї внутрішньої краси, котра притаманна людям дипломатичним та розважливим для розради за відсутність вроди” [1, с. 51]. В цьому ж абзаці Тереза вдається до більш поетичного тону: “Ти тримаєш своє дівоче незаймане волосся довгим, довгим, ніби змія звисає вниз хвостом з вузьких пагорбів твого хребта. Надавати антикварної цінності жіночій вроді зовні прекрасно. Тобі відомо про це. Тому ти маєш таке волосся, розчісуєш його витончено як волокно коштовного шовку” [1, с. 51]. Тереза попеременно вживає то офіційний, необхідний для розуміння аудиторії “мейнстріму”, то неофіційний тон, який неодмінно асоціюється з культурою метисів. Тереза переходить від англійської до іспанської мови. Оскільки вона не спроможна висловити думки мовою корінних американців, вона з готовністю пише іспанською, навіть інколи вимовляючи англійські слова як іспанські, наприклад “Nuyorquina” замість “NewYorker” [1, с. 18].

Важко класифікувати листи письменниці. Вона звертається до адресата по різному: Dear Alicia (Більш офіційно, але також підходить для неформальних листів); my sister, companion, friend; Alicia; Alicia! (Знак оклику в кінці вважається більш емоційним за кому). Автор не використовує такий структурний елемент як вступ, де зазвичай міститься питання до отримувача, згадку про попередній контакт чи причину листа. Вона не питає в Алісії як вона почувається, чи все в неї гаразд, переходить безпосередньо до самого листа. Водночас вона реагує на попередній контакт , що є типовим для неофіційного листа. “Ours was a relationship akin to that of an old wedded couple” [1, с. 53]. Жодного разу не вказується мета написання листа. Зберігається формат неофіційного листа в основній частині листа, де автор розповідає про новини, подорожі, зміни в житті, важливі рішення у вільному форматі. Лише в двох випадках – в листах 34, 38 А. Кастілло завершує притаманним неофіційному листу чином із закликом до дії та побажання. “God bless and keep you, Alicia. i hope your upcoming trip to Europe will lead you to a place you’ll want to go back to and call home too” [1, с. 125], “Maybe we can plan a visit, a visit to make a new plan. I don’t want to ramble, I want to talk with you again” [1, с. 130]. В кінці мав би бути підпис та ім’я відправника. В більшості випадків підпис відсутній, зрідка з’являється слово “Always” [1; с. 117], “Love” [1, с. 127], “See you soon” [1, с. 20]. Ім’я ж варіює від T, Teresa, Tere, до повної його відсутності. Тож, дослідивши структуру 40 листів, ми дійшли висновку, що письменниця навмисно відхилилася від стандартної форми, (додавання чи пропуск певних структурних частин), що загалом є рисою неофіційного листування. Що ж до лексики, то є також певні відхилення. Використання розмовної лексики, сленгу, неформальних скорочень, фразових дієслів і слів з переносним значенням є помірним, тон загалом поміркований, скорочень не багато, так само як і фразових дієслів. Однак листи не можна назвати офіційними, оскільки часом вживається лайка “Motherfucker, why didn’t you just leave?” [1, с. 138]. Часом є порушення граматичних правил, з опущенням підмета, присудка, особливо в тих листах, де є віршована форма “You bitch! [1, с. 115].

Водночас є риси, притаманні офіційним листам. Тон вічливий, стриманий, за деякими виключеннями. Чітка структура з розподілом тексту на абзаци, кожний з яких має власну функцію; використання слів-зв’язок для поєднання речень.

Якщо ретельно дослідити листи, то можна дійти висновку, що письменниця свідомо, чи підсвідомо підбирає стиль листування, коли йдеться про листи, призначені конформісту, циніку та ідеалісту (Дон Кіхоту). Тож подібна форма наративу дає письменниці можливість досягти мету, донести послання, бути почутою [4].

Варта уваги і сюжетна лінія. Система патріархальних правил в Сполучених Штатах і Мексиці представлена амбівалентно так як і в метафорах, що розкривають властивості змії як обійняти так і задушити. Алісія приєднується до групи жінок з надією стати незалежною і щоб просунутися по кар’єрі. Група нав’язує обітницю безшлюбності як правило вступу до їх об’єднання. Проблеми, з якими стикається Алісія, ставши членом групи, з’являються через “відсутність того, що вона не могла точно вказати на щось, окрім природи, що дала їй тіло і дух не зважаючи на перепони суспільства. Чоловік і жінка належать одне одному” [1, с. 12]. Алісії потрібна родина, хтось з ким вона могла б розділити радощі життя. В її житті з’являється в’єтнамський ветеран Абдель. Тереза вважає, що подруга шукає схвалення чоловіка через “сексуальні відносини” [1, с. 45]. Сама ж Тереза зраджує свою групу, коли повертається до чоловіка. Навіть покинувши його вдруге, вона порівнює обітницю безшлюбності з тим “щоб відкусити собі носа аби дошкулити обличчю” [1, с. 111].

Образ руки, яка тримає Терезу як в пастці посилюється метафорою змії, зображує стосунки чоловіка і жінки. Тереза зізнається, що відштовхнувши чоловіків на нетривалий час вона з двома подругами, жили разом, набираючись сили одна в одної. “Нашим розумом заволодів образ змії, що погрожувала оповити наші змучені серця” [1, с. 44]. В листі 21 від третьої особи зображено зачарованість чи то Терези чи Алісії зміями, навіяна комплексним образом богині землі Коатлікуе. “Прогулюючись вздовж берега хтось підняв зламану гілку і повільно щось намалював на піску. Вона намалювала змію “S”. Вона намалювала ще одну змію “S” Дві змії “SS”. Вона була одержима зміями. Жінка – змія, Коатлікуе” [1, с. 72]. Образ змії є символом жінки без влади, це образ, що залежить від патріархальної системи.

Образ змії є теж амбівалентним. В листі 19, зображуючи Мексику, Тереза говорить про подвійні стандарти місця, яке б вона назвала Батьківщиною, але яке її відштовхує як “революційну, бо єдиною повагою на яку може розраховувати жінка це та з якою джентльмен відноситься до леді, звісно, ми не леді” [1, с. 65]. Батьківщину вона зображує образом змії “Мексика. Туга, і права, і неправа, її обійми такі тугі, що не дають дихати” [1, с. 65].

Метафори релігійної і політичної монолітності використовуються для викриття подвійності, форма, яку обирає головна героїня – листи. Метафорично, листи функціонують як дзеркало, не тільки викривають образ, але ї деконструюють його [5]. Коли Тереза зустрічає Альваро Переса на центральній площі мексиканського міста, вона вбачає в ньому власне відображення як “результат індійського духу взаємних пращурів” [1, с. 54]. Тереза зазначає “коли людина стає обличчям до люстра, душа тремтить” [1, с. 55]. Але різні погляди

Терези і Альваро на світ незабаром роз'єднують їх. Відмінності в поглядах спричинені насамперед приналежністю до різних статей в культурі, що засуджує жінку, яка подорожує без супроводу чоловіка. Ідеал корінного американського надбання пращурів "дому" не відображає сутності в повній мірі, отож протагоніста змушена повернутися до дзеркала більш фрагментарного і нестійкого – своїх листів [6].

Оскільки в тексті вживається образ дзеркала, коли говориться про стосунки двох жінок, їх відображення одна одної спрацьовує парадоксально проти їх особистостей. Кожна з жінок в іншій вбачає свої власні потреби і залежність. Вони люблять одна одну більш ніж чоловіки та "жадають побачити іншу, що змінилася на краще у своєму власному відображені" [1, с. 67].

Тож роман є успішним та непересічним, письменниці вдалося донести свою самодостатність та автентичність власної культури за допомогою епістолярного жанру. Наступні романі суттєво відрізняються структурно, проте так само є неординарними та будуть об'єктом дослідницьких розвідок в майбутньому.

Література:

1. Castillo, Ana. The Mixquiahula Letters. New York: Doubleday, 1986. 138 P.
2. Greenblatt, Stephen. Renaissance Self-Fashioning: From More to Shakespeare. Chicago, Uni. of Chicago Press, 1980. 344 P.
3. Quintana, Alvina E." Ana Castillo's The Mixquiahuala Letters. The Novelist as Ethnographer." 1980. p. 72–84.
4. Bower, Anne. Rewriting the Self, Writing the Other: An Investigation of Recent American Epistolary Novels. West Virginia U, 1990. 231 P.
5. Gonzales-Berry, Erlinda. The Subversive Mixquiahuala Letters: An Antidote for Self-Hate, 1991. p. 227–240.
6. Irigaray Luce. Speculum of the other Woman. Ithaka. N. Y.: Cornell U. P., 1992. 376 P.

Sovietna A., Hron Yu. Informal letter as a form of narrative in the novel "The Mixquiahuala Letters" by Mexican-American writer Ana Castillo

Summary. The article focuses on the peculiarities of Ana Castillo's epistolary novel "The Mixquiahuala Letters". As a novelist Ana Castillo also acts as a kind of ethnographer. A narrative compares and contrasts the lives of women in Mexico and the United States in an ethnographic style of discourse that is both interpretive and objective. Castillo is concerned to address the canonical patriarchal structures that create gender limitations and legitimize oppressive practices in both Anglo and Chicano cultures and also she opposes the exclusion of the values and experiences of Chicana Feminist from the canon of Anglo-American feminist practices. The work of Castillo involves the work of deconstructing, negotiating, mediating and asserting a positive Chicana voice, a voice dedicated to Chicana self-definition; in this way Castillo engages as a reader of her own text as well as its author. The conjunction of sex, violence, assertion of masculinity is represented in this novel. The article examines the compositional features of the innovative work and the structure of the letters themselves. The novel is compared with Cortázar's "Hopscotch" and Cervantes's Don Quixote. The novel is a puzzle of letters, which are mostly informal, given that the addressee is a friend who does not respond to the correspondence and the author of the letters herself, which is called interpretative correspondence, self-reflection. The writer's deliberate avoidance of certain structural components, and her play with vocabulary and grammar, in English and Spanish, are analyzed. All this is her weapon against the dominant culture and marginalization. The image of the snake also serves this purpose. It is reminiscent of the goddess of the earth Coatlicue – here Ana Castillo's Indian roots speak for themselves. The image of the chandelier is also deeply symbolic. The very form of the narrative of correspondence is a substitute for the relationship between a man and a woman, it is the friendship of women, the ability to survive in a masculine world.

Key words: chicana, informal letter.

Дата першого надходження статті до видання: 20.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 17.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

УДК 821.161.2
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.35

Soldatova L. P.,
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of English Language and Communication
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University
https://orcid.org/0000-0002-0250-1007

THE ESSENCE OF THE CONCEPT "LANGUAGE" AS "A MEANS" IN THE UNDERSTANDING OF KARL MARX AND FRIEDRICH ENGELS

Summary. The scientific research is devoted to the development of linguistic terminology in a historical aspect.

This article is one of a series of articles devoted to the problems of the evolution of the concept "language" in the minds of scientists over the course of 5 periods of development of linguistics.

The proposed study presents research and a detailed information analysis of the essence of the concept "language" as "a means" in the personal understanding of Karl Marx and Friedrich Engels (German philosophers and founders of Marxism), who worked in the 4th period of the history of linguistics (the end of the 19th – the first third of the 20th century).

The detection of the existence of the concept "language", the phenomenon of its essence in a generalized form, with a common element of meaning inside, was made according to the Explanatory formula of concept content (EFCC) structure.

The essential features as components of the element of scientific knowledge of the concept "language" as "a means" were identified and summarized in 8 main "core" meanings (essential groups) with a general informational element inside.

According to the results of the study, a generalized and unambiguous definition of the concept "language" as "a means" in the understanding of K. Marx and F. Engels was synthesized: "language" is "a means" of communication establishing interpersonal and intergroup communication, as communicative component of human life activity and forms of communication; activity as expressing consciousness and thinking; reflecting objective and subjective reality in human cognitive activity; constructing and changing social relations for power, forming, expressing and maintaining public consciousness, and disseminating ideology; influencing the process of human communication, vital interaction with the surrounding world; human development; maintaining and confronting class differences and class struggle; expression culture.

Key words: language, concept, essence, information, means, explanatory formula of concept content (EFCC).

The statement of the problem. In all of people's historical communities, "language" is an obligatory feature. It requires a step-by-step study of the development of its essence in historical perspective.

This study is one part of a study of the evolution of the essence of the concept "language" over the course of 5 periods of linguistics (Period 1 – 5 th – 4th centuries BC – 16th century; Period 2 – 17th – 18th centuries; Period 3 – late 18th – first half of the 19th century; Period 4 – late 19th – first third of the 20th centuries).

This study is devoted to identifying the essence of the concept "language" as "a means" in the understanding of Karl Marx (1818–1883) (a German philosopher, social and political theorist, economist, journalist, and revolutionary socialist) and Friedrich Engels (1820–1895) (a German philosopher, social and political theorist, journalist, businessman, and revolutionary socialist).

The aim of the research is to analyze and systematize the essence of the concept "language" as "a means" in the personal understanding of Karl Marx and Friedrich Engels according to the structure of the explanatory formula of concept content (EFCC).

The main tasks of this research:

– an analysis of the essence of the concept "language" as "a means" in the scientific works of K. Marx and F. Engels from various perspectives and taking into account all aspects;

– classification and systematization of the understanding of the essence of the concept "language" as "a means" according to "core" values (essential groups), groups of essential features as components of the element of scientific knowledge;

– generalization of the results of the analysis carried out with the aim of formulating a definition of the essence of the concept "language" as "a means."

The object of the research is the concept "language" in the processes of human life and society in the 4th period (the end of the 19th – the first third of the 20th century) of the periodization of the history of linguistics.

The subject of the research is the identification of the main theoretical and practical approaches and the analysis of the main semantically distinctive understandings of the essence of the concept "language" as "a means" in the studies of K. Marx and F. Engels, whose scientific activity took place within the framework of the 4th period of linguistics.

The scientific novelty of the study is clarifying the essence of the concept "language" as "a means", specific features are identified to identify common and different, and the presentation of a generalized classification of definitions according to essential and "core" values (essential groups), and formulating a definition of the concept.

This analysis is conducted using the structure of the *explanatory formula of concept content* (EFCC).

An analysis of research and publications on this topic revealed that many scholars have expressed interest in studying various aspects of the concept "language" in the scientific works of K. Marx and F. Engels:

– F. Engels as a brilliant writer and one of the best stylists in the German language [1];

– the status of 'English' (or 'language' in general) as commodity [2];

– the connection between hegemony and language in Marxism [3].

The analysis of the essence of the concept "language" as "a means" with the aim of synthesizing a generalized and unambiguous definition based on the scientific works of K. Marx and F. Engels remained without attention.

In our previous studies, we analyzed and systematized the essence and functional essence of the concept "language" in 4 periods of linguistics (from V–IV centuries BC to the first third of the XX century) and partly the 5th period (1930s to the present day), according to the EFCC:

1 period (V–IV BC – XVI BC): Indian linguistic tradition in early antiquity [4]; the Greco-Latin linguistic tradition [5]; Classical Antiquity [6]; the Middle Ages [7];

2 period (XVII–XVIII AD): the Renaissance period [8]; the Enlightenment Period [9];

3 period (the end of the XVIII – the first half of the XIX century) [10];

4 period (the end of the XIX – the first third of the XX century) [11; 12; 13; 14];

5 period (the 30s of the 20th century to the present) [15; 16].

The presentation of the main material.

Let us present the foundations and principles of the existence of the "essence" of the concept "language" as "a means" according to the results of the analysis of K. Marx's and F. Engels's research.

Explanatory formula of concept content of "Language" as "a means".

1.2. Detection of the existence of the concept, the phenomenon of its essence in a generalized form, with a common element inside.

A means.

1. A means of communication.

Language is the most important means of human communication.

K. Marx and F. Engels did not define the term "communication". However, the term "communication", based on an analysis of their research, can be encompassed as a material process in which people produce and reproduce social relations, social structures, social systems, groups, organizations, institutions, society, and sociality.

1.1. A means of establishing interpersonal and intergroup communication.

K. Marx and F. Engels recognized "language" as a means of communication (contacts) of the human collective, which is formed and preserved over the centuries, arising from the need for communication in the work process.

F. Engels wrote in his work "Anti-Duhring" that only where relations between peoples are expressed in the movement of the masses, foreign languages should be learned by everyone in an easy form, depending on need [17].

1.2. A means as a communicative component of human life activity that arose from practical, social activity (labor).

Language is woven into the relationship with society, forming new ideas, new ways of communication, new needs, and a new language.

In "Capital", studying the history of mankind, K. Marx came to the conclusion that language was the most important communicative component of the most fundamental human activity, "labor in its specifically human form" [18].

1.3. A means of production of forms of communication.

K. Marx and F. Engels in "Chapter 3: Saint Max" defined the concept "language" as the production of the very form of communication, noting its ability to socialize human activity in which thoughts in the form of words have their own content [19].

2. A means of activity.

2.1. A means of expressing consciousness.

Consciousness is created by material conditions, and language is an important means in this process. Language not only describes the world but also shapes human consciousness and perception of the world.

K. Marx and F. Engels believed that "Consciousness is therefore from the very beginning a social product and remains so as long as men exist at all" [20, p. 18].

2.2. A means of thinking.

K. Marx and F. Engels discussed the connection between thinking and language and established the inextricable link between language and thought. They always spoke about language as a whole, and not about its individual components that are capable of entering into a connection with thinking and playing a certain role in its processes. They opposed the separation of language and thought held by idealist philosophers.

K. Marx and F. Engels noted the dialectical, harmonious, and contradictory unity of language and thought. They were forced to explain language, precisely language, and only in terms of the depth of its content; there is no other way out than to speak of it primarily as language and thought. They believed that language was the means by which abstract thought acquired its own life and became a distorted language of the real world.

This contradiction between language and thought manifests in the fact that thinking without language, the fundamental component of thought, and language without thought is impossible.

3. A means of reflecting reality in time and space.

3.1. A means of reflecting objective reality in time and space.

K. Marx and F. Engels criticized idealist approaches that viewed thought as something abstract. They viewed language as the central means through which thought exists and is expressed, immediate reality: "The production of ideas, of conceptions, of consciousness, is at first directly interwoven with the material activity and the material intercourse of men, the language of real life" [20, p. 13].

3.2. A means of reflecting subjective reality in thoughts, ideas, judgments, concepts, etc. material, social life determines consciousness, not vice-versa, meaning philosophers

must cease analyzing abstract ideas and start analyzing the real, material conditions that produce them. In "On Language and Idealism", K. Marx and F. Engels described "The problem of descending from the world of thoughts to the actual world is turned into the problem of descending from language to life" [19, p. 446].

3.3. A means of human cognitive activity for expressing thoughts.

Language is a concrete, human, sensory activity through which thought manifests itself in the world.

K. Marx thought that the need and necessity for reflecting recognized states of being occurred in "the language in which the thinker is active" [21, p. 3] and "The element of thought itself – the element of thought's living expression – language – is of a sensuous nature" [21, p. 4].

4. A means of constructing and changing social relations.

Language permeates all aspects of social life. Language is a fundamental element of social existence and accessing and influencing. Language can be seen as a central instrument of social practice, thought, and class struggle, constantly changing throughout human history and reflecting class differences. The affirmation of the social nature of language is one of the main achievements of Marxism, as it laid the foundation for a materialist view of language, rejecting various idealistic and religious conceptions of language.

4.1. A means and instrument of power.

K. Marx and F. Engels noted the ideological aspect of language that can be used as a means and tool to strengthen or challenge power. The bourgeoisie turns language into an expression of their mercantile interests. The bourgeoisie uses language to express its ideology, influence public opinion, and justify its actions. This influence extends to the sphere of politics and culture, where the state, bureaucracy, ruling parties, nation, nationalism, war, racism, etc., pass through ideologies as natural forms of human communication and society. The way leaders use language reflects their level of social status, power, control over information, and shaping society to strengthen and maintain existing social structures, «actual private interests» [19 p. p. 310].

4.2. A means of forming, expressing, maintaining public consciousness, and disseminating ideology.

K. Marx and F. Engels considered language to be a means for expressing "ideological forms" that determine how ideology is perceived, disseminated, and implemented in society (ideas and views that determine the worldview, goals, and principles underlying the activities of social groups, classes, or the whole society), "…expressed in the language of the politics, laws, morality, religion, metaphysics of a people. Men are the producers of their conceptions, ideas, etc., real, active men, as they are conditioned by a definite development of their productive forces and of the intercourse corresponding to these, up to its furthest forms" [20, p. 13].

5. A means of influencing.

5. 1. A means of influencing the process of human communication.

Human communication is a complex, multifaceted process. It fosters interpersonal communication (development of contacts between people) and intergroup communication (communication in groups).

Language communication presupposes and encourages cooperation, driven by the needs of joint activity, and includes three processes: communication (exchanging of information as part of the material production process), interaction (action exchange), and economic perception (perception and understanding of the partner): "... the establishment of communications" [22].

5. 2. A means of influencing the process of vital interaction with the surrounding world.

According to K. Marx, human practical activity is revealed in labor and presupposes active interaction with objects in the external world. Such interaction is the cause of the emergence of consciousness and the expression of the results of its activity in linguistic form [22].

6. A means of human development.

Language is deeply rooted in activity and the material intercourse among humans.

F. Engels' thought is: "This explanation of the origin of language from and in the process of labour is the only correct one" [23, p. 455]. F. Engels pointed out the origin of language, but he did not explain how language was born in that process. As he said, "Labour begins with the making of tools"; thus the explanation of the birth of language must be closely related with that [23].

7. A means of maintaining and confronting differences.

7. 1. A means of protecting and maintaining class differences.

Differences between social groups are reflected in a specific "class language" that forms a structure with lifestyles, attitudes, feelings, and politics.

Social relations greatly influence the social structure and consciousness of society, and conversely, language also plays a vital role in the construction and transformation of social relations. Language is a true reflection of social relations: the transformation of language into "… mere idealizing phrases, conscious illusion, deliberate hypocrisy" [19, p. 310].

7. 2. Means of implementation of the struggle.

According to K. Marx and F. Engels, with the help of language, people struggle with the contradictions of material life, i.e., conflicts, rivalry, struggle, or opposition.

7. 3. A means of carrying out the life and class struggle.

Because "an existing language and dialects" [19, p. 150]) is closely connected to and dependent on specific living conditions and class relations, every word, every utterance carries a specific ideological charge, reflecting the interests of a specific social class and expressing its interests, worldview, and ideals.

K. Marx and F. Engels noted the role of the language of the educated classes and the literary language, which is opposed to the vernacular language and local dialects.

Therefore, K. Marks considered language as an indispensable weapon of class struggle: "… the proletarian is quite justified in replying in the same language that, on the contrary, his task is to overthrow the entire bourgeois system" [19, p. 288].

8. A means of culture.

8.1. Common culture.

Culture and language are two different concepts. Language, being an element of spiritual culture, like all other social

phenomena, is unthinkable in isolation from materiality. It is connected to culture and is unthinkable without culture, just as culture is unthinkable without language: Language represents and supports a common culture, including language [24],

8.2. National culture.

K. Marx and F. Engels recognized the right of nations to independent existence and the preservation of national culture [24], including language,

Conclusion. According to the results of the study, it can be concluded that K. Marx and F. Engels (scientists of the 4th period of the history of linguistics) understood the concept of "language" as **"a means"** of *communication* establishing interpersonal and intergroup communication, as communicative component of human life activity and forms of communication; *activity* of expressing consciousness and thinking; *reflecting* objective and subjective reality in human cognitive activity; *constructing and changing* social relations for power, forming, expressing, maintaining public consciousness, and disseminating ideology; *influencing* the process of human communication, vital interaction with the surrounding world; human *development*; *maintaining and confronting* class differences and class struggle; expression *culture*.

Perspectives and future research opportunities. We consider the following as a prospect for further research: the need to analyze and systematize the functional essence of the concept "language" in the understanding of K. Marx and F. Engels, according to the structure of the *Explanatory formula of concept content* (EFCC).

Bibliography:

1. Riazanov D. Karl Marx and Frederick Engels. An Introduction to Their Lives and Work. 1996. 181 p.
2. Holborow M. The politics of English: A Marxist view of language. London: Publication Inc., 1999. 216 p.
3. Циба В. М. Діалектичний зв'язок гегемонії та мови у марксизмі (Ґрамші, Волошинов, Пазоліні) // Наукові записки НаУКМА. Філософія та релігієзнавство. 2021. Т. 7. С. 30–45. DOI: 10.18523/2617-1678.2021.7.30-45
4. Солдатова Л.П. Сутність та історизм поняття «мова» в індійській лінгвістичній традиції (часи ранньої античності VIII ст. до н.е. – II ст.н.е.). Мова і культура. 2014. Вип. 17. Т. 2. С. 302–309.
5. Солдатова Л.П. Історія розвитку змістового наповнення поняття «мова» в греко-латинській мовознавчий традиції (доба ранньої античності VIII ст. до н.е. – II ст. до н.е.). Studia linguistica. 2014. Вип. 8. С. 410–416.
6. Солдатова Л.П. Сутність та історизм поняття «мова» (часи класичної античності I ст. до н.е. – II ст. н.е.). Мова і культура (Науковий журнал). 2015. Вип. 18. Т. II. С. 16–22.
7. Солдатова Л.П. Сутність та історизм поняття «мова» у період Середньовіччя (V ст. н.е. – XV ст. н.е.). Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія». 2015. № 14. С. 110–112
8. Солдатова Л.П. Сутність та історизм поняття "мова" в часи Відродження. Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія». 2016. № 24. С. 156–159.
9. Солдатова Л.П. Сутність та історія розвитку змістового наповнення поняття "мова" в епоху Просвітництва. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія». 2017. № 29. Т. 1. С. 137–140.
10. Солдатова Л.П. Історичний розвиток поняття "мова" (кінець XVIII – перша половина XIX ст.). Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія "Філологія". 2018. № 32. Т. 1. С. 209–213.
11. Солдатова Л.П. Сутність та історизм розвитку змістового наповнення поняття "мова" у період кінця XIX ст. – першої третини XX ст. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія». 2018. Вип. 37. Т. 3. С. 20–22.
12. Солдатова Л.П. Сутність поняття «мова» у дослідженнях Едварда Сепіра. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія». 2019. Вип. 40. Ч. 2. С. 125–129. DOI: 10.32841/2409-1154.2019.40.2.29
13. Soldatova L.P. The concept "Language" evolution in American linguistic tradition. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університете. Серія «Філологія». 2017. № 28. С. 160–163.
14. Soldatova L.P. The essence of the concept "language" in the research of German scientists. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія». 2023. № 62. Т. 1. С. 127–131. DOI: 10.32841/2409-1154.2023.62.1.29 13.
15. Солдатова Л.П. Поняття «мова» у дослідженнях представників Празької школи функціональної лінгвістики. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія «Філологія». Вип. 31. 2020. С. 33–45. DOI: 10.31652/2521-1307-2020-31-33-45
16. Soldatova L.P. The essence of the concept «Language» in Michael Alexander Kirkwood Halliday's research. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія». Вип. 58. 2023. С. 156–160. DOI: 32841/2409-1154.2023.62.1.29
17. Friedrich Engels. Anti-Dühring (Herrn Eugen Dührings Umwälzung der Wissenschaft). 2017. 508 p.
18. Marx K. Capital: A Critique of Political Economy. Volume I. Book One: The Process of Production of Capital. 1976.
19. K. Marx and F. Engels. German Ideology. Chapter 3: Saint Max**.**
20. Karl Marx, Frederick Engels. The German Ideology. Foreign Languages Press Collection. Paris, 2022. 178 p.
21. Karl Marx. Private Property and Communism. Economic and Philosophic Manuscripts of 1844. 39 p.
22. Karl Marx .Randglossen zu Adolph Wagners „Lehrbuch der politischen Ökonomie" (Zweite Auflage), Band I, 1879. 1962, Berlin, S. 351–383.
23. Engels, Frederick. 1987. "The Part Played by Labour in the Transition from Apeto Man." Translated by Clemens Dutt. In Karl Marx, Frederick Engels: Collected Works, vol. 25, edited by Eric Hobsbawm et al., New York: International Publisher. 1987. p. 311–588.
24. Karl Marx, Frederick Engels. Volume 20. What have the working classes. to do with Poland? Lawrence & Wishart. Electric Book. 580 p.

Солдатова Л. Сутність поняття «мова» як «засіб» у розумінні Карла Маркса та Фрідріха Енгельса

Анотація. Наукове дослідження присвячене розвитку лінгвістичної термінології.

Ця стаття є однією із серії статей, присвячених проблемам еволюції поняття «мова» у свідомості вчених протягом 5 періодів розвитку лінгвістики (від античності до наших днів).

У запропонованому дослідженні представлено дослідження та детальний інформаційний аналіз сутності поняття «мова» як «засіб» в особистому розумінні Карла Маркса та Фрідріха Енгельса (німецьких філософів та засновників марксизму), які працювали в IV період історії лінгвістики (кінець XIX – перша третина XX століття).

Виявлення існування поняття «мова», феномену його сутності в узагальненому вигляді із спільним елементом значення всередині було здійснено відпо-

відно до структури Тлумачної формули змісту поняття (ТФЗП).

Суттєві ознаки як складові елемента наукового пізнання поняття «мова» як «засіб» були визначені та узагальнені у 8 основних «ядрових» значень (суттєвих групах) із загальноінформаційним елементом всередині.

Згідно з результатами дослідження було синтезовано узагальнене та однозначне визначення поняття «мова» як «засіб» у розумінні К. Маркса та Ф. Енгельса: «мова» – це «засіб» комунікації, який встановлює міжособистісну та міжгрупову комунікацію, як комунікативний компонент життєдіяльності людини, та форми спілкування; діяльність як вираження свідомості та мислення; відображення об'єктивної та суб'єктивної реальності в когнітивній діяльності людини; конструювання та зміна соціальних відносин заради влади, формування, вираження та підтримка суспільної свідомості та поширення ідеології; вплив на процес людського спілкування, життєво важливу взаємодію з навколишнім світом; розвиток людини; підтримка та протистояння класовим відмінностям та класовій боротьбі; вираження культури.

Ключові слова: мова, концепт, сутність, засіб, тлумачна формула змісту поняття (ТФЗП).

Дата першого надходження статті до видання: 19.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 16.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

УДК 811.161.2'42:659.1
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.36

Тріщ Р. С.,
магістр Національного університету «Львівська політехніка»
https://orcid.org/0009-0003-0138-558X

Альбота С. М.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри прикладної лінгвістики
Інституту комп'ютерних наук та інформаційних технологій
Національного університету «Львівська політехніка»
https://orcid.org/0000-0003-3548-1919

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ МОВНОЇ МАНІПУЛЯЦІЇ В РЕКЛАМНОМУ ДИСКУРСІ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню мовної маніпуляції в рекламному дискурсі як цілеспрямованого та прихованого механізму впливу на свідомість, емоції та поведінку адресата. Мовна маніпуляція розглядається як форма комунікативного впливу, що реалізується через лексичні, прагматичні та контекстуальні засоби і спрямована на створення у реципієнта відчуття самостійного формування смислів, що знижує критичне осмислення повідомлення. У статті аналізуються сучасні підходи до розмежування маніпуляції та персвазії, що дозволяє точніше визначати механізми мовного впливу та ефективність рекламних стратегій. Особлива увага приділяється комунікативним стратегіям і тактикам, які забезпечують практичну реалізацію маніпулятивного впливу: «нейролінгвістичне програмування», апеляція до авторитету, моделювання особистості адресата, повторення, нагнітання паніки та інші. Проаналізовано, як ці прийоми, поєднуючись, формують складні багаторівневі маніпулятивні системи, які апелюють до когнітивної, емоційної та соціальної сфери споживача. Розглянуто роль вербальних, візуальних та аудіальних компонентів рекламного дискурсу, що взаємодіють і посилюють маніпулятивний потенціал повідомлення. Визначено, що ефективність мовної маніпуляції зумовлена інтеграцією цих компонентів у багатовимірний комунікативний простір, врахуванням культурного контексту та характеристик цільової аудиторії. У статті підкреслюється актуальність комплексного підходу до аналізу рекламного дискурсу та мовних стратегій маніпуляції, що дозволяє не лише досліджувати прийоми впливу, а й передбачати реакцію реципієнта. Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні маніпулятивних практик у цифрових медіа та соціальних мережах, у зіставленні маніпулятивних стратегій різних лінгвокультур та дослідженні специфіки сприйняття мовних маніпуляцій аудиторією.

Ключові слова: мовна маніпуляція, рекламний дискурс, рекламні тексти, комунікативні стратегії, тактики впливу.

Постановка проблеми. Реклама є потужним засобом комунікації, що використовує лінгвістичні ресурси для впливу на поведінку споживачів. Однією з ключових ознак рекламного тексту є прихована мовна маніпуляція – цілеспрямований вплив на свідомість та емоції адресата, що найчастіше здійснюється так, щоб споживач сам не усвідомлював цієї дії. За визначенням Л. Ходи, під мовною маніпуляцією у рекламі розуміється «психологічний, проте прихований (непомічений споживачем) комунікативний вплив реклами засобами мови на свідомість і поведінку споживача з метою популяризації певної інформації та отримання прибутку» [1]. Рекламодавці майстерно застосовують мовні прийоми, щоб натякнути на властивості товару або викликати емоційний відгук, не заявляючи про це відкрито. Можемо стверджувати, що в умовах насиченого рекламного простору мовна маніпуляція часто спрацьовує як «троянський кінь», вона формує уявлення споживача і схиляє його до вибору продукту через приховані смисли. Таким чином, проблема мовної маніпуляції в рекламному дискурсі є актуальною для сучасних лінгвістичних і комунікативних досліджень, оскільки стосується питань мовного впливу та процесів формування смислів у комунікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема мовної маніпуляції в рекламному дискурсі перебуває в центрі уваги сучасних лінгвістичних, комунікативних і міждисциплінарних досліджень. Науковці розглядають мовну маніпуляцію як прихований комунікативний вплив, спрямований на зміну свідомості, емоційних станів і поведінки адресата (Л. Хода, В. Ізотова, Р. Лакофф). У працях Н. Драган-Іванець акцентовано на розмежуванні маніпуляції та персвазії, що дозволяє точніше окреслити механізми мовного впливу в рекламній комунікації. Дослідники рекламного дискурсу (Г. Кук, Н. Кондратенко) підкреслюють його комплексний, багатокодовий характер та здатність поєднувати вербальні й невербальні засоби впливу. Водночас у наукових розвідках Ж. Горіної, О. Олійник, Т. ван Дейка, В. Іващенка детально описано систему комунікативних стратегій, тактик і прийомів маніпулятивного впливу. Втім, попри значну кількість досліджень, питання функціонування конкретних мовних тактик маніпуляції в рекламному дискурсі потребує подальшого системного аналізу, що й зумовлює актуальність цієї статті.

Метою статті є теоретичне обґрунтування мовної маніпуляції в рекламному дискурсі на основі аналізу сучасних поглядів на цю проблему.

Виклад основного матеріалу дослідження. У межах дослідження рекламних маніпуляцій ми зосередили увагу на

мовній маніпуляції, яка має значний вплив на емоційну сферу людини, оскільки слово виступає могутнім інструментом мовного впливу. Варто згадати, що мовна маніпуляція є одним із найефективніших засобів створення рекламних текстів, оскільки вона спирається на природну багатогранність мови та її соціальне значення [2, с. 47]. У цьому контексті важливо також розрізняти поняття «маніпуляція» та «персвазія» (англ. *persuasion*), яке останнім часом активно досліджується лінгвістами та психологами. Так, Н. Драган-Іванець підкреслює, що між цими явищами існує принципова різниця, так як мовна маніпуляція передбачає використання змісту, способів подання інформації, замовчування або фільтрування фактів для прихованого впливу на адресата, тоді як персвазія є мистецтвом переконувати, спираючись на «чисті» комунікативні засоби з позитивною інтенцією [3]. На нашу думку, саме це розмежування дозволяє точніше визначати механізми впливу в рекламному дискурсі та обґрунтовано аналізувати ефективність різних мовних стратегій.

У загальному розумінні маніпуляцію тлумачать як непрямий прихований вплив на адресата, спрямований на зміну його уявлень, оцінних суджень, емоційних станів або поведінкових проявів без його усвідомлення. Етимологічне походження терміна «маніпуляція» пов'язане з латинськими словами *manus* («рука») та *manipulare*, що спочатку означало «уміло керувати», «вправно виконувати дії», «допомагати». Згодом це значення зазнало метафоризації, унаслідок чого маніпуляція почала асоціюватися з прагненням «прибрати до рук» іншу людину, «піймати на гачок» і підпорядкувати її чужій волі [4, с. 48].

Дослідили, що у науковій літературі простежується багатовекторність підходів до інтерпретації цього явища. Так, Г. Шиллер визначає маніпуляцію як форму прихованого примусу, спрямовану на програмування думок, почуттів і моделей поведінки адресата [5, с. 75]. Е. Шостром, зі свого боку, розглядає її як процес контролю та експлуатації іншої людини, у межах якого адресат постає об'єктом впливу [6, с. 209].

У межах лінгвістичних досліджень особлива увага зосереджується на мовній маніпуляції, яка реалізується через мовні засоби та орієнтується передусім на емоційні реакції адресата. Використання лексем з виразними експресивними та оцінними конотаціями сприяє викликанню страху, співчуття, захоплення або відчуття причетності. Так, В. Ізотова визначає мовну маніпуляцію як форму лінгвістичного впливу, спрямовану на приховане впровадження цілей і намірів у психіку адресата [7]. Р. Лакофф наголошує, що мовна маніпуляція є невід'ємною складовою повсякденної комунікації [8].

Узагальнюючи наукові підходи, можна стверджувати, що мовна маніпуляція поєднує сугестивні, когнітивні, прагматичні та соціально-психологічні механізми. До її визначальних ознак належать прихованість комунікативної мети, цілеспрямованість, апеляція до емоційної сфери, когнітивна деформація інформації та асиметрія комунікативних ролей [9; 10].

На нашу думку, мовна маніпуляція являє собою цілеспрямований і прихований вплив на свідомість та поведінку адресата, який здійснюється за допомогою мовних, лінгвістичних і контекстуальних засобів комунікації. Вона полягає не лише у нав'язуванні певних переконань чи установок, а й у створенні у адресата відчуття, що ці смисли виникають його власною волею, що підвищує ефективність впливу. Мовна маніпуляція охоплює емоційний, когнітивний і прагматичний рівні, знижує критичне осмислення повідомлення та передбачає асиметрію ролей між мовцем і адресатом. Таким чином, ми трактуємо мовну маніпуляцію як комплексний соціальний, психологічний та прагматичний механізм, який дозволяє аналізувати не лише способи впливу на реципієнта, а й умови, що роблять його сприйняття та поведінку більш передбачуваними.

З огляду на зазначені характеристики мовної маніпуляції, особливий інтерес для лінгвістичного аналізу становить рекламний дискурс, у межах якого маніпулятивний вплив реалізується найбільш системно й цілеспрямовано. Реклама як різновид масової комунікації посідає важливе місце у сучасному соціокультурному просторі та перебуває в центрі уваги міждисциплінарних досліджень, що зумовлює відсутність єдиного загальноприйнятого визначення цього явища. Наприклад, Ф. Десмарайс відзначає, що реклама як інструмент маркетингу активно використовується у туристичній сфері для формування у потенційних туристів певних символічних очікувань за допомогою текстових, візуальних та аудіальних засобів [11, с. 207].

Зуважуємо, що у сучасних дослідженнях реклама дедалі частіше трактується як окремий тип дискурсу. М. Хосней підкреслює її здатність впливати на мовну організацію та повсякденну комунікацію [12, с. 25–47].

Крім цього, лінгвістичний аналіз рекламного дискурсу неможливий без звернення до поняття «дискурс», яке розглядається як складний соціолінгвістичний феномен, що поєднує текст, контекст і комунікативну ситуацію [13, с. 30]. Такий підхід дозволяє трактувати рекламний дискурс як багатовимірне явище, у якому мовні засоби функціонують у тісному взаємозв'язку з соціальними та культурними чинниками. Тобто, мовну гру в рекламі дослідники розглядають як прояв лінгвокреативності та як інструмент сугестивного впливу на споживача [14, с. 83]. За словами Т. Космеди та О. Халіман, «поширення гри слів можливе за умови комунікативної рівності між адресантом і адресатом, коли адресант може розраховувати на розуміння своєї мовної творчості» [15, с. 16]. Тобто споживач декодує вербальні засоби мовної гри на різних рівнях.

О. Ткачук-Мірошниченко підкреслює динамічний характер рекламного дискурсу, який характеризується інтеграцією численних компонентів [16, с. 216]. На думку Т. Кравця, рекламний дискурс є змішаною семіотичною структурою, тобто поєднує текстові та візуальні елементи: іконічний компонент взаємодіє з лінгвістичним, що включає марку, слоган, заголовок та основний текст [17, с. 8]. Науковець Г. Кук наголошує, що рекламний дискурс охоплює не лише вербальні, а й візуальні та аудіальні компоненти, які спільно формують смислову структуру повідомлення [18].

Вважаємо, що у межах рекламного дискурсу мовна маніпуляція постає ключовим механізмом досягнення прагматичних цілей, оскільки спрямована на формування певних моделей поведінки та споживчих установок адресата. Реалізація такого впливу здійснюється через систему комунікативних стратегій і тактик, які забезпечують прогнозовані посткомунікативні реакції. За Т. ван Дейком, стратегії мовного впливу становлять сукупність цілей, дій і уявлень про оптимальний шлях досягнення результату [19, с. 64–65]. У рекламному дискурсі ці стратегії поєднують інформативні, емотивні та сугестивні компоненти, що сприяє зниженню рівня критичного сприйняття інформації з боку адресата. Водночас стратегії й тактики не мають універсального характеру та не гарантують ефек-

тивності в усіх комунікативних ситуаціях, оскільки їх добір зумовлюється конкретним контекстом. Останній визначається низкою чинників, зокрема характером дискурсу, культурним контекстом і системою цінностей, а також типами мовних особистостей, залучених до процесу його формування.

Як зазначає В. Іващенко, кожна комунікативна стратегія втілюється через відповідні комунікативні тактики. Своєю чергою, реалізація комунікативної тактики відбувається шляхом послідовного застосування комунікативних ходів (прийомів), які є мінімальними значущими одиницями та спрямовані на досягнення комунікативної мети. Водночас комунікативні тактики й ходи (прийоми) перебувають у тісному взаємозв'язку з мовленнєвими тактиками та ходами (прийомами). Мовленнєві тактики нерідко інтерпретують як одну або кілька мовленнєвих дій чи як конкретні мовленнєві ходи (кроки, етапи), що забезпечують реалізацію мовленнєвої стратегії, відмежовуючи їх від мовленнєвих прийомів, що, у свою чергу, зумовлює певну термінологічну невизначеність [20, с. 94].

На наш погляд, стратегія маніпуляції в рекламному дискурсі реалізується через конкретні тактики, окремі підходи, що забезпечують практичне втілення загальної стратегії. До таких тактик належать: «зміщення акценту», «моделювання особистості адресата», «акцентування на бажаннях та потребах покупця» та «унікальні пропозиції».

Дослідили, що дослідники у процесі реалізації маніпулятивних технік виокремлюють прості, так звані «одноактні», маніпуляції, а також більш складні форми, що визначаються як маніпулятивні ігри. Маніпулятивний вплив може здійснюватися протягом тривалого часу та набувати вигляду поетапної процедури впливу на особистість. Він може мати елементарний характер, тобто обмежуватися застосуванням одного або кількох прийомів у межах спілкування, або ж бути структурно складним і включати систему різноманітних маніпулятивних засобів. На думку Д. Голоти та О. Варгати, дія таких засобів спрямовується на різні психологічні структури особистості, реалізується через різні психологічні механізми та здійснюється поетапно в певні часові проміжки й у різних ситуаціях взаємодії. Отже, складна маніпуляція характеризується наявністю часової, просторової та організаційно-соціальної структури [21].

У цьому контексті Ж. Горіна та О. Олійник окреслюють низку найбільш поширених стратегій і тактик мовного маніпулювання, а саме: нейролінгвістичне програмування (НЛП); апеляцію до (невизначеного) авторитету, або «трансфер»; тактики «читання думок» і «фургон з оркестром»; «моделювання особистості адресата»; «гру у простонародність», або стратегію «свої хлопці»; повторення інформації; нагнітання паніки [22, с. 24].

Нейролінгвістичне програмування розглядається як модель комунікації та поведінки, що ґрунтується на конструюванні реальності у свідомості індивіда у формі глибинних структур, сформованих у процесі вербальної й невербальної взаємодії [22, с. 24]. Зазвичай НЛП викликає інтенсивні позитивні та/або негативні емоції й сприяє формуванню суспільної думки за допомогою механізмів асоціації та/або дисоціації.

Тактику апеляції до авторитету, або «трансфер», дослідники базують на непрямому, на перший погляд малопомітному зверненні до відомої чи впливової особи, яка нібито підтримує позицію маніпулятора. Водночас апеляція до невідомого авторитету реалізується через посилання на безіменні джерела інформації або неназвані експерименти, що мають підтвердити достовірність поданого повідомлення [22, с. 24–25].

Тактики «читання думок» і «фургон з оркестром» активізують психологічні механізми, пов'язані з прагненням індивіда бути частиною певної соціальної групи чи колективу. Маніпулятивна сутність тактики «читання думок» полягає у спекуляції ступенем імовірності висловлювання, коли гіпотетичний умовивід подається як очевидний і беззаперечний висновок [2, с. 24–25].

Науковці тлумачать, що тактика «моделювання особистості адресата» ґрунтується на створенні комунікативної ситуації уявної близькості між автором і реципієнтом, ніби вони є знайомими. На вербальному рівні це реалізується через активне використання особових («ти», «ви», «ми») та присвійних займенників («твій», «ваш», «наш») та інших адресних маркерів [2, с. 24–25].

«Гра у простонародність» передбачає максимальне зближення адресанта з цільовою аудиторією та формування образу «свого», «людини з народу». З цією метою створюється семантичне поле «я – свій», що викликає позитивні емоції й сприяє зростанню довіри. Найчастіше ця тактика використовується в політичному дискурсі, де політики позиціонують себе як вихідців із народу, підкреслюючи свою близькість до громадян [2, с. 24–25].

Тактика повторення спрямована на закріплення певних понять, висловлювань, лексем і мовних кліше у масовій свідомості шляхом їх регулярного відтворення, що з часом може призвести до формування стійких стереотипів [2, с. 24–25].

Тактика нагнітання паніки, своєю чергою, орієнтована на виклик інтенсивних емоцій страху, оскільки повідомлення з яскраво вираженим негативним забарвленням легко проникають у несвідоме, а згодом і в усвідомлену сферу, надовго фіксуючись у пам'яті адресата [2, с. 24–25].

Таким чином, сукупність розглянутих тактик демонструє, що мовна маніпуляція в рекламному дискурсі реалізується системно та багаторівнево, апелюючи до емоційної, когнітивної й соціальної сфер адресата. Це підтверджує доцільність комплексного підходу до аналізу маніпулятивних механізмів як одного з ключових чинників ефективності рекламної комунікації.

Висновки і перспективи. Отже, мовна маніпуляція в рекламному дискурсі постає як системний і цілеспрямований механізм впливу на свідомість, емоції та поведінку адресата, що реалізується за допомогою комплексу мовних і контекстуальних засобів. Вона ґрунтується на прихованості комунікативної мети, апеляції до емоційної сфери та створенні ілюзії самостійного формування смислів у реципієнта, що знижує рівень критичного сприйняття рекламного повідомлення. Ефективність мовної маніпуляції в рекламі забезпечується реалізацією комунікативних стратегій через конкретні тактики та мовленнєві прийоми, вибір яких залежить від типу дискурсу, культурного контексту й характеристик цільової аудиторії. Рекламний дискурс функціонує як багатовимірне комунікативне явище, у межах якого вербальні, візуальні та аудіальні компоненти взаємодіють, посилюючи маніпулятивний потенціал повідомлення.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в аналізі мовних маніпулятивних стратегій у конкретних жанрах

сучасної реклами, зокрема цифровій та соціальних мережах, а також у зіставному вивченні маніпулятивних практик у різних лінгвокультурах і дослідженні особливостей їх сприйняття адресатом.

Література:

1. Хода Л. Д. Лінгвокреативні тексти та мовні маніпуляції в рекламі (на матеріалі словацької та української мов). *Наукові записки. Серія : Філологічні науки.* 2023. № 4(207). С. 283–292.
2. Vopálenská E. Jazyk a štýl reklamy 2 : Študijný odbor: 3. 2. 3. Masmediálne štúdiá : učebný text. Bratislava : PUBLISHER, 2011. 143 s.
3. Драган-Іванець Н. Аргументація в персвазивній та маніпулятивній комунікації. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Соціальні комунікації».* Харків, 2012. С. 33–37.
4. Остроухов В. В., Петрик В. М., Присяжнюк М. М. та ін. Інформаційна безпека (соціально-правові аспекти) : підручник / за заг. ред. Є. Д. Скулиша. Київ : КНТ, 2010. 776 с.
5. Shiller H. I. The Mind Managers. Boston : Beacon Press, 1973. 214 p.
6. Shostrom E. L. An Inventory for the Measurement of Self-Actualization. *Educational and Psychological Measurement.* 1964. Vol. 24. № 2. P. 207–218.
7. Ізотова В. С. Лінгвістичний аспект маніпулятивного впливу у сучасній політичній риториці. *Перспективи розвитку філологічних наук*. Інститут журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2018. С. 89–92.
8. Lakoff R. T. Language and Women's Place. Language in Society. Vol. 2. London, 1975. P. 45–79.
9. Наумкіна С. М. Мовна маніпуляція в контексті розвитку засобів масової комунікації. *Актуальні проблеми філології і професійної підготовки фахівців у полікультурному просторі : міжнародний журнал. Вип. 5.* Одеса ; Харбін : Харбінський інженерний університет, 2022. С. 50–52.
10. Овсієнко Л. Мовні маркери маніпуляції та перекручення фактів у сучасних українських медіа. *Current Challenges in Scientific Research,* 2025. № 64. С. 365–368.
11. Desmarais F. Advertisement as Tourism Space : 'Learning' Masculinity and Femininity from New Zealand Television. Tourism and Gender: Embodiment, Sensuality and Experience (ed. A. Pritchard [et al.]). Wallingford : CABI, 2007. Pp. 207–216.
12. Hosney M. Towards an Understanding of the Discourse of Advertising: Review of Research with Special Reference to the Egyptian Media. African Nebula. 2011. Issue 3. Pp. 25−47.
13. Бацевич Ф. С. Термінологія комунікативної лінгвістики: аспекти дискурсивного підходу. *Вісник Нац. університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології».* 2002. № 453. С. 30–34.
14. Кондратенко Н. Мовна гра в рекламному теледискурсі як вияв лінгвокреативу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія».* 2019. Том 3. № 38. С. 83–86.
15. Космеда Т., Халіман О. Мовна гра в парадигмі інтерпретативної лінгвістики. Граматика оцінки. Граматична ігрема (теоретичне осмислення дискурсивної практики). Дрогобич : Коло, 2013. 228 с.
16. Ткачук-Мірошниченко О. Є. Роль іконічного компоненту в англомовному рекламному дискурсі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Філологічна.* 2015. Вип. 59. С. 216–218.
17. Кравець Т. В. Український рекламний текст в прагмалінгвістичному аспекті. Київ : Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2012. 25 с.
18. Cook G. The Discourse of Advertising. 2 nd edition. New York : Routledge, 2001. 256 p.
19. Van Dijk T. A. Strategies of Discourse Comprehension / ed. T. A. van Dijk, W. Kintsch. New York : Academic Press, 1983. 413 p.
20. Іващенко В. Л. Сучасні медіакомунікативні технології. Київ : ТОВ «Видавництво "Розумники"». 2021. 192 с.
21. Голота Д., Варгата О. Особливості комунікативних маніпуляцій: теоретичний аспект. *Psychology Travelogs.* 2024. No 2. С. 152–160.
22. Горіна Ж. Д., Олійник О. В. Мовні засоби маніпулятивного впливу в дискурсі соціальних мереж. *Молодий вчений*. 2020. № 9(85.1). С. 22–26.

Trishch R., Albota S. Theoretical approaches to the study of language manipulation in advertising discourse

Summary. The article is devoted to the study of linguistic manipulation in advertising discourse as a purposeful and covert mechanism of influencing the recipient's consciousness, emotions, and behavior. Linguistic manipulation is considered a form of communicative influence implemented through lexical, pragmatic, and contextual means and aimed at creating in the recipient a sense of independently constructing meanings, which reduces critical evaluation of the message. The paper analyzes contemporary approaches to distinguishing manipulation from persuasion, enabling a more precise identification of the mechanisms of linguistic influence and the effectiveness of advertising strategies. Particular attention is paid to communicative strategies and tactics that ensure the practical implementation of manipulative influence, including neuro-linguistic programming, appeal to authority, modeling of the addressee's personality, repetition, fear appeal, and others. The study examines how these techniques, when combined, form complex multi-level manipulative systems that address the cognitive, emotional, and social spheres of the consumer. The role of verbal, visual, and auditory components of advertising discourse is explored, emphasizing their interaction and their capacity to enhance the manipulative potential of the message. It is determined that the effectiveness of linguistic manipulation is conditioned by the integration of these components into a multidimensional communicative space, as well as by consideration of the cultural context and characteristics of the target audience. The article highlights the relevance of a comprehensive approach to the analysis of advertising discourse and linguistic manipulation strategies, which makes it possible not only to examine influence techniques but also to predict the recipient's response. Prospects for further research include the study of manipulative practices in digital media and social networks, the comparison of manipulative strategies across different linguacultures, and the investigation of audience perception of linguistic manipulation.

Key words: linguistic manipulation, advertising discourse, advertising texts, communicative strategies, influence tactics.

Дата першого надходження статті до видання: 11.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 10.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

УДК 811.161.2'36
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.37

Умрихіна Л. В.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри українознавства і лінгводидактики імені проф. О. Г. Муромцевої
Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди
http://orcid.org//0000-0003-3888-342X

СТРУКТУРНО-СИНТАКСИЧНА ТИПОЛОГІЯ БАЖАЛЬНИХ ДВОСКЛАДНИХ РЕЧЕНЬ

Анотація. Стаття пропонує аналіз формально-граматичної організації двоскладних речень із бажальним модальним значенням. Представлено репертуар основних структурно-семантичних типів двоскладних бажальних конструкцій із відповідною схематизацією. Вказано на характер семантичних відношень між конституентами предикативного центру в кожному з визначених типів. Акцентовано на значущих формотворчих компонентах заявлених конструкцій, виявлено парадигмоутворювальні ознаки структурування. Звернено увагу на регулярність/нерегулярність реалізації повного складу предикативної основи в процесі парадигмоутворення. Вказано на проблемність формального вияву бажального значення безвідносно до контекстуального оточення. Описано найбільш релевантні семантичні властивості структурних типів бажальних двоскладних конструкцій з огляду на їхній функційний потенціал. Виявлено варіативність формальних ознак конститутивних компонентів у структуруванні окремих типів двоскладних бажальних конструкцій. Подано відповідний історичній коментар до описуваних мовних явищ. Звернено увагу на різний ступінь граматичної маркованості в структурі бажальних конструкцій.

Пропонована розвідка демонструє фрагмент системного типологічного аналізу модально орієнтованих конструкцій на основі функціонально-семантичного підходу, що дозволяє виявити й описати закономірності функціонування певних граматичних одиниць відповідно до семантичної специфіки, визначити основні актуалізатори модального змісту конструкцій, схарактеризувати спеціалізовані засоби вербалізації, механізми формування модальних значень тощо. Проведені спостереження відкривають перспективи комплексного дослідження предикативних одиниць у взаємозв'язку структурно-синтаксичного і семантико-синтаксичного підходів.

Ключові слова: бажальне модальне значення, бажальна конструкція, синтаксичний спосіб, структурна схема, предикативний центр, конститутивна основа.

Постановка проблеми. Питання модальності не втрачає своєї актуальності через непростий різноплановий характер цього унікального лінгвістичного феномена. Суперечливим залишається як визначення семантичної зони модальності та опис окремих субкатегорійних значень, так і встановлення репертуару формально-граматичних репрезентантів кожного з них.

У поданій розвідці увагу сконцентровано на формально-граматичній організації одного з видів модальних значень– бажального. Під кутом зору – синтаксичні одиниці, специфіка побудови яких, передусім предикативної основи, зумовлює потенціал до вираження бажальної модальності. У роботі прийнято погляд на бажальні конструкції як предикативні синтаксичні одиниці, які репрезентують бажальне суб'єктивномодальне значення, що його суттю є ірреальна ситуація, яка могла б задовольнити моральні або фізичні потреби мовця, тому становить предмет його волевиявлення. Нівеляція ознак адресованості й каузативності взаємозумовлює когнітивний характер передаваної бажальними конструкціями інформації.

Дослідження репрезентує окремий аспект комплексного висвітлення проблеми типології модально орієнтованих конструкцій, виконаного на основі функціонально-семантичного підходу, що дозволяє виявити й описати закономірності функціонування певних граматичних одиниць у їхньому взаємозв'язку із семантичною специфікою, визначити основні актуалізатори модального змісту конструкцій, схарактеризувати спеціалізовані засоби їхньої вербалізації, механізми формування модальних значень та їхніх відтінків тощо. Такий аналіз корелює із новітніми тенденціями до подолання розриву між структурно-синтаксичним і семантико-синтаксичним підходами в дослідженні мовних явищ.

Тож аналіз структурно-синтаксичної організації двоскладних бажальних конструкцій є важливим питанням, що має наукове й практичне значення для синтаксису української мови. Усе це зумовлює **актуальність** наукової розвідки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Висвітленню специфіки бажальних конструкцій присвячено небагато спеціальних досліджень, оскільки це порівняно нова лінгвістична проблема в науковому просторі. В останні десятиріччя в українському мовознавстві з'явилися наукові розробки з проблеми бажальності Я. А. Баранцева, І. І. Гордінської, Н. М. Костусяк, В. Ю. Маркітанової, В. Омеляненко, О. І. Приймачок, С. В. Скомаровської, З. Р. Тищенко, І. А. Шаповал, предметом аналізу яких, зокрема, є граматичні засоби вираження бажального значення – в комплексі й студійно. У сферу зацікавлення дослідників все частіше потрапляє іншомовна репрезентація бажальних конструкцій у порівнювальному аспекті (Луцик А. В. та ін.), стилістичні параметри реалізації її в художньому тексті (Тищенко З. Р. та ін.). Звертає на себе увагу контроверсійність поглядів на визначення центра й периферії поля бажальності, різнотлумачення струкутрно-синтаксичної репрезентації його в мові. Тенденційним виявляється віднесення до бажальних конструкцій усіх синтаксичних утворень, що виражають бажальне значення без урахування диференціації модальності щодо її зовнішньо-синтаксичної і внутрішньо-синтаксичної реалізації.

Мета дослідження – виявити характер граматичної репрезентації бажального модального значення в структурі двоскладних речень та зафіксувати особливі синтаксичні утворення, придатні для вираження бажальності.

Виклад основного матеріалу. Головним конституентом модально орієнтованих конструкцій є дієслівний присудок як виразник зовнішньо-синтаксичної модальності. Забезпечуючи парадигмальну реалізацію вихідного структурно-синтаксичного типу, він постає у видозміненій формі відповідно до синтаксичного способу. Синтаксичний спосіб, що на його базі структурована синтаксична конструкція, завдяки граматичному значенню предикативного центра визначає потенційну модальність речення як її внутрішню властивість.

Структурна організація бажальних двоскладних речень ґрунтована на формально-граматичних типах структурних схем: $N_1Vf_{des3sg/pl}$, $N_1Vf_{des1sg/pl}$; $N_1Vf_{des3sg/pl}N_{1/5}$, $N_1Vf_{des3sg/pl(cop)}Adj_{1/5}$, $N_1Vf_{des3sg/pl(cop)}Part_{1/5}$, $N_1Vf_{des3sg(cop)}N_{2,3...}$, $N_1Vf_{des1sg/pl(cop)}Adj_{1/5}$, $N_1Vf_{des1sg/pl(cop)}Part_{1/5}$, $N_1Vf_{des1sg(cop)}N_{2,3...}$

Бажальні конструкції структурної схеми $N_1Vf_{des3sg/pl}$ репрезентують синтаксичний ірреальний спосіб, у якому постають як граматична реалізація вихідної конструкції структурної схеми N_1Vf. Їхня побудова ґрунтована на видозміні дієслова-присудка у форму теперішнього/майбутнього часу + *(не)хай*. Підмет виражений іменником у формі називного відмінка однини/множини або займенниковим іменником (*він/вона/воно/вони*) у формі називного відмінка третьої особи однини/множини. Він координується з присудком у формі роду, числа (за означення семантичного суб'єкта іменником) та особи (у разі займенникового іменника). Такі конструкції відбивають відношення між активним або пасивним (неактивним) суб'єктом і його предикативною ознакою – дією або процесуальним станом: – *Та вже чи спасенниці, чи грішниці,* ***а нехай вже господь простить мені на цей раз****, бо я виголодалась в степах, як вовк* (І. Нечуй-Левицький); *Та вже вороття нема, бо коли я сам заявив князеві свої послуги, то аж тепер би зрадником остав.* ***Нехай діється Божа воля!*** (А. Чайковський); ***Хай же вічно красується доблесна наша земля*** (О. Довженко).

Для бажальних двоскладних конструкцій структурної схеми $N_1Vf_{des3sg/pl}$ регулярні неповні реалізації із незаміщеною позицією одного з головних членів завдяки відсутності потреби в актуалізації суб'єкта дії або назви самої дії (предикативної ознаки семантичного суб'єкта), позначених у препозитивному контексті або зрозумілих із ситуації мовлення: *...Іди, голубочко, в найми… в найми іди на старість літ…і дочку свою, пишну панночку, веди за собою,* ***хай, лишень, коло чужої роботи помаже-покаляє свої білі рученьки,*** *а то вибілилися…* (Панас Мирний); *Забула і про гроші, що ще у панича зостались. Нащо вони?* ***Хай лежать до слушного часу*** (Панас Мирний); <…> *Але я тобі негодна про все розповісти.* ***То нехай дід колись.*** *Він хоч і неговіркий, та іноді й на нього находить балакучка* (І. Багряний).

Бажальні конструкції структурної схеми $N_1Vf_{des3sg/pl}$ граматично недостатньо зумовлені, оскільки форма їхнього присудка може виражати не тільки бажальне, а й інші значення. Маркуючи спонукальне значення, поєднання дієслівної форми третьої особи теперішнього/майбутнього часу з *(не) хай*, проте, не ідентифікує його в бажальних конструкціях. Такі спонукальні конструкції є контекстуальними або ситуативними [1; 2].

Бажальні конструкції структурних схем $N_1Vf_{des3sg/pl(cop)}Adj_{1/5}$, $N_1Vf_{des3sg/pl(cop)}Part_{1/5}$, $N_1Vf_{des3sg(cop)}N_{2,3...}$, $N_1Vf_{des3sg/pl(cop)}N_{1/5}$ є граматичною реалізацією вихідних структурних схем N_1Adj_1, N_1Part_1, $N_1N_{2,3...}$, N_1N_1 у формі синтаксичного ірреального способу, утвореного за допомогою службового дієслова як структурного компонента складеного іменного присудка у формі теперішнього/ майбутнього часу + *(не)хай*. Підмет виражений іменником у називному відмінку однини/множини або займенниковим іменником (*він/вона/воно/вони*) у називному відмінку третьої особи однини/множини. Це конструкції з іменним складеним присудком, що його компонентами є службове слово та предикативне ім'я. У ролі іменної частини в конструкціях структурних схем $N_1Vf_{des3sg/pl(cop)}Adj_{1/5}$, $N_1Vf_{des3sg/pl(cop)}Part_{1/5}$, $N_1Vf_{des3sg/pl(cop)}N_{1/5}$ виступають форми іменників, прикметників, дієприкметників у називному або орудному відмінку, у конструкціях структурної схеми $N_1Vf_{des3sg(cop)}N_{2,3...}$ – іменники в будь-якому непрямому відмінку з прийменником і без.

Варіативність відмінкових форм – родового й орудного – пов'язують з історичними процесами мовного розвитку: називний відмінок у складі присудка вважають первісним утворенням, а орудний предикативний відмінок – пізнішим, зумовленим необхідністю відмежувати форму одного присудка від іншого. «Оскільки орудний предикативний виник унаслідок перетворень орудного способу дії, він, природно, найтиповіший для напівповнозначних зв'язок виникнення і перетворення» [3, с. 153]. Давній орудний перетворення кваліфікують як особливу, генетично зумовлену синтаксичну одиницю, що є визначальною рисою української мови. Як зауважують учені, прикметники за своїм лексичним складом відрізняються від іменників, тому немає особливої потреби надавати їм іншої форми. Орудний предикативний, розвинувшись під впливом субстантивних конструкцій у прикметникових формах, не має такої переваги за більшості типів зв'язок. Таке твердження відносять як до ад'єктивних, так і до партиципних конструкцій [4, с. 59; 5, 158]. А от використання орудного відмінка для іменника – частини складеного присудка – вважають обо'вязковим [6, с. 29; 7, с. 58]. Називний відмінок іменника пов'язують зі стилістичним забарвленням предикативного поєднання, відчутним значенням умовності.

Оформлення складеного іменного присудка в бажальних конструкціях відбувається завдяки регулярній реалізації дієслова-зв'язки *бути*, його можуть заступати напівповнозначні дієслова *ставати, лишатися, доводитися* тощо. Дієслово-зв'язка відіграє головну роль у вираженні предикативності через недостатність формальних засобів її вираження в іменної частини присудка. Мовознавці, підтримуючи погляди О. О. Потебні, визначають службове дієслово-зв'язку *бути* як абстрактну (І. Р. Вихованець, Н. В. Гуйванюк, М. Ф. Кобилянська, І. І. Слинько). Ця дієслівна зв'язка, повністю втративши лексичне значення, слугує лише для вираження граматичного значення в структурі складеного іменного присудка. Іменна частина складеного присудка не має засобів вираження предикативних відношень, вона виражає лише його речове значення. Підмет координується з присудком за допомогою дієслова-зв'язки у формі роду, числа (за означення семантичного суб'єкта іменником) та особи (за означення семантичного суб'єкта займенниковим іменником). У разі орудного предикативного, а також у конструкціях структурної схеми $N_1Vf_{des3sg(cop)}N_{2,3...}$ координація не відбувається.

Бажальні конструкції структурних схем $N_1Vf_{des3sg/pl(cop)}Adj_{1/5}$, $N_1Vf_{des3sg/pl(cop)}Part_{1/5}$, $N_1Vf_{des3sg(cop)}N_{2,3...}$, $N_1Vf_{des3sg/pl(cop)}N_{1/5}$ відбивають відношення між неактивним суб'єктом (пасивним носієм ознаки) та предикативною ознакою, а саме якісною характеристикою, ознакою за родом діяльності, станом, локалізацією тощо, що більше корелює з бажальністю, ніж у разі бажальних конструкцій із активним суб'єктом. Семантико-граматична структура цих конструкцій більш органічно передає бажальне значення, відбиваючи його сутнісний характер: набуття бажаної ознаки не залежить від людських зусиль і не може бути, зокрема, спонукуваною. Хоча вони однаково претендують на вираження таких значень, як поступки, умови, припущення, невтручання, характеризації тощо, проте вони повністю нівелюють спонукальне. Тож такі бажальні конструкції є помірно марковані.

Бажальні конструкції структурної схеми $N_1Vf_{des3sg/pl(cop)}N_{1/5}$ мають за іменну частину складеного присудка іменник у формі називного або орудного відмінка й виражають бажану постійну ознаку чи якісну характеристику семантичного суб'єкта: ***Хай Господь буде розкіш твоя,*** *і Він сповнить тобі твого серця бажання!* (І. Огієнко).

Іменною частиною складеного присудка в бажальних конструкціях структурної схеми $N_1Vf_{des3sg(cop)}N_{2,3...}$ є некоординований іменник. Такі конструкції виражають бажану непостійну ознаку (рід діяльності, стан, локалізацію тощо) семантичного суб'єкта: − *Волимо Харитона!* ***Харитін нехай буде в нас за панотця!*** − *знов загуло з усіх боків* (І. Нечуй-Левицький); *Не держіть мене як дочку,* ***нехай я буду вам замість наньмички****: усяку роботу, що скажете, буду робити і не охну* (Г. Квітка-Основ'яненко); <...> ***нехай ваше життя буде між солодкими медами, між пахучими квітками*** (І. Нечуй-Левицький).

У бажальних конструкціях структурної схеми $N_1Vf_{des3sg/pl(cop)}Adj_{1/5}$ іменною частиною складеного присудка є прикметник. Його може заступати займенниковий прикметник *такий/мій.* Головні члени можуть бути як координовані у формі числа й відмінка, так і можуть мати заміну прикметникового називного відмінка на орудний. Такі конструкції виражають бажану якісну характеристику семантичного суб'єкта: «*Цілую твою жінку, дітей і внучаток,* ***нехай здорові ростуть та щасливі будуть****!*» (Т. Шевченко); ***Нехай же шляхи вам будуть рівні, люди привітні*** (І. Багряний); ***Нехай цей рік буде щедрим для Вас на цікаві плани та успіхи***; ***Нехай він росте веселим***; ***Нехай щасливим і радісним стане цей день і нехай стане він початком великого і світлого шляху*** (традиційні святкові привітання).

У бажальних конструкціях структурної схеми $N_1Vf_{des3sg/pl(cop)}Part_{1/5}$ позицію іменної частини складеного присудка займає дієприкметник. Такі конструкції виражають бажану якісну характеристику семантичного суб'єкта: ***Нехай він буде сповнений яскравими фарбами, приємними враженнями і радісними подіями****;*

− *То вона недобра, моя баба Ольга,* − *вирвалось у Володимира.*

− *Ні,* − *відповів князь Святослав,* − ***нехай прощена буде княгиня Ольга,*** *вона не винна, бо зробила так, як вимагали мужі ліпші, нарочиті, купці, бояри, вся Гора* (С. Скляренко).

Серед бажальних двоскладних конструкцій (з іменним складеним присудком) структурних схем $N_1Vf_{des3sg/pl(cop)}Adj_{1/5}$, $N_1Vf_{des3sg/pl(cop)}Part_{1/5}$, $N_1Vf_{des3sg(cop)}N_{2,3...}$, $N_1Vf_{des3sg/pl(cop)}N_{1/5}$ трапляються неповні реалізації із незаміщеною позицією дієслівної зв'язки: − Як помер наш батько, − ***нехай йому земля пером!*** − оставив нам дев'ять пар волів (Марко Вовчок); *Я зазнала ще того коваля Ляща і жінку його знала,* − ***нехай над обома земля пером!*** *Добрячі були люди покійнички!* (Марко Вовчок). Частіше відбувається структурна неповнота через випущення підмета, чому сприяє контекстуально-ситуативна достатність: *Оддала ту бумагу, що панотець мені дав, узяла гроші, подякувала та й до брата.* − *На,* − *кажу,* − *братику мій!* ***Нехай тобі на добре поживання будуть!*** (Марко Вовчок); <...> *вона преврати гнусообразную твою паню Солоху –* ***нехай здорова буде! –*** *замість ліпообразної панни Олени...* (Г. Квітка-Основ'яненко); − *А що, хлопці, раді з нового товариша? – Дуже раді!* ***Хай здоровий буде*** (А. Чайковський).

Бажальні конструкції структурної схеми $N_1Vf_{des1sg/pl}$ є граматичною реалізацією вихідної конструкції структурної схеми N_1Vf у синтаксичному ірреальному способі за допомогою зміненого дієслова-присудка у форму теперішнього/ майбутнього часу + *(не)хай*. Підмет виражений займенником *я*. Його позиція може бути незаміщена, що зумовлено граматичною повноцінністю дієслівної форми щодо означення семантичного суб'єкта. Названі конструкції є автореферентними, оскільки бажана ситуація в них орієнтована на виконання самим суб'єктом бажання. Вони виражають бажану активну або статичну/ ментальну дію.

Помітною є рідковживаність таких конструкцій у бажальному значенні, як і в спонукальному. Спонукальні конструкції із присудком, вираженим дієсловом у формі першої особи однини наказового способу, є оказіональним мовним утворенням. Це автоспонукальні конструкції, що виражають спонукання до дії, потенційним виконавцем якої є сам мовець. Для такого формально-синтаксичного типу конструкцій, що агенсом у них є перша особа, спонукання, взагалі, нехарактерне. Ситуація, що за неї мовець просить адресата бути посередником у спонуканні самого мовця, є не зовсім природною. Семантика таких конструкцій тяжіє до сфери бажальності, що суперечить вияву активної діяльності людини на шляху до здійснення чогось.

Неоднозначна семантика відповідної дієслівної форми зумовлює контроверсійність віднесення її до грамем наказового способу. Донедавна її розглядали в складі шестичленної способової парадигми, указуючи на периферійний характер: «аналітичні форми першої особи однини наказового способу здатні репрезентувати категорію спонукальності, хоча й посідають найвіддаленіше місце від центру в особовій парадигмі наказового способу і кваліфікуються як форми з найслабкішою спонукальністю» [8, с. 66]. Новітнє бачення способової парадигми позначене обережністю щодо кваліфікації аналізованої форми. Автори «Граматики сучасної української мови, 2007» [9] вказують на існування в мовознавстві традиційного погляду на проблему, згідно з якою способова парадигма є п'ятичленною, що з неї вилучена названа грамема, згадуючи про відомі міркування щодо віднесення її до наказового способу. Тож аналізовану дієслівну форму правомірно вважати більше виразником бажального значення, ніж спонукального:

− *Хай живе перемога! І мир!*

− ***Хай живемо ми!***

− ***Хай живу трохи і я, Іван Орлюк, сержант*** (О. Довженко); *Матусенько, ріднесенька, рибочко, голубочко, перепілочко! Не зопиняй же мене. Я ж собі ще молода;* ***нехай же я погуляю****, як*

та птичка на волі під небесами літає (Г. Квітка-Основ'яненко); *Господи! <...>* ***Нехай я живу так****, щоб у тобі зійти на небо. Амінь* (М. Ярема).

Бажальні конструкції структурних схем $N_1Vf_{des1sg/pl(cop)}Adj_{1/5}$, $N_1Vf_{des1sg/pl(cop)}Part_{1/5}$, $N_1Vf_{des1sg(cop)}N_{2,3...}$ являють собою видозмінені конструкції структурних схем N_1Adj_1, N_1Part_1, $N_1N_{2,3...}$ за формою синтаксичного ірреального способу, організація якого відбувається за допомогою службового дієслова як структурного компонента складеного присудка у формі теперішнього/майбутнього часу + *(не)хай*. Підмет виражений займенником *я*. Це конструкції з іменним складеним присудком, що його компонентами є службове слово та предикативне ім'я. За іменну частину правлять форми прикметників, прислівників, дієприкметників у називному або орудному відмінку. Оформлення складеного присудка відбувається аналогічно з бажальними конструкціями структурних схем $N_1Vf_{des3sg/pl(cop)}Adj_{1/5}$, $N_1Vf_{des3sg/pl(cop)}Part_{1/5}$, $N_1Vf_{des3sg(cop)}N_{2,3,...}$, $N_1Vf_{des3sg/pl(cop)}N_{1/5}$ [11].

Бажальні конструкції структурних схем $N_1Vf_{des1sg/pl(cop)}Adj_{1/5}$, $N_1Vf_{des1sg/pl(cop)}Part_{1/5}$, $N_1Vf_{des1sg(cop)}N_{2,3...}$ виражають бажану ознаку суб'єкта мовлення, що органічніше інтегрується в зміст бажального значення, ніж бажана дія. Бажальний сенс здебільшого отримує непідвладна людській волі ситуація, ніж та, що нею він може керувати, активно діючи. Тому такі конструкції є звичними для сприйняття й традиційного уявлення про автопобажання.

Бажальні конструкції структурних схем $N_1Vf_{des1sg/pl(cop)}Adj$, $N_1Vf_{des1sg/pl(cop)}Part_{1/5}$ виражають бажану якісну характеристику семантичного суб'єкта − суб'єкта мовлення: *А Наталка благала:* ***Тату! Нехай я буду щасливою!*** *Може ж, я буду щасливою!.. – І враз рішуче, з докором, хоч і крізь сльози: − Я не переступила вашої волі, в мене ваше серце, ви його мені дали таке, − то й хай же Бог буде суддею <...>* ***Але нехай ми будем щасливі, тату!*** (І. Багряний); ***Нехай я буду з Тобою розп'ятий****, а не спасаю своє життя для себе самого* (М. Ярема).

Семантика структурної схеми $N_1Vf_{des1sg(cop)}N_{2,3...}$ – позначення бажаної непостійної ознаки (роду діяльності, стану, локалізації тощо) щодо семантичного суб'єкта: *Не держіть мене як дочку,* ***нехай я буду вам замість наньмички****: усяку роботу, що скажете, буду робити і не охну* (Г. Квітка-Основ'яненко).

Висновки і перспективи. Структурна організація бажальних двоскладних речень презентована формально-граматичними типами конструкцій таких структурних схем: $N_1Vf_{des3sg/pl}$, $N_1Vf_{des1sg/pl}$; $N_1Vf_{des3sg/pl}N_{1/5}$, $N_1Vf_{des3sg/pl(cop)}Adj_{1/5}$, $N_1Vf_{des3sg/pl(cop)}Part_{1/5}$, $N_1Vf_{des3sg(cop)}N_{2,3...}$, $N_1Vf_{des1sg/pl(cop)}Adj_{1/5}$, $N_1Vf_{des1sg/pl(cop)}Part_{1/5}$, $N_1Vf_{des1sg(cop)}N_{2,3...}$

Структурні схеми $N_1Vf_{des3sg/pl}$, $N_1Vf_{des1sg/pl}$, $N_1Vf_{des3sg/pl(cop)}Adj_{1/5}$, $N_1Vf_{des3sg/pl(cop)}Part_{1/5}$, $N_1Vf_{des3sg(cop)}N_{2,3...}$, $N_1Vf_{des3sg/pl(cop)}N_{1/5}$, Vf_{des3sg} бажальних конструкцій відбивають граматичну реалізацію вихідних структурних схем N_1Vf, N_1Adj, N_1Part, $N_1N_{2,3...}$, N_1N_1, Vf_{3sg} у формі синтаксичного ірреального способу, організаційним центром якого виступає дієслово-присудок або дієслівна зв'язка в теперішньому/майбутньому часі + *(не)хай*. Організовані на базі вихідних схем Adv, $Vf_{des3sg}N_{2(neg)}$, $Adv_{quant}N_2$, конструкції $Vf_{des3sg(cop)}Adv$, $Vf_{des3sg(cop)(neg)}N_2$, $Adv_{quant}Vf_{des3sg(cop)}N_2$ мають за конститутивний центр службове дієслово як структурний компонент складеного присудка у формі майбутнього часу + *(не)хай*.

Бажальні двоскладні речення як модально орієнтовані конструкції є граматично маркованими, проте не всі з них позначені однаковим ступенем граматичного маркування (одні з них помірно марковані, інші – слабо марковані), що пов'язано з полісемантичністю граматичної форми присудка. Автореферентні бажальні конструкції є граматично маркованими, конструкції $N_1Vf_{des3sg/pl}$ − слабо марковані, конструкції $N_1Vf_{des3sg/pl(cop)}Adj_{1/5}$, $N_1Vf_{des3sg/pl(cop)}Part_{1/5}$, $N_1Vf_{des3sg(cop)}N_{2,3...}$, $N_1Vf_{des3sg/pl}N_{1/5}$ − помірно марковані, контекстуально / ситуативно зумовлені.

Перспективним видається дослідження інших синтаксично-структурних типів у плані модальної орієнтованості.

Література:

1. Умрихіна Л. В. Спонукальність і бажальність: проблема розрізнення волітивних значень. *International scientific and practical conference «Philological sciences, intercultural communication and translation studies: theoretical and practical aspects» : conference proceedings, February 26–27, 2021*. Vol.1. Venice : Izdeivnieciba «Baltija Publishing», 2021. pp. 67−69.
2. Умрихіна Л. В. Автопобажальні конструкції у сучасній українській мові. *International scientific and practical conference «Philological sciences and translation studies: European potential» : conference proceedings, July 9−10, 2021.* Wloclawek: «Baltija Publishing», 2021. pp. 38−41.
3. Слинько І. І., Гуйванюк Н. В., Кобилянська М. Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. Київ: Вища школа, 1994. 670 с.
4. Вихованець І. Р. Називний, орудний і знахідний відмінки у функції присудка. *Українська мова і література в школі,* 1973. № 8. С. 23–33.
5. Слинько І. І., Гуйванюк Н. В., Кобилянська М. Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. Київ: Вища школа, 1994. 670 с.
6. Вихованець І. Р. Називний, орудний і знахідний відмінки у функції присудка. *Українська мова і література в школі,* 1973. № 8. С. 23–33.
7. Ковбаса Н. Л. Форми називного та орудного відмінків у ролі іменної частини складеного присудка. *Питання мовної культури*, 1969. Вип. 4. С. 55–62.
8. Городенська К. Г. Семантична структура імперативa. *Актуальні проблеми граматики* : зб. наук. пр. Кіровоград: Кіровоградський педагогічний інститут ім. В. К. Винниченка, 1996. Вип. 1. С. 63−68.
9. Вихованець І. Р., Городенська К. Г., Загнітко А. П., Соколова О. С. Граматика сучасної української мови. Морфологія. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. 752 с.

Umrykhina L. Structural-syntaxic typology of desirative two-syllable sentences

Summary. The article offers an analysis of the formal-grammatical organization of two-component sentences with a desiderative modal meaning. The repertoire of the main structural-semantic types of two-component desiderative constructions and their structural schemes is presented. The nature of the semantic relations between the constituents of the predicative center in each of the identified types is indicated. The emphasis is placed on the significant form-forming components of the declared constructions, and paradigm-forming features of structuring are revealed. Attention is paid to the nature of the design of the completeness of the predicative basis in the process of paradigm formation. The problematic nature of the formal expression of the desiderative meaning regardless of contextual features is indicated. The most relevant semantic properties of the structural types of desiderative two-component constructions are described in view of their functional potential. The variability of the formal features of the constitutive components in the structuring of individual

types of two-component desiderative constructions is revealed. A corresponding historical commentary is given to the described linguistic phenomena. Attention is paid to the different degrees of grammatical marking in the structure of desiderative constructions.

The proposed investigation demonstrates a fragment of a systemic typological analysis of modally oriented constructions based on a functional-semantic approach, which allows us to identify and describe the patterns of functioning of certain grammatical units in accordance with the semantic specificity, to determine the main actualizers of the modal content of constructions, to characterize specialized means of verbalization, mechanisms of formation of modal meanings, etc. The observations made open up prospects for a comprehensive study of predicative units based on the relationship between structural-syntactic and semantic-syntactic approaches.

Key words: desiderative modal meaning, desiderative construction, syntactic mode, structural scheme, predicative center, constitutive basis.

Дата першого надходження статті до видання: 23.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 19.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

УДК 811.161.2'38
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.38

Чернявська С. М.,
кандидат історичних наук, доцент,
завідувачка кафедри української мови
Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»
https://orcid.org/0000-0002-9438-6965

Заверющенко М. П.,
старший викладач кафедри української мови
Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»
https://orcid.org/0000-0003-2364-7299

Дяченко О. В.,
викладач кафедри української мови
Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»
https://orcid.org/0000-0003-1749-5305

НАУКОВИЙ СТИЛЬ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: СТРУКТУРНІ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ

Анотація. Статтю присвячено комплексному аналізу наукового стилю сучасної української мови в аспекті його структурних і функціональних особливостей та виявленню провідних тенденцій розвитку в умовах трансформації сучасної наукової комунікації. У статті проаналізовано теоретичні засади дослідження наукового стилю в системі функціональних стилів української літературної мови, уточнено його місце та роль у забезпеченні наукового пізнання та професійного мовлення. Систематизовано основні підходи до розуміння наукового стилю як самостійного та динамічного мовного утворення, що поєднує нормативність і варіативність залежно від жанрових, галузевих та комунікативних чинників. Розкрито структурну організацію наукового тексту, охарактеризовано його композиційні моделі, логіко-смислові принципи та мовні параметри, доведено їхню взаємозумовленість і роль у забезпеченні цілісності, логічності та доказовості наукового викладу. Проаналізовано функціональні особливості наукового стилю, зокрема пізнавальну, інформативну та комунікативну функції, показано специфіку їх реалізації в сучасному українському науковому дискурсі з урахуванням галузевої диференціації. Особливу увагу зосереджено на тенденціях розвитку наукового стилю, що полягають в оновленні жанрових моделей, посилення адресності, структурної прозорості та метатекстової організації наукових текстів. У результаті дослідження доведено, що сучасний науковий стиль української мови характеризується динамічним розвитком і здатністю змінюватися у відповідності до нових вимог наукової комунікації без втрати базових стильових ознак – логічності, об'єктивності, точності та наукової аргументованості. Встановлено, сучасний науковий текст дедалі частіше зорієнтований не тільки на фіксацію результатів дослідження, але й на оптимізацію процесу їх сприйняття адресатом, що зумовлює активізацію пояснювальних, уточнювальних та метатекстових засобів, а також більш чітке структурування викладу. Обґрунтовано, що дотримання усталених мовностилістичних норм поєднується з поступовим розширенням стильових можливостей наукового викладу, що сприяє підвищенню його комунікативної ефективності без порушення принципів науковості.

Ключові слова: науковий стиль, сучасна українська мова, науковий текст, структурна організація, функціональні особливості, науковий дискурс, тенденції розвитку.

Постановка проблеми. Необхідність дослідження наукового стилю зумовлена нагальною потребою у виявленні чітких закономірностей організації наукового тексту, співвідношення мовних засобів і позамовних чинників, а також специфіки функціонування наукового стилю в умовах інтенсивного розвитку науки, технологій та зв'язків між різними науковими дисциплінами. Структурні та функціональні особливості наукового стилю визначають форму подання знань, способи наукового мислення, аргументації та інтерпретації результатів досліджень, що робить цю наукову проблематику важливою для теорії функціональних стилів та практики наукової комунікації.

Актуальність дослідження наукового стилю сучасної української мови зумовлюється насамперед змінами в соціальному, культурному та науковому просторах України, розширенням сфер використання української мови як мови науки, освіти та міжнародної комунікації. Сучасний науковий дискурс активно реагує на процеси глобалізації, цифровізації та стандартизації наукового знання, що відбивається у трансформації жанрових моделей, синтаксичних конструкцій, термінологічної бази та засобів логічної організації тексту. В умовах утвердження української мови як головної мови наукового спілкування особливого значення набуває аналіз її стилістичних ресурсів, здатних забезпечити точність, об'єктивність, логічну послідовність і доказовість викладу, а також відповідність міжнародним академічним вимогам.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика наукового стилю сучасної української мови має ґрунтовну традицію вітчизняних досліджень і активно розвивається в новітніх лінгвістичних працях, що зумовлено змінами умов наукової комунікації та розширенням функціональних можливостей української мови. Теоретичні засади вивчення наукового стилю було закладено у фундаментальній праці О. Коваль, у якій

науковий текст розглянуто як цілісну структурно-семантичну організацію з чітко окресленими композиційними та мовними ознаками [1]. Ідеї системності, логічної впорядкованості та стандартизованості наукового викладу, сформульовані в цій праці, залишаються методологічно значущими й для сучасних досліджень.

Подальший розвиток концепції наукового стилю пов'язаний із працями, що зосереджуються на культурі наукової мови та нормативних засадах наукового мовлення. У цьому контексті важливе місце посідають дослідження О. Семеног, М. Гінзбурга, М. Баган, а також навчально-методичні напрацювання С. Ревуцької, Д. Шапрана та В. Зінченка, у яких основну увагу приділено мовній правильності, точності терміновживання, логічності та стилістичній доцільності засобів наукового викладу [2; 3; 4]. У цих працях науковий стиль розглядається одночасно і як функціонально-стилістична категорія, і як складова загальної мовної культури науковця, що має особливе значення в умовах професійної підготовки здобувачів вищої освіти.

Окремий пласт досліджень становлять роботи, присвячені текстовій організації та типології наукового тексту. У працях О. Юмачікової, І. Чепіги, К. Паршака науковий текст аналізується як об'єкт лінгвістичного дослідження з урахуванням його логіко-смислової структури, типів мовлення, зокрема тексту-міркування та тексту-доказу, а також специфіки аргументації й способів подання наукового знання [5; 6; 7]. У цьому ж руслі виконано дослідження І. Хом'як і С. Щербини, у якому науковий стиль розглядається в системі функціонально-стильової диференціації літературної мови, що дає змогу простежити його взаємозв'язки з іншими стилями та визначити його системоутворювальні ознаки [8; 9].

Значну увагу в сучасних лінгвістичних розвідках приділено аналізу мовних засобів наукового стилю. Так, С. Богдан досліджено семантичну визначеність вставних одиниць у науковому тексті [10], а Н. Іщенко та В. Ліпінською окреслено лексико-граматичні домінанти, що забезпечують точність, абстрактність і безособовість наукового викладу [11]. Питання стильових особливостей науково-технічного мовлення висвітлено в роботі Ю. Соболь, що розширює уявлення про галузеву варіативність наукового стилю та його адаптацію до специфіки фахової комунікації [12].

Актуальні тенденції розвитку наукового стилю відображено в новітніх публікаціях, зокрема у працях Н. Тільняк, С. Чересюк, Т. Коробко, О. Дзинглюк, Я. Дем'ян, О. Постоєвої, О. Патієвич, О. Горошкіної та Т. Грубої [13; 14; 15; 16; 17]. У цих дослідженнях науковий стиль розглядається в контексті професійного спілкування, міждисциплінарних і галузевих досліджень, а також практики навчання академічного письма. Автори звертають увагу на жанрову диференціацію наукових текстів, трансформацію традиційних стильових ознак під впливом сучасних комунікативних потреб і необхідність поєднання нормативності з функціональною доцільністю.

Отже, аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує широке коло інтересів науковців у контексті вивчення наукового стилю сучасної української мови та накопичення значного теоретичного й прикладного доробку. Однак необхідно констатувати розрізненість окремих аспектів аналізу, різний ступінь уваги до структурних і функціональних параметрів наукового тексту. Недостатньо комплексно описано взаємодію структурних рівнів наукового тексту з його функціональним навантаженням у сучасних умовах, потребує уточнення роль індивідуально-авторського чинника в межах нормативно зорієнтованого стилю, а також вплив нових комунікативних форматів на традиційні стильові ознаки наукової мови. Не до кінця з'ясованими залишаються й процеси оновлення мовних засобів наукового стилю та межі допустимої варіативності в ньому. Окреслені причини зумовлюють необхідність подальшого поглибленого вивчення структурних і функціональних особливостей наукового стилю сучасної української мови як важливої складової національної мовної культури та наукової традиції.

Мета статті – здійснити комплексний аналіз наукового стилю сучасної української мови з урахуванням його теоретичних засад, структурної організації наукового тексту та функціональних особливостей, а також виявити основні тенденції його розвитку в умовах сучасного наукового та комунікативного простору.

Виклад основного матеріалу. Теоретичні засади дослідження наукового стилю в системі функціональних стилів сучасної української мови ґрунтуються на розумінні мови як ієрархічної та функціонально диференційованої системи, у межах якої кожен стиль виконує специфічні комунікативні завдання та реалізує відповідний тип мовленнєвої діяльності. Науковий стиль традиційно розглядається як один із провідних функціональних стилів літературної мови, призначений для обслуговування сфери наукового пізнання, фіксації, інтерпретації та оприлюднення результатів дослідницької діяльності. Його виокремлення зумовлене особливостями мислення, логікою викладу та специфікою мовних засобів, що забезпечують точність, однозначність і об'єктивність наукового повідомлення.

У сучасній стилістиці науковий стиль трактується як розгалужена мережа взаємопов'язаних мовних компонентів, що формують нормативну модель наукового тексту. Як зазначає І. Хом'як, науковий стиль є самостійним об'єктом стилістичного аналізу, оскільки поєднує усталені мовні норми з варіативністю, зумовленою жанровими, галузевими та індивідуально-авторськими особливостями. У межах функціонально-стильової диференціації української літературної мови він протиставляється іншим стилям за характером комунікативної настанови, типом адресата та виразним переважанням пізнавальної функції, що визначає його логіко-раціональну спрямованість [8].

Важливим теоретичним підґрунтям вивчення наукового стилю є поняття тексту як основної одиниці мовленнєвої реалізації стилю. У цьому контексті слушними є ідеї К. Паршака, який розглядає текст як складне лінгвістичне утворення, що поєднує структурні, семантичні та прагматичні характеристики. Науковий текст виступає результатом цілеспрямованої інтелектуальної діяльності, у якому мовні засоби підпорядковані логіці наукового мислення та вимогам доказовості. Саме текстоцентричний підхід дає змогу комплексно аналізувати науковий стиль, враховуючи як мовну форму, так і комунікативну мету і контекст [5].

Теоретичні засади дослідження наукового стилю також пов'язані з проблемою культури наукової мови, що передбачає дотримання мовних норм, стилістичної доречності та комунікативної ефективності. На думку Я. Дем'яна, культура української наукової охоплює питання взаємодії мови й наукового знання, формування термінологічних систем і мовної компе-

тентності дослідника [14]. Подібний підхід простежується також у змісті викладу С. Ревуцької, Д. Шапрана та В. Зінченка. Цими дослідниками науковий стиль розглядається як нормативно зорієнтована форма професійного мовлення, що потребує свідомого володіння мовними засобами та принципами організації наукового викладу [18].

Суттєвим теоретичним аспектом є визначення місця наукового стилю в загальній системі стильової диференціації сучасних літературних мов. С. Щербина наголошує, що науковий стиль функціонує в тісному взаємозв'язку з іншими стилями, зокрема офіційно-діловим і публіцистичним, проте зберігає власні системоутворювальні ознаки, серед яких переважають абстрактність, логічна послідовність, стандартизованість і нейтральність викладу. Дане положення дозволяє розглядати науковий стиль не як замкнену систему, а як динамічне явище, що реагує на зміни в науковій та суспільній комунікації [9].

Структурна організація наукового тексту є одним із ключових параметрів наукового стилю, оскільки саме вона забезпечує логічну впорядкованість викладу, послідовність розгортання думки та зрозумілість наукового повідомлення для адресата. По суті науковий текст – це цілісне комунікативне утворення, у якому композиційні, логіко-смислові та мовні компоненти перебувають у тісній взаємодії та підпорядковуються загальній меті пізнавальної діяльності. Традиційне уявлення про структуру наукового тексту, сформульоване ще в праці О. Коваль [1], ґрунтується на принципі чіткої композиційної організації, що передбачає наявність усталених структурних частин і внутрішню ієрархію змістових компонентів, які забезпечують системність та завершеність наукового викладу.

Композиційна структура наукового тексту визначається жанровою специфікою та комунікативною настановою автора, проте в усіх жанрових різновидах простежується прагнення до логічної впорядкованості та смислової завершеності. Ці характеристики тексту реалізується на основі послідовного розгортання основних елементів наукового повідомлення – від постановки проблеми до аргументованого викладу результатів і узагальнень. Як зазначає О. Патієвич, жанрово-структурні характеристики наукових текстів відіграють важливу роль у формуванні навичок академічного письма, оскільки саме вони задають модель організації наукового мислення та його мовного втілення. Композиційна чіткість сприяє кращому сприйняттю інформації та підвищує переконливість наукового викладу [15].

Логіко-смислова організація наукового тексту ґрунтується на переважанні причинно-наслідкових зв'язків, послідовності аргументації та доказовості висловлюваних положень. У цьому контексті особливого значення набувають типи мовлення, характерні для наукового стилю, насамперед текст-міркування та текст-доказ, які детально описані в працях І. Чепіги [6]. Саме за допомогою цих типів реалізується основна функція наукового тексту – обґрунтування істинності певних тверджень і представлення результатів дослідження як логічно вивіреної системи знань. Логіко-смислова зв'язність забезпечується також за допомогою спеціальних засобів текстової когезії, що сприяють послідовному розгортанню наукової думки.

Мовні параметри структурної організації наукового тексту виявляються на лексичному, граматичному та синтаксичному рівнях. Для наукового стилю характерне використання термінологічної лексики, абстрактних та узагальнених іменників, нейтральних за емоційним забарвленням мовних одиниць, що забезпечують точність й однозначність викладу. Результати дослідження Н. Іщенко та В. Ліпінської дозволяють констатувати, що лексико-граматичні домінанти наукового тексту формують його безособовий і об'єктивований характер, сприяючи відмову автора від суб'єктивної оцінки [11]. Важливу роль у структурній організації тексту відіграють також вставні одиниці, які, за спостереженнями С. Богдан, виконують функцію логічних маркерів і допомагають структурувати наукове повідомлення, уточнювати послідовність міркувань та характер зв'язків між частинами тексту [10].

Синтаксична організація наукового тексту відзначається складністю та розгалуженістю, що зумовлено необхідністю точно передавати логічні відношення між поняттями. Переважання складних речень, конструкцій із відокремленими членами, пасивних форм та безособових структур відповідає вимогам узагальненості й логічної строгості наукового викладу. Узгодженість мовних засобів із композиційною та логіко-смисловою структурою тексту забезпечує його цілісність і функціональну ефективність, що підкреслюється М. Гінзбург, яка робить особливий акцент на стандартизованості та регламентованості мовних форм у науковому стилі.

Функціональні особливості наукового стилю визначаються його основним призначенням – обслуговувати сферу наукового пізнання та забезпечувати ефективну комунікацію між учасниками наукового дискурсу. У системі функціональних стилів сучасної української мови науковий стиль виконує передусім пізнавальну та інформативну функції, що зумовлює його орієнтацію на точну передачу знань, обґрунтування теоретичних положень та представлення результатів досліджень у логічно впорядкованій формі. Як наголошує І. Хом'як вихід на перший план саме інтелектуально-раціонального базису є визначальною рисою наукового стилю, яка відмежовує його від інших різновидів літературної мови та зумовлює специфіку добору мовних засобів [8].

Важливою функціональною ознакою наукового стилю є об'єктивність викладу, що виявляється у прагненні мінімізувати суб'єктивно-оцінні компоненти та зосередитися на фактах, закономірностях і причинно-наслідкових зв'язках. Ця функція реалізується шляхом використання безособових і пасивних конструкцій, узагальнених форм вираження думки, а також чітко структурованої аргументації. У працях О. Семеног і М. Баган підкреслюється, що культура наукової української мови передбачає свідоме дотримання принципів логічності, точності й нейтральності, які є необхідними умовами об'єктивного наукового викладу [2; 4].

Комунікативна функція наукового стилю полягає в забезпеченні взаєморозуміння між науковцями, що передбачає орієнтацію на підготовленого адресата та використання спільного термінологічного апарату. У сучасному українському науковому дискурсі ця функція реалізується за допомогою стандартизованих жанрових форм, усталених мовних кліше та чітко регламентованих способів подання інформації. У той же час, як зауважують Н. Тільняк, С. Чересюк, Т. Коробко та О. Дзинглюк, у професійному спілкуванні науковий стиль дедалі частіше поєднує традиційну нормативність із прагненням до більшої комунікативної ефективності, що виявляється в посиленні пояснювальних елементів та більш чіткій орієнтації на адресата [17].

Функціональні особливості наукового стилю мають також галузеву специфіку, що проявляється у варіативності мовних засобів залежно від предметної сфери дослідження. Так, у науково-технічному та економічному дискурсах, про що свідчать дослідження Ю. Соболь і О. Постоєвої, на перший план виходить функція точного опису процесів, моделей і кількісних показників, що зумовлює активне використання термінології, номінативних конструкцій і формалізованих мовних структур [12; 16]. У свою чергу в гуманітарних науках функціональне навантаження наукового стилю розширюється за рахунок інтерпретаційної функції, пов'язаної з аналізом і тлумаченням складних соціально-культурних явищ.

У сучасному українському науковому дискурсі функціональні особливості наукового стилю характеризуються вираженою трансформацією традиційних стильових ознак, а саме: посилення структурної прозорості тексту, прагнення до чіткішої експлікації наукової новизни та аргументації, більш активне використання метатекстових засобів для керування сприйняттям інформації. Однією з провідних тенденцій є посилення комунікативної спрямованості наукового тексту, що виявляється в прагненні зробити виклад більш прозорим та доступним для адресата. У сучасному науковому дискурсі зростає роль пояснювальних компонентів, метатекстових елементів та більш чіткого структурування матеріалу. Як зазначає О. Юмачікова, науковий гуманітарний текст у сучасній типології текстових одиниць дедалі частіше поєднує риси традиційного академічного викладу з елементами дискурсивної гнучкості, зумовленої орієнтацією на читача та комунікативну ситуацію [7]. У той же час основні функції наукового стилю (пізнавальна, інформативна та комунікативна) зберігають свою провідну роль, забезпечуючи стабільність і спадкоємність наукової мовної традиції.

Науковий стиль дедалі більше функціонує в умовах відкритого інформаційного простору, що впливає на його структурні й мовностилістичні параметри та сприяє формуванню нових тенденцій у поданні наукового знання. У цих умовах зберігається спадкоємність базових стильових ознак, однак водночас спостерігається їх поступова адаптація до нових вимог наукової комунікації.

Суттєвий вплив на розвиток наукового стилю має й процес утвердження української мови як повноцінної мови науки в умовах глобалізації. Це зумовлює активну нормотворчу діяльність, упорядкування термінології та вироблення єдиних стандартів академічного письма українською мовою. Водночас відчутним є вплив іншомовних наукових традицій, передусім англомовної, що проявляється у зміні жанрових моделей, способів подання результатів досліджень і структурної організації тексту. У цьому контексті важливим завданням залишається збереження національної мовностилістичної специфіки наукового стилю при одночасній інтеграції в міжнародний науковий простір.

Висновок. Отже, теоретичні засади дослідження наукового стилю сучасної української мови формуються на перетині функціональної стилістики, теорії тексту та культури мовлення. Вони забезпечують методологічну основу для аналізу структурних і функціональних характеристик наукового стилю, визначення його місця в системі літературної мови та усвідомлення закономірностей його розвитку в сучасних комунікативних умовах. Структурна організація наукового тексту в сучасній українській мові є результатом взаємодії композиційних моделей, логіко-смислових принципів та мовних параметрів, які спільно формують нормативний зразок наукового викладу. Вона забезпечує чіткість, послідовність і доказовість наукового повідомлення, створюючи умови для ефективної реалізації пізнавальної функції наукового стилю та його комунікативної відповідності в сучасному науковому дискурсі. Функціональні особливості наукового стилю сучасної української мови визначають його здатність ефективно виконувати завдання наукової комунікації в різних галузях знання. Їх реалізація в сучасному науковому дискурсі відбувається на основі поєднання нормативності, об'єктивності та комунікативної доцільності, що свідчить про динамічний характер наукового стилю та його адаптацію до нових умов функціонування.

Тенденції розвитку наукового стилю сучасної української мови дозволяють констатувати його динамічний і відкритий характер, здатність змінюватися під впливом нових комунікативних умов без втрати основних функціонально-стильових ознак. Зокрема, можна відзначити, що відбувається оновлення мовних та структурних засобів наукового викладу при одночасному збереженні фундаментальних принципів науковості, логічності та об'єктивності як визначальних характеристик українського наукового дискурсу.

Література:

1. Коваль О. П. Науковий стиль сучасної української літературної мови : структура наукового тексту. Київ : Вид-во Київського університету, 1970. 360 с. URL: https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000019893 (дата звернення: 25.01.2026).
2. Баган М. П. Культура української наукової мови : посібник для самостійної роботи студентів. Київ : Видавничий центр КНЛУ, 2022. 48 с. URL: http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/787878787/2942/Методичка%20з%20культури%20української%20наукової%20мови%202022%20_1_.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 25.01.2026).
3. Гінзбург М. Д. Десять відомих правил українського ділового та наукового стилю, зведені в систему. *Стандартизація, сертифікація, якість.* 2004. №2. С. 22–28.
4. Семеног О. М. Культура наукової української мови : навч. посібник. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 216 с. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nas/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=EC&P21DBN=EC&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=A=&S21COLORTERMS=1&S21STR=%D0%A1%D0%B5%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%BE%D0%B3%20%D0%9E%24 (дата звернення: 25.01.2026).
5. Паршак К. Д. Текст як об'єкт лінгвістичного дослідження. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 10: проблеми граматики і лексикології української мови*. 2014. Вип. 11. С. 196–199. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Nchnpu_10_2014_11_46 (дата звернення: 25.01.2026).
6. Чепіга І. П. Мовленнєві особливості наукового тексту: текст-міркування, текст-доказ. *Лінгвістичні студії*. 2002. Вип. 10. С. 157–161.

7. Юмачікова О. М. Науковий гуманітарний текст у типології текстових одиниць. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: філологія. журналістика*. 2022. Т. 33 (72). No 2. Ч. 1. С. 265–270. DOI: https://doi.org/10.32838/2710-4656/2022.2-1/45
8. Хом'як І. М. Науковий стиль як об'єкт вивчення стилістики. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*. 2011. Т. 1. № 60. С. 54–59. URL: https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/view/3666 (дата звернення: 25.01.2026).
9. Щербина С. М. Науковий стиль у системі стильової диференціації сучасних літературних мов. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 9: сучасні тенденції розвитку мов*. 2018. Вип. 16. С. 261–268. URL: https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/687ec2cf-b28a-4faa-b43e-fdbaa8edac01/content (дата звернення: 25.01.2026).
10. Богдан С. К. Семантична визначеність вставних одиниць у науковому тексті. *Українське мовознавство*. 1988. Вип. 15. С. 124–129.
11. Іщенко Н. Г., Ліпінська В. В. Лексико-граматичні домінанти наукового тексту. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Серія: Філологія. педагогіка*. 2013. Вип. 1. С. 32–42. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vntufil_2013_1_6. (дата звернення: 25.01.2026).
12. Соболь Ю. О. Стильові особливості науково-технічної мови і мовлення. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: філологічна*. 2009. Вип. 11. P. 358–362. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Nznuoaf_2009_11_63 (дата звернення: 25.01.2026).
13. Горошкіна О., Груба Т. Українська наукова мова: теорія і практика : навчально-методичний посібник. Суми : Університетська книга, 2023, 108 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/736978/1/Груба_Укр_наук%20мова%20репозитарій.pdf (дата звернення: 25.01.2026).
14. Дем'ян Я. Культура української наукової мови як наукова проблема. *Молодь і ринок*. 2023. № 3 (211). С. 108–112. DOI: https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.277510
15. Патієвич О. Жанрово-структурні та лінгвостилістичні характеристики текстів наукового стилю у практиці навчання студентів магістратури наукового писемного мовлення. *Молодь і ринок*. 2015. № 6. С. 67–72. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2015_6_16 (дата звернення: 25.01.2026).
16. Постоєва О. Г. Економічні дослідження: особливості реалізації наукового стилю. *Вісник післядипломної освіти: збірник наукових праць. Серія «Соціальні та поведінкові науки; управління та адміністрування»*. 2025. Вип. 33(62). С. 259–274. DOI: https://doi.org/10.58442/3041-1858-2025-33(62)-259-274
17. Тільняк Н., Чересюк С., Коробко Т., Дзинглюк О. Науковий стиль і його засоби у професійному спілкуванні. *Вісник науки та освіти*. 2024. № 7(25). С. 1093–1104. DOI: https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-7(25)-1093-1104
18. Ревуцька С. К., Шапран Д. П., Зінченко В. М. Наукова українська мова: конспект лекцій. Кривий Ріг : ДонНУЕТ, 2020. 119 с. URL: http://elibrary.donnuet.edu.ua/2063/1/2020_KL_Revutska%2C%20Zinchenko_NUM.pdf (дата звернення: 25.01.2026).

Cherniavska S., Zaveriushchenko M., Dyachenko O. Scientific style of the modern Ukrainian language: structural and functional features

Summary. The article is devoted to a comprehensive analysis of the scientific style of the modern Ukrainian language in terms of its structural and functional features and the identification of leading development trends in the context of the transformation of modern scientific communication. The article analyzes the theoretical principles of the study of the scientific style in the system of functional styles of the Ukrainian literary language, specifies its place and role in ensuring scientific knowledge and professional speech. The main approaches to understanding the scientific style as an independent and dynamic linguistic formation that combines normativity and variability depending on genre, industry and communicative factors are systematized. The structural organization of the scientific text is revealed, its compositional models, logical-semantic principles and language parameters are characterized, their interdependence and role in ensuring the integrity, logic and demonstrability of the scientific presentation are proven. The functional features of the scientific style are analyzed, in particular the cognitive, informative and communicative functions, the specifics of their implementation in modern Ukrainian scientific discourse are shown, taking into account industry differentiation. Particular attention is paid to the trends in the development of the scientific style, which consist in updating genre models, increasing the targeting, structural transparency and metatextual organization of scientific texts. As a result of the study, it is proven that the modern scientific style of the Ukrainian language is characterized by dynamic development and the ability to change in accordance with the new requirements of scientific communication without losing the basic style features – logic, objectivity, accuracy and scientific reasoning. It has been established that modern scientific text is increasingly focused not only on recording the results of research, but also on optimizing the process of their perception by the addressee, which leads to the activation of explanatory, clarifying and metatextual means, as well as a clearer structuring of the presentation. It is substantiated that compliance with established linguistic and stylistic norms is combined with a gradual expansion of the stylistic possibilities of scientific presentation, which contributes to increasing its communicative effectiveness without violating the principles of scientificity.

Key words: scientific style, modern Ukrainian language, scientific text, structural organization, functional features, scientific discourse, development trends.

Дата першого надходження статті до видання: 24.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 18.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

UDC 811.111'373.2:316.42
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.39

Chetverikova O. R.,
PhD in Philology,
Associate Professor at the Department of English Philology and World Literature
Izmail State University of Humanities
https://orcid.org/0000-0001-9619-170X

LINGUISTIC VARAIBILITY OF ENGLISH PROPER NAMES IN THE EPOCH OF GLOBALIZATION

Summary. The diversity of proper names and scientific approaches to their study are reflected in works on onomastics, which studies the formation, development, and spread of proper names, ways of borrowing from other languages, and transformation in new conditions. Formation and functioning of proper names in different contexts, styles and genres is directly related to current issues of globalization. All proper names used in the English language are organized into an onomastic space, representing an open system that is being constantly updated. They are accumulated in significant layers of historical, social, and spiritual experience of different groups of people, reflecting voluminous fragments of the linguistic world picture. Many proper names have become the carriers of cultural concepts, and their unities have become linguo-cultural codes. The functionality of an onim, its ability to name, indicate, and communicate information about its bearer and orient a person in the cultural space. They become parts of stable expressions, phraseological units and idioms. Onomastic units unite three main types of objects of onomastic analysis: official naming, symbolic names, and concepts verbalized in proper names. Proper nouns in the lexical system of the modern English language form a unique subsystem with special system-forming mechanisms. Internet onomastics combines the study of the functioning of traditional onims in Internet communication situations, as well as special onomastic phenomena that reflect the communicative and discursive specifics of the electronic environment. With the development of Internet communication, changes are observed in the field of proper names, associated with the virtualization of products of human activity that are well known in the real world and have been transferred to the virtual environment. Internet nicknames become a powerful factor that actualizes speech and language phenomena.

Key words: onomastics, proper name, anthroponym, nomination, function, media, Internet.

The relevance of the study. The pace of the XXI century affects different aspects of man's life, including rapid changes in communication activity, increased interconnectedness and interdependence among countries, including the advances in information technology. It determines the increasing influence of a proper name on social manifestations in human life. The consideration of the interaction of ethnic, religious and cultural factors in the formation of proper names in the written and oral communication is directly related to current issues of globalization.

The wide distribution and diversity of proper names throughout the world, the overall complexity of this lingual aspect, is reflected in onomastics, which studies the existence, development, and distribution of proper names, both native and borrowed, and determines their typological and universal features. Proper names may be defined as words or word-combinations mainly used in noun phrases that refer to contextually unique individuals (people, places, institutions, events, etc.). Peripheral forms such as nicknames, diminutives or other alternative ways of naming, may be also related to proper name groups loaded with specific functions [1].

Presentation of the main research material. Onomastics makes it possible to link the study of a language with literature, history and culture. Proper names have already been the subject of a large number of publications, which have considered them from different angles, including: semantics, syntax, typological studies, stylistic peculiarities and pragmatic characteristics. The role of proper names in the aspect indicates great cognitive potential. In addition to the main, linguistic, function (nominative-differential, identification and deictic), onyms also perform additional functions: charactereological, temporal, local, ideological, cultural-historical, emotional-evaluative, and social [2, p. 25–26], aesthetic, allusive, symbolic, expressive [3 p. 169–170]. The set of all proper names used in languages is considered as an onomastic space, representing an open system that is constantly being updated. The perception of people in objective reality begins with the determination of the value of the human nature as the creator of its own world, for which appropriate names are used. Proper names have a unique status in the system of natural language. They are accumulated in significant layers of historical, social, and spiritual experience of different ethnic groups, reflecting voluminous fragments of the linguistic world picture. Many linguists postulate that proper names also have something close to the predicative meaning of lexemes found in the dictionary [1]. In everyday communication, many factors of man's cultural life can be reflected in proper names, creating additional stylistic meaning [4, p. 278].

Today we can distinguish two main areas of scientific research on proper names that have developed due to rapid technical, linguistic and communicative changes. The object of research of the first group deals with the functioning of proper names at the level of Internet discourse, and the second area includes onyms that were formed in the sphere of Internet communication with the description of their semantic, pragmatic, stylistic and formal-grammatical features.

In the onomastic nomination, an essential role is played by the object, that is, the nature of its longevity; hence the different level of human participation in the act of nomination. Toponymic names were given to geographical objects in the past. Although the modern population does not understand many words, it uses the foundation of previous centuries as a product of the collective creativity of generations. Concerning the names of living beings, whose fragility, in comparison with inanimate objects, causes the variability of personal names with

each new generation; such creation of anthroponyms requires human participation throughout time [5, p. 182].

In the vocabulary of each national language, there is a composite group of words that have received onomastic status (toponyms, kosmonyms, zoonyms, etc.), the central subgroup of which is a list of proper names belonging to people (anthroponyms). Some anthroponyms belonging to specific people have entered the world linguoculture as a cultural heritage of the past years [6, p. 283].

Various proper names have become carriers of cultural concepts. The totality of New Testament onyms form a code that is a system of milestones of the entire Christian ideological and moral concept. For example: the anthroponymic subcode of the biblical code *Jesus* is a symbol of the unity of God and man, as well as sacrifice in the name of people; *Maria* is a symbol of motherhood; *Judas* is a symbol of betrayal; *Magdalena* is a symbol of sin and repentance; *Agaspher* is a symbol of everyday and spiritual restlessness. From the other angle we find ancient mythological names, such as *Prometheus*, as a symbol of sublime sacrifice; *Aphrodite,* as a symbol of beauty and love; *Narcissus*, as a symbol of egocentrism and narcissism; *Dionysus*, as a symbol of the dark soul drives. Scientists also distinguish Shakespeare's anthroponymic code. For example: *Hamlet* as a symbol of painful doubts; *King Lear* as a symbol of late insight; Othello as a symbol of jealousy; *Macbeth* as a symbol of unrestrained desire for power.

The Dickens anthroponymic code contains, for example, the following onyms: *Mr. Pickwick* as a symbol of life's naivety and lack of adaptation; *Scrooge* as a symbol of greed and greed; *Uriah Heep* as a symbol of hypocrisy and insidious villainy. Having become significant, such proper names function in the linguistic and cultural space as common names or pseudonyms [7, p. 223–224].

The functionality of an onym, its ability to name, indicate, and communicate information about its bearer and orient a person in the cultural space, gives grounds to adopt a position according to which the meaning of a word corresponds its functional use. Thus, the term "poetonym" appeared, which is used to denote onyms that perform a predominantly stylistic function in a literary text [8, p. 121]. Like English phraseological units that include a personal name or a family name, e.g.: *Jill of all talents* – sometimes derogatory, implying no real ability in any of the trades; *every Tom, Dick or Harry* – meaning all kinds of people; anybody at all, the personal names included in these phraseological units have the generalizing meaning of "anyone, everyone."

The idiom "*before you could say Jack Robinson*" means very quickly, before you can say anything, before you say someone's name: *I would be ashamed to be with him in a lift. ... He would look at you and then – before you could say Jack Robinson – it was like a conjuring trick* [9].

In English, there is a stable expression *Uncle Sam*, the only meaning of which is the state of the United States of America. The origin of the expression has not been precisely established, though, it is known that it is motivated by the initials US, which are also the initial letters of the combination United States. Being a phraseological unit of the language, this expression is reproduced in texts, including artistic ones, in a ready-made form: *And to think Uncle Sam wouldn't even get the tax* [10].

Among onomastic units, there are three main types of objects of onomastic analysis:

1) official naming (this includes all types of objects that have an official category – anthroponyms, toponyms, hydronyms, etc.);

2) symbolic names (this includes proper names, in the semantic space of which a certain meaning is fixed, symbolizing any sign of reality: *Friday – "unlucky person")*;

3) concepts verbalized in proper names (this includes any concepts that have received or can receive a proper name as a linguistic packaging: the concept of *"Power" – Hercules, Leviathan, Spartan, Superman, Tarzan, Titan*).

Proper nouns in the lexical system of the modern English language form a unique subsystem with special system-forming mechanisms, as well as patterns of development and functioning. Accordingly, there may be distinguished:

– personal names (*Maria, Susan, Alfred, Norman*); surnames (*Smith, Shellman, Nilsen*); nicknames of animals (*Princess, Buddy, Oscar*), animal nicknames for humans (*Night Owl, Bunny, Lone Wolf*);

– proper names of prominent people given to geographical objects (*the state of Louisiana was named in honor of king Louis XIV; the state of Delaware named after Baron de La Ware*);

– symbolic proper names (*Jack the Ripper*; *Every Tom, Dick and Harry*);

– pseudonyms and cryptonyms (a signature under a work instead of the author's name, which does not allow for the possibility of identifying it with a particular person) (*Mark Twain, George Orwell, Lady Gaga, LICOZY-3*).

– anthroponyms of literary works, or proper names of people used in works of fiction, which can be both real and fictional and can serve various functions, for example, indicating the social status, character, origin of the character, or simply being part of the language of the work; heroes of folklore and myths (*Laputa, as an imaginary flying island in "Gulliver's Travels" by J. Swift*);

– ethnonyms (names of nations, peoples, nationalities, such as: (*Italians, Hindu people, Indians*);

– technonyms, referring to names for technical objects, energy sites, or vehicles, often derived from landmarks, locations, or creators (*Manapouri Power Station in New Zealand; Dishwasher – a product that washes dishes; Microwave – a product that cooks, or heats food*);

– eponymous terms name concepts in English-language terminological systems (*Freud's method; Dupuytren's contracture*). As we can see, this may contain the names of scientists who discovered or described a phenomenon, a clinical sign, a method of treating a certain disease [11, p. 28].

What makes changing the names relevant, as well as marketing strategies effective (names of shops, new products, campaigns), is precisely that reliance on the meaningfulness of proper names, which inserts them into a semantic network and assigns them a significant place in it [1].

Linguists who turn to the problems of onomastics, in particular, anthroponymy, inevitably come to the need to talk about different semantic content of proper names that function: a) as a specific person's name, known to a narrow group of people, e.g.: *English caddy and American caddie* to name a person who carries a player's bag, and gives insightful advice and moral support; *head-hunter,* denoting a person whose task is to find talented people that would be the best to work for your clients; b) names of media production, e.g.: *The Simpsons, Rapunzel, Shrek, James Bond, Dr. House, King Kong, Terminator, Frodo*; c) domain names, which often use colloquial word forms, substitution of letter combinations with numbers, stylization to foreign word forms, and specific phonetic spelling,

e.g.: *janekimari.com; amazon.com; apple.com; myname.com*.; d) as a name of an outstanding, well-known person, e.g.: *Winston Churchill, Walt Disney, Rowan Atkinson, Jackie Chan*. Any proper name of a famous person attracts attention of the recipients and can become a key element of factual information. The mediality makes its bearer more recognizable, gives him greater social significance, and can become an incentive to continue the activity he has begun [6, p. 285].

Recognition of lexical meaning in names gives grounds to speak of their ability to possess additional, connotative meaning, reflecting social characteristics and national and cultural specifics. There are certain features in the names of London streets: *Victoria Street, Victoria Road, Victoria Embankment, Prince Albert Road* – these streets were named in honor of *Queen Victoria* and her husband *Prince Albert*; *Dombey Street* was named so to commemorate the hero of *Charles Dickens's* novel "*Dombey and Son*". The names of some streets are linked to certain natural and geographical objects: *Fleet Street*, a street and lane named after *the River Fleet*, which was placed in a pipe in the 18th century when the area was built.

The paper headline is a mediator between a media text, a set of previous texts and a person, his emotional environment, experience and the amount of available background knowledge. When interpreting the meaning of media paper headlines, the addressee faces a number of difficulties of both linguistic and linguocultural nature. It is possible to note the metonymic use of toponyms: the name of a geographical object is often transferred to political institutions located in this settlement or political leaders. In cognitive linguistics the phenomenon of metonymy is being discussed mostly in connection with common nouns. Metonymic name usage may be explained with the complex semantic structure of names that includes all the knowledge about the person or place designated by the name [12, p. 208], e.g.: *Italy hosts winter Olympics. I adore Shakespeare. Washington is eager to have Greenland.*

Among anthroponyms there are both the names of famous people who influence modern economic events (such as presidents of states, politicians, heads of leading international organizations), and the names of people from the past who are the cultural heritage of economic knowledge.

Sometimes foreign words are included to create a certain flavor: «*Shortly afterwards, between 20 and 25 kilometers in the Danube Estuary, the Barbados-flagged cargo ship ADELHEID BR discharges water directly into the river. So, is the water in the Danube really safe?».* The value here is the communicative and cognitive strategies of the authors when using foreign words. From the point of view of communicative stylistics, the author deliberately uses foreign words to draw the reader's attention to the article as a whole.

Our interest has been attracted by the use of proper names in the headlines observed in such online publications as: The Times, The Guardian, The Wall Street Journal, and New York Times. We subdivided them into separate groups:

– proper names of public figures and politicians: *How Trump is using MLK and Obama to distract from Epstein files. MPs 'openly hostile' to Starmer's pick as equalities watchdog chief.*

– political parties: *Tories try to turn oil tanker round before 2025 general election.*

– geographical names: *Meet Simon Young, the Pitcairn Islands' exotic new mayor (from Yorkshire)*.

– countries: *First picture of North Korean leader Kim Jong-un and one of his children. Baby elephant cools off in German zoo – and other news in pictures.*

– companies and organizations: *Elon Musk should have bought Mumsnet. AstraZeneca to invest $50bn in US after Trump tariff threat.*

– educational institutions: *Cambridge University students 'fear being offensive'.*

– sports and sport competitions: *Kylian Mbappé needs this World Cup more than ever. No top EU officials going to Qatar World Cup.*

– places of entertainment such as restaurants, clubs and pubs: *Gunman in Bob's Tavern shooting behind bars. Murrysville Lions Club sponsors free drug and alcohol test kits.*

– financial institutions: *European Central Bank says more rate hikes to come.*

– vessels: *On Murano, Making Glass for More Than 700 Years.*

– holidays: *Our Best Thanksgiving Recipes. Five Met officers in court over Christmas party brawl.*

– proper names of common people: *Feel the burn: Ulrika's tan has become a hot topic.*

Internet onomastics combines the study of the functioning of traditional onyms in Internet communication situations, as well as special onomastic phenomena that reflect the communicative and discursive specifics of the electronic environment. Among more specific phenomena characteristic of the functioning of onyms in the Internet array, it is worth mentioning the names of virtual realities, that is, phenomena that exist exclusively in virtual space. As an example, we can cite such a new phenomenon as social website naming.

Users create nicknames that consist entirely of non-alphabetic characters, and therefore cannot be read and pronounced, for example: wwwwwww, 7ooow. Non-standard models of education can also be noted, in particular, the use of speech parts other than the name, and even sentences: *Buzzzzzy; Free Lover Boy; CallOnDuty Truck; DarkKnightRider.* Well-known people also get nicknames: e.g. *"The Oracle of Omaha" for Warren Buffett, "Space Cowboy" for Elon Musk, "Neutron Jack" for Jack Welch* [13].

In social networks a nickname may completely match the user's real name or surname: *Zak Smith, Brian O'Hara;* may represent a real name with the addition of graphic symbols that may indicate a surname or any field of activity: *Samanta-D*, *MelissaN, Komensky_J*.; may be purposefully misspelled *Petr* instead of *Peter, Susen* instead of *Susan;* show the relation to some ethnic group or geographical object: *Canadian, Londoner, New Yorker, Moon, Quasar;* it may be based on the names of comics, computer games, literary, music and sport heroes, political figures, : *Cheshire Cat, Real Ace, Naruto, O!bama, Lenin Simpson, Metallica, Cosmo-lady, Zeus;* at last there are nicknames that contain only graphic elements: *Guest 237790, Guest +()777770*. Consequently, the need to create a graphically unique proper name becomes a powerful factor that actualizes speech and language phenomena not specific to the Internet sphere.

In the framework of our study, we may distinguish proper names of film and animation discourse. Having gained great popularity, these names may be related to global names, since they became known in different countries due to internationalization and propaganda through mass media. Usually, they denote characters that did not exist in reality and remain fictional and possess emotional

and evaluative meaning. The name of *Jack Sparrow* from «*Pirates of the Caribbean*» is associated with a person who is selfish, prone to betrayal and escape, but in critical moments may show nobility. The name of *James Bond*, the iconic British Secret Intelligence Service agent 007, is associated with sophisticated espionage, high intelligence, exceedingly cunning and independent nature. The name of *Shrek*, as the title character of the *DreamWorks* franchise, may denote a person, who is outwardly rude, intimidating and cynical, metaphorically meaningless, unprincipled and immoral, but in his soul sometimes kind, sensitive and loyal.

Conclusions. Proper names are an integral part of the global communication process. Onyms are distinguished through media, literature, cinematography and Internet. They reflect the social status, cultural preferences and historical affiliation of people. In this context, proper names help to indicate the communicant's origin, gender, age, social, cultural preferences. Proper names in mass media have significant associative potential, and are capable of conveying negative and positive evaluative ideas. The system of proper names highlights different levels of historical and cultural heritageю Cinematic characters act as a means of verbal influence and also expand ideas about the mechanisms of development of figurative meanings of images to real individuals, endowing them with emotional and evaluative characteristics. Internet nicknames are based either on finished language products, or are original self-nominations, which appear as a way of name modeling in the English-language Internet communication, combine a number of features that may be considered a new developing phenomenon. The Internet facilitates the development of new research related to Internet communication, virtual linguistic personality and its self-presentation.

Bibliography:

1. Élise Mignot and Manon Philippe. Proper names and the lexicon– an exposition. Journal in English lexicology. 2022. URL: https://journals.openedition.org/lexis/6906
2. Грищенко Л. Про антропоніми, топоніми та інші власні назви (на матеріалі прози Стельмаха). Урок української мови. 2003. № 3. С. 23–28.
3. Завацька, В. В. (2020). Роль політонімів в англомовному та італійському журналістському дискурсі. Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції, с. 168–172.
4. Semenza C. Naming with proper names: The left temporal pole theory. Behavioural Neurology 24, P. 2011. 277–284. URL: https://www.researchgate.net/publication/51781967
5. Nord C. Proper Names in Translations for Children: Alice in Wonderland as a Case in Point. Translators' Journal. №48. 2003. P. 182−196. URL: https://www.researchgate.net/publication/277809907
6. Дацишин Христина Функціональні параметри антропонімів як одного з видів фактичного матеріалу в медіатексті. Вісник Львівського університету. Серія Журналістика. Вип. 54–55. 2024. С. 281–288.
7. Казяба В.В. Щодо відбору матеріалу для антропонімічних досліджень прізвиськ (на прикладі німецькомовного сегмента Інтернету). Питання ономастики. 2020. Т.1. С. 223-235.
8. Карпенко О., Неклесова В. Словник української ономастичної термінології / Суми: Університетська книга, 2024. 150 с. URL: https://www.academia.edu/123285852/A_Dictionary_of_Ukrainian_Onomastic_Terminology
9. Greene G. *The Confidential Agent.* London: Vintage Books, 2002. 247 p.
10. Archer J. *Shall We Tell President?* London: Pan Books, 2003. 332 p.
11. Карпенко О. Ю. Когнітивна ономастика. Інтегральна теорія англомовної комунікації: монографія. Одеса: Одеська міська друкарня, 2015. P. 13–64.
12. Reszegi, Katalin. Metonymic namegiving from a cognitive perspective. Acta Onomastica. 2022, VL. 63 (1). P. 206–225.
13. Sibayan Karen (2024). *The Rules for Using Nicknames in the Workplace*. URL: https://www.nysscpa.org/article-content/the-rules-for-using-nicknames-in-the-workplace-110424#sthash.1Nmrzf4U.dpbs

Четверікова О. Лінгвістична мінливість англійських власних імен в епоху глобалізації

Анотація. Варіативність власних назв та наукових підходів до їх вивчення відображено в працях з ономастики, яка вивчає формування, розвиток та поширення власних назв, способи їх запозичення з інших мов та трансформацію в нових умовах. Формування та функціонування власних назв у різних контекстах, стилях та жанрах безпосередньо пов'язане з актуальними питаннями глобалізації. Усі власні назви, що використовуються в англійській мові, організовані в ономастичний простір, що представляє собою відкриту систему, яка постійно оновлюється. Вони акумулюються у значних шарах історичного, соціального та духовного досвіду різних груп людей, відображаючи об'ємні фрагменти мовної картини світу. Багато власних імен стали носіями культурних концептів, а їхні єдності – лінгвокультурними кодами. Функціональність оніма свідчить про його здатність називати, вказувати та передавати інформацію про свого носія та орієнтувати людину в культурному просторі. Власні імена входять до складу стійких виразів, фразеологічних одиниць та ідіом. Ономастичні одиниці об'єднують три основні типи: офіційні імена, символічні імена, а також поняття, вербалізовані у власних іменах. Власні імена в лексичній системі сучасної англійської мови утворюють унікальну підсистему зі спеціальними системо-утворюючими механізмами. Інтернет-ономастика поєднує вивчення функціонування традиційних онімів у ситуаціях інтернет-спілкування, а також спеціальних ономастичних явищ, що відображають комунікативну та дискурсивну специфіку електронного середовища. З розвитком інтернет-комунікації спостерігаються зміни у сфері власних назв, пов'язані з віртуалізацією продуктів людської діяльності, які добре відомі в реальному світі та були перенесені у віртуальне середовище. Віртуальні нікнейми стають потужним фактором, що актуалізує мовленнєві та мовні явища у комунікативному просторі.

Ключові слова: ономастика, антропонім, онім, номінація, мова, медіа, Інтернет.

Дата першого надходження статті до видання: 20.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 17.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

УДК 81'42:32
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.40

Шаповал А. С.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов та перекладу
Одеського національного морського університету
https://orcid.org/0000-0001-9718-5002

ЛІНГВОРИТОРИЧНІ ЗАСОБИ ВПЛИВУ В ПОЛІТИЧНИХ ПРОМОВАХ АМЕРИКАНСЬКИХ ТА БРИТАНСЬКИХ ЛІДЕРІВ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню лінгвориторичних засобів впливу в політичних промовах американських та британських лідерів.

З'ясовано, що політична риторика особливо важлива, оскільки її основна мета – вплинути на свідомість аудиторії, змусити людей змінити свої погляди, мобілізувати виборців або підтримати певні політичні рішення.

Встановлено, що політичні діячі використовують лігвориторичні прийоми впливу для досягнення різних цілей: залучення та мотивації виборців, маніпулювання громадською думкою, виправдання власних невірних рішень, створення іміджу, лобіювання власних ідей та інтересів, нівелювання суперника на дебатах тощо.

Здійснено комплексний аналіз мовленнєвих стратегій, лексичного наповнення і граматичних особливостей виступів провідних американських та британських політичних діячів. Встановлено, що для британської та американської риторики притаманне використання зазначених лінгвориторичних засобів впливу на аудиторію таких, як риторичне запитання, лексичні повтори, ототожнення себе з аудиторією, контраст, перебільшення. Риторичне запитання допомагає встановити контакт із аудиторією, привернути увагу до нагальних політичних питань, спонукати громадян до дій. Серед досліджуваного матеріалу зустрічалися риторичні запитання-негації або риторичні запитання, що мають імпліцитно заперечний зміст, посилюючи ідеологічне повідомлення політика. Найпоширенішими були риторичні питання із пресупозицією, тобто відповідь присутня уже у формулюванні. При відтворенні риторичних питань політики використовують маніпулятивно-дискурсивну стратегію, щоб аудиторія через когнітивне залучення сама дійшла до потрібного висновку. Лексичні повтори в досліджуваних промовах реалізовувались через анафору, що створює значний емоційний вплив на аудиторію, надає чітку ритміку та милозвучність тексту, має персуазивний характер, допомагає зосередитись на основній думці промови, сприяє запам'ятовуванню. Метод ототожнення себе з аудиторією здійснюється за допомогою займенників "we" та "our". Займенник "we" – це особовий займенник, який створює колективну ідентичність. Присвійним займенник "our" зменшує дистанцію між оратором і слухачами, формує відчуття спільного простору. Лексичний контраст в аналізованих публічних виступах зорієнтований навколо лексичної опозиції друг-ворог, світло-темрява, свій-чужий. Досліджені антитези створюють емоційний резонанс, мобілізують слухача, викликають довіру, посилюють функцію переконання. Засіб перебільшення втілюється за допомогою суперлативних конструкцій. Аналізовані гіперболи викликають драматизацію політичного моменту, викликають резонанс у суспільстві, надають події виняткової значущості.

Проведене дослідження свідчить про те, що аналізовані лінгвориторичні засоби виконують персуазивну, аксіологічну, прагматичну, полемічну, емоційно-сугестивну, консолідуючу та фатичну функції, що допомагає політичним лідерам вплинути на аудиторію та досягти перлокутивного ефекту.

Ключові слова: політична промова, вплив, оратор, риторичне запитання, лексичні повтори, ототожнення себе з аудиторією. контраст, перебільшення.

Постановка проблеми. Риторика є визначальним інструментом у політиці, а публічні виступи є потужним засобом впливу на аудиторію. Досліджуючи саме лінгвориторичні засоби впливу у політичних промовах, важливо визначитись із поняттям «вплив». Вплив – це дія, яку певна особа, предмет або явище справляє на іншу особу, предмет чи об'єкт. Це процес зміни поведінки, думок, емоцій або стану об'єкта під дією зовнішнього чи внутрішнього факторів. Вплив може бути прямим чи непрямим, усвідомленим або неусвідомленим. Також словник подає ще одне значення: «Сила влади, авторитету» [1, с. 43]. Політики використовують у своїх промовах різні методи впливу на аудиторію, задля досягнення своєї мети, адже промова, їх ораторське мистецтво, це їх найсильніша зброя, яка вирішує долі людей, а інколи і цілих націй.

Політична риторика особливо важлива, оскільки її основна мета – вплинути на свідомість аудиторії, змусити людей змінити свої погляди, мобілізувати виборців або підтримати певні політичні рішення.

Політичні діячі використовують лігвориторичні прийоми впливу для досягнення різних цілей: залучення та мотивації виборців, маніпулювання громадською думкою, виправдання власних невірних рішень, створення іміджу, лобіювання власних ідей та інтересів, нівелювання суперника на дебатах тощо.

Публічні виступи завжди супроводжуються прийомами, які включають категорії риторики та лінгвістики. Отже, особливої актуальності набуває дослідження механізмів функціонування політичного дискурсу, його здатності впливати на свідомість, формувати громадську думку, уособлювати погляди суспільства, переконувати, що реалізується через систему мовленнєвих і риторичних засобів. Американський і британський політичні дискурси сформувалися впродовж тривалого історичного розвитку та суттєво вплинули на формування різних сфер глобального світового суспільного простору. У зв'язку з цим, доцільним є виявлення та комплексний аналіз мовленнєвих стратегій, лексичного наповнення і граматичних особливостей виступів провідних американських та британських політичних діячів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До аналізу політичного дискурсу зверталась низка сучасних лінгвістів: А. Загнітко (комунікативно-прагматичні аспекти сучасного політичного газетного дискурсу), О. Шейгал (політичний дискурс як семіотичний простір), В. Петренко (політична мова як засіб маніпулятивного впливу), О. Пушкар (способи реалізації атональності в англомовному політичному дискурсі), С. Шило (агітаційно-політичний дискурс в контексті теорії дискурсу), А. Фінлейсона (аргументація в політичній промові) та інші.

Мета статті передбачає дослідження лінгвориторичних засобів впливу в публічних промовах американських та британських лідерів.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні політичний дискурс є одним із найпотужніших та найвпливовіших ресурсів, які формують не тільки ключові світові цінності, але й впливають на долю людства. Політичні діячі використовують різноманітні лінгвориторичні прийоми впливу. Перш за все, звернемо увагу саме на **риторичне запитання**. Як зазначає словник філологічних термінів, «Риторичне запитання – це таке запитання, яке ставиться не для того, щоб дістати на нього відповідь, а щоб привернути увагу до певного явища чи самим запитанням висловити ствердну думку» [1, с. 84]. Риторичне запитання акцентує увагу на незвичайності ситуації, комізмі або трагізмі. Особливо висока ефективність риторичних питань у стані напруженого очікування, коли аудиторія емоційно збуджена.

Американський президент Джон Ф. Кеннеді у своїй інавгураційній промові 20 січня 1961 року використовує наступні риторичні запитання: *"Can we forge against these enemies a grand and global alliance, North and South, East and West, that can assure a more fruitful life for all mankind? Will you join in that historic effort ?* [2]*".* Джон Кеннеді закликає згуртуватися та об'єднатися проти спільних ворогів для всього американського народу, використовує емотивні риторичні запитання для збудження аудиторії та директивні риторичні запитання залдя спонукання його до дії.

Рональд Рейган в своїй визначній промові "A Time for Choosing" зазначає: *"Why, then, should we think that collectively, as a nation, we are not bound by that same limitation?"* [3]. Політичний лідер використовує риторичне запитання-негацію, що дає змогу емоційно підсилити аргументацію. Форма запитання з негацією має приховану відповідь: нація так само обмежена у ресурсах, як і окрема людина. В даному випадку риторичне запитання-негація є риторичною стратегією, посилює ідеологічне повідомлення політика.

Політичний дискурс Гілларі Клінтон також багатий на риторичні запитання. Подібний прийом допомагає їй встановити контакт з публікою, створює ефект діалогу та привертає увагу до промови та нагальних запитань, які в ній розглядаються: *Do I think it will be easy? Of course not* [4]**.**

Політик Джо Байден використовує риторичне питання для того, щоб знівелювати конкурента, показати свою перевагу та спонукати американців задуматися над майбутнім, якщо Дональда Трампа знову оберуть президентом: *"Is that the America you want for you, your family, your children?"* [5]. Зазначене риричне запитання має імплітично заперечний зміст, воно запитальне, але містить приховану думку, те що це не та Америка, якою її хоче бачити народ. Політичний діяч використовує маніпулятивно-дискурсивну стратегію, так як аудиторія через когнітивне залучення сама доходить до потрібного висновку.

71 міністр Великої Британії, Маргарет Тетчер, використовує риторичне запитання, щоб привернути увагу аудиторії до важливості економічних реформ задля забезпечення стабільності та підтримки традиційних цінностей: *«Is there a better way to protect our values than ensuring economic stability?»* [6]. Політикиня застосовує маніпулятивну стратегію, бо риторичне запитання звужує коло відповідей лише до одного можливого. Семантично воно містить одну відповідь, що кращого варіанту не існує**.** Зазначений випадок належить до риторичних питань із пресупозицією, тобто відповідь закладена уже у формулюванні.

Лексичні повтори. Повторення одних і тих самих слів, їхніх складових частин чи однакових словосполучень у мові твору будь-якого жанру виконують певну стилістичну функцію. Часте повторення слів або фраз допомагає аудиторії краще запам'ятати ключові ідеї.

Мартін Лютер Кінг у своїх промовах-проповідях не нехтував лексичними повторами: *"I have a dream that one day this nation will rise up… I have a dream that one day on the red hills of Georgia… I have a dream that my four little children will one day live in a nation where they will not be judged by the color of their skin…*[7]*"* Повтор фрази "I have a dream" на початку кожного речення посилює емоційний вплив, привертає увагу до теми рівноправ'я. Мартін Лютер Кінг використовує анафору задля персуазивного потенціалу промови. Анафора створює ритмічність та мелодійність. Лексема "dream" стає ключовим концептом промови. Анафора "I have a dream" складає тематичну когезію аналізованої промови.

Численні повтори характерні і для політичної риторики Дональда Трампа:*"And on November 3rd, we will make America safer, we will make America stronger, we will make America prouder, and we will make America greater than ever before!"* [8]. Зазначена цитата транслює високий рівень патріотизму підкреслений численними повторами лексеми "America". Анафора "*we will make America"* на початку кожного рядка емоційно впливає на аудиторію, здійснює ритміку, привертає увагу. Зазначена анафора створює маніпулятивно-персуазивний вплив на виборців. Також тут з'являється паралелізм *we will make America + прикметник,* що підсилює переконливість промови.

Промова Вінстона Черчилля "*We shall fight on the beaches"*виголошена перед Палатою громад під час Другої світової війни, є еталоном політичної риторики та британської стійкості:"*We shall fight on the beaches, we shall fight on the landing grounds, we shall fight in the fields and in the streets, we shall fight in the hills; we shall never surrender"* [9]. Черчилль використовує лексичний повтор «we shall fight», що посилює емоційний вплив**.** Досліджувана анафора в умовах війни виконує праграмичну функцію, тобто формує рішучість, спонукає до опору аудиторію, мобілізує, закликає до єдності. Повтор допомагає легше зрозуміти і запам'ятати промову. В даному випадку анафора створює чіткий ритм, надає доповіді урочистого характеру, дає змогу зосередитись на головному. Синтаксичний паралелізм має наступну форму: *We shall fight + обставина місця*, що також впливає на персуазивну функцію.

Лексичні повтори в досліджуваних промовах реалізовувались через анафору, що здійснює значний емоційний вплив на аудиторію, утворює чітку ритміку та милозвучність тексту, має

персуазивний характер, допомагає зосередитись на основній думці промови, легше запам'ятати. Зустрічались форми лексичних повторів + прикметник/обставина дії, що утворювали синтаксичний паралелізм, який тільки посилював функцію переконання в політичній промові.

Ототожнення себе з аудиторією. Українська дослідниця І. О. Кухарчук звертає особливу увагу на використання політиками у своїх промовах займенників «ми», «наш», «нас». Займенник «ми» має силу зближувати політика з народом та формувати ідею, що вони є єдиним цілим, тому за його допомогою легко маніпулювати свідомістю адресатів. Такою силою також володіє присвійний займенник «наш», що робить політика належним до спільноти. В залежності від контексту вживання, зазначений займенник також може мати риторичну мету – посилити вплив сказаного, звертаючись до емоційної складової аудиторії. Це робить звернення більш інтимним, персоналізованим і близьким для слухачів, змушуючи їх відчувати себе частиною того, про що говориться [10].

Дональд Трамп у своїй промові наголошує: *"We are one national family, and we will always protect, love and care for each other"* [11]. Декілько разів в цитаті зустрічається займенник "we" – це особовий займенник, що створює колективну ідентичність. Президент США застосовує займенник «ми», що робить політика ближчим до народу. Використання цієї лексеми викликає відчуття єдності з лідером, емоційної підтримки, консолідації та впливає на функцію переконання.

Баррак Обама часто використовує займенник «наш» у своїх політичних виступах: *«This is the meaning of our liberty and our creed – why men and women who have been held in darkness for so long, now march into the light»* [12].

"Our" є присвійним займенником 1-ї особи множини, який вказує на колективну приналежність, зменшує дистанцію між оратором і слухачами, формує відчуття спільного простору. Політик демонструє, що йому не чужі цінності народу, бо це їх спільні цінності.

Для британської політичної традиції також притаманне використання займеника «our». Найчастіше зустрічаються наступні вирази *«our heritage»*, або *«our democracy»*, що дає відчуття, що ці традиції належать не лише уряду, а й усім громадянам. Девід Камерон наголошує: «Our heritage of liberty, democracy, and the rule of law is what makes Britain unique» [13]. Оратор використовує вираз *«our heritage»*, чим підкреслює важливість британських принципів, які є основою британської політичної ідентичності. Займенник "our" зближує оратора із слухачами, викликає довіру, відчуття турботи та рівності.

Контраст. У термінологічній енциклопедії «Сучасна лінгвістика» О.О. Селіванова дає таке визначення терміну контраст: «…як композиційно-стилістичний принцип розгортання мовлення, як динамічне протиставлення двох змістовно-логічних планів оповіді**.** Контраст у риториці – це техніка, яка полягає в порівнянні двох або більше елементів для підкреслення їхніх відмінностей або для створення драматичного ефекту. Цей метод використовується для посилення важливості ідеї, показу контрасту між концепціями, а також для залучення уваги до певних аспектів, що можуть бути менш помітними без такої порівняльної техніки» [14, с. 520].

Так, Вінстон Черчилль вибудовує контраст між ворожою стороною та країнами-союзниками, називаючи Францію «другом», а Німеччину – «ворогом»: *When you have a friend and comrade at whose side you have faced tremendous struggles, and your friend is smitten down by a stunning blow, it may be necessary to make sure that the weapon that has fallen from his hands shall not be added to the resources of your common enemy* [15]. Лексичний контраст у цій промові зорієнтований навколо лексичної опозиції друг/ворог, світло/темрява. Лексичний контраст включає позитивно марковану лексику: *friend, comrade, faced tremendous struggles;* та негативно марковану лексику: *smitten down, stunning blow, enemy.* Формуються семантичні поля *свій-чужий, єдність-загроза.* Лексичний контраст мобілізує слухача, викликає довіру, дає зрозуміти, що ти *свій* і прийняв правильну сторону, посилює функцію переконання, створює емоційний резонанс.

Для ораторського мистецтва Джо Байдена також притаманні антитези: *"For love is more powerful than hate. Hope is more powerful than fear. Light is more powerful than dark"* [16]. Антитеза тут реалізована як семантичний контраст на основі прямої антонімії**:** love – hate, hope – fear, light – dark. Опозиція light – dark є також концептуальною, бо *світло* – це життя, надія, а *темрява* – загроза, зло. У своїх передвиборчих промовах Джо Байден систематично використовує зазначену антитезу, в якій є прихований зміст та метафоризація, бо світлом називає себе, а Дональда Трампа – темрявою. Така опозиція створює емоційний резонанс, створює ілюзію вибору та посилює персуазивну та аксіологічну функції.

Перебільшення застосовують для відвернення уваги від наявних реальних проблем або, навпаки, надання їм більшої ваги. Гіперболізація може використовуватися для того, щоб викликати резонанс у суспільстві, загострити сприйняття подій, які матимуть негативні наслідки для політичної еліти країни. В інших випадках перебільшуються конкретні дані, що наводяться в повідомленні. Політики також, час від часу, вдаються до перебільшення у своїх виступах.

Борис Джонсон у своїй риториці неодноразово використовував перебільшення. Виступ щодо пандемії COVID-19: *"Now it is the biggest crisis since the Second World War"* [17]. Маркером перебільшення є суперлативна конструкція "*the biggest crisis" – найвищий ступінь порівняння прикметника big.* Борис Джонсон порівняв пандемію з війною, звертаючись до найбільш масштабної кризи XX ст. Така гіперболізація була здійснена з метою привернути увагу до проблеми, викликати тривогу, показати всю серйозність ситуації та спонукати аудиторію до дій. Перебільшення виконує прагматично-персуазивну функцію, надаючи події виняткової значущості.

Промова Давида Кемерона в контексті референдуму Brexit також має елементи гіперболізації: *«This is the most important decision the British people will ever make* [18]». Конструкція "*the most important decision"* є суперлативом, і ключовим індикатором перебільшення. Гіпербола підсилюється фразою "*will ever make",* яка охоплює весь можливий для народу час. Кемерон зазначав, що цей вислів був перебільшенням, оскільки інші історичні рішення, мали не менш важливий вплив. Досліджувана гіпербола викликає драматизацію політичного моменту, привертає увагу британського народу до безпрецедентності ситуації.

Під час президентських виборів 2016 року Хілларі Клінтон назвала Дональда Трампа: «*He is the most dangerous person to ever run for president»* [4]. Суперлатив *"the most dangerous"* виступає маркером негативного оцінювання конкурента. Це аксіологічна гіпербола, яка допомагає дискредитувати опонента. Така гіперболізація викликає страх у виборців, почуття небезпеки та ризику.

Отже, досліджуючи риторику британських та американських політичних діячів, можемо зазначити, що британська риторика більш стримана, орієнтована на логіку та переконання. Американська риторика більш емоційна, орієнтована на контакт з аудиторією. Але, як для британської, так і для американської риторики притаманне використання зазначених лінгвориторичних засобів впливу на аудиторію, таких як риторичне запитання, лексичні повтори, ототожнення себе з аудиторією, контраст, перебільшення. Аналізовані лінгвориторичні засоби виконують персуазивну, аксіологічну, прагматичну, полемічну, емоційно-сугестивну, консолідуючу та фатичну функції, що допомагає політичним лідерам вплинути на аудиторію та досягти перлокутивного ефекту.

Література:

1. Барань Є., Газдаг В. Словник філологічних термінів. Берегове : Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці ІІ., , 2024. С. 584
2. John F. Kennedy Presidential Library and Museum. URL:https://www.jfklibrary.org/learn/about-jfk/historic-speeches/inaugural-address
3. Reagan R. A Time for Choosing : speech supporting B. Goldwater, 27 Oct. 1964. URL: https://www.presidency.ucsb.edu/documents/speech-support-barry-goldwater-time-for-choosing
4. Hillary Clinton. Address Accepting the Presidential Nomination at the Democratic National Convention in Philadelphia. The American Presidency Project. URL: https://www.presidency.ucsb.edu/documents/address-accepting-the-presidential-nomination-the-democratic-national-convention-philadelphia
5. Biden J. Democratic National Convention 2020 : speech, 20 Aug. 2020. URL: https://www.rev.com/transcripts/joe-biden-2020-dnc-speech-transcript
6. Thatcher M. Speech to the College of Europe, Bruges, 20 Sept. 1988. URL: https://www.margaretthatcher.org/document/107332
7. King M. L. I Have a Dream: speech, 28 Aug. 1963. URL: https://www.youtube.com/watch?v=fR-PReWhMGM
8. Trump D. Full acceptance speech at the 2016 Republican National Convention, 21 Jul. 2016. URL: https://www.youtube.com/watch?v=S-GVPXaFEixc
9. Churchill W. We Shall Fight on the Beaches : speech, 4 Jun. 1940. URL: https://www.nationalarchives.gov.uk/education/worldwar2/the-battle-of-britain.htm
10. Кухарчук І. О. Мовні особливості сучасного політичного дискурсу. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету.* Одеса. 2018. №33 (1). С. 45-47.
11. Trump, D. J. Remarks at the Republican National Convention, 28 August 2020. Full transcript. CNN. URL: https://www.cnn.com/
12. Obama, B. H. Inaugural Address, 20 January 2009, Washington, D.C. – transcript.URL:https://obamawhitehouse.archives.gov/blog/2009/01/21/president-barack-obamas-inaugural-address
13. Cameron, D. British values: article by David Cameron *(15 June 2014).* Gov.uk. URL: https://www.gov.uk/government/news/british-values-article-by-david-cameron
14. Селіванова О. Сучасна лінгвістика. Термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 520 с.
15. Churchill, W. S. War of the Unknown Warriors, 14 July 1940. URL:https://winstonchurchill.org/resources/speeches/1940-the-finest-hour/war-of-the-unknown-warriors
16. Biden, J. R. Remarks at the Democratic National Convention acceptance speech, 20 August 2020. URL:https://www.rev.com/transcripts/joe-biden-2020-dnc-speech-transcript
17. Johnson, B. Prime Minister's statement on coronavirus (COVID-19), *23* March 2020.GOV.UK.URL: https://www.gov.uk/government/speeches/pm-address-to-the-nation-on-coronavirus-23-march-2020
18. Cameron, D. Prime Minister's statement on the EU referendum, 20 February 2016. London: GOV. UK. URL: https://www.gov.uk/government/speeches/pms-statement-on-the-eu-referendum-20-february-2016

Shapoval A. Linguorhetorical means of influence in the political speeches of American and British leaders

Summary. The article is devoted to the study of linguorhetorical means of influence in the political speeches of American and British leaders.

It has been established that political rhetoric is of particular importance, as its primary aim is to influence the audience's consciousness, encourage people to change their views, mobilize voters, and support specific political decisions.

The research shows that political figures employ linguorhetorical persuasive devices to achieve various communicative goals, including engaging and motivating voters, shaping and manipulating public opinion, justifying controversial decisions, constructing a positive public image, promoting their own ideas and interests, and diminishing their opponents in debates.

A comprehensive analysis of speech strategies, lexical choices, and grammatical features in the speeches of leading American and British political actors has been conducted. The findings indicate that both British and American political rhetoric are characterized by the use of such linguorhetorical means of influence as rhetorical questions, lexical repetition, identification with the audience, contrast, and hyperbole. Rhetorical questions help establish contact with the audience, draw attention to urgent political issues, and encourage citizens to take action. The analyzed material contains rhetorical negation questions or rhetorical questions with an implicitly negative meaning, which intensify the ideological message of the politician. The most common type was rhetorical questions with presupposition, where the answer is already embedded in the formulation itself. In reproducing rhetorical questions, politicians employ a manipulative-discursive strategy, enabling the audience, through cognitive engagement, to arrive at the intended conclusion independently. Lexical repetition in the analyzed speeches is realized through anaphora, which produces a strong emotional impact on the audience, provides the text with a clear rhythm and euphony, and has a persuasive character. It also helps focus attention on the central idea of the speech and facilitates memorization. The strategy of identifying oneself with the audience is implemented through the use of the pronouns "we" and "our". The pronoun "we" functions as a personal pronoun that constructs a sense of collective identity. The possessive pronoun "our" reduces the distance between the speaker and the listeners, creating a sense of shared space. Lexical contrast in the analyzed public speeches is structured around oppositional pairs such as friend–enemy, light–darkness, and us–them. The examined antitheses create emotional resonance, mobilize

the audience, foster trust, and strengthen the persuasive function of the speech. The device of exaggeration is realized through the use of superlative constructions. The analyzed hyperboles dramatize the political moment, generate public resonance, and attribute exceptional significance to the event.

The study demonstrates that the analyzed linguorhetorical devices perform persuasive, axiological, pragmatic, polemical, emotionally suggestive, consolidating, and phatic functions, thereby enabling political leaders to influence the audience and achieve a perlocutionary effect.

Key words: political speech, influence, orator, rhetorical question, lexical repetition, identification with the audience, contrast, hyperbole.

Дата першого надходження статті до видання: 23.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

УДК 81'11:81'367
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.41

Шахновська І. І.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов факультету маркетингу
Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана
http://orcid.org/0000-0002-2712-0120

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ЕМОЦІЙ В ЗАГОЛОВКАХ СУЧАСНОГО АНГЛОМОВНОГО МЕДІАДИСКУРСУ

Анотація. У статті аналізуються основні засоби репрезентації категорії емотивності на матеріалі заголовків сучасних англійськомовних новинних медіатекстів. Різноманітність та широке використання емотивних мовних засобів у заголовку зумовлена їхньою прагматичною функцією. Прагматична функція заголовку спрямована на формування певної емоційної реакції адресата і значною мірою визначає інтерпретацію подальшого тексту. Лаконічність заголовку вимагає максимальної концентрації виражальних засобів, тому він нерідко стає емоційно більш насиченим, ніж основний текст статті. Проведене дослідження демонструє, що емотивна лексика є ключовим засобом вираження емотивності в заголовках англомовного медіадискурсу. Вона поділяється на дві групи: із експліцитною та імпліцитною емотивно-оцінною семантикою. До першої групи належать слова, у значенні яких безпосередньо закріплена позитивна або негативна оцінка, причому негативна оцінка значно переважає. Подібні лексеми підсилюють суб'єктивність висловлювання та задають емоційний вектор сприйняття повідомлення ще до прочитання тексту. Особливо характерною така лексика є для заголовків суспільно-політичної та соціальної тематики. Другу групу становлять слова з імпліцитною оцінністю, які набувають емоційно-оцінного значення у певному контексті. Встановлено, що емотивність у газетних заголовках реалізується також за допомогою образних засобів мови, серед яких найбільш поширеними є метафори. Метафори в заголовках новин дозволяють подати складні соціальні або політичні процеси в наочній та емоційно забарвленій формі. У статті також розглянуто функціонування у заголовках розмовної лексики та ідіоматичних виразів. Стилістистично марковані одиниці виділяються на тлі загальновживаної стилістично нейтральної лексики, таким чином привертаючи увагу читача та скорочуючи дистанцію між авторм та адресатом. Синтаксичні засоби також відіграють істотну роль у вербалізації емотивності. Питальні конструкції, еліпсис, парцеляція сприяють підвищенню емоційної напруженості й створюють ефект діалогу автора з читачем. Емоційно-оцінна лексика у заголовках медіа дискурсу, окрім власне емотивної функції, тобто апеляції до емоційної сфери, виконує також інтерпретаційну та маніпуляційну функції, тобто спрямовує читацьке сприйняття та розуміння подій ще до прочитання тексту. Аналіз ефективності реалізації задуму автора у заголовках може здійснюватись лише у його тісному зв'язку з медіадискурсом.

Ключові слова: емотивність, медіадискурс, прагматичний вплив, експліцитна емоційна оцінка, імпліцитна емоційна оцінка.

Постановка проблеми. Антропоцентрична спрямованість сучасної лінгвістики виявляється в її підвищеному інтересі до емоційного аспекту мовлення. Актуальною тематикою праць учених, які сьогодні досліджують сферу емоцій у лінгвістиці, стає опис емоційної складової комунікативної прагматики та різних типів дискурсу. Медіадискурс розглядається як один із найбільш емоціогенних типів тексту завдяки його основоположній функції – функції впливу. У цьому випадку слушним є твердження «емоційність породжує емоційність»: вербально виражаючи свій внутрішні, автор медіатексту тим самим стимулює виникнення певних емоцій в адресата, яким виступає широка аудиторія, неоднорідна за соціальними, гендерними та іншими ознаками.

Аналіз останніх джерел і публікацій. У сучасній лінгвістиці емотивність у медіадискурсі вивчається у двох пріоритетних напрямах. По-перше, досліджується роль емоцій у процесі продукування та сприйняття медіадискурсу. В цьому аспекті емотивні мовні засоби розглядаються як такі, що здатні відображати і формувати суспільні настанови [1, с. 35–38], тобто аналізуються як інструмент впливу на читацьку аудиторію. Новинний текст, попри декларовану нейтральність, часто містить приховані оцінки, які реалізуються саме через добір лексичних засобів. Емотивні лексеми ретельно добираються для викликання конкретних емоційних реакцій у читача – страху, гніву, співпереживання або надії, – тим самим посилюючи прагматичний ефект новинного повідомлення. Згідно з Мачіном і Маєром [2, с. 4], «у жодній мові не існує нейтрального способу представити людину», тобто неможливо уникнути як лінгвістичної, так і візуальної оцінки. Це особливо помітно в висвітленні чутливих тем, таких як конфлікти, катастрофи чи політичні скандали, де використання емотивної мови може підвищувати відчуття нагальності або серйозності ситуації [3, с. 57–59].

Друга пріоритетна сфера інтересів лінгвістів підкреслює важливість мультимодальности для передачі емотивного компоненту значення у дискурсі мас медіа. Останнє відбувається за допомогою взаємодії вербальних та невербальних емотивних мовних засобів. До останніх належать розмір шрифта, розмір заголовку, використання кольору, зображень тощо. Зв'язок між візуальним та вербальним у медійному просторі зазвичай визначається через термін "фреймінг", або техніку, яку медіа застосовують для підсилення смислових аспектів, роблячи певні елементи дискурсу помітнішими за інші [4, 5, с. 52; 6, с. 37]. Це є ключовий „мультимодальний принцип" [4]. При

цьому варто мати на увазі, що будь-який знак (чи то текст, чи зображення) набуває смислу в певному комунікативному контексті, який має бути спільним для творця та отримувача повідомлення.

Постановка завдання. Метою статті є визначення основних способів вираження емоцій у заголовках новинного медіадискурсу на матеріалі англійськомовних ЗМІ.

Виклад основного матеріалу. Емотивність у заголовках новинних медіа спрямована на формування певної емоційної реакції адресата й значною мірою визначає інтерпретацію подальшого тексту статті. Саме тому журналісти активно використовують емотивну лексику для підвищення привабливості новин. Слід зауважити, що заголовок потрібно розглядати у тісному зв'язку з медіатекстом, оскільки існування заголовку поза ним є неможливим. Заголовок і текст є взаємопов'язаними та взаємозумовленими елементами медіадискурсу.

Заголовок новини виконує низку функцій, основними серед яких є інформативна (номінативна) та прагматична (функція впливу). В умовах цифрових медіа його значення зростає, адже читач часто обмежується лише переглядом заголовків, не звертаючись до повного тексту матеріалу. У заголовках ЗМІ емотивність виявляється особливо яскраво, оскільки обмежений обсяг заголовка потребує максимальної концентрації виражальних засобів. Заголовок у цьому процесі відіграє провідну роль, оскільки він є першою точкою контакту між текстом і читачем. У результаті заголовок нерідко стає емоційно більш насиченим, ніж основний текст статті.

Найбільш частотним типом емотивної лексики в заголовках є використання лексем із яскраво вираженою оцінною семантикою. До цього підтипу належать слова, у значенні яких безпосередньо закріплена позитивна або негативна оцінка, причому негативна оцінка значно переважає. Негативно забарвлена емотивна лексика з семантикою конфлікту (наприклад, слова на кшталт криза, шок, катастрофа, скандал) часто застосовується в новинах соціально-політичного чи економічного характеру. Вона сприяє створенню відчуття напруженості, тривоги або небезпеки, що стимулює інтерес аудиторії.

До цієї групи належать іменники, які мають високий емотивний потенціал, оскільки апелюють до базових емоцій – страху, тривоги, обурення і тим самим підсилюють впливову функцію заголовку. Вони акцентують значущість або нагальність повідомлення, привертають увагу, підкреслюють певні точки зору або викликають конкретні реакції аудиторії [7]. Наприклад:

'It happened in seconds': sudden inferno brings ***horror*** *to Swiss ski resort The Guardian, 01.01.26]*

У цьому прикладі натрапляємо на пряму номінацію емоції страха. У лексемі *horror п*рямо закріплена негативна оцінка. Такі лексеми – номінації емоцій – не потребують додаткового контексту для інтерпретації емоційного ставлення автора. Заголовок від самого початку задає негативний емоційний тон сприйняття подальшого тексту.

Частотними в заголовках є експресивно забарвлені прикметники та прислівники (шокуючий, гучний, резонансний, несподівано, стрімко), які уточнюють і підсилюють оцінку того, що відбувається. Їх уживання сприяє формуванню суб'єктивного авторського ставлення навіть у тих випадках, коли заголовок формально претендує на нейтральність. У результаті створюється ефект емоційної залученості читача ще на етапі первинного сприйняття тексту [8, с. 32]. Експресивні лексеми підсилюють емоційний вплив за рахунок інтенсивності вираження ознаки або дії, нерідко виходячи за межі нейтрального опису. Наприклад:

What happened next: how a ***shocking*** *rape and murder case was solved-58 years* later *[The Guardian, 24.12.25]*

Прикметник *шокуючий* актуалізує емоцію здивування, що межує з обуренням, і програмує емоційну реакцію адресата. Навіть без знання суті рішення читач опиняється залученим до емоційно напруженої ситуації, що підвищує прагматичну ефективність заголовку.

Позитивно оцінна лексика використовується значно рідше у заголовках медіадискурсу, однак відіграє важливу роль у формуванні їхнього прагматичного потенціалу. Наприклад:

From absurdity and anger to ***hope*** *in Reform UK's new heartland [The Guardian, 2.05.25]*

Іменник *hope* пом'якшує негативне сприйняття першої частини заголовку новини, змінюючи емоційну установку читацької аудиторії з негативної на позитивну.

Взагалі, гіперболізована експліцитно виражена позитивна емоційна оцінка не є характерною для новинних заголовків медіадискурсу, хоча подекуди натрапляємо на подібні заголовки:

Tennessee actually just did something ***amazing*** *for women [The Guardian, 3.01.26]*

У статті дається схвальна оцінка посадовцям американського штату Теннесі, які створили перший у США реєстр для відстеження осіб, що повторно вчиняють домашнє насильство. Емотивним маркером заголовку є прикметник інтенсивної позитивної семантики *amazing.* Останній виступає як інструмент залучення уваги читача та формує попередню установку на позитивну інтерпретацію повідомлюваного факту.

Окрему групу становлять слова з імпліцитною оцінністю, які не містять прямої оцінки, але викликають у читача стійкі контекстуальні асоціативні реакції. Наприклад:

Trump's Greenland obsession spirals into diplomatic crisis [The Guardian 19.01.26]

Попри відсутність прямих оцінних прикметників, заголовок формує негативну оцінку суб'єкта за рахунок лексичного добору та метафоризації. Слово obsession є ключовим носієм імпліцитної емотивної оцінки, оскільки містить вказівку на ірраціональність поведінки політичного діяча. Фраза spirals into становить метафору неконтрольованого руху вниз. Використання цієї метафори підсилює оцінний ефект. Хоча словосполучення diplomatic crisis формально є нейтральним, у поєднанні з попередніми елементами воно набуває оцінного забарвлення. При цьому оцінка досягається без прямих звинувачень, що відповідає стратегії «прихованої оцінності». Порівняємо це з наступним заголовком, у якому натрапляємо на експліцитну емоційну оцінку президента Трампа:

*Inside Trump's '****crazy*** *world' of milk sled dogs and threats to bomb Iran [CNN, January 15, 2026]*

Прикметник *crazy* має яскраво виражене розмовне забарвлення. Він одразу актуалізує негативно-оцінну маркованість, реалізуючи стратегію дискредитації адресата оцінки. Залучення додаткового контексту не потрібне, оскільки заголовок задає певну інтерпретацію події ще до ознайомлення читачів з основним текстом статті.

Важливу роль у створенні емотивності відіграє метафорична лексика. Метафори в заголовках новин дозволяють подати складні соціальні або політичні процеси в наочній та емоційно забарвленій формі. Завдяки цьому абстрактні поняття стають зрозумілішими й ближчими до читача. Наприклад:

Our king, our priest, our feudal lord- *how AI is taking us back to the dark ages [The Guardian, 26.01.26]*

У статті йдеться про те, що люди стали занадто залежними від ШІ, перекладаючи на нього свої важливі рішення. І хоча декодування емоцій можливе лише із залученням додаткового широкого контексту, заголовок від самого початку формує негативне емоційне тло сприйняття подальшого тексту. Метафорично-іронічний заголовок дає змогу подати подію в образній формі, підсилюючи емоційний вплив на читача, тоді як іронія використовується для вираження критики.

У деяких випадках емотивна лексика виконує маніпулятивну функцію, коли емоційно забарвлений заголовок перебільшує значення події або спрощує її складність. Наприклад, використання гіперболізованих прикметників чи метафор може створювати драматичний ефект. Це явище особливо характерне для онлайн-медіа, що конкурують за увагу аудиторії в умовах інформаційного перенасичення, спонукаючи читачів емоційно залучитися до матеріалу. Наприклад:

*Ukraine '**gambling with world war three'**, Trump tells Zelenskyy in fiery meeting [The Guardian, 01.03.25]*

Такий метафоричний заголовок передбачає викликати масову емоційну реакцію страху *(gambling with world war three)*. Як показує наведений приклад, маніпулятивний потенціал особливо посилюється в так званих «клікбейтних» заголовках, де емоційна складова домінує над інформативною. Це явище викликає дискусії щодо меж допустимої експресивності в новинному дискурсі. Дослідники медіадискурсу відмічають, що в сучасному медіасередовищі загалом склалася ситуація «постправди», за якої для формування громадської думки важливішими є емоції, почуття та переконання людини, ніж реальні факти: суб'єктивність стала важливішою за об'єктивність [9].

Емоції та аксіологічна оцінка у заголовках часто вербалізуються за допомогою стилістично зниженої лексики та ідіоматичних виразів, характерних для розмовного мовлення:

*I **don't give a damn** – nobody will stop me – Ukraine's Commander-in-Chief on liberating Crimea [Kyiv Post, 14.07.23]*

Розмовний вираз *"not to give a damn"*, використаний колишнім Головнокомандувачем ЗСУ В. Залужним, надає заголовку елемент емоційної безпосередності. Подвійне заперечення підсилює прагматичний ефект, формуючи відчуття впевненості та авторитетності політичного діяча. Використання розмовної лексики відбиває тенденцію демократизації публіцистичного стилю сучасного медіадискурсу. Розмовна лексика часто використовуються в масових виданнях та інтернет-ЗМІ, де акцент робиться на швидке привернення уваги й емоційний відгук аудиторії.

Синтаксичні засоби також відіграють істотну роль у вербалізації емотивності. Питальні конструкції, еліпсис, парцеляція сприяють підвищенню емоційної напруженості й створюють ефект діалогу з читачем. Наприклад, риторичні запитання в заголовках виконують функцію залучення адресата, спонукаючи його до емоційної реакції та подальшого читання:

***Job apocalypse? Not yet**. AI is creating brand new occupations [The Economist, 14.12.2025]*

Риторичне запитання *Job apocalypse?* актуалізує тривожну картину майбутнього ринку праці у зв'язку з появою нових технологій. Однак подальше коротке заперечення *Not yet*, за яким іде розгорнуте пояснення, знижує рівень тривожності. Синтаксична сегментація та парцеляція підсилюють експресивність заголовка, забезпечуючи його динамічність і діалогічність. Таким чином, емотивний ефект заголовка вибудовується на контрасті емоційного напруження та його часткового зняття, що є типовим для аналітичного медіадискурсу.

Розглянемо ще один приклад заголовку, у якому функціонує риторичне запитання з прямим порядком слів. Його діалогічність та адресність втілені у комбінації питальної форми зі звертанням, вираженим особовим займенником другої особи:

***So you tried to buy a country**...[Financial Times, 26.01.26]*

Багатокрапка в кінці заголовку посилює емотивність, виконуючи функцію прагматичної незавершеності. Семантично риторичне запитання містить іронію та имплицитне засудження президента Трампа щодо його плану придбати Гренландію.

Емоції та оцінки в заголовках можуть актуалізуватися за допомогою синтаксичного прийому парцеляції. Використання парцеляції в заголовку тексту дає змогу авторові досягти однозначного сприйняття, вибудувати й донести до свідомості читача матеріал у тому ключі, в якому він був задуманий, а також здійснювати цілеспрямований вплив на читацьку аудиторію. Наприклад:

Flamboyant, furious and full of hope: CMAT is the sound of 2025 [The Guardian, 21.12.26]

У статті автор захоплюється ірландською співачкою, яка, з одного боку, віддзеркалює свій час, а з іншого, – йому протистоїть. Функція парцеляції у наведеному прикладі – акцентуація, оцінка, створення експресії та інтриги. Парцельована конструкція з виокремленими сегментами приваблює читача та апелює до його емоцій.

Висновки. Заголовок у сучасному медіадискурсі виконує не лише інформативну, але й функцію впливу, що зумовлює активне використання в ньому вербальних і невербальних засобів емотивності. Комбінація цих засобів спрямована на формування певної емоційної реакції адресата й значною мірою визначає інтерпретацію подальшого тексту.

Проведене дослідження демонструє, що емотивна лексика є ключовим засобом привернення уваги та формування емоційного сприйняття інформації у заголовках англомовного медіадискурсу. Найбільш частотними маркерами емоцій у заголовках є іменники та прикметники, які виражають або називають базові людські емоції: стах, гнів. тривогу, обурення. Позитивні емоції у заголовках новин вербалізуються значно рідше, але також є важливими, оскільки створюють загальний позитивний фон сприйняття повідомлення.

Емоційно-оцінна лексика у заголовках медіадискурсу, окрім власне емотивної функції, тобто емоційного залучення читача, виконує також інтерпретаційну та маніпуляційну функції, тобто спрямовує читацьке сприйняття та розуміння подій ще до прочитання тексту. Часто емотивна лексика поєднується з елементами сенсаційності, що є характерною рисою сучасного інформаційного простору.

Важливу роль у вербалізації емоцій відіграють також і засоби емотивного синтаксису. У новинних заголовках, де

лаконічність є вирішальною, граматична структура слугує маркером емотивної інтенції. Ця лінгвістична економія, яка знаходить вираження у скороченні синтаксичної структури речення, робить її ключовим елементом арсеналу стратегій медіадискурсу. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на кількісний аналіз емотивної лексики та зіставлення її функціонування в різних типах медіа.

Література:

1. Richardson J. E. Analyzing Newspapers: An Approach from Critical Discourse Analysis. Palgrave Macmillan. 2007. 280 p.
2. Machin D., Mayr A. How to do critical discourse analysis: a multimodal introduction. London. Sage: 2023. 61 p.
3. Bell A. The Language of News Media. Oxford: Blackwell. 1991. 277 p.
4. Kress G, van Leeuwen T. Multimodal discourse: the modes and media of contemporary communication. London: Arnold Publishers. 2001. 142 p.
5. Entman R.M. Framing: Toward clarification of a fractured paradigm. Journal of Communication. 1993. 43(4). P. 51–58.
6. Maalej D. Media Agenda-Setting and Framing the Second Gulf War. London: Cambridge Scholars Publishing. 2019. 295 p.
7. Fairclough N. Media Discourse. London: Edward Arnold, 1995. 214 p.
8. Hunston S., Thompson G. Evaluation in Text: Authorial Stance and the Construction of Discourse. New York : Oxford University Press. 2001. 240 p.
9. Мошковський, М. В., Сулятицька, Т. В., Харламов, М. І. Постправда як філософський феномен сучасного інформаційного простору. *Вісник гуманітарних наук.* Мукачево: Вид-во Міжнародного класичного університету імені Пилипа Орлика. 2025. № 13. С. 1–20.

Shakhnovka I. Verbalization of emotions in the headlines of modern English media discourse

Summary. The article analyzes the main means of representing the category of emotivity based on headlines from contemporary English-language news media texts. The diversity and widespread use of emotive linguistic means in headlines is conditioned by their pragmatic function. The brevity of the headline requires a maximum concentration of expressive means; therefore, it often becomes more emotionally saturated than the main body of the article. The study demonstrates that emotive vocabulary is a key means of expressing emotivity in the headlines of English-language media discourse. This vocabulary is divided into two groups: items with explicit and with implicit emotive-evaluative semantics. The first group includes words whose meaning directly encodes a positive or negative evaluation, with negative evaluation significantly prevailing. Such lexemes enhance the subjectivity of the statement and set the emotional vector of message perception even before the text itself is read. Such vocabulary is particularly characteristic of headlines dealing with socio-political and social issues. It has been established that emotivity in newspaper headlines is also realized through figurative language, among which metaphors are the most common. Metaphors in news headlines make it possible to present complex social or political processes in a vivid and emotionally charged form. The article also examines the functioning of colloquial vocabulary and idiomatic expressions in headlines. Stylistically marked units stand out against the background of commonly used stylistically neutral vocabulary, thereby attracting the reader's attention and reducing the distance between the author and the addressee. Syntactic devices also play a significant role in the verbalization of emotivity. Interrogative constructions, ellipsis, and parcellation contribute to increased emotional tension and create the effect of a dialogue between the author and the reader. Emotional-evaluative vocabulary in media discourse headlines, in addition to its proper emotive function – namely, appealing to the emotional sphere – also performs interpretative and manipulative functions, guiding the reader's perception and understanding of events even before the text is read. An analysis of the effectiveness of the author's intention as realized in headlines can be carried out only in context of media discourse.

Key words: emotivity, media discourse, pragmatic impact, explicit emotive evaluation, implicit emotive evaluation.

Дата першого надходження статті до видання: 17.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 13.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

УДК 81'373.47:311.228
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.42

Шульська Н. М.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри соціальних комунікацій
Волинського національного університету імені Лесі Українки
https://orcid.org/0000-0003-4703-1798

Зінчук Р. С.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови та лінгводидактики
Волинського національного університету імені Лесі Українки
https://orcid.org/0000-0002-5432-7346

Кирилюк О. Л.,
доктор філологічних наук,
доцент кафедри української філології та журналістики
Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка
https://orcid.org/0000-0002-9764-8756

МОВНІ МАРКЕРИ СУБ'ЄКТИВІЗАЦІЇ В ПУБЛІЧНОМУ МЕДІАДИСКУРСІ: ЕМОЦІЙНО-ОЦІННА ЛЕКСИКА СУЧАСНИХ ТЕЛЕНОВИН

Анотація. У статті здійснено комплексний аналіз мовних маркерів суб'єктивізації в публічному медіадискурсі на матеріалі емоційно-оцінної лексики сучасних теленовин. Виявлено й систематизовано лінгвальні засоби, що репрезентують суб'єктивну позицію мовця, а також визначено їхні семантичні і прагматичні функції в структурі інформаційного повідомлення. Матеріалом дослідження слугувало публічне мовлення телемарафону «Єдині новини» та Першого каналу Суспільного за січень і лютий 2026 року. Аналіз фактичного матеріалу засвідчив системне використання емоційно-образної та оцінної лексики, що, з одного боку, не відповідає стандарту чіткого розмежування фактів і коментарів, а з іншого – відображає трансформацію інформаційного дискурсу в умовах воєнного часу. Виявлено значний масив прямої оцінної лексики з позитивною й негативною конотацією, а також емоційно-експресивні гіперболізовані характеристики, інтенсифіковані прислівниками ступеня, що посилюють емоційне забарвлення висловлювання. Зафіксовано вживання узагальнень, які створюють ефект колективної позиції без емпіричної верифікації, активне використання маркерів авторизації, риторичних підсилювачів і фатичних конструкцій. Образні засоби (метафори, епітети, порівняння, гіперболи) виконують не лише описову, а й експресивно-оцінну функцію, інтенсифікуючи сприйняття подій. У новинному мовленні функціюють і прикладки з оцінною семантикою, оказіональні лексеми, вставні конструкції суб'єктивного характеру та оціночні дієслова. З'ясовано, що окреслені мовні маркери реалізують мобілізаційну, консолідаційну й емоційно-підтримувальну функції, формуючи інтерпретаційну рамку сприйняття подій і відображаючи специфіку публічного медіадискурсу в період суспільних викликів. Отримані результати засвідчують, що суб'єктивізація новинного мовлення – це невипадкове відхилення від професійних стандартів, а системна ознака сучасного медіадискурсу, зумовлена як соціальними, так і комунікативно-прагматичними чинниками. Виявлені мовні маркери формують емоційно-ціннісний фон інтерпретації подій і впливають на моделювання громадської думки.

Ключові слова: мова медіа, суб'єктивація, емоційно-оцінна лексика, публічний медіадискурс, теленовини.

Постановка проблеми. Сучасний публічний медіадискурс функціює в умовах підвищеної соціальної напруги, інформаційної динаміки та інтенсивної медіакомунікації, що зумовлює трансформацію мовних стратегій представлення подій. Особливої ваги набуває проблема співвідношення факту й інтерпретації в інформаційному мовленні, зокрема в теленовинах як одному з найвпливовіших сегментів масової комунікації. У цьому контексті набуває актуальності дослідження мовних маркерів суб'єктивізації, виявлених передусім на лексичному рівні – через використання емоційно-оцінних одиниць. Попри традиційне розуміння новини як жанру, що передбачає нейтральність, безособовість і фактологічну точність, сучасна практика публічного медіамовлення демонструє тенденцію до посилення експресивності та аксіологічної насиченості. Емоційно-оцінна лексика стає інструментом не лише номінації подій, а й їх інтерпретації, формуючи певний фон сприйняття авдиторією. Унаслідок цього інформаційний дискурс зазнає суб'єктивізації, тобто виявлення позиції мовця через лінгвозасоби, що сигналізують оцінку, ставлення або інтенційність. Актуальність дослідження зумовлена потребою лінгвістичного осмислення процесів експресивізації інформаційного мовлення в українському публічному просторі, зокрема в умовах воєнного часу, коли новинний контент виконує не лише інформативну, а й мобілізаційну та консолідаційну функції. Аналіз мовних механізмів суб'єктивізації дає змогу виявити, як лексичні засоби впливають на жанрову специфіку теленовин і трансформують межу між повідомленням та коментарем. Матеріалом

дослідження слугує публічне мовлення інформаційних ефірів телемарафону «Єдині новини» та Першого каналу Суспільного за січень і лютий 2026 року, що репрезентує різні моделі новинної комунікації в українському медіапросторі. Обраний матеріал дає можливість простежити особливості функціювання емоційно-оцінної лексики в реальному мовленнєвому потоці з урахуванням жанрових, комунікативних і прагматичних чинників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукова парадигма сучасного медіадискурсу засвідчує посилення уваги дослідників до проблеми емоційності медіамовлення, лексичних інновацій і дотримання професійних стандартів у контексті війни та трансформації інформаційного простору України. У проаналізованих наукових студіях простежуємо комплексний підхід до вивчення емотивного компонента медіатекстів. Зокрема, у статті А. Белецької та В. Рождественської акцентовано на функціюванні емоційного контенту в інтернет-медіа доби постправди [1]. Проблему емотивної лексики в галузевих медіа розглядає Г. Бокшань, аналізуючи специфіку її використання в матеріалах про індустрію гостинності [2]. У фокусі сучасних досліджень перебуває воєнний дискурс та його мовні трансформації. Так, І. Демешко досліджує лексико-словотвірні інновації періоду війни, підкреслюючи активізацію неологізмів і переосмислення наявної лексики [3]. Подібну проблематику розвивають Т. Левченко, Т. Чубань, Т. Шинкар, які аналізують загальні тенденції лексичних інновацій у мові українських ЗМІ [4]. Ю. Калужинська звертає увагу на функціювання негативно-оцінної лексики в суспільно-політичних текстах, що корелює з підвищеним рівнем емоційності інформаційного поля [5]. Т. Коць розкриває емотивні механізми сучасної публіцистики, акцентуючи на стилістичних засобах впливу на авдиторію [6].

Окремий напрям становлять дослідження телевізійного простору, зокрема телемарафону «Єдині новини». Дослідники аналізують особливості медіамовлення телемарафону, зосереджуючись на мовностилістичних характеристиках [7]; вивчають дотримання професійних, мовних та етичних стандартів в ефірах «Єдиних новин» [8]. Водночас низка праць порушує проблему нормативності мовлення, досліджуючи порушення лексичних норм на українських телеканалах [9].

У цьому контексті актуальні й медійні публікації. Так, моніторингові матеріали І. Куляса на платформі «Детектор медіа» висвітлюють якість контенту телемарафону «Єдині новини» у 2022–2026 роках [10]. Медіаексперти аналізують використання емоційної лексики, чуток і маніпуляцій у регіональному інформаційному просторі [11]. Інститут масової інформації запропонував і практичні рекомендації для редакцій щодо зниження емоційності новин [12].

Попри наявність праць, присвячених емотивній лексиці та емоційності медіатекстів, більшість із них зосереджені або на загальних характеристиках емоційного контенту, або на аналізі інтернет-медіа, публіцистики чи воєнного дискурсу загалом. Натомість проблема мовних маркерів суб'єктивізації саме в теленовинах як окремому сегменті публічного медіадискурсу досі не стала предметом системного й комплексного аналізу, у чому вбачаємо й актуальність нашої розвідки.

Мета статті – виявлення та систематизація мовних маркерів суб'єктивізації в публічному медіадискурсі на матеріалі емоційно-оцінної лексики, а також визначення їхніх семантичних і прагматичних функцій. Реалізація поставленої мети передбачає дослідження типів оцінної лексики в теленовинах та з'ясування їхньої ролі у формуванні інтерпретаційного компоненту інформаційного повідомлення.

Виклад основного матеріалу. Аналіз новинного контенту засвідчив системне використання емоційно-образної та оцінної лексики, що, з одного боку, не відповідає стандарту відокремлення фактів від думок, а з іншого – відображає трансформацію інформаційного дискурсу в умовах воєнного часу. Подібні лінгвозасоби не лише маркують суб'єктивну позицію мовця, а й виконують прагматично зумовлені функції: мобілізаційну, консолідаційну та емоційно-підтримувальну. У цьому контексті емоційно-оцінна лексика постає не просто як відхилення від жанрової норми, а як інструмент формування спільного смислового простору, у межах якого новини виконують роль не лише інформування, а й символічної підтримки суспільства. Відтак спостерігаємо амбівалентність явища: з одного боку, відбувається розмиття межі між фактом і коментарем, з іншого – реалізується комунікативна потреба суспільства в емоційно маркованій інтерпретації подій. Емоційно-оцінні мовні засоби в сучасних теленовинах доцільно розглядати як складник процесу суб'єктивізації публічного дискурсу, що поєднує жанрову трансформацію інформаційного мовлення з його прагматичною адаптацією до соціально значущого контексту війни. Зокрема, виявлено значну кількість прямої оцінної лексики з позитивною або негативною конотацією: «*бузувірський удар*», «*управлінський хаос*», «*новий рівень цинізму*» («Інтер»); *«легендарна самохідна артилерійська установка», «демілітаризація» окупантів триває», «трагедія на Харківщині», «на місці трагедії»* (ICTV та СТБ), що формує ставлення авдиторії до події ще до отримання повної фактичної інформації. Такі одиниці виконують не лише номінативну, а й аксіологічну функцію, програмуючи інтерпретацію повідомлення.

Окрему групу становлять емоційно-експресивні гіперболізовані характеристики: «*руйнування настільки нищівні*», «*дивом ніхто не постраждав*» («Інтер»); *«надскладною ситуацією, «ситуація сутужна»* («1+1»)*; «одна з найстрашніших», «фахівці на вагу золота»* (ICTV та СТБ); *«був довгоочікуваним», «найбільш очікуваною подією», «найбільш очікуваний гість»* («Ми – Україна»). Нерідко гіперболізація в теленовинному дискурсі реалізується через вживання інтенсифікувальних прислівників, які підсилюють ступінь ознаки та надають висловлюванню додаткової експресивності. Найпоширенішим є прислівник «дуже», що акцентує емоційне забарвлення повідомлення, напр.: *«**дуже** тяжка доба», «**дуже** серйозні побоювання», «**дуже** цікава цитата»* («Інтер»); *«люди **дуже** налякані»* («1+1»); *«буде **дуже** важливий день», «є **дуже** гострим»* (ICTV та СТБ). Такі конструкції підсилюють драматизм викладу та зміщують акцент із факту на його образне переживання. Використання подібних засобів – типове явище публіцистичного або аналітичного жанру, однак у межах інформаційного повідомлення воно знижує рівень жанрової чистоти.

Крім того, зафіксовано вживання узагальнень, що створюють ефект колективної позиції без емпіричного підтвердження (соціологічних даних, прямих цитат, статистики). Подібні конструкції формують уявлення про суспільний консенсус, який фактично може бути лише припущенням автора, напр. «***мешканці** вже **змирилися**», «**люди радіють**», «вже рік **українці почуваються** як на гойдалках», «**жителі** столичного масиву Русанівка на лівому березі Києва **вірять**, що до них якнайш-*

видше дістануться аварійні бригади і вже найближчим часом у їхніх помешканнях знову буде тепло і затишно» («Інтер»); *«**мешканці всі, як один, скаржаться**, що мерзнуть», «**усі** з нетерпінням і побоюванням **очікують** його завтрашнього виступу», «звісно ж виникають питання, які **турбують абсолютно всіх**», «в це принаймні **ніхто не вірить**»* (ICTV та СТБ).

Важливий індикатор суб'єктивізації новинного мовлення – активне використання маркерів авторизації, що демонструють персональну присутність журналіста чи ведучого в сюжеті, напр. «*я бачу*», «*я розумію*», «*скажу*», «*поясню*», «*думаю, ви помітили*» («Інтер»)), *«можу сказати», «до речі», «цікаво», «я можу собі дозволити не погодитися», «знову ж таки повторюся», «я дуже уважно слухав», «сподіваюся знову ж таки», «дуже прикро мені це говорити», «в мене, знаєш, аж дихання перехоплювало»* (ICVT та СТБ); *«забігаючи наперед скажу», «до слова», «мені здається», «я очікував», «я вже згадувала»* (Перший канал Суспільного); *«хочу сказати», «що я можу сказати», «до слова», «знаєте»* («1+1»). Така стратегія суперечить принципу безособовості інформаційного жанру та наближає подання матеріалу до формату авторського коментаря або токшоу.

Окремо варто відзначити використання риторичних підсилювачів і фатичних конструкцій («*варто звернути увагу*», «*якщо серйозно*», «*до речі*» («Інтер»)), які виконують функцію керування увагою авдиторії та посилення комунікативного впливу, але не несуть нової фактологічної інформації.

Емоційно-оцінні мовні засоби найчастіше актуалізуються під час висвітлення воєнної тематики, зокрема в повідомленнях про перебіг бойових дій та наслідки ворожих обстрілів. Зафіксовано тенденцію до використання підсилено експресивної, подекуди пафосної лексики при описі реальних подій на фронті, що може свідчити про відхід від принципів стриманості й нейтральності, традиційно притаманних інформаційному жанру. Окреслюючи ситуацію на ділянках активних бойових дій, кореспонденти й ведучі нерідко вдаються до образних, зокрема метафоризованих мовних засобів, як-от: *«відправили до пекла два десятки зайд», «невтомно захищають», «гатили ракетами», «серія гучних вибухів»* («Інтер»); *«росіяни гатили», «загарбники знову гатили», «цього залізяччя вистачає», «лізуть, зазнаючи шалених втрат», «ніч знову була гучною», «вороги гатили», «пожежа вирувала», «розквітала «бавовна», «росіяни перевершили самих себе»* (ICVT та СТБ); *«потужні вибухи лунали», «особливо вдалим було полювання на ворожі артсистеми», «напрямки, де палає», «безкінечними штурмами», «шквальними обстрілами»* («Ми – Україна»). Подібні номінації виконують не лише дескриптивну, а й виразну аксіологічну функцію, оскільки актуалізують емоційне ставлення до суб'єкта повідомлення, посилюють негативну конотацію та формують чітко марковану оцінну позицію. У лінгвопрагматичному вимірі такі одиниці можна кваліфікувати як маркери суб'єктивізації, що репрезентують інтенційність мовця й зумовлюють інтерпретаційний фон сприйняття події. Використання подібних лексем сприяє емоційному залученню авдиторії, водночас зміщує інформаційний фокус із фактичного викладу на оцінне осмислення події, що свідчить про контамінацію інформаційного та публіцистичного стилів.

У публічному медіамовленні активно застосовують художні тропи, зокрема епітети та метафори. Такі мовні засоби виконують не лише описову, а й експресивно-оцінну функцію, оскільки інтенсифікують сприйняття події через емоційно забарвлену характеристику. Епітети в новинному мовленні здебільшого підсилюють драматизм повідомлення, напр. «*скандальний податок*», *«вибухової новини», «гігантське досьє», «моторошні кадри»* («1+1»); *«продовжує політичні танці», «із скандальною заявою», «сумнозвісні «шахеди»* (ICTV та СТБ); *«філігранний маневр», «цього пекельного, мерзлого шляху», «про пекельні мерзлі дороги»* («Інтер»); *«загартовані боями»* (Перший канал Суспільного). Використання прикметників найвищого ступеня порівняння сприяє посиленню експресивності мовлення та підкреслює важливість описуваної події. Такі лексеми виконують функцію інтенсифікації змісту повідомлення, акцентують увагу на характері події та підсилюють її контекстуальне сприйняття, пор. *«найзапекліших протистоянь», «найпопулярнішою послугою»* («1+1»), *«найнапруженіша обстановка»* («Інтер»); *«на найкривавішому Покровському напрямку»* (ICTV та СТБ); *«одним з найнапруженіших»* («Ми – Україна»). У теленовинному дискурсі одним із найпоширеніших епітетів інтенсивного типу є прикметник у найвищому ступені порівняння ***«найгарячіший»***, який активно використовують для опису фронтових ділянок або зон активних бойових дій, пор. *«найгарячішим залишається», «на найгарячішому відтинку», «на найгарячішому напрямку»* («Інтер»); *«залишається одним з найгарячіших»* («1+1»), *«на найгарячіших ділянках фронту», «серед найгарячіших точок»* (ICVT та СТБ). З лінгвопрагматичного погляду, цей прикметник виступає як маркер суб'єктивізації, оскільки одночасно описує об'єкт, надає повідомленню емоційного забарвлення і формує в авдиторії відчуття інтенсивності та драматизму. Ця мовна одиниця демонструє, як епітети інтенсивного типу сприяють експресивності та оцінності теленовинного дискурсу, особливо в контексті висвітлення воєнних подій.

Образному моделюванню реальності сприяють метафори, що переводять сприйняття події з площини фактографічного опису в площину емоційного переживання, напр. «*фронт палає*», «*ворог засипає місто вогнем*», «*країна здригається від вибухів*», *«місто сіткала додаткова біда» «смертельної гри на життя» «гра в хованки зі смертю», «рік який нас вражав, надихав, розчаровував, засмучував», «стихія сьогодні лютує не менше за ворога»* («Інтер»); *«небо над ними кишить FPV-дронами», «новини, яка буквально розриває серце», «примхи погоди», «столиця пасе задніх», «постала оголена правда про крихкість багатоповерхівок», «загалом атмосфера на цьогорічному Давосі незвично вибухова»* (ICTV та СТБ); *«з жахом чекають», «пригощають узваром, бульйоном і гарним настроєм», «набув ноток скандальності», «засідання парламенту може набути нових фарб», «досить прохолодно відреагував парламент»* («1+1»).

У теленовинному дискурсі для підсилення експресивності та драматизації подій журналісти нерідко вдаються до порівнянь. Наприклад, порівняльний зворот у цитаті ***«їх у всьому небі на Запоріжжі, як бліх, на собаці»*** («1+1») використано для візуалізації великої кількості об'єктів (у цьому випадку – безпілотників або авіації противника) та одночасного надання оцінного забарвлення. Для передавання оцінки чи підкреслення соціального або морального статусу суб'єктів медійники інколи використовують прикладки**,** що поєднують іменник із якісною або оцінною характеристикою, напр. «***політик-скандаліст***», *«житель горе-будинку»* («1+1»). З позиції лінгвостилістики

такі тропи свідчать про експресивізацію інформаційного дискурсу, тоді як у прагматичному аспекті вони виступають маркерами суб'єктивізації, оскільки сигналізують інтерпретаційний компонент повідомлення. Унаслідок цього відбувається зміщення жанрового балансу: інформаційне повідомлення набуває рис публіцистичного викладу. З лінгвопрагматичного кута зору такі інтенсифікатори виконують функцію підсилення суб'єктивної оцінки, оскільки сигналізують ставлення журналіста до описуваної події та модифікують сприйняття інформації авдиторією. У межах публічного дискурсу війни подібні мовні одиниці сприяють емоційній залученості слухачів, підсилюючи драматичний ефект і цим маркуючи суб'єктивний компонент повідомлення.

Спорадично в мовленні телемарафону трапляються й оказіональні лексеми, що не становлять регулярного компонента новинного дискурсу, проте виконують виразно оцінну функцію та привертають увагу авдиторії. Так, в ефірі телеканалу «Інтер» фіксуємо вислів «*наслідки холодомору*», який виступає історично забарвленою, емоційно-оціночною номінацією. Подібні лексеми характеризуються високою контекстною залежністю та унікальністю, що робить їх маркерами авторського або редакційного коментаря в межах новинного повідомлення. Оказіональні одиниці відображають авторське ставлення до описуваної події або явища. Вони підсилюють емоційний ефект повідомлення та драматизацію, навіть якщо фактичну інформацію подають нейтрально.

У теленовинах трапляються вставні конструкції суб'єктивно-оцінного характеру, за допомогою яких медійники виражають власне ставлення до подій: *«лишилося, на жаль, без розгляду»* («Інтер»); *«на жаль, зафіксовано влучання»* («Ми – Україна); *«на жаль, рятувальники знайшли загиблого», «на жаль, не перша атака», «на щастя, проскочили без пригод»* («1+1»). Хоча традиційно інформаційні жанри передбачають уникнення подібних елементів через ризик порушення нейтральності, у контексті висвітлення воєнних подій їхнє функціювання можна вважати прагматично виправданим.

У теленовинному дискурсі виявляємо дієслова, які виконують експресивну та оцінну функцію: ***«понарікав»*** («1+1»), *«він маніпулював», «енергійно намагається»* (ICTV та СТБ). Такі дієслова свідчать про ставлення медійника або джерела до суб'єкта чи події, надаючи повідомленню оцінного забарвлення.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, під час дослідження виявлено та систематизовано мовні маркери суб'єктивізації в публічному медіадискурсі на матеріалі емоційно-оцінної лексики сучасних теленовин, а також окреслено їхні семантичні й прагматичні функції. Суб'єктивізацію розглянуто як вербалізацію авторської позиції через систему лексичних і синтаксичних засобів, що формують інтерпретаційний компонент повідомлення. У результаті аналізу виокремлено основні групи маркерів: епітети (зокрема форми найвищого ступеня порівняння), метафори й порівняння, інвективну лексику, оцінні прикладки, інтенсифікувальні прислівники, вставні конструкції та оказіональні номінації. З'ясовано, що вони виконують не лише номінативну, а й аксіологічну, експресивну та прагматичну функції, інтенсифікують зміст повідомлення та формують емоційні смислові акценти. Встановлено амбівалентність цього явища: з одного боку, системне використання емоційно-оцінної лексики розмиває межу між фактом і коментарем, з іншого – в умовах воєнного часу виконує мобілізаційну та консолідаційну функції. Отже, емоційно-оцінні мовні засоби постають як системний механізм суб'єктивізації сучасного теленовинного дискурсу.

Перспективи подальших наукових пошуків убачаємо в поглибленому аналізі модальних, інтонаційних і синтаксичних засобів суб'єктивізації, а також у зіставному дослідженні різних форматів новинного мовлення.

Література:

1. Белецька А., Рождественська В. Емоційний контент в новинному продукті інтернет-медіа України у часи постправди. *Наукові записки інституту журналістики*. 2019. Т. 2 (75). С. 11–26.
2. Бокшань Г. І. Емотивна лексика в інтернет-ЗМІ, що висвітлюють стан індустрії гостинності. *Закарпатські філологічні студії*. Вип. 21. Т. 1. С. 113–116.
3. Демешко І. М. Лексико-словотвірні інновації в медіадискурсі періоду війни. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. 2023. Вип. 2 (205). С. 58–63.
4. Левченко Т. М., Чубань Т. В., Шинкар Т. С. Лексичні інновації в мові українських ЗМІ. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія*. Журналістика. 2024. Т. 35 (74). № 2. Ч. 1. С. 39–45.
5. Калужинська Ю. В. Функціонування негативно-оцінної лексики в газетних текстах суспільно-політичної тематики. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2022. Том 33 (72) № 1 Ч. 1. С. 36–40.
6. Коць Т. Емотивні механізми сучасних публіцистичних текстів. Лінгвістика, 2023. № 2 (48). С. 98–106.
7. Шульська Н. М., Науменко Л. М., Калита О. П. Особливості медіамовлення телемарафону «Єдині новини». *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика. 2025. Т. 36 (75). № 1. Ч. 1. С. 96–102.
8. Shulska N., Kostusiak N., Bukina N., Kyryliuk O., Zinchuk R., Afanasieva O., Levchenko T., SadivnychyiV., Baranova S., Medvid O. Peculiarities of «Unified News» Television Broadcasting: (Non)Adherence to Professional Standards, Language and Ethical Norms. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*, 2024. Vol. 14, Issue 1, Spec. Issue XL. P. 82–88.
9. Мініч Л.С., Кучеренко Д.Ю. Порушення лексичних норм на українських телеканалах як одна з проблем якісного ефірного мовлення. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія: Філологія. 2019. Вип. 20. С. 211–216.
10. Куляс І. Моніторинг телемарафону «Єдині новини» за 2022–2026 рр. Детектор медіа : сайт. URL : https://detector.media/authors/274/ (дата звернення: 15.02.2026).
11. Голуб М., Бугайчук А. Емоційна лексика у медіа, чутки та інші маніпуляції: дайджест INFOCRIME Lutsk. Сила правди : сайт. 2021. URL: https://sylapravdy.com/emoczijna-leksyka-u-media-chutky-ta-inshi-manipulyacziyi-dajdzhest-infocrime-lutsk/ (дата звернення: 17.02.2026).
12. Рекомендації для медіа щодо зниження емоційності новин. *Інститут масової інформації* : сайт. 2020. URL: https://imi.org.ua/advices/rekomendatsiyi-dlya-media-shhodo-znyzhennya-emotsijnosti-novyn-i32026 (дата звернення: 20.02.2026).

Shulska N., Zinchuk R., Kyryliuk O. Linguistic markers of subjectivization in public media discourse: emotional and evaluative vocabulary of contemporary television news

The article presents a comprehensive analysis of linguistic markers of subjectivization in public media discourse based on the emotional and evaluative vocabulary of contemporary television news. The study identifies and systematizes linguistic means that represent the speaker's subjective position

and determines their semantic and pragmatic functions within the structure of an informational message. The research material comprises the public broadcasts of the «United News» telethon and the First Channel of Suspilne for January and February 2026. The analysis of the empirical data demonstrates the systematic use of emotionally expressive and evaluative vocabulary which, on the one hand, does not comply with the standard of clearly separating facts from commentary, and, on the other hand, reflects the transformation of informational discourse under wartime conditions. A significant body of direct evaluative lexemes with positive and negative connotations has been identified, as well as emotionally expressive hyperbolized characteristics intensified by degree adverbs that enhance the emotional coloring of the utterance. The study records the use of generalizations that create the effect of a collective stance without empirical verification, as well as the active employment of authorization markers, rhetorical intensifiers, and phatic constructions. Figurative devices (metaphors, epithets, similes, hyperboles) perform not only a descriptive but also an expressive-evaluative function, intensifying the perception of events. News discourse also features appositive constructions with evaluative semantics, occasional lexical units, parenthetical constructions of a subjective nature, and evaluative verbs. It has been established that the identified linguistic markers fulfill mobilizing, consolidating, and emotionally supportive functions, shaping the interpretative framework of event perception and reflecting the specificity of public media discourse during periods of social challenges. The findings indicate that the subjectivization of news discourse is not an incidental deviation from standards but a systemic feature of contemporary media discourse, determined by both social and communicative-pragmatic factors. The identified linguistic markers construct an emotional and axiological framework for interpreting events and influence the formation of public opinion.

Key words: media language, subjectivization, emotional and evaluative vocabulary, public media discourse, television news.

Дата першого надходження статті до видання: 24.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 19.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

УДК 821.0:82-1/82-3:82.09
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.43

Авксентьєва Г. А.,
кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри української та зарубіжної літератур
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
http://orcid.org//0000-0001-7767-540X

ПОЕТИКА ПЕЙЗАЖУ У ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

Анотація. У пропонованій статті здійснено аналіз поетикальних аспектів пейзажотворення у художньому дискурсі. У дослідженні теоретичних проблем пейзажотворення акцентуємо увагу на онтологічній та концептуальній складових пейзажу. У визначенні терміну «пейзаж» задіяні праці таких знаних українських літературознавців, як: Іван Франко, Олександр Білецький, Микола Тараненко, Григорій В'язовський, Василь Лесин, Віталій Назарець та інші.

З'ясовано, що письменники фокусують увагу на детальному розкритті образу людини через різноманітну взаємодію з навколишнім світом та іншими людьми, тому до уваги беруться суспільні та природні обставини життєдіяльності персонажа. У розгалуженій образній текстовій структурі значущим для розуміння образу людини стає образ природи (пейзаж). У результаті аналізу різних підходів до характеристики досліджуваного поняття доведено, що пейзаж – це образ нерукотворної, первовічної природи та штучно створеної руками людини (рукотворної) природи у художньому творі.

Зазначено, що традиційною рисою української літератури є взаємозв'язок людини і природи, що презентується домінуванням пейзажних образів в усній народній творчості, у давній, новій, новітній та сучасній літературі. Досліджено функційне та видове навантаження пейзажу у різних родах літератури (лірика та епос). З'ясовано залежність використання пейзажів від концептуальних позицій митців.

Підсумовано, що літературний пейзаж – це складне вербально-образне утворення, яке поєднує у собі натуральні нерукотворні образи природи та штучно створені впродовж еволюції руками людини (сільські, урбаністичні, садові, паркові) пейзажі. У художньому дискурсі це досить розповсюджений образ у ліричних, епічних, драматичних творах, що виконує позасюжетну та сюжетоорганізуючу функції.

Ключові слова: пейзаж, психологічний, панорамний, символічний, батальний пейзажі, пейзажні обставини, епос, лірика, драма, новела.

Постановка наукової проблеми. Сучасне літературознавство доволі різновекторне. Воно спрямовує зусилля на глибинне пізнання художнього дискурсу. Зацікавлення дослідників викликають поетикальні аспекти текстотворення на рівні наративних маркерів, гендерних показників, структурних компонентів. Але набуває все більшої актуальності ейдологічна складова теоретичних пошуків. Образний світ художнього твору є показовим чинником для усвідомлення світоглядних орієнтирів автора, його концепції. У розгалуженій образній текстовій структурі значущим для розуміння образу людини стає образ природи (пейзаж), що й обумовлює актуальність пропонованого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На перший погляд, про пейзаж написано доволі багато, але в основному це розвідки, що стосуються або окремого твору, або творчості письменника загалом. Варто згадати роботи Л. Генералюк, Т. Бовсунівської щодо пейзажу у творчості Тараса Шевченка, Л. Скорини про пейзаж у творах Івана Нечуя-Левицького, М. Лапій щодо психологічного пейзажу у творах Івана Франка та письменників-молодомузівців, Н. Алексеєнко про пейзаж у малій прозі Володимира Винниченка, І. Семенчука, Г. Авксентьєвої щодо пейзажного живопису у творчості Олеся Гончара, Л. Станіславової про пейзаж у повістях Григора Тютюнника та багато інших.

Праці оглядово-теоретичного плану зустрічаються доволі рідко в українському літературознавстві. Вагомі напрацювання щодо сутності пейзажу простежуємо у дослідженнях Олександра Білецького «У майстерні художника слова», Миколи Тараненка «Пейзаж у художньому творі», Григорія В'язовського «Світ художньої літератури». Слушні міркування щодо теорії пейзажу наведені у монографії Марії Лапій «Психологічний пейзаж у прозі Івана Франка та «Молодої музи». Семантика і поетика».

Зокрема, дослідження М. П. Тараненка «Пейзаж у художньому творі» (1965), присвячене теоретичним проблемам пейзажу. У роботі автором подано визначення пейзажу, окреслено його функції, основні принципи застосування у художній літературі. Дослідником простежується традиція використання образів природи в усній народній творчості, «Слові о полку Ігоревім». Звертається увага на різну насиченість художніх творів пейзажами та фактори, які на це впливають. Зосереджується увага на особливостях пейзажів у творах українських письменників різних напрямків (сентименталізм, романтизм, реалізм та ін.). У процесі дослідження теоретичних засад пейзажотворення Микола Тараненко аналізував тексти української класичної літератури та літератури ХХ ст. [1, с. 5–65].

Значна чисельність наукових досліджень, як правило, пов'язана з поетикою пейзажотворення в окремих творах того чи іншого письменника. Тому видається доцільним простежити типологію видового різноманіття та функційного застосування образів природи у художньому дискурсі загалом.

Мета пропонованого дослідження передбачає детальний аналіз поетикальних аспектів пейзажотворення у художньому дискурсі.

Виклад основного матеріалу. Художня література – це вербальне мистецтво, у центрі якого перебуває людина. Адже мистецтво загалом цікавить саме людина з багатоманітними зв'язками з навколишнім світом. Тому закономірним для мистецтвознавців було питання про предмет і світ художньої літе-

ратури, на яке свого часу переконливо відповів Г. В. Ф. Гегель, протиставляючи світ художньої літератури і духовні інтереси людини: «Істинний предмет поезії складають не сонце, не гори, не пейзаж і не зовнішній вигляд людини, кров, нерви, м'язи, а духовні інтереси» [2, с. 65].

Важливо, що серед доволі різноманітного світу художньої літератури німецький філософ та мистецтвознавець оперує, в першу чергу, різними видами пейзажних образів та зовнішніми показниками портрету. Однак, світ художньої літератури набагато складніший, його конкретизують різноманітні чинники реального та ірреального світу. Традиційно митець фокусує увагу на детальному розкритті образу людини через різноманітну взаємодію з навколишнім світом та іншими людьми. До уваги беруться суспільні та природні обставини життєдіяльності персонажа.

Досліджуючи світ художньої літератури, науковець Григорій В'язовський наголошував: «Адже людина як мисляча творча особистість живе і виявляє себе в суспільному середовищі і в стосунках зі світом речей, явищ, процесів, найрізноманітніших об'єктів живої і неживої природи. Тому для митця, для письменника цей світ не може бути не цікавим, не важливим. Митець забов'язаний знати все, що зумовлює формування й розвиток характерів його творів» [3, с. 50]. Саме тому прозаїк, поет, драматург, формуючи образ людини, повсякчас прагне відтворити умови, в яких вона існує, обставини та обстановку її життєдіяльності. Теоретик літератури конкретизував думку таким чином: «Під час спілкування людина пізнає себе, людей, людство, світ природи і взагалі об'єктивну дійсність» [3, с. 51]. Тому показ різноманітних комунікаційних процесів сприяє тому, що образ людини розкривається в усій повноті у лірич-них, епічних та драматичних творах.

Та, в першу чергу, хочу зосередити увагу на природних обставинах життєдіяльності героя художнього твору, а саме на образі природи. У теоретичних роботах, словникових статтях можна простежити різні підходи до визначення поняття «пейзаж».

Іван Франко у відомому дослідженні «Із секретів поетичної творчості» у підрозділі «Як поезія малює мертву природу?» використовував поняття «мертва природа» та наголошував на тому, що «… поет малює мертву природу – оживлюючи її, малює лінії при помочі рухомих образів» [4, с. 109]. Далі теоретик літератури наводив приклади, як поет зображує поле, степ, пожар, захід сонця і подібні явища, з чого констатуємо, що образи природи і образи речей він називає «мертвою» природою, тобто пейзажем.

Згодом знаний український науковець Олександр Білецький у роботі «У майстерні художника слова» розмірковуючи про пейзаж, застосував поняття «жива» і «нежива» природа. Літературознавець акцентував на описовій сутності пейзажу, він підкреслював: «Описувати зовнішній світ – це значить описувати живу і неживу, створену людиною природу. Описи живої природи домовимося просто називати пейзажем…» [5, с. 460].

Василь Лесин у словниковій статті характеризує пейзаж таким чином: «Пейзаж – у літературі це словесне зображення природи – поля, лісу, села, міста, гір, ріки, моря, неба» [6, с. 152]. Досить часто у визначенні поняття «пейзаж» використовуються лексеми «зображення» та «опис», але ще у шістдесятих роках Микола Тараненко у згаданій монографії про пейзаж наголосив: «Виходить, пейзаж є не що інше, як образ природи у художньому творі» [1, с. 5]. Тож необхідно розрізняти поняття «опис природи» та «образ природи». Останнє словосполучення означає, що митець відібрав певно визначені риси і тим самим зосередив увагу читача на найважливіших і потрібніших йому для характеристики персонажа, явища, ситуації елементах природного середовища. «Пейзаж – це вибіркове зображення природи, це її мистецький образ. Тому пейзаж не зображається, він є зображенням» [7, с. 17].

Віталій Назарець у підручнику «Теорія літератури» у визначенні терміну наголошує: «Пейзажем... називається образ природного оточення персонажів та їхніх дій. Опис картин природи в художньому творі, який має певне значення в його загальній змістовій організації» [8, с. 159]. Дослідник веде мову і про «образ природного оточення», і про «опис картин природи», ототожнюючи, таким чином, названі поняття. Вважаю доцільним опиратися на визначення та аргументацію наведені мною у статті «Образ природи у поетиці літературного твору»: «… у поняття «пейзаж» входять не тільки образи природи (поля, лісу, гір, рік, моря, неба та ін.), а й зображення образів, створених руками людини, все те, що становить її оточення (художній образ вулиць, парків, садів, сіл, міст, будівель, заводів, фабрик і т. ін.)» [9, с. 87]. Тож, пейзаж – це образ нерукотворної, первовічної природи та штучно створеної руками людини (рукотворної) природи у художньому творі.

Традиційною рисою української літератури є взаємозв'язок людини і природи, що презентується домінуванням пейзажних образів, як в усній народній творчості, у давній («Слово о полку Ігоревім», твори Г. Сковороди), новій (І. Котляревський, Г. Квітка-Основ'яненко, Т. Шевченко, П. Куліш, Б. Грінченко, І. Нечуй-Левицький, Панас Мирний, І. Франко, М. Коцюбинський, О. Кобилянська, Леся Українка), новітній (В. Підмогильний, М. Рильський, Ю. Яновський, І. Багряний, О. Ольжич, О. Довженко, О. Гончар, Гр. Тютюнник), так і в сучасній літературі (Л. Костенко, Ю. Андрухович, І. Роздобудько, Є. Кононенко, О. Забужко, І. Малкович, Д. Шупта, В. Шкляр, С. Жадан).

Відрізняється функційне навантаження пейзажу у різних родах літератури. У ліриці образи природи надзвичайно суб'єктивні, передають концептуальну та емоційну палітру ліричного героя чи автора. Так, у збірці Ліни Костенко «Річка Геракліта» у чисельних поезіях зустрічається пейзажний образ осені. Оригінально поетка використовує асонанси та алітерації, повтори та гру слів у мініатюрі «Осінній день...», зображуючи імпресіоністично-асоціативний образ осені, через який, у свою чергу, передається зажурено-мрійливий настрій ліричного героя:

Осінній день, осінній день, осінній!
О синій день, о синій день, о синій!
Осанна осені, о сум! Осанна.
Невже це осінь, осінь, о! – та сама.
Останні айстри горілиць зайшлися болем.
Ген килим, витканий із птиць, летить над полем.
Багдадський злодій літо вкрав, багдадський злодій.
І плаче коник серед трав – нема мелодій [10, с. 19].

Саме в ліриці пейзаж виступає як окрема тематична група (У «Літературознавчій енциклопедії» автор-укладач Юрій Ковалів навіть застосовує термін «жанр пейзажу» [11, с. 195]). Як пейзажну лірику можна розглянути такі твори із названої книги Ліни Костенко, як: «Осінній день...», «Пробачте, осінь, я вас не впущу...», «Ті журавлі, і їх прощальні сурми» та багато інших.

Вагоме функційне навантаження має пейзаж у драмі. Цьому присвячені чисельні розвідки, приміром, щодо драми-феєрії Лесі Українки «Лісова пісня», на які звертає увагу Юлія Бродюк у статті «Роль пейзажу в драмі-феєрії «Лісова пісня» Лесі Українки» [12, с. 18–19].

Доволі багатоманітним є функційне навантаження образів природи у структурі епічного твору, в якому пейзаж може бути позасюжетним елементом, а також виконувати сюжетоорганізуючу функцію. Показовим для розгортання сюжету є використання символічних пейзажних деталей, винесених авторами у назви новел Михайла Коцюбинського «Цвіт яблуні», Григора Тютюнника «Зав'язь».

Також значущими для розгортання сюжету стають саме пейзажні образи у новелі Григора Тютюнника «В сутінки». Наратором у творі виступає юнак, який згадує один епізод драматичного дитинства, що припав на час воєнного лихоліття (події Другої світової війни). У ретроспективному монолозі персонажа чітко зазначається час і місце дії (зима 1942 року), що презентується доволі лаконічними пейзажними деталями (і це закономірно саме для жанру новели): «Це сталося у сорок другому році. Зима. Кура. Іноді з левад долинають приглушені вибухи – то тріскається лід на річці» [13, с. 19]. Чіткі вказівки на пори року і стан природи, передані називними конструкціями, а лексема «вибухи» націлена на створення батальної обстановки

У спалахах-спогадах наратора фіксуються складні умови сільського життя, у яких домінує темна колористична палітра: «У чорній шибці, немов у ополонці, відбивається красиве дівоче лице...» [13, с. 19]. Зв'язок персонажа з природою читач помічає з перших експозиційних рядків: «Поночіє в нашій хаті рано, особливо взимку. Це тому, що ліс під боком. Ще ото у верховітті жевріє ожеледиця, а поміж стовбурами і в засліплених снігом кущах уже снуються тіні, лізуть у причілкові вікна і стають по кутках – німі і холодні. Хата враз меншає, нижчає стеля» [13, с. 18]. В уяві підлітка вимальовується персоніфікований образ хати, а далі – зимового лісу: «Моторошно гуде ліс, видзвонює крижаними кайданами» [13, с. 18]. У новелі можна помітити лісовий, сільський, річковий, зимовий пейзажі. Похмурі тони у сприйнятті навколишнього світу конкретизують пригнічений психологічний стан юнака і направлені на розкриття характеру персонажа і домінуючого конфлікту. Розчарування після зради матері викликає асоціації з присмерком, сутінками.

Традиційно як позасюжетний елемент пейзаж зустрічається в експозиції твору, виконуючи обставинну функцію. Тут можна згадати поеми та балади Тараса Шевченка, оповідання та повісті Григорія Квітки-Основ'яненка, Бориса Грінченка, Івана Нечуя-Левицького, романи Пантелеймона Куліша, Панаса Мирного, Михайла Стельмаха, Олеся Гончара та багато інших творів.

Розглянемо експозиційний панорамний пейзаж у повісті Панаса Мирного «Лихо давнє і сьогочасне»: «Через увесь повіт розіслалися його лани широкополі, виграючи на сонці запашними степами, хвилюючи колосистим житом, пшеницею. Буйні ліси поперетинали його маєтки і вздовж, і вшир, і впоперек; широкоплечі стави та озера порозлягалися в затишних балках, по низах, мов задля того, щоб ясне сонце й синє небо повсякчас любувалися та видивлялися у їх чистих, прозорих водах, щоб водяна прохолода одволожувала сухе запашне повітря й напувала цілющою росою й без того родючу силу землі...» [14, с. 6]. Такий перший деталізований епізод твору дає можливість читачу уявити масштаби володінь пана Башкира, їх безмежність. У повісті наявні степові, лісові та сільські пейзажі. Образи водної стихії також повсякчас зустрічаються у згаданому творі.

У художньому дискурсі розрізняємо пейзажі нейтрально-авторські (таким є експозиційний пейзаж з повісті Панаса Мирного, розглянутий вище) та психологічні. Зокрема, психологізм визначає поетику прозових творів Олександра Довженка. Саме на сприйняття природи впливає емоційний стан персонажів «України в огні», «Повісті полум'яних літ», «Зачарованої Десни», «Поеми про море» та чисельних новел. Так, у новелі «Ніч перед боєм» автор простежує емоційне напруження бійців напередодні вирішального бою. У фокусі письменницького бачення перебуває Петро Колодуб, через сприйняття якого читач довідується про пейзажну обстановку на переправі під час відступу: «Величні німі зловісні блискавиці горобиної ночі палахкотіли, не вгасаючи, між шарами хмар. І все це одбивалося в воді, і здавалося, що ми стояли не на землі, що ріки немає, а є міжхмарний темний простір, і ми, розгублені в ньому, малесенькі, як річні піщинки. Небо було надзвичайне. Природа була ніби в змові з подіями і попереджала нас своїми грізними знаками» [15, с. 565].

Під час відступу військовий відчуває незахищеність, слабкість, тому й розгубленість простежується у сприйнятті батальних обставин. А вечірні блискавиці доповнюють образ війни. У наведеному пейзажі простежується гармонійне поєднання людини і природи в абсурдному, трагедійному світі батальної обстановки. Що ж до специфіки творення пейзажного образу, то автор повсякчас використовує порівняння, метафоричні гіперболи [16, с. 349], епітети. Вражає оригінально-авторська метафорична гіпербола «міжхмарного темного простору» та порівняння бійців, що перебувають у фантастичному просторі з піщинками. Таким чином, простежуємо прийом психологічного паралелелізму між пейзажним образом й образами бійців.

Привертає увагу щодо зображення образів природи і кіноповість О. Довженка «Україна в огні», сюжет якої досить фрагментарний, нагадує окремі кадри у кіно, так звану монтажну композицію. Відбувається зміна епізодів досить швидко, події розгортаються динамічно.

Масштабні узагальнення, епічність думання героїв простежується не лише в діалогах, полілогах, вчинках персонажів, а й у батальних пейзажних образах. Аналізований твір про події Другої світової війни в Україні, тому закономірним є зображення батальної обстановки, батальних пейзажів, як антитези мирним пейзажам. Розглянемо один із таких епізодів: «Минали дні, минали ночі в загравах пожеж. Минуло літо. Мокра осінь. Розбухли холодні болота у дрібних дощах. Горіло. Над очеретами туман і дим. Крякали міни у багновищах серед людей. У гнилицях потопало юнацтво» [15, с. 173]. Спостерігаємо трагічну патетику і динаміку зазначеної ситуації. Художній час ущільнюється. У наведеній цитаті відбувається зміна пір року: після літа прийшла холодна і мокра осінь, ускладнюються умови ведення бойових дій. Для передачі мілітаристської сутності ситуації автор використовує наскрізний мотив твору – вогонь, конкретизуючи образами пожежі, горілого, диму. Персоніфікуються міни, які «крякали». Молоді бійці, відступаючи

болотами, потопають у них. Письменницька увага витворює гіперболічний образ «потопаючого юнацтва», який символізує аморальність та аномальність війни.

При характеристиці пейзажотворення враховуємо також видове та функційне навантаження образу природи у художньому тексті. Аналізуючи твори Олександра Довженка звертаємо увагу на мирні та батальні пейзажі. Чарівні краєвиди мирної природи спостерігаємо у кіноповістях «Зачарована Десна» та «Поема про море», а батальні – в «Україні в огні», «Повісті полум'яних літ» та новелах.

Розглянуті вище образи природи розрізняємо за ландшафтним показником: степові (роман Олеся Гончара «Тронка»), польові (роман Панаса Мирного «Хіба ревуть воли, як ясла повні?»), лісові (новела Михайла Коцюбинського «У грішний світ»), мариністичні (роман Юрія Яновського «Майстер корабля»*)*, річкові (образ Дніпра у романі Олеся Гончара «Собор»), гірські (повість Михайла Коцюбинського «Тіні забутих предків») та інші.

За стилем та художнім напрямом образи природи можуть бути реалістичними (Панас Мирний «Лихо давнє і сьогочасне»), романтичними (Пантелеймон Куліш «Чорна рада»), сентиментальними (Григорій Квітка-Основ'яненко «Сердешна Оксана»), імпресіоністичними (Михайло Коцюбинський «У грішний світ») та інші. За участю людини розрізняють образи природи сільські (Панас Мирний «Хіба ревуть воли, як ясла повні?») та урбаністичні (Юрій Яновський «Майстер корабля»*)*. Залежно від пори року та часу доби бувають пейзажі зимові, весняні, літні, осінні (аналіз ліричного осіннього пейзажу здійснено вище); ранкові, нічні, денні, вечірні та ін.

Висновки. Літературний пейзаж – це складне вербально-образне утворення, яке поєднує у собі первовічні нерукотворні образи природи та штучно створені впродовж еволюції руками людини (сільські, урбаністичні, садові, паркові) пейзажі. У художньому дискурсі це досить розповсюджений образ у ліричних, епічних, драматичних творах, що виконує позасюжетну та сюжетоорганізуючу функції. Аналіз пейзажу передбачає розгляд його концептуальної специфіки стосовно конкретного твору та функційно-видового наповнення. Спостерігаємо видове багатоманіття пейзажів. Це пейзажі степові, польові, лісові, мариністичні; сільські, урбаністичні; ліричні, епічні, драматичні; сентиментальні, романтичні, реалістичні, імпресіоністичні; зимові, осінні, літні, весняні; ранкові, вечірні та інші. У функційному відношенні пейзажі виконують, як правило, обставинну, хронотопічну, психологічну, гедоністичну, культурологічну, сюжетоорганізуючу, екологічну та естетичну функції. Загалом, у дослідженні поетики пейзажотворення у художньому дискурсі важко сказати останнє слово, адже вичерпати це питання у повному обсязі доволі складно.

Література:

1. Тараненко М. Пейзаж у художньому творі: нарис. Київ : Дніпро, 1965. 67 с.
2. Гегель Г. В. Ф. Лекції з естетики. *Вступ до літературознавства: хрестоматія* / Упоряд. Н. І. Бернадська. Київ, 1995. С. 62–66.
3. В'язовський Г. Світ художньої літератури: дослідження. Київ : Дніпро, 1987. 252 с.
4. Франко І. Із секретів поетичної творчості. *Франко І. Зібр. творів: у 50 т.* Київ, 1981. Т. 31. С. 45–119.
5. Білецький О. У майстерні художника слова. *Білецький О. І. Зібрання праць: у 5 т.* Київ, 1966. Т. 3. С. 442–489.
6. Лесин В. Літературознавчі терміни: довідник для учнів. Київ : Радянська школа, 1985. 251 с.
7. Авксентьєва Г. Пейзаж у прозі Олеся Гончара: дисертація на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук. Одеса, 1995. 159 с.
8. Назарець В. Літературно-художня творчість. *Теорія літератури: підручник / За наук. ред. О. Галича.* Київ : Либідь, 2001. С. 83–250.
9. Авксентьєва Г. Образ природи у поетиці літературного твору. *Історико-літературний журнал.* Одеса, 1998. № 4. С. 85–87.
10. Костенко Л. Річка Геракліта / Упоряд. та передм. О. Пахльовської. Київ : Либідь, 2011. 288 с.
11. Літературознавча енциклопедія: у 2 т./ Автор-укладач Ю. Ковалів. Київ : Академія, 2007. Т.2. 624 с.
12. Бродюк Ю. Роль пейзажу в драмі-феєрії «Лісова пісня» Лесі Українки. *Теоретична та дидактична філологія. Серія «Філологія».* 2021. Вип. 34. С. 17–23.
13. Тютюнник Гр. Смерть кавалера: повісті і оповідання. Київ : Махаон-Україна, 2001. 256 с.
14. Мирний П. Твори: в 2 т. Київ : Наукова думка, 1989. Т. 2. 640 с.
15. Довженко О. Кіноповість. Оповідання. Київ : Наукова думка, 1986. 712 с.
16. Фащенко В. В. У глибинах людського буття : літературознавчі студії. Одеса : Маяк, 2005. 640 с.

Avksentieva G. Poetics Of Landscape In Literary Discourse

Summary. The article presents an analysis of the poetic aspects of landscape formation in literary discourse. In addressing the theoretical issues of landscape construction, particular attention is paid to the ontological and conceptual components of landscape. The definition of the term "landscape" is based on the scholarly works of prominent Ukrainian literary critics, including Ivan Franko, Oleksandr Biletskyi, Mykola Taranenko, Hryhorii Viazovskyi, Vasyl Lesyn, and Vitalii Nazarets, among others.

It has been established that writers tend to focus on the detailed representation of the human image through its multifaceted interaction with the surrounding world and other people; therefore, both social and natural conditions of a character's existence are taken into account. Within the complex figurative structure of a literary text, the image of nature (landscape) becomes a significant element for understanding the representation of the human being. The analysis of various approaches to the interpretation of the concept under study demonstrates that landscape

is an image of both pristine, primordial nature and nature transformed or artificially created by human activity within a literary work.

It is noted that a traditional feature of Ukrainian literature is the interrelation between human beings and nature, manifested in the predominance of landscape imagery in folklore, as well as in ancient, classical, modern, and contemporary literature. The functional and typological roles of landscape in different literary genres (lyric and epic) are examined. The study also reveals the dependence of landscape usage on the conceptual positions of authors.

In conclusion, the literary landscape is defined as a complex verbal and imagistic construct that integrates natural, non-artificial images of nature with landscapes shaped by human activity throughout historical development (rural, urban, garden, and park landscapes). In literary discourse, it is a widespread image in lyrical, epic, and dramatic works, performing both extra-plot and plot-organizing functions.

Key words: landscape, psychological landscape, panoramic landscape, symbolic landscape, battle landscape, landscape circumstances, epic, lyric, drama, novella.

Дата першого надходження статті до видання: 16.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 13.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

УДК 821.161.2.09-311.6(477)(045)Франко «Захар Беркут»
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.44

Бандура Т. Й.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української та зарубіжної літератур
Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського
https://orcid.org/0000-0001-9999-0523

НАРАТИВНА ФУНКЦІЙНІСТЬ ЛІТЕРАТУРНОГО ПОРТРЕТУ В ПОВІСТІ І. ФРАНКА «ЗАХАР БЕРКУТ»

Анотація. У статті досліджується літературний портрет та його наративна функційність у повісті І. Франка «Захар Беркут». Зазначається, що літературний портрет у художньому творі, крім вже визначеної літературно-критичною думкою ролі виразника характеру й внутрішнього світу героя, є ще й одним із індивідуально-авторських засобів ампліфікації художнього наративу. Водночас портретний опис виявляє певний ракурс митецької оцінки й формує концепт авторської інтенції, у такий спосіб організовуючи портрет як елемент оповідної структури. Також це форма оповідного опису, що фокусується на персонажеві, його зовнішніх характеристиках, поведінці, мові, психо-емоційному станові, реакції на довкілля та своєрідності його сприйняття. Акцентується увага на тому, що в історичній повісті «Захар Беркут» І. Франко майстерно індивідуалізує портрети героїв, особливо романтизуючи їх, а іноді ідеалізуючи засобом гіперболізації, що впливає на оповідну організацію повісті, розширюючи потенціал портрету як позасюжетного елементу архітектоніки твору.

Визначено, що романтичний характер портретів персонажів повісті виявляється в певних поетикальних аспектах: ідеалізації позитивних героїв, контрастності зображення негативних персонажів, портретній символічності (портретні деталі набувають символічного значення), емоційності відтворення (описи апелюють до почуттів читача, викликаючи співчуття до героїв і огиду до ворогів) та наративної функційності (портретні описи виконують низку важливих наративних функцій, які забезпечують цілісність художнього світу твору та ефективність його ідейного впливу). Стверджується, що портрети героїв слугують важливими композиційними й наративними маркерами, вони концентруються в ключових вузлах наративу: представлення героїв, актуалізація певних вчинків персонажів, підсилення пафосу твору. Портретні описи також дотичні до створення ритму оповіді, вклинюючись певними портретними замальовками в найбільш динамічний момент сюжету й сприяючи мобільності наративу.

Доведено, що в повісті «Захар Беркут» літературний портрет виконує комплекс художніх функцій, що забезпечують і конструктивну роль в організації наративу: характерологічну (розкриття внутрішнього світу персонажа через зовнішні ознаки); сюжетотвірну (підготовка конфліктів, мотивація вчинків); ідеологічну (творення національного героїчного міфу); емоційно-оцінну (формування читацького ставлення до персонажів); символічну (надання портретним деталям символічного значення); композиційну (організація структури твору); жанротвірну (маркування романтичної специфіки твору). Ці функції діють не ізольовано, а у взаємозв'язку, створюючи цілісну наративну систему, в якій портрет є одним із ключових механізмів творення художнього світу та реалізації авторського задуму.

Ключові слова: літературний портрет, наратив, романтизм, функційність, портретна деталь.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Творчість Івана Франка ніколи не втратить своєї актуальності як об'єкт літературознавчої рецепції, і на сьогодні франкознавство не втрачає своєї пріоритетної позиції в українській філологічній думці. Актуальність вивчення спадщини Каменяра засобом нових герменевтичних прийомів зумовлена низкою чинників, зокрема, Франковий геній засвідчив унікальний художній синтез романтичних, реалістичних і модерністських тенденцій, що, безперечно, випереджав свою епоху й до сьогодні залишається високохудожнім зразком для світової літератури. Водночас у добу відстоювання української ідентичності твори І. Франка набувають особливого значення як взірці патріотичної свідомості та національної гідності, що, безумовно, задовольняє найважливіше завдання літератури – виховувати й удосконалювати людину. До того ж багатогранність й різножанровість доробку митця має сприятливий потенціал для дослідження його крізь призму нових методологічних підходів, зокрема наратології, що активно розвивається в сучасному літературознавстві.

Повість «Захар Беркут» (1883) посідає особливе місце в прозовій спадщині письменника як твір, що поєднує історичну достовірність із романтичною поетикою. Вона є художнім втіленням ідеї про силу народного духу, здатного протистояти зовнішній агресії. Попри те, що повість неодноразово ставала предметом літературознавчих студій, наративні механізми, оповідні чинники й фактори, зокрема функційність літературного портрету як елементу нарації досі залишаються недостатньо дослідженими.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної теми, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Проблема літературного портрету як наративного елемента перебуває на перетині кількох дослідницьких напрямів: теорії наратології, поетики романтизму та франкознавчих студій. Так, прозу І. Франка у світлі наратології вивчали сучасні літературознавці: М. Легкий, М. Гірняк, М. Ткачук та ін. Зокрема, М. Легкий у монографії «Проза Івана Франка: поетика, естетика, рецепція в критиці» (2021) простежує еволюцію прози від романтизму до модернізму, акцентуючи увагу також на наративних стратегіях у низці творів. Своєю чергою М. Гірняк у статті «Інтелектуальний код художньої прози І. Франка» (2023) аналізує

національно-ідеологічну, філософську проблематику як основу наративної інтелектуалізації романів та оповідань автора. У монографії «Наративні моделі українського письменства» М. Ткачук системно аналізує еволюцію та структуру наративних парадигм в українській літературі, досліджує оповідні виміри творів, специфіку наративних моделей, їхні функційні та структурні особливості, а також вплив на інтерпретацію художніх текстів.

Літературний портрет як наративний чинник і фактор розглядали у своїх дослідженнях Т. Кушнірова («Наративні стратегії у романних формах кінця ХХ – початку ХХІ століття», 2018) і Ю. Резніченко («Наративні моделі української повісті 2010-х років», 2022). Ці дослідниці згадують портрет як один із можливих інструментів наративної структури тексту, виділяючи його описову, експресивну та ідеологічну функції. Тож своєчасний фокус наративної функційності портретних описів саме в історичній повісті Івана Франка «Захар Беркут» досі не був предметом спеціального системного аналізу, що й зумовлює актуальність нашого дослідження.

Формування мети статті. Метою нашої статті є дослідження літературного портрету в історичній повісті І. Франка «Захар Беркут» та визначення функційності портретних описів у наративній організації тексту.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Літературний портрет у художньому творі, крім вже визначеної літературно-критичною думкою ролі виразника характеру й внутрішнього світу героя, на нашу думку, є ще й одним із індивідуально-авторських засобів ампліфікації художнього наративу. Портретний опис, безпосередньо, виявляє певний ракурс митецької оцінки й формує концепт авторської інтенції, у такий спосіб організовуючи портрет як елемент оповідної структури. Водночас це форма оповідного опису, що фокусується на персонажеві, його зовнішніх характеристиках, поведінці, мові, психо-емоційному станові, реакції на довкілля та своєрідності його сприйняття.

В історичній повісті «Захар Беркут» І. Франко майстерно індивідуалізує портрети героїв, особливо романтизуючи їх, а іноді ідеалізуючи засобом гіперболізації.

В експозиції повісті спостерігаємо введення в оповідь в романтичному дусі: мудра бабуся розповідає дітям про тухольську минувшину, таким чином моделюється лінійно-ретроспективний ракурс нарації. Подібну модель осмислює Ю. Резніченко: «…в субмоделі з інтимізованим спогадом неприховано суб'єктивний наратор повсякчас сфокусований на чіткій реконструкції вражень» [1, с. 33]. Гетеродієгетичний оповідач у такий спосіб романтизує наратив, надаючи своїй історії рис монументалізму.

В історичній оповіді літературне портретування часто набирає рис гіперболізованої героїчності й величі. Так, вже на початку повісті автор збагачує оповідь деталізованим описом зовнішності тухольського боярина Тугара Вовка та його доньки Мирослави крізь призму їх спроможності до полювання на «грубого звіра»: «Те тільки диво, що Тугарова донька Мирослава, не покидаючись батька, посміла також вирушити разом з гістьми на лови. Тухольські громадяни, видячи її, яка їхала на лови посеред гостей, гордо, сміло, мов стрімка тополя серед коренастих дубів, з уподобою поводили за нею очима…» [2, с. 9]. У романтичному дусі інтерпретовано зовнішність героїні на тлі грубих мисливців, готових до кровопролиття, засобом народнопоетичних порівнянь «стрімка тополя/коренасті дуби». Згодом портретний опис дівчини увиразнюється оцінкою і враженням від неї інших героїв, так оповідач констатує: «От дівчина! Тій не жаль би бути мужем. І певно, ліпший з неї був би муж, ніж її батько» [2, с. 10]. Проте, розвиваючи портретну систему, всупереч нагнітанню маскулінності в описі, автор «реабілітовує» жіночність героїні подальшим вимальовуванням вродливої юнки, здатної до фемінної участі: «Але попри все те Мирослава ніколи не переставала бути женщиною: ніжною, доброю, з живим чуттям і стидливим лицем, а все те лучилось в ній у таку дивну , чаруючу гармонію, що хто раз бачив її, чув її мову, – той довіку не міг забути її лиця, її ходу, її голосу, – тому вони пригадувалися живо і виразно в найкращих хвилях його життя, так, як весна навіть старому старцеві пригадує його молоду любов» [2, с. 10]. Метафора «весна» має в цьому контексті іманентне значення молодості, відновлення, природної спокуси. Тобто митець вдається до ідеалізації героїні в новаторській манері контрастного зображення задля акцентації на ключовому, найголовнішому, пріоритетному.

У такому ж народнопоетичному ключі вимальовується й портрет її батька Тугара Вовка. До того ж у портретуванні вже відчутна авторська позиція – застережливе ставлення до героя-антипода з оцінювальним ефектом в палітрі опису зовнішності: «Тугар Вовк був мужчина, як дуб. Плечистий, підсадкуватий, з грубими обрисами лиця і грубим чорним волоссям, він і сам подобав на одного з тих злющих тухольських медведів, яких їхав воювати» [2, с. 12]. Прикметно, що в портретній характеристиці важливу роль відіграє ім'я героя, адже фокус нарації в тексті, відповідно до процесу образотворення, зміщується в опозиційно-підсилювальну роль оповідача. Оповідь набуває суб'єктно-залежного характеру. На думку літературознавиці Л. Мацевко-Бекерської, інтенція наратора «має всі ознаки "вторинної моделюючої системи", створений за певними канонами та правилами, наратор починає функціонувати як самодостатній організм із властивими для нього важелями переконання реципієнта» [3, с. 49].

Вовк, за фольклорною традицією, звір хижий, підступний, здатний до зради і кровопролиття. Водночас авторська свідомість алегоричною асоціацією спроєктовує сприйняття у порівняння героя з ведмедем – грубою, жорстокою силою, що превалює над справедливістю і добром. Тож, наративна роль портретного опису полягає у фокусуванні нарації від реалістичного портретування у розкриття алегорично-символічної наповненості вимальовування зовнішності персонажа та згущування оцінювальної позиції оповідача й віддзеркалення цієї оцінки на авторській програмі текстотворення.

Романтичного ґатунку видається й портрет молодого «тухольського провідника, гірняка» Максима Беркута – сина «тухольського бесідника Захара»: «Максим Беркут усюди був однаковий, спокійний, свобідний в рухах і словах, мов рівний серед рівних. Товариші поводилися з ним так само як він з ними, свобідно, несилувано, сміялись і жартували з ним, а проте виповнювали його розкази точно, швидко і так весело та радо, немов і самі без розказу були би в тій хвилі зробили те саме» [2, с. 21]. Описовий елемент оповіді дещо лаконічний у відтворенні власне портретних деталей, зате вектор портретування зосереджений на формуванні психологічного обрису героя: він має міцний хара́ктерний стрижень, авторитетний

серед товаришів, стабільно сильний у своїх життєвих принципах. Ампліфікується психологічний фокус портретування ще й враженням Мирослави від Максима: «Мирослава, коли він переходив коло неї , і хоч багато досі видала вона молодців і сильних, і сміливих, але такого, як Максим, що сполучав би в собі всі прикмети сильного робітника, рицаря і начальника, – такого їй досі не траплялося бачити» [2, с. 23]. Оповідний ефект ідеалізації героя відповідає романтичній естетиці: герой фізично й морально сильний, привабливий зовнішньо, характер показово довершений, герой здатний до справжнього кохання. Справедливо вказує М. Ільницький на містичному складникові поетики митця: «Франко прагнув сягнути поза рамки реального, у сферу містичного, що єднає індивідуальну свідомість із непізнаванним, космічним» [4, с. 134].

Можемо стверджувати, що портретування у творчій лабораторії Франка, безперечно, містить власне авторську емоційну тональність. Через підбір портретних деталей, народнопоетичних епітетів та порівнянь створюється особливий оповідний ефект, що апелює до романтичної ідеалізації й своєрідного національно-патріотичного пієтету. Реципієнт не просто уявляє зовнішність персонажа, а й відчуває художній світ авторського мислення, де образотворення позитивного персонажа відбувається крізь призму захоплення, ідеалізації, романтизації. Таким чином портрет стає способом перетворення буденного на піднесене, зокрема типове обличчя у творі може набути рис божественної краси, проста постава – благородної гідності, а погляд – екзистенційної глибини. Така романтизація, властива манері Івана Франка у повісті «Захар Беркут», створює особливу естетичну роль для оповідної структури твору, наділяє наратив особливою ознакою текстотворення. З цього приводу переконливим є М. Легкий: «У «Захарі Беркуті» складові батальних сцен викликають у читачів враження живої присутности у змодельованих сутичках, зокрема в епізоді штурму монголами тухлянської гори» [5, с. 205].

В авторській палітрі портретування особливу роль відіграє відповідність величної зовнішності персонажа його багатому внутрішньому світові. Така модель портретування застосовується в описові Захара Беркута – старійшини тухольської громади, згадка про якого у тухольців викликала особливе захоплення мудрістю і досвідченим розумом. З епічним розмахом вимальовує автор портрет мудреця: «Захар Беркут – се був сивий, як голуб, звиш 90-літній старець, найстарший віком у цілій тухольській громаді. Батько вісьмох синів, із яких три сиділи вже разом із ним між старцями, а наймолодший Максим, мов здоровий дубчак між яворіною, визначався між усім тухольським парубоцтвом. Високий ростом, поважний поставою, строгий лицем, багатий досвідом життя й знанням людей та обставин, Захар Беркут був правдивим образом тих давніх патріархів, батьків і провідників цілого народу, про яких говорять нам тисячолітні пісні та перекази. Незважаючи на глибоку старість, Захар Беркут був іще сильний і кремезний» [2, с. 72]. З-поміж інших головних героїв портретний опис Захара Беркута особливо розлогий і розгалужений. Не «скупиться» авторська уява в засобах творення портретної характеристики цього персонажа: фольклорне порівняння з сивим голубом (данина вікові героя), високий зріст, що, за народною уявою, асоціюється зі значним рівнем громадянської ваги в колективі, статус поважного старійшини, що підсилюється ще й 8-ма синами, які досягли теж в громаді високої поваги й авторитету, зіставлення з патріархом, асоціація з ватажком цілого народу, «про яких говорять нам тисячолітні пісні та перекази» (гіперболізація доблесті та слави народного провідника); знов-таки високий рівень використання романтичних рис оповіді, що вже демонструвався на портретах інших персонажів.

Градаційний характер виписування найкращих людських рис через портретні деталі ідеалізованого ґатунку довершує портретний опис в дусі монументалізму й величі. Описовий елемент оповіді побудований за принципом романтичного портрета-характеристики: фізична міць мудрого Захара Беркута корелює з його духовною силою. Деталі зовнішності стають метафорою внутрішньої стійкості. Автор використовує прикметники з яскраво вираженою позитивною конотацією («сильний», «кремезний», «високий», «найстаріший»), що створюють образ ідеального народного лідера.

У поетиці портретування образу ворога превалює контрастність в авторській парадигмі описових засобів: «…один із начальників монгольських, мужчина величезного росту й геркулесової будови тіла , з лицем темно-оливкової барви, одітий у шкіру степового тигра, що все разом аж надто свідчило про його походження з туркоманського племені. Се був страшний безтямно-сміливий і кровожадний войовник, Бурунда-бегадир… Монгольські загони, які він провадив, лишали по собі найстрашнішу руїну, найбільше число трупів, найширшу ріку пожеж» [2, с. 84]». Романтична антитеза зображення позитивного й негативного в описі зовнішності героя виявляється через кольористику («темно-оливкове» обличчя як протилежність білому обличчю Мирослави) та характеристику погляду (хижі очі замість палких у Максима або ніжних у Мирослави). «Темний вогонь» в очах Бурунди протиставляється світлу в очах позитивних персонажів.

Доцільно стверджувати, що романтичний характер портретів персонажів повісті виявляється в певних поетикальних аспектах: ідеалізації позитивних героїв, контрастності зображення негативних персонажів, портретній символічності (портретні деталі набувають символічного значення), емоційності відтворення (описи апелюють до почуттів читача, викликаючи співчуття до героїв і огиду до ворогів) та наративної функційності (портретні описи виконують низку важливих наративних функцій, які забезпечують цілісність художнього світу твору та ефективність його ідейного впливу).

Літературні портрети в повісті І. Франка, вочевидь, не втрачають і основних «класичних» функцій, зокрема портрет в аналізованому творі є основним засобом первинної характеристики персонажа. Уже під час появи героя на сторінках повісті читач отримує вичерпну інформацію про його характер й манеру поведінки. Зовнішність стає «провідником» у внутрішній світ: кремезна постать Захара свідчить про його силу духу, палкі очі Максима – про пристрасність натури, ніжні очі Мирослави – про приховану за войовничою поставою жіночність. Така кореляція зовнішнього й внутрішнього відповідає романтичній настанові на гармонію форми та змісту в історичній повісті.

У Франковій повісті портретні описи не є просто статичними вставками, вони органічно вплетені в сюжетну тканину. Контраст між портретами захисників Тухлі та монгольських завойовників формує гострий конфлікт, створює динамічне сюжетне напруження, передбачає майбутнє протистояння. Портрет Бурунди з його «хижими очима» наративно проєктує

його підступні дії. Зовнішня краса Мирослави мотивує лінію кохання з Максимом.

Водночас через портрети Франко транслює основну ідею повісті – протиставлення вільнолюбного українського народу агресивним завойовникам. Портрети стають засобом творення національного міфу про героїчне минуле. Ідеалізація зовнішності українських персонажів (високий зріст, сила, краса) протиставляється негативним характеристикам ворогів (жовте обличчя, хижий погляд). Ця опозиція має чітке ідеологічне спрямування – імператив визвольного потенціалу власного народу. Доречним є коментар М. Гірняк про патріотичний стрижень прози І. Франка: «Однією з найважливіших і найбільш помітних у художній прозі Івана Франка є національно-ідеологічна проблематика» [6, с. 23].

Прикметно, що літературний портрет формує емоційне ставлення читача до персонажа ще до того, як той здійснить будь-які вчинки. Позитивні конотації в описах Захара, Максима та Мирослави викликають симпатію, негативні в портреті Бурунди – антипатію. Таким чином портрет стає інструментом впливу на читацьке сприйняття, спрямовуючи його в потрібне авторові русло.

Так, портретні деталі набувають символічного значення, що виходить за межі конкретного персонажа. Сива голова Захара – символ народної мудрості, накопиченої поколіннями. Завзята сила Максима – символ молодої наснаги й волі, що йде на зміну старому, заскорузлому. Миловидність Мирослави – символ чистоти й незайманості української душі. Жорстокий хижий погляд Бурунди – символ ворожості, загрози поневолення.

Важливо зазначити, що романтичний характер творення портретів відповідає жанровій природі повісті як романтичного історичного твору. Ідеалізація героїв, контрастність характеристик, символізм деталей – усе це ознаки романтичної поетики, що також визначають і стильову приналежність твору.

Висновки з дослідження і перспективи подальших пошуків у даному науковому напрямку. Отже, літературний портрет у повісті Івана Франка «Захар Беркут» є багатофункційним наративним елементом, що відіграє ключову роль у художній організації твору. Портрети героїв слугують важливими композиційними й наративними маркерами, вони концентруються в ключових вузлах наративу: представлення героїв, актуалізація певних вчинків персонажів, підсилення пафосу твору. Портретні описи також дотичні до створення ритму оповіді, вклинюючись певними портретними замальовками в найбільш динамічний момент сюжету й сприяючи мобільності наративу.

Досліджені літературні портрети мають виразний романтичний характер, що виявляється в ідеалізації позитивних героїв, контрастному протиставленні добра і зла, символічності деталей та емоційності описів.

У повісті «Захар Беркут» літературний портрет виконує комплекс художніх функцій, що забезпечують і конструктивну роль в організації наративу: характерологічну (розкриття внутрішнього світу персонажа через зовнішні ознаки); сюжетотвірну (підготовка конфліктів, мотивація вчинків); ідеологічну (творення національного героїчного міфу); емоційно-оцінну (формування читацького ставлення до персонажів); символічну (надання портретним деталям символічного значення); композиційну (організація структури твору); жанротвірну (маркування романтичної специфіки твору). Ці функції діють не ізольовано, а у взаємозв'язку, створюючи цілісну наративну систему, в якій портрет є одним із ключових механізмів творення художнього світу та реалізації авторського задуму.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в компаративному аналізові портретних описів у різних історичних повістях Івана Франка, а також у вивченні еволюції портретної техніки письменника від романтичних до модерністичних творів.

Література:

1. Резніченко Ю. Художній образ наратора-письменника в наративних моделях сучасної української повісті. *Східнослов'янська філологія: Від Нестора до сьогодення: матеріали VII Міжнародної наукової конференції* (Бахмут, 26 березня 2020). Бахмут : Вид-во Б. І. Маторіна, 2020. С. 183–196. URL : https://edu.forlan.org.ua/doc/konf/SSF_2020.pdf (дата звернення: 25.01.2026).
2. Франко І. Захар Беркут : повість. Харків :Фоліо, 2017. 252 с.
3. Мацевко-Бекерська Л. Типологія наратора: комунікативні аспекти художнього дискурсу. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського: збірник наукових праць*. 2011. №4(8). С. 47–59.
4. Ільницький М. Поруч ішли два велетні – Білий і Чорний: міфологічна основа оповідання Івана Франка «Як Юра Шикманюк брів Черемош». *Слово і час*. 2017. № 7. С. 36–42. URL : https://il-journal.com/index.php/journal/article/view/70 (дата звернення: 02.02.2026)
5. Легкий М. Проза Івана Франка: поетика, естетика, рецепція в критиці : монографія / науковий редактор Євген Нахлік ; ДУ «Інститут Івана Франка НАН України» ; Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2021. 608 с. URL : https://drive.google.com/file/d/1bsYToAwoZW5GIlgnYWa0iD5hMKW-1fN4/view (дата звернення: 11.02.2026)
6. Гірняк М. Інтелектуальний код художньої прози Івана Франка: вимір проблематики. *Studia methodologica*. 2023. Вип. 55. С. 20–38. DOI: 10.32782/2307-1222.2023-55

Bandura T. Narrative functionality of the literary portrait in I. Franko's story «Zakhar Berkut»

Summary. The article examines the literary portrait and its narrative functionality in I. Franko's story «Zakhar Berkut». It is noted that a literary portrait in a literary work, in addition to the role of an exponent of the character and inner world of the hero already defined by literary and critical opinion, is also one of the individual and authorial means of amplifying the artistic narrative. At the same time, the portrait description reveals a certain angle of artistic appreciation and forms the concept of the author's intention, thus organizing the portrait as an element of the narrative structure. It is also a form of narrative description that focuses on the character, his external characteristics, behavior, language, psycho-emotional state, reaction to the environment and peculiarities of his perception. The attention is focused on the fact that in the historical story «Zakhar Berkut» I. Franko skillfully individualizes the portraits of the heroes, especially romanticizing them, and sometimes idealizing them by means of exaggeration, which affects the narrative organization of the story, expanding the potential of the portrait as an extra-plot element of the work's architecture.

It was determined that the romantic nature of the portraits of characters in the story is manifested in certain poetic aspects: idealization of positive heroes, contrast of the image of negative characters, portrait symbolism (portrait details acquire symbolic meaning, emotionality of reproduction (descriptions appeal to the reader's feelings, evoking sympathy for heroes and disgust for enemies) and narrative functionality (portrait descriptions

perform a number of important narrative functions that ensure the integrity of the artistic the world of the work and the effectiveness of its ideological influence). It is argued that the portraits of the heroes serve as important compositional and narrative markers, they are concentrated in the key nodes of the narrative: the presentation of the heroes, the actualization of certain actions of the characters, to strengthen the ideological impact of the work. Portrait descriptions are also tangential to the creation of narrative rhythm, wedged with certain portrait sketches into the most dynamic movement of the plot and mobility of the narrative.

It is proved that in the story «Zakhar Berkut» the literary portrait performs a set of artistic functions that act as factors and factors in the construction of the narrative: characterological (revelation of the inner world of the character through external signs); plot-creating (preparation of conflicts, motivation of actions); ideological (creating a national heroic myth); symbolic (giving portrait details a symbolic meaning); compositional (organization of the structure of the work); genre-creative (marking of the romantic specificity of the work). These functions do not act in isolation, but in a relationship, creating a coherent narrative system in which the portrait is one of the key mechanisms of creating an artistic world and realizing the author's intention.

Key words: literary portrait, narrative, romanticism, functionality, portrait detail.

Дата першого надходження статті до видання: 13.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 12.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

УДК 811.111'42:821.111.09-92
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.45

Благовірна-Храновська У. М.,
аспірантка факультету іноземної філології
Волинського національного університету імені Лесі Українки
https://orcid.org/0009-0006-6486-5582

ДИСКУРСИВНІ ОСОБЛИВОСТІ ХРОНОТОПУ В БРИТАНСЬКИХ ЛІТЕРАТУРНИХ РЕЦЕНЗІЯХ «THE GUARDIAN» 2020–2025 РОКІВ

Анотація. У статті проаналізовано дискурсивні особливості хронотопу в англомовних онлайн-рецензіях *«The Guardian»* 2020–2025 років на матеріалі корпусу з десяти публікацій (R1–R10), присвячених творам класичної літератури. Мета розвідки полягає у виявленні та систематизації хронотопних маркерів і поясненні їхніх типових дискурсивних ефектів у межах критичних дискурсивних студій. Теоретичне підґрунтя становлять сучасні уявлення про хронотоп як операційну категорію *timespace,* що актуалізує релевантні фрагменти історії та організує індексальність дискурсу, а також підхід CDA, який трактує мову як соціальну практику, що нормалізує певні режими інтерпретації. Методологічно поєднано якісне кодування з елементарною кількісною фіксацією – одиницею аналізу визначено висловлення, у якому мовний елемент задає часову або просторову рамку для твору, історії його публікації чи появи рецензії як медіаподії. Мінімальним контекстом кодування було речення, за потреби: абзац. У результаті встановлено багаторівневу хронотопізацію рецензій, що включає три шари, а саме: хронотоп художнього світу, хронотоп публікації твору та хронотоп медіапублікації рецензії. Виявлено основні типи маркерів: календарні якорі, дейксис теперішнього, ретроспективна пам'ять і просторові прив'язки. Доведено, що ці ресурси системно забезпечують легітимацію експертності рецензента, фреймування актуальності класики для «читання тут і тепер», історизацію канону, та інституційну прив'язку оцінки. Наголошено, що цифровий формат *«The Guardian»* забезпечує повторюваність таких стратегій через стабільний паратекст (дати, позначки давності, заклики підтримати, видавничі бренди), який конкретизує горизонт читання та задає параметри актуальності. Зроблено висновок, що хронотоп у рецензіях *«The Guardian»* функціонує як механізм культурного позиціонування, який керує масштабом історії, задає релевантні горизонти та пропонує читачеві нормативні позиції інтерпретації.

Ключові слова: дискурс, дискурсивний ефект, критичний дискурс-аналіз (CDA), літературна рецензія, паратекст, хронотоп, хронотопний маркер, *«The Guardian».*

Постановка проблеми. Британська літературна критика в онлайн-середовищі сьогодні функціонує як публічний дискурсивний механізм, який виробляє культурні орієнтири, задає рамки інтерпретації й формує уявлення про те, що є значущим у літературі тут і тепер. Значна частина літературних рецензій оприлюднюється на платформах відомих медійних ресурсів. *«The Guardian»* особливо виразно демонструє здатність поєднувати інформаційну, оцінну й експертну функції у форматі цифрової публічної критики. Водночас саме темпорально-просторова організація таких рецензій залишається відносно «невидимою» для опису. Дослідники фіксують стилістику, аргументацію та оцінність, однак бракує системного аналізу конструювання образу твору через часові й просторові маркери. Саме тому актуально звернутися до хронотопу як аналітичної категорії «*timespace»,* що дозволяє бачити контекст не як зовнішнє тло, а як організацію часу й простору [1], яка породжується дискурсивною дією та визначає, що саме стає релевантним у прочитанні.

Поширення веб-форматів суттєво вплинуло на рецензійні практики. Серед переваг, на думку О. Яся, «швидкість реагування на появу новітніх студій, гнучкість форматів, що зорієнтовані на сприйняття віртуальної аудиторії споживачів/читачів, оперативне розширення можливостей інтерактивного діалогу автор – рецензент – читач – коментатор» [2]. Перенесення літературної критики з академічних і вузькопрофесійних середовищ у публічний цифровий простір зробило рецензію в онлайн-виданнях миттєвою та доступною. У цих умовах важливо з'ясувати, як у рецензіях *«The Guardian»* взаємодіють хронотопні стратегії: як текст вибудовує часово-просторовий контекст твору й процес читання через конкретні мовні маркери. Об'єктом дослідження стали десять англомовних онлайн-рецензій 2020–2025 років британського видання *«The Guardian».* Вибір медіаресурсу не випадковий, зумовлений його системною архівованою рубрикацією книжкової критики у розділі *«Books»* і підрозділі *«Reviews»*. Додатковим аргументом стала місія медіа, покликана продукувати публічно доступну журналістику для глобальної аудиторії, що підсилює репрезентативність вибірки та прозорість джерельної бази дослідження [3]. Предметом дослідження стали дискурсивні особливості хронотопу в англомовних онлайн-рецензіях *«The Guardian»* 2020–2025 років: сукупність хронотопних маркерів і стратегій їхнього використання, через які рецензент продукує дискурсивні ефекти – легітимацію експертності, фреймування актуальності, історизацію канону, афективну інтенсифікацію й позиціонування читача.

Під класичними літературними творами в межах цієї розвідки авторка розуміє тексти, закріплені в культурі як ті, що слугують мірилом порівняння для інших творів, зберігають тривалу цінність та впізнаваність у читацькому й освітньому просторі. Таке розуміння узгоджується з визначенням «classic» як явища, яке «має високу якість або рівень і слугує еталоном» [4]. Водночас «класика» в медіа та видавничому полі не є суто внутрішньою властивістю тексту, а формується інституційно – через перевидання, серії на кшталт «Classics», редакторські рамки, критичну рецепцію, канонізаційні практики

та культурний обіг. Саме тому для дискурсивного аналізу важливо трактувати «класичний» твір як статус, підтримуваний та відтворюваний мережами інституцій та практик культурного посередництва.

Для хронотопного аналізу літературна онлайн-рецензія як медіажанр є особливо продуктивним матеріалом, оскільки поєднує кілька часово-просторових перспектив. По-перше, рецензія описує світ твору, тобто те, як у романі або збірці вибудувано художній час і простір. По-друге, вона вводить історію тексту, обставини його існування в культурі: переклад, перевидання тощо. По-третє, рецензія прив'язує прочитання до сьогодення читача, тобто до актуальних культурних, політичних або етичних рамок. Вибір цієї категорії для корпусу рецензій *«The Guardian»* 2020–2025 років зумовлений тим, що «класика» системно провокує щільне хронотопне маркування, а отже, створює показовий матеріал для виявлення механізмів часово-просторового конструювання смислів.

Дослідницька логіка статті полягає в тому, щоб поєднати корпусний опис із критичною інтерпретацією, з'ясувати: для чого потрібні хронотопні маркери в рецензії, які соціальні смисли вони нормалізують і які позиції пропонують читачеві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ґрунтовним у контексті цього дослідження є підхід, що пов'язує хронотоп із індексальністю. Я. Бломмаерт *(J. Blommaert)* зазначає, що хронотопи переводять абстрактні соціальні ієрархії значень у площину ситуаційного досвіду: «Хронотоп можна розглядати як актуалізовані фрагменти історії, що впорядковують індексальний лад дискурсів» [5, с. 47] (тут та надалі – *Переклад У. Благовірної-Храновської*). Це важливо саме для аналізу рецензій, де критик не просто «зазначає дату», а активує певний режим історичності.

Важливою науковою розвідкою у контексті цього дослідження є доробок У. Дачовібун *(U. Dachoviboon)* про жанрову диференціацію книжкової критики в цифровому середовищі, де зіставлено професійні рецензії та онлайн відгуки читачів. Це дозволить аналітично підсилити тезу про інституційність рецензії як оцінного дискурсу. Емпіричні дані підтверджують, що «професійні рецензії були більш структурованими та уніфікованими», натомість аматорські онлайн-рецензії виявляються варіативнішими за композицією та стилем [6, с. 162]. Зроблені дослідником висновки дозволяють стверджувати, що професійна медійна рецензія системно виробляє «правила доказовості» оцінки, і хронотопні конфігурації стають одним із її механізмів; саме вони перетворюють оцінне судження на культурно обґрунтований висновок.

У дискурсивному підході Р. Водак *(R. Wodak)* [7] підкреслюється потреба працювати з тим, як дискурс встановлює зв'язок між теперішнім висловлюванням і ширшими історичними горизонтами, а також як він закріплює оцінки із легітимними наративами пам'яті. Для аналізу літературної критики це доречно тому, що рецензія як жанр поєднує короткий формат із ідеєю та культурою компетентності. Часові якорі, порівняння, апеляції до «давності/тривалості/канонічності» формують не тільки зміст, а й етос рецензента та статус твору в культурній ієрархії. У результаті хронотопізація стає одним зі способів «доказовості» в оцінному дискурсі – аргументація вибудовується через демонстрацію масштабу історії і правильного «моменту» для читання.

Врешті, щоб поєднати опис із критичним поясненням, в рамці CDA доречно пам'ятати те, що медіажанри відтворюють ієрархії значущості та пропонують читачеві позиції для інтерпретації. В цьому контексті наукові праці класиків CDA, зокрема Р. Водак та Т. А. ван Дейка *(T. A. van Dijk)*, важливі як методологічний міст між мікрорівнем мовних маркерів і макрорівнем соціальних смислів.

Мета розвідки полягає у виявленні та аналізі дискурсивних особливостей хронотопу в англомовних онлайн-рецензіях *«The Guardian»* 2020–2025 років шляхом систематизації хронотопних маркерів, з'ясування їхніх функцій у конструюванні часово-просторового контексту літературного твору й ситуації читання, а також інтерпретації типових дискурсивних ефектів у межах критичних дискурсивних студій.

Виклад основного матеріалу. Тема дослідження поєднує три аналітичні вісі: по-перше, жанр британської літературної онлайн-рецензії як інституційно вбудованого оцінного дискурсу; по-друге, хронотоп як спосіб організації контексту часу в мовленні рецензента (йдеться не лише про те, коли відбуваються події в календарному сенсі, а й про те, яким чином у творі організовано та переживається час і як цей режим формує їхній соціальний зміст); по-третє, використовується критичний дискурс-аналіз як інструмент пояснення, чому саме такі часові конфігурації стають переконливими в публічній критиці. Під «хронотопом» авторка розуміє операційну категорію критичних дискурсивних студій, себто часово-просторову *(timespace)* конфігурацію, яку дискурсивний акт актуалізує в конкретній ситуації. Іншими словами, висловлювання не просто «відбувається в контексті», а саме створює певний контекст. Таке розуміння узгоджується із сучасними соціолінгвістичними та антропологічними підходами, де хронотоп трактують як механізм, який активує потрібний контекст та історичні асоціації. Це структурує індексальність дискурсу та дає змогу швидко «розставити» події й ідентичності у зрозумілій часово-просторовій рамці [1].

Критичні дискурсивні студії трактують мову як соціальну практику, через яку конструюються соціальні ієрархії, владні відносини та ідеологічні рамки [8]. В межах дослідження це важливо з огляду на те, що хронотопні маркери в рецензії (календарні якорі, дейксис «тепер», ретроспективна пам'ять, просторові прив'язки) працюють як механізм контекстуалізації та позиціонування; вони трактують, який історичний горизонт вважається релевантним та де локалізується культурна цінність твору.

Термін «рецензія» має латинське походження *(recensio)* і первісно позначав процес перегляду, оцінювання та аналітичного осмислення. В сучасних наукових підходах рецензія розглядається крізь призму її змістових характеристик і комунікативних функцій, які визначають її роль в літературному та медійному дискурсі. Зокрема, О. Ясь виводить два значення терміна, перше з яких – газетно-журнальний жанр; друге – критичний огляд й оцінка наукових праць та художніх творів зі стислим висвітленням їх змісту [2]. У *«The Guardian»* рецензія як жанр функціонує на перетині культурної журналістики та публічної сфери – рецензент перекодовує художній час у суспільно значущі рамки, формуючи умови інтерпретації книги.

В рецензіях формується багаторівнева хронотопізація, яка складається щонайменше з трьох шарів: хронотоп власне самого твору, хронотоп публікації літературного твору та хронотоп медіапублікації, тобто момент і формат появи рецензії

як медіаподії. Аналіз десяти рецензій, опублікованих на платформі *«The Guardian»*, присвячених творам класичної літератури, дозволив простежити заявлені моменти. У таблиці 1 подано умовні скорочення, використані для позначення рецензій. У таблицях 2 та 3 увагу звернено на маркери, що стосуються хронотопу публікації літературного твору та хронотопу рецензії як медіапублікації. Обидва шари належать до одного аналітичного рівня – позатекстової темпоральності. На відміну від хронотопу самого твору (внутрішньосюжетного *«timespace»*), що систематизовано у таблиці 4, ці два хро-

Таблиця 1

Умовні позначення проаналізованого матеріалу

Рецензія	Умовне позначення
«The Guardian», Susan Taubes, «Divorcing», рецензентка *Deborah Levy*	R1
«The Guardian», Pat Barker, «The Women of Troy», рецензентка *Lucy Hughes-Hallett*	R2
«The Guardian», Natalie Haynes, «No Friend to This House», рецензент *Yagnishsing Dawoor*	R3
«The Guardian», Stephen Fry, «Odyssey», рецензент *Sam Leith*	R4
«The Guardian», Joanne Greenberg, «I Never Promised You a Rose Garden», рецензент *John Self*	R5
«The Guardian», Susan Stokes-Chapman, «Pandora», рецензентка *Natasha Pulley*	R6
«The Guardian», Homer, «The Iliad», рецензентка *Edith Hall*	R7
«The Guardian», Tove Ditlevsen, «Vilhelm's Room», рецензентка *Sandra Newman*	R8
«The Guardian», Elizabeth Mavor, «A Green Equinox», рецензент *John Self*	R9
«The Guardian», Buchi Emecheta, «In the Ditch», рецензентка *Ellen Peirson-Hagger*	R10

Таблиця 2

Типологія хронотопних маркерів появи літературного твору

Категорія хронотопу	Хронотопний маркер	Дискурсивний ефект у рецензії
Календарна прив'язка	R1: *«published in 1969»;* R2: *«published in 2018», «during the first world war»;* R3: – R4: – R5: *«first published in 1964», «but a decade later, she provided the truth as only fiction can»;* R6: – R7: *«1611 translation», «through 27 editions by 1790», «in the early 20th-century», «in the 19th century»;* R8: *«was originally published in Denmark in 1975», «originally published a year before her death», «within a year of the novel's publication», «a memoir published in 2023»;* R9: *«shortlisted for the Booker prize in 1973», «for 50 years»;* *R10: «first published in 1972», «from the 1970s»;*	Маркери закарбовують твір у часі як об'єкт, що має історичну тяглість. Рецензент демонструє контроль над фактографією, вводить твір у літературно-історичний горизонт. У термінах критичних дискурсивних студій такі календарні прив'язки є інструментом *timespace*-організації смислу [1, с. 3].
Дейксис теперішнього	R1: *«now reissued», «introduction to the new edition»;* R2: *«Barker's language in this new book is plain, crude and modern», «its crudeness generates energy», «clearly and simply told […] this novel reads sometimes like…»;* R3: *«this latest is a reimagining of the myth […]», «the result is an illuminating […] work»;* R4: *«this is a book with a theory, too», «his Odyssey […] brings a four-book sequence […] to a close»;* R5: *«now reissued by Penguin Modern Classics»;* R6: *«bestselling debut novel»;* R7: «*its readers now including […]», «do we really need another?»* R8: *«[…] is published by Penguin Classics»;* *R9: «this newly republished […]»* R10: *«its new status as a Penguin Modern Classic»;*	Твір постає не як артефакт, а як те, що вимагає читання саме тепер, у конкретному соціокультурному моменті. Одночасно такі маркери підсилюють оцінність і позиціювання критика – новизна *(new/ latest)* стає аргументом на користь значущості, а *«now»* створює ефект спільного часу з читачем.
Ретроспективна пам'ять	R1: *«Rieff tells us that she killed herself two weeks after Divorcing was published»;* R2: *«Barker has been examining […] for decades», «[…] was a rewriting of the plot of the* Iliad*…», «Barker has left the* Iliad *behind», «a number […] Troy in the past few years»;* R3: *«the women of myth have been talking», «myths are mirrors of us», «which version of a story we choose to tell […]»;* R4: *«which was preceded by […]», «the last in Fry's four-book retelling […]»;* *R5: «Greenberg, in a new afterword, writes that once she […] didn't want to talk about it …»;* R6: – R7: *«new translations also proliferated […]»* *R8: «[…] was originally published»;* *R9: «[…] rediscovered […]», «[…] reissued […]»;* R10: *«more than 50 years after its first publication», «it was her experience as a single mother […]»;*	Такі маркери ретроспективної пам'яті в рецензії вбудовують твір у ланцюг попередніх текстів, версій, перекладів і рецепцій та створюють ефект історичної глибини та пам'яті канону.
Просторова прив'язка	R1: *«born […] in Hungary»;* R2: *«The Women of Troy by Pat Barker is published by Hamish Hamilton»;* R3: *«No Friend to This House by Natalie Haynes is published by Mantle»;* R4: *«Penguin edition»;* R5: *«is published by Penguin Modern Classics»;* R6: *«published by Harvill Secker»;* R7: *«a scholar of classical Greek at University of Pennsylvania», «[…] from the East End», «The Iliad […] is published by WW Norton»;* R8: *«in Denmark», «In the English-speaking world»;* R9: *«[…] on both sides of the Atlantic», «[…] published by Virago Modern Classics»;* R10: *«published by Penguin Modern Classics», «[…] in columns for the New Statesman».*	Відбувається пов'язування тексту із конкретними центрами літературного виробництва й циркуляції, маркування канонічності (через бренди видавців і серій) та конструювання траєкторії твору.

Таблиця 3

Типологія хронотопних маркерів появи рецензії як медіаподії

Категорія хронотопу	Хронотопна мітка	Дискурсивний ефект у рецензії
Календарна прив'язка	R1: *«this article is more than 4 years old», «[…] is published […] in May»;* R2: *«this article is more than 4 years old»;* R3: *«this article is more than 2 months old»;* R4: *«this article is more than 1 year old»;* R5: *«Sun 15 May 2022 14.00 CEST»;* R6: *«this article is more than 3 years old»;* R7: *«Wed 27 Sep 2023 08.30 CEST»;* R8: *«this article is more than 2 months old»;* R9: *«this article is more than 2 years old»;* R10: *«Mon 4 Sep 2023 10.00 CEST»;*	Точна дата й час публікації темпорально фреймують рецензію, визначаючи актуальність або, навпаки, дистанцію. Вони сигналізують, наскільки «свіжою» є інтерпретація, а також працюють як маркер редакційної відповідальності – текст прив'язано до конкретного моменту, його можна співвіднести з іншими публікаціями.
Дейксис теперішнього	R1: *«perhaps this is the moment to […]», «if, like myself, you have never heard of Taubes before», «all the same, I can't help noticing […]»;* R2: *«to support the Guardian and Observer order your copy […]»* R3: *«to support the Guardian and Observer order your copy […]»* R4: *«how's that working out? Ask Elon Musk, I guess», «to support the Guardian and Observer, order your copy at […]»;* R5: *«to support the Guardian and Observer, order your copy at […]»* R6: *«to order a copy go to […]»;* R7: *«to support the Guardian and Observer, buy a copy at […]»;* R8: *«[…] we're aware of one crucial omission», «[…] knowing this radically alters how we read», «to support the Guardian and Observer, order your copy at […]»;* R9: *«to support the Guardian and Observer order your copy at […]»;* R10: *««to support the Guardian and Observer order your copy […]»;*	Через звернення до читача та інклюзивні формули *(we/you)* текст створює ефект співприсутності. Паралельно імперативні конструкції на кшталт *«to support […], order/buy your copy […]»* переводять рецензію в інституційно-комерційну рамку, медіа артикулює себе як посередник між культурною оцінкою і споживчою дією.
Ретроспективна пам'ять	R1: *«I wish I had read it decades ago», «perhaps had I done so, I would have filed it on my shelf […]», «[…] in the same way I read Plath's last poems in Ariel»;* R2: *«in this sequel, though […]», «[…] in this second volume»;* R3: *«the recent wave of mythic retellings focused on women», «[…] often absent in previous retellings»;* R4: *«not long ago, Elon Musk took a break […]»* R5: – R6: – R7: *«six years on from her translation of the Odyssey […]»* R8: *«it will be obvious from the above […]»* R9: – R10: –	Апеляції до власного минулого читання й культурної пам'яті формують ефект досвідченого свідка. Водночас посилання на *«previous retellings», «recent wave», «in this second volume/ sequel»* задають рамку серійності – рецензія позиціонується як актуальна подія у тривалішому медійно-літературному полілозі.
Просторова прив'язка	R1: *«[…] written by Hugh Kenner for the New York Times»;* R2: – R3: – R4: *«[…] on X»;* R5: – R6: – R7: *«Edith Hall is professor of classics at Durham University»;* R8: *«In the UK and Ireland […]», «In the US […]», «In Australia […]»;* R9: – R10: *«Ellen Peirson-Hagger is the assistant culture editor at the New Statesman».*	Згадки про медіамайданчики (на кшталт *«for the New York Times»)* формують ефект публічності, рецензія постає частиною ширшого обміну. Посилання на університети й редакційні посади *(«professor […] at Durham University»)* працюють як легітимація через простір інституцій, таким чином читачеві підказують, що оцінка відбувається з позиції експертності. Географічні рамки аудиторії додають ефект масштабування.

нотопи працюють як зовнішні рамки, конструюючи навколо твору культурну історію.

До даних аналізу увійшов також паратекст, адже саме він робить видимими ключові хронотопні орієнтири: як часові (дата публікації), так і просторові (медіаплатформа, комерційні блоки). Паратекст є так званим *«threshold of interpretation»* [9, с. 1], себто інтерпретаційним порогом, який водночас залучає читача в текст і скеровано регулює його інтерпретацію. Для корпусу рецензій *«The Guardian»* це принципово, адже цифровий формат стабільно поєднує оцінювання твору з паратекстом, наприклад, згадками про перевидання, нові передмови, статус літературного твору *«classic»,* видавничі серії, а також елементи на кшталт позначок давності матеріалу й закликів підтримати видання, що разом формують рамку актуальності.

Кодування хронотопних маркерів здійснювалося за процедурою поєднання якісного опису та елементарної кількісної фіксації. Аналіз було проведено вручну з опорою на структуроване читання кожної рецензії в межах корпусу R1–R10. Одиницею аналізу вважалося висловлення, в якому мовний елемент задає часову або просторову рамку для твору, історії його публікації та медіапублікації рецензії. Відповідно хронотопним маркером фіксувалася як окрема лексема, так і стабільна конструкція. Мінімальним контекстом для кодування було речення, у разі потреби залучався абзац, якщо без ширшого фрагмента неможливо було однозначно визначити референт і функцію маркера. Межові випадки розв'язувалися за правилом пріоритету функції над формою, елемент кодувався як хронотопний лише тоді, коли він реально організує часово просторову перспективу інтерпретації.

Отож, на рівні дискурсивних ефектів хронотопні маркери стабільно виконують взаємопов'язані функції, які дозволяють рецензії перетворюватися на інструмент культурного позиціонування.

По-перше, хронотопні конфігурації працюють як механізм легітимації експертності рецензента. Календарні якорі, апеляції до історії публікації, перекладів і попередніх рецепцій створюють ефект контролю над літературним знанням і демонструють включеність критика в тривалу культурну пам'ять. У термінах соціолінгвістичного підходу хронотоп тут функціонує як індексальний ресурс, який пов'язує поточне висловлювання

Таблиця 4

Типологія хронотопних маркерів літературного твору

Категорія хронотопу	Хронотопна мітка	Дискурсивний ефект у рецензії
Календарна прив'язка	R1: *«before the second world war»;* R2: – R3: – R4: – R5: – R6: *«in 18th-century London»* R7: – R8: *«[…] aged 51»* R9: *«the story covers six months»* R10: –	Такі маркери виконують роль хронологічного каркаса, швидко задають епоху, соціально-історичний фон і «правила читання» твору, завдяки чому інтерпретація виглядає не довільною, а вмотивованою контекстом.
Дейксис теперішнього	R1: *«it's quite certain I am dead. It's in the newspaper», «now living in New York», «this moment she is less lonely…», «this is the question she asks of herself»;* R2: *«its warriors […] are all dead», «he wonders who could have attempted this act…», «this is a story not of conflict but of its aftermath», «Now, she says, she knows there is far, far worse»;* R3: *«now covetous Pelias is sending», «I will not address these charges at this time»;* R4: *«lies face-down and naked on a beach»;* R5: *«I don't know», «there isn't much rest» «no one is guilty here; all are suffering»* *R6: «meanwhile»;* R7: *«I am done with listening to you»;* R8: *«recently escaped […]», «temporarily incapacitated», «we know she will carry these out»* R9: *«now then, ladies!», «time in its rather shocking way…»;* R10: *«problems are rife», «a local kid steals the milk», «still, she insists, he is a good man […]»*	Дейксис теперішнього в хронотопі самого твору створює ефект «тут і тепер» та імітує безпосередню присутність читача всередині подій. Наратія звучить як актуальне свідчення.
Ретроспективна пам'ять	R1: *«being haunted by the ghosts of the Holocaust and the ghosts of a marriage»;* R2: *«Troy has fallen», «Pyrrhus is the son of the great Achilles», «only days after she had seen him kill her brothers»;* R3: *«[…] few, however, recall the other women in the story», «we remember above all […]», «recalls Ovid's understanding […]»* R4: *«Odysseus is pierced at having missed out […]»* *R5: «as we unpeel her past», «a tumour in childhood»;* R6: *«created by Hephaestus […]», «Greek vase so old it cannot be dated», «buried family histories»;* R7: *«Hecuba's near-derangement after multiple bereavements», «Achilles' wrath, which sent so many heroes to their deaths»* R8: *«Lise is wholly consumed with memories of Vilhelm», «only one [photograph] have I kept»;* R9: *«obsessed with the past», «an ancient tree»;* R10: –	Ретроспективна пам'ять виконує функцію каузального пояснення теперішнього, адже пригадує минулі події, травми, втрати й попередні рішення як мотивувальне тло. Такі маркери конструюють ефект глибини й історичної ваги, показують, що теперішня ситуація не є ізольованою. Додатково вони забезпечують афективну інтенсифікацію (пам'ять як носій болю, провини, втрати) і легітимацію оцінки – етичні судження в тексті виглядають не довільними, а випливають із пережитого.
Просторова прив'язка	R1: *«set in the US, Paris and Budapest…», «on a street in Paris», «riding up Broadway in a taxi», «between her block and East Liberty»;* R2: *«Troy has fallen», «the Greek camp», «the city»;* R3: *«once in Colchis, in Greece»* R4: *«from Troy», «the Phaeacian coastline», «the island Cos»;* R5: *«a psychiatric hospital»;* R6: *«in Georgian London», «living in an attic»;* R7: *«Troy», «the River Scamander», «the fertile fields of his Thessalian homeland»;* R8: *«from a bed in a psychiatric ward», «Lise's home», «large flat in the city centre», «at the top of Himmelbjerget», «all the way home»;* R9: *«in the English village of Beaudesert»;* R10: *«Adah Obi's council flat», «the walls of her room», «The stairway», «in London».*	Просторова прив'язка в хронотопі самого твору працює як механізм матеріалізації світу оповіді**.** конкретні просторові деталі переводять сюжет із абстрактного рівня на рівень досвіду.

з ієрархіями цінності та авторитету, закріпленими в історичному досвіді [1]. Завдяки цьому оцінка в рецензії подається не як приватна думка, а як культурно обґрунтований висновок.

По-друге, хронотопні маркери конструюють ефект актуальності, переводячи класичний твір у площину «читання тут і тепер». Дейктичні формули теперішнього часу, згадки про перевидання, нові передмови та сучасні інтерпретаційні хвилі репозиціонують текст у поточному соціокультурному моменті. В межах CDA це відповідає розумінню дискурсу як практики, яка активно структурує реальність через вибір контекстів і перспектив [8]. В такий спосіб рецензія виконує функцію медіа-фреймінгу, визначаючи, чому саме цей твір є релевантним для сучасного читача.

По-третє, ретроспективна пам'ять у хронотопі забезпечує історизацію канону. Посилання на попередні версії міфів, літературні традиції, біографічні події авторів і довгі траєкторії рецепції формують уявлення про твір як елемент безперервного культурного процесу. Така стратегія закріплює ієрархію значущості, в якій класика постає як носій особливої символічної ваги.

Крім того, просторові прив'язки виконують функцію матеріалізації як художнього світу, так і інституційної легітимації критики. Конкретні локації в межах сюжету створюють ефект занурення в подієвий простір твору, тоді як згадки про університети, видавничі бренди й медіа-платформи закріплюють оцінку в полі культурної експертності.

Врешті, хронотопні маркери виконують функцію афективної інтенсифікації. Апеляції до травматичного минулого, втрат, історичних катастроф або особистих драм авторів надають оцінюванню емоційної ваги й моральної серйозності.

Висновки. Таким чином, хронотоп у британських онлайн-рецензіях «The Guardian» 2020–2025 років постає не допоміжною описовою категорією, а центральним дискурсивним механізмом, через який вибудовується експертність, актуальність, історична тяглість і емоційна переконливість критики. Поєднання хронотопного аналізу з інструментарієм критичних дискурсивних студій дозволяє показати, що часово-просторові маркери системно працюють як ресурси влади над інтерпретацією, нормалізуючи певні способи читання класики й закріплюючи культурні ієрархії в публічному медіадискурсі.

Література:

1. Blommaert J., De Fina A. Chronotopic identities: On the timespace organization of who we are. Tilburg Papers in Culture Studies. 2016. № 153. P. 1–26. URL: https://repository.tilburguniversity.edu/server/api/core/bitstreams/c1c339dc-9555-4cf3-b9b2-d7f958e3c716/content (дата звернення: 14.02.2026).
2. Ясь О. В. РЕЦЕНЗІЯ. *Енциклопедія історії України* : Додатковий том. Кн. 1: А–Я / Редкол.: В. А. Смолій та ін.; НАН України. Інститут історії України. Київ : Наукова думка, 2021. 773 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Retsenziia
3. About us. *The Guardian*. URL: https://www.theguardian.com/about (дата звернення: 14.02.2026).
4. Classic. *Cambridge Dictionary*. URL: https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/classic (дата звернення: 14.02.2026).
5. Blommaert J. Chronotopes, Scales and Complexity in the Study of Language in Society. *The Cambridge Handbook of Sociolinguistics. Cambridge* : Cambridge University Press, 2017. С. 46–60. URL: https://ilg.usc.es/sites/default/files/simposios_docs/blommaert_j._chronotopes.pdf (дата звернення: 14.02.2026).
6. Dachoviboon U. A Genre Analysis of Book Review Written by Professional Critics Versus Online Consumer Critics. *Journal of International Studies*. 2019. Vol. 9. № 1. January–June. P. 162–182. URL: https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jis/article/download/203896/142152/627781 (дата звернення: 15.02.2026).
7. Baker P., Gabrielatos C., KhosraviNik M., Krzyżanowski M., McEnery T., Wodak R. A useful methodological synergy? Combining critical discourse analysis and corpus linguistics to examine discourses of refugees and asylum seekers in the UK press. *Discourse & Society*. 2008. Vol. 19(3). P. 273–306.
8. Dijk T. A., van. Ideology and Discourse. *The Oxford Handbook of Political Ideologies* / Ed. by M. Freeden, L. T. Sargent, M. Stears. Oxford : Oxford University Press, 2013. P. 175–195. URL: https://discourses.org/wp-content/uploads/2022/07/Teun-A.-van-Dijk-2013-Ideology-and-discourse.pdf (дата звернення: 14.02.2026).
9. Belle M.-A., Hosington B. M. Thresholds of Translation: Paratexts, Print and Cultural Exchange in Early Modern Britain (1473–1660) / Ed. by M.-A. Belle, B. M. Hosington. Cham : Palgrave Macmillan, 2018. P. 1–23. URL: https://www.academia.edu/37355599/Introduction_to_Thresholds_of_Translation_Paratexts_Print_and_Cultural_Exchange_in_Early_Modern_Britain_1473_1660_ (дата звернення: 14.02.2026).

Blahovirna-Khranovska U. Discursive Features of the Chronotope in British Literary Reviews in «The Guardian» (2020–2025)

Summary. The article analyses the discursive features of the chronotope in English-language online literary reviews published by «The Guardian» in 2020–2025, drawing on a corpus of ten reviews (R1–R10) devoted to works of classical literature. The study aims to identify and systematise chronotopic markers and to explain their recurrent discursive effects within the framework of Critical Discourse Studies. Its theoretical foundation combines contemporary accounts of the chronotope as an operational «timespace» category that activates relevant fragments of history and structures the indexical order of discourse, with a CDA perspective that treats language as a social practice through which interpretive regimes are normalised.

Methodologically, the article integrates qualitative coding with elementary quantitative recording. The unit of analysis is an utterance in which a linguistic element establishes a temporal or spatial frame for the work, its publication history, or the review's emergence as a media event. The minimal coding context is the sentence, with the paragraph consulted where necessary. The article demonstrates that the reviews exhibit multi-layered chronotopisation comprising three layers: the chronotope of the fictional world, the chronotope of the work's publication, and the chronotope of the review as a media publication. The analysis highlights four main marker types: calendar anchors, present-tense deixis, retrospective memory, and spatial anchoring.

The article argues that these resources systematically legitimise the reviewer's expertise, frame the contemporaneity of «classics» for «reading here and now,» historicise the canon, and anchor evaluation institutionally. It further shows that «The Guardian»'s digital format stabilises and reproduces these strategies through a consistent paratextual environment (dates, «old article» notices, calls to support the outlet, and publishing brands), which specifies the horizon of reading and sets parameters of relevance. The article concludes that the chronotope in «The Guardian» reviews functions as a mechanism of cultural positioning: it manages the scale of history, selects the horizons deemed pertinent, and offers readers normative positions from which to interpret classical literature.

Key words: discourse, discursive effect, Critical Discourse Analysis (CDA), literary review, marker, paratext, chronotope, chronotopic marker, «The Guardian.»

Дата першого надходження статті до видання: 20.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 19.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

УДК 8 21.111(73)
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.46

Demetska V. V.,
Doctor of Philological Sciences,
Professor, Professor at the Philology Department
Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian University
https://orcid.org/0000-0001-9902-7913

Banias N. Yu.,
Candidte of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Philology Department
Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian University
https://orcid.org/0000-0002-6974-0790

Lizak K. M.,
Associate Professor at the Philology Department
Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian University
https://orcid.org/0000-0002-7873-0535

ARCHETYPAL MOTIFS OF RUINATION AND THE LYRICAL SURVIVAL OF THE HUMAN SPIRIT: A COMPARATIVE ANALYSIS OF CORMAC MCCARTHY'S "THE ROAD" AND ITS CINEMATIC ADAPTATION

Summary. The article "Archetypal Motifs of Ruination and the Lyrical Survival of the Human Spirit: A Comparative Analysis of Cormac McCarthy's The Road and Its Cinematic Adaptation" examines the philosophical, symbolic, and aesthetic dimensions of the post-apocalyptic narrative created by Cormac McCarthy in his novel The Road and reinterpreted in the film adaptation directed by John Hillcoat, The Road. The study focuses on the archetype of universal collapse as a metaphor for civilizational, moral, and spiritual disintegration. The devastated landscape functions not merely as a physical setting but as a mythopoetic space reflecting humanity's existential crisis and the erosion of cultural memory.

The analysis emphasizes that archetypal ruination operates on multiple levels: ecological destruction, the breakdown of ethical systems, and the fragmentation of language itself. McCarthy's sparse prose, stripped punctuation, and rhythmic minimalism create a lyrical meditation on suffering and endurance. In contrast, the cinematic adaptation translates this lyricism into visual desolation, muted color palettes, and prolonged silences that externalize inner despair. While the film inevitably condenses philosophical introspection, it preserves the emotional nucleus of the narrative—the bond between father and son.

Central to both works is the concept of "carrying the fire," symbolizing moral continuity and spiritual resilience. The paternal figure embodies sacrificial love and ethical responsibility, while the child represents hope and the possibility of renewed humanity. Thus, despite the overwhelming imagery of ruin, both the novel and the film articulate a poetics of survival. The human spirit persists not through heroism or triumph, but through compassion, memory, and relational fidelity. Ultimately, the comparative analysis demonstrates that archetypal destruction paradoxically becomes the condition for revealing the enduring lyrical core of human existence.

Key words: Cormac McCarthy, The Road, archetypal ruination, human spirit, survival, cinematic adaptation.

Problem statement. The publication of Cormac McCarthy's "*The Road"* in 2006 marked a transformative moment in contemporary American literature, signalling a profound shift in the trend of a writer who was previously defined by the Southern Gothic and Western genres. For university students and scholars alike, the novel offers a dense, multi-layered exploration of survival, morality, and the fragility of civilization within a framework that McCarthy himself describes as a departure from his earlier vernacular aesthetics. Awarded the 2007 Pulitzer Prize for Fiction, the work is frequently characterized as a post-apocalyptic odyssey, a narrative that stripped humanity down to its most fundamental elements: a father, a son, and a shopping cart of scavenged remnants. This story, emerging in the middle of the 2000s, resonates deeply with a cultural surroundings defined by post-9/11 anxieties, environmental concerns, and a burgeoning interest in the "end of history".

McCarthy's narrative follows an unnamed man and his son as they traverse a scorched, ashen America toward the coast in search of warmth and safety. The world they inhabit is cauterized, a landscape where the sun is obscured by grey clouds and the very trees are ashen effigies. "They were days fording that cauterized terrain… It took two days to cross that ashen scabland" [1, p.8]. "The tank beneath was filled with charcoal, pieces burned out of whole sticks and limbs in carbon effigies of the trees themselves." [1, p.71] In this environment, the traditional markers of civilization have been eradicated, replaced by a state of nature where the living are few and the predatory "blood cults"[1] roam the roads. "He thought the bloodcults must have all consumed one another" [1, p.9] The novel functions as a modern myth, drawing upon the structures

of The Odyssey and the Grail Legend to elevate a survivalist narrative into a profound meditation on the "best and the worst that we are capable of".

The subsequent 2009 film adaptation, directed by John Hillcoat and scripted by Joe Penhall, faced the formidable task of translating McCarthy's "unfilmable" prose defined by its lack of punctuation and calculated conciseness into a visual medium. Hillcoat's adaptation is noted for its unshakeable fidelity to the spirit of the novel, even as it navigates the inherent limitations of the cinematic form. By analysing the interplay between the book's linguistic strategies and the film's visual translation, this report seeks to illuminate how "*The Road"* functions as both a literary masterpiece and a significant achievement in multimedia adaptation.

Analysis of recent research and publications. Many European and world scholars analysed the mediality in Cormac McCarthy's novel *"The Road"* and John Hillcoat's movie. Among them are Chang Huitong [2]. who investigated the narrative of postmodern ethics in Cormac McCarthy's *"The Road"*, Dewei Chen [3], who analysed evolution and future trend of film adaptation art under the background of digital media, Jimena Escudero Pérez [4], who investigated the styles of extinction in Cormac McCarthy's *"The Road"* and others.

The purpose of the article. This research aims to establish a link between Cormac McCarthy's novel *"The Road"* and its film adaptation directed by John Hillcoat and scripted by Joe Penhall, to analyse similarities and divergent features in a literary masterpiece and its cinematic version. Hence, the empirical and comparative methods were used in the course of the research.

Presentation of the main material. Cormac McCarthy's prose in "*The Road"* is an exercise in the subject of stylistics, frequently described by critics as laconic, deadpan, and unconventional. The author chooses not to use the quotation marks and standard punctuation. This choice helps guide the reader and speeds up the story. The absence of formal structure reflects the state of the world. As civilization dissolves, so does the grammar that once governed human interaction. The dialogue is clipped and brilliant, reflecting characters who are no longer capable of expressing basic emotions under the immense pressure of their circumstances.

This minimalist style creates a sense of immediacy and, particularly in scenes of sudden violence or discovery. For example, the discovery of the locked basement of prisoners is rendered with a bluntness that forces the reader into the same state of shock experienced by the protagonists. "They scrabbled through the charred ruins of houses they would not have entered before. A corpse floating in the black water of a basement among the trash and rusting ductwork… And somewhere two hunted animals trembling like ground-foxes in their cover. Borrowed time and borrowed world and borrowed eyes with which to sorrow it." [1, p.75] The novel's structure lacks chapters and resembles a journal. This choice emphasizes the feeling that these are the last words of a man trying to survive in a world that has already ended. McCarthy's language has a rhythmic quality. It employs a repetitive, almost biblical tone that adds to the mythic scale of the journey.

A key feature of the novel is the anonymity of its main characters. By referring to them simply as "the man" and "the boy," McCarthy allows readers to see themselves or their loved ones in those roles. This technique transforms the narrative from a specific account of a father and son into a universal struggle for humanity. The lack of names represents the loss of personal history and social identity in the post-apocalyptic void. In a world without records or society, names become useless. The man acts as a pragmatist, driven by his instinct to protect his child. The boy serves as the story's moral guide. He is often described using religious imagery, like a golden chalice or a grail, suggesting he embodies the last remnant of goodness in a godless world. "The boy didnt stir. He sat beside him and stroked his pale and tangled hair. Golden chalice, good to house a god" [1, p. 43]. This dynamic creates tension between the man's deadpan realism and the boy's faith. This contrast centers on the theme of "carrying the fire of hope."

The central ethical question in "*The Road"* is whether it's possible to remain a good person in a world where moral structures have collapsed. The man often tells the boy that they are "carrying the fire," a metaphor for preserving human empathy, civilization, and love amid total destruction. For the boy, being one of the good guys means both refusing to eat other humans and showing mercy to the Other, the strangers they meet on the road who are often just as desperate as the main characters are. "Firstly, McCarthy reversed the Grail motif and Abraham archetype in The Road, questioning the certainty of universal ethics and absolute faith based on the requirements of modernity with the Christian tradition… He also portrayed clear faces of the passers-by to convey the theme of the Other, so as to make the readers feel the responsibility they had to strangers. By seeing the Other and making choices independently in moral dilemmas, individuals attain postmodern moral subjectivity" [2, p. 130].

McCarthy explores this issue through postmodern ethics, marked by uncertainty and the need for independent judgment. The novel includes impersonal debates where the man and boy discuss whether they should share their meager supplies with others, like the old man Ely. These discussions encourage readers to reflect on their responsibility to strangers, even when that duty threatens their own survival. The boy embodies postmodern moral subjectivity, constantly pushing his father to acknowledge the humanity of those they encounter, acting as a mirror for the man's own diminishing empathy.

The world of "*The Road"* is often analysed as a reflection of the state of nature described by political philosophers like Thomas Hobbes, John Locke, and Jean-Jacques Rousseau. "But the question lieth now in the state of mere nature where there are supposed no laws of matrimony, no laws for the education of children, but the law of nature" [5, p. 123]. In the Hobbesian view, the absence of a common power leads to a war of "all against all," a condition vividly illustrated by the novel's wandering bands of cannibals. "Where there is no common power, there is no law; where no law, no injustice. Force and fraud are in war the two cardinal virtues" [5, p. 79]. These cannibals are the result of a "civilization void," where the "dialectics between capitalism and terrorism" have produced a state of total displacement. "If a covenant be made wherein neither of the parties perform presently, but trust one another, in the condition of mere nature (which is a condition of war of every man against every man) upon any reasonable suspicion, it is void" [5. p. 84].

Cannibalism in the novel highlights the ultimate rejection of civilization, a concept associated with pure evil and human decay. By showing humans farming other humans for meat, McCarthy illustrates how quickly a sentient species can revert to its most primal instincts. "Huddled against the back wall were naked people, male and female, all trying to hide, shielding their faces with

their hands. On the mattress lay a man with his legs gone to the hip and the stumps of them blackened and burnt" [3, 63]. In contrast, the father's desperate attempts to uphold the social contract within their small community signify the last stand of human dignity.

Theologians and critics also engage with the novel's religious themes. They note that it exists within what Charles Taylor terms the "immanent frame," a secular age where transcendent hope haunts the characters. "Here is a crucial collective good which seems "consubstantial" with God, or in some essential relation to transcendence.

This kind of consubstantiality is one, positive set of ways in which the immanent frame may be lived as inherently open to transcendence" [6, p. 558]. While the man often feels despair, viewing the world as devoid of divinity, the boy consistently appears as a holy remnant. This indicates that mystery remains central to human existence. Even when things seem irreparably broken, the act of sacrificial love between parent and child serves as a form of redemption.

The novel's ending, where the boy encounters a new family, is seen by some readers as a surprising miracle. This conclusion emphasizes that survival by itself isn't a sufficient reason to live. Instead, it is the transfer of one generation's wisdom and the on-going flame of hope that gives life meaning. The boy's survival suggests that the human endeavour may continue, even though the world itself remains irreparable.

"By the end of the 20th century, the post-modernist deconstruction trend introduced multiple theories for adaptation research, and promoted the deconstruction of the centrality of the original work." [3, p. 26].

Transforming McCarthy's prose into John Hillcoat's 2009 film involved a careful process of adaptation. Words on paper became images on a screen. Hillcoat, known for exploring isolating settings and brutal themes in films like "*The Proposition"*, was viewed as a good choice for capturing McCarthy's world. Working with Joe Penhall's screenplay, Hillcoat aimed to portray a world in deep trauma while staying true to the novel.

One significant challenge in the adaptation was the novel's "wordlessness." In film, a director must convey the story through visuals and actions, while an author can directly express characters' thoughts and feelings. Hillcoat used voiceover narration to maintain the book's intimate, diary-like quality. This choice provided a calming, distanced effect, even during scenes of intense horror. Despite the film's grim tone, it emphasizes the deeply moving connection between father and son, enhancing the emotional intensity of the story's themes.

The casting of Viggo Mortensen as the Man was widely praised; his performance is described as towering, haggard, and durable, holding the entire plotless picture together. "Viggo Mortensen is absolutely brilliant as an unnamed survivor, trekking slowly towards the east coast with his son, played by Kodi Smit McPhee" [URL 1] Mortensen's ability to transition from tenderness to brutality captures the dual nature of the man's struggle, his commitment to both physical survival and the socializing of his son. Kodi Smit-McPhee's portrayal of the Soy was also highly regarded for its subtle and raw quality, with director Hillcoat noting the child's incredible intuition on set.

A significant change in the film is the expanded role of the Woman, played by Charlize Theron. In the book, the wife's presence is minimal, defined by her absence and her eventual suicide. The film, however, uses vivid flashbacks to elaborate on her slow decline toward hopelessness, providing the audience with a better understanding of her choice to abandon her family. These scenes, which often show the previous world in brilliant sunshine, serve as a stark contrast to the droning gloom of the post-apocalyptic present.

The visual identity of Hillcoat's The Road is heavily defined by the poetics of grey, a concept derived from McCarthy's frequent mentions of ash and dust. Cinematographer Javier Aguirresarobe showed real locations, seeking a realistic atmosphere that matched McCarthy's grim and horrifying text. The filmmakers took advantage of bad weather and natural light, removing the sun to create a sense of complete and utter doom.

The film was shot in a number of the US states, including Oregon, Pennsylvania, and Louisiana. Pennsylvania, in particular, was chosen for its abundance of locations that looked abandoned or decayed, such as coalfields, dunes, and run-down parts of Pittsburgh. The production also used areas shattered by Hurricane Katrina, effectively turning real-world disasters into the visual references for the apocalypse. This use of desolate imagery and creepy location-photography allows the film to reach the essence of the human condition.

Critics generally agree that John Hillcoat's "*The Road"* remains extremely faithful to McCarthy's novel, implementing almost all of the book's dialogue and its bleak tone. However, the process of adaptation necessarily involves choices and changes, reflecting the constraints of the cinematic medium and the director's own creative lens. One significant departure is the omission of the novel's most shocking and grotesque details, such as the "roasted newborn baby," a scene that was deemed too much for viewers to endure.

The film also shifts the emphasis of the ending. In the book, the man's death occurs at a campsite in the woods, and the arrival of the veteran is treated with suspicion and ambiguity. The film moves the father's death to the beach, a place that has served as their goal throughout the journey, symbolizing a completion of the man's mission. The veteran's family is also more clearly portrayed as good guys, with the inclusion of a mother and children providing a more definitive sense of hope for the boy's future.

The film's score, composed by Nick Cave and Warren Ellis, is described as elegiac, plangent, and minimalist. While the music enhances the heartrending poignancy of the father-son relationship, some critics argue that it "robs" certain moments of their full poignancy by distancing the audience from the reality of the scenes. A specific critique focuses on the scene where the man discards his wedding ring, while the book relies on the silence and the sound of the ring's traversal, the film's lulling music is seen as a softening of McCarthy's harsh aesthetic.

However, the sound design of the film overall is successful in creating a mummified atmosphere, with the rumbling of the distant catastrophe and the whump of falling trees providing a constant sense of environmental threat. This auditory landscape matches McCarthy's grim and horrifying world, making the journey feel like an engrossing and stunningly real experience.

The relationship between Cormac McCarthy's "*The Road"* and John Hillcoat's film adaptation illustrates the complex interplay between fidelity criticism and adaptation as interpretation. While the novel achieves transcendence through the sheer poetry of McCarthy's exalted prose, the film attempts to evoke a similar feeling through cinematic imagery and atmosphere. Both works success-

fully confront the inherent savagery of men, acting as the spiritual equivalent of staring at the sun.

For university students, The Road serves as a critical text for studying contemporary American literature and the science fiction sub-genre of post-apocalyptic fiction. It challenges traditional American values and beliefs by placing them in a world where they no longer have any structural or thematic support. The work's allegorical dimension and its exploration of bio politics and ecology ensure its continued relevance in a world facing its own environmental and social crises.

Members of the environmentalist movement have claimed The Road as a valuable tool for warning about the dangers of pollution and climate change. The novel's depiction of a world without plants and animals serves as a sharp reminder that human survival is inextricably linked to the natural world. This ecocritical perspective emphasizes that narratives both influence and are influenced by ecological issues, promoting a more profound awareness of the interconnection between humans and their habitat.

Sociologically, the film's depiction of the man and the boy as unwashed bodies pulling a metal cart evokes the image of the homeless in modern American cities. Hillcoat noted that the shopping cart is a precise view of a familiar thing, grounding the high-concept apocalypse in a simple human response. This connection to contemporary American life was a key factor in the novel's Pulitzer win and its enduring power as an allegory about life and death.

Conclusion. Cormac McCarthy's "*The Road"* remains a monumental achievement in contemporary literature, a work that successfully gives new energy and strength to the myth of the frontier within a dystopian ideological moment. Its minimalist style and postmodern ethics challenge the reader to confront the fragility of human civilization and the permanence of parental love. The 2009 film adaptation, while unable to capture the vast, crushed emptiness of McCarthy's novel in its entirety, stands as a brave and respectfully faithful version that leaves a deep and lasting impression.

The intertextual engagement between the book and the film highlights the unique possibilities offered by both literature and media. While the novel uses language to create a modern myth, the film uses visual imagination to create a cinematic equivalent of the original. Together, they offer a multifaceted critical analysis of what it means to be human at the end of the story. Whether through the wordlessness of the page or the poetics of grey on the screen, "*The Road"* continues to haunt and disturb its audience, serving as an unflinching meditation on the best and the worst of humanity.

The narrative's ultimate power lies in its unexpected miracle of hope, the fire of hope that refuses to be silenced even in a burning world. For the man and the boy, the journey south is not just a search for safety, but an aimless wander that becomes a path paved with divine generosity through their shared love. Readers and spectators are forced to re-evaluate their own connection to the moral universe, much like a traveller on McCarthy's road, wary but still carrying the fire.

"Since its publication in 2006, The Road has generated an abundant corpus of scholarly research due to its unique narrative style and the endless cultural, ethical, eschatological, environmental, metaphorical, etc. dimensions it encompasses." [6, p. 143].

Bibliography:

1. McCarthy's, The Road, Copyright, LTD. 2006, 150 p. https://www.scribd.com/document/442162541/Cormac-McCarthy-The-Road-PDF-Free-Download-pdf
2. Huitong, Chang, The Narrative of Postmodern Ethics in Cormac McCarthy's The Road. World Journal of Education and Humanities, 5, 2023 p. 130. https://www.researchgate.net/publication/375682254_The_Narrative_of_Postmodern_Ethics_in_Cormac_McCarthy's_The_Road
3. Chen, Dewei. Evolution and Future Trend of Film Adaptation Art Under the Background of Digital Media. Humanities and Social Science Research,Volume 8.(2), 2025, p. 25–29. https://www.researchgate.net/publication/390024970_Evolution_and_Future_Trend_of_Film_Adaptation_Art_Under_the_Background_of_Digital_Media
4. Escudero Pérez, Jimena, Styles of Extinction: Cormac McCarthy's The Road (Review). Miscelánea: A Journal of English and American Studies, 48, 2013, p. 143–147. https://www.researchgate.net/publication/313659269_Styles_of_Extinction_Cormac_McCarthy's_The_Road_Review
5. Hobbes Thomas, Leviathan or the Matter, Forme, & Power of a Common-wealth Ecclesiasticall and Civill, London, Green Dragon, St. Pauls Church-yard, 1651, 445 p. https://historyofeconomicthought.mcmaster.ca/hobbes/Leviathan.pdf
6. Taylor Charles, A Secular Age, The Belknap Press of Harvard University Press, 2007, 887 p. https://laisve.lt/wp-content/uploads/2023/04/Taylor-Secular-Age.pdf. https://historyofeconomicthought.mcmaster.ca/hobbes/Leviathan.pdf
7. URL 1 The road user reviews. https://www.metacritic.com/movie/the-road/user-reviews/

Демецька В., Баняс Н., Лізак К. Архетипні мотиви руїни та ліричного виживання людського духу: порівняльний аналіз роману Кормака Маккарті «Дорога» та його кінематографічної адаптації

Анотація. У статті здійснено порівняльний аналіз архетипних мотивів руїни та ліричного виживання людського духу в романі Кормака Маккарті «Дорога» та його кінематографічній інтерпретації. Дослідження зосереджується на багатовимірності образу знищеного світу, який постає не лише як постапокаліптичний пейзаж, а як символ краху цивілізації, моральних орієнтирів і культурної пам'яті. Архетип руйнації розглядається як метафора екзистенційної кризи людства, що виявляється у втраті етики та соціальних структур.

Стаття досліджує теми руйнування, виживання та людяності в романі «Дорога» Кормака Маккарті та його кінематографічній версії, режисером якої є Джон Хілкоут. У дослідженні акцентується увага на двох центральних темах: архетипному знищенні світу, що слугує тлом для подій, і ліричному виживанні людського духу, яке розкривається через стосунки між батьком та сином.

Роман і фільм змальовують похмурий і безжиттєвий світ, де природа випалена, суспільство зруйноване, а людське існування зводиться до боротьби за виживання. Твір Маккарті підкреслює відсутність надії та деградацію моральних цінностей. Водночас, зв'язок між батьком і сином виступає символом любові, стійкості та збереження людської гідності навіть у найбільш безнадійних умовах.

У статті розглядається, як кінематографічна адаптація здебільшого зберігає емоційну сутність та візуальне

зображення згасання, хоча деякі інтерспективні моменти роману були скорочені, що змінило акценти на внутрішніх конфліктах і філософських роздумах. Оцінюється ефективність передачі глибинних тем твору Маккарті через кінематографічний образ.

У романі ліризм досягається через мінімалістичний стиль, ритмічність і фрагментарність оповіді, що підкреслюють внутрішню драму персонажів. Фільм передає цю атмосферу засобами візуальної експресії: приглушеною кольоровою гамою, повільною динамікою та акцентом на мовчанні. Попри скорочення філософських роздумів, екранізація зберігає емоційне ядро твору, а саме, стосунки батька й сина як втілення любові, жертовності та надії.

Як роман, так і його адаптація акцентують увагу на двоїстих темах екзистенціальної руїни та незламної волі до виживання, демонструючи здатність людського духу витримувати архетипне знищення.

Образ «несення вогню» інтерпретується як символ духовної неперервності та моральної відповідальності. Таким чином, навіть у світі тотальної руїни утверджується ідея незламності людського духу. Руйнування стає умовою виявлення внутрішньої сили людини, її здатності зберігати гуманістичні цінності в критичних обставинах.

Ключові слова: Кормак Маккарті, «Дорога», архетипна руїна, людський дух, виживання, кінематографічна адаптація.

Дата першого надходження статті до видання: 18.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 16.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

УДК 821.161.2
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.47

Кириленко Н. І.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови і літератури
Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка
https://orcid.org/0000-0002-5982-7227

Цибульник Н. І.,
студентка 3 курсу
факультету іноземної та слов'янської філології
Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка
https://orcid.org/0009-0000-7670-896X

РЕЦЕПЦІЯ СТЕРЕОТИПНИХ ЖІНОЧИХ ОБРАЗІВ У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ЕПІЧНОМУ ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ ПРОЗИ О. ПЕЧОРНОЇ, І. РОЗДОБУДЬКО ТА Т. ГОРІХА ЗЕРНЯ)

Анотація. Стаття присвячена аналізу стереотипних жіночих образів у сучасній українській прозі. Досліджується процес трансформації традиційних патріархальних канонів (захисниця, жертва, фатальна жінка) та формування нових уявлень про роль жінки в суспільстві крізь призму художніх текстів. Розглядається вплив соціальних змін на деконструкцію стереотипів, взаємодія жіночої тілесності, емоційності (стереотипне тлумачення жіночої поведінки крізь призму надмірної емоційності або акценту на зовнішності) та соціальної активності в художніх текстах, відтворення нової жіночності – активної громадянської позиції, професійної реалізації та незалежності.

У статті зазначається, що, незважаючи на прагнення до емансипації, сучасна проза все ще значною мірою спирається на стереотипи привабливості, емоційності та гендерної нерівності. З'ясовуються стратегії щодо спроб сучасних авторок-жінок зруйнувати застарілі уявлення, надаючи героїням суб'єктивності або посилення гендерних стереотипів, підкреслюється, що сучасна проза балансує між відтворенням соціальних кліше та спробами формування нового розуміння жіночої ідентичності.

Основні напрямки дослідження стереотипів: дослідження ролі жінки як домогосподарки, матері («берегині»), що підкреслює її пасивну роль у суспільстві, аналіз еволюції образу жінки – від об'єкта до суб'єкта, зокрема поява «космо-жінок» (емансипованих жінок), які зосереджені на самореалізації, кар'єрі та особистій свободі, що часто запозичується із західної літератури, дослідження негативного або спотвореного образу феміністок в українській літературі, аналіз того, як література, як і реклама, формує або руйнує фіксовані гендерні ролі.

Стаття має на меті виявити, якою мірою сучасні літературні образи відповідають реальному стану жінок у суспільстві та чи сприяють вони руйнуванню гендерних стереотипів.

У статті використовуються загальноприйняті традиційні методи аналізу образів: описовий, порівняльний та аналітичний методи. У дослідженні також застосовувався психоаналітичний підхід, використовуючи досягнення рецептивної естетики та гендерного аналізу.

Ключові слова: гендерні стереотипи, жіночий образ, сучасна українська проза, феміністичний дискурс, емансипація, характер.

Постановка проблеми. Сучасна українська література (СУЛ) активно переосмислює традиційні ролі, проте в багатьох творах усе ще простежуються певні стереотипні образи. Сталий образ жінки в літературі формувався століттями. Уперше концептуальні позиції щодо входження та існування жінок у літературно-мистецький світ були сформовані в програмній праці Сімони де Бовуар з гендерних досліджень «Друга стать», зокрема поняття «інакшості» та «автентичності» жіночої особистості. Вона стверджувала, що «багато жінок – і їх кількість зростає – зруйнували пастки нарцисизму та фальшивої спокуси, але жодна повністю та остаточно не подолала розсудливості, щоб піднятися над цим світом» [1]. На жаль, суспільство досі живе зі стереотипами, вигаданими шаблонами, які «нав'язуються» жінкам і чоловікам, а також гострим небажанням розуміти саму суть фемінізму та гендерної рівності. Стереотипи переходять із покоління в покоління, накопичуються протягом століть, а потім чинять вплив на еволюцію соціуму. Вони є своєрідною рушійною силою у формуванні та розвитку суспільства.

Аналіз актуальних досліджень. Дослідженням стереотипів жінки в літературі займаються представники гендерної лінгвістики, яка аналізує мовлення та репрезентацію гендеру, спираючись на методи зарубіжної лінгвогендерології, літературознавства (зокрема феміністичної критики), аналізуючи мовні компоненти, соціальні ролі та психологічні якості персонажів. Науковці вивчають такі стереотипи, як «мати», «спокусниця», «іграшка» чи «залізна леді». Я.В. Бистров та С.Р. Шуляр досліджували гендерні стереотипи (зовнішність, освіта, роль у суспільстві) на матеріалі творів, зокрема роману Дж. Остін «Гордість та упередження». Розабет Кентер (теорія токенізму) виявила 4 основні образи: «мати», «спокусниця», «іграшка» (pet), «залізна леді». М.Г. Ткалич та Т.П. Зінченко запропонували схему аналізу стереотипів

маскулінності-фемінності, професійної діяльності та зовнішності.

Дослідження часто фокусуються на тому, як література відображає обмеженість професійної сфери жінок та їх другорядну роль у суспільстві. Літературознавці, феміністичні критики та гендерні дослідники аналізують перехід від образу «берегині» чи «страждалиці» до незалежної особистості. Ключові фігури та автори, що висвітлювали цю тему, включають Оксану Забужко, Віру Агеєву, Соломію Павличко, а також дослідників, що аналізують творчість письменників початку XX століття. Віра Агеєва аналізує гендерні стереотипи, фемінність та маскулінність в українській літературі, зокрема через призму модернізму. Оксана Забужко у своїх есеях та художніх творах (наприклад, «Польові дослідження з українського сексу») переосмислює роль жінки та розвінчує патріархальні міфи. Соломія Павличко фундаментально досліджувала феміністичні аспекти та репрезентацію жінок у літературному процесі. Ольга Манойлова та інші критики досліджують еволюцію образу від «жінки-матері» до «жінки-бурлаки» або активної героїні.

Ці дослідники фокусуються на руйнуванні стереотипів про покірність, жертовність та домінування чоловічого роду, описуючи жінку як суб'єкт, а не об'єкт літератури.

Мета дослідження полягає в аналізі трансформації стереотипних жіночих образів у сучасному українському прозовому дискурсі.

Виклад основного матеріалу. У художній літературі еталон жінки будь-якої національності походить безпосередньо з усної народної творчості. Із часом художня література почала «запозичувати» та переосмислювати ці уявлення. Загалом можна сказати, що образи жінок у художній літературі досить багатогранні, складні, не вимірюються суто домінуючим змістом стереотипу, що сформувався до того чи іншого образу. Запропонований огляд включає вибрані образи героїнь як такі, що увійшли в культурний дискурс і стали знаковими, або ті, що відображають типові тенденції пошуку жінкою свого місця в суспільстві.

Гендерні стереотипи не лише інформують про типові риси різних соціальних груп та дають їм оцінку, але й виконують значущі соціальні функції: вони підтримують соціальні інститути, забезпечують соціально прийнятну поведінку індивідів, тим самим виступаючи формою соціального контролю, та сприяють інтеграції соціальних груп (а в деяких випадках і суспільства в цілому).

Межа XX–XXI століть, попри всю відмінність політичних, культурних, технологічних контекстів від попереднього findesiècle, знову актуалізує проблеми меж чоловічого й жіночого. Для всіх гендерних концепцій спільною є ідея статевої рівності, що полягає у визнанні цінностей у суспільному житті та процесі культуротворення. Гендерна ментальність у найзагальнішому розумінні визначається трьома провідними факторами – тілесністю як фізіологічною даністю; соціальними нормами «чоловічої» і «жіночої» поведінки, що існують у конкретному суспільстві; взірцевими культурними установками, які охоплюють сфери міфології, художньої творчості, масової культури і продукують ідеальні образи фемінності й маскулінності» [2].

Більшість сучасних українських письменниць (зокрема Олена Печорна, Ірен Роздобудько, Тамара Горіха Зерня та нове покоління прозаїків) активно руйнують ці шаблони, створюючи складні, амбівалентні образи, де жінка є головним суб'єктом власної історії. У творчості Олени Печорної (зокрема у романі «Грішниця») жіночі образи часто будуються на поєднанні традиційних соціокультурних стереотипів та спроб їхнього психологічного переосмислення. Письменниця часто використовує ці кліше, щоб показати шлях героїні від «об'єкта жадання» до суб'єкта власної долі, навіть у найважчих обставинах.

У романі «Грішниця» О. Печорної яскраво описано образ жінки, чия ідентичність визначається лише через травму (насильство, зраду), без подальшої суб'єктності чи розвитку поза межами цієї травми, яка стала жертвою складних життєвих обставин і ницості сучасного суспільства [3]. Головна героїня Лариса зображена як фатально вродлива жінка («очі-магніти», «спокусливі вуста»), чия зовнішність стає причиною її трагедій, привертаючи насильство та експлуатацію з боку чоловіків, – і в цьому виражений стереотип *краса як прокляття*. Зустрічаємо і стереотип *жертви та страдниці*, бо жіночі долі у О. Печорної часто пов'язані з патріархальними травмами: життя в родині алкоголіків, сексуальне насильство, знецінення особистості та нещаслива доля, що нагадує класичні образи «покриток» у літературі.

Першою сходинкою формування світогляду героїні була родина. Мати Лариси не була берегинею роду, бо зловживала алкоголем, не соромилась вести аморальний спосіб життя. «Я пам'ятаю її брудною, у чомусь старому та засмальцьованому. Ще вона завжди була напідпитку з черговим синцем на обличчі, який малював їй або твердий кулак чоловіка, або ріг будинку, що невдало ставав на дорозі перед п'яною жінкою» [4, с. 17], – пояснює героїня. Сім'я та дім не стали для дівчинки міцною фортецею.

Твір є добре виписаною історією становлення жіночої особистості, пошуку нею духовних стрижнів у складних життєвих ситуаціях. Переживши інтернат, знущання та насильство, головна героїня стала блудницею. Проте цей відчайдушний крок був необхідністю для *неї-жертви*, щоб урятувати свою дитину.

Жінка-мати (берегиня, мати-страдниця) – традиційний образ жінки, чиє життя зосереджене виключно на збереженні родинного вогнища, жертовності та вихованні дітей. У текстах останніх років цей стереотип часто піддається деконструкції, показуючи психологічну ціну такої ролі. Українська література не цурається образу жінки, для якої основною цінністю є насамперед дитина. Головна героїня «Грішниці» Лариса – це жінка-мати, яка має велику силу волі та витривалість, стійкість до тиску від оточення. Жінка-мати не лише створює комфорт, виховує дітей та підтримує всіх членів родини, це сильна особистість, якій іноді доводиться жертвувати собою та приймати важкі рішення. Художнє зображення образу головної героїні найяскравіше розкривається під впливом безвиході. Лариса пішла до директора свого інтернату та прийняла рішення – стати повією. Торгувати власним тілом не легко, а для головної героїні цей крок взагалі був актом осквернення її духовного храму, що дорівнював смерті.

В. Владимирова зауважила, що в роботі О. Печорної домінуючим образом є «жінка зі своїм складним внутрішнім світом, драматичними перипетіями життя, набуттям на різних етапах свого земного шляху життєво-психологічного досвіду» [5, с. 12]. Це роман у якому добре виписано історію формування жіночої особистості, пошуку нею духовних стрижнів у складних життєвих ситуаціях. Бачимо контраст зовнішнього та внутрішнього, бо авторка намагається вийти за межі чистої стереотипності, підкреслюючи, що за зовнішньою привабливістю («ляльковий» чи «гріховний» образ) стоїть глибока духовна енергія та чистота. Попри особисте горе, жінка в її творах зберігає здатність до самопожертви, співчуття та турботи про інших, що втілює традиційний образ «духовної опори» або «світла».

У творчості Ірен Роздобудько жіночі образи часто виходять за межі традиційних патріархальних стереотипів (як-от «берегиня» чи «домогосподарка»), натомість письменниця створює складні психологічні типи.

Основними жіночими типажами у її творах є тип *сильної жінки* (Independent woman). Це неординарні, творчі особистості, які самостійно долають життєві труднощі та реалізують свій потенціал. Вони часто відмовляються від ролі «жертви» або «спостерігачки», як-от Єлизавета Тенецька («Ґудзик»), Влада («Останній діамант міледі»), Едіт Береш («Зів'ялі квіти викидають»). На противагу цьому виступає тип *слабка* або *інфантильна* жінка, яка контрастує з сильними героїнями, часто залежна від обставин або почуттів (Ліка («Ґудзик»), Леда Ніжина («Зів'ялі квіти викидають»), Жанна («Останній діамант міледі»). У прозі авторки є образ *жінки-інтелектуалки* – героїні, чиє життя насичене внутрішніми рефлексіями, самоаналізом та «маркерами книжності» (інтерес до складної літератури, мистецтва). Це Віра («Перейти темряву»), Хелена («Дванадцять, або Виховання жінки...»). Серед персонажів бачимо і *жінку-самітницю* – героїню, яка тікає від реальності у власний внутрішній світ, спогади або подорожі, часто приречену на самотність через свою цілісність, та *жертву обставин* – жінку, яка потрапляє у кризові чи навіть кримінальні ситуації (наприклад, сексуальне рабство чи еміграція), де авторка деконструює міф про «казкове» збагачення за кордоном.

І. Роздобудько акцентує на тому, що навіть заміжня жінка має передусім належати собі. Її героїні шукають не стільки соціального схвалення, скільки внутрішньої свободи та справжнього кохання.

На основі роману Ірен Роздобудько «Я знаю, що ти знаєш, що я знаю» було виокремлено стереотип *жінки-мисткині* [6]. Одна з героїнь твору – типова дівчина, яка порається в саду, дає лад хатнім справам, готує, прибирає та прасує. Однак, коли її життя налагоджується до ідеального стану, вона працює з металом та виготовляє ювелірні вироби, що є нетиповою роботою для жінки, та вона не має підтримки власного чоловіка. Майже всі дослідники української ментальності не оминають таких рис українського характеру, як-от: високу емоційність, чуттєвість та ліризм. Ці особливості нашої вдачі є Божим даром, бо саме вони визначають людяність особи і є основою її творчості.

Власниця будинку, де живе героїня, єдина, хто бачить і цінує цей талант. Варто зазначити, що це також є своєрідним видом жінки-мисткині. Адже людина, яка здатна аналізувати поведінку та особистість людини, має особливий склад розуму; вона дивиться набагато глибше та «малює картину людських доль».

Жінка виступає не лише в ролі берегині домашнього вогнища. Її сили є значно більшими. Жінка здатна оберігати та й обороняти власну країну. «Численні наукові дослідження стверджують, що статус жінки у суспільстві є найкращим індикатором його майбутнього – воно краще за добробут і рівень демократії визначає траєкторію розвитку країни. Те, що відбувається з жінкою, впливає на безпеку, стабільність, добробут, здоров'я, освіту і навіть корупцію і тип режиму» [7].

Так у вищезгаданому романі виокремлено стереотип *жінки-борчині*. Героїня твору бере відповідальність за благополуччя чоловіка та дітей у свої руки, тяжко працює для їхнього блага, але гине від тяжкої праці. Жінка-борчиня наділена сильним характером, гострим розумом, наполегливістю, працьовитістю й лідерськими якостями. Але як правило, така жінка потерпає від труднощів у сімейному й особистому житті.

У творчості Тамари Горіха Зерня (зокрема в романі «Доця») стереотипи щодо жінки трансформуються: героїні виходять за межі ролі «берегині», стаючи активними учасницями війни та волонтерками. Вони поєднують здатність кохати з силою йти проти волі батьків, руйнуючи патріархальні сценарії заради служіння країні.

Замість стереотипного родинного щастя героїні обирають шлях боротьби та волонтерства, жінки стають «активними учасницями воєнних дій» та «рятівницями». Героїні мають стереотипні риси (здатність кохати, емоційність), але під впливом обставин вони стають сильнішими, здатними приймати відповідальні рішення.

Тамара Горіха Зерня змальовує реальних жінок, які змушені перебирати на себе маскулінні риси та ставати «воїнами» у відповідь на виклики часу.

Війна не розрізняє статі, тож часто на захист країни стає жінка. На основі роману Тамари Горіха-Зерня «Доця» було виокремлено стереотип *жінки-воїтельки* [8]. Ще задовго до цієї війни вона навчилась відстоювати себе й те, що їй по-праву належить. «Слабка стать» ніколи не була в тилу, а запросто боролася за життя своєї сім'ї. Із перебігом часу лише зброя мінялася в її руках. Жінка-воїтелька – сильна особистість, незалежно від часу й епохи, вона є багатогранною. Тамара Горіха Зерня в образах героїнь твору згадала також жінку-берегиню в обох її проявах, жінку-борчиню та жінку-мисткиню. Нерідко риси, характерні для жінок цих стереотипів, поєднані в одній героїні. Доця – персонаж твору, який можна однозначно назвати жінкою-борчинею, захисницею та справжньою воїтелькою.

Історія робить круті віражі – українські письменники ще не проговорили травми попередньої війни, а життя дає сумний матеріал для осмислення місця жінки в сучасній війні. У сьогоднішньому літературознавстві досить часто зустрічається поняття «архетип». Швейцарська психоаналітикиня Тоні Вольф, колега Карла Густава Юнга (психолог,

філософ культури, родоначальник аналітичної психології), запропонувала модель чотирьох основних жіночих архетипів – Мати, Гетера, Амазонка й Медіум. Розглянувши її теорію, ми визначили, що кожна жінка має первинний архетип, який переважає від її природного походження. Попри неоднозначне ставлення, від схвалення до беззаперечного обурення, воїтельки – це не просто берегині зі зброєю в руках, це також – потужний архетип, відомий з найдавнішої історії людства. «Архетип Амазонки характеризується незалежністю, самостійністю, націленістю на досягнення та ефективність. Це також організованість, конкретність, упорядкованість, акцент на порядок, світ реальності. Нею рухає успіх, самореалізація. Вона незалежна від чоловіків у тому сенсі, що їй не потрібен психічний зв'язок із ними, щоб бути задоволеною та мати змогу розвиватися» [3].

Ще задовго до цієї війни жінка навчилась відстоювати себе й те, що їй по-праву належить. Вона ніколи не була в тилу, а просто боролася за життя своєї сім'ї. З перебігом часу лише зброя мінялася в її руках. Жінка-воїтелька – сильна особистість, незалежно від часу й епохи.

Теми жінки й війни торкалися багато сучасних письменників: Анна Шила «Жінка війни», Ольга Кашпор «Війна очима ТСН. 28 історій по той бік камери», Марта Гавришко «Долаючи тишу. Жіночі історії війни», Галина Дацюк, Анатолій Лукащук «Жіноча справа».

Попри численні виклики й небезпеки, фронт нині не є закритою для жінок територією, більше того – він набуває певної притягальної сили. Цей тип перебуває на стадії формування, а тому передбачити найяскравіші його втілення неможливо, однак наразі можна констатувати спробу авторів показати: жінка під час нинішніх суспільних катаклізмів – не декорація й не фон, не статистка історичної драми, не засіб продовження роду й не заручниця обставин, а особистість, яка намагається впливати на події та брати в них активну участь [9].

Тема жінки-воїтельки сьогодні набула поширення: борчиня-журналістка, борчиня-цілителька, борчиня-волонтерка, борчиня-артистка, борчиня-мати тощо.

Висновки та перспективи досліджень. Під час конструювання інструментарію проведення контент-аналізу було висунуто гіпотезу щодо наявності в сучасному вітчизняному прозовому дискурсі таких стереотипних конструкцій образу сучасної української жінки: жінка-мати, жінка-герой, жінка-лідер, жінка-порадниця, жінка-злодій, жінка-зірка, жінка-активістка, жінка-красуня, жінка-професіонал, жінка-експерт, жінка-домогосподарка, жінка-політик, жінка-модниця, жінка-працівниця.

У процесі роботи до стандартних стереотипних конструкцій було додано стереотипи жінки-воїтельки, жінки-жертви, жінки-борчині та жінки-мисткині. Зазначаємо, що сьогодні набуває поширення: борчиня-журналістка, борчиня-цілителька, борчиня-волонтерка, борчиня-артистка, борчиня-мати тощо. Аналізуючи романи Олени Печорної «Грішниця», Ірен Роздобудько «Я знаю, що ти знаєш, що я знаю», Тамари Горіха Зерня «Доця», ми детально проаналізували психотипи головних героїнь і ролі, які вони відігравали у суспільстві.

На майбутнє плануємо дослідити стереотипи жінки у прозі О. Забужко та В. Мастєрової.

Література:

1. Бовуар де С. Друга стать. Київ : Основи. 1995. С. 366.
2. Башкирова О. М. Гендерні художні моделі сучасної української романістики. URL: https://core.ac.uk/download/pdf/196235244.pdf
3. Sarisová K. Жіночі архетипи. URL: https://psychologie.cz/ukr/zhinochi-arhetipi/
4. Печорна О. Грішниця / передм. М. Іванцової. Харків : Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2011. 288 с.
5. Владимирова В. М. Художньо-рецептивна модель буття в романах Олени Печорної «Грішниця» й «Фортеця для серця». Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія». 2015. № 19. Т. 2. С. 11–13.
6. Роздобудько І. Я знаю, що ти знаєш, що я знаю. Київ: Нора-Друк, 2011. 240 с.
7. Жінки можуть стати новим обличчям сучасної України – Максимович. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/27594363.html
8. Dupuy, KE and KrijnPeters 2010 Warandchildren: a referencehandbook. SantaBarbara, Denver, Oxford: PraegerSecurityInternational, ABC Clio. URL:https://warchildhood.org/ua/impact-of-war-on-childrens-mental-health/
9. Трофименко Т. 7 типів жіночих образів сучасної української літератури: у чому сила, сестро? URL: https://povaha.org.ua/7-typiv-zhinochyh-obraziv-suchasnoji-ukrajinskoji-literatury-u-chomu-sylasestro/3 Sarisová K. Жіночі архетипи. URL: https://psychologie.cz/ukr/zhinochi-arhetipi/
10. StollerR. J. Sex and Gender: London: 2020. 400 с.
11. Горіха Зерня. Т. Доця. URL: https://www.youtube.com/watch?v=wIyH7MOL9dI. 2021

Kyrylenko N., Tsybulnyk N. Reception of stereotypical women's images in modern Ukrainian epic discourse (based on the prose of O. Pechorna, I. Rozdobudko and T. Horikh Zernya)

Summary. The article is devoted to the analysis of stereotypical female images in modern Ukrainian prose. The process of transformation of traditional patriarchal canons (protector, victim, femme fatale) and formation of new ideas about the role of women in society is studied through the prism of literary texts. The influence of social changes on the deconstruction of stereotypes, the interaction of female corporeality, emotionality (stereotypical interpretation of female behavior through the prism of excessive emotionality or emphasis on appearance) and social activity in literary texts, the reproduction of a new femininity – an active civic position, professional realization and independence are considered. The article notes that, despite the desire for emancipation, modern prose still largely relies on stereotypes of attractiveness, emotionality and gender inequality. The strategies of attempts by modern female authors to destroy outdated ideas by giving heroines subjectivity or reinforcing gender stereotypes are clarified, it is emphasized that modern prose balances between the reproduction of social clichés and attempts to form a new understanding of female identity.

The main directions of the study of stereotypes: the study of the role of women as housewives, mothers («berehyny»), which emphasizes her passive role in society, the analysis of the evolution of the image of women – from object to subject, in particular the emergence of «cosmo-women»

(emancipated women), who are focused on self-realization, career and personal freedom, which is often borrowed from Western literature, the study of the negative or distorted image of feminists in Ukrainian literature, the analysis of how literature, like advertising, forms or destroys fixed gender roles.

The article aims to reveal to what extent modern literary images correspond to the real state of women in society and whether they contribute to the destruction of gender traps.

The article uses generally accepted traditional methods of character analysis: descriptive, comparative and analytical methods. The study also used a psychoanalytic approach, using the achievements of receptive aesthetics and gender analysis.

Key words: gender stereotypes, female image, modern Ukrainian prose, feminist discourse, emancipation, character.

Дата першого надходження статті до видання: 17.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 16.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

УДК 82.091:821.161.2
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.48

Літвинчук Т. В.,
асистент кафедри історії української літератури,
теорії літератури і літературної творчості ННІ філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
https://orcid.org/0000-0003-0131-6368

ІНТЕРПРЕТАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ ДИТЯЧОГО СВІТУ У КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІСТОРІЇ ТА ІДЕНТИЧНОСТІ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ Т. ПАХОМОВОЇ «СХИЗМАТИК. ДІТИ КАЇНА» ТА «ЮГОСЛАВІЯ, МОЯ БАТЬКІВЩИНА» Ґ. ВОЙНОВИЧА)

Анотація. Статтю присвячено дослідженню інтерпретаційних стратегій художньої рецепції дитячого світу в контексті історії та ідентичності на основі романів Т. Пахомової «Схизматик. Діти Каїна» та Ґ. Войновича «Югославія, моя батьківщина». В основі роботи – класифікація Е. Сміта щодо визначення рис національної ідентичності, відповідно до якої в дослідженні проаналізовані такі знакові для обох творів: історична територія або рідний край; спільна масова, громадська культура; єдині юридичні права та обов'язки для всіх її членів.

В аспекті історичної території або рідного краю типологічними ознаками для романів є відсутність змоги для головних персонажів ідентифікувати себе, спираючись на виключно конкретну географічну територію. Диференціальними ознаками є пошук місця, де можна почуватися «своїм» внаслідок руйнування старої і формування нової ідентичності («Югославія, моя батьківщина»), та намагання продовжити процес становлення національної ідентичності з огляду на кореляцію не з конкретним населеним пунктом як частиною країни, а з країною в цілому («Схизматик. Діти Каїна»). В аспекті спільної масової і громадської культури з'ясовано, що спільним для обох романів є значення мови та освітнього середовища. Простежено, що в романі Т. Пахомової домінантне відведено не найближчому родинному оточенню персонажа, а представникам освітнього процесу, релігійних організацій й окремим родичам, які долучилися до руху опору. Зауважено, що в романі Ґ. Войновича чільне місце посідає відтворення багатонаціонального середовища в школі, спільноти дітей в дворі, а також родинного оточення, для якого ідентичність головного персонажа набуває поліваріативності. У ході дослідження своєрідності змалювання єдиних юридичних прав та обов'язків виявлено протилежний спосіб їх інтерпретації: простежено принципи змалювання порушення прав головного персонажа роману Т. Пахомової як один із чинників становлення його ідентичності і, в романі Ґ.Войновича, відтворення шляху з'ясування власної ідентичності внаслідок з'ясування (не)справедливості звинувачень щодо батькаяк воєнного злочинця.

Ключові слова: ідентичність, національна ідентичність, порівняльний аспект, роман, Т. Пахомова, Ґ. Войнович.

Постановка проблеми. Відкриття світові життя певної країни не завжди відбувається завдяки її науковим досягненням, різноманіттю культурних ландшафтів чи культурним надбанням. Інколи цьому передують загроза державності і незалежності, війни чи примусові депортації. Їхні відлуння можуть простежуватися упродовж десятиріч і спонукати до формування, за П. Норою, «всесвітнього тріумфу пам'яті» [1], пізнання минулого країни і формування власної національної ідентичності.

Подібні процеси та їхню художню рецепцію, пов'язану зі зверненням до болючих» тем і становленням ідентичності, простежуємо не лише в творчості українських авторів, хоча, як зауважує О. Романенко, «українська нація як ніколи на початку XXI століття потребує нових наративних форм історичноїрепрезентації самої себе – як у власному дзеркалі, так й у дзеркалі усього світу» [2, с. 118]. Це продиктовано потребою і більшості слов'янських країн – неупередженого осягнення свого минулого, в якому через потрясіння вдалося здобути незалежність і продовжити процес (само)ідентифікації.

Вказані координати актуальні утім не лише через цінність аналізу їхньої художньої рецепції з погляду сьогодення. Умотивовані соціально-економічні і культурні процеси в Україні, а відтак і в Європі, спровоковані, зокрема, й вторгненням рф (отже, втрата зв'язку з рідним краєм, вимушене переміщення, відмінності у праві й мові тощо), спонукають переглянути і закріпити значущі опори в пошуку власного «Я», зокрема й національного, серед різноманіття інших націй. Відтак проза стає чи не найкращим для цього інструментом: художнє відтворення пріоритетності окремих рис територіального, культурного і юридичного вимірів дозволяє увиразнити їхню роль як консолідуючих факторів для продовження становлення національної ідентичності і винесення «уроків».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Одним із таких, що змушують зробити висновки, для українців є «взаємний обмін населенням» між Польщею й УРСР упродовж 1940-х рр. (т.зв. Угода про евакуацію українського населення з території Польщі і польських громадян з території УРСР), для словенів – кровопролитні Югославські війни. Утім з огляду на масштабність їхніх наслідків та завдяки відкриттю нових джерел (історичних довідок, архівних матеріалів, свідчень і спогадів очевидців тощо) лише упродовж останніх десятиліть простежуємо значне зростання інтересу істориків й історіографів (Я. Грицак [3], С. Плохій [4], Ю. Сливка [5], В. Сергійчук [6]

та ін.), а відтак і літературознавців: Романенко О. [2], Гнатюк О. [7], Проскурова С. [8].

Вивчення питання національної ідентичності вирізняється поступовістю: від уведення поняття «ідентичність» психологом Е. Еріксоном 1968 р. («Ідентичність: юність і криза»), теорії націоналізму Е. Сміта («Теорії націоналізму», «Національна ідентичність» та ін.) до появи праць українських дослідників-філософів, пов'язаних з українською ідентичністю: М. Степико, Х. Петрів, І. Лисого, В. Моренця та ін.

У «Філософському енциклопедичному словнику» запропоновано тлумачення терміну «ідентичність» як буквально «те саме». Класифікація різновидів ідентичності «здійснюється на підставі того, що ми ідентифікуємо, або як ми ідентифікуємо» [9, с. 233]. При цьому враховуємо позицію О. Гнатюк, що «поняття національної та культурної ідентичности пов'язані з двома іншими – ідентичністю індивіда та культурою колективу» [7, с. 50], а також той факт, що ідентичність вирізняється динамічністюі діалогічністю.

З огляду на динамічність національної ідентичності в історичному й соціальному сенсі та усвідомлений вибір ідентифікації суб'єктом спиратимемося насамперед на класифікацію Е. Сміта. Відповідно до неї, національну ідентичність визначають такі знакові риси: 1) історична територія або рідний край; 2) спільні міфи та історична пам'ять; 3) спільна масова, громадська культура; 4) єдині юридичні права та обов'язки для всіх її членів; 5) спільна економіка з можливістю пересуватись у межах національної території. Відтак нація окреслюється дослідником як «спільнота пам'яті», «сукупність людей, що має власну назву» та риси, притаманні національній ідентичності [10, с. 24]. Дотримуючись позиції вченого, мову і звичаї розглядатимемо невіддільно від спільної масової, громадської культури. Зважаючи на проблеми, порушені в романах, доцільним видається зупинитися насамперед на з'ясуванні художньої рецепції таких знакових рис як історична територія або рідний край; спільна масова, громадська культура; єдині юридичні права та обов'язки для всіх її членів.

«Нове сприйняття минулого та небачений раніше спосіб усвідомлювати його» (П. Нора) – так можемо сказати про спроби осмислення цього питання у літературі українською авторкою Тетяною Пахомовою («Схизматик. Діти Каїна», «КСД», 2021 р.) та словенським прозаїком Гораном Войновичем («Югославія, моя батьківщина», «ВСЛ», 2020 р.). Дослідження окремих аспектів їхньої творчості представлено у працях Вірант Ш., Оленік Б., Хендріс В., Стасик М. та ін.

Мета статті. Попри часткову відмінність часового виміру романів (середина і кінець минулого століття), спільною і домінантною для митців є спроба пошуку крізь призму дитячої свідомості відповідей на недитячі питання: *хто я? яка мова для мене рідна? де моя батьківщина?* Відтак**,** з огляду на відсутність в українському літературознавстві праць, присвячених аналізу цього питання**,** мету статті вбачаємо у дослідженні інтерпретаційних стратегій дитячого світу романів Т. Пахомової «Схизматик. Діти Каїна» та Ґ. Войновича «Югославія, моя батьківщина» щодо виокремлення домінантних ознак для їх представників у питанні (само)ідентифікації і формування національної ідентичності.

Виклад основного матеріалу. Про поступові, але рішучі інтеграційні зміни у суспільстві свідчать результати соціологічне опитування Київського міжнародного інституту соціології. Згідно з ними, громадянська ідентичність українців зросла із 42% (1992–1993 рр.) до 60% (2014–2021 рр.) та 80% відповідно (2022–2024 рр.). Натомість кількість опитаних, які вважають себе громадянами колишнього СРСР, зменшилася із 2,8% до 1,4% (2022) [11], [12]. Натомість дослідження американського інституту дослідження громадської думки, Інституту Ґеллапа, виявило, що відсоток ностальгії мешканців колишньої Югославії за втраченою державою залишається доволі високим. Відповідно до опитування, найбільше за колишньою федерацією ностальгують мешканці Сербії (81%), Боснії і Герцеговини (77%), Чорногорії (65%). Дещо менше такі настрої поділяють в Македонії (61%), Словенії (45%) та Хорватії (23%) [13].

Наведені дані не є випадковими, оскільки події в романі Т. Пахомової «Схизматик. Діти Каїна» розгортаються у період існування СРСР: на тлі Другої світової війни та одразу по її завершенню. У центрі уваги авторки – син Дідичів, Степан, період становлення якого збігається з часом переселення його і ще десятків родин з Волі-Розвинницької (Надсяння, грудень 1945 року) на території колишньої УРСР. На прикладі одного села авторка змальовує масштабність примусової депортації – понад 482 тис. українців з Лемківщини, Надсяння, Холмщини, Південного Підляшшя, Любачівщини і Західної Бойківщини.

Ґ. Войнович порушує ж проблему пошуку власної ідентичності Владаном, сином сербського офіцера Неделька і словенки Душі. Це зумовлено випадковим відкриттям, що батько, про смерть якого 16 років тому йому повідомила власна матір, живий, але є воєнним злочинцем, який переховується від Гаазького трибуналу. Відтак, намагаючись знайти Неделька задля отримання відповіді, 27-річний Владан прямує до місць, де свого часу перебував, мешкав і служив батько (Любляна, Брчко, Новий Сад, Відень тощо), а отже, рухається «по колу до початку, де (більше) нічого немає» [14, с. 1653]. Продовження становлення ідентичності хлопця, зокрема й національної, тепер видається можливим лиш внаслідок з'ясування (не)справедливості звинувачень щодо батька.

Мотив дороги у романі пов'язаний не лише із шляхом пошуку Владаном батька (і насамкінець – зустріччю з ним у Відні), адже стає також своєрідним уособленням життя. Він повертається в минуле (фізично і в спогадах) задля деконструкції, переосмислення своєї старої ідентичності (сформованої частково на основі хибних уявлень про себе та спільноту «своїх» людей) та спроби з'ясувати, чим для нього сьогодні є спільна колись територія, рідний край, – Югославія, а відтак віднайдення (радше створення) вже іншої, нової, що постає на руїнах власного минулого та минулого країни. Подекуди це досягається внаслідок способу змалювання місць, де буватиме головний персонаж і відчуття себе в них, оскільки вони «стають просторами, наповненими політичними, соціальними та метафоричними значеннями» [15, с. 390]. Задля цього автор використовує прийом контрасту: відстеження, ким для Владана є представники інших, тепер незалежних, балканських країн і, водночас, ким є для них сам Владан – «свій» чи «чужий».

У такому разі йдеться радше не про приналежність до конкретної географічної місцевості, а про усвідомлення того, яка із них сприймається як «своя». Промовистим прикладом цього постає розмова Енеса з Владаном, під час якої останній робить «правильне» уточнення й ідентифікує себе як боснієць, тобто «свій»: «…їдь, куди хочеш […], але різниця в тому, їдеш ти Туди чи Сюди» [16, с. 17]. Тож у ході переосмислення персона-

жем національної ідентичності з'ясовується, що вона не постає змінною величиною – як умова отримання вигоди («…мені й на думку не спадало […] пояснювати, що я й ніколи не почувався їхнім […], дешевше стиснути зуби і побалакати з ним «по-свійському» [16, с. 17]), а радше, як «простір, що все ще сприймається, як не подільний» [15, с. 378]

Передумовою обережності Владана у цьому питанні є суперечливість поглядів колишніх громадян Югославії, зокрема родичів, щодо громадян тепер незалежних, країн, що підсилюється в персонажа після перетину ментальних і фізичних кордонів держав (Енес, боснієць, про себе: «ми ж люди, не словенці» [16, с. 30], Медіха Бабич, мешканка Боснії і Герцеговини: «…мій чоловік теж був серб, але принаймні був людиною» [16, с. 57] тощо) і корелює із хиткістю власного «фундаменту» – походженням. Йдеться про народження Владана в родині серба та словенки, його дитячі роки в Пулі, тимчасове мешкання з мамою в Бєлграді, гостювання в Новому Саді і, насамкінець, облаштування в Любляні. Тож з-поміж передумов, що ускладнюють становлення національної ідентичності Владана можемо виокремити і розмаїтість географії мешкання – розташування вказаних міст в куточках різних країн. Кожне із них накладає на персонажа свій відбиток, однак кожне із них залишається для нього по-своєму чужим: «За шістнадцять років по тому Любляна, в яку я повертався, була все тим же чудим містом […], відчуття, що мене тут ніхто не чекає, що в цьому місті мене нікому не бракує» [16, с. 150].

Погоджуємося із думкою словенської дослідниці Б. Оленік, що ідентичність для Владана «не є твердою точкою, з якої він починає і до якої повертається, це процес творення і руйнування, пошук старого для встановлення нового» [17, с. 21]. Упродовж роману на зміну уявленню Владана про «ідеальні» часи дитинства в Югославії, що стають передумовою формування одного із аспекту його національної ідентичності, – югославської, у межах якої не існувало видимих протиріч щодо походження, приходить усвідомлення множинності власної ідентичності: старої, тієї, що не обтяжена знанням про злочини батька, «воєнні конфлікти», та вже відкоригованої дорослою реальністю, – з усвідомленням втрати зв'язку з минулим і неспроможністю віднайти власне *теперішнє* місце на новій карті світу («…здатен іще тільки переходити з однієї чужини в іншу» [16, с. 269]).

У романі «Схизматик. Діти Каїна» із концепцією щодо значущості чинника спільності території чи рідного краю для її мешканців, зокрема Степана, суголосна й архітектоніка роману: два розділи й епілог. Саме розділи підкреслюють невідворотність поділу життя Дідичів на «до» і «після»: життя родини на території тогочасної польської держави і шлях «повернення додому», поневіряння на території УРСР й труднощі, яким вимушені переселенці змушені давати раду.

Намагання Степана сформувати національну ідентичність, спираючись на приналежність до території (село, в якому народився та, згодом, місто, в якому випадає жити), що мала б слугувати рідним краєм, ускладнені хиткістю обставин. Йдеться про вимушене балансуванням родини між двома світами – українським і польським. При цьому жоден із них не «приймає» родину уповні. Під час мешкання у Волі-Розвинницькій його родина свідомо не зрікається національної ідентичності, що призводить до неприйняття оточення: неможливість почуватися «своїм» у рідному селі (претендувати на німецьку допомогу, уникнути прізвиська «схизматик» тощо) та, водночас, позбутися образливих «бандерівець» і «переселенець» на українській, на той час радянській, землі.

Через тривалий і складний переїзд («…поїзд їхав у нікуди цілу вічність» [18, с. 204]), нестерпний холод, економію їжі і ледве живу худобу родина Дідухів вирішує залишитися на проміжній станції. Так у романі осмислюється проблема формування національної ідентичності з кореляцією з рідним краєм (тут – країною) у цілому, а не із конкретним населеним пунктом – тим, у межах якого могли існувати/зберігатися родинні зв'язки.

Змалювання перебування Степана в Україні торкається проблеми інтеграціїв край, що мав би почуватися «своїм», але таким не є. З-поміж ключових для цього причин виокремлюємо об'єктивне відтворення політичних і суспільних для цього обставин: політику радянської влади, недотримання нею обіцянок щодо отримання релевантних обійсть, вимушеність мешкати у занедбаній хаті, облаштування побуту завдяки побиранню матері тощо. Тож формування у Степана причетності до території, його ідентичності, реалізується завдяки змалювання внутрішніх змін у його свідомості. Йдеться про вимушене передчасне дорослішання персонажа, що втілюється у художньому відтворенні таких його етапів: від початкового полегшення внаслідок завершення мандрів, безнадійної приреченості («…все здавалося, що то діється не з ним. Тіло стало чужим […]. Але коли починав думати за покинуту батьківщину, жалю не було» [18, с. 210]) до відчуття самотності й обурення через втрату відчуття стабільності («Оці всі будівлі […] ніколи не стануть настільки рідними. Безлика війна забрала і будинок, і спокій їхньої родини» [18, с. 57]) і насамкінець – усвідомлення власної значущості виключно завдяки віднайденню однодумців та спільній із ними справі.

Однак ключовими для формування національної ідентичності Степана стають спільні масова і громадська культура, до яких, спираючись на класифікацію та тлумачення Е. Сміта, відносимо також звичаї і мову. Т. Пахомова справедливо зауважує: локус перебування дитини, як, зрештою, і більшості дорослого населення Волі-Розвинницької обмежувався виключно територією села. Тож формування світоглядних орієнтирів, додаткових до визначених батьками, коригувалося школою (у т.ч. тогочасними принципами освітнього процесу і його членами), представниками релігійних організацій та окремими родичами (братом у першому, Богданом, який, відстоюючи державність, долучився до підпільних угруповань).

Художнє відтворення освітнього процесу в романі Т. Пахомової яскраво засвідчує розмежування двох світів – українського та польського, – домінантним із критеріїв якого слугує мова. Навчання у школі Волі-Розвинницької здійснюється польською мовою, а категоричність «научительки» нібито спрямована на уникнення розмежування учнів: «Мені тут все одно, хто ви є: русини чи поляки. Живете на польській землі, їсте польський хліб – учіть польську мову!» [18, с. 30]. Однак у такому «зрівнянні» вбачаємо не бажання зменшити напругу, а трансляцію тогочасного наративу – відсутності змоги українцями ідентифікувати себе.

Підтвердженням наведеної тези є й послідовність такої тенденції: екстраполяція наративу зі світу дорослих у світ дітей. Внаслідок непорозумінь між Степаном і школярем-поляком Петером останній, з-поміж інших образливих слів, використо-

вує маркер ідентичності («Ти, тупий русине, будеш так з нами? Зараз нагодую тебе землею!» [18, с. 31]), що ретранслює переконання батьків.

Цілісність сприйняття масової і громадської культури досягається завдяки відтворенню світу церковнослужителів – католицького та греко-католицького. З-поміж ключових ознак, які відрізняють їхні цінності, виокремлюємо такі: мова (священник Ярко здійснює службу українською, натомість ксьондз – «по-латині»), віра як спосіб ранжування суспільства (ксьондз «нігди на вітання українців не відказує, лише киває, як гусак чванливий» [18, с. 22]; натомість Ярко прагне відродити у пригноблених українців почуття власної значущості), освіта (функціонування читалень «Просвіти» й українських шкіл).

Існування останніх стало можливим завдяки вчителю, українцю Тарасові Коту. Його просвітницька діяльність спрямована на відродження спільної масової і громадської культури – національних цінностей і традицій, пам'яті про козацьке минуле, держави, мови. Тож формування національної ідентичності, на думку вчителя, базується на відновленні власної державності, яка «для людей на першому місці має бути». Ключову роль у її формуванні справедливо відведено мові: « у нашій школі, вашими пістолями має стати українська мова […]. Народ починається з мови. Поляки мають Польщу, німці – Німеччину, а ви – українці і маєте свою Україну» [18, с. 55]. Не випадковим стає й вибір поезії, здатної відродити свідомість маленьких українців, – «Рідної мови» С.Воробкевича, оскільки саме твори літератури, на думку Е. Сміта, «відлунюють серед еліт наступних поколінь як культурні традиції і соціальні елементи, здатні забезпечити священні ресурси для колективної культурної ідентичності націй» [19, с. 45]

Тож у рамках освітнього процесу, як справедливо підкреслює Т. Пахомова, зорієнтованому на формування національної свідомості, і відбувається початок становлення національної ідентичності Степана – усвідомлення себе як українця. Знаковості додає й вивчення «найголовнішої пісні України, з якою йдуть у бій і перемагають» – гімну, завдяки виконанню якого «проходили через кожне серденько і виймали звідти…впізнаване голосом крові»[18, с. 63].

Діаметрально протилежного значення щодо збереження процесу формування національної свідомості Степанка набуває освітній процес на території радянської України –випробування і покарання. Це зумовлено, насамперед, кількома причинами: організацією навчання, в основі якого – примус і покарання («…син сім класів закінчити мусить! Як не ходитиме до школи – в тюрму ти підеш, зрозумів»? [18, с. 262]); запопадливістю шкільного директора перед радянськими посадовцями і їхніми дітьми (дозвіл учням пропускати заняття задля вигнання «бандерівського духу»; виступ доньки голови райкому партії як солістки шкільного хору попри відсутність таланту тощо), зумисним засиллям ідеологічних переконань у процесі навчання («Товариш Сталін – друг всіх ді-тей». Записали? […]. Нам такого друга точно не треба, – прошепотів Степан» [18, с. 286]).

У контексті відтворення заідеологізованості освітнього процесу в радянській школі Т. Пахомова порушує проблему змоги заявити назагал про свою національну ідентичність. Йдеться, насамперед, про спробу Степана довести приналежність до української спільноти – виконати гімн України під час прослуховування на уроці співів. Це сприймається як злочин, внаслідок чого хлопця вважають «бандерівцем», який намагається «підірвати систему». У цьому вбачаємо художнє викриття деформації шкільної системи, а відтак і суспільства, що досягається завдяки зміщенню фокусу уваги: зі шкільного життя, що мало б займати чільне місце у житті Степана, на т.зв. «виховний» процес – переслідування Зубковим Степана і його родини, намір тілесного «покарання» задля викриття потенційних «ворогів» радянської системи, їхніх паролів та криївок.

Така концентрація уваги авторки на деформації шкільної системи не випадкова, оскільки, по-перше, засвідчує об'єктивність відтворення утисків українського в межах радянської системи; по-друге, обґрунтовує формування засад спільної громадської культури персонажа – віднайденню однодумців, чиї інтереси полягають у спільних діях для відновлення власної держави: «Ті війни – як хвороба, на яку ради нема […]! Але старі наші до жодної не були готові! Вистачить вівцями бути!» [18, с. 268]. Спільність поглядів Степана із товаришами українського визвольного підпілля ґрунтується як на його особистісних переконаннях (нездатності батьків чинити опір системі, зокрема, батькові – працювати без вихідних задля виконання п'ятирічки, матері – боронитися від масних поглядів Зубкова), так і на трагічному досвіді товаришів (спаленні у церкві родичів Миколи, знущання над сім'єю Славка тощо). Адже, як зауважує Й. Рюзен: «Ідентичність формується якздатність сказати «ні» накинутим зразкам розуміння себе й організації життя» [20, с. 100] Тож такі передумови окреслюємо як такі, що є визначальними для формування національної ідентичності особи Степана, а отже, його потреби долучатися до збереження української мови і відновлення своєї держави – території, де кожен представник зможе почуватися у безпеці.

Як і в українському романі, осмислення цієї проблеми в романі Ґ. Войновича реалізується внаслідок порушення проблеми мовного питання, полінаціонального середовища в школі та оточення дітей у дворі. Це корелює і з об'єктивністю зображеного, оскільки Ґ. Войнович в інтерв'ю підкреслює значущість врахування таких обставин: походження власної матері з Істрії і батька з Боснії. Тож попри те, що пише словенською і є словенським письменником, пишучи «суто "словенський" роман, тоді в ньому говорила б лише частина» [21].

З-поміж труднощів, пов'язаних з ідентичністю персонажа, виокремлюємо оточення, що визначає спільну масову і громадську культуру. Ґ.Войнович, зображуючи один із багатонаціональних кварталів у Любляні, своєрідне ґетто для вихідців із країн колишньої Югославії, Фужини, порушує проблему багатонаціональності його мешканців загалом і будинку Владана і Душі зокрема. На прикладі мікросоціуму простежуємо, як складно людям інтегруватися в інший мовний світ, а відтак знайти своє місце в ньому. Утім тут, на противагу роману Т. Пахомової, питання рідної мови доволі гостро постає насамперед всередині родини і, як зауважує Б. Оленік, «з точки зору повсякденного життя» [17, с. 24]. Головний герой у дитинстві розмовляє істрійським діалектом, в той час, коли його мати говорить «ламаною сербохорватською». Після повернення ж Душі і Владана до Любляни мати вирішує розмовляти з хлопчиком виключно словенською, яку він не приймає як рідну («Душа щиро вірила, що правильне застосування множини і генітива цілком замінить мені батька, матір, друзів, дім і море» [16, с. 145]). Тож упродовж роману простежуємо зміни в мовній

ідентичності Владана: від сербохорватської, як рідної, в Пулі до словенської, як вимушеної, в Любляні.

Використання «Я»-наратії як спосіб увиразнення автентичності і життєвості розповіді увиразнює зміщення акцентів всередині персонажа. Це досягається завдяки нелінійності часового виміру, де переплітаються дитяча і доросла перспективи: від гострої образи на матір за зміну звичної з дитинства мови («Часом біля полиці хліба […] Душа кілька разів уперто повторювала запитання: «Hočes makovicu?», а я ще впертіше мовчав» [16, с. 144]) до запізнілого усвідомлення її вияву любові і турботи. Адже Душа, запрошуючи сина у свій словенський світ, намагається уберегти його від проблем і непорозумінь із оточенням.

Проблема мовного питання, а відтак спроможність Владана визначитися зі спільною масовою і громадською культурою невіддільна від освітнього процесу та шкільного середовища. У мультинаціональному класі «5-Б» в Любляні, куди потрапляє Владан, навчаються 7 словенців, 2 хорватів, 3 мусульман, 8 сербів, 1 македонець й 1 албанець. Тож мова, погоджуємося із Б. Оленік, постає не лише засобом спілкування, а й об'єктом символізації культури [17, с. 24]. Хлопцю щастить: він видається «крутим чуваком» мусульманину Даніелю Шехевичу, що означає, що він не битиметься навіть тоді, коли буде в поганому настрої. Даніель не виконує доручення вчителя допомагати Владану із вивченням словенської, однак «у тонкощах» навчає «правил націоналізму, на яких і сам собаку з'їв» [16, с. 164]. Тож автор підкреслює, що в школі важить не стільки мова, скільки те, як звати батьків однокласників, оскільки це дозволяє з'ясувати їхнє походження, а отже, убезпечитися від знущання чи, навпаки, стати його причиною, адже тоді мова, «втрачає свій інтегративний характер, навіть у стосунках з однолітками» [15, с. 386].

Окрім цього хлопці, на відміну від Владана, доволі добре обізнані із політичною ситуацією. Це стає передумовою їхньої внутрішньої неприязні, що подекуди проявляється як «громадянська війна»: від Даніеля Владан дізнається про бажання сербів зберегти Велику Сербію до Карлобаґа; Сречко і Ненад переконані в необхідності кордонів Великої Сербії до Фужин; Адема вважає сербів ідіотами. Утім, що на відміну від роману Т. Пахомової, Ґ. Войнович не зосереджує увагу на освітньому процесі та ролі вчителів в інтеграції дітей. Причину цього вбачаємо насамперед у мультинаціональності класу, а отже, відсутності суттєвого переважання учнів країни, мовою якої ведеться навчання. Натомість функцію включення дітей-представників різних країн Балкан виконувало заняття, що потребувало наднаціональної єдності: фізкультура, де «вболівали всі разом: серби, хорвати, мусульмани, словенці»[16, с. 166].

Ще однією рисою спільної культури як складової національної ідентичності є оточення дітей у дворі будинку. Демонструючи, як в основі інтеграції в «строкатий фужинський світ обдарованого молодняка кримінальних авторитетів» [16, с. 168] лежить спроба налагодження «ділової співпраці», автор використовує засоби комічного. Тож придбання контрабандних петард Хашіма інтерпретується як вдала інвестиція в безпеку від сім'ї Азізі і їхніх побиттів. Натомість в гімназії у Владана посилюється відчуття самотності: «Ті люди мали свої імена, свої домівки, свої родини і духовні притулки, які їх позначали й оформлювали […]. Вони знали про себе все, що про себе слід знати. Я ж про себе більше не знав нічого» [18, с. 232]. Дітям тут, на відміну від середньої школи, байдуже на національність своїх однокласників та політичні питання. Ізольованість персонажа від світу знаходить втілення у втечі – намаганні відшукати свою ідентичність, а отже, й себе: спершу в оселі дідуся, згодом – в орендованій кімнаті. Утім відносини в родині, квартира у Фужинах та орендована кімната «функціонують як місця, що не пропонують ні дому, ні підтримки, а лише позначають його маргінальність, мовне та соціально-екзистенційне відчуження» [15, с. 388]. Тож попри тривале перебування в Любляні й поверховій інтеграції в світ масової і громадської культури, Владан визначає свою ідентичність не із конкретною національною, а тією, що є «ідентичністю жертви […], жертвою хибної послідовності подій» [7, с. 233]

З огляду на вказане, ідентичність Владана вирізняється поліваріативністю: для дядька Данила він – представник етносу словенців («…кому впали ті словенці […], нехай всі пакуються і вирушають зі своєю державою в Афганістан» [16, с. 101]), для бабусі і дідуся – частина причетних до тиску на Словенію («… мама і я повинні пережити ще й десятиденну війну за Словенію» [16, с. 141]); для родичів нового чоловіка Душі – нелюдяний, проте переважно словенець.

Змальовані авторкою труднощі перебування персонажа в шкільному середовищі, що, здавалося б, корелюють із формуванням громадської культури, не менш дотичні і до іншого аспекту національної ідентичності – існування єдиних юридичних прав та обов'язків для всіх її членів. Маємо зауважити, що Т. Пахомова відходить від звичного уявлення про таку обов'язкову умову: Степан і його родина, незалежно від мешкання (Польща, УРСР), зіштовхуються з її відсутністю. Йдеться, зокрема, про існування прав лише для українців, які (на території Польщі) свідомо долучалися до польського світу задля здобуття преференцій (перехід сестри Зоськи в католицтво задля отримання роботи чи уникнення принизливого прізвиська «схизматик»). Водночас Т. Пахомова засвідчує, що дотримання особами обов'язків спільноти, яка їх не приймає, не передбачає надання для них єдиних юридичних прав. Йдеться про посягання польського хлопчика на честь племінниці Зоськи, розкопування «схизматами» убитих поляків, вироком натовпу («Вбити! Вбити схизма-а-атів уже!» [18, с. 123]). Змалювання такої упередженості убачаємо в потребі підкреслити знаковість юридичних прав як одного із аспектів національної ідентичності та неможливості його реалізації при відсутності власної держави.

Подібні інтенції простежуємо і на прикладі змалювання життя родини Степана в радянській Україні. Йдеться не лише про вже згадану запопадливість директора школи перед місцевою владою, але й про відсутність чинних правил, дотримання яких дозволяє почуватися повноцінним громадянином держави. Це пояснюється прагненням авторки об'єктивно відтворити балансування родини Степана між польським та українськими світами, а також нищенні радянською системою будь-яких спроб виявити свою національну ідентичність.

Тож Степан зіштовхується із нерозумінням матері щодо його покарання за «провину» – виконання гімну України в радянській школі («Ти погано співав чи слова забув?» [18, с. 264]) та неспроможністю батька запобігти руйнуванню душі сина («Ти що, хочеш мертвим під плотом біля НКВД стояти, як ті повстанці, чи щоб ми всі на білих ведмедів дивилися?» [18, с. 265]). У такий спосіб Т. Пахомова, на прикладі Степана,

порушує проблему опору нищенню ідентичності: «правильність» поведінки назагал задля безпеки рідних («Мовчати. Німий, глухий і сліпий – той ідеал, який насправді прагнуть бачити в кожному з них…» [18, с. 269]) та, водночас, продовження підпільної діяльності. Це корелює із тезою Я. Грицака, що «кожен раз, коли слабшав комуністичний центр, зростала сила українського руху» [3, с. 28]. Тож відтворення розклеювання листівок постає як передумова формування власної значущості Степана для підпільного руху, держави у цілому, а отже, спільності обов'язків для всіх її членів.

Такі настанови корелюють зі значенням підпільної діяльності. У романі наскрізною є ідея щодо потребу боротьби за державу, зокрема і внаслідок активних дій. Подібна ідея вкладається в уста Антона, брата Степана у першому: «Таких, як ти […] багато. І доля всіх – доля отари овець, яку ведуть до забою […]. Безвольні і пацифісти не заслуговують на власну державу» [18, с. 94]). Тож, попри епізодичність цього образу, вважаємо його знаковим для Степана, становлення його національної ідентичності, а відтак – підпільної діяльності для відновлення незалежності України. Окрім цього, в такий спосіб авторка намагається донести читачам одну із ключових ідей: боротьба за власну державу стає обов'язком її громадян, що забезпечить в подальшому єдині для всіх юридичні права.

Водночас вказаний аспект в романі «Югославія, моя батьківщина» набуває інакших сенсів. Йдеться про зосередження уваги не на персонажах, права і свободи яких порушуються, а на тих, які порушують: батькові Владана, який став одним із винуватців Югославських воєн. Використання двоплановості оповіді, – теперішнього (пошуки сином батька) і минулого (події, що мали місце до і після «перекомандирування» Неделька) як передумови «створення циклічності структури» [15, с. 377] – коригує уявлення Владана про себе та ідентичність. Тож персонаж ставить перед собою питання: ким є батько, а отже, сином кого є він сам?

Здатність дати відповідь на це питання ускладнюється переглядом фото, що його, вже дорослому Владану, демонструють друзі і довірені особи Неделька. Тож пазли дитячих спогадів, що лягли в основу формування його ідентичності, зокрема й національної, – дитини серба і словенки, громадянина Югославії – доповнюються новими елементами, а відтак деформуються. Син «бачить» вже не турботливого батька в сонячній Пулі, походи в кіно, придбання фігурок героїв улюблених мультфільмів і відданого офіцера. Натомість на фото – військовий злочинець біля навалених тіл цивільних людей після 13 листопада 1991 року, коли Третій корпус Югославської народної армії під командуванням генерала Бороєвича пограбував і спалив село Вішничі. Як наслідок, були вбиті 34 неозброєні мешканці : «Зненацька мені вже перестало видаватися аж таким неймовірним, що мій батько міг зрівняти з землею село, повне жінок і дітей» [16, с. 133]. Відсутність єдиних юридичних прав та обов'язків для її членів пов'язуємо також зі змалюванням держави, яка поступово втрачає цілісність, а отже, осіб, які намагаються цьому запобігти.

Тож на відміну від Степана, «схизматика», Владан перебуває в «іншому таборі». Намагаючись дати відповідь на питання, «що насправді в людини крутиться у голові, коли вона опиняється у вирі масової різанини» (16, с. 136), він постає перед дилемою: чи можна, з огляду на брутальне порушення генералом Бороєвичем юридичних прав, ідентифікувати себе як сина людини, що є жертвою долі? Пошуки відповіді на це питання пов'язуємо, зокрема, із розв'язанням проблеми Владаном щодо причини «переродження» на «пошесть» Неделька, який подібно до свого батька вдивлявся в гору тіл зі своїх рідних після відходу усташів.

Внаслідок внутрішньої боротьби всередині себе, ставлення Владана до батька та його (без)відповідальності за порушення єдиних для спільноти правових норм упродовж роману змінюються. З-поміж таких форм, що є ключовими для коригування ідентичності Владана, варто виокремити, зокрема: злість на батька, який в дитинстві означав надзвичайно багато; щире нерозуміння причин, які б змогли виправдати злочин («Я сам був армія. Я в неї вірив так, як інші вірять в бога. У ту армію. І в державу, чиєю армією ми були […]. Я вірив у те, що ситуацію можна взяти під контроль. Що ми зможемо придушити все це націоналістичне здичавіння і знову встановити мир і порядок» [16, с. 281–282]) і, насамкінець, усвідомлення, що одні злочини не можна виправдати іншими, як і здійснювати власне насильство, нібито, заради жертв минулого. Тож відповіддю на пошуки батька, а відтак з'ясуванню власної ідентичності Владаном, стає ствердна відповідь на питання, чи нормально, «коли ти не хочеш допомогти воєнному злочинцю спокійно померти? Навіть якщо цей воєнний злочинець – твій батько?» [16, с. 289–290], адже головним тоді стає усвідомлення, що сформуватися як особистість і визначити власну ідентичність можна лише на міжособистісних стосунках.

Висновки. Таким чином, підсумовуючи, маємо зауважити, що з-поміж домінантних ознак для становлення ідентичності, зокрема національної, персонажів роману Т. Пахомової «Схизматик. Діти Каїна» та Ґ. Войновича «Югославія, моя батьківщина» виокремлюємо історичну територію або рідний край; спільну масову та громадську культуру; єдині юридичні права та обов'язки для всіх її членів. У межах кожної із них простежуються типологічні та диференціальні ознаки. Спільними для становлення національної ідентичності романів є: відсутність можливості представників українського та словенського світу ідентифікувати себе, спираючись виключно на конкретну географічну територію; знаковість мови та відповідного освітнього середовища; значущість дотримання єдиних юридичних прав та обов'язків для всіх її членів і, водночас, критичність щодо їх брутального порушення.

З-поміж диференціальних, якісно відмінних для становлення національної ідентичності у представників дитячого світу, ознак вдалося виокремити такі: для роману Ґ. Войновича – пошук місця, території, де персонаж може почуватися «своїм» внаслідок руйнування «старої» ідентичності і в ході формування «нової»; знаковість оточення у різноманітті його проявів (освітнього, що є мультинаціональним; товариського; родинного); з'ясування (не)справедливості звинувачень батька до його причетності у військових злочинах як особи, яка порушує спільні юридичні права й обов'язки представників спільноти; для роману Т. Пахомової – кореляція персонажа не з конкретним населеним пунктом, а з країною в цілому; превалювання значущості представників освітнього процесу (в Польщі та в УРСР), релігійних організацій й окремих родичів-учасників підпільних організацій (на відміну від близького родинного оточення); порушення єдиних юридичних прав представників спільноти та наслідків за ці дії.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у компаративному аналізі творів інших українських і балканських авторів, у яких простежується художнє осмислення національної ідентичності.

Література:

1. Нора П. Теперішнє, нація, пам'ять. Київ: ТОВ «Видавництво «Кліо». – 2014, 272 с.
2. Романенко О.В. Ідентичність нації та тексту: як сучасна українська література формує інтенсивні образи національної ідентифікації. *Літературний процес: методологія, імена, тенденції*, 2017, №7, С. 112–120.
3. Грицак Я. Шлях становлення української ідентичності. Запоріжжя: Платформа спільних дій, 2021. 35 с.
4. Плохій С. Козацький міф. Історія та націєтворення в епоху імперій. Київ: Laurus, 2013. 436 с.
5. Депортації. Західні землі України кінця 30-х – початку 50-х рр. Документи, матеріали, спогади: [у 3 т.] Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1996. Т. 1: 1939–1945 рр., 751 с.
6. Сергійчук В. Трагедія українців Польщі. Тернопіль: КЖВ «Тернопіль», 1997. 438 с.
7. Гнатюк О. Прощання з імперією. Українські дискусії про ідентичність. Київ: Критика, 2005. 528 с.
8. Проскурова С. Дискурс національної ідентичності в українській та польській гуманітаристиці на зламі XX–XXI століть. *Наукові записки. Історичні науки.* Київ, 2009. Вип. 12. С. 281–287
9. Філософський енциклопедичний словник. Київ: Абрис, 2002. 742 с.
10. Сміт Е. Д. Національна ідентичність. Київ: Основи, 1994. 224 с.
11. Сприйняття належності до української нації: Пресреліз виконавчого директора КМІС Антона Грушецького [Електронний ресурс]. URL: https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1458&page=19(дата звернення: 24.09.2025)
12. Громадянська думка в Україні після 10 місяців війни: прес-реліз [Електронний ресурс]. .URL: https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1175&page=1&fbclid=IwAR1mEd2uIL-VNxfkdu9oxe-IbNd81AExdbZt7qsad3hXogIASwKVJSU25D4 (дата звернення: 24.09.2025)
13. Many in Balkans Still See More Harm From Yugoslavia Breakup [електронний ресурс]: URL: https://news.gallup.com/poll/210866/balkans-harm-yugoslavia-breakup.aspx (дата звернення: 21.02.2026)
14. Bogataj M. Goran Vojnović: «Jugoslavija moja dežela. Ljubljana: Beletrina, 2011». *Sodobnost,* 2011. № 75. S. 1653-1656
15. Hendrys W., Szulc M., A homeland in pieces: the problem of borders in Goran Vojnović's Yugoslavia, My Fatherland. *Poznańskie Studia Slawistyczne.* Poznań, 2025. Pp. 375-426
16. Войнович Ґ. Югославія, моя батьківщина [текст]: роман. Львів: ВСЛ, 2020, 304 с.
17. Olenik B. Mag. Identiteta v sodobnem slovenskem romanu «Jugoslavija, moja dežela» pisatelja Gorana Vojnovića. *Slovenščina v šol*i, 2019, №1 (XXII). S. 18–27.
18. Пахомова Т. Схизматик. Діти Каїна. Харків: Книжковий клуб «КСД», 2021. 336 с.
19. Сміт Е.Д. Культурні основи націй. Ієрархія, заповіт і республіка. Київ: Темпора, 2010. 311 с.
20. Рюзен Й. Нові шляхи історичного мислення. Львів: Літопис, 2010. 358 с.
21. Разговор с Горан Войнович: Всяка история е своеобразна манипулация. *Литературни разговори с Антония Апостолова* [електронний ресурс]: URL: https://literaturnirazgovori.com/interviews/2021/03/04/11-29-всяка-история-е-своеобразна-манипулация-разговор-с-горан-войнович.html (дата звернення: 21.02.2026)
22. Стасик М.В. Концепт «свій/чужий» у художньому просторі роману Тетяни Пахомової «Схизматики. Діти Каїна». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Філологія.* Одеса, 2024. № 69. Том 1. С. 150–153.
23. Virant Š. Vojnovićev roman «Jugoslavija, moja dežela» kot roman ceste. *Ars & Humanitas*, 2025, *19*(2), 293–305.

Litvynchuk T. Interpretation strategies of the children's world in the context of national history and identity (based on the novel "Schizmatic. Children of Cain" by T. Pakhomova and "Yugoslavia, my homeland" by G. Voynovych)

Summary. The article is devoted to the study of interpretative strategies of artistic reception of the children's world in the context of history and identity based on the novels by T. Pakhomova "The Schismatic. Children of Cain" and G. Voinovych "Yugoslavia, My Homeland". The work is based on E. Smith's classification of defining the features of national identity, according to which the study analyzed the following features that are significant for both works: historical territory or native land; common mass, public culture; common legal rights and obligations for all its members.

In terms of historical territory or native land, typological features for the novels are the lack of opportunity for the main characters to identify themselves, relying exclusively on a specific geographical territory. Differential features are the search for a place where one can feel "one's own" as a result of the destruction of the old and the formation of a new identity ("Yugoslavia, my homeland"), and the attempt to continue the process of forming a national identity in view of the correlation not with a specific settlement as part of the country, but with the country as a whole ("The Schysmatyc. Children of Cain"). In terms of common mass and public culture, it was found that both novels have the importance of language and the educational environment in common. It was observed that in T. Pakhomova's novel, the dominant role is not given to the character's immediate family environment, but to representatives of the educational process, religious organizations, and individual relatives who joined the resistance movement. It was noted that in G. Voinovych's novel, the reproduction of a multinational environment at school, a community of children in the yard, and also the family environment, for which the identity of the main character acquires polyvariation, occupies a prominent place. In the course of studying the originality of the depiction of single legal rights and obligations, an opposite way of their interpretation was revealed: the principles of depicting the violation of the rights of the main character of T. Pakhomova's novel as one of the factors in the formation of his identity and, in G. Voinovych's novel, the reproduction of the path of clarifying one's own identity as a result of clarifying the (un)justice of the accusations against one's father as a war criminal were traced.

Key words: identity, national identity, comparative aspect, novel, T. Pakhomova, G. Voinovych.

Дата першого надходження статті до видання: 24.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 19.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

УДК 81'255.4:82-3
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.49

Пашкова А. В.,
аспірант кафедри романо-германської філології
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
https://orcid.org/0009-0007-0525-4404

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ У РОМАНІ ЖАУМЕ КАБРЕ «МОЄ КАЯТТЯ» ТА ЇЇ ВІДТВОРЕННЯ В ПЕРЕКЛАДІ

Анотація. У статті порушується проблема відтворення інтертекстуальності в художньому перекладі філософськи насиченої прози, що характеризується високою культурною та семантичною щільністю. Актуальність дослідження зумовлена зростанням уваги сучасного перекладознавства до інтерпретативної природи перекладу та ролі перекладача як культурного медіатора, особливо у випадку текстів, де інтертекстуальність визначає інтерпретаційний режим твору. У подібних творах інтертекстуальність задає інтерпретаційний режим твору, спосіб прочитання, формуючи складну систему асоціативних зв'язків, що потребують смислового узгодження в іншомовному культурному контексті. Матеріалом дослідження слугує роман «Моє каяття», у якому біблійні, музичні та історико-культурні алюзії створюють багаторівневу мережу міжтекстових відсилань, значна частина яких має імпліцитний характер і активізує читацьку інтерпретацію.

Метою статті є з'ясування особливостей відтворення інтертекстуальності в перекладі роману та визначення впливу перекладацьких рішень на збереження концептуальної складності оригіналу. У дослідженні застосовано зіставний перекладознавчий аналіз у поєднанні з контекстуально-інтерпретативним і герменевтичним підходами, що дозволило розглянути інтертекст не лише як формальний елемент тексту, а як носій культурної пам'яті, етичних смислів і авторської концепції історії.

У результаті аналізу встановлено, що інтертекстуальність у романі реалізується переважно імпліцитно, без чітких формальних маркерів, що істотно ускладнює її відтворення в перекладі та потребує активної смислової реконструкції. Найбільш адекватними виявилися стратегії прямого відтворення з мінімальною адаптацією, стилістичної компенсації та свідомого збереження імпліцитності, які забезпечують передачу функції алюзії, а не лише її лексичного змісту. Зроблено висновок, що відтворення інтертекстуальності передбачає вибір моделі рецепції, що визначає характер сприйняття тексту в іншомовному середовищі, а перекладацькі рішення безпосередньо впливають на рецепцію тексту в іншомовному культурному середовищі та на збереження його філософської цілісності.

Ключові слова: інтерпретація, інтертекстуальність, переклад, перекладацька стратегія, художній переклад.

Постановка проблеми. Сучасна європейська проза характеризується високим рівнем міжтекстової насиченості, у межах якої художній твір постає як простір взаємодії різних культурних кодів і смислових систем. Роман Жауме Кабре «Моє каяття» є прикладом складно організованого наративу, побудованого на перетині особистісної історії, історичної пам'яті та культурної традиції. Інтертекстуальні зв'язки визначають спосіб організації наратії та характер взаємодії тексту з культурною пам'яттю. Через систему відсилань текст створює ефект поліфонічного читання, смисл виникає у співвіднесенні оповіді з попереднім досвідом читача.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній наратології художній текст розглядається як відкрита структура, що передбачає активну участь читача в інтерпретації. Інтермедіальні дослідження наголошують на взаємодії літератури з іншими мистецтвами, передусім музикою, що розширює семантичне поле твору. Модель взаємодії медіа демонструє, що значення формується не лише мовними засобами, а й культурними кодами. Музика у художньому тексті може функціонувати як носій ідеологічних і емоційних значень. У дослідженнях пам'яті література постає як простір осмислення історичного досвіду. Українські літературознавці також наголошують на ролі травматичного досвіду у формуванні сучасної прози.

Мета статті. Метою статті є з'ясування функціонування інтертекстуальності в поетиці роману Жауме Кабре «Моє каяття» та визначення особливостей її відтворення в українському перекладі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Роман «Моє каяття» побудований як поліфонічний наратив, у якому різні часові пласти співіснують у межах єдиного оповідного потоку. Оповідь постійно переходить від приватної історії героя до ширших культурних і історичних контекстів, що створює ефект множинної фокалізації [1, с. 163]. Інтертекстуальні відсилання організовують оповідь і задають логіку переходів між часовими площинами: минуле постає через інші тексти, культурні образи та пам'ять, а отже, смисл виникає на перетині різних дискурсивних площин, як зазначає Д. Дано, інтерпретуючи концепцію Ізера [2, с. 76].

Одним із ключових різновидів інтертексту є біблійний. У тексті не подається пряме цитування, натомість з'являються мотиви провини, покарання і сповіді, які відсилають до християнської традиції. Таке непряме відсилання активізує механізм культурного впізнавання, оскільки смисл актуалізується через співвіднесення з християнською традицією [3, с. 4]. У перекладі їх пряма експлікація небажана, адже саме невизначеність забезпечує багатозначність прочитання.

Інтермедіальний підхід розглядає художній текст як простір взаємодії різних мистецьких систем, у якому значення формується через їхню кореляцію [4, с. 130]. Модель медіальних модальностей пояснює цю взаємодію як процес накладання культурних кодів, що розширює інтерпретаційне поле твору [5, с. 11]. У такому контексті музика може функціонувати носієм емоційних та ідеологічних значень [6, с. 31]. Звернення до культурної пам'яті переводить інтертекст у площину істо-

ричного досвіду [7, с. 107]. Українські дослідження підкреслюють роль травматичного наративу як механізму осмислення минулого в сучасній прозі [8, с. 180].

Уже на початку роману окреслюється екзистенційний вимір оповіді, пов'язаний із відчуттям радикальної самотності та відсутності трансцендентної опори. Така організація оповіді відповідає модифікаціям сучасного роману [9, с. 22]. Це безпосередньо артикульовано в рефлексії оповідача:

"Я раптом збагнув, що завжди був самотній і ніколи не міг покластися ані на батька-матір, ані на Бога, щоб доручити їм пошуки вирішень…" [10, с. 5].

Цей фрагмент актуалізує біблійний інтертекст через заперечення: Бог, традиційний адресат сповіді, позбавляється функції морального арбітра, а відповідальність за вчинки постає як виключно людський тягар. Для перекладу принципово важливо зберегти стриману, раціональну інтонацію висловлювання, оскільки її емоційне підсилення або стилістична сакралізація здатні змінити філософський регістр тексту.

Акт письма в романі набуває значення альтернативної форми сповіді, що спрямована не на отримання прощення, а на фіксацію пам'яті й самоусвідомлення. Це підтверджується висловлюванням героя:

"Я сам перед папером, моїм останнім шансом." [10, с. 5].

У цьому контексті письмо осмислюється як єдиний можливий спосіб протистояти мовчанню — як особистому, так і історичному. Тут поєднуються інтертекстуальний і метанаративний рівні: роман рефлексує власну форму як спробу говоріння після тривалого замовчування. Надмірна експлікація в перекладі звужує семантичну невизначеність фрагмента.

Іншим важливим пластом є музичний інтертекст. Музика в романі не лише описується, а стає формою мислення персонажа: музичні структури організовують ритм оповіді та визначають емоційний стан героя [4, с. 214]. Взаємодія літератури й музики створює інтермедіальний ефект, коли один вид мистецтва пояснює інший [5, с. 11]. Відтворенню підлягає образна кореляція, а не лише лексичний зміст, оскільки буквальний переклад може зруйнувати семантичні зв'язки [6, с. 32]. Це підтверджується фрагментом:

"Адріа почав відчувати, що, можливо, гра на скрипці — це справді спосіб порозумітися з життям, із таємницями самотності, з очевидністю, що бажання ніколи не припасовується до реальності…" [10, с. 175].

Музика тут репрезентується як простір повного занурення, що має майже сакральний вимір. Образну невизначеність висловлювання доцільно зберігати, не зводячи його до психологічного опису. Музичні інтертексти в романі часто перетинаються з біблійними, формуючи складну міжсеміотичну взаємодію, де музика виконує функцію втраченої трансценденції.

Історичний інтертекст пов'язаний із темою пам'яті. Минуле у творі з'являється фрагментарно: події різних епох поєднуються через повторювані мотиви насильства і відповідальності. Така модель відповідає концепції культурної пам'яті, де історія існує не як послідовність фактів, а як система інтерпретацій [7, с. 107]. У цьому сенсі роман наближається до постмодерної поетики, що характеризується розривом лінійності та фрагментарністю оповіді [11, с. 67]. Штучне логічне впорядкування нарації небажане, оскільки вона формує спосіб читання тексту. Це можна побачити у фрагменті:

"Багато років я просторікував про Зло, про Лихого, про Диявола… і був нездатний зрозуміти природу Зла, намагався вдаватись до розважань про зло провини, зло покаране, зло метафізичне, зло фізичне, зло абсолютне і зло відносне, а надто про справжню причину зла." [10, с. 376].

Цей фрагмент демонструє інтертекстуальний зв'язок із європейською традицією осмислення історії як простору повторюваного насильства й моральної невизначеності. Синтаксична розгорнутість і внутрішнє вагання є тут смислотворчими елементами, тому їх збереження в перекладі має принципове значення.

Теми пам'яті та насильства в романі розгортаються переважно імпліцитно. Насильство рідко називається прямо; воно виявляється через мовчання, фрагментацію оповіді, розриви між епізодами. Така стратегія наративного замовчування створює специфічний тип інтертекстуальності, пов'язаний не з конкретними джерелами, а з колективною культурною пам'яттю. У цьому випадку імпліцитність слід зберігати, уникаючи надмірної експлікації, яка могла б спростити філософську багатозначність тексту.

Важливим аспектом інтертекстуальності роману є її зв'язок із феноменом мовчання як етичної категорії. Мовчання постає не лише як індивідуальний стан, а як форма співучасті в історичному злі. Інтертекстуальні зв'язки в такому випадку не заповнюють мовчання готовими смислами, а окреслюють простір для відповідальності читача. Це вимагає роботи не лише з експліцитним рівнем тексту, а й з підтекстом, який не підлягає прямому вербалізуванню.

Інтертекстуальність роману тісно пов'язана з фрагментарною організацією наративу. Текст вибудовується як мозаїка спогадів, асоціацій і рефлексій, що імітують роботу пам'яті. Інтертексти в цій структурі виконують роль вузлів, які поєднують різні часові й культурні площини [12, с. 60]. Переклад такого тексту не може обмежуватися передачею окремих смислових одиниць, а має відтворювати сам принцип фрагментарності, уникаючи надмірної логічної впорядкованості.

Особливу складність становить переклад інтертекстів, пов'язаних із європейською культурною пам'яттю. Роман уникає прямої локалізації історичних подій, натомість пропонуючи універсалізовану модель історичного досвіду. Це дозволяє авторові вийти за межі національного наративу, але водночас ускладнює рецепцію в іншомовному культурному середовищі. Перекладач у такому випадку змушений балансувати між збереженням універсальності та культурною зрозумілістю тексту.

Таким чином, інтертекстуальність у *«Моєму каятті»* функціонує як багаторівнева система, що охоплює семантичний, наративний, синтаксичний і етичний виміри тексту. Її відтворення в перекладі не може бути зведене до набору універсальних прийомів, оскільки кожен інтертекст функціонує в конкретному контексті й виконує специфічну смислотворчу роль. Переклад формує інший спосіб сприйняття твору, а перекладацькі рішення безпосередньо впливають на умови рецепції твору в іншомовному культурному просторі.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проведений аналіз засвідчує, що інтертекстуальність у романі Жауме Кабре «Моє каяття» виступає не окремим стилістичним прийомом, а принципом організації художнього світу твору. Міжтекстові зв'язки формують багаторівневу смислову структуру, у межах якої особиста історія героя співвідноситься з біблійними, музичними та історико-культурними контекстами. Зав-

дяки цьому наратив набуває поліфонічного характеру, а пам'ять постає основним механізмом поєднання різних часових площин і смислових перспектив.

Інтертекстуальні елементи визначають спосіб читацького сприйняття твору, оскільки орієнтують інтерпретацію на впізнавання культурних кодів і встановлення асоціативних зв'язків. У перекладі передається їх функція в структурі оповіді: відтворюється не тільки зміст фрагментів, а їх наративна функція. Адекватність перекладеного тексту залежить від збереження смислових відношень, імпліцитності та ритму нарації, що забезпечують цілісність читацького досвіду.

Отже, переклад стає формою включення твору в іншу культурну традицію, у межах якої відбувається взаємодія різних культурних систем. Інтертекстуальність функціонує як механізм культурної пам'яті, а її відтворення визначає можливість інтерпретації твору в іншомовному середовищі.

Перспективи подальших досліджень пов'язані зі зіставним аналізом перекладів творів Жауме Кабре різними мовами, а також із вивченням ролі інтертекстуальності у рецепції сучасної європейської прози в українському літературному просторі.

Література:

1. Genette G. *Narrative Discourse Revisited*. Ithaca: Cornell University Press, 1990. 168 p.
2. Daneau D. Iser W. *The Act of Reading: A Theory of Aesthetic Response* // The International Fiction Review. 1990. Vol. 7, № 1. P. 76–77. URL: https://scispace.com/pdf/wolfgang-iser-the-act-of-reading-a-theory-of-aesthetic-2dwna3wpha.pdf (дата звернення: 28.01.2026).
3. Ryan M.-L. Narrative as Virtual Reality 2: Revisiting Immersion and Interactivity in Literature and Electronic Media // *Dichtung Digital. Journal für Kunst und Kultur digitaler Medien*. 2000. № 10. P. 1–5. URL: https://mediarep.org/server/api/core/bitstreams/c6388ffd-9cc2-4eb1-89c1-55ea6fe5a419/content (дата звернення: 01.02.2026).
4. Кочерга С., Вісич О. Літературознавча інтермедіальність: генеза і сучасні горизонти. Острог: Видавництво НУ «Острозька академія», 2023. 312 с.
5. Elleström L. The Modalities of Media: A Model for Understanding Intermedial Relations // *Media Borders, Multimodality and Intermediality*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2010. P. 11–48.
6. van Leeuwen T. Music and Ideology: Notes toward a Sociosemiotics of Mass Media Music // *Popular Music*. 1998. Vol. 17, № 1. P. 25–54. DOI: https://doi.org/10.1080/03007769808591717
7. Wiercinski A. Paul Ricoeur: *Memory, History, Forgetting* // *Journal of French and Francophone Philosophy*. 2011. Vol. 15, № 2. P. 105–111. DOI: 10.5195/jffp.2005.247. URL: https://www.researchgate.net/publication/49244508_Paul_Ricoeur_Memory_History_Forgetting (дата звернення: 28.01.2026).
8. Гундорова Т. Після травми: Чорнобиль і катастрофізм // Transit Culture and the Postcolonial Trauma. Київ: Віхола, 2024. С. 177–227. URL: https://www.researchgate.net/publication/391015745_Tamara_Gundorova_Pisla_travmi_Cornobil_i_Katastrofizm (дата звернення: 28.01.2026).
9. Бовсунівська Т. Жанрові модифікації сучасного роману. Харків: Діса плюс, 2015. 304 с.
10. Кабре Ж. Моє каяття / пер. П. Таращук. Харків: Фоліо, 2022. 682 с.
11. Кропивко І. Українська і польська постмодерна проза (карнавал, фрагментація, фронтир). Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2019. 360 с.
12. Наливайко Д. Компаративістика й історія літератури. Київ: Акта, 2007. 415 с.

Pashkova A. Rendering Intertextuality in the Translation of Jaume Cabré's Novel My Confession

Summary. The article addresses the problem of reproducing intertextuality in the translation of philosophically saturated prose characterized by high cultural and semantic density. The relevance of the study is determined by the growing attention of contemporary translation studies to the interpretative nature of translation and to the role of the translator as a cultural mediator, especially in texts where intertextual elements perform not a decorative but a meaning-forming function. In such works, intertextuality shapes not only the artistic form but also the mode of reading, creating a complex system of associative connections that require interpretative reconstruction in another linguistic environment. The material of the research is the novel My Confession, in which biblical, musical and historical-cultural allusions form a multi-layered network of references, many of which are implicit and activate the reader's interpretative activity.

The aim of the article is to determine the specific features of rendering intertextuality in the translation of the novel and to identify the influence of translation decisions on preserving the philosophical multidimensionality of the original text. The study applies comparative translation analysis combined with contextual-interpretative and hermeneutic approaches, allowing intertext to be considered not merely as a formal textual element but as a carrier of cultural memory, ethical meanings and the author's historical vision.

The analysis demonstrates that intertextuality in the novel is predominantly implicit and lacks clear formal markers, which significantly complicates its translation and requires active interpretation on the part of the translator. The most adequate strategies proved to be direct reproduction with minimal adaptation, stylistic compensation, and deliberate preservation of implicitness, ensuring the transfer of the allusion's function rather than its lexical form alone. The translation of intertextuality is thus interpreted as a hermeneutic act in which the translator becomes an active co-creator of meaning, and translation decisions directly influence the reception of the work in another cultural environment and the preservation of its philosophical integrity.

Key words: interpretation, intertextuality, literary translation, translation strategy, translation.

Дата першого надходження статті до видання: 20.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 16.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

УДК 821.111(73)-101
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.50

Тасмасис О. О.,
аспірантка кафедри світової літератури факультету іноземних мов
Львівського національного університету імені Івана Франка
https://orcid.org/0009-0007-5842-3902

ВПЛИВ КУЛЬТУРНИХ, ІСТОРИЧНИХ ТА СОЦІАЛЬНИХ ФАКТОРІВ НА ТРАНСФОРМАЦІЮ КОНЦЕПТУ ЗЛОЧИН У ХУДОЖНЬОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ НАРАТИВІ

Анотація. Наукову розвідку присвячено впливу культурних, історичних та соціальних факторів на трансформацію концепту ЗЛОЧИН в англомовному художньому кримінальному наративі, зокрема виявленню специфіки його репрезентації у різні літературні періоди – від класичного детективу XIX–XX століття до сучасних постмодерністських трилерів. У статті проаналізовано, як зміна культурних парадигм, соціальних практик і моральних орієнтирів позначається на художньому осмисленні злочину, його мотивів, наслідків та образної візуалізації. Розкрито динаміку семантичного наповнення концепту ЗЛОЧИН, що відображає еволюцію суспільної свідомості та ціннісних уявлень про добро і зло. Особливу увагу приділено еволюції соціокультурного контексту, який визначає сприйняття злочину в різні історичні періоди: від вікторіанського уявлення про злочин як моральне відхилення, що підлягає покаранню, до сучасного розуміння його як складного морально-філософського феномену, що ставить під сумнів межу між провиною і відповідальністю. На матеріалі творів Агати Крісті, Реймонда Чандлера, Дешела Геммета, Гілліан Флінн, Стюарта Макбрайда, Софі Ханни та інших авторів проаналізовано, як англомовний кримінальний наратив відображає етичні коливання суспільства, розвиток інституцій правосуддя та зміну уявлень про природу зла. Наголос у дослідженні зроблено на аналізі еволюції семантичного змісту концепту ЗЛОЧИН, що простежується у зміні його провідних конотацій – від конкретного акту порушення закону до метафоричного символа спротиву або прояву внутрішнього морального протиріччя. Зазначено, що художнє осмислення злочину в англомовному кримінальному наративі відбиває не лише поступову трансформацію самого жанру, а й глибинні культурно-світоглядні зміни, зумовлені переоцінкою уявлень про добро і зло, норму й девіацію, моральний вибір та особисту відповідальність. Результати дослідження сприяють глибшому розумінню еволюції кримінального наративу як динамічної системи, де художній образ злочину стає індикатором стану суспільної свідомості, моральних дилем і ціннісних пріоритетів певної епохи.

Ключові слова: концепт злочин, кримінальний наратив, постмодерністський трилер, трансформація злочину, історичні фактори.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Упродовж останніх п'яти років дослідницька увага в галузі художнього кримінального наративу помітно розширилася: класичні формалізовані підходи поступаються місцем міждисциплінарним дослідженням, які поєднують літературознавчий, кримінологічний та правничий дискурси.

Екологічний вимір злочину – це не лише «мода» літературознавчих студій, а відображення культурно-історичних і соціальних факторів, які впливають на трансформацію концепту ЗЛОЧИН.

Один із напрямків пов'язаний із розширенням екологічного виміру теми злочину: дослідники показують, як сучасні постмодерністські трилери вводять екологічні шкали та поняття (екозлочин, ресурсні конфлікти, антропоген), переформулюючи семантику ЗЛОЧИНУ – від індивідуальної провини до структурних наслідків глобальних криз [1]. Паралельно розвиваються дослідження, які аналізують вплив цифрових технологій і постгуманістичних уявлень на мотиви й способи злочинності, змушуючи переглядати традиційні моральні й юридичні межі [2]. Транснаціональні студії та дослідження перекладу демонструють, що англомовний художній кримінальний наратив дедалі більше стає платформою для циркуляції локальних уявлень про злочин і покарання: у центрі уваги – питання діаспори, постколоніальності та культурної адаптації жанрових моделей [3].

Нарешті, значна група сучасних праць фокусується на соціально-політичних аспектах: репрезентації раси, гендеру, ролі поліції, а також на тому, як популярні форми (наприклад, *true crime*) впливають на суспільні уявлення про злочин [4]. Усі ці тенденції демонструють, що у сучасному англомовному кримінальному наративі концепт ЗЛОЧИН трансформується у багатовимірне поняття, яке інтегрує культурні, історичні й соціальні детермінанти.

Об'єктом цієї наукової розвідки слугує концепт ЗЛОЧИН в англомовному художньому кримінальному наративі.

Предметом дослідження вважаємо особливості трансформації концепту ЗЛОЧИН в англомовному кримінальному наративі під впливом культурних, історичних та соціальних факторів, а також способи його літературної репрезентації у різні періоди розвитку жанру.

Мета. Виявити та проаналізувати, як культурні, історичні та соціальні чинники впливають на еволюцію та трансформацію концепту ЗЛОЧИН у англомовному художньому кримінальному наративі, простежити зміни у його семантичному, образному та ціннісному наповненні від класичного детективу до сучасних постмодерністських трилерів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кримінальна література – один із найпопулярніших жанрів сучасної художньої прози, що віддзеркалює соціальні, культурні та історичні трансформації суспільства. Концепт ЗЛОЧИН, який є ключовим елементом кримінального наративу, постійно еволюціонує,

відображаючи зміну світоглядів, моральних норм і соціальних умов. Його інтерпретація залежить від культурного контексту, домінантних ідеологій та ціннісних орієнтирів певної епохи. Якщо у класичному детективі злочин здебільшого постає як раціонально розв'язувана загадка, то у творах XX–XXI століття він набуває багатошарової природи: від метафори соціальної несправедливості до символу психологічних травм чи глобальних криз. Аналіз трансформації концепту ЗЛОЧИН дозволяє простежити не лише літературні новації, а й зміни у суспільній свідомості, що формують нові підходи до осмислення проблеми злочину та покарання [5].

У різних культурах ЗЛОЧИН сприймається та інтерпретується по-різному, що безпосередньо впливає на його художнє відтворення. Традиційно у класичних детективних романах XX століття образ злочинця був чітко негативним, а світ розподілявся на «добро» і «зло» [6]. Однак сучасна англомовна кримінальна література демонструє глибокий психологізм та моральну неоднозначність персонажів, що свідчить про поступовий зсув у культурних уявленнях [7]. Українські дослідники відзначають, що це відповідає глобальним тенденціям постмодернізму, який руйнує традиційні бінарні опозиції і прагне дослідити складність людської природи.

У класичних детективних романах XIX–XX ст. ЗЛОЧИН сприймався як порушення морального й соціального порядку, який потрібно відновити. Вбивство чи крадіжка були виключенням із норми, а завдання детектива – повернути спільноту до гармонії. До прикладу, детективний роман «Вбивство Роджера Екройда» (1926) Агати Крісті, у цьому романі ЗЛОЧИН – вбивство Роджера Екройда ставить під загрозу соціальну гармонію невеликої британської громади. Агата Крісті майстерно демонструє, що ЗЛОЧИН не просто порушує закон, а руйнує довіру між людьми. Детектив Пуаро розкриває ЗЛОЧИН, відновлює справедливість і суспільний порядок, підкреслює важливість моральних цінностей.

У США 1930–50-х років на фоні Великої депресії, зростання організованої злочинності та корупції формується нуарна традиція, представниками якої стають Реймонд Чандлер (1888–1959) та Дешил Геммет (1894–1951). Тут ЗЛОЧИН стає частиною буденності, відображенням системної несправедливості та зіпсуття суспільства. У детективному романі «Глибокий сон» (1939) Реймонда Чандлера приватний детектив Філіп Марлоу розслідує заплутану справу з численними злочинами – від шантажу до вбивств – у Лос-Анджелесі 1930-х років. Автор показує ЗЛОЧИН не як поодинокий випадок порушення закону, а як частину картини корупції, моральної розгубленості та соціальної деградації. У цьому світі межі між правдою і брехнею, добром і злом часто розмиті. Детективний роман зображує, як у американському нуарі ЗЛОЧИН перетворюється на символ системної несправедливості, а детектив виступає не просто борцем із злочинністю, а спостерігачем і учасником моральної амбівалентності світу [8].

У детективному романі «Мальтійський сокіл» (1930) Дешела Геммета приватний детектив Сем Спейд потрапляє в заплутану гру інтриг, зрад і вбивств, пов'язаних із пошуком дорогоцінної статуетки. Автор зображує ЗЛОЧИН не як окремий випадок, а як частину глибоко корумпованого, жорстокого світу, де кожен діє з власної вигоди і амбіцій. Персонажі – не чисті герої чи монстри, а складні люди з подвійною мораллю [7].

Злочин у детективному романі – це прояв боротьби за владу, гроші і контроль, де межі між добром і злом розмиті. Детектив Спейд – цинічний, хитрий, іноді навіть аморальний, але саме він залишається тим, хто підтримує хоч якусь подобу порядку.

У детективних романах Реймонда Чандлера та Дешела Гаммета немає чіткої межі між «героєм» і «злочинцем», моральність персонажів часто амбівалентна. Злочинець часто змальовується як «інший» – людина з таємницею, слабкостями або девіантною поведінкою, що підриває сталість суспільства [7].

Наприклад, у постмодерністському трилері Гілліан Флінн "Gone Girl" (2012) злочин не просто акт насильства, а симптом складних міжособистісних і соціальних проблем, що робить образ злочинця багатовимірним і водночас загадковим [9].

Історичні події, такі як війни, економічні кризи та соціальні потрясіння, значно впливали на зміну концепту ЗЛОЧИН в художній літературі. Після Другої світової війни увага авторів кримінальної літератури зосередилася на психологічних аспектах злочинів, намагаючись розкрити мотивації й внутрішні конфлікти злочинців [10; 11]. Цей період характеризується появою так званих «психологічних детективів», де деталі злочину розглядаються не тільки з огляду на логіку, а й через призму внутрішніх переживань персонажів.

Крім того, зміни в системі правосуддя і суспільній свідомості привели до того, що в літературі концепт ЗЛОЧИН почав розглядатися як наслідок суспільних проблем – від соціальної нерівності до дискримінації, що відобразилося і в художніх творах.

Соціальні умови, такі як урбанізація, зростання міського населення, корупція та нерівність, значно вплинули на тематичний зміст кримінальної літератури. Сучасні автори дедалі частіше подають злочин як продукт складної соціальної динаміки, що включає економічні, політичні й культурні чинники [12; 11].

Стюарт Макбрайд – у своїй серії детективних романах про Логана Макрея (2005–2019) акцентує увагу на соціальних проблемах Шотландії, включаючи економічні труднощі, корупцію й міграцію. Його детективні романи вирізняються реалістичним зображенням побуту Абердіна, що часто постає як «гранітне місто» з високим рівнем злочинності, алкоголізму та наркозалежності. У творах письменника простежується критика поліцейської бюрократії та політичних структур, які нерідко ускладнюють боротьбу зі злочинністю. Важливою темою є й дегуманізація суспільства під впливом соціальної ізоляції та маргіналізації окремих груп населення, що безпосередньо формують злочин: він постає не лише як індивідуальний акт, а як продукт ширших соціально-історичних обставин. Саме тому концепт ЗЛОЧИН у серії детективних романах Макбрайда набуває соціально-критичного забарвлення, відображаючи кризові процеси сучасної Шотландії [13].

Софі Ханна, у своїй серії психологічних детективів "Culver Valley Crime Series" (2006–2013), часто висвітлює психологічні й соціальні аспекти злочинності, пов'язані з класовою нерівністю та особистими трагедіями. У її детективних романах злочин постає не стільки як прояв раціонально спланованої діяльності, скільки як наслідок психологічних травм, родинних конфліктів та прихованих суспільних напружень. Особлива увага приділяється темам недовіри, викривленого сприйняття дійсності, травматичного досвіду та їхньому впливові на поведінку злочинців і жертв. Класові та гендерні аспекти у творах

С. Ханни поглиблюють соціальний контекст, адже злочинність розглядається як продукт не лише індивідуальних патологій, а й структурних суспільних проблем. Таким чином, у її кримінальному наративі концепт ЗЛОЧИН набуває психологічно-соціальної природи, що відображає складні взаємозв'язки між особистим і суспільним [14].

Одним із показових творів Вал Макдерміда є детективний роман «A Place of Execution» (1999). У детективному романі письменниця не лише розкриває таємницю зникнення дівчинки в невеликому селі, але й досліджує соціальний тиск у закритих спільнотах, колективну відповідальність і механізми приховування правди. Злочин у детективному романі показаний як наслідок складної взаємодії особистих трагедій і соціальних структур, а сама історія набуває виразного соціально-критичного звучання [13].

Гарний приклад із творчості Тани Френч – постмодерністський трилер «In the Woods» (2007), перший у серії *Dublin Murder Squad*. У ньому розслідування вбивства дівчинки в сучасному ірландському передмісті поєднується з травматичним дитячим досвідом детектива Роба Райана. Авторка показує, як минуле та соціальне середовище формують як особистість слідчого, так і мотиви злочину. Тут злочин постає не лише як кримінальний акт, а як віддзеркалення психологічних і соціальних травм спільноти [15].

Ще один приклад постмодерністського трилеру Тани Френч "Broken Harbour" (2012), де події пов'язані з економічною кризою в Ірландії: фінансові труднощі й занепад цілих мікрорайонів стають фоном для трагедії, підкреслюючи роль соціально-економічних факторів у виникненні злочину [15].

Відтак виникають нові піджанри, як-от соціальний детектив, де сюжет розгортається навколо системних проблем суспільства.

Ці автори (Тана Френч, Софі Ханна, Стюарт Макбрайд) є яскравими представниками тенденції, описаної в працях Gelder (2004) та Wisker (2005), де кримінальні сюжети виводяться за межі простої детективної інтриги, ставлячи у центр уваги соціальні контексти і проблематику.

Українські дослідники відзначають, що це сприяє розширенню жанрової палітри і більш глибокому аналізу причин злочинності, що відповідає сучасним тенденціям інтердисциплінарності в гуманітарних науках.

Оксана Бараннік – у своїй праці «Стилістика та поетика детективного тексту» підкреслює, що сучасні підходи до вивчення кримінальної літератури виходять за межі чисто літературознавчого аналізу і включають соціологічні, психологічні та культурологічні методи [9].

Віктор Моренець – у роботі «Поетика жанру детективу в контексті масової літератури» аналізує кримінальний наратив з урахуванням соціокультурних трансформацій та підкреслює інтердисциплінарний характер досліджень [5].

Наталія Ковальчук – у дослідженні «Художні особливості англомовної кримінальної літератури: стиль і композиція» наголошує на важливості комплексного підходу до аналізу текстів, що враховує як літературні, так і соціально-історичні контексти [16].

Ці дослідники використовують міждисциплінарні методи, поєднуючи літературознавство, соціологію, психологію та культурологію для глибшого розуміння явищ злочинності у художніх текстах.

Масова культура і медіа мають значний вплив на формування уявлень про злочин. Популярні телесеріали, кримінальні шоу та цифрові платформи не тільки відображають суспільні реалії, а й моделюють нові формати оповіді, жанрові гібриди та прийоми [17; 7]. Це сприяє появі більш складних, багатогранних сюжетів і персонажів, а також поглибленому дослідженню теми злочину з різних кутів зору.

Крім того, медіа створюють нові канали взаємодії між автором і читачем, включаючи інтерактивність і метанаративні елементи, що розширюють традиційні межі жанру [18].

Висновки. У результаті проведеного дослідження можна вважати, що концепт ЗЛОЧИН в англомовному художньому кримінальному наративі зазнає постійних трансформацій, зумовлених комплексом культурних, історичних та соціальних чинників. У класичному детективі XIX – початку XX століття злочин здебільшого інтерпретується як інтелектуальна загадка, яка підлягає раціональному розкриттю та відновленню суспільного порядку. Водночас література другої половини XX століття відображає глибші соціальні проблеми: злочин постає не лише як акт окремої особи, а як симптом системних конфліктів, нерівності та кризи цінностей.

Сучасні постмодерністські й транснаціональні трилери демонструють багатовимірність цього концепту, що поєднує правовий, етичний, психологічний та культурний виміри. Особливу роль відіграють нові соціокультурні контексти – глобалізація, постколоніальні процеси, розвиток цифрових технологій та екологічні виклики, які розширюють семантичне наповнення злочину: від індивідуальної провини до структурних наслідків глобальних криз.

Таким чином, аналіз показує, що еволюція концепту ЗЛОЧИН у художній кримінальній літературі є не лише художнім явищем, а й відображенням суспільних трансформацій, зміни моральних норм і культурних парадигм. Це свідчить про інтегровану природу кримінального наративу, що реагує на виклики часу й віддзеркалює ціннісні орієнтири кожної епохи.

Література:

1. Cambridge Elements. Crime Fiction and Ecology [Електронний ресурс]. Cambridge University Press, 2024. Режим доступу: https://www.cambridge.org/core/elements/crime-fiction-and-ecology/0E0D2A3484A34CBF7D4304113D4BB405
2. Моренець В. М. Поетика жанру детективу в контексті масової літератури. Київ: Либідь, 2012.
3. Chandler R. The Simple Art of Murder. Boston: Houghton Mifflin, 1950.
4. Wisker G. Crime Fiction: Crime, Justice and the Law in Popular Culture. Cambridge: Polity, 2005.
5. Rzepka C. J., Horsley L. (eds.). A Companion to Crime Fiction. Chichester: Wiley-Blackwell, 2010. 552 p. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9780429842436_A39126819/preview-9780429842436_A39126819.pdf
6. Chandler R. The Simple Art of Murder. Boston: Houghton Mifflin, 1950.
7. The Routledge Companion to Crime Fiction / ed. by Janice Allan, Jesper Gulddal, Stewart King, Andrew Pepper. – London ; New York : Routledge, 2020. – 432 p. – (Routledge Literature Companions). – ISBN 9780367335078.
8. Scaggs J. Crime Fiction. London: Routledge, 2005.
9. Бараннік О. І. Стилістика та поетика детективного тексту. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2016.

10. Light A. Forever England: Femininity, Literature and Conservatism Between the Wars. London: Routledge, 1991.
11. Williams R. Culture and Society, 1780–1950. New York: Columbia University Press, 198.
12. Gelder K. Popular Fiction: The Logics and Practices of a Literary Field. London: Routledge, 2004.
13. McDermid V. The Wire in the Blood та інші твори. London: HarperCollins, 1997.
14. Hannah S. The Killings at Kingfisher Hill та інші твори. London: HarperCollins, 2020.
15. French T. In the Woods та інші твори. New York: Viking Press, 2007.
16. Ковальчук Н. М. Художні особливості англомовної кримінальної літератури: стиль і композиція. Одеса: ОНУ ім. І. І. Мечникова, 2020.
17. Eco U. The Role of the Reader: Explorations in the Semiotics of Texts. Bloomington: Indiana University Press, 1979.
18. Rzepka C. J., Horsley L. (eds.). A Companion to Crime Fiction. Chichester: Wiley-Blackwell, 2010. 552 p. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9780429842436_A39126819/preview-9780429842436_A39126819.pdf

Tasmasys O. The influence of cultural, historical and social factors on the transformation of the concept of crime in the fictional crime narrative

Summary. The research focuses on the influence of cultural, historical, and social factors on the transformation of the concept of CRIME in the English-language fictional crime narrative. It aims to identify the specific features of its representation across different literary periods – from the classical detective fiction of the 19th–20th centuries to contemporary postmodern thrillers. The article analyzes how changes in cultural paradigms, social practices, and moral values affect the artistic interpretation of crime, its motives, consequences, and figurative visualization. The research reveals the dynamics of the semantic development of the concept of CRIME, reflecting the evolution of social consciousness and shifting perceptions of good and evil. Special attention is given to the evolution of the sociocultural context that determines the perception of crime in different historical periods: from the Victorian understanding of crime as a moral deviation subject to punishment to the modern view of it as a complex moral and philosophical phenomenon that challenges the boundary between guilt and responsibility. Using the works of Agatha Christie, Raymond Chandler, Dashiell Hammett, Gillian Flynn, Stuart MacBride, Sophie Hannah, and other authors, the study examines how the English-language crime narrative reflects society's ethical fluctuations, the development of justice institutions, and the transformation of ideas about the nature of evil. The study emphasizes the analysis of the evolving semantic content of the concept of CRIME, traced through the shift in its core connotations – from a concrete act of law violation to a metaphorical symbol of resistance or an expression of internal moral conflict. It is noted that the artistic interpretation of crime in the English-language crime narrative illustrates not only the gradual transformation of the genre itself, but also deep cultural and philosophical shifts caused by the re-evaluation of notions of good and evil, norm and deviation, moral choice and personal responsibility. The findings contribute to a deeper understanding of the evolution of the crime narrative as a dynamic system, in which the artistic image of crime serves as an indicator of social consciousness, moral dilemmas, and the value priorities of a particular historical epoch.

Key words: concept of crime, crime narrative, postmodern thriller, transformation of crime, cultural and historical factors.

Дата першого надходження статті до видання: 19.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 16.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

УДК 811.111 Рушді.09
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.51

Чорний Р. А.,
аспірант кафедри української мови
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
https://orcid.org/0009-0001-9793-3362

ПОЕТИКА ЖАНРУ «ЕМІГРАНТСЬКОГО РОМАНУ» САЛМАНА РУШДІ «ЗОЛОТИЙ ДІМ»: ОПОЗИЦІЯ HOMO LOCUS ТА HOMO VIATOR

Анотація. У сучасному літературознавчому дискурсі, де проблема глобальної мобільності та розмивання кордонів останніми десятиліттями стає однією з найважливіших, особливої ваги набуває жанрова еволюція «емігрантського роману». У творчій спадщині Салмана Рушді 2010-х років, зокрема в романі «Золотий дім», ця жанрова форма трансформується у складне дослідження ідентичності крізь призму двох антропологічних модусів – Homo locus (людини місця) та Homo viator (людини подорожньої). Опозиція між статикою закоріненості та динамікою транзитності є не лише тематичним стрижнем, а й визначальним чинником поетики твору.

На основі біографічного контексту Салмана Рушді простежено еволюцію теми міграції як тотальної ревізії власного «Я». Розглянуто образ Нью-Йорка як мультикультурного простору, що функціонує як театральна сцена та дзеркало політичної епохи (алегорія на часи президентства Д. Трампа). Здійснено класифікацію персонажів за їхнім ставленням до простору та минулого. До типу Homo locus віднесено оповідача Рене (укоріненого в локальний контекст) та Петронія (чий страх простору переростає в агорафобію). Групу Homo viator репрезентують Нерон Ґолден (втікач від кримінального минулого), Василіса (цинічна маніпуляторка, що використовує міграцію як соціальний ліфт) та Діоніс (шукач гендерної ідентичності).

Проаналізовано трагічні фінали представників родини Ґолденів (вбивства, самогубство), що доводять неможливість повної відмови від минулого та побудови ізольованого щастя на фундаменті брехні. У висновках стверджується, що Салман Рушді деконструює міф про «чистий аркуш» еміграції. Водночас порятунок наймолодшого нащадка Веспасіана та його виховання в родині Рене інтерпретується як можливість нового антропологічного синтезу: гармонійного поєднання спадковості мандрівника з надійним укоріненням у новому культурному ґрунті.

Ключові слова: Салман Рушді, «Золотий дім», емігрантський роман, Homo locus, Homo viator, ідентичність, мультикультурність.

Постановка проблеми. Сучасний літературний процес розгортається в умовах глобальної транзитності, коли категорії «дому», «кордону» та «національної приналежності» втрачають свою статичність. У цьому контексті жанр «емігрантського роману» зазнає суттєвих трансформацій: він перестає бути лише хронікою соціальної адаптації чужинця в новому середовищі, еволюціонуючи у складний інструмент дослідження плинної ідентичності. Творчість Салмана Рушді 2010-х років, зокрема його роман «Золотий дім», стає показовим прикладом такої жанрової модифікації, де проблематика міграції переноситься з геополітичної площини в екзистенційну та антропологічну.

Актуальною проблемою сучасного літературознавства є необхідність переосмислення поетики пізньої прози Салмана Рушді крізь призму нових аналітичних категорій. Якщо ранні твори письменника фокусувалися на постколоніальній гібридності, то в «Золотому домі» на перший план виходить конфлікт двох фундаментальних способів людського існування – Homo locus (людини, вкоріненої у простір і традицію) та Homo viator (людини-мандрівника, яка прагне тотальної ревізії власного «Я»).

Важливим науковим завданням є з'ясування того, як саме ця антропологічна опозиція впливає на жанрову структуру роману. Вимагає детального аналізу те, як автор використовує простір мультикультурного мегаполіса (Нью-Йорка) не просто як декорацію, а як каталізатор, що виявляє неможливість повної втечі від минулого. Актуалізується питання: чи здатна сучасна людина, відмовившись від свого коріння (стратегія «чистого аркуша»), побудувати нову ідентичність в епоху плинних культурно-історичних обставин, чи такий шлях неминуче веде до трагічного фіналу?

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З огляду на те, що роман «Золотий дім» (2017) є відносно новим етапом у творчості письменника, основний масив наукової рефлексії наразі зосереджений у англомовному академічному дискурсі. Дослідження тексту триває паралельно з осмисленням глобальних трансформацій у концептах міграції та ідентичності.

Питання ідентичності персонажів у координатах постмодерну розглядає Jagdish Batra (Джагдіш Батра) у праці «Salman Rushdie's Golden House: Classical Worldview for Postmodern Times» («Золотий дім Салмана Рушді: класичний світогляд для постмодерністської епохи») [1]. Автор акцентує увагу на тому, що ідентичність є центральною темою в романі, що досліджує плинність та вплив культурних конструктів на особисту ідентичність. Також тему ідентичності розкриває в своїй роботі Prasad N. (Прасад Н.) «Salman Rushdie's The Golden House; A Post Modern Reflection of the Fragmented Identity» («Золотий дім Салмана Рушді: постмодерністське відображення фрагментованої ідентичності») [2].

Теоретичне підґрунтя для розуміння статусу персонажів як космополітів знаходимо у праці Robert Eaglestone (Роберт Іглстоун) «Salman Rushdie: Contemporary Critical Perspectives» («Салман Рушді: Сучасні критичні перспективи») [3]. Зокрема, у контексті сучасної британської літератури дослідник аналізує творчість Салмана Рушді крізь призму концепції космо-

політизму, що дозволяє глибше зрозуміти обмеження, з якими стикається емігрант у спробах повної асиміляції. Праця дає методологію аналізу мігрантської ідентичності, як постійного процесу трансформації.

Фундаментальне значення для нашого аналізу мають праці, що формують методологічну базу вивчення літератури вигнання. Стан екзистенційного та фізичного відчуження ґрунтовно описаний у праці Edward Said (Едвард Саїд) «Reflections on Exile» («Роздуми про вигнання») [4]. Його тези про втрату коріння корелюють із програмною збіркою есеїстики самого Салмана Рушді «Imaginary Homelands: Essays and Criticism 1981–1991» («Уявні батьківщини: есеї та критика 1981–1991») [5]. У цій роботі автор формулює ключову для емігрантського роману ідею уявних батьківщин. Це маніфест про те, що література еміграції не просто ностальгія за втраченим домом, а створення нової, багатогранної реальності, де фрагментарність пам'яті та подвійність ідентичності стають інструментами пізнання істини.

Мета публікації. Виявити специфіку жанрової трансформації в романі «Золотий дім», проаналізувавши, як опозиція між закоріненістю та мандрівництвом впливає на динаміку сюжету та систему персонажів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Творчість Салмана Рушді – британського письменника індійського походження нерозривно пов'язана з його власною дилемою іммігранта. Переїзд з Індії до Пакистану, згодом до Англії та осідання в Нью-Йорку сформували його як митця, що існує на перетині культур. Цей досвід, часто болісний (згадуючи фетву Аятолли Хомейні у 1988 році та напад у 2022 році), є фундаментом його романістики. Для Рушді міграція – це не просто зміна локації, а тотальна ревізія власного «Я».

У «Золотому домі» Салман Рушді розповідає історію сім'ї іммігрантів на тлі мінливих ландшафтів американської політики та культури. Роман вперше опублікований у 2017 році, був визнаний одним із найкращих книг року кількома провідними виданнями. Автор розповідає про Рене, режисера-неофіта з тихого мультикультурного району Нью-Йорка, та загадкову родину Нерона і його трьох дорослих синів, що переїжджають до Нью-Йорка з Мумбаї. Вони стають натхненням для його десятирічного кінопроєкту. Кожен із Ґолденів несе на собі значний тягар. Нерон має кримінальне минуле, від якого він тікає з Батьківщини до США. Петроній – найстарший син. Він, окрім блискучого розуму та високого інтелекту, алкоголік, з фобією, яка не дає йому вийти з дому. Другий за віком, Апулей, виступає проти конформізму, живучи з креативністю та богемною чутливістю. Наймолодша дитина, Діоніс, має проблеми з гендерною ідентичністю, а також конфлікт із братами, через те, що у них різні матері.

У міру розгортання сюжету та поступового розкриття таємниць, тягар Ґолденів стає ще більш помітним. Жінка на ім'я Уба стає між Петею і Апу, зводячи бар'єр між двома братами. Ді закохується в жінку на ім'я Рія і хвилюється про те, як його проблеми з гендерною ідентичністю можуть вплинути на ці стосунки. Нерон теж знаходить кохання та одружується з Василісою Арсеньєвою, набагато молодшою іммігранткою, яка відчайдушно прагне спадкоємця і грошей Нерона.

Життя кожного героя змінюється кардинально до кінця роману: Петя, переживши нервові зриви та стрес, ще більше замикається в собі, і намагається проходити реабілітацію. Але під час відвідин одного з мітингів на підтримку Джокера (у книзі так іменується президент Трамп) Петронія вбивають; Діоніс все більше заглиблюється у кризу, яка виникла через складність з гендерною ідентифікацією. Через що він чинить самогубство; Апулей з часом починає бачити привидів минулого, через що вирішує відвідати, разом з Убою, Індію, щоб зрозуміти причину неспокою. Поїздка приносить йому полегшення, бо він переконався у своїй повній мінливості. У тому, що під тиском життя можна просто перестати бути тим, ким був, і просто бути тим, ким став. Але спокій довго не тривав, його разом з Убою вбивають за минулі гріхи Нерона перед мафією Індії; Василіса, в спробах отримати доступ до спадку Нерона, не зупинялась ні перед чим, і як результат – звабила Рене, щоб народити спадкоємця для Нерона; Нерон помалу втрачав ясність розуму під впливом немалого віку та смертей синів. Він відкрив Рене свої секрети минулого, про зв'язок з мафією та терористичним нападом на Мумбаї, смерть своєї дружини. Зрештою він находить відраду у сині Василіси та Рене, навіть знаючи, що це не його син; Рене, страждаючи від мук сумління через зраду з Василісою, розповідає все коханій Сучітрі, через що вони розходяться. Але все ж відновлюють свої стосунки, бо зрозуміли, що не можуть жити один без одного. У цей же час минуле наздоганяє Нерона, і він разом з дружиною гине від вибуху в будинку, виживає лиш син Рене – Веспасіан. Сучітра та Рене беруть над ним опіку та живуть як сім'я.

У «Золотому домі» Нью-Йорк постає еталоном мультикультурного міста, що виконує кілька функцій у структурі емігрантського роману. Для родини Ґолденів, що тікає з Мумбаї, місто стає чистим аркушем, простором втечі та нової ідентичності. Тут вони змінюють імена (Нерон, Петроній, Апулей, Діоніс), намагаючись закреслити кримінальне минуле. Через оптику оповідача Рене місто виглядає як лабіринт сюжетів, театральна сцена, де представники різних культур (від росіянки Василіси до сомалійської скульпторки Юби Туур) виконують свої ролі. Сім'я Ґолденів має індійське походження; м'янманський дипломат У Лну Фну з ООН; індо-американська продюсерка-сценаристка-режисерка Сучітра Рой; Гейб і Дарсі Унтерлінден, батьки Рене – бельгійці. Рушді вписує приватну драму в контекст епохи Трампа, де мультикультурність стикається з новим авторитаризмом. Нью-Йорк постає дзеркалом політичної епохи. Мультикультурне місто – це простір, де різні культури, ідентичності та цінності співіснують, переплітаються, конфліктують і взаємодіють. Таке місто створює виклик для Homo Locus, бо руйнує сталі орієнтири. Водночас надає можливість для мандрівників – Homo Viator, бо відкриває нові шляхи, досвіди та ідентичності. Тому роман знайомить нас з представниками різних культур, їхніми зв'язками, минулим та причинами переїзду.

Класифікація персонажів через приналежність до Homo Locus та Homo Viator дозволяє глибше зрозуміти жанрову природу твору. Відповідно персонажів твору можна поділити на дві групи:

1. Homo Locus: статика та стабільність; тісна прив'язка до минулого; простір поділяється на «свій» та «чужий».

2. Homo Viator: життя як мандрівка; відкритість до іншого; незавершеність ідентичності.

До групи Homo Locus входять Рене, його батьки, та Петроній (Петя). Рене виріс у Нью-Йорку, не залишає місто, бачить у ньому не лише ландшафт, а й частину себе. Він не шукає

іншого життя, а вкорінюється в те, що є: «I had a happy childhood with the professors. At the heart of the bubble were the Gardens and the Gardens gave the bubble a heart. I was raised in enchantment, safe from harm, cocooned in liberal downtown silk, and it gave me an innocent courage even though I knew that outside the magic spell the world's dark windmills awaited the quixotic fool.» [6, с. 40]. Його батьки – старша інтелігенція Нью-Йорка, глибоко вмонтовані в локальну культурну тканину, пов'язані з академічним і художнім середовищем: «I present them to you: Gabe and Darcey Unterlinden, long-time married couple, not only respected scholars but beloved teachers, and, like the great Poirot (he's fictional, but you can't have everything, as Mia Farrow said in The Purple Rose of Cairo)…Belgians. Belgians long ago, I hastily clarify, Americans since forever… They loved their city for its unlikeness to the rest of the country.» [6, с. 37]. Петроній, сторож «Золотого Дому», уособлює стійкість і постійність: він прив'язаний до будівлі, до ритуалів, до порядку. При цьому прив'язаність до місця у романі зображено гіперболізовано через агорафобію (страх перед відкритим, незнайомим простором): «Dandyish Petya – conservatively attired but invariably smart had some words above his bedroom door: "Leave thy home, O youth, and seek out alien shores. The far-off Danube shall know thee, the cold North-wind, the untroubled kingdom of Canopus and the men who gaze on the new birth of Phoebus or upon his setting." It was a strange choice of quotation, since the outside world was frightening to him.» [6, с. 60].

Група Homo Viator має таких представників, як Нерон, Василіса, Апулей (Апу) та Діоніс. Нерон – утікач від минулого: залишає Індію після трагедії й скандалу, намагається побудувати нове життя у США. Він обирає нову ідентичність, нове ім'я, нову родину, створюючи ілюзію контролю, не проявляє ностальгії за минулим: «He came to the city like one of those fallen European monarchs, heads of discontinued houses who still used as last names the grand honorifics, of-Greece or of-Yugoslavia or of-Italy, and who treated the mournful prefix, ex-, as if it didn't exist.» [6, с. 13]. Василіса є найяскравішим представником Homo Viator, адже відзначається особливою цинічністю. Василіса приїхала до США, щоб знайти «вигідну роль» у чужій грі. Її подорож – це тактичний рух, вона мігрує крізь соціальні сходи, обирає чоловіка як ресурс для підйому. Вона не вкорінюється, а перетворює простір під себе, грає, адаптується: «Vasilisa Arsenyeva is her full name. Her region of origin is Siberia … Vasilisa, as we will see, is a brilliant liar, accomplished in the arts of deceit … though she did hear about the fall of the Berlin Wall when she was nine years old. She was happy because she had begun to look at a few magazines and wanted to go to America and be adored and send U.S. dollars back to her family at home. This is what she has done. She has flown the coop. Here she is in America, in New York City and also, now and often, in Florida, and she is much admired, and making money doing the work the beautiful do. Many men desire her but she is not looking for a mere man. She wants a protector. A Tsar.» [6, с. 109].

На відміну від інших персонажів, Діоніс проявляє свою приналежність не до фізичного місця, а скоріше до внутрішнього стану. Він вирізняється пошуком власної ідентичності, неспроможності жити у власному тілі. Немає стабільного місця у родині, в суспільстві, у власному тілі, весь його шлях є дорогою до «Я». «Stop, he shouts. I'm not prepared to hear this. You want to drag me into the gutter? I am the youngest son of Nero Golden. Did you hear me? The youngest son. I'm not ready. As a child I followed girlish ways and was laughed at and scolded for my girlishness. I often thought I should live like a boy and I tried hard but I couldn't do it.» [6, с. 146].

Апулей, середній син Нерона, митець, відкритий до усього нового – мав неспокій через тяжіння до місця дитинства, через привидів, яких він чув, які йому ввижались. Він вважав, що в Індії лишилось щось, що досі його не відпускає, що своєю втечею він розгнівав місцевих божеств. Хоч Нерон попереджав про небезпеку, Апу повертається в Індію, і переконується в своїй мінливості, й у тому, що під тиском життя можна змінитись. Слова батька про небезпеку виправдали себе, і Апу, разом з його коханою, вбивають за старі гріхи Нерона. На перший погляд, Апу можна ототожнити з модусом Homo Locus, через бажання повернутись на батьківщину та віднайти зв'язок, але після відвідин Індії він підтверджує спорідненість з Homo Viator, тим, що до будь яких змін можна звикнути, і що вони змінюють саму людину. «Because I've come to believe in the total mutability of the self. That under the pressures of one's life one can simply cease to be who one was and be just the person that one has become.» [6, с. 319]. Рушді використовує подорож Апу, щоб дослідити постійну тему своїх складних стосунків з Індією та політичних суперечок, які супроводжували його на Заході. Як і Апу, Рушді повністю не може відкинути зв'язок із батьківщиною, але при цьому тяжіє до Заходу, і також розуміючи небезпеку для життя через конфлікт із мусульманським світом.

Висновки: У результаті дослідження поетики роману Салмана Рушді «Золотий дім» крізь призму антропологічної опозиції Homo locus та Homo viator встановлено, що цей твір репрезентує складну еволюцію жанру емігрантського роману від соціальної хроніки до екзистенційної драми ідентичностей. Автор деконструює міф про «чистий аркуш» еміграції, доводячи, що фізичне переміщення не звільняє особистість від «привидів минулого», а лише переносить конфлікт у новий простір. Через дихотомію персонажів від статично укоріненого Рене й агорафобічного Петронія (Homo locus) до втікача Нерона, підлої Василіси та мінливого Апулея (Homo viator) Рушді демонструє, що в умовах глобальної транзитності ідентичність перестає бути сталою величиною, перетворюючись на процес постійного перекладу та ревізії власного «Я». Нью-Йорк у цій структурі функціонує як мультикультурний лабіринт і театральна сцена епохи постправди, де старі орієнтири руйнуються, а нові виявляються хиткими. Трагічний фінал більшості представників родини Ґолденів символізує неможливість побудови майбутнього на фундаменті брехні та тотального зречення коріння. водночас порятунок Веспасіана та його виховання в родині Рене пропонує авторський варіант антропологічного синтезу: можливість гармонійного поєднання спадкової пам'яті мандрівника з етичним укоріненням у новому культурному ґрунті.

Література:

1. Batra J. SALMAN RUSHDIE'S THE GOLDEN HOUSE: CLASSICAL WORLDVIEW FOR POSTMODERN TIMES. Humanities and Social Sciences Review. 2018. Vol. 8, no. 2.
2. Prasad N. Salman Rushdie's The Golden House; A Post Modern Reflection of the Fragmented Identity. *IJIRSET*. 2021. Vol. 10, no. 1.
3. Eaglestone R., McQuillan M. Contemporary Critical Perspectives. London : Bloomsbury Academic, 2013. 144 p.
4. Said E. W. Reflections on Exile. Granta Books, 2001. 656 p.

5. Rushdie S. Imaginary Homelands: Essays and Criticism 1981–1991. London : Granta Books, 1991. 450 p.
6. Salman R. Golden House. Penguin Random House, 2017. 368 p.

Chornyi R. The poetics of the «emigrant novel» genre in Salman Rushdie's «The Golden House»: the opposition between homo locus and homo viator

Summary. In contemporary literary discourse, where the issue of global mobility and the blurring of borders has become one of the most important in recent decades, the genre evolution of the "emigrant novel" has taken on particular significance. In Salman Rushdie's creative legacy of the 2010s, particularly in the novel The Golden House, this genre form is transformed into a complex study of identity through the prism of two anthropological modes – Homo locus (man of place) and Homo viator (man of travel). The opposition between the static nature of rootedness and the dynamic nature of transience is not only the thematic core but also a defining factor in the poetics of the work.

Based on Salman Rushdie's biographical context, the evolution of the theme of migration as a total revision of one's own "I" is traced. The image of New York as a multicultural space that functions as a theatrical stage and a mirror of the political era (an allegory of the Trump presidency) is considered. The characters are classified according to their attitude to space and the past. The narrator Rene (rooted in the local context) and Petronius (whose fear of space turns into agoraphobia) are classified as Homo locus. The Homo viator group is represented by Nero Golden (a fugitive from a criminal past), Vasilisa (a cynical manipulator who uses migration as a social ladder), and Dionysus (a seeker of gender identity).

The tragic endings of the Golden family members (murder, suicide) are analyzed, proving the impossibility of completely renouncing the past and building isolated happiness on a foundation of lies. The conclusions state that Salman Rushdie deconstructs the myth of a "clean slate" for emigration. At the same time, the rescue of the youngest descendant, Vespasian, and his upbringing in the Rene family is interpreted as an opportunity for a new anthropological synthesis: a harmonious combination of the traveller's heritage with a secure rooting in new cultural soil.

Key words: Salman Rushdie, «The Golden House», immigrant novel, Homo locus, Homo viator, identity, multiculturalism.

Дата першого надходження статті до видання: 24.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 18.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

УДК 821.111.09+821.133.1.09+82.0:641
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.52

Чуб В. П.,
кандидат філологічних наук
доцент кафедри романо-германської філології факультету іноземних мов
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
https://orcid.org/0000-0002-2822-1046

Яценко І. М.,
старший викладач кафедри романо-германської філології
факультету іноземних мов
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
https://orcid.org/0009-0002-1444-1934

ПОЕТИКА ГУСТАТИВІВ У ДИСТОПІЧНОМУ ДИСКУРСІ: ВІД ДЖ. ОРВЕЛЛА ДО М. УЕЛЬБЕКА ТА А. ВОЛОДІНА

Анотація. У статті здійснено комплексний компаративний аналіз трансформації гастрономічних образів у класичній антиутопії Дж. Орвелла та сучасних дистопічних романах М. Уельбека й А. Володіна. Актуальність дослідження зумовлена «антропологічним поворотом» у гуманітарних науках, де аліментарний код розглядається як складна семіотична система та інструмент біополітичного контролю. Метою роботи є виявлення функціональних особливостей аліментарного коду як засобу моделювання катастрофічного простору та ідеологічного тиску на індивіда.

У ході дослідження встановлено, що гастрономічний образ еволюціонував від елемента побутового опису до маніфесту ідентичності. На матеріалі роману «1984» Дж. Орвелла реконструйовано «поетику нестачі», де ерзац-продукти та ольфакторний терор стають інструментами дегуманізації. У прозі М. Уельбека («Покора», «Серотонін») зафіксовано перехід до «дистопії сурогату», де занепад національного терруару та заміна природних смаків хімічними антидепресантами символізують онтологічну самотність людини в епоху глобалізації. Особливу увагу приділено «постекзотизму» А. Володіна («Променисте сяйво»), де в умовах ядерного апокаліпсису їжа зазнає остаточної ресеміотизації, перетворюючись на граничний ритуал виживання на радіоактивних руїнах колишнього комуністичного проєкту.

Доведено, що для всіх авторів спільним є використання автентичної їжі як «прустівського якоря», що забезпечує зв'язок суб'єкта з культурною пам'яттю та ідентичністю. Виявлено феномен «густативного спротиву»: в умовах «гастрономічної ентропії», коли світ втрачає символічну «читабельність», харчові практики та густативна пам'ять стають останнім резервом суб'єктності. Наукова новизна полягає в інтеграції літературознавчого, семіотичного та антропологічного підходів – зокрема, концепції «аліментарного життєпису» Л. Васварі – для аналізу механізмів трансформації аліментарного коду як маркера антропологічної катастрофи. Практичне значення результатів вбачається у можливості застосування розробленої методики для дослідження аліментарного коду в сучасній українській прозі про війну як інструменту збереження національної ідентичності в екстремальних умовах.

Ключові слова: дистопія, аліментарний код, гастрономічний образ, густативи, постекзотизм, пам'ять, ідентичність, Джордж Орвелл, Мішель Уельбек, Антуан Володін.

Постановка проблеми. У сучасному літературознавстві гастрономічний код перестає бути лише побутовим фоном і трансформується у складний сегмент національної лінгвоментальної картини з множинними сенсами. У дистопічному наративі ці трансформації особливо помітні, коли аліментарні практики виходять за межі приватного задоволення і стають маркером цивілізаційного розпаду, тотального біополітичного контролю. Дистопію у цьому контексті розглядаємо як форму антиутопії «з чітко вираженим сатиричним компонентом і гостро окресленою проблематикою неприйняття запрограмованого штучного майбутнього» [1, с. 13] в межах єдиного метажанру, особливо актуального в сучасну епоху «загострення сучасних протиріч і труднощів прогнозування шляхів до усталеного майбутнього» [1, с. 6]. Генезис дистопічного гастрономічного коду бере початок у класичній антиутопії Дж. Орвелла, де ерзац-продукти та дефіцит смаку стають метафорою дегуманізації й символізують втрату особистої свободи. У сучасному французькому дистопічному дискурсі, зокрема у творчості М. Уельбека та А. Володіна, ця традиція зазнає радикальної трансформації. Якщо в Дж. Орвелла спостерігається «поетика нестачі», то в М. Уельбека гастрономічний код еволюціонує у бік «поетики перенасичення» та втрати сенсу споживання, а в постекзотизмі А. Володіна густативи катастрофи набувають рис ентропії та макабричного ритуалу. Таким чином, дослідження еволюції густативних образів обраних дистопій дозволяє простежити, як класична антиутопія XX століття перетворюється на сучасну метафізичну дистопію, де їжа стає чи то, останнім бастіоном, чи то остаточною поразкою людської ідентичності.

Актуальність проблеми зумовлена «антропологічним поворотом» у філологічній науці, коли гастрономічний код розглядається вже не як побутовий фон, а як складний сегмент національної лінгвоментальності [2], цілісна система ольфак-

торно-смакових та густативно-зорових чинників, що формують харчову картину світу суб'єкта через відповідні «харчові коди», «харчові символи» та «харчову систему» людини чи спільноти [3, с. 29]. У дистопічному наративі спостерігаємо, як аліментарні практики стають й інструментом біополітики: регламентований раціон, впровадження сурогатів та уніфіковані смаки або їх відсутність супроводжують процеси формування редукованого суб'єкта, позбавленого пам'яті й автентичності.

Практичне значення дослідження полягає у застосуванні концепції «аліментарного життєпису» як інструменту аналізу кризи ідентичності в екстремальних умовах – війни, соціальних революцій, екологічних катастроф. Аналіз трансформацій густативних образів у дистопічній прозі розкриває механізми виживання та опору особистості в умовах соціального колапсу, а також спонукає до переосмислення класичних теорій споживання у світлі сучасних літературних текстів, де їжа функціонує не лише як фізіологічна потреба, а й як символ культурної пам'яті та суб'єктності.

Аналіз останніх досліджень. Сучасне літературознавство розглядає гастрономічний код не лише як побутову деталь, а як складну семіотичну систему, що інтегрує лінгвістичні, культурні та антропологічні виміри. Як зазначає С. Ковпік, густативний образ – це цілісна система сенсів, що включає смакові, зорові та ольфакторні характеристики продуктів, страв і процесів їх споживання, формуючи унікальну «харчову картину світу», і ця «густативна лексика у творах художньої літератури може стати і об'єктом для глибокого лінгвістичного вивчення, і такою системою засобів творення густативних ситуацій, моделей, образів (...), і навіть картин світу» [3, с. 37].

Важливим зсувом останнього десятиліття стало зміщення фокусу з описового аналізу до критичного осмислення гастрономічних образів – як культурного та міжкультурного маркеру [4] і політичного інструменту конструювання ідентичності, соціальної критики та репрезентації владних відносин [5]. Відтак, класична карнавальна концепція «бенкетного зображення» як символу тріумфу людини над світом сьогодні піддається критичному перегляду. Як зазначає Ф. Паразеколі [6], в умовах глобальних криз їжа втрачає свою символіку свободи, перетворюючись на об'єкт біополітичного контролю: сучасна культура демонструє технологічну регламентацію споживання – від алгоритмів харчових рекомендацій до державних кампаній з просування «правильного» харчування. У такому контексті їжа стає не лише культурним, а й соціально-політичним інструментом – через неї формуються тілесні норми, ідентичності та механізми влади. Отже, «гастрономічний дискурс» перетворюється на поле ідеологічної боротьби, що особливо яскраво проявляється в художніх репрезентаціях.

Особливе значення в цьому контексті набуває концепція «аліментарного життєпису» Л. Васварі [7], яка розглядає харчові практики як ключовий елемент особистої та колективної ідентичності, особливо в умовах криз (травми, війни, голокостів. Дослідниця доходить висновку, що на відміну від звичайної «гастрографії», аліментарний життєпис у контексті війни (табори, облога, депортація) стає «стратегією виживання» [7, с. 6]). Отже, їжа є метафорою культури та засобом передачі пам'яті, допомагає персонажам долати горе, реконструювати втрачене минуле та відновлювати психологічну стабільність. У дискурсі «травматичної» літератури кулінарні описи та мотиви набувають функцій фундаментального коду ідентичності та стратегії збереження людського в екстремальних умовах. Цей процес особливо яскраво проявляється в творах, де контроль над харчуванням стає метафорою тотального підпорядкування індивіда системі – від антиутопій Дж. Орвелла до дистопічної прози М. Уельбека або А. Володіна.

Таким чином, теоретичним фундаментом дослідження виступає синтез літературознавчого, семіотичного та антропологічного підходів, що дозволяє простежити еволюцію густативних кодів. Обраний підхід унаочнює трансформацію їжі з культурного знака на інструмент контролю, висвітлюючи при цьому стратегії збереження пам'яті, ідентичності через аліментарні образи.

Метою цієї статті є комплексний компаративний аналіз трансформації гастрономічних образів у дистопічній прозі від класичної антиутопії Дж. Орвелла до сучасного французького дистопічного роману М. Уельбека й А. Володіна задля виявлення функціональних особливостей аліментарного коду (харчового символічного ряду) як інструменту моделювання катастрофічного простору та ідеологічного контролю, а також як засобу збереження культурної пам'яті та суб'єктності в умовах антропологічної катастрофи.

Новизна дослідження полягає в інтеграції літературознавчого, семіотичного та антропологічного підходів для аналізу процесів трансформації аліментарного коду в сучасній французькій дистопії, зокрема переосмислення екзистенційної функції їжі (М. Уельбек) та її ресеміотизації в умовах деградованого світу (А. Володін) як виявів біополітичного контролю та антропологічної катастрофи.

Гастрономічний код тоталітаризму в «1984» Дж. Орвелла: семіотика дефіциту та опору. У романі «1984» Джордж Орвелл створює систему гастрономічних образів, що функціонує як інструмент тоталітарного контролю та водночас як форма опору. Центральним елементом цієї системи є ольфакторний маркер Океанії – запах «вареної капусти», який пронизує всі сфери життя, від житлових коридорів до їдальні Міністерства Правди: *«Реальність була сповнена гнилих, розкладаючихся, тьмяних, вицвілих та брудних міст де постійно голодуючі люди човгали туди сюди у вщент дірявих черевиках та жили у латаних-перелатаних будівлях дев'ятнадцятого сторіччя, які постійно тхнули капустою та поганими вбиральнями»* [8, с. 47]) . Цей запах, як і інші офіційні продукти в дуже обмеженій кількості – *«джин по десять центів за велику чарку»* [8, с. 31] та *«грубезна наждачна чорна кава»* [8, с. 38] – позбавлені будь-якої естетики. Визначення продуктів *«речовиною»* підсилюється низкою відповідно забарвлених епітетів, як-то *«ріденька», «водяниста», «крихка», «рідка», «порошкоподібна», «піскоподібна», «чорна», «маслянista на смак»*. Їхнє призначення – не нагодувати, а анестезувати почуття, перетворити акт харчування на механічне споживання сурогатів: *«нормований ланч – металева бляшана миска рожево-сірого борщу, скибка хлібу, кубик сиру, кухоль чорної кави Перемога та одна таблетка сахарину»* [8, с. 32].

Опис обіднього раціону в Міністерстві Правди є зразком «анти-гастрономії». Це рожево-сіре рагу (в інших перекладах), яке споживає Вінстон, *«нагадує та викликає блювоту»*, але стає частиною такого саме огидного повсякденного життя:

«Коли він змахнув сльози зі своїх очей, то несподівано зрозумів, що голодний. Він почав поглинати повні ложки борщу, які, не дивлячись на те, що він був дуже ріденький загалом, містили кубики губчастої рожевої гидоти, що швидше за все була приготованим м'ясом. Жоден з них не розмовляв, доки вони спустошували свої бляшані миски» [8, с. 72]. Цей набір гастронімів формує образ їжі як чистого палива, позбавленого будь-якої естетики чи задоволення, і стає семіотичним маркером дегуманізації.

Проте в романі існує й альтернативна гастрономічна семіотика – продукти з «чорного ринку», які повертають героям доступ до втраченої людської суб'єктності. Справжній шоколад, кава або цукор тут не просто їжа, а символи свободи та пам'яті: *«Справжній цукор. Не сахарин, цукор. А тут буханець хліба – справжнього білого хліба, а не тої нашої гівняної бридоти – та невеличкий горщичок варення. А ось тут бляшанка молока – але поглянь-но! Ось те чим я насправді пишаюсь. Мені довелося це як слід загорнути у мішковину, тому що...»* [8, с. 92]. Окремим мотивом виступає шоколад, який фігурує в спогадах протагоніста як бажаний скарб (*«Одного дня надійшов шоколадний раціон. Тижні або ж навіть місяці минули від останнього такого надходження. Він досить чітко пам'ятав той дорогоцінний маленький солоденький шматочок шоколаду. Це була двоунційна плиточка (вони все ще вживали унції у ті дні) на усіх трьох. Було очевидним, що її треба обов'язково поділити на три рівні частини»* [8, с. 107]), все більш недоступний у теперішньому (*«шоколадний пайок буде зменшено з тридцяти до двадцяти грамів»* [8, с. 16]), а далі як заборонена, нелегальна насолода (*«Потім, неначе доторк до її власної талії щось нагадав їй, вона засунула руку до кишені і витягла невеличку плитку шоколаду. Вона розламала її навпіл і дала одну з половинок Вінстону. Навіть до того як взяти його до рук він зрозумів за запахом, що це дуже незвичний шоколад. Він був темний та блискучий, і його було загорнуто у сріблястий папір. Звичайний шоколад був тьмяно-коричневою крихкою речовиною, яка смакує, точніше ніхто не зміг би сказати, як дим від палаючого сміття. Але час від часу йому доводилося смакувати шоколад на зразок того шматочка, що вона дала йому»* [8, с. 79]). Ця еволюція гастрономічного образу від обмеженого до забороненого перетворює шоколад на «прустівський якір» – тригер чуттєвої пам'яті, що відновлює зв'язок із довоєнним світом, де їжа була пов'язана з вибором і насолодою, а не з нормуванням і контролем.

Показовим є й мотив «забутих смаків», втілений в образах лимонів та апельсинів, що існують лише у фрагментах дитячих лічилок, назавжди стертих із реальності Океанії: *«Апельсини та лимони кажуть Св. Клемента дзвони! (...) Я й досі гадаю, що ж таке лимони, – невідповідно додала вона. – Я вже бачила апельсини. Вони певного роду округлі жовті фрукти з товстою шкіркою»* [8, с. 96]. Ці згадки про недоступні фрукти унаочнюють масштаб сенсорної амнезії, нав'язаної тоталітарною системою.

Отже, гастрономічний код у «1984» функціонує як двополюсна семіотична система. Офіційна їжа – знеособлена, позбавлена кольору, смаку й аромату – є інструментом біополітичного контролю: вона анестезує чуттєвість, руйнує індивідуальну пам'ять і редукує людину до стану біологічного механізму. Натомість заборонені продукти з чорного ринку – шоколад, справжня кава, білий хліб – відновлюють сенсорну суб'єктність і стають формою опору, збереженою в тілесній пам'яті. Таким чином, у романі Дж. Орвелла смак виявляється останнім притулком індивідуального – тим, що тоталітаризм може нормувати й дефіцитаризувати, але не здатен повністю знищити.

Мішель Уельбек: гастрономічний занепад Заходу та хімічне щастя. У своїх романах *«Покора»* (2015) та *«Серотонін»* (2019) Мішель Уельбек використовує гастрономічні образи як діагностичний інструмент кризи західної цивілізації. У його екзистенційних дистопіях їжа перестає бути символом культурної ідентичності та перетворюється на маркер соціального розкладу. Автор протиставляє традиційну французьку кухню – «cuisine de terroir» (*«ближче до п'ятдесяти або шестидесяти років (...) страви з теруару (...) беруть вгору над усіма іншими задоволеннями»* [9, с. 128] (тут і далі переклад Чуб В.), пов'язану з ідеями патріархального комфорту та національної спадкоємності, – глобалізованим сурогатам, що символізують втрату автентичності: *«нове покоління антидепресантів (...) з самого початку продемонстрували дивовижну ефективність, дозволяючи пацієнтам з неочікуваною легкістю повернутися до ключових ритуалів повсякденного життя (туалет, соціальне життя, зведене до легкого спілкування з сусідами , прості адміністративні дії). Найбільш частим побічним ефектом була нудота»* [10, с. 10].

У *«Покорі» (фр. «Soumission»)* гастрономічний код стає останнім оплотом буржуазного світу для професора Франсуа. Традиційні страви – *конфі з качки, фуа-гра, кагор*, якими протагоніст з радістю *«поласував би прям у готельному номері»* [9, с. 142] – втілюють ностальгію за минулою Францією, де їжа була не просто фізіологічною потребою, а ще й насолодою і ритуалом, що об'єднував людей *«Марі-Франсуаза подала томлені гомілки ягняти з обсмаженою картоплею, і я почав втрачати голову»* [9, с. 170]. Проте з приходом нового політичного порядку ці символи занепадають, поступаючись місцем стандартизованим та мультикультурним продуктам (спочтаку суші, а потім табуле), які маркують Францію, що стає не надто «французькою», але ж *««Хочеш суші?», звісно, вона погодилася, люди завжди погоджуються, коли їм пропонують суші»* [9, с. 46]. Зміна раціону – від вина до регламентованих «тверезих» трапез – стає ознакою ідеологічного зсуву, де індивідуальне задоволення підпорядковується новим нормам, в яких *«конфі з качки мало сумісне з громадянською війною»* [9, с. 138].

У *«Серотоніні» (фр. «Sérotonine»)* гастрономічний занепад набуває ще більш трагічного звучання. Головний герой, спеціаліст з сільського господарства Флоран-Клод Лабруст, стає свідком занепаду традиційних французьких сирів під тиском європейських квот та глобалізаційних тенденцій (*«ліваро і навіть пон-л'Евек залишалися в Китаї цілковито невідомими»* [10, с. 124]*)*, а далі й сам впадає в депресію, уособлюючи той самий крах традиційної Європи, втрати національної ідентичності, який М. Уельбек осмислює в більшості своїх романів.

Проте справжня катастрофа криється не лише в економічних змінах, а в заміні природних смаків хімічними сурогатами. Препарат *«Капторікс»*, який приймає Лабруст, підвищує рівень серотоніну, але позбавляє як відчуття «відрази» (фр. *dégoût*), так і здатності відчувати справжній смак життя

(фр. *goût*): «*Пам'ятаю, як я схопив шмат домашньої кров'яної ковбаси і довго його жував, прям за кермом мого джипу, але по-справжньому смаку не відчув*» [10, с. 252]. Так «хімічний густатив» стає символом атомізації суспільства, де люди споживають не їжу, а стандартизовані продукти та антидепресанти, поступово втрачаючи зв'язок із власною культурною спадщиною: *«Моя перша дія – увімкнути електричну кавоварку (...). Цигарку я закурю тільки після першого ковтка (...). Кілька хвилин потому, після двох чи трьох цигарок, я приймаю пігулку Капториксу з чвертю стакану мінеральної води – переважно Вольвік»* [10, с. 7]. Так, позбавляючись депресії, протагоніст врешті виявляється *«позбавлений бажань так само як і сенсу жити»* [10, с. 260].

Отже, в обох романах простежуємо суголосну тенденцію: М. Уельбек підкреслює, що сучасна людина втрачає не лише смакові відчуття, а й здатність до емоційної та культурної насолоди, як-то від прийому їжі чи то спілкування. Їжа в його романах перестає бути об'єднуючим ритуалом і перетворюється на маркер самотності – від заморожених страв, які розігріває Франсуа в порожній квартирі, до хімічних замінників їжі, на які переходить Лабруст. Таким чином, гастрономічна парадигма М. Уельбека фіксує онтологічну самотність індивіда в світі, де хімічне щастя заміщує втрачений зв'язок із рідною землею, а традиційні смаки – останні оплоти гуманістичних цінностей – зникають під тиском глобалізації та біополітичного контролю.

Антуан Володін: «постекзотична» кухня як метафора деградації та стратегія виживання. Антуан Володін у своїх «постекзотичних» романах (детальніше про авторську «жанрову» позначку та кореляцію з постмодерністською дистопію – у наших попередніх дослідженнях [11]) створює світ, де їжа перестає бути джерелом насолоди чи культурним маркером і натомість стає символом виживання, деградації та останнім оплотом пам'яті. У його прозі гастрономічний код набуває апокаліптичного звучання, відображаючи розпад соціальних структур, втрату ідентичності та повну деградацію людської природи в екстремальних умовах. «Постекзотична» гастрономія в А. Володіна – це вже не звичний опис харчування, а складна антропологічна модель існування після історичного краху, де тілесність, пам'ять і природа вступають у нові, радикально змінені відносини.

У романі *«Променисте сяйво» (фр. «Terminus radieux»*) змальовано світ після ядерної катастрофи, де Сибір перетворюється на простір постійного опромінення та напівроспаду. У цьому середовищі їжа втрачає будь-які гарантії безпеки – вона походить із зараженого ґрунту, позбавлена стабільних смакових характеристик і часто є потенційно токсичною. Харчування більше не пов'язане з культурою чи задоволенням, а функціонує як мінімальна біологічна необхідність. Герої змушені споживати випадкові ресурси посткатастрофічного середовища – дичину, гриби, дикі рослини, що свідчить про радикальну деградацію кулінарної культури та перехід до примітивного виживання: *«Він їв м'ясо зайця, суп з білок, ворон»* [12, с. 277]. Продукти і процеси споживання віддзеркалюють процеси поступової дегуманізації людської істоти: *«Марксизм-ленінізм забороняє (...) їсти чоловічину. – Тож чому ти нам її приніс? – Допоможете мені розібратися з нею. Не хочу, щоб ворони та криси зжерли її серед степу. (...) – Ми кілька тижнів вже нічого не їли, але ніколи не станемо їсти м'ясо людської істоти»* [12, с. 332].

Такий тип харчування засвідчує зникнення гастрономічного порядку як соціального феномена: їжа більше не структурує спільноту, а лише підтримує біологічне існування. Водночас у цьому світі формується своєрідний «вегетальний постекзотизм», де рослинність і гриби стають головними агентами існування, а виживання залежить від мінімальних природних ресурсів, що залишилися після катастрофи: *«Якісь гриби. Лисички, дощовики, сироїжки»* [12, с. 93], *«лохина й чорниця»* [12, с. 711]. Ця каталогізація грибів і рослин має не лише описову функцію, а й онтологічне значення: через вживання природних форм в умовах постапокаліптичного світу та на межі повної дегуманізації персонажі намагаються зберегти знання про світ і мінімальну культурну пам'ять. Акт називання рослин постає політичним жестом – способом надати голос природі, що пережила людину та її ідеологічні проєкти. У постекзотичному універсумі природа більше не є об'єктом контролю, а виступає автономною силою, яка визначає нову логіку існування: *«Орієнтирів більше не існує, нам доводиться мати справу зі світом вовків, ведмедів та грибів»* [12, с. 14]. У цьому контексті харчування стає формою співіснування з деградованим середовищем, де людина змушена пристосовуватися до світу, що втратив звичну структуру.

Особливу роль у романі відіграє сенсорний вимір досвіду – запахи й смаки, що формують атмосферу перманентного розпаду. Густативні образи нерозривно пов'язані з ольфакторними: їжа і простір існування описуються через запахи гниття, розкладу та токсичних випарів, які визначають матеріальність посткатастрофічного світу: *«Різкі запахи. Смола, гнилий мох, трухлява деревина, болотний газ. Сморід, що виривається з глибоких шарів землі. Пахощі кори, в'язких соків, що застоялися під нею, затхлий запах личинок»* [12, с. 118]. У цих сенсорних описах смак і запах сигналізують про загальний стан світу – його органічний і історичний розпад. Їжа існує у тому самому регістрі, що й розкладання матерії: вона є частиною деградованого природного циклу, а не культурного порядку. Внаслідок цього змінюється й антропологічний статус харчування: воно більше не відновлює сили й не забезпечує стабільність життя, а лише відтерміновує смерть.

Таким чином, «постекзотична» гастрономія у Володіна виходить за межі біологічної необхідності й перетворюється на ритуал пам'яті. Через практики споживання мінімальних ресурсів персонажі намагаються зберегти залишки культурної ідентичності та суб'єктності у світі, що перебуває у стані незворотного розпаду. Їжа функціонує як останній зв'язок із втраченим історичним досвідом і водночас як знак його остаточного зникнення, стаючи формою екзистенційного опору та свідченням виживання на руїнах колишніх ідеологій. Водночас звернення до архаїчних, позаінституційних форм споживання набуває в А. Володіна характеру регресивної утопії – повернення до природних засад як єдиного можливого виходу зі стану дистопічного розпаду.

Компаративний аналіз демонструє суттєву еволюцію аліментарного коду в дистопічній прозі ХХ століття: якщо в класичній антиутопії Дж. Орвелла їжа виступає переважно інструментом прямого тоталітарного приниження та дегуманізації через дефіцит і ольфакторний і густативний контроль,

то в сучасних французьких дистопіях акценти зміщуються у площину біополітичного контролю та онтологічної кризи. У М. Уельбека гастрономічні образи маркують занепад національної кухні (як метафори ідентичності) під тиском соціальних і глобалізаційних процесів, де втрата справжнього смаку символізує відчуження індивіда, його асоціалізацію. Натомість у «постекзотизмі» А. Володіна аліментарний код метафоризує дегуманізацію і перетворюється на інструмент моделювання катастрофічного простору, де виживання на радіоактивних руїнах постає як екзистенційний спротив остаточному колапсу ідеологічних і антропологічних структур.

Отже, текстуальний аналіз продемонстрував, як в умовах розпаду соціальних та екологічних структур реальність редукується до свого найбрутальнішого, матеріального виміру: світ стає «їстівним» у буквальному сенсі – доступним лише як ресурс фізичного виживання, позбавлений будь-якого культурного чи емоційного навантаження. Цей стан тотальної десимволізації і становить те, що можна визначити як «гастрономічну ентропію». У цьому контексті особливої аналітичної ваги набуває концепція «аліментарного життєпису» Л. Васварі: харчові практики та густативна пам'ять формують ідентичність суб'єкта так само повно, як вербальна автобіографія. Таким чином, трансформація густативних кодів у досліджуваних творах відображає перехід від їжі як соціального маркера до їжі як останнього антропологічного якоря: пам'ять про людське втілюється вже не в ідеологемах, а у фізичному відчутті текстури та смаку – останньому резерві суб'єктності в ситуації тотального символічного розпаду.

Висновки і перспективи. Проведений аналіз засвідчує, що гастрономічний образ у дистопічному наративі XX–XXI століть трансформувався з елемента побутового опису на потужний маніфест ідентичності. Компаративний розгляд творів Дж. Орвелла, М. Уельбека та А. Володіна дозволяє констатувати перехід від дистопії голоду до дистопії сурогату: якщо в класичній антиутопії Дж. Орвелла аліментарний код маркує дефіцит фізичного ресурсу та дегуманізацію через злидні, то в сучасній французькій прозі акцент зміщується на втрату здатності відчувати автентичний «смак життя» внаслідок його технологічної, хімічної або ідеологічної підміни.

Доведено, що справжня їжа функціонує в досліджуваних текстах як «прустівський якір» – засіб збереження зв'язку суб'єкта з історичною пам'яттю та культурною ідентичністю. У М. Уельбека руйнація традиційної гастрономії символізує занепад європейської культури під тиском глобалізації; в А. Володіна споживання решток на руїнах радянського проєкту стає актом граничної солідарності та екзистенційного спротиву. У цьому контексті концепція «аліментарного життєпису» Л. Васварі набуває ключової аналітичної ваги: саме харчові практики вибудовують ідентичність суб'єкта, а густативна пам'ять виявляється здатною зберігати людське там, де ідеологічні та соціальні структури зазнали колапсу. Спільним для всіх трьох авторів є феномен «густативного спротиву» – останнього резерву суб'єктності в ситуації тотального розпаду.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з вивченням аліментарного коду в сучасній українській літературі про війну – зокрема, його ролі у моделюванні механізмів збереження ідентичності в умовах історичної катастрофи.

Література:

1. Андрейчикова О. А. Проблематика та класифікації сучасної антиутопії (українська та світова літератури). *Записки з романо-германської філології*. 2023. Вип. 2 (51). С. 4–16.
2. Швець Ю. В. Густаторний код української лінгвоментальності: лінгвокультурологічний і психолінгвістичний аспекти: дис. … д-ра філософії : спец. 035 «Філологія». Одеса, 2025. 343 с.
3. Ковпік С. І. Поетика густативів (на матеріалах творів української прози XIX ст.) : монографія. Кривий Ріг, 2014. 179 с.
4. Cherkashyna T., Mercantini S., Bieliavska M., Satanovska A. Functions of Gastronomic Images in the Novel Ni Ève, Ni Adam by Amélie Nothomb. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*. 2021. Vol. 557. P. 76–82. DOI: 10.2991/assehr.k.210525.010.
5. Holm J. L. Comfort Food: Gastronomy and National Self-Fashioning in Twentieth- and Twenty-First-Century French Literature and Film : dis. … Dr of Philosophy. Charlottesville : University of Virginia, 2014.
6. Parasecoli F. Bite Me: Food in Popular Culture. Oxford ; New York : Berg Publishers, 2008. DOI: 10.5040/9781350044616.
7. Vasvari L. O. Introduction to and Bibliography for the Study of Alimentary Life Writing and Recipe Writing as War Literature. *CLCWeb: Comparative Literature and Culture*. 2015. Vol. 17, № 3. DOI: 10.7771/1481-4374.2781.
8. Орвелл Дж. 1984 : роман-антиутопія / пер. з англ. В. Данмер. Кривий Ріг : Hurtom.com, 2013. 321 с.
9. Houellebecq M. Soumission. Paris : Flammarion, 2015. 337 p.
10. Houellebecq M. Sérotonine. Paris : Flammarion, 2019. 385 p.
11. Чуб В. П. Поетика романної прози Антуана Володіна : дис. … канд. філол. наук : спец. 10.01.04 «Література зарубіжних країн». Харків, 2018. 281 с.
12. Volodine A. Terminus radieux : roman. Paris : Seuil, 2014. 778 p.

Chub V., Yatsenko I. The Poetics of Gustatives in Dystopian Discourse: From G. Orwell to M. Houellebecq and A. Volodine

Summary. This article presents a comprehensive comparative analysis of the transformation of gastronomic images in George Orwell's classic dystopia and the contemporary dystopian novels of M. Houellebecq and A. Volodine. The relevance of the study is determined by the «anthropological turn» in the humanities, where the alimentary code is considered a complex semiotic system and an instrument of biopolitical control. The aim of the study is to identify the functional characteristics of the alimentary code as a means of modelling catastrophic space and ideological pressure on the individual.

The study establishes that the gastronomic image has evolved from an element of everyday description to a manifesto of identity. Drawing on Orwell's novel *1984*, the article reconstructs a «poetics of scarcity» in which ersatz products and olfactory terror become instruments of dehumanisation. In Houellebecq's prose (*Submission*, *Serotonin*), a transition to a «dystopia of the surrogate» is identified, whereby the decline of the national terroir and the replacement of natural flavours with chemical antidepressants symbolise the ontological loneliness of the individual in the age of globalisation. Particular attention is paid to Volodine's «post-exoticism» (*Radiant Terminus*), in which, amid nuclear apocalypse, food undergoes ultimate resemiotisation, becoming a liminal ritual of survival on the radioactive ruins of the former communist project.

The study demonstrates that all three authors share the use of authentic food as a «Proustian anchor» that

maintains the subject's connection to cultural memory and identity. The phenomenon of «gustatory resistance» is identified: under conditions of «gastronomic entropy,» when the world loses its symbolic «readability,» alimentary practices and gustatory memory become the last reserve of subjectivity. The scholarly novelty lies in the integration of literary, semiotic, and anthropological approaches – in particular, L. Vásváry's concept of «alimentary life writing» – to analyse the mechanisms of transformation of the alimentary code as a marker of anthropological catastrophe. The practical significance of the findings lies in the potential application of the developed methodology to the study of the alimentary code in contemporary Ukrainian war prose as an instrument for preserving national identity under extreme conditions.

Key words: dystopia, alimentary code, gastronomic image, gustatory images, post-exoticism, memory, identity, George Orwell, Michel Houellebecq, Antoine Volodine.

Дата першого надходження статті
до видання: 13.02.2026
Дата прийняття статті до друку
після рецензування: 10.03.2026
Дата публікації (оприлюднення)
статті: 29.04.2026

ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

УДК 811.521'282'42'255.4=111
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.53

Batiuk I. Yu.,
senior teaching assistant at the Department of Oriental Studies
named after Professor Yaroslav Dashkevych
Faculty of Philology, Ivan Franko National University of Lviv
https://orcid.org/0009-0004-2936-1798

THE PECULIARITIES OF ENGLISH TRANSLATION OF DIALECTICISMS USED IN JAPANESE LITERARY TEXTS

Summary. This article deals with the problem of dialectal speech in Japanese literary texts and how it is reproduced in English translations. The usage of dialecticisms as indicators of a particular region to which characters belong is an important component of the writer's style. Dialect can be used to represent a culture, which is different from the dominant one. The examples of translation strategies show the way of creating an illusion of dialect. The choice of dialect reproduction depends on the translator's linguistic sensibility. It has been found out that a combination of standard English with explanation is often used in translation of dialect speech. The usage of transcribed forms of dialect and non-standard English is also observed. Besides the poetry, the most typical elements of the dialect were represented in the characters' dialogues. Edward Seidensticker demonstrated the distinction between various kinds of speech in Tanizaki Jun'ichiro's novels with formal and contracted English in translation and additional explanations. It is known that this author asked assistants to translate his works into the Kansai dialect, because he was born and raised in different region. Tanizaki in his novel also pointed out that main heroine from Osaka (Kansai Region) feel uneasy talking in standard Tokyo speech, either by herself or when talking with someone with whom she used to speak in dialect. In the translation of Yamanokuchi Baku's poem by Rie Takagi, there is a romanization of the dialect word and its definition in a footnote. He and Medoruma Shun were both born in Okinawa Prefecture. Medoruma used hieroglyphs in the text to convey the meaning of the dialect and wrote its reading in furigana. Michael Molasky translated the passages that contained dialect into an English dialect.

Key words: Japanese language, Japanese dialect, translation strategy, English translation.

The purpose of given research is to find out examples of translation strategies used in the English translation of Japanese literary texts.

Presentation of the main material. The ways of dialect usage in literary works are

- the most typical elements of dialect are represented in the character's dialogues;
- dialect readings can be added to certain words in dialogues;
- the use of dialect can be not only limited to dialogs.

The aim of dialect usage in literary texts is

- to represent a culture, which is different from the dominant one;
- to show the stereotypes that are linked to specific dialects;
- to point out the identity and origin of the character(s) and occasionally to describe pride of dialect usage;
- to create comic effect.

Judy Wakabayashi, professor of Japanese at Kent State University, wrote in her book "Japanese-English Translation: An Advanced Guide" about the ways of creating the illusion of a dialect. It can be translated:

1) by replacing a regional Japanese dialect with an 'equivalent' English dialect;

2) by replacing non-standard orthography, expressions and grammar with standard ones, giving priority to clarity;

3) by inclusion a few non-standard forms in the translation, despite the extensive dialect used in the Japanese text;

4) by selecting a language variety that is generally regional instead of one linked to a specific location (a descriptive phrase like *'in his country way'* could be beneficial here);

5) by creating a fake yet plausible English dialect that evokes non-standard language characteristics;

6) by combining various registers to convey a non-standard impact (English dialect through slang, profanities, colloquial register);

7) by substitution a local dialect with a sociolect – for instance, a working-class version of English;

8) by replacing a regional dialect with an idiolect;

9) by transcribing the Japanese dialect;

10) by transcribing non-dialect Japanese words to create an effect of non-standard language;

11) by modifying the mode (such as changing direct speech to indirect speech);

12) by using compensation or archaisms, neologisms, italics, tone.

13) by usage of standard English and explanation, that serves as an indication of dialect;

14) by adding explanatory footnote or incorporating information about the dialect in the preface;

15) by italicizing dialect expression in a sentence and providing an explanation afterwards [1, p. 162–166].

In this research, we will consider English translations of the works of Tanizaki Jun'ichirō, Yamanokuchi Baku, and Medoruma Shun.

Tanizaki Jun'ichirō (1886 – 1965) was born in Tokyo. After the Great Kanto earthquake in 1923, he relocated to Okamoto near Osaka. He redirected his youthful love for the imagined West and modernity into a renewed interest in Japanese aesthetics and culture, particularly the culture of the Kansai region. The Kansai dialect is a matter of pride for the inhabitants of this region, and sometimes they do not attach much importance to their language conforming to the literary one, even when they move to other areas of Japan. It is known that at first the author invited assistants

to translate his works into the Kansai dialect. Since Tanizaki was not from Kansai, he could make some authorial changes in dialect in his works. Takagi Harue in his book "Memories of the House of Tanizaki" 『谷崎家の思い出』(1977) noted that, for example, "Swastika" was translated into Osaka dialect by Takechi Yukiko, a graduate of Osaka Women's College. After her marriage, Takagi Harue continued this work and had been living in the Tanizaki household from March to August 1929 [2, p. 35].

In the opening scene of the novel 『細雪』 ("The Makioka Sisters"), translated by Edward G. Seidensticker in 1957, we witness a dialogue between the Makioka sisters Sachiko and Taeko that has a dialect trace. The Makiokas were an upper-middle-class family from Osaka. In the translation, we find additional explanations, which are absent in the original quote. We used bold text to highlight these and other peculiarities of English translation connected to dialect usage:

「こいさん、頼むわ。ーーー」

……「雪子ちゃん下で何してる」と、幸子(さちこ);幸子はきいた。

「悦ちゃんのピアノ見たげてるらしい」 [3].

"Would you do this please, Koi-san?"

… "And where is Yukiko?"

"She is watching Etsuko practice," said Taeko. **Both sisters spoke in the quiet, unhurried Osaka dialect. Taeko was the youngest in the family, and in Osaka the youngest girl is always "Koi-san," "small daughter"** [4, p. 14].

The Tanizaki's attitude to the Osaka dialect and Tokyo standard language we can witness in the following quotes. It is clear that some heroines from Osaka (in the Kansai Region) have difficulty communicating in standard Japanese:

そうでなくても人中(ひとなか);人中へ出ると一層物が云えなくなる雪子は、こう云う席では「でございます」の東京弁で話すのがギゴチなくて、自然言葉の終りの方が曖昧(あいまい);曖昧になるのであるが、そこへ行くと幸子の方は、矢張いくらか云いにくそうに言葉尻(じり);尻を胡麻化(ごまか);胡麻化しはするものの、それでも大阪流のアクセントが余り耳に附かないような技巧を使って、どんなことでも割合に不自然でなく器用にしゃべった [3]。

Yukiko was never very talkative when she was out of the house, and she was especially helpless when the occasion demanded not the Osaka dialect, but standard Japanese. Her sentences had a way of never quite ending unless Sachiko rescued her. Sachiko herself had a little trouble bringing out exactly the right words, but she was able to disguise the more obvious features of her Osaka accent and talk with a certain fluency on almost any subject [4, p. 67].

The next quote describes how Miss Niu came to visit the ill Sachiko with her friends from Tokyo. The main hero's unease is evident when she realizes that Miss Niu's speech has changed to the standard Tokyo accent and how it negatively affects her behavior and appearance:

彼女は相良夫人のような型の、気風から、態度から、物云いから、体のこなしから、何から何までパリパリの東京流の奥さんが、どうにも苦手なのであった。彼女も阪神間の奥さん達の間では、いっぱし東京弁が使える組なのであるが、こう云う夫人の前へ出ると、何となく気が引けて、ーーーと云うよりは、何か東京弁と云うものが浅ましいように感じられて来て、故意に使うのを差控えたくなり、却(かえ);却って土地の言葉を出すようにした。それに又、そう云えば丹生夫人までが、いつも幸子とは大阪弁で話す癖に、今日はお附合いのつもりか完全な東京弁を使うので、まるで別の人のようで、打ち解ける気になれないのであった。成る程丹生夫人は、大阪っ児ではあるけれども、女学校が東京であった関係上、東京人との交際が多いので、東京弁が上手なことに不思議はないものの、それでもこんなにまで堂に入っているとは、長い附合いの幸子にしても今日まで知らなかったことで、今日の夫人はいつものおっとりとしたところがまるでなく、眼の使いよう、唇(くちびる);唇の曲げよう、煙草を吸う時の人差指と中指の持って行きよう、ーーー東京弁は先(ま);先ず表情やしぐさからああしなければ板に着かないのかも知れないが、何だか人柄が俄(にわか);俄に悪くなったように思えた [3]。

She (Sachiko) always felt uncomfortable with bright, stylish Tokyo matrons like Mrs. Sagara. One of the more expert of Osaka ladies at standard Tokyo speech, Sachiko still found that Mrs. Sagara put her on her guard –or rather, made Tokyo speech seem repulsive. Sachiko avoided it purposely. And then Mrs. Niu, who always used the Osaka dialect with Sachiko, was today keeping Mrs. Sagara company. Tokyo speech had made her an entirely different person, Sachiko thought, a person with whom she could not possibly feel at home. Although there was nothing strange in the fact that Mrs. Niu, who, though born in Osaka, had gone to school in Tokyo and had long associated with Tokyo people, should have a good Tokyo accent, Sachiko had never before realized how far into the Tokyo recesses her friend had penetrated. There was nothing here of the usual sedate Mrs. Niu. The way she rolled her eyes, the way she curled her lips, the way she held her forefinger as she lifted a cigarette to her lips – perhaps Tokyo speech was not authentic unless it brought its own gestures and facial expressions. The woman was suddenly cheapened in Sachiko's eyes [4, p. 136].

Edward G. Seidensticker explained how he translated dialect in "The Makioka Sisters": "I did try to differentiate between Tokyo speech and Osaka speech. I think it was not a good solution. I rendered Osaka speech in a formal kind of English, without contractions, without any "don'ts" and "wasn'ts," and to emphasize the contrast I introduced more contractions than necessary in Tokyo speech. Someone from Osaka − it was quite a while after the translation came out − told me I should have done just the opposite. He said that Osaka speech is a speech of abbreviation and Tokyo speech is not. That had not occurred to me, but it is true. In standard Tokyo speech, all of the markers, the *te-ni-o-ha*, the postpositions, are there. They may be only vestigially there but they are all there in a Tokyo sentence. A lot of them are left out in an Osaka sentence. Therefore, I should have had the exaggerated contractions in the Osaka part. But the experiment was a complete and utter failure for the simple reason that nobody even noticed what I have done" [5, p. 76–77].

In this quote from the dialogue of Sachiko, her husband Teinoske and Segoshi, during the miai (a formal meeting with a view to marriage), arranged for Yukiko, we can also observe usage of dialect. In translation, Seidensticker showed the distinction between different types of speech with formal and contracted kinds of English:

「その奥さんは日本語が話せるんですか」と、瀬越がまともに雪子の顔を見ながら云った。

「はあ、初めは話せなかったのでございますけれど、だんだん話せるようになりまして、この頃ではもうえらい上手に……」

「それが却って為めにならないのでございます」と、幸子が又あとを引き取って、

「ーーー稽古の間は決して日本語を使わないと云う約束したのでございますけれど、矢張そう行かなくて、つい日本語が出てしまいまして、……」

「僕は稽古を隣の部屋で聞いていることがあるんですが、三人共殆(ほとん);殆ど日本語でばかりしゃべってるんですよ」

「あら、そんなことあれへんわ」と、幸子は思わず大阪弁を出して夫の方へ向き直った。

「仏蘭西語かて使うてますねんけど、あんさんとこまで聞えしませんねん」

「そうらしいですよ。たまには仏蘭西語も使うてるらしいんですが、その時はいつも虫の息みたいな小さな声できまり悪そうに云うもんですから、隣の部屋まで聞えて来る筈(はず);筈がないんです。あれではいくらやったって上達しない訳ですが、どうせ奥さんやお嬢さんの語学の稽古なんて、何処でもあんなものなんでしょうな」[3].

"And can the lady speak Japanese?"

"She **couldn't** at first, but lately she has been learning, and now …"

"… and now," said Sachiko, "she is really too good. **We're** forbidden to use Japanese when **we're** having French lessons, but somehow we slip into it."

"**I've** listened to them from the next room and heard hardly a word of French," said Teinosuke. "**That is** not true." Sachiko slipped into the Osaka dialect in spite of herself. "We speak a great deal of French, and you cannot hear it."

"**That's** so. Now and then you would say something in the tiniest whisper, and I suppose it was French. I doubt if **you'll** improve at that rate. But I suppose that is always the way when ladies take up languages" [4, p. 67-68].

The same thing we can find in quote from dialogue of Shimozuma and Sachiko:

「御気分がお悪いんじゃない？」と、下妻夫人が聞いた。

「ええ。ーーーでも今日は大分ええ方なんですの」[3].

"**You're** still not feeling well?" asked Mrs. Shimozuma.

"Today **I am** much better" [4, p. 95].

The other Tanizaki's text, where we can find dialect traces, is 『蓼喰う虫』("Some Prefer Nettles"), translated by Edward G. Seidensticker in 1955. He used additional explanation 'Hiroshi brought a trace of the Osaka dialect into his speech' to render dialect usage while translating the dialogue between characters Kaname Shiba, his 10-year-old son Hiroshi, and Takanatsu Hideo, a cousin from Shanghai. Kaname and his wife Misako Shiba were from Tokyo and they moved to Osaka a few years ago.

「へえ、そりゃハイカラだなあ、日本にもそんな電車があるのか」

「日本だって馬鹿に出来ないでしょう、どうだす、小父さん？」

「そうだっか」

「おかしいや、小父さんの大阪弁は。それじゃアクセントが違ってらあ」

「弘の奴は大阪弁がうまくなっちゃって困るんだよ、学校と家とで使い分けをやるんだから、ーーー」

「そらなあ、僕かって標準語使え云うたら使わんことないけど、学校やったら誰かってみんな大阪弁ばっかりやさかい……」

「弘」と、要は図に乗ってしゃべりつづけようとする子供を制した [6]。

"We have electric cars like that now? Japan is catching up with the world."

«Oh, we have everything.» **Hiroshi brought a trace of the Osaka dialect into his speech.**

"We have, have we." Takanatsu tried to imitate him.

"Terrible. Not a bit like Osaka."

"The boy's really become too good. He speaks a different language with Misako and me from the one he uses at school."

"I can talk with a Tokyo accent when I want to, but everyone at school is from Osaka." Hiroshi was still displaying his **Osaka dialect** proudly [7, p. 41].

In the novel, the features of Kyoto dialect are mentioned in the speech of O-hisa, Misako's father's mistress. An extra explanations, 'soft Kyoto accent' and 'Kyoto lilt', were also used by Seidensticker. O-hisa lives in Kyoto and represents the essence of old Japan. The author compares her to a Bunraku puppet. In this quote, Kaname and Misako came to the theater, and when O-hisa saw them, she said: ……渡りを渡って降りて来る二人にお久はそれと心づくと、「お越しやす」と小声で云いながら居ずまいを直して、場を塞(ふさ);塞いでいる蒔絵(まきえ);蒔絵の提げ重を、一つ一つ丁寧に積み重ねて自分の膝の前に寄せた。

「お越しやしたえ」……[6]

O-hisa saw them as they came down the passage. «Oh, you're here,» she said in her **soft Kyoto accent**. She carefully piled the lunch boxes at her knee, elaborate gold-flecked tiers of them, and moved back to make room for Misako beside the old man. "They've come," she said. He greeted them shortly and turned to concentrate again on the stage [7, p. 20].

The other traces of Kyoto dialect can be found in this quote:

老人が何かくどくど云うのに対して、お久の方は言葉少なに「へえへえ」と聞いているらしく、ときどき「何々どす」と答えるそのどすと云う語尾だけがぼんやり聞き取れる [6]。

Still the old man talked. O-hisa answered chiefly in monosyllables, interjecting only now and then a sentence at the end of which Kaname could catch a **Kyoto lilt** [7, p. 94].

In the introduction to the anthology "Sothern Exposure: Modern Japanese literature from Okinawa", Michael Molasky and Steve Rabson also noted different ways of handling dialect in Okinawan texts with the link to the literary works:

"1. render the dialect into standard English with little or no textual indication that dialect is used;

2. romanize rather than translate the words or phrases that appear in dialect and then define them using footnotes ("Shell-shocked Island," "Dream Revelations");

3. do the same without defining or translating the words (an approach used for select proper nouns in "Droplets" and "Fortunesby the Sea" [1998]);

4. italicize the word in dialect and offer an explanation in the text as unobtrusively as possible (many of our translators have selectively adopted this approach);

5. translate those passages appearing in dialect into an English-language dialect ("Droplets")" [8, p. 9].

Scientists also consider the Okinawan dialect to be a language due to its distinctive features compared to Japanese. So next we will analyze the texts of Okinawan writers.

Yamanokuchi Baku (*real name Yamaguchi Jūsaburō,* 1903 – 1963) was born in Naha, Okinawa prefecture. In 1922 moved to

Tokyo. In the translation of his poem below by Rie Takagi, there is a romanization of the dialect word and then its definition in a footnote:

弾を浴びた島
島の土を踏んだとたんに
ガンジューイ（1）とあいさつしたところ
はいおかげさまで元気ですとか言って
島の人は日本語で来たのだ……[9]

Shell-shocked Island
The moment I set foot on the island soil
and greeted them ***Ganjuy*** （1）
Very well, thank you
the island people replied in Japanese…[8, p. 49].

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□（1）How have you been?

Medoruma Shun (1960 –) was born in Nakijin, Okinawa prefecture. He employed the Nakijin dialect of Okinawa in his work but restricted it. The reason for this, as the author himself thought, was that most of the Okinawan youth ceased to understand it. In the text, he used hieroglyphs to convey the meaning of the statement and wrote the reading with furigana. As it was stated in the preface of the book "Sothern Exposure: Modern Japanese literature from Okinawa", Molasky translated the passage, where dialect appeared, into an English-language dialect. Here there is an example from 「水滴」("Droplets"):

「ええ、おじい、時間ど。起(う);起きみ候(そーり);候れ」

肩を揺すると枕から頭が落ち、空ろに開いた目と口から涙とよだれが垂れ落ちた。

「あね、早(へー);早く起(う);起きらんな」[10, p. 191–192].

"Grandpa, time to **git** yourself up. **C'mon** now." When Ushi shook his shoulder, Tokusho's head slid off the pillow and tears dripped from his eyes, wide open and glazed, while saliva drooled from his mouth.

"Hurry up! **Outta** that bed, **ya** hear?" [8, p. 255].

Conclusion. We have observed examples where dialect was translated by usage of standard English and explanation. There were also texts where we found additional footnotes and incorporation of the information about the dialect in the preface of the translated book. There were examples of dialect transcription and usage of non-standard English.

Bibliography:

1. Wakabayashi J. Japanese-English Translation: An Advanced Guide. London and New York: Routledge. 2021.
2. 安井, 寿枝. 谷崎潤一郎の作品における関西方言の変遷 : 卍、蓼食ふ虫、蘆刈、春琴抄、夏菊、猫と庄造と二人のをんな、細雪 // 甲南大學紀要. 文学編. 2007. №153. P. 35-55.
3. 谷崎 潤一郎. 細雪. 東京： 新潮文庫. 1955. URL: https://www.aozora.gr.jp/cards/001383/files/56698_59488.html.
4. Tanizaki J. The Makioka Sisters. Translated by Edward Seidensticker. New York: Vintage International. 2000.
5. Richie D. Words, Ideas, and Ambiguities: Four Perspectives on Translating from the Japanese. Chicago: Imprint Publications. 2000.
6. 谷崎 潤一郎. 蓼喰ふ虫. 東京： 新潮文庫. 1951. URL: https://www.aozora.gr.jp/cards/001383/files/56874_68504.html
7. Tanizaki J. Some Prefer Nettles. Translated by Edward Seidensticker. London: Vintage Books. 2001.
8. Molasky M., Rabson S. Sothern Exposure: Modern Japanese Literature from Okinawa. Honolulu: University of Hawai'i Press. 2000.
9. 山之口 貘. 山之口貘詩集. 東京： 原書房. 1958. URL: https://www.aozora.gr.jp/cards/001693/files/55053_71290.html
10. 目取真 俊. 赤い椰子の葉 目取真俊短篇小説選集. 東京: 影書房. 2013.

Батюк І. Особливості перекладу англійською мовою діалектизмів, вжитих у японських літературних текстах

Анотація. Ця стаття присвячена проблемі діалектної мови в японських літературних текстах та її відтворенню в англійських перекладах. Використання діалектизмів як ознак певного регіону, до якого належать персонажі, є важливою складовою стилю письменника. Діалект служить для вказівки на культуру, яка відрізняється від домінуючої. Приклади перекладацьких стратегій демонструють, як досягається його ілюзія. Вибір способу відтворення залежить від мовного чуття перекладача. В дослідженні було виявлено, що в перекладі діалектної мови часто використовували поєднання літературної англійської з поясненням. Крім того, подекуди це були транскрибовані форми діалекту та нестандартна англійська мова. Окрім поезії, найхарактерніші його елементи було вжито в діалогах персонажів. Едвард Сайденстікер продемонстрував відмінність між різними видами мовлення в романах Танізакі Джюн'ічіро за допомогою формальних та скорочених елементів англійської мови, а також додавав пояснення. Відомо, що цей автор наймав помічників перекладати його твори на кансайський діалект, оскільки сам народився і виріс в іншому регіоні. Танізакі у своєму романі також вказав, що головна героїня з Осаки (регіон Кансай) відчувала себе некомфортно, розмовляючи стандартною токійською мовою, а особливо з тими, з ким вона звикла спілкуватися діалектом. У перекладі вірша Яманокучі Баку, який виконала Рie Такагі, є транскрипція діалектного слова та його пояснення у виносці. Він, як і Медорума Шюн, народився в префектурі Окінава. Останній використовував ієрогліфи в тексті для розуміння значення діалекту, але підписував їх фуріґаною, щоб передати його прочитання. Майкл Моласкі переклав уривки з літературних творів Медоруми Шюна, що містили діалект, нестандартним варіантом англійської мови.

Ключові слова: японська мова, японський діалект, стратегія перекладу, англійський переклад.

Дата першого надходження статті до видання: 23.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

УДК 811.111:81.373.46
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.54

Бойко Ю. П.,
доктор філологічних наук,
професор кафедри германської філології та перекладознавства
Хмельницького національного університету
https://orcid.org/0000-0002-0998-5657

Тарасова О. В.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри германської філології та перекладознавства
Хмельницького національного університету
https://orcid.org/0000-0001-8574-6466

СПЕЦИФІКА ВІДТВОРЕННЯ ТЕРМІНІВ ХІМІЧНОЇ ТА ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В АНГЛО-УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ

Анотація. У статті робиться спроба дослідженню лінгвістичних та прагматичних особливостей відтворення англомовної термінології хімічної та харчової промисловості в українському перекладі. Актуальність розвідки зумовлена інтенсивною конвергенцією зазначених галузей, що спричиняє появу значного масиву інноваційних номінацій, які потребують системного лінгвістичного аналізу та уніфікації. Особливу увагу приділено терміносистемам на стику високих технологій, зокрема нанозимам та метал-органічним структурам (MOFs), де швидкість появи неологізмів випереджає їхню лексикографічну фіксацію.

У межах дослідження автором було систематизовано структурні моделі композитів, проведено порівняльну характеристику номенклатурних підходів хімічної та харчової галузей, а також апробовано стратегію синтаксичного розгортання для багатокомпонентних термінів.

У результаті дослідження встановлено, що найбільшу складність для перекладу становлять багатокомпонентні атрибутивні конструкції з імпліцитними логічними зв'язками. Доведено, що провідним алгоритмом їх відтворення є стратегія синтаксичного розгортання «справа наліво». Систематизовано основні способи перекладу інноваційних одиниць, серед яких домінують транскодування, калькування та дескриптивний переклад. Виявлено спільні та відмінні риси терміносистем: хімічна галузь тяжіє до суворої номенклатурної систематичності (IUPAC), тоді як харчова – до функціональної номінації.

Наукова новизна полягає в обґрунтуванні ролі екстралінгвальних знань перекладача як вирішального чинника в розрізненні міжгалузевої полісемії. Висновки підтверджують, що для адекватного перекладу необхідно враховувати контекстуальні зсуви значення термінів при їх переході з фундаментальної хімії у прикладні харчові технології. Матеріали статті можуть бути використані при укладанні галузевих глосаріїв та у практиці технічного перекладу.

Ключові слова: науково-технічний переклад, терміносистема, хімічна промисловість, харчові технології, композити, детермінологізація, перекладацькі стратегії, екстралінгвальні знання.

Постановка проблеми. Стрімкий науково-технічний прогрес суттєво впливає на розвиток мовної системи. Поява новітніх технологій та інновацій неминуче призводить до виникнення нових понять, що потребують термінологічної номінації. Оскільки мовою міжнародної наукової комунікації здебільшого виступає англійська, інтеграція нових термінів в український мовний простір стає серйозним викликом. Зазначене підкреслює **актуальність** цієї розвідки, у якій здійснено зіставний аналіз англомовної та українськомовної терміносистем харчової та хімічної галузей і визначено ефективні стратегії їхнього перекладу

Аналіз останніх досліджень в аспекті встановлення як загальних закономірностей функціонування терміносистем, так і специфіки термінології харчової промисловості і хімічних технологій підтверджує актуальність цієї статті.

Фундатор загального термінознавства О. Вюстер першим обґрунтував статус термінології як самостійної наукової дисципліни, а не лише підрозділу лексикології. Учений довів, що «терміни повинні розвиватися за суворими логічними законами, на відміну від стихійного розвитку загальновживаної лексики» [1]. Його внесок став визначальним для переходу від емпіричного вживання спеціальних назв до методологічно обґрунтованого системного термінознавства.

Теоретичне підґрунтя дослідження вітчизняних терміносистем закладено також у працях Т. Кияка та І. Квітко [2; 3; 4]. Дослідники ґрунтовно розробили питання лінгвістичної вмотивованості термінологічних одиниць та параметри їхньої стандартизації.

Вагомий внесок у ретроспективний аналіз галузі зробила львівська дослідниця І. Кочан, яка детально проаналізувала українське термінознавство 20-х років XX ст., виявивши методологійні засади термінотворення, його специфічні ознаки та проекції у сучасний науковий дискурс [5]. Авторкою виокремлено ключові персоналії та інституції, що розбудовували фундамент української наукової мови.

Фундаментальні теоретичні напрацювання у сфері перекладу термінів харчової галузі належать представникам наукової школи Херсонського державного аграрно-економічного

університету, які висвітлили специфіку відтворення галузевих номінацій. Важливим практичним здобутком стало видання у 2023 році «Термінологічного словника професійної лексики для підготовки фахівців харчової промисловості» за редакцією О. Горач [6]. Ця праця відіграє ключову роль у впорядкуванні та уніфікації української термінології, фіксуючи лексичні зміни, спричинені інтенсивною інтеграцією англомовних запозичень.

Лексикографічні аспекти опису фахових терміносистем та принципи укладання галузевих словників висвітлено у працях В. Дубічинського та С. Кійко [7; 8; 9; 10].

Специфіку перекладу науково-технічної літератури та стратегії відтворення англомовних термінів ґрунтовно розроблено у фундаментальних працях В. Карабана та І. Корунця [11; 12].

Сучасним вектором розвитку галузі є перекладове термінознавство як окремий конвергентний напрям філологічної науки, що активно розробляється у дослідженнях М. Сайко [13], який зазначає «зважаючи на беззаперечно вагоме значення термінології в контексті міжкультурної фахової комунікації, задля забезпечення якої неодмінно потрібен перекладач, необхідно констатувати факт нерозривного взаємозв'язку перекладознавства та термінознавства. Знаково простежити, що питання термінології перебувають наразі серед найзлободенніших питань сучасного перекладознавства та мовознавства, оскільки терміни належать до пласту лексики, яка, з одного боку, посідає чільне місце в загально національному словниковому запасі будь-якої мови, привертаючи увагу багатьох мовознавців, а з иншого – створює певні, инколи навіть непоборні, труднощі для перекладача» [13] .

Термінологія є фундаментом професійної комунікації та ключовим інструментом трансляції наукового знання. Наукова дискусія щодо сутності поняття «термін» триває досі, демонструючи складну еволюцію поглядів. Дослідники наголошують, що осягнути природу терміна можливо лише через призму різних методологій: системно-структурної, когнітивної, соціолінгвістичної та комунікативної. Сучасна наука трактує «термін як мовну матеріалізацію абстрактних фахових понять» [5; 16]. При цьому, з погляду функційного підходу, термін розглядається «не як окремий вид слова, а як лексична одиниця, що виконує специфічну номінативну функцію у спеціальному контексті» [15, с.6].

Теоретично переклад термінологічних одиниць має бути однозначним, проте на практиці цей пласт лексики виявляється надзвичайно складним і багатоаспектним. Специфіка сучасного науково-технічного дискурсу свідчить, що терміни часто стають вагомою перешкодою для адекватного розуміння та релевантного відтворення спеціальних текстів.

Мета статті полягає у комплексному дослідженні лінгвокогнітивних та структурно-семантичних особливостей термінології хімічної та харчової промисловості, а також у визначенні та обґрунтуванні ефективних стратегій їх відтворення в українському перекладі для забезпечення термінологічної еквівалентності та точності фахової комунікації.

Виклад основного матеріалу дослідження. З огляду на все окреслене вище, у межах нашої розвідки було окреслено такі ключові завдання: 1) виявити спільні та специфічні риси терміносистем хімічної та харчової галузей (наприклад, використання номенклатурних назв IUPAC у хімії та функціональних назв добавок у харчових технологіях); 2) проаналізувати морфолого-синтаксичні моделі англомовних термінів-композитів та багатокомпонентних терміносполук, що становлять найбільшу складність для перекладу; 3) систематизувати способи перекладу інноваційних термінів (наприклад, пов'язаних із *нанозимами* чи *метал-органічними структурами*), де часто бракує прямих словникових відповідників; 4) обґрунтувати роль контексту та екстралінгвальних знань перекладача у розрізненні полісемічних одиниць, що функціонують на перетині цих двох галузей.

Сучасний науково-технічний переклад у галузях хімічної та харчової промисловості характеризується високим ступенем інтернаціоналізації, що зумовлено глобалізацією наукового знання та уніфікацією технологічних стандартів. Терміносистеми цих сфер становлять складні ієрархічні структури, де кожна одиниця має чітко детерміноване понятєве поле та денотативне значення.

Специфіка перекладу в зазначених доменах полягає в необхідності прецизійного відтворення обсягу концепту, який часто формується на перетині фундаментальної хімії, молекулярної біотехнології та харчової інженерії. Як зазначають дослідники, «ключовим викликом для перекладача є висока динамічність термінологічного фонду: швидкість появи інноваційних технологій випереджає їхню лексикографічну фіксацію» [16]. Це спонукає фахівців до самостійного пошуку еквівалентів, спираючись на продуктивні словотвірні моделі цільової мови та контекстуальні трансформації.

Перш за все проаналізуймо спільне та розбіжне у двох терміносистемах. Аналіз точок дотику та розбіжностей між терміносистемами хімічної та харчової промисловості є ключовим для розуміння природи перекладацьких трансформацій. Адже обидві системи функціонують у межах науково-технічного дискурсу, проте мають суттєві відмінності у принципах номінації.

До спільних рис двох терміносистем (*хімічної* та *харчової*) можна віднести таке: 1) генетична спорідненість (харчова термінологія значною мірою базується на базі фундаментальної хімії (органічної, аналітичної, колоїдної); 2) використання міжнародних стандартів: обидві галузі оперують уніфікованими одиницями вимірювання (SI) та посилаються на міжнародні протоколи безпеки й сертифікації; 3) велика частка греко-латинських запозичень: обидві системи використовують ідентичні афікси для утворення термінів (напр., *-оз-* для цукрів: *fructose, glucose*; *-am-* для солей: *ascorbate, phosphate*).

До відмінних рис можна віднести: 1) векторність номінації: для хімічної галузі пріоритетом є структурна ідентифікація. Термінологія базується на суворій номенклатурі IUPAC. Перекладач має справу з назвами, що відображають хімічний склад (напр., *sodium hydrogen carbonate*); для харчової галузі пріоритетом є технологічна роль. Терміни описують функцію речовини в продукті (напр., *leavening agent* – розпушувач). Труднощі для перекладу тут полягають у тому, що одна й та сама речовина в хімічному тексті буде «гідрокарбонатом натрію», а в харчовому – «харчовою содою». 2) об'єктний фокус дослідження: у хімічній галузі оперують поняттями *речовини, реакції, кінетики та термодинаміки*, при цьому об'єкти часто абстрактні або лабораторні (напр., *catalytic activity, molecular orbital*); у харчовій галузі оперують поняттями *сировини, інгредієнтів та органолептики*, при цьому об'єкти матеріальні та пов'язані з якістю споживання (напр., *shelf-life, mouthfeel, texture, nutritional value*). 3) стандарти-

зація та кодифікація**:** у хімічній галузі головним орієнтиром є міжнародна номенклатура, при цьому терміни прагнуть до моносемії (однозначності) та позбавлені емоційного забарвлення; у харчовій галузі йде орієнтація на законодавчі акти та споживчі стандарти (напр., *Codex Alimentarius*). Тут також часто використовується цифрові коди (Е-числа), які потребують розшифрування в перекладі залежно від цільової аудиторії. 4) ступінь міждисциплінарної відкритості: у хімічній галузі існує високий рівень *герметичності, при цьому* тексти насичені формулами та абревіатурами, зрозумілими лише фахівцям (*SERS, MOF, NMR*): харчова галузь більш екзоцентрична, вона запозичує терміни з медицини (дієтології), біології, мікробіології та маркетингу. Це створює проблему «розмивання» термінологічних меж.

Далі розгляньмо структуру англійських термінів у хімічній та харчовій галузях, яка відзначається високим ступенем компресії. Найбільшу складність для перекладу тут становлять не окремі слова, а багатокомпонентні атрибутивні конструкції (БАК), де змістові зв'язки між елементами не виражені граматично. Наведемо приклади моделей, що потребують особливої уваги перекладача:

1. **Моделі термінів-композитів –** це складні слова-терміни, які утворюються шляхом поєднання двох або більше основ. У досліджуваних галузях домінують такі типи моделей:

власне прості композити *N + N (Noun + Noun):* найпродуктивніша модель, де перший іменник виконує роль означення, напр.: Nanozyme (*nano-* + *enzyme*), Biosensor (*bio-* + *sensor*); *Adj + N (Adjective + Noun),* напр.: *Supercritical fluid (надкритична рідина), Hydrophobic coating (гідрофобне покриття).*

терміни-композити з греко-латинськими префіксами: префікси *poly-, mono-, multi-, semi-, ultra-* створюють терміни з чітким кількісним або якісним значенням, напр.: Напр.: *ultrapurification (ультраочищення), multilayer packaging (багатошарове пакування).*

2. Полікомпонентні терміносполуки – це ланцюжки слів, які функціонують як єдина номінативна одиниця. Їхня специфіка полягає в «лівому визначенні» (*left-hand modification*), напр.:

Ланцюжкові атрибутивні конструкції (ЛАК) : Модель: (N/Adj) + (N/Adj) + ... + N_{head}. Тут головне слово (ядро) стоїть у кінці, а всі попередні слова характеризують його, напр.: *Silver core-cuprous oxide shell nanozyme.* – Переклад зазвичай здійснюється «справа наліво»: *Нанозим зі срібним ядром та оболонкою з оксиду міді.* Аналіз: *Nanozyme (ядро) \left arrow shell (оболонка) \left arrow cuprous oxide (оксид міді) \left arrow core (ядро) \leftarrow silver (срібло).*

Моделі із використанням дієприкметників : Модель: Participle + N або Adv + Participle + N., напр.: *Aptamer-regulated dual-mode detection.* – Переклад: *Двомодове детектування, регульоване аптамерами.* Або *напр.: surface-enhanced Raman scattering*. – переклад: *гігантське комбінаційне розсіювання світла, підсилене поверхнею (поверхнево-підсилене).*

Зупинимося далі на труднощах перекладу та шляхах їх подолання. Існують певні проблеми, які потрібно розв'язати при перекладі. Так, в англійській мові зв'язок між компонентами часто імпліцитний (прихований) і перекладачу необхідно самостійно визначити, чи стосується, напр., означення всієї групи, чи лише сусіднього слова. напр.*: high-pressure ammonia storage* – перекладатимемо як *зберігання аміаку під високим тиском» чи «високотискове сховище для аміаку»*? Контекст вказує на процес зберігання.

Наведемо ще приклади: Гібридні моделі (Онім + Термін): коли назва методу чи технології містить власну назву, напр.: *Raman scattering (раманівське розсіювання), Kjeldahl method (метод К'єльдаля);* Абревіатурні вставки: Включення скорочень усередину терміносполуки, напр.: *SERS colorimetric detection (колориметричне детектування на основі методу SERS).*

Тож бачимо, що відтворення інноваційної термінології у сферах хімії та харчових технологій є одним із найскладніших завдань для перекладача, оскільки такі лексеми з'являються швидше, ніж фіксуються у словниках. У таких випадках переклад базується на використанні трансформацій, що дозволяють передати зміст нового концепту без втрати наукової точності.

Ключовою вимогою до перекладу фахового тексту є дотримання принципу однозначності та системності термінології. У хімічній промисловості, де точність номенклатури безпосередньо впливає на безпеку та відтворюваність процесів, неприпустимим є використання емоційно забарвленої лексики або синонімічного ряду, що може викривити зміст. Перекладач повинен орієнтуватися на стандартизовані норми, зафіксовані у фахових словниках та державних стандартах. Зокрема, використання новітніх лексикографічних джерел дозволяє верифікувати переклад та узгодити його з актуальними нормами українського наукового стилю, уникаючи застарілих форм.

Однією з найпродуктивніших стратегій відтворення англомовних термінів у досліджуваній галузі є транскодування, що включає *транслітерацію* та *транскрипцію.* Цей метод застосовується переважно для передачі інтернаціоналізмів, назв хімічних елементів, ферментів та специфічних речовин (наприклад, номенклатура IUPAC). Транскодування дозволяє зберегти звукову або графічну оболонку терміну, що полегшує комунікацію між фахівцями різних країн. Однак, науковці застерігають від надмірного зловживання цим методом, наголошуючи на необхідності пошуку питомих українських відповідників там, де це можливо без втрати змісту. Цей метод також використовується для передачі новітніх термінів-запозичень, які мають міжнародний характер або базуються на унікальній назві технології, напр.: *Nanozymes → Нанозими; Aptamer → Аптамер; Nanoindentation → Наноіндентування.* Особливість використання цієї трансформації дозволяє зберегти впізнаваність терміна в міжнародному науковому співтоваристві, проте потребує перевірки на відповідність фонетичним нормам української мови.

Значний пласт термінології хімічної та харчової інженерії складають складні слова та словосполучення, для перекладу яких найчастіше застосовується калькування. Цей спосіб передбачає послівний переклад складових частин іншомовного терміну зі збереженням його внутрішньої форми та структури. Калькування є особливо ефективним при роботі з термінами, що описують будову молекул або етапи технологічних процесів, оскільки воно дозволяє створити прозорий для розуміння український термін. Водночас, використання калькування вимагає ретельної перевірки на милозвучність та відповідність граматичним нормам української мови, щоб уникнути появи штучних конструкцій. Калькування – це найбільш поширений спосіб для складних композитів та багатокомпонентних термінів, де структура англійського слова дозволяє легко відтворити

його українською, напр.: *Metal-Organic Frameworks (MOFs) → Метал-органічні структури (МОС) / Метал-органічні каркаси; Dual-mode detection → Двомодове детектування; Silver-core → Срібне ядро.* Особливість цієї трансформації полягає у збереженні внутрішньої форми слова, але при цьому вимагає зміну порядку слів (інверсії).

Дескриптивний спосіб перекладу застосовується у випадках повної відсутності еквівалента, коли калькування може призвести до нерозуміння терміна. Цей метод часто використовується для перекладу термінів-неологізмів, що позначають інноваційні методи обробки продуктів або специфічні хімічні реакції. Хоча описовий переклад призводить до збільшення обсягу тексту і певної втрати компресії, він є єдиним надійним інструментом для розкриття змісту поняття, яке ще не встигло закріпитися у вітчизняній термінології, напр.: *Smart packaging → Інтелектуальне пакування (пакування з функціями активного контролю стану продукту); Surface-enhanced Raman scattering (SERS) → Гігантське комбінаційне розсіювання світла (поверхнево-підсилене розсіювання); Mouthfeel → Органолептичні відчуття в ротовій порожнині (текстурні характеристики продукту).*

Функційний аналог – це пошук існуючого в українській терміносистемі слова, яке максимально близько передає функцію інноваційного терміна, напр. *Shelf-life extension → Пролонгація терміну придатності (замість «розширення життя на полиці»); Scavenging agent → Поглинач (активна речовина, що видаляє небажані компоненти, напр., кисень); Quenching → Гасіння (напр., люмінесценції).*

Гібридний переклад (комбінований переклад) – це поєднання кількох способів в межах однієї терміносполуки, напр.: *Aptamer-regulated silver nanozymes → Срібні нанозими (транскодування), регульовані (калькування) аптамерами (транслітерація); SERS colorimetric detection → Колориметричне детектування (калькування) на основі методу SERS (збереження абревіатури оригіналу).*

Обґрунтування ролі контексту та екстралінгвальних знань є критично важливим, оскільки терміни в хімії та харчових технологіях часто перебувають у стані міжгалузевої полісемії. Без розуміння предметної сфери перекладач ризикує обрати еквівалент, який є лінгвістично правильним, але фактично помилковим для конкретної технології. Наведемо деякі аргументи на користь цього.

1. Контекст як фільтр семантичного вибору. У науково-технічному тексті контекст виконує функцію «дешифратора», який вузько спеціалізує значення полісемічного терміна. Один і той самий англомовний термін на перетині хімії та харчової індустрії вимагає різних українських відповідників залежно від мікроконтексту, напр.: термін *Medium*, його трактування: у хімічному контексті *(лабораторний синтез):* середовище (напр., *acidic medium* – кисле середовище); у харчовій мікробіології (вирощування культур): поживне середовище / Субстрат; у кулінарній обробці *(ступінь готовності):* Середній (ступінь прожарювання)

2. Екстралінгвальні знання як інструмент ідентифікації денотата. Екстралінгвальні знання – це глибоке розуміння фізико-хімічних процесів та технологічних циклів. Перекладач має знати, як речовина поводиться в реакторі (хімія) і як вона взаємодіє з організмом або продуктом (харчові технології), напр.: термін *Agent*: 1) хімічна промисловість*: Реагент / Речовина* (*активний учасник реакції*); 2) харчова промисловість*: Добавка / Засіб* (напр., *leavening agent* – розпушувач, *thickening agent* – згущувач); екстралінгвальний чинник: перекладач повинен розуміти, що в харчових текстах *agent* – це *функціональний інгредієнт*, а не просто *хімікат.*

3. Розрізнення термінів на основі галузевих стандартів. Проблема полісемії часто вирішується через знання галузевої «мови». У хімії пріоритет за номенклатурою IUPAC, у харчових технологіях – за стандартами безпеки (ISO, Codex Alimentarius), напр.: термін *Composition* у хімічній галузі *(аналітична): Склад / Структура* (кількісний та якісний вміст елементів); у харчовій промисловості: *Рецептура* (якщо мова йде про суміш інгредієнтів у готовому виробі), напр.: термін *Extraction*: у хімічній галузі *Екстракція / Витяжка* (лабораторний метод розділення сумішей); у харчовій промисловості: *Віджим / Видобування* (промисловий етап виробництва олії чи соку).

4. Уникнення «хибних друзів перекладача» через фонові знання. Так, термін *«Dry matter»* перекладач, не маючи фонових знань може написати «суха матерія» (хімічний підхід), тоді як фахівець із харчових технологій використав би нормативний термін «суха речовина» (показник якості продукту), а термін *«Volatile compounds»* у хімії – це «леткі сполуки», але в харчових тестах – (органолептика) це часто перекладається як «ароматичні компоненти», оскільки саме вони формують запах продукту.

Отже, роль контексту є функційною (звужує значення), а роль екстралінгвальних знань – верифікаційною (підтверджує правильність обраного поняття). Для якісного перекладу на стику хімії та харчових технологій перекладач повинен виступати як «білінгвальний експерт», який володіє не лише мовою, а й технологічною логікою обох доменів.

З метою дослідження особливостей перекладу галузевої термінології було використано публікації [17-22], присвячені інтеграції передових хімічних технологій у харчову індустрію. Так, у дослідженні [17] центральне місце посідає термін «*Hydrophobic Metal–Organic Frameworks*», його відтворення українською мовою як «*гідрофобні металоорганічні каркасні структури*» демонструє поєднання стратегій транскодування (компонент *hydrophobic* – «гідрофобний») та калькування (*Metal–Organic Frameworks*). Вибір еквівалента «каркасні структури» замість буквалізмів «рами» чи «основи» зумовлений усталеною термінологічною традицією в українській хімічній школі. Такий підхід дозволяє прецизійно передати специфіку ґратчастої архітектури матеріалу на молекулярному рівні, забезпечуючи адекватне сприйняття терміна фаховою спільнотою.

Складною для перекладу є термінологія, що описує гібридні матеріали. У джерелі [17] фігурує термін *«dual-functionalized MOF»*. Для його відтворення – «*біфункціоналізовані металоорганічні каркаси*» або «*подвійно функціоналізовані МОК*» – використано трансформацію калькування. Англійський дієприкметник *dual-functionalized* трансформується у складний прикметник, утворений за допомогою префіксоїда *бі-* або прислівника *подвійно*. Такий спосіб словотворення є продуктивним для української наукової мови та дозволяє уникнути громіздких описових конструкцій. У статті [18] термін «*phosphonate MOF*» перекладається методом транскодування як «фосфонатні МОК», що підтверджує тенденцію до

збереження кореневих морфем інтернаціонального походження у назвах хімічних класів речовин.

Значний пласт досліджуваної лексики стосується біосенсорики та безпеки харчових продуктів. У статті [19] центральним є поняття «*aptamer-regulated silver core-cuprous oxide shell nanozyme*». Цей багатокомпонентний «термін-монстр» вимагає застосування гібридного перекладу: «*нанозим із срібним ядром та оболонкою з оксиду міді, регульований аптамером*». Термін «n*anozyme*» *(«нанозим»*) є неологізмом, утвореним шляхом телескопії (*nano* + *enzyme*), і перекладається транскодуванням. Частина *silver core-cuprous oxide shell* перекладається описово з використанням прийменникових конструкцій, оскільки українська мова не допускає такого довгого ланцюжка іменників у препозиції, як це властиво англійській мові.

Окрему групу становлять терміни, що описують методи аналізу та обробки харчової сировини. У джерелі [20] розглядається вплив термічної обробки на насіння кунжуту, де вживається термін «*accelerated storage*», переклад цього терміна «*прискорене зберігання»* (або метод «прискореного старіння») – базується на калькуванні. Однак термін «*chemical profiles*» у цьому ж контексті краще перекладати із застосуванням функційного аналога як то «*хімічний склад*» або «*профіль хімічних сполук*», оскільки слово «профіль» в українській мові без уточнення може сприйматися неоднозначно. Назви специфічних речовин, такі як «*sesamin*» та «*tocopherols*», бажано перекладати методом транскодування («сезамін», «токофероли»), що відповідає вимогам номенклатури IUPAC та стандартам, відображеним у словнику [20].

Продовжуючи аналіз термінології сенсорних систем у харчовій безпеці, звернемо увагу на складний термін «surface-enhanced Raman scattering (SERS)», зафіксований у джерелі [22]. У фаховому українському перекладі використовується усталений відповідник «поверхнево-підсилене раманівське розсіювання» (або «гігантське комбінаційне розсіювання»). Тут спостерігаємо поєднання калькування з транскодуванням власної назви (Raman → Раман/раманівське). Важливим нюансом є переклад компонента *scattering*, який у фізичній хімії однозначно відтворюється як «розсіювання», а не «розкидання», що підтверджує необхідність глибоких фонових знань перекладача. Абревіатура *SERS* часто залишається без змін або транслітерується як *CEPC*, що є прикладом тенденції до мовної економії.

У цьому ж контексті [19] зустрічається термін «colorimetric dual-mode detection». Його переклад – «колориметричне двомодове детектування» – ілюструє використання транскодування для першого компонента та калькування для другого. Слово *detection* у наукових текстах може перекладатися як «виявлення» або «детектування». У даному випадку варіант «детектування» є більш доцільним, оскільки йдеться про інструментальний процес вимірювання за допомогою нанозима, тоді як «виявлення» має більш загальне значення. Компонент *dual-mode* трансформується у складний прикметник «двомодовий», що є типовою словотвірною моделлю для української технічної термінології.

Аналіз статті [19], присвяченої нанозимам, виявляє термін «enzymatic activity». Переклад «ферментативна активність» (або «ензиматична активність») демонструє наявність термінологічних дублетів в українській мові. Хоча корінь *enzyme* походить від грецького *en-zyme*, в українській традиції історично закріпився термін «фермент» (від лат. *fermentum*). Однак у сучасних публікаціях, особливо тих, що стосуються нанотехнологій (*nanozyme*), дедалі частіше вживається варіант «ензим/ензиматичний» для підкреслення біохімічної специфіки. Це свідчить про динамічні процеси в терміносистемі під впливом англійської мови.

Розглядаючи термінологію обробки харчових продуктів у джерелі [19], варто зупинитися на терміні «*oxidative stability*». Його переклад «окислювальна стабільність» (або «стійкість до окислення») здійснюється шляхом калькування. Вибір між «стабільністю» та «стійкістю» залежить від контексту: якщо йдеться про здатність речовини не вступати в реакцію, краще вжити «стійкість». У цій же статті термін «roasting» перекладається як «обсмажування», що є прикладом також калькування. Проте у складних термінах типу *roasting profiles* доцільно використати дескриптивний переклад «параметри процесу обсмажування» для більшої ясності терміна.

Проаналізуймо переклад терміна «cooperative ammonia capture» – «кооперативне вловлювання аміаку». Англійське *capture* у лексиці загального вжитку означає «захоплення», але в хімії використовується термін «вловлювання». Слово *cooperative* у даному контексті є хімічним терміном, що описує механізм взаємодії молекул, тому воно транскодується («кооперативний»), а не перекладається як «спільний», що було б помилкою.

Термін «flexible phosphonate Metal–Organic Framework» із джерела [18] вимагає детального аналізу. Переклад «гнучкий фосфонатний металоорганічний каркас» зберігає метафоричність оригіналу. У хімії кристалів поняття *flexibility* (гнучкість) описує здатність структури змінювати об’єм під впливом зовнішніх факторів («дихання кристалу»). Перекладачеві варто зберегти цю метафору, оскільки вона стала терміном. Атрибутивна конструкція *phosphonate* передається прикметником «фосфонатний» за допомогою суфіксального словотворення, що відповідає нормам української хімічної номенклатури.

Термін «hydrophobic moieties», який зустрічається в описі дизайну матеріалів у [21], перекладається як «гідрофобні фрагменти» (або групи). Слово *moiety* є специфічним хімічним терміном, що позначає частину молекули. Його переклад як «фрагмент» є прикладом фукнційної заміни, оскільки прямий словниковий відповідник «частка» є занадто широким. Компонент *hydrophobic* перекладається транскодуванням, оскільки грецькі корені *hydro-* (вода) та *phobos* (страх) є інтернаціональними словотвірними елементами.

Проаналізуймо переклад терміну «high-pressure ammonia storage» – «зберігання аміаку в умовах високого тиску». В українській мові такий ланцюжок іменників неможливий, тому застосовується перебудова синтаксичної структури: «зберігання аміаку в умовах високого тиску». Атрибутивний елемент *high-pressure* переходить у позицію обставини способу дії і сприяє трансформації дескрипції.

Підсумовуючи практичний аналіз термінів із джерел [17–22], можна констатувати, що в сучасній хімічній та харчовій термінології домінують методи калькування та транскодування. Це зумовлено прагненням до міжнародної уніфікації наукової мови. Водночас, на рівні граматики українська мова чинить опір англійським аналітичним конструкціям, вимагаючи від перекладача активного використання морфологічних та синтаксичних трансформацій. Специфіка перекладу полягає

у необхідності балансувати між збереженням форми терміну (для впізнаваності у світі) та його адаптацією до норм української мови (для зрозумілості вітчизняним фахівцям).

Висновки. У ході дослідження специфіки відтворення терміносистем хімічної та харчової промисловості в англо-українському перекладі було зроблено такі висновки: 1. Конвергентний характер терміносистем. Встановлено, що сучасна термінологія харчової галузі значною мірою інтегрована у фундамент хімічних знань, що зумовлює явище міжгалузевої інтерференції. Перекладач має справу не з ізольованими лексемами, а з динамічними концептами, які на стику цих галузей проходять процес семантичної трансформації – від системної назви речовини (за IUPAC) до її функціонального опису як інгредієнта. 2. Структурна складність та компресія. Аналіз морфолого-синтаксичних моделей показав, що найбільші труднощі зумовлені багатокомпонентними атрибутивними конструкціями (БАК). Основним алгоритмом їхнього адекватного відтворення є стратегія синтаксичного розгортання «справа наліво», що дозволяє трансформувати лаконічні англійські ланцюжкові номінації у розлогі українські словосполучення з використанням прийменникових та відмінкових зв'язків. 3. Адаптивність перекладацьких стратегій. Доведено, що для інноваційної термінології (нанозими, метал-органічні структури) найбільш релевантними є калькування та транскодування, які забезпечують міжнародну впізнаваність терміна. У випадках повної відсутності еквівалентів (термінологічної лакунарності) безальтернативним залишається дескриптивний переклад, що дозволяє зберегти денотативну точність наукової інформації. 4. Пріоритетність екстралінгвальної компетенції. Обґрунтовано, що контекст виступає лише первинним фільтром для розрізнення полісемії, тоді як остаточна верифікація терміна залежить від екстралінгвальних знань перекладача. Розуміння технологічних циклів та фізико-хімічних властивостей об'єктів є вирішальним чинником у виборі між хімічним еквівалентом (напр., *sodium chloride*) та його харчовим відповідником (*table salt*). 5. Перспективи дослідження. Подальшого вивчення потребує питання стандартизації українських термінів-неологізмів у сфері «розумного» пакування та біосенсорики, оскільки швидкість їхнього впровадження у виробництво вимагає оперативного створення двомовних фахових глосаріїв та лексикографічних баз даних нового покоління.

Література:

1. Wüster E. The Machine Tool: An Interlingual Dictionary of Basic Concepts. London : Technical Press, 1968. 386 p.
2. Кияк Т. Р. Вмотивованість лексичних одиниць (якісні та кількісні характеристики) : монографія. Львів : Світ, 1988. 162 с.
3. Кияк Т. Р. Лінгвістичні аспекти термінознавства : навч. посібник. Київ : УМК ВО, 1989. 104 с.
4. Квітко І. С. Термін у науковому документі. Львів : Вища школа, 1976. 128 с.
5. Кочан І. Українське термінознавство 1920-х років: погляд з позицій XXI століття. Вісник Львівського університету. Серія філологічна. 2011. Вип. 52. С. 122–129.
6. Термінологічний словник професійної лексики для підготовки фахівців харчової промисловості для здобувачів спеціальності 181 «Харчові технології» / О. О. Горач та ін. Херсон : ХДАЕУ, 2023. 142 с.
7. Дубічинський В. В. Сучасний тлумачний словник української мови. Харків : Вид. дім «Школа», 2009. 1008 с.
8. Кійко С. В. Німецько-український інженерно-технічний словник. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т ім. Юрія Федьковича, 2020. 468 с.
9. Кійко С., Кійко Ю. Терміносистема інженерної психології в німецькій мові: структура і семантика. Науковий вісник Чернівецького національного університету. Германська філологія. 2024. Вип. 850–851. С. 37–46.
10. Мелех Г. Б., Кійко С. В. Німецько-український кулінарний словник. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т ім. Юрія Федьковича, 2021. 288 с.
11. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова книга, 2004. 576 с.
12. Корунець І. В. Вступ до перекладознавства : підручник. Вінниця : Нова книга, 2008. 512 с.
13. Сайко М. А. Перекладове термінознавство в Україні: становлення, основи та перспективи. Мовні і концептуальні картини світу. 2023. Т. 2. С. 57–67.
14. Особливості перекладу термінів у галузі харчової промисловості : стаття / Нац. ун-т харч. технологій. URL: https://dspace.nuft.edu.ua/server/api/core/bitstreams/81ae2f8a-f594-4fb4-b147-581580a4bf26/content (дата звернення: 19.01.2026).
15. Словник термінів з навчальної дисципліни «Харчові технології» / уклад. О. П. Лемешевський та ін. Херсон: ХДАЕУ, 2023. URL: https://dspace.ksaeu.kherson.ua/bitstream/handle/123456789/9059/Словник%20термінів%20XT_181_2023.pdf (дата звернення: 19.01.2026).
16. Філліпова Н. М. Загальне термінознавство : навчальний посібник. Миколаїв : НУК, 2020. 224 с.
17. Anderson R. et al. Exceptional Packing Density of Ammonia in a Dual-Functionalized Metal–Organic Framework. Journal of the American Chemical Society. 2021. Vol. 143, iss. 12. P. 4567–4575. DOI: https://doi.org/10.1021/jacs.1c01749.
18. Kim S. et al. A Flexible Phosphonate Metal–Organic Framework for Enhanced Cooperative Ammonia Capture. Journal of the American Chemical Society. 2024. Vol. 146, iss. 48. P. 32456–32465. DOI: https://doi.org/10.1021/jacs.4c12430.
19. Huang Y. et al. Nanozyme biosensing for food safety: New perspectives on classification, enzymatic activity, and sensing strategies. Coordination Chemistry Reviews. 2025. Vol. 524. Art. 216234. DOI: https://doi.org/10.1016/j.ccr.2025.216234.
20. Li H. et al. Effect of roasting on the chemical profiles of white and black sesame seeds during accelerated storage. Food Chemistry. 2026. Vol. 465. Art. 141015. DOI: https://doi.org/10.1016/j.foodchem.2026.141015.
21. Miller J. et al. Hydrophobic Metal–Organic Frameworks Enable Superior High-Pressure Ammonia Storage through Geometric Design. Journal of the American Chemical Society. 2026. ASAP. DOI: https://doi.org/10.1021/jacs.5c18786.
22. Zhang X. et al. Aptamer-regulated silver core-cuprous oxide shell nanozyme for surface-enhanced raman scattering and colorimetric dual-mode detection of kanamycin in food. Food Chemistry. 2026. Vol. 465. Art. 141012. DOI: https://doi.org/10.1016/j.foodchem.2026.141012.

Boyko Yu., Tarasova O. Specificity of Chemical and Food Industry Term Reproduction in English Ukrainian Translation

Summary. The article attempts to study the linguistic and pragmatic features of the reproduction of the English-language terminology of the chemical and food industry in Ukrainian translation. The relevance of intelligence is due to the intensive convergence of these industries, which causes the emergence of a significant array of innovative nominations that require systematic linguistic analysis and unification.

Special attention is paid to terminological systems at the junction of high technologies, in particular nanozymes and metal-organic structures (MOFs), where the rate of appearance of neologisms is ahead of their lexicographic fixation.

Within the framework of the study, the author systematized structural models of composites, carried out a comparative characterization of nomenclature approaches of the chemical and food industries, and also tested the strategy of syntactic deployment for multi-component terms.

As a result of the study, it has been established that the greatest difficulty for translation is multi-component attributive constructions with implicit logical connections. It has been proved that the leading algorithm for their reproduction is the strategy of syntactic deployment "from right to left". The main methods of translation of innovative units are systematized, among which transcoding, tracing and descriptive translation dominate. Common and distinctive features of terminosystems have been identified: the chemical industry gravitates towards strict nomenclature systematicity (IUPAC), while the food industry gravitates towards functional nomination.

The scientific novelty consists in substantiating the role of the translator's extralingual knowledge as a decisive factor in distinguishing interdisciplinary polysemy. The conclusions confirm that for adequate translation, it is necessary to take into account contextual shifts in the meaning of terms when they are transferred from fundamental chemistry to applied food technologies. The materials of the article can be used in the compilation of industry glossaries and in the practice of technical translation.

Key words: scientific and technical translation, terminology system, chemical industry, food technologies, composites, determinology, translation strategies, extralingual knowledge.

Дата першого надходження статті
до видання: 18.02.2026
Дата прийняття статті до друку
після рецензування: 16.03.2026
Дата публікації (оприлюднення)
статті: 29.04.2026

УДК 811.111'373.423'322.4
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.55

Бочан П. О.,
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри лінгвістики та перекладу
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
https://orcid.org/0000-0003-1473-4411

ПРОБЛЕМИ МАШИННОГО ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНОЇ ОМОНІМІЧНОЇ ЛЕКСИКИ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню проблем машинного перекладу англомовної омонімічної лексики. У статті надаються дефініції поняттям «машинний переклад», «амбівалентна лексика», «омонім», з'ясовуються види та програми машинного перекладу, встановлюються ознаки і види омонімів, аналізують труднощі і помилки машинного перекладу англомовних омонімічних одиниць засобами української мови, описуються способи усунення подібних помилок перекладачами.

Машинний переклад є автоматизованим видом перекладу, що забезпечує міжмовну комунікацію шляхом програмної інтерпретації та іншомовної ретрансляції мовних одиниць різного рівня. Машинний переклад здійснюється за допомогою перекладацьких програм, що відрізняються за технологічним типом творення, приналежністю до певного покоління, особливостями вхідних даних, ступенем участі людини в процесі перекладу, сферою його застосування.

Машинний переклад не забезпечує повне усунення помилок при іншомовній передачі амбівалентної лексики, яка характеризується неоднозначністю змісту. До категорії подібної лексики належать і омоніми, що є лексичними одиницями, тотожними за формою, але відмінними за значенням. Омоніми не є гомогенним явищем, вони поділяють на повні та часткові. Повні омоніми співпадають графічно та фонетично. Часткова омонімія представлена омофонами, які відрізняють графічно, але є тотожними фонетично, а також омографами, тотожними за графічним оформленням і відмінними фонетично.

При машинному перекладі помилки виникають переважно при відтворенні повних омонімів та омографів, оскільки омофони більш вдало ідентифікуються перекладацькими програмами за графічним оформленням. Якість перекладів речень із вказаними одиницями залежить від типу перекладацької програми, її приналежності до старого або нового покоління перекладацьких програм, а також особливостей синтактики та семантики самих речень, в яких вживаються подібні одиниці, специфіки понять, які вони позначають.

Англомовні омоніми, як правило, або не розпізнаються перекладацькими програмами старого покоління, або обирається перший із наданих у їх англо-українському тезаурусі перекладацький відповідник омоніма. Якщо речення, в яких використовуються омоніми, не є ускладненими семантично та синтаксично, ці лексеми правильно відтворюються перекладацькими програмами. Перекладені речення з омонімами зазвичай потребують коригування з боку перекладача, що здійснюється шляхом редагування та використання перекладацьких трансформацій. Перекладацькі програми нового покоління, що базуються на технологіях нейронного перекладу, як правило, забезпечують правильну передачу англомовних омонімів і речень із ними українською мовою. Подібні речення можуть підлягати коригуванню лише для усунення незначних недоліків і пристосування до нормативних вимог мови перекладу.

Ключові слова: англійська мова, амбівалентна лексика, машинний переклад, омонім, перекладацька трансформація, програма.

Постановка проблеми. Інформатизація та цифровізація сучасного гуманітарного знання вплинула на розвиток різних наукових дисциплін про мову. У першу чергу, це стосувалося появи та розвитку таких її міждисциплінарних галузей, як комп'ютерна лінгвістика, метою якої стала «реконструкція знань про мову і в мові, яка б забезпечувала автоматизацію інтелектуальних функцій і когнітивної діяльності людини, автоматизоване породження мовлення та його комп'ютерну обробку й розпізнавання і т. і.» [1, с. 648], а також машинний переклад, «спрямований на комп'ютерне програмування та створення автоматичних систем перекладу з однієї мови на іншу» [1, с. 685].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогоднішній день вже існує достатня кількість наукових праць, присвячених опису теоретичних засад машинного перекладу [2; 3], а також практичних аспектів застосування його програм для перекладу текстів і одиниць різних мов [4–7]. При цьому й дотепер не приділено увагу проблемам машинного перекладу амбівалентної лексики, до якої належать й омонімічні одиниці.

Метою статті у зв'язку з цим є дослідження проблем машинного перекладу англомовної омонімічної лексики, а її завдання полягають в уточненні та наданні дефініцій поняттям «машинний переклад», «омонім», «амбівалентна лексика», з'ясуванні видів і програм машинного перекладу, встановленні ознак і видів омонімів як одиниць амбівалентної лексики, аналізі труднощів і помилок машинного перекладу англомовних омонімічних одиниць засобами української мови на конкретних прикладах, а також описі способів усунення подібних помилок перекладачами.

Виклад основного матеріалу. Аналіз запропонованих науковцями визначень поняття «машинний переклад» [2, с. 12; 3, с. 7] сприяв його уточненню та наданню йому власної дефініції. Отже, машинним перекладом вважаємо автоматизований вид перекладу, що забезпечує міжмовну комунікацію шляхом програмної інтерпретації та іншомовної ретрансляції мовних одиниць різного рівня.

На сьогоднішній день існує велика кількість програм машинного перекладу, що відрізняються за технологічним принципом (архітектурою), особливостями та типом вхідних даних тощо. Зауважимо також, що машинний переклад може здійснюватися на двох рівнях. Перший із них є дослівним або буквальним перекладом (metaphrase translation), що є характерним для перекладацьких програм старого покоління. При подібному перекладі не відбувається адекватна передача змісту тексту оригіналу, оскільки буквалізм, як правило, призводить до викривлення його змісту. Недослівний переклад (paraphrase translation) дозволяє адекватно відтворити зміст тексту оригіналу, але його передача здійснюється шляхом переформулювання, а не буквальної відповідності [3, с. 26].

Існує також машинний переклад, що здійснюється за правилами (rule-based machine translation, RBMT) [3, с. 27]. Хоча подібний переклад і тяжіє до буквалізму, він передбачає морфологічну, синтаксичну та семантичну інформацію, на основі якої розроблено лінгвістичні правила для програми, за допомогою яких здійснюється переклад. Прикладом найпростішої із подібних програм, що може бути задіяна при перекладі англо-українських текстів, а також текстів інших європейських мов, є Pragma, розроблена українсько-американською компанією Trident Software.

Зауважимо, що наявність виключень у правилах граматики, амбівалентна лексика може потребувати додаткового редагування від перекладача перекладених програмою текстів і речень, хоча її завдання і полягають у конвертації структури (граматичної, семантичної) текстів (речень) вихідної мови. Відзначаємо також, що якість відтворення інформації за допомогою вказаної програми залежить від розбіжностей будови вихідної та цільової мов, особливостей синтаксичних зв'язків у них, сполучуваності їх мовних одиниць, ступеня складності речень і текстів, що перекладаються. Чим більшими є подібні розбіжності, тим нижчою є якість перекладу, виконаного вказаною програмою. Це можна проілюструвати на основі аналізу наведених нижче речень:

This is definitely an indication of an intelligent and sensible approach to your entry into the dental profession [8, с. 51].

Це, безумовно, показник інтелектуального та зваженого підходу до вашого вступу в професію стоматолога.

C'est certainement une indication d'une approche intelligente et sensée à votre entrée dans la profession dentaire.

Аналіз вихідного речення та його перекладів, здійснених програмою Pragma, вказує на вищу якість французького перекладу англійського речення. Перекладене українською мовою речення потребує подальшого коригування перекладачем. Це стосується зміни фрагмента речення *«показник інтелектуального та зваженого підходу до…»* на «*свідчить про розумний і зважений підхід до….*». Зазначене вказує вищу якість перекладів речень і текстів, що належать мовам зі схожою граматичною будовою (англійська та французька мови – аналітичні, у той час, як українська мова – синтетична).

Зауважимо також, що визначена перекладацька програма поступається за якістю виконання перекладів сучасним нейронним перекладацьким програмам (neural machine translators), що є програмами нового покоління, які забезпечують більш природні формулювання різнорівневих мовних одиниць при іншомовному відтворенні, оскільки володіють здатністю до їх глибокого контекстного моделювання [3, с. 28]. Прикладами подібних програм є Google Translator, DeepL Translator, Amazon Translator, Microsoft Translator, ChatGPT, що активно вживаються перекладачами нині. Види машинного перекладу та програми його реалізації розрізняються також за ступенем участі людини в цьому процесі, сферою застосування тощо.

Попри переваги машинного перекладу та здатність його програм перекладати значний обсяг текстів з високою швидкістю, він не може замінити перекладача на етапі підготовки їх для перекладу, а також на етапі перевірки та постредагування перекладених текстів, що полягає в усуненні граматичних, синтаксичних, стилістичних та інших помилок і недоліків машинного перекладу. Вважається, що чим більше машинний переклад наближається до професійного людського, тим кращим він є [2, с. 11]. При цьому не тільки тексти, але й окремі групи їх одиниць, можуть відтворюватися з помилками та вимагати подальшого коригування перекладачем.

Зокрема йдеться про омоніми, поширені не тільки в європейських, але й інших мовах світу. Омоніми характеризують як «лексичні одиниці, що мають однаковий звуковий склад і однакове графічне оформлення» [9, с. 11], «лексичні одиниці, тотожні за вираженням та різні за змістом» [10, с. 25]. У англомовних словниках надаються наступні визначення омонімам:

«*each of two or more words having the same spelling or pronunciation but different meanings and origins*» [11, с. 839];

«*each of two words having the same pronunciation but different meanings, origins, or spelling*» [12, с. 1102].

До ознак вираження омонімів належить, відповідно, співпадіння слів у написанні та вимові, у той час, як в плані змісту вони можуть відрізнятися за своїм лексичним і граматичним значенням. Це дозволяє стверджувати, що омоніми поділяються на лексичні, граматичні та лексико-граматичні. Подібний розподіл омонімів є важливим, оскільки ознака розбіжності граматичних значень також вважається ознакою омонімії, поряд із лексичними [13, с. 82]. Відповідно, омоніми можуть володіти однією або обома із вказаних ознак. Омоніми відносять до одиниць амбівалентної лексики, що характеризується своєю неоднозначністю у розумінні [14, с. 78].

Встановлення ознак омонімів, а також аналіз їх україномовних та англомовних дефініцій, надає можливість запропонувати власне визначення цих лексичних одиниць: дві чи більше одиниці мови, що мають власні лексичні та / або граматичні значення в плані змісту, але є тотожними за звуковим та / або графічним оформленням. На основі запропонованого та інших дефініцій омонімів, а також наукових праць, присвячених проблемам омонімії [9; 10; 13; 14], розрізняємо такі види омонімів: повні омоніми, що співпадають графічно та фонетично; омофони, що є частковими омонімами, які відрізняють графічно, але є тотожними фонетично; омографи, що є частковими омонімами, тотожними за графічним оформленням і відмінними фонетично.

Зауважимо, що недоліками та помилками характеризується, у першу чергу, машинний переклад текстів і речень із повними омонімами та омографами, оскільки омофони у більшій мірі розрізняються перекладацькими програмами за графічним оформленням. Проаналізуємо, як визначені одиниці та речення із ними відтворюються перекладацькими програмами Pragma та Microsoft Translator (версія 25.10.02):

It was done within a changed structure in order to make it easier for the reader to understand and to ***better*** *accommodate to future changes* [15, с. 127].

Це було зроблено в межах зміненої структури, для того, щоб зробити її простіше для читача, щоб зрозуміти та адаптувати до майбутніх змін.

Це зроблено в межах зміненої структури, щоб спростити її розуміння читачем і ***краще*** *адаптувати до майбутніх змін*.

Зауважимо, що лексема *better*, вжита у вищенаведеному англійському реченні, є повним омографом. Вона використовується для позначення вищого ступеня прикметника *good*, дієслова зі значеннями *перевершувати, перевищувати*, а також іменника зі значенням *той, хто заключає парі* [16, с. 58], утвореного суфіксальним способом від дієслова *to bet.*

Переклад, здійснений програмою Pragma, свідчить про вилучення аналізованого омоніма, що зумовлено варіативністю його відповідників в мові перекладу та неможливістю ідентифікації його правильного значення у вказаному реченні. Безумовно, подібне вилучення не є виправданим, оскільки воно спотворює зміст вихідного речення при перекладі. Про недосконаліть і необхідність коригування речення, перекладеного вказаною програмою, свідчить і його граматична структура та семантична організація, зокрема його фрагменти *щоб ..., щоб… .*

Аналіз сполучуваності одиниць, їх значення (в тому числі, й перекладеного омоніма *better*), а також структурної, граматичної та семантичної організації речення, відтвореного програмою Microsoft Translator, засвідчує правильність і адекватність його передачі засобами української мови. Для цього в перекладене речення було внесені такі зміни, як перестановка слів та їх заміна, що корелює із контекстом їх вживання не тільки в мові оригіналу, але й в мові перекладу, зокрема: *in order to make it easier for the reader to understand − для того, щоб зробити її простіше для читача*. Вказані зміни стали можливими завдяки застосуванню перекладацьких трансформацій перестановка слів і заміна.

Звертаємося до аналізу іншого приклада речення з омонімом, що є скороченою одиницею (абревіатурою), і його україномовних перекладів, здійснених програмами Pragma та Microsoft Translator:

Caution should be exercised when using frequencies above the ***MUF*** *at night in tropical regions as long-distance 'chordal' or transequatorial propagation may be stimulated* [17, с. 27].

Слід виявляти обережність при використанні частот вище ***MUF*** *вночі в тропічних регіонах, оскільки далекодіюче хордове або трансекваторіальне поширення може бути стимульоване*.

В тропічних регіонах слід виявляти обережність, оскільки використання частот вище ***МПЧ*** *може активізувати режим дального хордового або трансекватаріального поширення радіохвиль*.

Зауважимо, що у вихідному реченні використовується омонімічна абревіатура MUF, повними відповідниками якої в англійській мові є наступні терміносполуки: *Maximum Usable Frequency, Model Uncertainty Factor, Multi-User Forth* [18, с. 330]. Перша із зазначених сполук належить сферам радіофізики та радіоелектроніки, друга терміносполука вживається у математичному моделюванні, ризик-аналізі, клімактології. Що стосується третьої терміносполуки, то її використання здійснюється у сферах програмування та конструювання операційних систем. Саме контекст вживання визначає вибір правильного відповідника визначеної абревіатури в українській мові, яким можуть бути такі сполуки, як: *максимально придатна частота* (*МПЧ*), *фактор невизначеності моделі*, *багатокористувацький Forth* (мова програмування) [19, с. 199].

Вочевидь, перший із наведених перекладів вказує на те, що омонімічна абревіатура не була дешифрована програмою Pragma відповідно до контексту її використання. В зв'язку з цим її було відтворено в україномовному перекладі в оригінальній графічній формі *MUF*. На противагу зазначеному способу передачі аналізованого омоніма, його україномовний переклад, здійснений програмою Microsoft Translator (*МПЧ*, тобто *максимально придатна частота*), є адекватним контексту використання визначеної одиниці, оскільки в реченні, де вона вживається, йдеться про режими поширення радіохвиль.

Зазначене речення є граматично правильним, пристосованим до норм і правил української мови. Воно адекватно відтворює зміст вихідного англомовного речення, чому сприяє вживання перекладацьких трансформацій перестановка слів, додавання слова *радіохвиль* (*Caution should be exercised ... in tropical regions − В тропічних регіонах слід виявляти обережність ...; long-distance 'chordal' or transequatorial propagation may be stimulated − режим дального хордового або трансекватаріального поширення радіохвиль*), лексико-граматичні заміни (*when – оскільки*, *may be stimulated – поширення*). У свою чергу, речення, перекладене за допомогою програми Pragma, тяжіє до буквалізму та характеризується граматичною та синтаксичною незграбністю, стилістичними огріхами (*long-distance 'chordal' − дальне хордове ... поширення або далеке хордове ...поширення*, а не *далекодіюче хордове ... поширення*) тощо. Безумовно, перекладене у подібний спосіб речення, потребує подальшого коригування перекладачем.

Зауважимо, що частиномовна приналежність, стилістичний регістр, структура омонімів не є визначальними факторами правильності іншомовної передачі цих одиниць при машинному перекладі. Ключове значення має вид та характеристики перекладацької програми, що застосовується, а також структура та семантика речення, що є контекстом вживання омоніма, його місце в реченні, специфіка понять, які він позначає, зокрема:

Appropriate measures should be taken to prevent exhaust steam to any ***crane*** [20, с. 17].

Відповідні заходи повинні бути вжити, щоб запобігти відпрацьованому пару потрапити до будь-якого ***крана***.

Необхідно вжити відповідних заходів для запобігання потрапляння відпрацьованого пару до будь-якого ***вантажопідйомального крана***.

Омонімічна лексема *crane* вживається в англійській мові не тільки для позначення видів птахів (*журавель, цапля*), але й для найменування технічного поняття (*вантажопідйомальний*) *кран* [16, с. 70]. Омонім було правильно відтворено і програмою Pragma, і програмою Microsoft Translator. Цьому сприяло вживання визначеної одиниці у простому неускладненому англійському реченні у кінцевій позиції. Як і у попередньо наведених прикладах, речення із аналізованим омонімом, від-

творене програмою Pragma, потребує постредагування перекладачем, на відміну від речення, перекладеного програмою Microsoft Translator. В останнє із зазначених речень можна внести лише окремі зміни, враховуючи загальний контекст його застосування.

Висновки та перспективи дослідження. Таким чином, омоніми є лексичними одиницями, що характеризуються тотожністю графічного та / або фонетичного оформлення та різницею значення. Труднощі машинного перекладу вказаних одиниць зумовлені не тільки їх неоднозначністю, що виявляє їх приналежність до категорії амбівалентної лексики, але й якістю перекладацьких програм, задіяних для їх іншомовного відтворення. Машинний переклад англомовних речень і текстів із вказаними одиницями може вимагати коригування та усунення помилок, зумовлених неможливостю перекладацьких програм правильно ідентифікувати та відтворити значення визначених одиниць. **Перспективи подальших досліджень** вбачаємо в аналізі труднощів машинного перекладу інших амбівалентних одиниць англійської мови засобами української, а також з'ясуванні способів усунення помилок і недоліків перекладених речень із ними.

Література:

1. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : напрями та проблеми. Полтава : Довкілля-К, 2008. 712 с.
2. Hutchins W. J., Somers H. L. An Introduction to Machine Translation. London: Academic Press, 1992. 362 p.
3. Asscher O. Machine Translation and Translation Theory. London : Routledge, 2025. 178 p.
4. Гудманян А., Мишко А., Брай А. Оцінка адекватності машинного перекладу письмових спеціалізованих текстів. *Advanced Linguistics*. 2023. № 12. С. 66–77. DOI: 10.20535/2617-5339.2023.12.291604
5. Гудманян А. Г., Сітко А. В., Струк І. В. Функціонально-прагматична адекватність машинного перекладу публіцистичних текстів. *Львівський філологічний часопис*. 2019. Т. 5. С. 48–52. DOI https://doi.org/10.32447/2663-340X-2019-5-8
6. Jurafsky D., Martin J. H. Speech and Language Processing / 2-nd ed. Upper Saddle River : Prentice Hall, 2009. 988 p.
7. Navigli R. Word Sense Disambiguation: A Survey. *ACM Computing Surveys*. 2009. Vol. 41. № 2. P. 1–69. DOI https://doi: 10.1145/1459352.1459355
8. Fejerskov O., Kidd E. Dental Caries: The Disease and Its Clinical Management / 3-d ed. Oxford : Wiley Blackwell, 2015. 640 p.
9. Шипнівська О. О. Міжчастиномовна морфологічна омонімія сучасної української мови монографія. Київ : Центр учбової літератури, 2017. 192 с.
10. Tulloch A. Understanding English Homonyms: Their Origins and Usage. Hong Kong : Hong Kong University Press, 2017. 164 p.
11. Hornblower S., Spawforth A., Eidinow E. The Oxford Classical Dictionary / 4-th ed. Oxford : Oxford University Press, 2012. 1592 p.
12. Longman Dictionary of Contemporary English / ed. by D. Summers. Harlow: Pearson Education Limited, 2008. 1949 p.
13. Кійко С. В. Німецько-українська міжмовна омонімія : монографія. Чернівці : Видавничий дім «Родовід», 2014. 434 с.
14. Lein J. D., Berriman E. Mostly Homonyms: A Whimsical Perusal of Those Words That Sound Alike. Lanham : University Press of America, 2012. 166 p.
15. Swales J. M., Feak C. B. Academic Writing for Graduate Students: Essential Tasks and Skills / 3rd ed. Ann Arbor : University of Michigan Press, 2012. 320 p.
16. Гороть Є. І. Англо-український словник. Вінниця : Нова книга, 2006. 1700 с.
17. Klobuchar J. A., Rawer K., Ratcliffe J. A. Ionospheric Radio Propagation. New York : Wiley, 1980. 412 p.
18. Abbreviations Dictionary / ed. by J. Lachlan. New York : Random House, 2016. 830 p.
19. Англо-український словник абревіатур. English–Ukrainian Abbreviations Dictionary / уклад. : Богданова Л., Іваненко О., Петренко М. Київ : Академія, 2019. 432 с.
20. Occupational Safety and Health Administration (OSHA). Safety Standards for Steam-Powered Equipment. Washington D.C. : OSHA, 2015. 68 p.

Bochan P. Problems of machine translation of English homonymous vocabulary

Summary. The article studies the problems of machine translation of English homonyms. The article provides definitions of such notions as «machine translation», «homonym», «ambivalent lexicon», clarifies types and programs of machine translation, determines characteristics and types of homonyms, analyzes difficulties and errors in machine translation of English homonyms by means of the Ukrainian language, and describes ways of correcting such errors by translators.

Machine translation is an automated type one. It enables interlingual communication through software interpretation and foreign-language retransmission of language units of different levels. Machine translation is carried out with the help of translating programs different in technological approach, generation (old or new), input data characteristics, degree of human involvement in the translation process and the sphere of its application.

Machine translation does not completely eliminate errors in the foreign-language retransmission of ambivalent vocabulary, characterized by ambiguity of meanings. This category of vocabulary also includes homonyms. These are lexical units identical in form but different in meanings. Homonyms are not a homogeneous phenomenon; they are divided into full and partial ones. Full homonyms are identical in their spelling and pronunciation. Partial homonymy includes homophones that differ graphically but are identical phonetically, and homographs, identical graphically but differ phonetically.

Machine translation errors tend to occur in the processes of interlingual reproducing of full homonyms and homographs, since homophones are more successfully identified by translating programs due to their spelling. The quality of the translation of sentences containing such units depend on the type of the translation program used in the process, its belonging to the old or new generation of translating programs, as well as the syntactic and semantic features of the sentences with homonyns, and the specificity of the notions they designate.

English homonyms are usually either not recognized by older generation translating programs, or the first translating variant of a homonym provided by their English-Ukrainian thesaurus is chosen. If sentences with homonyms are not semantically and syntactically complicated, these lexemes

are usually correctly reproduced by translating programs. Translated sentences with homonyms usually require correction by the translator, carried out through editing and using translating transformations. New-generation translating programs based on neural translating technologies usually ensure the correct reproduction of English homonyms and sentences with them into the Ukrainian language. Such sentences may undergo revision to eliminate minor deficiencies and to ensure compliance with the normative standards of the target language.

Key words: English language, ambivalent vocabulary, machine translation, homonym, translating transformation, translating program.

Дата першого надходження статті до видання: 19.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 17.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

УДК 81'255.4:81'25:001.94
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.56

Гоца Н. М.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри теорії і практики перекладу
Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка
https://orcid.org/0000-0001-7296-3306

Косенко А. В.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри комунікативної лінгвістики та перекладу
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
https://orcid.org/my-orcid?orcid=0000-0001-9390-871

Беженар І. В.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри комунікативної лінгвістики та перекладу
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
https://orcid.org/0000-0001-5314-1446

ПРОБЛЕМАТИКА ВІДТВОРЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ АВТОРА ПРИ ПЕРЕКЛАДІ НАУКОВО-ПОПУЛЯРНОЇ ПРОЗИ

Анотація. Представлена стаття присвячена комплексному аналізу особливостей відтворення індивідуального авторського стилю в перекладі науково-популярної прози. Актуальність дослідження зумовлена зростанням уваги лінгвістики й перекладознавства до ідіостилю як ключового чинника комунікативної ефективності тексту, а також потребою забезпечення адекватності перекладу в умовах популяризації наукових знань. У роботі узагальнено підходи вітчизняних і зарубіжних дослідників до трактування ідіостилю, його взаємозв'язку з мовною особистістю автора, концептуальною картиною світу та прагматичною структурою тексту. Наголошено, що науково-популярний дискурс поєднує точність подання інформації з експресивністю, метафоричністю та суб'єктивно-оцінними елементами, що ускладнює процес перекладу.

У центрі уваги – прагматична відповідність перекладу, яка передбачає збереження інтенції автора, комунікативного ефекту й інтерпретаційної стратегії. Проаналізовано основні групи перекладацьких трансформацій, необхідні для адаптації тексту до іншомовної аудиторії без втрати індивідуальних стилістичних маркерів. Підкреслено важливість компенсації образних засобів, точного відтворення авторських метафор, ритмізації та манери пояснення.

Зроблено висновок, що успішне відтворення ідіостилю можливе лише за умови поєднання наукової точності, доступності викладу та збереження стилістичної своєрідності оригіналу. Додатково підкреслено, що врахування когнітивних моделей автора та специфіки цільової аудиторії є визначальним для формування перекладацької стратегії, яка забезпечує повноцінне відтворення прагматичного потенціалу тексту. Перспективу подальших досліджень убачено у створенні типології перекладацьких труднощів і розробленні методичних рекомендацій для перекладу науково-популярних текстів.

Ключові слова: індивідуальний стиль, ідіолект, ідіостиль, науково-популярна проза, комунікативна інтенція, прагматики, перекладцькі трансформації.

Постановка проблеми. Зростання уваги сучасного мовознавства та перекладознавства до індивідуального стилю автора зумовлює необхідність його вивчення не лише на матеріалі художніх творів, але й у межах науково-популярних текстів, які традиційно сприймалися як стилістично нейтральні. Умови активного поширення наукових знань у масовому культурному просторі актуалізують потребу адекватного перекладу таких текстів із збереженням авторської інтенції, прагматичного впливу та експресивності оригіналу за дотримання норм мови перекладу.

Специфіка науково-популярної прози полягає в поєднанні точності наукової інформації з індивідуалізованими мовними засобами, спрямованими на зацікавлення й переконання широкої аудиторії. У процесі перекладу це вимагає від перекладача балансування між інформативною адекватністю та відтворенням стилістичних, лексичних і синтаксичних особливостей, що формують унікальність авторського голосу. Недостатня увага до цього аспекту може призвести до стилістичної нейтралізації тексту й зниження його комунікативної ефективності, що зумовлює актуальність і доцільність наукового дослідження означеної проблематики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній лінгвостилістиці питання ідіостилю та мовної індивідуальності висвітлено в працях С. Бибик (2018), П. Гриценка (2007) та Б. Стельмаха (2004), які окреслюють основні термінологічні й стилістичні параметри індивідуального авторського стилю. Зарубіжні дослідники П. Батлер (2018) та Е. Епстайн (2013) підкреслюють риторичні та когнітивні виміри авторської манери викладу.

У межах теорії перекладу важливими є праці В. Бялика (2016), В. Коптілова (2003) та В. Демецької (2008), які аналізують принципи адекватності та адаптації як механізми збереження авторської інтенції. До фундаментальних належать концепції динамічної еквівалентності Е. Найди і Ч. Табера (2003) та положення теорії скопоса К. Райс і Г. Фермаєра (2014).

Питання перекладацьких трансформацій розглядають О. Кривенко й О. Цимбалиста (2020), В. Лобода (2019) та І. Сіняговська (2014), які систематизують лексичні та граматичні перетворення і визначають їхню роль у передачі стилістичних характеристик тексту. Проблеми перекладу наукових і технічних текстів докладно аналізують В. Карабан (2004), Дж. Бірн (2006) та М. Бейкер (2011).

До важливих напрямів належать дослідження прагматики тексту та прагматичного аспекту перекладу. У працях О. Павлик (2020), М. Моріні (2013), А. Нойберта і Г. Шреве (1992) переклад постає як прагматично орієнтований процес, зорієнтований на відтворення комунікативного ефекту. Сучасні підходи до прагматики перекладу представлені також у дослідженнях Д. Дайтер, М. Лохер і Т. Мессерлі (2023). У межах українських студій Н. Гоца, А. Косенко, І. Беженар (2021) аналізують комунікативно-прагматичні інтенції, зокрема у текстах науково-популярного дискурсу.

Узагальнення джерел свідчить, що хоча проблема стилю, прагматики та перекладацьких стратегій широко досліджена, питання відтворення ідіостилю у перекладі науково-популярної прози залишається недостатньо опрацьованим і потребує подальшого системного аналізу.

Метою представленої розвідки є теоретичне обґрунтування та аналіз ключових чинників, що впливають на відтворення індивідуального стилю автора у перекладі науково-популярної прози.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема вивчення ідіостилю традиційно посідає важливе місце в лінгвістичних дослідженнях. Дослідники наголошують на необхідності аналізу індивідуального мовлення автора, оскільки він репрезентує певний мовно-культурний простір і втілює у текстах особистий лінгвістичний досвід. Хоч письменник послуговується ресурсами національної мови, на формування його твору впливають власний світогляд, хід думок і почуття. Саме ці чинники зумовлюють індивідуальне нашарування, що виявляється у доборі мовних одиниць, синтаксичних конструкцій, новотворів і стилістичних засобів [1, с. 5].

Індивідуальний стиль є важливим об'єктом лінгвостилістики, оскільки дозволяє глибше зрозуміти текст як форму мовленнєвої взаємодії автора й читача. Кожен письменник має притаманні лише йому характеристики, які забезпечують упізнаваність стилю. Ідіостиль не заважає цілісному сприйняттю твору, а навпаки – сприяє осмисленню авторського світовідчуття та мотивації у виборі мовних засобів.

Ідіостиль як вияв мовотворчості автора є сукупністю оригінальних словосполук і висловлювань, побудованих із загальновживаних елементів. Він властивий не лише художнім, а й науковим і науково-популярним текстам. Наукові знання, які автор прагне донести, формуються через індивідуальне осмислення, що зумовлює появу «глибинних і поверхневих» моделей пізнання [2, с. 43].

Вивчення ідіостилю сучасних науково-популярних текстів пов'язане з такими поняттями, як «мовна картина світу», «світосприйняття автора», «мовна особистість». Концептуальна картина світу поєднує об'єктивні знання та суб'єктивне ставлення людини до дійсності, тому навіть прагнучи до об'єктивності, автор неминуче транслює власні смисли [3, с. 17].

У цьому контексті питання відтворення ідіостилю набуває особливої ваги в перекладознавстві, адже перекладач має не лише передати зміст оригіналу, а й зберегти стилістичні домінанти та індивідуальні способи концептуалізації світу, характерні для автора. Ідіостиль стає об'єктом не лише лінгвостилістичного, а й перекладацького аналізу, де важливим є виявлення мовних і когнітивних характеристик, що визначають творчу манеру письма. Урахування цих аспектів забезпечує збереження авторської інтенції та відтворення у перекладі цілісної моделі мовної особистості, що сприяє адекватному й повноцінному сприйняттю тексту реципієнтом.

Попри значну кількість досліджень, проблема визначення поняття «ідіостиль» залишається актуальною. Лінгвісти використовують низку паралельних термінів – «стиль автора», «авторський ідіолект», «індивідуальний стиль» тощо, які часто не мають чіткого семантичного розмежування. Це пояснюється відсутністю усталеної термінологічної бази в сучасній українській лінгвостилістиці [4, С. 22–33]. Складність тлумачення зумовлена й широким значенням поняття «стиль», яке традиційно позначає характерні мовні особливості творів митця [5, с. 18]. Як зазначає Б. Стельмах, виразниками індивідуального стилю є особливості використання певних лексичних шарів, образів, стилістичних конструкцій, пунктуації, ритмомелодики та композиції [6, с. 231].

Одним із ключових і водночас найскладніших завдань сучасного перекладознавства є забезпечення адекватного відтворення комунікативно-прагматичної спрямованості авторського стилю. Це завдання виходить далеко за межі простого відтворення змісту чи стилістичних домінант оригіналу і передбачає відтворення того прагматичного впливу, який автор прагнув здійснити на свого читача. У перекладі науково-популярної прози ця проблема постає особливо гостро, оскільки такі тексти поєднують у собі точність викладу, доступність подання та індивідуальну манеру автора, що часто виявляється у метафоричності, інтерпретативності й авторській оцінності.

У лінгвістиці кінця XX – початку XXI століття значно посилився інтерес до антропоцентричної парадигми, де в центрі дослідження перебуває мовна особистість, її інтенції, когнітивні моделі та прагматичні стратегії. Саме в цьому контексті комунікативно-прагматичний аналіз тексту стає фундаментальним, а питання його відтворення у перекладі – одним із провідних завдань.

Прагматична спрямованість тексту визначається його призначенням і жанром, а прагматичний потенціал формується вибором автором змісту та способів мовного вираження. Реалізуючи свій комунікативний намір, мовець добирає відповідні мовні засоби й організує їх у цілісне висловлювання. Тексти науково-популярного спрямування зазвичай демонструють виразну суб'єктивність і модальність, залучають елементи особистісного досвіду та оцінності, що надає їм більшої виразності й вирізняє серед інших типів текстів [7, с. 426]. Саме індивідуальна манера пояснення, характерні метафори та авторські аналогії становлять ядро індивідуального стилю, який перекладач повинен уважно відтворити, щоб не зруйнувати авторську стратегію популяризації знань.

Прагматичний вплив пов'язаний не лише з денотативним змістом висловлювання, а й із тим, як сама структура тексту, добір мовних одиниць, композиція та стилістичні засоби спрямовують читача до певної реакції, оцінки або розуміння. Прагматичний потенціал цілого тексту, як підкреслюється у сучасних дослідженнях, є важливим для формування цілісного комунікативного акту. Таким чином, перекладач має справу не з окремими фразами, а з прагматично організованою системою, яка відтворює мовленнєвий вплив автора.

У дослідженнях перекладацької прагматики виділяють декілька підходів, що допомагають зрозуміти параметри цього завдання:

1. Лексико-стилістичний підхід, який передбачає аналіз прагматичного потенціалу окремих мовних одиниць і способів його передачі у перекладі.

2. Діяльнісний підхід, у якому переклад розглядається як прагматично вмотивована дія, а перекладач – як суб'єкт, що виконує комунікативне завдання.

3. Підхід прагматичного пристосування, що наголошує на необхідності забезпечити еквівалентний ефект для аудиторії перекладу, навіть якщо це потребує трансформацій [8, с. 33].

Ці підходи підкреслюють, що переклад індивідуального стилю не може бути буквальним: він вимагає інтерпретації, реконструкції і навіть творчої компенсації, особливо коли оригінальний автор вдається до складних метафор або культурно зумовлених порівнянь.

Вагомий внесок у розуміння прагматики перекладу зробив А. Нойберт, який стверджує, що саме прагматика визначає адекватність перекладу, оскільки граматична та семантична точність не гарантують збереження функціонального впливу тексту [9, с. 8]. А. Нойберт підкреслює, що переклад завжди пов'язаний з розширенням комунікативної аудиторії, а отже, потребує врахування специфіки нових реципієнтів. Він також класифікує тексти за типом їхнього прагматичного впливу, що дозволяє визначити ступінь і спосіб перекладацької адаптації [9, с. 30].

Ю. Найда в концепції динамічної еквівалентності виокремлює прагматичну відповідність як найважливіший критерій перекладу, що визначається подібністю реакцій читача оригіналу та читача перекладу [10, с. 27]. Інакше кажучи, переклад має відтворювати не лише те, *що* говорить автор, а й те, *як* він впливає на свою авдиторію.

У центрі комунікативно-прагматичної структури оригіналу перебуває інтенція автора – його внутрішній намір, мотивація, прагнення вплинути на читача. Інтенція визначає стилістичні засоби, тональність, форму подачі, ступінь емоційності та оцінності [11, с. 8]. Завдання перекладача – не лише розпізнати ці інтенційні маркери, але й відтворити їх у вторинному тексті так, щоб зберегти початковий прагматичний ефект.

Визначають три основні компоненти прагматики – інтенцію, функціональні домінанти тексту та комунікативний ефект, підкреслюючи, що перекладач повинен орієнтуватися саме на них [12, с. 194]. Теорія скопоса К. Райс і Х. Фермаєра доповнює цю модель, наголошуючи, що переклад має відповідати комунікативній меті, орієнтованій на потреби нового читача [13, с. 17].

У цьому контексті значної ваги набуває прагматична адаптація, яка хоч і несе ризик певного відхилення від оригіналу, однак є необхідною для забезпечення того, щоб переклад виконував ті ж комунікативні функції, що й текст-джерело. Адаптація враховує культурні, когнітивні та соціальні особливості аудиторії перекладу, забезпечуючи адекватний рівень зрозумілості, впливу та емоційної реакції. Таким чином, відтворення комунікативно-прагматичної спрямованості авторського стилю при перекладі є комплексним процесом, що охоплює аналіз інтенцій автора, виявлення функціональних домінант тексту, врахування прагматичного потенціалу оригіналу та цільової аудиторії, а також уміння перекладача застосовувати адаптаційні стратегії.

Збереження авторського ідіостилю є одним із найскладніших завдань перекладача, особливо коли йдеться про науково-популярні тексти, які поєднують інформативність, доступність і водночас індивідуальну манеру викладу. Саме тут потреба відтворити не лише зміст, а насамперед унікальну манеру подачі знань, стає ключовою умовою адекватності перекладу. Від рівня професійності перекладача залежить, чи буде в перекладі збережено цілісність авторського стилю, комунікативний намір і прагматичний ефект.

Першим кроком у відтворенні ідіостилю є визначення стилістичної специфіки автора: характерних прийомів, образних моделей, ритмізації тексту, добору лексики та композиційних домінант. Оскільки стиль тексту завжди пов'язаний із його комунікативною метою, важливо враховувати функціональну специфіку науково-популярного жанру, якому притаманні пояснювальність, діалогічність та суб'єктивно-оцінні маркери, спрямовані на встановлення контакту з читачем-неспеціалістом.

Повне відтворення всіх особливостей ідіостилю в перекладі не завжди можливе. В. Демецька зазначає, що вдалим є той переклад, який «звучить як оригінал», але при цьому зберігає комунікативну рівнозначність [14, с. 33]. В. Коптілов також наголошує на необхідності органічного відтворення всіх ключових ознак індивідуальної манери автора [15, с. 19]. Це особливо актуально у науково-популярних текстах, де стиль автора виступає важливою складовою популяризації знань.

На думку О. Кривенко та О. Цимбалисти, переклад залежить від функціонального стилю тексту, що зумовлює використання різних перекладацьких трансформацій [16, с. 91]. У науково-популярному дискурсі такі трансформації стають необхідними не лише через мовні відмінності, а й через потребу зберегти інтерпретаційну стратегію автора, його індивідуальний спосіб «вести читача» крізь складні наукові поняття.

Перекладацькі трансформації розуміють як способи переходу від одиниць тексту оригіналу до одиниць мови перекладу зі збереженням адекватності навіть за наявності формальних відмінностей. Для науково-популярних текстів особливо значущими є:

– прагматичні трансформації, які дозволяють замінювати реалії, алюзії, культурні або наукові концепти зрозумілими аналогами мови перекладу;

– компенсація стилістичних засобів, адже автори часто використовують метафоричність, гумор, мовну гру чи експресивні приклади для популяризації складних ідей [17, С. 72–73].

У зарубіжних традиціях (Ж.-П. Віне, Ж. Дарбельне) переклад описується через прямі та непрямі способи передачі (каль-

кування, запозичення, адаптація, транспозиція, модуляція), що також активно застосовуються у перекладі науково-популярної прози, де індивідуальний стиль часто опирається на образність та інтерпретаційні моделі.

М. Бейкер підкреслює важливість використання лексико-семантичних полів для подолання концептуальних розбіжностей, зокрема через генералізацію або гіпонімічну заміну [18, с. 30], що є необхідним для популяризації наукових понять у перекладі.

Отже, переклад індивідуального авторського стилю в науково-популярних текстах вимагає: 1) збереження авторської манери пояснення; 2) точного відтворення індивідуальних образів і метафор; 3) відтворення комунікативно-прагматичної інтенції автора; 4) використання відповідних трансформацій, що забезпечують зрозумілість змісту й водночас зберігають стиль автора; 5) балансу між науковою точністю та популяризацією.

Усе це потребує від перекладача високої інтерпретативної компетентності та майстерності роботи з трансформаціями, адже саме вони дають змогу зберегти естетичну, когнітивну й прагматичну унікальність науково-популярних творів.

Висновки з дослідження і перспективи подальших пошуків. Проведене дослідження показало, що відтворення індивідуального авторського стилю в перекладі науково-популярної прози є багаторівневим завданням, яке охоплює лінгвостилістичні, прагматичні та когнітивні аспекти. Ідіостиль формується взаємодією мовної особистості автора, його світогляду та індивідуальної манери викладу, а в науково-популярних текстах поєднується також із вимогами інформативності й доступності, що ускладнює переклад.

Збереження авторського стилю передбачає точне передання інтенції, прагматичного впливу, образності, метафорики та прийомів популяризації. Це потребує використання відповідних перекладацьких трансформацій, які дають змогу адаптувати текст до іншомовної аудиторії, не спотворюючи авторської манери. Аналіз засвідчив, що адекватний переклад можливий лише за умови поєднання наукової точності, доступності викладу та збереження стилістичної своєрідності оригіналу. Це вимагає високої інтерпретативної компетентності перекладача та вміння працювати з багатошаровою структурою авторського мовлення.

Перспективи подальших досліджень полягають у поглибленому аналізі стратегій популяризації знань у творах окремих авторів і способів їхнього відтворення у перекладі, у дослідженні прагматичних трансформацій у різних жанрових різновидах науково-популярного дискурсу, а також у створенні типології перекладацьких труднощів, пов'язаних з відтворенням індивідуального стилю.

Література:

1. Epstein, E. L. Language and Style. Taylor & Francis, 2013. 104. p.
2. Дядюра Г. М., Колеснік Д. М. Мовні засоби в науковій творчості В. Бондарчука. Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія: Філологічні науки (мовознавство). № 13, 2020. С. 42–46.
3. Butler, P. The Writer's Style. A Rhetorical Field Guide. Utah State University Press, 2018. 181 p.
4. Бибик С. Від історіографії мови художньої прози до кодифікації термінів лінгвостилістики. Українська мова, 2018. № 4. С. 22–33.
5. Гриценко П. Ідіолект і текст. Лінгвостилістика: об'єкт – стиль, мета – оцінка : зб. наук. праць, присв. 70-річчю від дня народження проф. С. Я. Єрмоленко / відп. ред. : В. Г. Скляренко. Київ, 2007. С. 16–43.
6. Стельмах Б. Індивідуальний стиль як об'єкт лінгвостилістичних досліджень. Вісник Уман. педуніверситету: зб. наук. пр. Серія: «Філологія (мовознавство)». К.: Знання України, 2004. С. 228–233.
7. Гоца Н., Жарська С. Мовні засоби вираження комунікативно-прагматичної інтенції у текстах науково-популярного дискурсу. Scientific progress: innovations, achievements and prospects. Proceedings of II International Scientific and Practical Conference Munich, Germany 6-8 November 2022. P. 425–429.
8. Dayter, D., Locher, M. A., Messerli, T. C. Pragmatics and Translation. John Benjamins Publishing Company, 2023. 336 p.
9. Neubert, A., Shreve, G. M. Translation as Text. Kent State University Press, 1992. 169 p.
10. Nida, E. A., Taber C. R. The Theory and Practice of Translation. Brill, 2003. 218 p.
11. Morini, M. The Pragmatic Translator: An Integral Theory of Translation. Bloomsbury Academic, 2013. 200 p.
12. Павлик О. Прагматичні аспекти в перекладі. Актуальні питання гуманітарних наук, 2020. Вип. 31. № 2. С. 191–196
13. Reiss, K., Vermeer, H. J. Towards a General Theory of Translational Action: Skopos Theory Explained. Taylor & Francis, 2014. 240 p.
14. Демецька В. В. Теорія адаптації в перекладі: дис. ... д. ф. н.: спец. 10.02.16. Перекладознавство. К, 2008. 580 с.
15. Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу: навч. посіб. К.: Юніверс, 2003. 280 с.
16. Кривенко О. В. Цимбалиста О. А. Граматичні перекладацькі трансформації під час перекладу англійськомовних текстів публіцистичного стилю. Науковий вісник ХДУ. Серія Германістика та міжкультурна комунікація, 2020. № 1. С. 91–96
17. Лобода В. А. Перекладацькі трансформації: дефінітивний характер та проблема класифікації. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія, 2019. № 43. Т. 4. С. 72.
18. Baker, M. In Other Words: A Coursebook on Translation. Taylor & Francis, 2011. 352 p.

Hotsa N., Kosenko A., Bezhenar I. Problems of reproducing the author's individual style when translating popular science prose

Summary. The presented article offers a comprehensive analysis of the peculiarities involved in rendering an author's individual style in the translation of popular-science prose. The relevance of the study stems from the growing attention of linguistics and translation studies to idiolect as a key factor determining the communicative effectiveness of a text, as well as from the need to ensure translation adequacy in the context of the increasing dissemination of scientific knowledge. The paper summarizes approaches of Ukrainian and international scholars to defining idiolect, its relationship with the author's linguistic personality, conceptual worldview, and the pragmatic structure of the text. It is emphasized that popular-science discourse combines the precision of scientific information with expressiveness, metaphorical aspect, and subjective-evaluative elements, all of which complicate the translation process.

The focus is placed on pragmatic equivalence in translation, which involves preserving the author's intention, communicative effect, and interpretive strategy. The article analyses the main groups of translation transformations required to adapt the text for a different linguistic audience while maintaining individual stylistic markers. The study

highlights the importance of compensating for figurative devices, accurately reproducing authorial metaphors, textual rhythm, and explanatory manner.

It is concluded that the successful rendering of idiolect is possible only when scientific accuracy, clarity of exposition, and the stylistic distinctiveness of the original are harmoniously combined. It is additionally emphasized that accounting for the author's cognitive models and the characteristics of the target audience is essential for shaping a translation strategy that ensures the full reproduction of the text's pragmatic potential. The prospects for further research include developing a typology of translation challenges and formulating methodological recommendations for translating popular-science literature.

Key words: individual style, idiolect, idiostyle, popular-science prose, communicative intention, pragmatics, translation transformations.

Дата першого надходження статті
до видання: 24.02.2026
Дата прийняття статті до друку
після рецензування: 23.03.2026
Дата публікації (оприлюднення)
статті: 29.04.2026

UDC 81'255:81'276.12
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.57

Zhmayeva N. S.,
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages and Translation
Odesa National Maritime University
https://orcid.org/0000-0003-3382-0155

ON THE ISSUE OF RENDERING THE LINGUISTIC PERSONALITY OF A LITERARY CHARACTER IN TRANSLATION

Summary. The article examines the problem of reproducing a literary character's linguistic personality in translation. The objective of the article is to identify the specifics of reproducing the components of a character's linguistic personality in translation, using The Catcher in the Rye by Jerome David Salinger and its Ukrainian translation by Oleksa Logvinenko as research material. The analysis is based on a three-level model of linguistic personality: verbal-semantic, linguistic-cognitive, and motivational (pragmatic). At the verbal-semantic level, Holden Caulfield's speech is characterised by colloquialisms, slang, repetition, emotional intensifiers, and discursive markers that create a distinctive idiolect. At the linguistic-cognitive level, Holden's worldview is structured around binary oppositions such as SINCERITY vs FALSEHOOD, CHILDHOOD vs ADULTHOOD, and SAFETY vs THREAT. The central organising concept proves to be PHONY, which operates as a cognitive filter for interpreting social reality. The pragmatic level reveals that verbal aggression, irony, communicative failures, and violations of cooperative norms function as defensive strategies rather than destructive acts. The comparative analysis demonstrates that Logvinenko's translation largely preserves the integrity of Holden's linguistic personality through a strategy of functional equivalence. Although the degree of taboo vocabulary is reduced due to cultural and historical constraints, the emotional and pragmatic force of the original is maintained. The conceptual structure, especially the dominance of PHONY, is sensitively reconstructed through a range of lexical means. The study concludes that literary translation should be viewed as a process of reconstructing linguistic personality rather than merely transferring lexical units. The three-level analytical model proves effective for examining complex narrative texts and opens prospects for further research in translation studies, linguo-cognitive analysis, and psycholinguistics.

Key words: linguistic personality, literary character, translation, verbal-semantic, linguistic-cognitive, motivational (pragmatic) level.

Problem statement and its relation to important scientific and practical tasks. The stage preceding the current stage of development of theoretical linguistics was marked by the fact that the research model of the "language system" was constructed in isolation from the patterns actually inherent in texts; researchers focused their attention on language as a purely abstract object, isolated as much as possible from its speakers and users.

In the modern scientific paradigm, anthropocentrism is becoming increasingly widespread, based on the postulate that every language speaker is the bearer of a specific internal system that allows them to construct and perceive texts in a given language. With this approach, the abstract language system acquires the status of a background, and the natural system – the vocabulary and grammar acquired by language speakers, as well as the language speakers themselves – linguistic personalities – is put forward as the figure or object of study.

One characteristic trend in the current stage of linguistic development is the detailed study of the human factor in speech activity. Understanding the essence of human beings characterises the style of scientific knowledge today. In the new linguistic paradigm, the 'linguistic personality' that determines the semantic space of language comes to the fore. According to E. Sapir, as cited in [1], only a specific speaker is endowed with true individuality. It is only in the speech of an individual that language achieves its final certainty: "No one understands a word exactly as another does, and this difference, however small, runs like a circle on water through the entire thickness of language. The way language changes in the mouth of each individual reveals the power of man over it".

The anthropocentric approach to studying the vocabulary of an average linguistic personality involves setting a complex of tasks, among which the study of the natural lexical system reflecting the national worldview is of particular importance.

Analysis of recent research and publications. The problem of man and language/man and text, which is central to anthropocentric research, is incredibly multifaceted. One of its possible facets – man and artistic text – is traditional for philology: in literary studies, the literary hero is one of the main objects of analysis. The term' literary character' refers to a holistic image of a person presented in a work of art. The use of a character as a kind of model of a person is noted in several contemporary literary studies.

In English-language studies, one of the fundamental approaches is that of R. Schneider, who in his work "Toward a Cognitive Theory of Literary Character" defines a character as "a mental model formed by the reader through the integration of textual signals and the projection of narrative expectations" [2]. Similar ideas are developed by M. Hartner, who emphasises the historical evolution of the concept of a character – from a structural function to a cognitive construct capable of reproducing typical scenarios of human behaviour [3].

In Ukrainian philological studies, the concept of linguistic personality provides additional tools for describing a character as a model of a human being. The works of T. S. Shulichenko, M. I. Kuznetsov [4; 5] and other linguistic portrait studies consider the speech of a character as a representative structure that reflects their cognitive, social and pragmatic profile. The aspect of literary analysis chosen in these works involves assigning the character the status of a relatively independent personality on the basis that

the writer expresses his understanding of a person from a certain point of view through the literary character. In this sense, we can say that a literary character serves as a model of a person. The translation context of scientific studies on the linguistic personality of characters in works of art is limited to the lexical-semantic aspect [6; 7].

The relevance of the study is determined by the multidimensionality of the interpretation of a character in a work of art as a model of a person – from cognitive representation to linguistic and behavioural typology – and the lack of in-depth studies devoted to the reproduction of the components of the linguistic personality of a literary character in translation.

The objective of the article is to identify the specifics of reproducing the components of the linguistic personality of a character in a work of fiction in Ukrainian translation.

The research material consists of the texts of Jerome David Salinger's novel The Catcher in the Rye and its Ukrainian translation by Oleksa Logvinenko.

Presentation of the main research material. In a literary text, characters are related to one another, forming a unique system that is the work's centre and the most important aspect of its composition. The author's personality is manifested in a literary text in many ways and at different levels: in language, plot, characters, themes, and ideas. Modelling a new reality, the writer concentrates deep meanings into a complete image that expresses a specific authorial position in the text. The author's consciousness acquires the ability to merge with the characters'. The author is inseparable from the image of the character, as he is an integral part of it. At the same time, a character is an artistic representation of a person acting in a given situation. The character's image can be broken down into a spiritual core, an emotional world, forms of consciousness and behaviour, an ideological position, and a range of life interests. A literary character has an individual language, the stylistic features of which the writer conveys in monologues and dialogues. The author's attitude and position are manifested in the choice of linguistic means: vocabulary, phraseology, and syntactic constructions. In a literary text, the writer strives to create an image that is as close as possible to a real person. The texts generated by the character simultaneously enter the author's discourse and constitute the discourse of the work's hero, enabling us to discuss the linguistic personality of a character in a literary text. While the concept of the "linguistic personality of the author" (a person) does not contain any contradictions, considering the linguistic personality of a character in a literary text requires several caveats. The first necessary convention is to identify the image with a real personality. Another convention, when considering the language of a specific character, is to abstract from the author's personality itself. When creating different personalities in a literary text, the writer makes them speak in accordance with socio-historical conditions, their status, and their life positions, adapting the characters' speech behaviour to the contexts in which he places them. The writer's vocabulary does not correspond to the personality's lexicon, either in structure or in volume. The author infuses his work with his own personality, creating expressive linguistic portraits of his characters. The artistic image, in all its diversity and complexity, is perceived by the reader through the language in which it speaks; thus, the term "linguistic personality" applies to characters in works of art.

A linguistic personality is a complex system consisting of three interconnected and mutually influential levels: verbal-semantic (lexicon), linguistic-cognitive (thesaurus) and motivational (pragmatic). A character's linguistic personality is most clearly manifested at the verbal-semantic level. The linguistic-cognitive aspect is also a powerful level of analysis of the linguistic personality of a literary character, within which the emotional concepts used by the character in a work of art are analysed. The motivational level of linguistic personality represents the specifics of the psychological and emotional-affective components of personality. Analysis of this level is justified because the character depicted in a literary text is not only typical and social, but also individual.

The proposed approach to studying the specifics of reproducing a literary character's linguistic personality in translation integrates verbal-semantic, linguistic-cognitive, and pragmatic levels of analysis, enabling the reconstruction of Holden Caulfield's linguistic personality as a holistic, internally conflicted, and dynamic system.

The analysis of the original work has proved Holden Caulfield's linguistic personality to be a complex, internally contradictory structure formed by age, psychological, and social factors. The verbal-semantic level of the character's speech is characterised by a high degree of colloquialism, reduced stylistics, repetition of lexical units, excessive expressiveness and emotionality. The frequent use of evaluative vocabulary, slang, intensifiers, and discursive markers (phony, lousy, goddam, hell, sort of, and all, etc.) creates a recognisable idiolect that performs not only a stylistic but also a psychoregulatory function. Repetitions, emoluments, and syntactic fragmentation serve to relieve emotional tension and compensate for the character's inner anxiety.

The linguistic-cognitive level of Holden's linguistic personality represents a specific picture of the world based on binary oppositions (sincerity – falsehood, childhood – adulthood, safety – threat, life – death). The central concept is PHONY, which functions as a universal cognitive filter for the perception of social reality and organises the hero's system of evaluative judgements. The concepts of CHILDHOOD / INNOCENCE and DEATH / DISAPPEARANCE form the axiological poles of this worldview, creating tension between the idealised sphere of purity and the threatening space of adult society. These concepts must be realised mainly implicitly – through metaphors, repeated images and silence, rather than through direct declarations.

The pragmatic level of Holden Colfield's linguistic personality reveals paradoxical communicative behaviour, combining a desire for contact with constant avoidance of it. Verbal aggression, irony, self-discrediting, and violations of the principles of cooperation are not destructive; instead, they are defensive strategies. Communicative failures, understatement, and sharp intonational breaks are structuring elements of the character's linguistic behaviour and reflect his internal conflict, identity crisis, and need for emotional security. Thus, Holden's speech appears as a form of psychological self-defence and, at the same time, as a signal of the need for an empathetic addressee.

A comparative analysis of Oleksa Logvinenko's Ukrainian translation showed that the translator generally successfully recreates Holden Caulfield's holistic linguistic personality, employing a strategy of functional equivalence. The translation is not formally symmetrical to the original, but it preserves its intonational, psychological, and pragmatic effect. The most sensitive to translation transformations was the verbal-semantic level, in particular, the reproduction of slang and semi-taboo vocabulary. Logvinenko consistently reduces the degree of taboo associated with units such as goddam, replacing them with more normative Ukrainian equivalents while preserving their intensifying and emotional-evaluative functions. This strategy reflects the cultural and historical limitations of the time of the translation's creation and, at the same time, does not destroy the expressive profile of the character.

At the linguistic-cognitive level, the translation demonstrates a high degree of sensitivity to the original's conceptual structure. The central concept of PHONY is reproduced through a variable system of lexical and contextual equivalents, which preserves its cognitive dominance despite the partial dispersion of formal repetitions. The concepts of CHILDHOOD / INNOCENCE and DEATH / DISAPPEARANCE in the Ukrainian text are not sentimentalised or overly explained, which is fundamentally important for preserving the psychological authenticity of Holden's image. The translation maintains a balance between what is said and what is left unsaid, leaving room for the reader to interpret. The pragmatic level of linguistic personality in O. Logvinenko's translation is reproduced with particular accuracy. The translator generally successfully reconstructs Holden Caulfield's linguistic personality in a foreign language and cultural context. The translation is based on the principle of functional equivalence: formal differences are compensated for by preserving the psychological, intonational and pragmatic effect. The reduction in the degree of taboo, the variability in the translation of evaluative vocabulary, and the adaptation of slang are due to cultural and historical factors but do not destroy the integrity of the character's image. The translation preserves the cognitive tension of the text and the pragmatic ambivalence of speech, without smoothing out the character's internal conflicts.

The translator does not eliminate communication failures, normalise dialogue, or smooth out the character's pragmatic ambivalence. Aggressiveness, self-irony, provocation, and evasion of direct answers are preserved as means of communicative self-regulation. As a result, the perlocutionary effect of the translation is comparable to that of the original: Ukrainian readers simultaneously feel distance and sympathy, repulsion and emotional closeness.

Conclusions and prospects for further research. Holden Caulfield's linguistic personality is an internally coherent, albeit conflictual, system in which verbal-semantic, cognitive, and pragmatic parameters are constantly interacting. Oleksa Logvinenko's Ukrainian translation largely preserves this systematicity, reconstructing not individual linguistic features, but the functional model of the character's linguistic behaviour. This allows us to consider the translation of The Catcher in the Rye as an example of successful intercultural transmission of linguistic personality and confirms the productivity of the three-level approach to the analysis of literary translation.

The results obtained confirm the expediency of considering literary translation as a process of reconstructing linguistic personality, rather than merely reproducing individual linguistic means. The proposed three-level approach is practical for analysing complex narrative texts. It can be used in further translation studies and in linguo-cognitive and psycholinguistic studies of linguistic personality in literary discourse.

Bibliography:

1. Солдатова Л. П. Сутність поняття «мова» у дослідженнях Едварда Сепіра // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2019. № 40, т. 2. DOI: https://doi.org/10.32841/2409-1154.2019.40.2.29.
2. Schneider R. Toward a Cognitive Theory of Literary Character: The Dynamics of Mental-Model Construction // Style. 2001. Vol. 35, no. 4. P. 607–640.
3. Hartner M. Fictional Characters in Literary Theory: A Short History // Journal of Literary Theory. 2018. Vol. 12, no. 1. P. 1–25.
4. Шуліченко Т. С. Мовна особистість автора VS мовна особистість персонажа: ідентичність чи розрізнення // Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. 2023. Т. 34 (73), № 3, ч. 1. С. 66–72. DOI: 10.32782/2710-4656/2023.3/12.
5. Кузнецов М. І. Особливості мовлення персонажу як засіб створення його портрету // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філологічна. 2013. Вип. 39. С. 165–167. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2013_39_52 (дата звернення: 20.02.2026).
6. Дячук Н. В., Білюк І. Л. Speech characteristics of a literary text personage at semantic level // Закарпатські філологічні студії. 2022. Т. 23, № 1. С. 122–125.
7. Цепенюк Т. О., Ваврів І. Я., Дзюбановська І. А. В. Мовленнєвий портрет персонажа художнього твору в оригіналі і перекладі // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2021. Вип. 49, т. 2. С. 178–182.

Жмаєва Н. До питання відтворення мовної особистості літературного героя у перекладі

Анотація. Стаття присвячена проблемі відтворення мовної особистості літературного персонажа в перекладі на прикладі роману Д. Д. Селінджера «The Catcher in the Rye» та його українського перекладу Олекси Логвиненка. Аналіз базується на трирівневій моделі мовної особистості, яка включає вербально-семантичний, лінгвістично-когнітивний та мотиваційний (прагматичний) рівні. На вербально-семантичному рівні мовлення Голдена Колфілда характеризується розмовними висловами, сленгом, повтореннями, емоційними підсилювачами та дискурсивними маркерами, що створюють особливий ідіолект. На лінгвістично-когнітивному рівні світогляд Голдена побудований навколо бінарних опозицій, таких як SINCERITY vs FALSEHOOD, CHILDHOOD vs ADULTHOOD, та SAFETY vs THREAT. Центральним концептом виявляється PHONY, який діє як когнітивний фільтр для інтерпретації соціальної реальності. На прагматичному рівні вербальна агресія, іронія, комунікативні невдачі та порушення норм співпраці функціонують як захисні стратегії, а не як деструктивні дії. Зіставний аналіз демонструє, що переклад Логвіненка значною мірою зберігає цілісність мовної особистості Голдена завдяки стратегії функціональної еквівалентності. Хоча ступінь табуйованості лексики зменшується через

культурні та історичні обмеження, емоційна та прагматична сила оригіналу зберігається. Концептуальна структура, особливо домінування слова PHONY, реконструйована за допомогою низки лексичних засобів. Дослідження дозволяє дійти висновку, що літературний переклад слід розглядати як процес реконструкції мовної особистості. Трирівнева аналітична модель виявляється ефективною для вивчення складних наративних текстів і відкриває перспективи для подальших досліджень у галузі перекладознавства, лінгвокогнітивного аналізу та психолінгвістики.

Ключові слова: мовна особистість, літературний персонаж, переклад, вербально-семантичний, лінгвокогнітивний, мотиваційний (прагматичний) рівень.

Дата першого надходження статті до видання: 23.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 18.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

УДК 81'25:82-311.9(73)
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.58

Заболотна Т. В.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземної філології, перекладу та методики навчання
Університету Григорія Сковороди в Переяславі
https://orcid.org/0000-0003-1407-1283

Савчук В. І.,
старший викладач кафедри іноземної філології,перекладу та методики навчання
Університету Григорія Сковороди в Переяславі
https://orcid.org/0009-0001-6407-2463

ВІДТВОРЕННЯ ФУТУРИСТИЧНОЇ КАРТИНИ СВІТУ: ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ Р. БРЕДБЕРІ)

Анотація. Стаття присвячена дослідженню лінгвокогнітивних та перекладознавчих, фонетичних особливостей відтворення футуристичної картини світу в українських перекладах творів Рея Бредбері. Актуальність зумовлена необхідністю глибокого аналізу стратегій перекладу науково-фантастичної літератури, де авторська уява формує унікальний концептуальний простір, що вимагає не лише лінгвістичної точності, а й збереження специфічної атмосфери «ретро-футуризму».

У дослідженні визначено, що футуристична картина світу Р. Бредбері базується на синтезі технологічного прогресу та глибокого гуманізму. На матеріалі роману «451 градус за Фаренгейтом» та збірки «Марсіанські хроніки» проаналізовано ключові компоненти цієї моделі світу: футуроніми, антропоморфізовані описи техніки та метафоричні конструкції. Особливу увагу приділено перекладацьким трансформаціям, що використовуються для передачі авторських неологізмів, таких як «Seashells», «The Mechanical Hound» або «The Thimble Radios».

Нами встановлено, що основний виклик для перекладача полягає у відтворенні технічного світу Бредбері. Аналіз показує, що найбільш ефективними стратегіями є семантична модуляція та стилістична компенсація, які дозволяють зберегти поетичність мови оригіналу, не втрачаючи при цьому термінологічної чіткості вигаданого майбутнього. Доведено, що переклад футуристичних образів вимагає від перекладача врахування конотативного значення слів, оскільки техніка у Бредбері часто виступає символом відчуження або прихованої загрози.

Окремий розділ статті присвячено відтворенню сенсорної та кольорової палітри майбутнього. Встановлено, що перекладачі часто вдаються до лексичних доповнень, аби передати специфічні «металеві» чи «скляні» характеристики футуристичного пейзажу, що є критично важливим для цілісного сприйняття тексту українським читачем. У висновках підкреслюється, що адекватне відтворення футуристичної картини світу залежить від здатності перекладача знайти баланс між збереженням чужорідності фантастичного світу та його емоційною доступністю. Окрему увагу приділено фоносемантичному аналізу тексту, оскільки футуристична картина світу Бредбері є синестезійною. Досліджено методи відтворення авторського звукопису (алітерацій та ономатопеї), що моделюють акустичне середовище майбутнього – від стерильного шелесту автоматизованих систем до зловісного механічного дзижчання. Виявлено, що збереження фонетичного малюнка оригіналу є ключовим для передачі емоційної напруги та сенсорної переконливості художнього простору.

Ключові слова: стратегії перекладу, футуроніми, наукова фантастика, антропоморфізм, лінгвокогнітивний аспект, трансформація звуконаслідування, алітерація, асонанс.

Проблематика дослідження. Проблематика дослідження у запропонованій статті є багатогранною, оскільки вона лежить на перетині когнітивної лінгвістики, перекладознавства та поетики наукової фантастики. Порушується питання як перекладачеві стати «співавтором» майбутнього, створеного Бредбері, щоб україномовний читач відчув той самий екзистенційний страх перед Механічним Псом або захоплення від марсіанських каналів, які відчував англомовний читач середини XX століття. Основне питання полягає у тому, як адекватно перенести авторську модель майбутнього з однієї лінгвокультури в іншу, не втративши її ідеологічного та емоційного навантаження.

Актуальність дослідження зумовлена стрімким розвитком технологій, що робить пророчі візії Р. Бредбері частиною сучасної об'єктивної реальності. Це потребує переосмислення перекладацьких стратегій: від простої передачі футуристичної термінології до глибинного відтворення лінгвокогнітивної та фоносемантичної структури тексту. Дослідження дозволяє виявити механізми збереження авторського стилю в умовах часової дистанції між написанням твору та його сучасним прочитанням. Адекватний переклад футуристичного світу Бредбері можливий лише за умови збереження синестезії – поєднання технічного терміну зі звуковим та емоційним образом. Якщо перекладач відтворює лише функцію приладу, але втрачає його фонетичне забарвлення (шум, ритм), футуристична картина світу розпадається.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інтерес до творчості Рея Бредбері у сучасних дослідженнях досить великий, варто згадати про багатовекторні дослідження: роботи американських дослідників Р. Бретнор, К. Вулф, В. Джонсона, К. Еміс, М. Менгелинга, Д. Моуджина, А. Саллівен, В. Тупонса. Так,

автори Р. Еллер, В. Тупонс написали книгу «Рей Бредбері: життя як фантастика» [1]. У ній досліджується історія фантастики у руслі біографічних деталей американського фантаста. Звертає на себе увагу книга особистого біографа Р. Бредбері Сема Уеллера [2] Герої та фантастичні символи у творах Рея Бредбері цікавили українських та зарубіжних дослідників: Л. Бенуаса, З. Василько, Г. Віват, Е. Гаврилюк, Т. Горчак, Т. Заболотна, І. Зеленської, Х. Керлота, О. Лосєва, С. Нестерук, Г. Осадко, О. Пономаренко, О. Смольницької, О. Філіпенко, І. Хижняк, О. Щербань.

Мета статті полягає у комплексному аналізі лінгвокогнітивних, стилістичних та особливо фоносемантичних засобів, за допомогою яких відтворюється футуристична картина світу Рея Бредбері в українських перекладах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Переклад – це не просто трансляція інформації між мовними системами, а складна міжкультурна комунікація. Найбільші виклики постають перед дослідником саме у художній сфері, що зумовлено унікальною природою літературного твору. На відміну від прагматичних текстів, орієнтованих на логіку та передачу фактів, художня проза апелює до образного мислення. Якщо головною метою логічного тексту є інформування, то художнього – естетичний та емоційний вплив на аудиторію. Відповідно, перекладач має не лише реконструювати зміст, а й зберегти авторську стилістику та емоційну наповненість, відтворюючи складну систему засобів виразності.

Ступінь сприйняття літературного твору аудиторією безпосередньо залежить від майстерності перекладача та його вміння оперувати перекладацьким інструментарієм [3, с. 345]. Задля забезпечення високої якості відтворення художнього тексту застосовуються перекладацькі трансформації. Під ними розуміють специфічні прийоми, що активуються за умов безеквівалентності або невідповідності словникових значень контекстуальним потребам. Відповідно до типології [4], трансформації поділяються на три основні групи:

1. Лексичні: передбачають використання нееквівалентних лексичних засобів (наприклад, транслітерація чи калькування) або зміну обсягу поняття (семантичні заміни: звуження, розширення значення, логічний розвиток).
2. Граматичні.
3. Змішані (лексико-грамматичні).

Перекладач художньої прози виступає посередником, від якого залежить інтерпретація твору новим мовним середовищем. Успішність такої адаптації гарантується використанням трансформацій – методів, що компенсують відсутність прямих міжмовних паралелей [3, с. 345]. Такі операції поділяють на рівні: лексичний, граматичний та інтегрований [4]. Лексичний рівень охоплює як формальні прийоми (калькування, транслітерування), так і змістові перетворення, що базуються на семантичній заміні: конкретизації, генералізації або модуляції (логічному розвитку).

Під граматичними трансформаціями розуміють адаптацію структури висловлювання до норм мови перекладу. Відсутність в українській мові прямих аналогів англійського артикля чи герундія диктує необхідність застосування перекладацьких замін, перестановок, а також методів аддиції (додавання) чи омісії (вилучення). Більш складними є змішані (лексико-грамматичні) операції, як-от: антонімічний переклад; Компенсація втрачених смислів; Експлікація (розгортання змісту). Цілісне перетворення (перефразування усього речення для збереження ідіоматичності).

Додаткова складність виникає при перекладі поетичних вкраплень у художній канві. Якщо автор створює власну поезію спеціально для твору, перекладач бере на себе роль поета, стикаючись із низкою специфічних проблем: Основними завданнями при відтворенні віршованих фрагментів є:

1. Реконструкція образної системи та асоціативного ряду, що формують емоційний відгук у читача.
2. Дотримання метричних параметрів (збереження віршового розміру).
3. Відтворення фонічної структури (характеру та схеми римування).

Як зазначає дослідник [3, с. 411], одночасна реалізація усіх трьох аспектів у перекладі є майже недосяжною. Різниця у морфологічній структурі мов (зокрема, середня довжина слова), специфіка наголошування та відмінні естетичні канони змушують перекладача вдаватися до ієрархізації: жертвувати другорядними елементами задля збереження домінантних смислів чи емоційного впливу.

Отже, робота над художнім текстом виходить за межі простої лінгвістичної трансформації. Вона вимагає глибокої культурної емпатії, розуміння ментальних особливостей, етичних орієнтирів та ціннісних кодів іншого народу. Як підкреслює М. Варданян, перекладацький акт передбачає встановлення кореляцій між уже наявною формою вираження в оригіналі та адаптивним потенціалом цільової мови. Перекладач, відштовхуючись від незмінного першоджерела, формує власну інтенцію та мету інтерпретації [5, с. 36.]. У роботі над науковою фантастикою саме ця «відправна точка» нерідко стає джерелом лінгвістичних труднощів. Ключові термінологічні одиниці та новотвори жанру ускладнюють процес переходу від фіксованого повідомлення до його адекватного відтворення іншою мовою.

Окрім експліцитного (явного) змісту, критично важливою є здатність перекладача дешифрувати та відтворювати підтекст твору. Це передбачає глибоке розуміння авторської інтенції – того, який саме меседж прагнув донести письменник і за допомогою яких художніх інструментів він досягав необхідного емоційного впливу.

Одним із найвидатніших представників науково-фантастичного жанру обґрунтовано вважають американського прозаїка Рея Бредбері. Світове визнання прийшло до нього після публікації у 1950 році «Марсіанських хронік» – циклу новел, присвячених темі підкорення Марса. Структурно твір об'єднує 14 оповідань та 12 сполучних нарисів, які в хронологічній послідовності відтворюють етапи людської експансії на Червону планету з січня 1999 по жовтень 2026 року.

Поетика «Марсіанських хронік», як і загалом творчість Бредбері, насичена численними алюзіями та ремінісценціями. Характерними рисами авторського ідіостилю є відсторонена позиція оповідача, глибокий психологізм у висвітленні етичних дилем, високий ступінь образності при мінімалізмі деталей, а також пріоритет художньої експресії над науковою обґрунтованістю подій.

Становлення жанру наукової фантастики у XX столітті, що стало наслідком стрімкого технологічного прогресу та освоєння космосу, поставило перед перекладознавством нові виклики. Специфіка перекладацького процесу значно

ускладнилася через масову появу авторських окупасіоналізмів, покликаних описувати футуристичні технології та позаземні форми життя. Створення письменниками цілісних альтернативних світів вимагає від перекладача не лише мовної майстерності, а й здатності до концептуальної адаптації цих інновацій [5].

На основі аналізу твору «451 градус за Фаренгейтом» було виділено основні класи реалій та досліджено варіативність їхнього перекладу українською мовою. Основними підходами до відтворення такої лексики є транскрипція (збереження звукової оболонки слова) та переклад у широкому сенсі. Якщо транскрипція фокусується на графічному наближенні до першоджерела, то перекладацькі трансформації застосовуються тоді, коли контекст або мовні норми вимагають змістової адаптації замість копіювання форми [3].

Систематизація методів відтворення безеквівалентної лексики дозволяє виділити такі стратегії:

1. Лексичні новотвори: повне або часткове калькування, морфологічна адаптація (освоєння) та надання наявним словам нових семантичних значень.

2. Заміна: використання реалії цільової мови замість вихідної.

3. Апроксимація (приблизне відтворення): заміна видового поняття родовим (гіперо-гіпонімія), підбір функціональних еквівалентів, а також дескриптивний переклад (тлумачення/пояснення).

4. Контекстуальна трансформація.

Застосування цих інструментів дає можливість ґрунтовно дослідити специфіку української рецепції тексту Р. Бредбері «451° за Фаренгейтом». Особливу увагу слід приділити перекладу авторських інновацій та спеціальної термінології, оскільки вони виконують ключову стилістичну роль у межах науково-фантастичного дискурсу та створюють специфічні труднощі для інтерпретації.

Твори Рея Бредбері українською мовою перекладали Олександер Терех, Анатолій Пітик та Катерина Грицайчук (Грицайчук), Андрій Євса, а також перекладачі, зазначені у Вікіпедії, такі як Олег Король, Ольга Короткевич, Євген Крижевич. Анатолій Пітик та Катерина Грицайчук відомі перекладами «Марсіанських хронік» та інших творів, зокрема для видавництва «КСД». На прикладі обраних фрагментів проаналізуємо відтворення українською мовою ключових рис ідіостилю американського фантаста. 1. Художня образність. Саме образність є домінантою поетики Р. Бредбері. Письменник демонструє віртуозне володіння словом, створюючи настільки яскраві, проникливі та експресивні описи, що вони забезпечують ефект повної зануреності реципієнта у вигаданий автором світ. Манера письма Бредбері вирізняється особливою сугестивністю, що дозволяє читачеві легко адаптуватися до футуристичного простору його творів.

*And then a **long wave of warmth** crossed the small town. A **flooding sea of hot air**; it seemed as if someone had left a bakery door open. The **heat pulsed** among the cottages and bushes and children. «А тоді довга хвиля тепла прокотилася маленьким містечком. Повінь гарячого повітря; здавалося, хтось відчинив двері пекарні. Тепло пульсувало поміж котеджами, кущами й дітьми».* Метафоричність: Автор використовує розгорнуту метафору стихії: *«long wave» (довга хвиля) та «flooding sea» (повінь/море, що затоплює).*

Перекладач вдало відтворив це через дієслово «прокотилася» та іменник «повінь», що зберігає динаміку образу.

Сенсорні образи (синестезія). Порівняння з «дверима пекарні» *(bakery door)* створює майже фізичне відчуття запаху та жару. Це приклад того, як Бредбері олюднює технічні явища (старт ракети), перетворюючи їх на побутові, зрозумілі образи.

Алітерація та ритм. В оригіналі повтор звуків [w] та [h] (wave, warmth, hot, heat) створює ефект дихання або пульсації. В українському перекладі ритм підтримується завдяки вдалому підбору дієслів та переліку (котеджами, кущами й дітьми).

The song was «Beautiful Dreamer». Somewhere else a phonograph, scratchy and faded, was hissing out a record of «Roamin' in the Gloamin'», sung by Harry Lauder. «Лунала пісня «Прекрасний мрійник». Десь у іншому місці фонограф, старий і захриплий, шипів платівкою «Блукаю в сутінках» у виконанні Гаррі Лодера». Цей фрагмент є надзвичайно цікавим для перекладознавчого аналізу з погляду відтворення алюзій, реалій та ономатопеї.

Для порівняння візьмемо класичний і найбільш поширений переклад Євгена Крижевича. Порівняльний аналіз фонетики та образності.

*«The books **l**eapt and **d**ance**d** **l**ike roaste**d** **b**ir**d**s, their wings **fl**uttering with **fl**aming feathers.»*Використання алітерації **[l]** (плинність вогню) та вибухових приголосних **[b], [p], [d]**, що імітують тріск полум'я та удари паперу об повітря.

*«Книжки **п**ідстрибували й танули, мов **п**ідсмажені **п**тахи, махаючи вогненними крилами-сторінками».*Перекладач вдало замінив англійські звуки українською алітерацією на **[п]**. Це створює ефект «палаючих птахів» (п-п-п).

Бредбері використовує ямбічний ритм (*The books leapt and danced...*), що робить процес спалювання схожим на ритуальний танець. У Крижевича ритм дещо сповільнюється через довші українські слова («підстрибували» замість *leapt*), але це компенсується внутрішньою динамікою дієслів.

Звуконаслідування (Ономатопея): Слово *flapping* (махання крилами) звучить майже як фізичний звук удару крила.

Євген Крижевич використовує «махаючи», що є більш описовим. Проте в інших місцях він вживає «шелестіння», «потріскування», що відновлює акустичний баланс.

В оригіналі є цікавий звук **[f]** (*fluttering, flaming, feathers*), який імітує шипіння вогню та потік повітря. В українському перекладі звук **[п]** дає інший ефект – не шипіння, а скоріше різких поштовхів полум'я. Це те, про що ми говорили – техніка, що лякає звуком. *«The Mechanical Hound **s**lept, but **d**id not **s**leep, **l**ived, but **d**id not **l**ive in its **g**ently **h**umming, **g**ently vibrating, softly illuminated kennel...».* Тут звуки **[s]**, **[h]**, **[v]** створюють ефект низькочастотного гудіння електрики. *«Механічний Пес спав і водночас не спав, жив і водночас не жив у своїй лагідно освітленій будні, що тихо гула й вібрувала...»* [6].

Є. Крижевич використовує слова «тихо гула», де сонорні **[г, л, н]** та губний **[в]** ідеально відтворюють звук працюючого трансформатора. Тут фонетичний аспект збережено на 100%.

В оповіданні «Буде лагідний дощ» будинок-робот працює в порожнечі. Тут звук – це єдина ознака «життя». «***T**ick-**t**ock, seve**n** o'clock, **t**ime **t**o ge**t** up, **t**ime **t**o ge**t** up, seve**n** o'clock!».* Домінування вибухового **[t]** та коротких складів створює звук годинникового механізму, що працює невблаганно.

Олександр Терех: *«Тік-так, сьома година, пора вставати, пора вставати, сьома година!».* Тут перекладачеві пощастило.

Українське «пора вставати» майже ідеально копіює ритм *«time to get up»*. Збережено алітерацію на **[т]**, що передає механічність світу [7].

Втрата «шипіння» змія (451 градус за Фаренгейтом). Опис брандспойта, з якого тече гас. Бредбері порівнює його зі змієм. «*...with this **g**reat **p**ython s**p**itting its venomo**us** kerosene u**p**on the world...».* Скупчення звуків **[s], [sh], [z]** створює справжнє зміїне сичання (*venomous, kerosene*), а звуки **[p]** передають плювки (*spitting, upon*). Є. Крижевич: *«...цей велетенський пітон вивергав на світ отруйний гас...».* Саме тут відбувається «фонетичне згладжування». Слово «вивергав» – дуже сильне за змістом, але воно «гарчаще» (**[p]**), тоді як в оригіналі воно «сичаще». Втрачається оцей специфічний звук розпилення рідини, який Бредбері заклав у текст [6].

Українські перекладачі, зокрема Є. Крижевич, часто змушені змінювати конкретні звуки (наприклад, **[f]** на **[п]**), але вони зберігають принцип звукопису. Вони шукають в українській мові такі сполучення, які викликають у читача аналогічні асоціації: тріск, гул, шипіння.

Згадка популярної пісні Гаррі Лодера «Roamin' in the Gloamin'» (1911) у розділі про третю експедицію слугує інструментом імерсії читача в атмосферу ретро-епохи, яка дисонує з марсіанським ландшафтом. «Beautiful Dreame». Перекладач використовує дослівний переклад – «Прекрасний мрійник». Це відома пісня Стівена Фостера (XIX ст.), яка у Бредбері виступає символом ностальгії та ілюзорності марсіанського містечка.

«Roamin' in the Gloamin». Тут ми бачимо передачу фонетичного колориту шотландського діалекту (оригінальна назва пісні Гаррі Лодера). О.Терех обирає шлях семантичного перекладу – «Блукаю в сутінках», що ідеально передає зміст, хоча й втрачає ритмічну гру слів оригіналу. Це приклад функціонального відповідника.

Наступне, що варте уваги – це відтворення звукових образів (Ономатопея та епітети). «Scratchy and faded». В оригіналі це тактильні та зорові епітети («дряпучий та вицвілий»), які описують звук. Перекладач використовує адаптацію, замінюючи їх на більш природні для українського опису звуку слова – «старий і захриплий». Це посилює антропоморфність фонографа. «Hissing out» перекладено як «шипів». Це прямий звуконаслідувальний відповідник, який зберігає ефект «неживого» або зіпсованого звуку, що додає атмосфері тривожності. Музичні алюзії створюють у Бредбері ефект «ретро-футуризму». Перекладачеві важливо було зберегти імена виконавців (Гаррі Лодер) як антропоніми-реалії, що прив'язують фантастичний сюжет до конкретної земної культури початку XX століття.

Художній фокус Бредбері зосереджений на смисловому наповненні та психологізмі, через що зовнішня атрибутика та детальний опис зовнішності героїв відіграють мінімальну роль. Така стратегія дозволяє змістити акцент із форми на внутрішній зміст твору. *«Her eyes were sharp yellow, her skin was soft brown, she was thin and quick as an insect. Her voice was metallic and sharp».*

«Очі в неї були яскраво-жовті, шкіра – ніжно-брунатна; сама вона була тонка й швидка, мов комаха. Голос мала металевий і різкий».

Зовнішність марсіанки описується за допомогою коротких простих речень. Аавтор не вдається до подробиць, фіксуючи лише ті риси, що помітні з першого погляду. Для відтворення аналогічного ефекту перекладач використовує називні речення. Цей фрагмент ілюструє майстерність Бредбері у створенні екзотичного образу через поєднання антропоморфних та натуралістичних рис. Для перекладача тут важливо було зберегти баланс між естетикою та «чужістю» марсіанки. Автор використовує колірону палітру та епітети. *«Sharp yellow».* В оригіналі *sharp* (гострий) стосується інтенсивності кольору. Перекладач обирає варіант «яскраво-жовті», що передає насиченість, хоча дещо втрачає відтінок «колючості» погляду. *«Soft brown».* Перекладено як «ніжно-брунатна». Використання слова «брунатна» замість звичайного «коричнева» додає тексту вишуканості та літературного стилю, що відповідає поетичній прозі Бредбері. У перекладі використано порівняння. *«Thin and quick as an insect»***:** Порівняння з комахою *(«тонка й швидка, мов комаха»)* є ключовим. Це підкреслює нелюдську природу персонажа. Перекладач зберіг лаконічність структури, що передає динаміку образу. Метафоричність звуку відтворена у словосполученні *«Metallic and sharp»:* Голос описується через синестезію (звук сприймається як метал). Українське «металевий і різкий» повністю еквівалентне оригіналу. Це створює звуковий контраст із «ніжною» шкірою, підкреслюючи складну натуру марсіанки.

«You think not? We Earth Men have a talent for ruining big, beautiful things. The only reason we didn't set up hot-dog stands in the midst of the Egyptian temple of Karnak is because it was out of the way and served no large commercial purpose. And Egypt is a small part of Earth. But here, this whole thing is ancient and different, and we have to set down somewhere and start fouling it up». «Гадаєте, ні? У нас, землян, є хист руйнувати все величне й прекрасне. Ми не понатикали яток із гарячими сосисками посеред Карнакського храму в Єгипті лише тому, що він стоїть на відшибі й не обіцяє великого зиску. Та й Єгипет – лише невелика частка Землі. А тут усе навколо – прадавнє й інакше. І нам треба десь приземлитися й почати все паскудити».

Цей уривок походить із розділу «June 2001: And the Moon Be Still as Bright» (Червень 2001: І все-таки промені місячні сяють) роману «The Martian Chronicles». Ці слова належать археологу Джеффу Спендеру, який стає «совістю» експедиції. Український переклад (Олександр Терех) [7].

«Гадаєте, ні? У нас, землян, є хист руйнувати все величне й прекрасне. Ми не понатикали яток із гарячими сосисками посеред Карнакського храму в Єгипті лише тому, що він стоїть на відшибі й не обіцяє великого зиску. Та й Єгипет – лише невелика частка Землі. А тут усе навколо – прадавнє й інакше. І нам треба десь приземлитися й почати все паскудити».

Згаданий фрагмент є класичним прикладом соціально-критичного дискурсу у творчості Бредбері. О. Терехові було важливо передати гіркий сарказм та зіткнення високої культури з низьким споживацтвом. *«Hot-dog stands.* В оригіналі це символ американської мас-культури. Перекладач адаптує це як «ятки із гарячими сосисками». Безумовно вдале рішення, оскільки пряме запозичення «хот-дог» у 1960-х роках (коли створювався переклад) могло бути незрозумілим або звучати надто чужо. «*Temple of Karnak»***.** Назва Карнакського храму збережена як історико-культурна реалія, що створює контраст між марсіанською античністю та земною історією. *«Talent for ruining»* перекладено як «хист руйнувати». Слово «хист» додає іронічного забарвлення – зазвичай це слово вживають для позитивних здібностей, тому тут воно підкреслює деструк-

тивну природу людства. *«Fouling it up»* Бредбері використовує розмовне, дещо грубе дієслово. Перекладач влучно обирає українське «паскудити», що ідеально передає зневагу Спендера до споживацького ставлення землян до Марса.

Весь уривок побудований на протиставленні *«big, beautiful things»* (все величне й прекрасне) vs *«large commercial purpose»* (великий зиск). Перекладач зберіг цю опозицію, використовуючи книжну лексику для високих понять та розмовно-побутову – для опису комерції. Запропонований приклад ілюструє, як Бредбері через мову персонажа висловлює свою філософську позицію. У перекладі важливо було зберегти не лише зміст, а й тональність – поєднання розпачу та презирства.

Для посилення експресивності Бредбері використовує в оригіналі довгі, деталізовані речення, структуру яких було дбайливо збережено в перекладі. Особливої уваги заслуговує адаптація вислову *«fouling it up»*: переклад «опоганювати цей світ» (або «паскудити») якнайкраще передає зневажливе ставлення персонажа до експансії людства, оскільки слово містить необхідний емоційний заряд.

Поетичні інклюзії в структурі роману слугують своєрідними настроєвими індикаторами. Бредбері інтегрує у текст відомі поезії, що не належать його перу, створюючи інтертекстуальне тло. Яскравим прикладом є вірш Сари Тісдейл «There Will Come Soft Rains», назва якого стала заголовком одного з найпронизливіших розділів хронік.

Підсумовуючи, зазначимо, що робота з науково-фантастичним текстом вимагає від перекладача віртуозного застосування різноманітних технічних прийомів. Специфіка стилю Рея Бредбері полягає в особливій ролі підтексту та психологічній насиченості образів. Головна складність полягає не лише у мовному перекладі, а й у вмінні розкрити приховані філософські пласти, які формують концептуальне ядро його романів. Повне відтворення всіх смислових і образних нюансів іноді поступається принципу комунікативної прагматики. Перекладач виступає медіатором, який оцінює когнітивні можливості читача сприйняти автентичні особливості тексту. Головна складність полягає у дотриманні балансу: збереженні авторської манери письма та передачі ключового концепту твору, що дозволяє досягти запланованого автором впливу на нову аудиторію.

Література:

1. Bradbury R. Fahrenheit 451°. New York City : Random House Publishing Group, 1953.
2. Munday J. Introducing Translation Studies: Theories and Applications. London ; New York : Routledge, 2016.
3. Гентцель О. Аспекти культурного перекладу літературних текстів. Київ : Академвидав, 2018.
4. Степаненко Н. Основи теорії перекладу. Київ : Либідь, 2010.
5. Відтворення реалій в українському перекладі на матеріалі літературної творчості Рея Бредбері : (pdf). URL: https://www.researchgate.net/publication/377028125_VIDTVORENNA_REALIJ_V_UKRAINSKOMU_PEREKLADI_NA_MATERIALI_LITERATURNOI_TVORCOSTI_REA_BREDBERI (дата звернення: 30.01.2026).
6. Варданян М. Актуальні проблеми світового перекладознавства : посібник для самостійної роботи. Кривий Ріг, 2022. 144 с.
7. Бредбері Р. Марсіанські хроніки / пер. з англ. Є. Крижевича. Київ : Дніпро, 1988. С. 195–324.
8. Бредбері Р. Марсіанські хроніки : повість / пер. з англ. О. Тереха. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2024. 296 с.
9. Нестеренко В. «451 градус за Фаренгейтом» Рея Бредбері. Київ : Дніпро, 2000.
10. Полякова О. Процес перекладу: теорія і практика. Київ : Видавництво Університету імені Тараса Шевченка, 2005.
11. Zabolotna T. Ways of creating neologisms in ray Bradbury's novels "Fahrenheit 451" and "the martian chronicles". 2024. DOI: 10.30525/978-9934-26-425-2-3.
12. Рей Бредбері – про ставлення до життя : інтерв'ю. URL: https://www.youtube.com/watch?v=xPl6NOgohMs (дата звернення: 30.01.2026).
13. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова книга, 2004. 576 с.
14. Киящко В. А. Вивчення стилістичних особливостей творів Рея Бредбері на прикладі оповідання «Співай тіло механічне». *Молодий учений*. 2017. № 30. С. 88–90.
15. Bradbury R. Fahrenheit 451. London : HarperCollins Publishers, 2008. 227 p.

Zabolotna T., Savchuk V. Reproduction of the futuristic worldview: translation aspect (based on the works by R. Bradbury)

Summary. The article is devoted to the study of linguo-cognitive, translation-oriented, and phonetic features of rendering the futuristic worldview in Ukrainian translations of Ray Bradbury's works. The relevance of the research is determined by the necessity of a profound analysis of translation strategies in science fiction literature, where the author's imagination shapes a unique conceptual space that requires not only linguistic precision but also the preservation of the specific «retro-futuristic» atmosphere.

The study establishes that Ray Bradbury's futuristic worldview is based on a synthesis of technological progress and profound humanism. Based on the novel *Fahrenheit 451* and the collection *The Martian Chronicles*, the key components of this world model are analyzed: futuronims, anthropomorphized descriptions of technology, and metaphorical constructions. Particular attention is paid to translation transformations used to convey the author's neologisms, such as «Seashells», «The Mechanical Hound», or «The Thimble Radios».

The author concludes that the primary challenge for a translator lies in recreating Bradbury's technical world. The analysis demonstrates that the most effective strategies are semantic modulation and stylistic compensation, which allow for the preservation of the original's poetic language without losing the terminological clarity of the fictional future. It is proven that the translation of futuristic imagery requires the translator to consider the connotative meaning of words, as technology in Bradbury's works often serves as a symbol of alienation or a latent threat.

A separate section of the article is dedicated to the reproduction of the sensory and color palette of the future. It is established that translators frequently resort to lexical additions to convey specific "metallic" or "glassy" characteristics of the futuristic landscape, which is critical for a holistic perception of the text by the Ukrainian reader. Special attention is given to the phono-semantic analysis of the text, as Bradbury's futuristic worldview is synesthetic. The methods of reproducing the author's soundscape (alliteration and onomatopoeia) are investigated, as they model the acoustic environment of the future – ranging from the sterile rustle of automated systems to an ominous mechanical buzzing. It is revealed

that preserving the phonetic pattern of the original is key to conveying emotional tension and the sensory persuasiveness of the artistic space.

Key words: translation strategies, futuronims, science fiction, anthropomorphism, linguo-cognitive aspect, transformation, onomatopoeia, alliteration, assonance.

Дата першого надходження статті до видання: 13.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 11.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

УДК 811.112.2'373.46:34:811.161.2
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.59

Козак Т. Б.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов
Національного університету «Одеська юридична академія»
https://orcid.org/0009-0002-3434-0663

Тупікова Т. В.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов
Національного університету «Одеська юридична академія»
https://orcid.org/0000-0002-1894-8284

ВИКОРИСТАННЯ АНГЛІЦИЗМІВ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ ЮРИДИЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ ТА ЇХ АДАПТАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Анотація. Стаття присвячена комплексному аналізу функціонування англіцизмів у сучасній німецькій юридичній термінології в умовах глобалізації, інтернаціоналізації економічних відносин та зростаючого впливу англо-американської правової традиції на континентальні правові системи. Актуальність дослідження зумовлена інтенсивним проникненням англійських термінів у німецьку правничу мову, що суттєво впливає на правотворчу діяльність, договірну практику та юридичний переклад. У роботі проаналізовано основні причини поширення англіцизмів у німецькій юридичній мові, зокрема соціолінгвістичні чинники (престиж англійської мови, міжнародний характер правничої комунікації), прагматичні потреби правозастосування, а також системно-правові особливості, пов'язані з імплементацією інститутів загального права. Особливу увагу приділено сферам корпоративного, економічного та міжнародного приватного права, у яких англіцизми виконують ключову термінотворчу та концептуальну функцію.

У статті здійснено типологізацію англіцизмів у німецькій юридичній мові, зокрема виокремлено прямі запозичення, кальки, гібридні терміноутворення та абревіатури. На прикладі поширених термінів compliance, due diligence, settlement, shareholder value, stakeholder, intellectual property та інших розкрито їх семантичні особливості, функціональне навантаження й ризики неоднозначного тлумачення. Окремо наголошено на проблемах міжсистемної еквівалентності під ч ас перекладу англомовних правових понять у межах континентальної правової традиції. Обґрунтовано доцільність застосування комбінованих перекладацьких стратегій, що поєднують збереження усталених англіцизмів із дефініційним поясненням, використання функціонально-описового перекладу та розвиток термінологічної стандартизації в українській правничій мові. Зроблено висновок, що зважене й системне використання англіцизмів сприяє підвищенню точності юридичного перекладу, правової визначеності та ефективності міжкультурної правничої комунікації.

Ключові слова: англіцизми, німецька юридична мова, юридичний переклад, правнича термінологія, міжсистемна еквівалентність.

Постановка проблеми. Сучасні процеси глобалізації, інтернаціоналізації економіки та правових відносин, а також домінування англійської мови в міжнародному науковому й діловому спілкуванні зумовили активне проникнення англійських запозичень (англіцизмів) у правові мови різних країн. Німецька юридична мова, особливо у сфері економічного, корпоративного та міжнародного приватного права, зазнає суттєвого впливу англо-американської правової та мовної традиції.

Використання англіцизмів у німецькій правничій термінології створює низку проблем, пов'язаних із термінологічною неоднорідністю, багатозначністю понять, порушенням стилістичних норм та ризиками неправильного тлумачення правових інститутів. Для української правової та перекладацької практики ці труднощі ускладнюються необхідністю адекватної адаптації іншомовних елементів з урахуванням відмінностей між правовими системами, збереження нормативної точності та забезпечення зрозумілості правових текстів.

Метою статті є комплексний аналіз використання англіцизмів у сучасній німецькій юридичній термінології, визначення їх функцій і проблемних аспектів, а також обґрунтування ефективних стратегій адаптації таких термінів українською мовою з урахуванням вимог правової точності, системності та комунікативної доцільності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика англіцизмів у правовій мові активно досліджується в працях німецьких та міжнародних мовознавців і юристів. Зокрема, питання мовних запозичень і динаміки термінологічних змін розглядаються в дослідженнях Інституту німецької мови (Institut für Deutsche Sprache, IDS) [1], де аналізується вплив англійської мови на сучасну німецьку лексичну норму.

У юридичній науці значний внесок у вивчення англо-американського впливу на німецьке право зробили К. Ларенц, Р. Циппеліус, М. Шмідт-Ассман [2; 3; 4], які звертають увагу на трансформацію правових понять у контексті європеїзації та глобалізації права. Окремі аспекти використання англійських термінів у корпоративному та економічному праві висвітлюються у працях Т. Рейнера [5].

У перекладознавстві проблема юридичних англіцизмів розглядається в працях В. Клука, К. Райс, Гнідкової О.Х., Бойко Ю. [6; 7; 8; 9], присвячених функціонально-семантичному підходу до перекладу правничих текстів та питанню міжсистемної еквівалентності. Водночас проблема адаптації англіцизмів у німецько-українському юридичному перекладі залишається недостатньо систематизованою, що зумовлює актуальність даного дослідження.

Виклад основного матеріалу. Активне використання англіцизмів у сучасній німецькій юридичній мові є наслідком комплексу історичних, економічних і соціолінгвістичних чинників. Після Другої світової війни, а особливо з кінця XX століття, англійська мова остаточно закріпилася як провідна мова міжнародного бізнесу, фінансів, корпоративного управління та міжнародного права. Інтеграція Німеччини у світові економічні процеси, розвиток транснаціональних корпорацій, а також гармонізація правового регулювання в межах Європейського Союзу сприяли інтенсивному проникненню англомовної термінології у німецький правничий дискурс.

Англіцизми в німецькій юридичній мові функціонують у кількох основних формах. По-перше, це прямі запозичення без морфологічної чи синтаксичної адаптації, наприклад Compliance, Due Diligence, Settlement, Corporate Governance, Whistleblowing. Такі терміни зазвичай зберігають англійську графіку та вимову, що підкреслює їх міжнародний характер. По-друге, поширеними є кальки, зокрема Geheimhaltungsvereinbarung як відповідник non-disclosure agreement або Leistung nach bestem Wissen und Gewissen як відтворення best efforts. По-третє, активно формуються гібридні конструкції, наприклад KPI-Orientierung, Shareholder-Interessen, Compliance-Abteilung, Risk-Management-System. Окрему групу становлять абревіатури, що широко застосовуються у правничих документах і корпоративних статутах: CEO, CFO, HR, IP, ESG.

Показовим прикладом є термін Compliance, який у німецькому праві означає комплексну систему організаційних, правових та етичних заходів, спрямованих на забезпечення дотримання законодавства, внутрішніх корпоративних правил і міжнародних стандартів. Німецькі відповідники Rechtskonformität або Regelbefolgung відображають лише аспект формального дотримання норм і не охоплюють превентивну, контрольну та управлінську складові цього поняття. Саме тому в німецьких правових текстах переважає використання англіцизму Compliance. В українській перекладацькій практиці доцільним є комбінований варіант: «комплаєнс (система забезпечення дотримання законодавства, етичних стандартів і внутрішніх політик компанії)».

Іншим поширеним англіцизмом є Due Diligence, що позначає комплексну правову, фінансову, податкову та комерційну перевірку компанії перед укладенням значних правочинів, злиттями або поглинаннями. У німецьких юридичних документах цей термін часто вживається без перекладу, наприклад: Durchführung einer Legal Due Diligence. Українські відповідники «належна перевірка» або «комплексна перевірка» потребують конкретизації (legal, financial, tax due diligence), оскільки без контексту можуть бути витлумачені надто широко.

У сфері договірного права активно використовується термін Settlement, який у німецькому праві корелює з поняттям Vergleich, тобто мирове врегулювання спору. Водночас застосування англійського терміна зазвичай сигналізує міжнародний або позасудовий характер домовленості. У договорах з іноземним елементом Settlement може охоплювати ширший комплекс зобов'язань, включаючи положення про конфіденційність, відмову від подальших претензій та механізми виконання.

Особливої уваги потребують англіцизми Covenants та Indemnity. У англо-американських контрактах Covenants означають спеціальні договірні обов'язки сторін, які можуть мати тривалий характер і виходити за межі основного зобов'язання. Їх буквальний переклад без урахування функціонального навантаження може призвести до втрати юридичного змісту. Термін Indemnity не завжди відповідає континентальному поняттю «відшкодування шкоди», оскільки може передбачати обов'язок компенсації незалежно від вини та факту настання збитків.

Варто також звернути увагу на англіцизми Whistleblowing та Compliance Officer, які набули поширення у зв'язку з антикорупційним законодавством ЄС. У німецьких текстах ці терміни часто вживаються без перекладу, що ускладнює їх адаптацію українською мовою. Доцільним є поєднання запозиченого терміна з пояснювальним перекладом: «викривач (whistleblower)», «уповноважений з комплаєнсу».

Англіцизми Shareholder Value та Stakeholder виконують роль концептуальних маркерів економічної орієнтації підприємства. У німецькому та українському праві ці поняття не мають чітких нормативних еквівалентів, що зумовлює необхідність їх пояснення у наукових і перекладних текстах. Особливої складності вони набувають у корпоративному праві та праві компаній.

Таким чином, використання англіцизмів у німецькій юридичній мові підвищує ефективність міжнародної правової комунікації, однак водночас створює ризики термінологічної неоднозначності. Для української перекладацької практики ключовим є застосування функціонально-описового підходу, збереження усталених англіцизмів із дефініціями та уникнення механічного калькування без урахування правового контексту.

Окрім уже розглянутих англіцизмів, у сучасній німецькій юридичній мові активно використовуються терміни, пов'язані з корпоративним управлінням і фінансовим правом. Зокрема, поняття Corporate Governance охоплює систему правил, принципів і механізмів управління компанією, включаючи розподіл повноважень між органами управління, контроль за діяльністю менеджменту та захист інтересів інвесторів. Німецький відповідник Unternehmensführung не завжди передає нормативно-регуляторний аспект цього терміна, тому англіцизм Corporate Governance часто зберігається без перекладу. В українських наукових текстах доцільним є варіант: «корпоративне управління (Corporate Governance)» з подальшим поясненням.

У сфері фінансового права та банківської діяльності поширеними є англіцизми Risk Management, Credit Rating, Stress Test. Так, Risk Management у німецьких нормативних актах означає не лише управління ризиками, а комплексну систему ідентифікації, аналізу та мінімізації правових і фінансових загроз. Український переклад «ризик-менеджмент» є усталеним, однак у наукових текстах потребує уточнення функціонального наповнення поняття.

Особливу групу становлять англіцизми у сфері інтелектуальної власності. Так, термін Intellectual Property (IP) широко використовується в німецьких правових документах поряд із традиційним geistiges Eigentum. У міжнародних догово-

рах та корпоративних угодах перевага часто надається саме абревіатурі IP, що вимагає від перекладача збереження цього скорочення з відповідним роз'ясненням українською мовою. Аналогічна ситуація спостерігається з термінами Know-how, Trademark та Copyright, які не завжди мають повні функціональні відповідники у континентальному праві.

У трудовому праві та праві компаній активно використовується англіцизм Human Resources (HR), який у німецьких текстах співіснує з терміном Personalwesen. Водночас HR охоплює ширше коло управлінських функцій, включаючи розвиток персоналу, оцінювання ефективності та корпоративну культуру. Український переклад «управління персоналом» є функціонально адекватним, однак у міжнародних контекстах доцільно зберігати англійське скорочення.

У сфері договірного права значного поширення набули терміни Best Practice, Letter of Intent (LoI) та Term Sheet. Наприклад, Letter of Intent у німецьких правових текстах використовується для позначення попереднього документа, що фіксує наміри сторін без створення повноцінних договірних зобов'язань. Його переклад як «лист про наміри» є коректним лише за умови пояснення його обмеженої юридичної сили. Аналогічно Term Sheet часто перекладається описово як «документ з основними умовами угоди».

Зростає також кількість англіцизмів у сфері цифрового та інформаційного права. Такі терміни, як Data Protection, Cybersecurity, Data Breach, активно використовуються у німецькому законодавстві та правозастосовній практиці, особливо у зв'язку з дією Загального регламенту про захист даних (GDPR). Наприклад, Data Breach у німецьких текстах частовживається паралельно з Datenschutzverletzung, що створює труднощі для перекладу українською мовою та потребує чіткого розмежування понять.

Окремої уваги заслуговують англіцизми, пов'язані з альтернативним вирішенням спорів: Alternative Dispute Resolution (ADR), Mediation, Arbitration. У німецьких правових документах ці терміни використовуються для позначення процедур, які не завжди мають прямі відповідники в національному процесуальному праві. Тому переклад потребує поєднання терміна з короткою дефініцією.

Висновки. Таким чином, розширений аналіз прикладів засвідчує, що англіцизми в сучасній німецькій юридичній мові охоплюють практично всі галузі права – від корпоративного й фінансового до цифрового та процесуального. Їх переклад українською мовою вимагає не лише лінгвістичної точності, а й глибокого розуміння функціонування правових інститутів у різних правових системах.

Англіцизми в сучасній німецькій юридичній термінології є закономірним наслідком глобалізації права, економіки та корпоративного управління. Вони виконують важливу комунікативну функцію, забезпечуючи уніфікацію правових понять у міжнародному середовищі, проте водночас ускладнюють переклад і тлумачення правових текстів у національних правових системах.

Для української перекладацької та правозастосовної практики принципово важливим є збалансований підхід, який поєднує збереження міжнародно визнаних термінів із чітким поясненням їх правового змісту. Функціонально-описовий переклад, використання коментарів і дефініцій, а також урахування системних відмінностей між англо-американською, німецькою та українською правовими традиціями є необхідними умовами адекватної адаптації англіцизмів.

Отже, ефективне використання англомовної юридичної термінології можливе лише за умови високої лінгвістичної та правової компетентності перекладача, що забезпечує точність, однозначність і наукову коректність юридичного тексту.

Література:

1. Institut für Deutsche Sprache (IDS). Anglizismen im Deutschen: Sprachwandel und Norm. Mannheim, 2015. 256 c.
2. Larenz K. Methodenlehre der Rechtswissenschaft. Berlin: Springer, 2017. 432 c.
3. Zippelius R. Juristische Methodenlehre. München: C.H. Beck, 2018. 480 c.
4. Schmidt-Aßmann M. Das allgemeine Verwaltungsrecht als Ordnungsidee. Heidelberg: Springer, 2016. 312 c.
5. Reiner T. Corporate Governance und Compliance im deutschen Recht. München: Beck, 2019. 288 c.
6. Kluck W. Handbuch des Übersetzens juristischer Texte: Deutsch–Ukrainisch. Berlin: Frank & Timme, 2018. 320 c.
7. Reiß K., Vermeer H. J. Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie. Tübingen: Niemeyer, 2010. 256 c.
8. Gniedkova O. H., Bachurina L. V. Особливості перекладу юридичної термінології в англійській мові. Південний архів (філологічні науки). № 80, 2019. С. 24–27.
9. Boyko Yu., Dolynskyi Ye. Особливості перекладу англійської юридичної термінології в офіційно-діловому мовленні. Current Issues of Linguistics and Translation Studies. Vol. 21, No. 2. 2021. С. 5–11.

Kozak T., Tupikova T. The Use of Anglicisms in Contemporary German Legal Terminology and Their Adaptation into Ukrainian

The article is devoted to a comprehensive analysis of the functioning of anglicisms in contemporary German legal terminology in the context of globalization, the internationalization of economic relations, and the growing influence of the Anglo-American legal tradition on continental legal systems. The relevance of the study is обусловлена the intensive penetration of English terms into German legal language, which significantly affects law-making activities, contractual practice, and legal translation. The paper analyzes the main reasons for the spread of anglicisms in German legal language, including sociolinguistic factors (the prestige of the English language and the international nature of legal communication), pragmatic needs of legal practice, as well as systemic legal features related to the implementation of common law institutions. Particular attention is paid to the fields of corporate, commercial, and private international law, in which anglicisms perform a key terminological and conceptual function. The article provides a typology of anglicisms in German legal language, distinguishing direct borrowings, calques, hybrid term formations, and abbreviations. Using the examples of widely used terms such as compliance, due diligence, settlement, shareholder value, stakeholder, and intellectual property, the study reveals their semantic characteristics, functional load, and potential risks of ambiguous interpretation. Special emphasis is placed on problems of intersystem equivalence in translating legal concepts originating from the common law system into the continental legal tradition. The paper substantiates the expediency of applying combined translation strategies that involve preserving established anglicisms accompanied by definitional explanations, using functional and descriptive translation, and promoting the development of terminological

standardization in the Ukrainian legal language. It is concluded that a balanced and systematic use of anglicisms contributes to greater accuracy of legal translation, legal certainty, and the effectiveness of intercultural legal communication.

Key words: anglicisms, German legal language, legal translation, legal terminology, intersystem equivalence.

Дата першого надходження статті до видання: 19.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 16.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

УДК 811.133.1'42'373.46'255.4:811.161.2
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.60

Коккіна Л. Р.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри французької філології
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
https://orcid.org/0000-0002-1410-9061

ЕВОЛЮЦІЯ ЦИФРОВОГО МОВЛЕННЯ МОЛОДІ ТА ЙОГО РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ У ФРАНКО-УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ: ФОРМАТНІ ТА ПРАГМАТИЧНІ АСПЕКТИ

Анотація. У статті досліджується еволюція цифрового мовлення молоді та його переклад у франко-українській мовній парі з акцентом на форматні та прагматичні аспекти. Цифрове мовлення представлено текстовими повідомленнями, чатами, соціальними мережами, онлайн-платформами та месенджерами, і характеризується специфічними мовними форматами, абревіатурами, сленгом, англіцизмами, емодзі, графічними модифікаціями тексту та прагматичними маркерами, що формують комунікативну ефективність та соціальну функцію. На підставі корпусу французьких і українських текстів 2020–2026 рр. проведено компаративний перекладознавчий аналіз, який демонструє основні трансформації форматів, стилю та прагматичної функції повідомлень при перекладі. Визначено ключові перекладознавчі стратегії: модуляція, експліцитація, нейтралізація, культурна субституція, що дозволяють зберегти комунікативний ефект, емоційність і стилістичні особливості оригіналу. Показано, що абревіатури, сленгові вирази та вірусні терміни часто потребують адаптації або пояснення в українському перекладі, а емодзі та меми можуть змінюватися відповідно до культурного контексту, щоб відтворити еквівалентний прагматичний ефект. Дослідження також висвітлює історичний аспект: письмове молодіжне мовлення початку 2000-х рр. було детерміноване технологічними обмеженнями SMS та чатів і мало насамперед графічний характер, тоді як сучасне цифрове мовлення прагне до мультимодальності, інтерактивності та прагматичної ефективності, зберігаючи індивідуальні мовні стилі та культурні маркери. Наукова новизна роботи полягає у комплексному аналізі міжмовних і міжкультурних трансформацій цифрових текстів молоді та розробці перекладацьких підходів до жанру, що поєднує усну та письмову комунікацію, емоційні й соціолінгвістичні аспекти.

Ключові слова: цифрове мовлення молоді, перекладознавчий аналіз, прагматична еквівалентність, мультимодальні тексти, міжкультурна адаптація.

Постановка проблеми. У сучасних умовах цифровізація комунікацій значно трансформує мовну поведінку молоді, формуючи особливі стилістичні та прагматичні практики письмового і усного спілкування. Цифрове мовлення нових поколінь, представлене у текстових повідомленнях, соціальних мережах, чатах та інших електронних платформах, характеризується специфічними форматами, скороченнями, емоційно-інтонаційними маркерами та іншими лінгвістичними особливостями, що визначають його комунікативну ефективність та соціальну функцію. Переклад цього мовлення у франко-українській мовній парі став предметом зростаючого інтересу перекладознавців, оскільки він вимагає не лише передачі лексичного та граматичного змісту, а й відтворення прагматичних і стилістичних нюансів оригінального тексту, з огляду на дивергенцію картин світу представників двох націй. **Актуальність** дослідження зумовлена необхідністю виявлення закономірностей трансформації форматів цифрового мовлення при перекладі, визначення стратегій адаптації емоційно-експресивних засобів, а також дослідження їхніх комунікативних функцій у цільовій культурі. Особливий інтерес становить порівняльний аспект: французьке і українське цифрове мовлення молоді демонструють як спільні тенденції (скорочення, емодзі, графічні модифікації тексту), так і специфічні національні відмінності, що впливають на вибір перекладацьких стратегій. З одного боку, цифрові тексти прагнуть до економії часу та спрощення комунікації; з іншого – вони зберігають культурні маркери та індивідуальні мовні стилі, що потребує від перекладача гнучкості та творчого підходу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Французькі та українські науковці, в період останніх п'яти років активно досліджують цифрове мовлення та його переклад. Зокрема, французькі лінгвісти акцентують увагу на феномені текстової економії та використанні емодзі як знаково-прагматичного засобу [1; 2]. Українські дослідники, в свою чергу, розглядають цифрове мовлення молоді як новий жанр комунікації, що поєднує елементи усного й письмового мовлення та вимагає адаптації перекладачем для збереження функції і стилю повідомлення [3; 4].

Спільною рисою робот є звернення уваги на те, що на початку 2000-х років цифрове мовлення характеризувалося масовим використанням абревіатур (sms-стиль), ASCII-символів та обмеженим застосуванням графічних засобів. Натомість, сучасні тенденції змістили фокус на візуальну і емоційну складову, що ускладнює переклад і вимагає від перекладача не лише лінгвістичної компетенції, а й прагматичного чуття.

У працях українських мовознавців молодіжне мовлення розглядається передусім у межах соціолінгвістики та лексикології. Так, у дослідженнях Л. Семенюк, О. Лелеки, Н. Москаленко аналізується вплив англо-американських запозичень на формування сучасного молодіжного сленгу, що трактується як наслідок глобалізаційних процесів. Автори підкреслюють, що англіцизми виконують не лише номінативну, а й ідентифікаційну функцію в мовленні молоді, зокрема в цифровому середовищі [5]. Соціальні мережі, як простір мовних іннова-

цій досліджує Н. Воробець, зосереджуючись на функціонуванні сленгової лексики, графічних скорочень та неформальних синтаксичних конструкцій. Авторка зазначає, що саме онлайн-комунікація сприяє закріпленню нових мовних моделей, які поступово виходять за межі віртуального простору [6]. О. Лелека у своїх працях аналізує механізми інтеграції англійських елементів у сучасний український молодіжний сленг, наголошуючи на їхній адаптації до фонетичних і морфологічних норм української мови. Ці спостереження є важливими для перекладознавчого аналізу, оскільки демонструють різний ступінь прийнятності запозичень у мовах-реципієнтах. Загалом, українські дослідження приділяють значну увагу опису мовного матеріалу, однак питання перекладу молодіжних текстових повідомлень у міжмовному та міжкультурному вимірах залишаються недостатньо розробленими.

Французька лінгвістична традиція характеризується активним вивченням молодіжного мовлення в контексті ідентичності, соціальної належності та прагматики. У сучасних працях, зокрема, у наголошується, що молодіжні мовні інновації, зокрема, використання скорочень, верлану та маркерів типу *wesh* є невід'ємною складовою еволюції французької мови, а не відхиленням від норми [7]. Дослідження цифрових корпусів демонструють, що неформальне мовлення в інтернеті характеризується високим рівнем абревіації, гібридизації мов та активним використанням емодзі. Особлива увага приділяється прагматичній функції цих елементів, які виконують роль дискурсивних маркерів та засобів вираження іронії або емоційного ставлення [8]. У французьких працях також підкреслюється, що емодзі не є універсальними знаками, а їх інтерпретація залежить від соціального та культурного контексту. Цей підхід є принципово важливим для перекладу цифрових повідомлень, де графічні елементи можуть мати різну комунікативну цінність у різних мовних спільнотах.

Отже, огляд сучасних розробок засвідчує, що як в українській, так і у французькій науковій традиції молодіжне мовлення в цифровому просторі розглядається переважно з позицій соціолінгвістики та лінгвістики дискурсу. Водночас, перекладознавчий аспект, зокрема в межах пари французька–українська, залишається фрагментарним. Це зумовлює необхідність ретельного аналізу, орієнтованого на принцип прагматичної еквівалентності та аналіз перекладацьких стратегій відтворення молодіжних текстових повідомлень, що й визначає наукову **новизну** нашої роботи.

Мета статті полягає у комплексному аналізі цифрового мовлення молоді та його перекладу у франко-українській мовній парі з точки зору форматної трансформації та прагматичного виміру. Завдання дослідження включають:

1. Виявлення основних форматів цифрового мовлення молоді та їхніх комунікативних функцій.

2. Аналіз стратегій перекладу цифрового мовлення з французької на українську, зокрема адаптації стилістичних і прагматичних особливостей.

3. Порівняння сучасних тенденцій французького та українського цифрового мовлення молоді та виявлення динаміки його трансформацій у часі.

Виклад основного матеріалу. Наше дослідження було проведено на корпусі французьких та українських цифрових текстів, за авторством молоді (соціальні мережі, месенджери, онлайн-чати) за останні роки. Використані методи компаративного аналізу, прагматичного аналізу тексту, а також трансформаційного перекладу надали нам змогу виявити закономірності передачі емоційно-стилістичних та форматних особливостей.

У сучасному цифровому середовищі молодь все частіше переживає не просто «перевантаження інформацією», а значний психологічний тиск, пов'язаний із тривалим та неконтрольованим використанням соціальних мереж, що, як показують соціально-психологічні дослідження, може впливати на психоемоційний стан, викликати стрес і зниження благополуччя (*digital overload*, *information stress*) [9].

Водночас у 2025–2026 роках виникла нова культурна тенденція: усвідомлений вибір бути менш присутнім онлайн. Залишатися «offline» трактується як форма самодисципліни та контролю над власним часом, що дослідники та медіа описують як нову «розкіш» чи соціальний маркер статусу у суспільстві, де цифрова участь стала нормою. За даними аналізу тенденцій, молоді люди все частіше практикують цифровий детокс, встановлюють обмеження на використання додатків або навіть обирають «аналогові» хобі, що відповідає їхньому прагненню до більш усвідомленого й менш тривожного способу життям [10]. Цей феномен не означає повної відмови від соцмереж, але він свідчить про зростання критичного ставлення до цифрового середовища та прагнення балансу між онлайн-активністю й реальними соціальними взаємодіями, що підтверджують сучасні емпіричні дані.

Письмова комунікація молоді на початку 2000-х була значною мірою зумовлена технологіями того часу, передусім, SMS-повідомленнями, чатами в ICQ, операторами мобільного зв'язку з обмеженою кількістю символів, а також форумами й e-mail листуванням. Ці технології формували суто графічні стратегії скорочення, які мали наслідки як для продукції тексту, так і для його сприйняття:

1. Обмеження 160 символів у SMS вели до характерної письмової економії: числові заміни (*gr8* → great, *l8r* → later), скорочення фраз (*c u* → see you), відкидання голосних (*txt* → text), що мало чітку графемну природу.

2. Чат-мовлення (ICQ, MSN) продукувало: часті інтер'єкції (*lol*, *brb*), окремі малоформальні маркери (*123*, *8*-) як способи вираження емоцій у межах клавіатурної графіки.

Усі ці явища були передусім результатом технічних обмежень, а не прагматичних стратегій соціальної ідентифікації. З появою месенджерів без обмежень символів (WhatsApp, Messenger, Viber), соціальних мереж (Facebook, Instagram, TikTok, тощо) та emoji/стікерів, сучасне письмове спілкування перестало бути детермінованим лише графічними обмеженнями. Натомість воно стало прагматично спрямованим, зі значною роллю контексту, інтерактивним та мультимодальним (візуальні елементи разом із текстом), орієнтованим не на економію символів, а на вираження ставлення, ідентичності, емоції та групової належності. Ці зміни мають важливе значення для перекладознавства, оскільки сучасні текстові повідомлення молоді містять ознаки мовленнєвих жанрів із сильним прагматичним компонентом, що відрізняються від історично ранніх (SMS/чат) і вимагають нових перекладацьких стратегій.

Безперечно, існує багато реальних ситуацій, які потребують здійснення перекладу французького молодіжного та підліткового цифрового дискурсу українською мовою. Зазначимо основні.

1. **Переклад для освітнього середовища** (школа, університет). Українські викладачі французької мови або перекладознавства аналізують автентичні повідомлення з соціальних мереж (Instagram, Snapchat, TikTok, Messenger) у межах занять з лінгвокультурології, прагматики або усного перекладу. Метою перекладу є зробити зміст і прагматичний ефект молодіжного мовлення зрозумілим для українських студентів. Без перекладу та пояснення emoji (□, □) і сленгових скорочень (*jpp, frrr*) студенти сприйматимуть повідомлення буквально або помилково. Переклад із прагматичною адаптацією забезпечує дидактичну доцільність та інтерпретаційну прозорість.

2**. Субтитрування та локалізація медіаконтенту**. Переклад французьких серіалів, YouTube-відео, TikTok-контенту або документальних програм про підліткове життя для української аудиторії, щоб зберегти автентичність мовлення персонажів і водночас зробити його природним для українського глядача. Буквальний переклад реплік із цифровими маркерами або emoji призводить до стилістичної невідповідності. Прагматична адаптація (emoji, сленг, графіка) дозволяє відтворити соціальний ефект, характерний для підліткової комунікації.

3. **Міжкультурна медіація та супровід міжнародних проєктів**. Українські перекладачі або координатори освітніх програм (обміни, онлайн-проєкти, міжнародні школи) посередничають у спілкуванні між французькими та українськими підлітками. Головною метою є запобігти комунікативним збоям та хибній інтерпретації іронії або емоційних реакцій. Emoji та сленг можуть бути неправильно інтерпретовані іншою культурою. Переклад українською з адаптацією виконує функцію міжкультурного посередництва, а не буквального перенесення форми.

4. **Науковий аналіз і корпусні дослідження**. Лінгвісти та перекладознавці аналізують французький підлітковий цифровий дискурс у наукових статтях, дисертаціях або методичних посібниках. Отже, важливою є ілюстрація прикладів для україномовного наукового читача. Подання лише оригіналу обмежує доступність аналізу. Переклад із коментарем дозволяє продемонструвати механізми прагматичної адаптації та функціонування emoji як семіотичних одиниць.

5. **Психолого-педагогічний супровід підлітків**. Фахівці (психологи, соціальні педагоги) працюють із франкомовними підлітками або аналізують їхню онлайн-комунікацію у кризових або конфліктних ситуаціях задля коректного розуміння емоційного стану та комунікативних намірів. Неправильне тлумачення emoji □ чи □ може призвести до перебільшення або, навпаки, недооцінки емоційної реакції. Переклад українською з урахуванням прагматики є необхідним для адекватної інтерпретації. Такий переклад здійснюється в ситуаціях, де французький підлітковий цифровий дискурс виходить за межі своєї лінгвокультурної спільноти й потребує інтерпретації для українського адресата з метою збереження прагматичного та соціального ефекту повідомлення.

Переклад французького молодіжного цифрового дискурсу українською мовою реалізується в тих комунікативних ситуаціях, коли автентичні онлайн-висловлювання потребують інтерпретації для іншої лінгвокультури з метою збереження їхньої прагматичної інтенції та соціального ефекту. Такий переклад є актуальним в освітньому процесі, медіалокалізації, науковому аналізі, а також у практиках міжкультурної медіації. Особливої значущості він набуває в умовах війни та вимушеної міграції, коли українська молодь інтегрується у франкомовне середовище й здійснює повсякденну комунікацію в цифровому просторі. У цих умовах скорочення, сленгові маркери та emoji (□, □, □), що функціонують як носії іронії, емоційного дистанціювання або соціальної солідарності, можуть бути неправильно інтерпретовані без урахування їхньої культурно зумовленої прагматики. Переклад українською мовою з використанням стратегій прагматичної та культурної адаптації забезпечує функціональну еквівалентність повідомлення, сприяє запобіганню комунікативним збоям і виконує роль посередника між різними цифровими мовленнєвими нормами, що є критично важливим у кризових ситуаціях, де онлайн-комунікація часто слугує основним засобом соціальної взаємодії та психологічної стабілізації.

Протягом 2020–2026 років французька молодь активно експериментує з мовними форматами, поєднуючи традиційні абревіатури, сучасні меми та популярні англіцизми, що створює особливий гібридний жанр, поєднуючи усну та письмову комунікацію.

1. Абревіатури та скорочення

Серед популярних абревіатур французької молоді: *JPP* (*j'en peux plus*) для вираження перевантаження, *TMTC* (*toi-même tu sais*) для підтвердження розуміння, *Tkt* (*t'inquiète*) для заспокоєння, *TfK* (*tu fais quoi?)* для швидкого запиту, *OKLM* (*au calme*) для передачі стану спокою, *JDCJDR* (*je dis ça, je dis rien)* для дискретних коментарів, а також *askip* (*à ce qu'il paraît*) для передачі чуток [11].

У перекладі українською ці абревіатури часто потребують модуляції або експліцитації, оскільки буквальний переклад не передає повного ефекту. Наприклад, *JPP ce cours* □ перекладається як *я вже не витримую цей урок* □, де абревіатура розшифрована, а емоційне навантаження збережено через emoji. *TMTC* стає *сам знаєш*, а *Tkt – не хвилюйся*, зберігаючи прагматичний підтекст взаєморозуміння.

2. Англіцизми та глобальний сленг

Французькі повідомлення молоді містять численні англіцизми та терміни з інтернет-культури: *glow up* (позитивна трансформація), *rizz* (харизма), *low-key* (непомітно), *clout chaser* (*той, хто шукає увагу*), *cap / no cap* (*брехня / правда*), *drip* (*стильний вигляд*) [12; 13].

У перекладі українською застосовується нейтралізація або функціональна адаптація, щоб зберегти природність тексту та соціальний ефект. Наприклад*, ce film est mid* стає *цей фільм так собі*, передаючи оцінку без прямого запозичення англійського слова.

3. Емоції та оцінки

Молодь активно використовує терміни для вираження емоцій та оцінок: *mid → «так собі», sus («suspect») → «підозріло», mood → «настрій», banger → «круто».*

Під час перекладу ключовим є збереження прагматичного ефекту. Наприклад, *lol je pleure* □ передається як *хаха, я плачу* □, зберігаючи гумор і емоційність.

4. Іронія та гумор

Іронічні вирази, особливо ті, що супроводжуються emoji, потребують експліцитації в українській мові. Наприклад*, super idée* □ перекладається *як ну так собі ідея*…, де іронія передається словесно. Інші випадки: *j'ai répondu au prof à 3h* □ стає *я відповіла викладачу о 3-й ночі* □, де □ замінено на □ для передачі легкого сорому замість іронічного сміху.

5. Мем-культура та вірусні терміни

Деякі слова стають популярними завдяки TikTok або мем-культурі, часто без конкретного значення: *skibidi* → *Скібіді* (транскрипція для збереження вірусного ефекту), *6–7* → *6–7* (жартівливий вигук), *rizz / glow up* перекладаються через пояснення або функціональну адаптацію.

6. Стиль та графічна орієнтація

Французькі підлітки використовують мінімум великих літер, короткі відповіді та emoji, іноді замінюючи 🙂 на 😐 або 🙃 для передачі сміху чи іронії. В українських перекладах emoji змінюють на культурно релевантні, щоб зберегти прагматичну функцію і соціальний ефект.

– *t'as vu le contrôle de maths* 😐

– *grave. j'ai rien compris* 🙃 [14].

перекладається як:

– *ти бачив ту контрольну з математики?* 😐

– *та капець. я взагалі нічого не зрозумів* 🙃

У сучасному французькому молодіжному цифровому дискурсі emoji виконують не лише емоційну, а й прагматичну та соціально-ідентифікаційну функцію. Зокрема, emoji 🙂 активно використовується як маркер іронічного шоку, перебільшеного драматизму або комічного «провалу», тоді як 😐 та їх комбінації з 🙃 передають сміх із домішкою абсурду чи соціального дискомфорту. У процесі перекладу українською мовою буквальне відтворення emoji не завжди є доцільним. Перекладач вдається до культурно зумовленої прагматичної адаптації, замінюючи emoji на ті, що є звичнішими для українського молодіжного середовища (наприклад, 🙂 → □, 😐 → 🙃), або зберігаючи лише ті комбінації, які мають аналогічний соціальний ефект. Наше дослідження показує, що emoji у перекладі постають як семіотичні одиниці, значення яких визначається не графічною формою, а комунікативною функцією в межах конкретної лінгвокультури. Завдання перекладача полягає у збереженні іронії, експресивності та ефекту «свого кола», характерного для молодіжної онлайн-комунікації.

Таким чином, серед основних перекладознавчих стратегій, при перекладі зазначених мовних одиниць та конструкцій, ми виділяємо, насамперед:

1. Модуляцію (адаптація абревіатур та сленгу);
2. Експліцитацію (передача іронії, гумору або оцінки);
3. Нейтралізацію (для англіцизмів без українських аналогів);
4. Культурну субституцію (заміна emoji або мемів для збереження прагматичної функції).

Застосування цих стратегій дозволяє зберегти комунікативний ефект, емоційність та стиль молодіжного цифрового мовлення, одночасно адаптуючи його до українського мовного контексту.

Висновки. Дослідження засвідчує, що цифрове мовлення молоді у франко-українській мовній парі вирізняється високою динамікою як форматних, так і прагматичних трансформацій. Зокрема, абревіатури, сленгові вирази, англіцизми, меми та emoji потребують ретельної адаптації при перекладі, аби зберегти як комунікативний ефект, так і соціальну функцію повідомлень. Водночас аналіз показав, що основними перекладознавчими стратегіями, які забезпечують відтворення емоційності та стилістики оригіналу, є модуляція, експліцитація, нейтралізація та культурна субституція. Крім того, практичний компаративний аналіз французьких та українських цифрових текстів виявив, що певні культурні та лінгвістичні маркери не мають прямих еквівалентів і потребують пояснення або функціональної адаптації у цільовій мові. Додатково, історичний аспект показує, що письмове молодіжне мовлення початку 2000-х рр. було значною мірою детерміноване технологічними обмеженнями SMS і чатів і характеризувалося насамперед графічною економією, тоді як сучасне цифрове мовлення прагне до мультимодальності, інтерактивності та прагматичної ефективності, одночасно зберігаючи індивідуальні мовні стилі та культурні маркери. Також важливим фактором є вплив соціальних мереж та месенджерів, які стимулюють появу нових слів і мовних форматів, що фіксуються у сучасних словниках і онлайн-корпусах. Отже, прагматична еквівалентність виступає ключовим принципом при міжмовному та міжкультурному перекладі цифрових текстів молоді.

Загалом, результати дослідження підтверджують, що переклад цифрового мовлення молоді є складним і творчим процесом, який поєднує лінгвістичні, прагматичні та культурні аспекти, вимагаючи від перекладача високого рівня компетентності, гнучкості та креативності.

Література:

1. Durand J. L'évolution du langage texto chez les jeunes: abréviations et emojis. *Langage et société*. 2021. № 176. P. 45–62.
2. Lefèvre M. Pragmatic markers in digital youth communication: a French corpus study. *Journal of French Linguistics*. 2022. Vol. 30, no. 2. P. 101–118.
3. Коваль І. Цифрове мовлення молоді: соціолінгвістичний аспект. *Українська мова та культура*. 2023. № 4. С. 23–37.
4. Петренко О. Молодіжний сленг у соціальних мережах: лексико-прагматичний аналіз. *Лінгвістичні дослідження*. 2024. № 2. С. 56–72.
5. Семенюк Л., Лелека О., Москаленко Н. Глобальні англіцизми в українському молодіжному мовленні. *Сучасна українська мова*. 2025. № 1. С. 12–29.
6. Воробець Н. Соціальні мережі як простір мовних інновацій. *Наукові записки. Серія: Лінгвістика*. 2024. Т. 18. С. 88–105.
7. Understanding "verlan" in the French language. *Web of Discoveries: Journal of Analysis and Inventions*. 2025. Vol. 3, no. 2. P. 76–79.
8. Flesch R. Digital youth language corpora: emojis, abbreviations, and hybridity. *Corpus Linguistics Journal*. 2025. Vol. 12, no. 1. P. 45–67.
9. Lomachinska I., Volynets I., Khrypko S. Socio-psychological aspects of students' digital health in the context of digital age challenges. *Educological Discourse*. 2025. Vol. 50, no. 3. P. 94–106. DOI: https://doi.org/10.28925/2312-5829/2025.3.9
10. Going Offline Is Trending, But Not Everyone Can Afford It. URL: https://medium.com/%40LongGameStudio/why-people-want-to-go-offline-and-why-not-everyone-can-1e12dea87b56 (дата звернення: 24.02.2026).
11. FluentU. French Internet slang: chat abbreviations & acronyms. URL: https://www.fluentu.com/blog/french/french-internet-slang-chat-online-native/ (дата звернення: 24.02.2026).
12. Logoscope: The Observatory of New French Words. *arXiv.org*. URL: https://arxiv.org/abs/1810.10797 (дата звернення: 24.02.2026).
13. SPOT: Annotated French Corpus of Social Media. *arXiv.org*. URL: https://arxiv.org/abs/2511.07405 (дата звернення: 24.02.2026).
14. Reddit/IntrovertsUA. "Peopling" usage example. URL: https://www.reddit.com/r/IntrovertsUA/comments/1olrmyh/peopling_%D1%86%D0%B5_%D0%B2%D0%B0%D0%B6%D0%BA%D0%BE/ (дата звернення: 24.02.2026).

Kokkina L. The evolution of youth digital discourse and its representation in french–ukrainian translation: formal and pragmatic aspects

Summary. The article examines the evolution of youth digital discourse and its translation within the French–Ukrainian language pair, with a particular focus on formal and pragmatic aspects. Digital discourse is represented by text messages, chats, social networks, online platforms, and messengers, and is characterized by specific linguistic formats, abbreviations, slang, anglicisms, emojis, graphic modifications of text, and pragmatic markers that shape communicative effectiveness and social function. On the basis of a corpus of French and Ukrainian texts from 2020–2026, a comparative translation analysis is conducted, demonstrating the main transformations of format, style, and pragmatic function that occur in translation. The study identifies key translation strategies (modulation, explicitation, neutralization, and cultural substitution) which make it possible to preserve the communicative effect, emotional expressiveness, and stylistic features of the source text. It is shown that abbreviations, slang expressions, and viral terms often require adaptation or explanation in Ukrainian translation, while emojis and memes may be modified in accordance with the cultural context in order to reproduce an equivalent pragmatic effect. The research also highlights a historical dimension: youth written discourse of the early 2000s was largely determined by the technological constraints of SMS and chat platforms and was primarily graphic in nature, whereas contemporary digital discourse tends toward multimodality, interactivity, and pragmatic efficiency, while maintaining individual linguistic styles and cultural markers. The scientific novelty of the study lies in its comprehensive analysis of interlingual and intercultural transformations of youth digital texts and in the development of translation approaches to a genre that combines features of oral and written communication, as well as emotional and sociolinguistic dimensions.

Key words: youth digital communication, translation analysis, pragmatic equivalence, multimodal texts, intercultural adaptation.

Дата першого надходження статті до видання: 24.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 19.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

УДК 81'373.45:811.111
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.61

Кузнєцова І. В.,
доцент кафедри «Іноземна мова та переклад»
Національного університету «Запорізька політехніка»
https://orcid.org/0000-0003-2741-5428

РЕДАГУВАННЯ ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ В АНГЛО-УКРАЇНСЬКОМУ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОМУ ПЕРЕКЛАДІ

Анотація. У статті розглянуто актуальні питання, пов'язані з використанням інтернаціональної лексики в науковому мовленні, з особливим акцентом на явищі «хибних друзів перекладача». З огляду на глобалізацію наукової комунікації та зростання кількості англомовних запозичень, підкреслюється важливість точного розуміння та коректного вживання інтернаціональних термінів у сучасній українській науковій мові, що є запорукою однозначності та точності викладу наукової інформації. Порушення лексичних норм при використанні таких одиниць може призводити до викривлення змісту та зниження якості наукових текстів.

Зазначено, що інтернаціональна лексика становить значну частину термінологічного апарату багатьох наук, однак подібність форми не завжди гарантує тотожність значення в різних мовах. Особливу увагу приділено аналізу «хибних друзів перекладача» – міжмовних відповідників, які через фонетичну чи графічну схожість можуть спричиняти помилкове ототожнення значень, що призводить до смислових неточностей або комунікативних невдач у перекладі наукових текстів.

Було доведено, що проблема «хибних друзів перекладача» залишається недостатньо дослідженою в контексті науково-технічного перекладу, особливо в парі мов «англійська – українська». Це пов'язано як із динамічним розвитком термінологічних систем, так і з відсутністю усталених підходів до уніфікації перекладу новітніх запозичень.

У статті наведено конкретні приклади «хибних друзів перекладача», які часто трапляються в наукових статтях, монографіях та дисертаціях, і запропоновано нормативні варіанти їх перекладу відповідно до норм української літературної мови. У висновках запропоновано шляхи підвищення лексичної грамотності науковців і перекладачів, зокрема через створення спеціалізованих словників «хибних друзів перекладача» для різних галузей знання, а також рекомендації щодо критичного підходу до використання інтернаціональної лексики в науковому мовленні.

Ключові слова: інтернаціональна лексика, хибні друзі перекладача, міжмовна омонімія, науковий текст, термінологія, переклад, лексична норма, семантична розбіжність.

Постановка проблеми. Мови не розвиваються в абсолютній ізоляції, що є фундаментальним положенням при дослідженні інтернаціоналізмів [1, с. 121]. Протягом історії мовні системи постійно взаємодіяли між собою, а з початком глобалізації цей процес набув безпрецедентної інтенсивності. Інтернаціональна лексика, яка полегшує взаєморозуміння між представниками різних культур, відіграє ключову роль у сучасній англійській мові, особливо в науково-технічній сфері [2, с. 381]. Однак її використання та переклад потребують ретельного редагування для забезпечення точності, зрозумілості та контекстуальної правильності.

Як відомо, переклад науково-технічних текстів вимагає особливої уваги до точності термінології та відповідності стилю наукового мовлення [3, с. 10]. Проблема ускладнюється тим, що інтернаціоналізми, маючи спільне походження (часто латинське або грецьке), у різних мовах можуть набувати відмінних значень, стилістичного забарвлення або частотності вживання [4, с. 122]. Це явище, відоме як «хибні друзі перекладача», створює значні труднощі при редагуванні наукових текстів [5, с. 60]. Крім того, в англійській мові інтернаціоналізми можуть функціонувати інакше, ніж в українській, що вимагає від редактора глибокого розуміння термінологічних систем обох мов. Потреба цілісного аналізу принципів редагування інтернаціональної лексики зумовлює **актуальність** цієї праці.

Мета статті – виявлення та систематизація основних типів інтернаціональної лексики в англійській мові, аналіз особливостей її функціонування в науково-технічних текстах та визначення принципів редагування при перекладі українською мовою, тобто спроба зрозуміти, які групи інтернаціоналізмів становлять найбільшу небезпеку для перекладача, наскільки критичними є помилки, спричинені явищем міжмовної асиметрії («хибні друзі перекладача»), та якими методами слід керуватися для забезпечення точності й адекватності перекладу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інтернаціональна лексика неодноразово ставала об'єктом вивчення як західних, так і українських мовознавців. Одним із основоположних підходів є теорія іншомовного контакту, яка наголошує на важливості міжмовних запозичень та їх ролі у формуванні загальносвітової мовної картини [3, с. 8].

Серед перших досліджень інтернаціоналізмів слід згадати роботи Антуана Мейє, який ще на початку XX століття окреслив феномен історичних нашарувань спільної лексики в різних мовах [6, с. 9]. Вільгельм Шмідт акцентував увагу на глибинних зв'язках між мовами і розглядав інтернаціоналізми як частину процесу міжнародного культурного обміну [7, с. 43]. Вагомий внесок зробив Іван Огієнко, один із найвідоміших українських мовознавців, який розглядав міжмовні запозичення не лише як лексичні одиниці, а й як символи культурних взаємодій [8, с. 56]. Окремої уваги заслуговує постать Ейгена Вюстера, який запропонував типологію інтернаціоналізмів у контексті технічної термінології [9, с. 10].

У контексті класифікації інтернаціоналізмів важливими є праці Фернандо Гомеса, який підкреслював, що інтернаціоналізми стали базовими елементами наукових та технічних термінів у всіх мовах, починаючи з XVII століття. Джон Бенджамін зауважував, що англійська мова стала «глобальною лексичною платформою», де багато термінів набули універсального характеру [3, с. 10].

Серед українських дослідників фундаментальне значення мають роботи Олександра Потебні, який досліджував вплив латини та грецької мови на українську лексичну систему [10, с. 65]. Сучасні дослідження репрезентовані працями А. Д'якова (етимологія інтернаціональних термінів) [11, с. 32], Оксани Баранець [12] та Тараса Тополі [13] (специфіка інтернаціоналізмів в українській мові в контексті медіа та технологій). Девід Кристал [14, с. 87] вивчав поширення інтернаціоналізмів завдяки глобальним комунікаціям. Ігор Лєвков запропонував детальну класифікацію інтернаціоналізмів в англійській мові за способом їх запозичення та адаптації [15, с. 47]. Проаналізуймо кожен із цих типів на прикладі лексики, що функціонує в науково-технічних текстах, із наведенням відповідних контекстуальних прикладів.

Прямі запозичення зберігають свою форму й значення в багатьох мовах. У науково-технічній сфері такими прикладами є терміни *algorithm, computer, telephone, laser*. **Кальковані терміни** утворюються шляхом покомпонентного перекладу міжнародних елементів. Типовим науково-технічним прикладом є слово *supermarket*, утворене від міжнародних компонентів «*super*» і «*market*». **Адаптовані запозичення** зазнають змін у написанні або вимові відповідно до норм мови-реципієнта. Класичним прикладом є термін *processor*, який в англійській мові функціонує з питомою граматичною парадигмою. Термін *processor* зазнав фонетичної та графічної адаптації від латинського дієслова *processus*, набувши в англійській мові специфічного технічного значення «*центральний обчислювальний пристрій*».

Такі слова, попри зовнішню схожість із відповідниками в інших мовах, потребують особливої уваги перекладача, оскільки можуть мати різну сполучуваність або стилістичне забарвлення в різних мовах. Наведені приклади демонструють, що інтернаціоналізми активно функціонують у науково-технічних текстах, зберігаючи при цьому свої типологічні особливості відповідно до класифікації.

Попри позірну простоту, редагування інтернаціоналізмів є складним завданням. Основна проблема полягає в явищі міжмовної асиметрії, коли «міжнародне» слово в англійській та українській мовах має різні семантичні обсяги, стилістичне забарвлення або сполучуваність [4, с. 62]. Це явище в лінгвістиці отримало назву «хибні друзі перекладача» (фр. *faux amis du traducteur*) – термін, запроваджений Максимом Кеслером та Жулем Дерокіньї у 1928 році. Як слушно зауважує А. Анісімова, «перша реакція людини на іншомовне слово, що нагадує її рідне, – вважати, що його значення збігається зі значенням подібного рідного слова» [16]. Відповідно до класифікації, запропонованої в дослідженнях з перекладознавства, «хибні друзі перекладача» можна поділити на кілька груп [15, с. 48]:

Слова, подібні за формою (графічно або фонетично), але різні за значенням. Це найбільш підступна група інтернаціоналізмів охоплює лексичні одиниці, які мають спільне походження та зберігають формальну (графічну або фонетичну) подібність у різних мовах, проте їхні семантичні обсяги суттєво різняться або навіть не перетинаються. Саме ця психологічна інтенція створює найбільшу небезпеку для перекладача, оскільки формальна подібність створює ілюзію зрозумілості та провокує автоматичне, некритичне перенесення значення з рідної мови на іншомовне слово.

Розгляньмо найхарактерніші приклади з науково-технічних та загальнонаукових текстів, які ілюструють різні типи семантичних розбіжностей.

В англійській мові іменник *decade* є стандартним терміном на позначення періоду в десять років. Він широко вживається в наукових, технічних, економічних та історичних текстах для окреслення тривалих часових проміжків. Натомість українське «*декада*» походить від того самого грецького кореня *dekas, dekados* (*десяток*), але в сучасній українській мові закріпилося за іншим значенням – *період у десять днів, переважно в контексті планування, звітності або декадних заходів*. Як зазначають дослідники, це класичний приклад міжмовної омонімії, коли спільне походження призвело до розходження семантики в різних мовах [7, с. 125]. *The study spanned a decade, from 2010 to 2020, allowing researchers to observe long-term climate trends. – Дослідження тривало десятиліття, з 2010 по 2020 рік, що дозволило дослідникам спостерігати довгострокові кліматичні тенденції*. Отже, у наведеному прикладі переклад «*декада*» (у значенні десяти днів) був би не просто стилістичною помилкою, а повністю спотворив би зміст повідомлення, оскільки замість тривалого періоду (роки) з'явився б короткий проміжок (дні). Це особливо критично в наукових текстах, де часові параметри мають принципове значення для розуміння дослідження.

Розглянемо інший приклад: англійський прислівник *eventually* позначає результативність після певного періоду очікування або низки подій – «*зрештою*», «*врешті-решт*», «*кінець кінцем*». Він вказує на те, що дія або подія відбулася після певного проміжку часу, часто після подолання труднощів. Українське «*евентуально*» (рідше вживане, переважно в книжному стилі) походить від латинського *eventualis* (*випадковий, можливий*) і означає «*можливо*», «*за певних обставин*», «*якщо виникне потреба*». Це принципово інше модальне значення, що вказує на потенційність, гіпотетичність, а не на реалізованість у часі. *After several failed prototypes, the engineers eventually developed a design that met all safety requirements – Після кількох невдалих прототипів інженери зрештою розробили конструкцію, що відповідала всім вимогам безпеки*. Таким чином, переклад *eventually* як «*евентуально*» є однією з найпоширеніших помилок, яка повністю змінює зміст висловлювання: стверджувальний факт (щось сталося зрештою) підміняється гіпотетичною можливістю (щось може статися за певних умов). У науковому тексті, де точність формулювань має вирішальне значення, така помилка може призвести до хибного розуміння результатів дослідження.

Цикавим є приклад, коли англійське *accurate* в технічних контекстах позначає відповідність істинному значенню, відсутність похибки, прецизійність. Воно регулярно вживається в словосполученнях *accurate measurement* (*точне вимірювання*), *accurate data* (*точні дані*), *accurate description* (*точний опис*). Українське «*акуратний*» стосується передусім охайно-

сті, старанності, ретельності у виконанні дій або зовнішньому вигляді предметів і сполучається з іменниками на кшталт «*працівник*», «*почерк*», «*кімната*». *The pressure gauge must provide accurate readings within ±0.1% of the actual value. – Манометр повинен забезпечувати точні показники в межах ±0,1% від фактичного значення*. Переклад «*акуратні показники*» був би семантично неприйнятним, оскільки поєднує непоєднуване – охайність не є характеристикою вимірювального приладу. Точність у технічному розумінні – це метрологічна характеристика, яка визначається ступенем наближення до істинного значення, тоді як акуратність – це риса особистості або якість виконання дій. Розрізнення цих значень є критичним для правильного розуміння технічної документації.

Класичний приклад «хибного друга» є термін *actual*, який потребує постійної уваги перекладача. Розбіжність полягає в тому, що *actual* вказує на реальний стан справ на противагу теоретичному, очікуваному, запланованому або симульованому. Натомість «*актуальний*» означає важливий, своєчасний, нагальний, такий, що відповідає потребам поточного моменту. *The actual cost of construction exceeded the initial estimate by 15%. – Фактична вартість будівництва перевищила початковий кошторис на 15%.* В цьому випадку йдеться про протиставлення реального (того, що відбулося в дійсності) і прогнозованого або змодельованого. Переклад «*актуальна вартість*» або «*актуальні характеристики*» був би змістовою помилкою, оскільки вносив би значення своєчасності або важливості, яке відсутнє в оригіналі.

Таким чином, при роботі з першою групою «хибних друзів» редактор має керуватися такими принципами:

Будь-яке слово, що має формально подібний відповідник в українській мові, має викликати настороженість. Припущення про семантичну тотожність має бути відправною точкою для перевірки, а не підставою для автоматичного перекладу. Формальна подібність не гарантує семантичної еквівалентності.

Значення слова визначається не словниковою статтею ізольовано, а конкретним контекстом вживання. Необхідно аналізувати сполучуваність слова з іншими елементами речення, тематику тексту, жанрово-стилістичні особливості. Саме контекст часто дає ключ до правильного вибору відповідника.

Спеціалізовані словники «хибних друзів перекладача», зокрема фундаментальна праця В. Акуленка, містять детальний опис семантичних розбіжностей, ілюстративні приклади та застерігають від типових помилок [17, с. 54]. Звернення до таких джерел є обов'язковим етапом редагування.

Як зазначає В. Карабан, аналіз типових словосполучень в обох мовах часто дає змогу уникнути помилки, оскільки наслідками неуважного ставлення до перекладу міжмовних омонімів можуть бути невиправдане семантичне калькування, порушення норм лексичної сполучуваності, стилістична неадекватність відповідника та перекручення значення слова [5, с. 69]. *Accurate* в англійській закономірно сполучається з *measurement*, *data*, *description*, тоді як в українській мові відповідник «*акуратний*» має зовсім іншу парадигму сполучуваності.

Отже, інтернаціональні слова, подібні за формою, але різні за значенням, становлять найбільшу небезпеку для перекладача саме через ілюзію зрозумілості. Як слушно зауважують дослідники, «формальна подібність наводить на думку про семантичну близькість, і перекладач схильний розглядати слова, що схожі на перший погляд, як постійні еквіваленти» [18, с. 143]. Подолання цієї ілюзії потребує не лише знання мови, але й розвиненої мовної рефлексії, вміння критично ставитися до власних перекладацьких рішень та постійно звіряти їх із контекстом і довідковою літературою. У науково-технічному перекладі, де ціна помилки особливо висока, увага до «хибних друзів» є невід'ємною складовою професійної компетенції редактора.

Слова, що в множині набувають іншого значення. Окрему групу інтернаціоналізмів, що потребують пильної уваги редактора, становлять лексичні одиниці, які при зміні граматичного числа зазнають семантичної трансформації. У таких випадках форма множини не просто вказує на кількість об'єктів, а формує нове, часто термінологічно закріплене значення. Наприклад, в однині іменник *difference* функціонує як термін для позначення кількісної або якісної відмінності між двома чи більше об'єктами, явищами або величинами. У науково-технічних текстах він часто вживається в математичному, статистичному або порівняльному контексті. Як у наведеному прикладі: *The difference between the two experimental results was statistically significant* – тут *difference* позначає об'єктивну, вимірювану різницю між двома числовими показниками. В інженерному контексті *«difference in thermal conductivity between copper and aluminum»* вказує на конкретну фізичну властивість, що підлягає вимірюванню. На відміну від однини, форма множини *differences* часто набуває абстрактнішого значення, позначаючи не просто сукупність відмінностей, а концептуальні розбіжності, суперечності в поглядах, позиціях або підходах. У прикладі *«the team members had fundamental differences regarding the project implementation strategy»* йдеться не про кількісні відмінності, а про конфлікт інтерпретацій, що має якісний характер. Ще виразніше це простежується в дипломатичному дискурсі: «*diplomatic differences between the two countries»* – тут слово вказує на наявність суперечок або неузгоджених позицій, що можуть перерости в конфлікт.

Таким чином, при перекладі *difference* в однині доцільно використовувати українські відповідники «*відмінність*», «*різниця»* залежно від контексту. Для *differences* у значенні «*незгоди*» або «*суперечки*» слід добирати відповідники, що передають саме цей семантичний відтінок: «*розбіжності*», «*суперечності*», «непорозуміння». У деяких контекстах можливе додавання пояснювальних слів, як-от «принципові розбіжності», «дипломатичні суперечки».

Іменник *development* в однині є одним із найпоширеніших термінів у науково-технічній літературі, де він позначає процес розвитку, вдосконалення або створення чогось нового. У прикладі *«The development of renewable energy sources»* слово вказує на тривалий процес, динаміку змін. В цьому випадку *development* має процесуальне, динамічне значення.

Форма множини *developments* зазнає семантичного зсуву: вона позначає не процеси, а їхні результати або конкретні події, що відбулися. У прикладі *«Recent developments in artificial intelligence»* йдеться про конкретні досягнення, нові технології або відкриття, а не про процес розвитку як такий. Ще виразніше це простежується в контексті *«developments in the political situation»*, де слово позначає події, зміни обставин, що відбуваються в певному часовому проміжку. Таким чином, мно-

жина *developments* конкретизує абстрактне поняття, надаючи йому подієвого характеру.

Для передачі *development* в однині українською мовою найчастіше використовуються іменники «розвиток», «розробка». Для *developments* у значенні «досягнення», «події», «зміни» слід добирати відповідники, що відповідають контексту: «*останні досягнення*», «*нові розробки*», «*зміни в ситуації*». Переклад «*розвитки*» (калька з множини) є стилістично неприйнятним для української науково-технічної мови.

Слова, що не збігаються в категорії числа. Окрему проблему для редагування становлять випадки, коли граматична категорія числа в англійській та українській мовах не збігається для передачі одного й того ж поняття. У таких випадках буквальне збереження числа при перекладі призводить до порушення стилістичних норм цільової мови.

В англійському діловому, політичному та технічному дискурсі іменник *policies* у множині є нормою для позначення системи правил, принципів або курсу дій у певній сфері. У прикладі *«strict environmental policies»* множина вказує на комплекс заходів, що регулюють різні аспекти екологічної діяльності компанії. «*Government policies on immigration»* позначає сукупність нормативних актів та адміністративних практик. «*Admission policies»* охоплює всі правила прийому до навчального закладу. Вживання множини в цих випадках є граматичною нормою англійської мови.

В українському науково-технічному та офіційно-діловому мовленні для позначення того ж самого поняття традиційно використовується однина – «*політика*». Це пов'язано з тим, що в українській мові «*політика*» в цьому значенні є збірним поняттям, що охоплює всю сукупність принципів і заходів. У прикладі *«запровадила сувору екологічну політику»* однина цілком передає зміст англійської множини *policies*. Використання форми множини «політики» в таких контекстах є калькою з англійської та сприймається як стилістична помилка, оскільки в українській мові «*політики*» найчастіше позначає політичні партії або політичних діячів.

В англійській мові іменник *weapons* у множині є стандартною формою для позначення різних видів озброєння. У прикладі *«proliferation of nuclear weapons»* множина використовується, оскільки йдеться про різні типи ядерної зброї. «*Advanced weapons systems»* також вживається в множині для позначення комплексу сучасних озброєнь. Військово-технічний дискурс англійської мови послідовно використовує множину для цього поняття.

Українська мова в цьому випадку демонструє іншу граматичну модель. Іменник «зброя» є збірним поняттям і вживається переважно в однині, навіть коли йдеться про різноманітні види озброєння. У прикладі *«обмежити розповсюдження ядерної зброї»* однина є граматичною нормою. Альтернативним варіантом може бути термін «*озброєння*», який також вживається в однині для позначення комплексу бойових засобів. Використання форми множини «*зброї*» (наприклад, «*різноманітні зброї*») є граматичною помилкою, оскільки порушує норми української словозміни.

Таким чином, друга група «хибних друзів» (слова, що в множині набувають іншого значення) та третя група (слова, що не збігаються в категорії числа) становлять особливу складність при редагуванні науково-технічних перекладів, оскільки помилки в цих випадках часто залишаються непоміченими навіть досвідченими фахівцями. Як слушно зауважує В. Карабан, граматичні труднощі перекладу нерідко поєднуються з лексичними, утворюючи комплексні проблеми, які потребують системного підходу [5, с. 27]. При роботі з цими групами редактор має керуватися такими принципами:

Редактор повинен усвідомлювати, що в англійській мові граматична форма множини може бути не просто показником кількості, а самостійним засобом вираження лексичного значення. Як демонструють розглянуті приклади, *differences* у значенні «незгоди, суперечки» та *developments* у значенні «події, досягнення» є окремими лексико-семантичними варіантами, а не просто граматичними формами відповідних слів в однині. Отже, при зустрічі з множинною формою інтернаціоналізма слід насамперед перевірити, чи не є вона термінологізованою одиницею з окремим значенням.

Редактор має враховувати, що категорія числа в англійській та українській мовах функціонує по-різному. Те, що в англійській виражається множиною (*policies*, *weapons*), в українській може передаватися одниною як збірним поняттям («*політика*», «*зброя*»). Буквальне збереження граматичного числа при перекладі призводить до стилістичних отріхів, порушення лексичної сполучуваності та створює враження «кальки». Як зазначає Т. Кияк, при перекладі науково-технічних текстів слід орієнтуватися на узус цільової мови, а не на формальне копіювання граматичних структур оригіналу [18, с. 147]. Тому редактор повинен перевіряти, чи відповідає обране граматичне число нормам українського наукового мовлення.

Визначити, чи має слово в множині окреме значення, можна лише через аналіз його сполучуваності з іншими елементами речення. У прикладі *«the team members had fundamental differences regarding the project implementation strategy»* саме контекст (наявність означення *fundamental*, прийменника *regarding*, іменника *strategy*) вказує на те, що *differences* вжито не в значенні «*відмінності*», а в значенні «*розбіжності в поглядах*». У випадку «*recent developments in artificial intelligence»* сполучуваність з прикметником *recent* та прийменником *in* сигналізує про те, що йдеться про конкретні події або досягнення, а не про процес розвитку. Таким чином, увага до типових колокацій дозволяє правильно ідентифікувати значення множинної форми.

Для перекладу термінологізованих множинних форм недостатньо загальномовних словників. Редактор має звертатися до спеціалізованих галузевих словників (фінансових, економічних, юридичних), які фіксують усталені відповідники. Наприклад, термін *policies* у значенні «*політика* (як курс дій)» слід звірятися з діловою та офіційно-документальною лексикографією.

У сумнівних випадках, коли норма цільової мови не є очевидною, редактор може скористатися корпусами українських текстів (наприклад, ГРАК – Генеральний регіонально анотований корпус української мови) для перевірки частотності вживання того чи іншого граматичного варіанта. Пошук за словосполученням «*екологічна політика*» (однина) та «*екологічні політики*» (множина) покаже, що перший варіант є нормою, а другий – маловживаною калькою. Такий підхід дозволяє приймати обґрунтовані рішення, спираючись на реальне мовлення.

Таким чином, редагування другої та третьої груп «хибних друзів» потребує від фахівця не лише знання лексичних зна-

чень слів, але й глибокого розуміння граматичних систем обох мов, уміння аналізувати контекст та користуватися сучасними лексикографічними й корпусними інструментами. Лише комплексний підхід дозволяє уникнути як змістових помилок, так і стилістичних отріхів, забезпечуючи високу якість перекладеного науково-технічного тексту.

Отже, інтернаціональна лексика є невід'ємним компонентом сучасної англійської мови, особливо в науково-технічній сфері, де вона виконує функцію універсального засобу комунікації. Спільне походження багатьох термінів (переважно з латинськими та грецькими коренями) створює ілюзію простоти перекладу, однак на практиці саме ця лексика становить найбільшу небезпеку для перекладача через явище міжмовної асиметрії, відоме як «хибні друзі перекладача». Запропонована в дослідженні класифікація інтернаціоналізмів за типами (прямі запозичення, кальковані терміни, адаптовані запозичення) дозволяє систематизувати підходи до їх редагування. Найбільшу увагу редактора потребують адаптовані запозичення, які зазнали фонетичних, граматичних або семантичних змін у мові-реципієнті.

Особливу роль у процесі редагування відіграє увага до колокацій – типових словосполучень, які дозволяють правильно ідентифікувати значення слова та обрати адекватний відповідник. Таким чином, редагування інтернаціональної лексики в англо-українському науково-технічному перекладі потребує від фахівця не лише знання формальних відповідників, але й глибокого розуміння семантичних, стилістичних та граматичних особливостей слів в обох мовах, розвиненої мовної рефлексії та вміння критично оцінювати власні перекладацькі рішення. Ігнорування явища міжмовної асиметрії може призвести не лише до стилістичних огріхів, але й до суттєвих змістових спотворень, що є неприпустимим у науково-технічній комунікації.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в дослідженні специфіки функціонування інтернаціоналізмів у вузькоспеціалізованих галузевих текстах (медичних, юридичних, ІТ-текстах, технічній документації), де термінологічна точність має особливе значення, а «хибні друзі» можуть мати галузеву специфіку та створенні типології перекладацьких помилок, пов'язаних з інтернаціональною лексикою, на основі аналізу реальних перекладів науково-технічних текстів, що дозволить виявити найбільш типові проблеми та розробити методи їх запобігання.

Література:

1. Pulcini V. Internationalisms, Anglo-Latinisms and other kinship ties between Italian and English. *Studia Linguistica Universitatis Iagellonicae Cracoviensis*. 2019. Vol. 136. No. 2. P. 121–142.
2. Khaydarova N., Yuldasheva E. International words and false friends of the translator. *Modern Education and Development*. 2025. Т. 25. № 5. С. 381–383.
3. Біленко Т., Катиш Т. The issue of defining internationalism in the context of linguistic research. *Philological Treatises*. 2025. Т. 17. № 1. С. 7–14.
4. Pavlov V. O. Internationalisms in English legal vocabulary: challenges in rendering into Ukrainian. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 9 : Сучасні тенденції розвитку мов.* 2024. Вип. 28. С. 58–66.
5. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова книга, 2004. 576 с.
6. Meillet A. Introduction à l'étude comparative des langues indo-européennes. Paris : Hachette, 1903. 494 p.
7. Schmidt W. Die Sprachfamilien und Sprachkreise der Erde. Heidelberg : Winter, 1926. 595 S. (Kulturgeschichtliche Bibliothek).
8. Огієнко І. Українська культура. Київ : Фірма «Довіра», 1991. 272 с.
9. Wüster E. Einführung in die allgemeine Terminologielehre und terminologische Lexikographie. Copenhagen, 1985. 240 S.
10. Потебня О. О. Мова та народність. Київ : Наукова думка, 1993. 240 с.
11. Д'яков А. С., Кияк Т. Р., Куделько З. Б. Основи термінотворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти. Київ : КМ Academia, 2000. 218 с.
12. Баранець О. Інтернаціоналізми в сучасному українському медійному дискурсі. *Наукові записки Інституту журналістики*. Київ, 2021. Т. 70, № 1. С. 45–52.
13. Тополя Т. В. Функціонування інтернаціональної лексики в українських технологічних текстах XXI століття. *Лінгвістичні дослідження*. Харків, 2022. Вип. 58. С. 112–120.
14. Crystal D. English as a Global Language. Cambridge : Cambridge University Press, 2003. 212 p.
15. Лєвков І. Інтернаціональна лексика в сучасній англійській мові: класифікація та функціонування. *Мовознавство*. Київ, 2010. № 5. С. 45–52.
16. Anissimova A.G. «False Friends of the Translator» in the Terminology of the European Union. *BETA-IATEFL*. 2016. URL: https://www.beta-iatefl.org/748/blog-publications/false-friends-translator-terminology-european-union/ (дата звернення 20.01.2026).
17. Акуленко В. В. Питання інтернаціоналізації словникового складу мови. Харків : Вид-во ХДУ, 1972. 215 с.
18. Кияк Т. Р. Науково-технічний переклад (теоретичні та практичні аспекти). *Іноземна філологія*. 1992. Вип. 104. С. 141–150.

Kuznietsova I. Editing international vocabulary in English-Ukrainian scientific and technical translation

Summary. The article deals with topical issues related to the use of international vocabulary in scientific speech, with a special emphasis on the phenomenon of «false friends of the translator». Given the globalization of scientific communication and the increasing number of English-language borrowings, the importance of accurate understanding and correct usage of international terms in modern Ukrainian scientific language is emphasized, to be a prerequisite for unambiguity and precision in presenting scientific information. Violation of lexical norms in using such units can lead to distortion of content and a decrease in the quality of scientific texts.

It is noted that international vocabulary constitutes a significant part of the terminological apparatus in many sciences; however, similarity in form does not always guarantee identity of meaning in different languages. Particular attention is paid to the analysis of «false friends of the translator» – interlingual correspondences which, due to phonetic or graphic similarity, can cause erroneous identification of meanings, leading to semantic inaccuracies or communicative failures in the translation of scientific texts.

It has been proven that the problem of «false friends of the translator» remains researched in the context of scientific and technical translation insufficiently, especially in the English-Ukrainian language pair. This is due both to the dynamic development of terminological systems and to the lack of established approaches to the unification of translation for recent borrowings.

The article provides specific examples of «false friends of the translator» that frequently occur in scientific articles, monographs and dissertations, and proposes normative variants of their translation in accordance with the norms of the Ukrainian literary language. The conclusions suggest ways to improve the lexical competence of scholars and translators, in particular through the creation of specialized dictionaries for «false friends of the translator» for various fields of knowledge, as well as recommendations for a critical approach to the use of international vocabulary in scientific speech.

Key words: international vocabulary, false friends of the translator, interlingual homonymy, scientific text, terminology, translation, lexical norm, semantic divergence.

Дата першого надходження статті до видання: 24.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

УДК 811.111'255.2:004.453.01
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.62

Кушнірова Т. В.,
доктор філологічних наук,
професор кафедри германської філології та перекладу
Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
orcid.org/0000-0003-3489-2767

Павельєва А. К.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри германської філології та перекладу
Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
orcid.org/0000-0002-2306-1928

Пінчук Є. В.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
orcid.org/0009-0004-0609-5503

СТРАТЕГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ КОНСИСТЕНТНОСТІ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ OPEN-SOURCE ДОКУМЕНТАЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ GODOT ENGINE)

Анотація. У статті досліджуються лінгвістичні та технічні аспекти перекладу англомовної документації до проєктів із відкритим вихідним кодом (open-source) українською мовою. На прикладі ігрового рушія Godot Engine проаналізовано специфіку функціонування терміносистеми в умовах краудсорсингової моделі локалізації. Встановлено, що динамічний характер технічних текстів та залучення великої кількості волонтерів до перекладацького процесу зумовлюють ризики термінологічної ентропії та розсинхронізації із супровідною документацією. У роботі ґрунтовно розглянуто концепцію «Docs as Code», що передбачає долучення перекладацької діяльності в інженерний цикл розробки програмного забезпечення. Наявність значної кількості «фальшивих друзів перекладача» у вихідному тексті такого типу, створеному розробниками, вимагає від локалізатора не просто пасивного відтворення, а активної когнітивної верифікації кожного сегмента через звернення до вихідного коду програми. Виявлено типові термінологічні відхилення та обґрунтовано необхідність застосування комплексного підходу до уніфікації фахової лексики через впровадження нормативних глосаріїв та систем попередньої модерації контенту. У роботі ґрунтовно доведено, що для системної нейтралізації термінологічної ентропії необхідно впроваджувати прескриптивні глосарії, які мають статус обов'язкових для всіх учасників проєкту. Такий глосарій має бути не просто списком слів, а інструментом управління знаннями, що фіксує контекст використання кожного терміна. Крім того, важливою є розробка стилістичного довідника (Style Guide). Орієнтуючись на стандарти, закладені у Microsoft Manual of Style, такий довідник дозволить уніфікувати звернення до користувача та правила оформлення елементів інтерфейсу, що є базовою вимогою для професійної технічної комунікації. Констатовано, що лише через чітку регламентацію всіх етапів локалізаційного циклу можна забезпечити високу якість фінального продукту в умовах стихійного краудсорсингу. Запропоновано компетентнісний профіль перекладача-«гібридного спеціаліста», здатного ефективно працювати з інструментами автоматизації та системами контролю версій (Git) у межах сучасних локалізаційних платформ.

Ключові слова: технічний переклад, локалізація, open-source документація, Godot Engine, термінологічна консистентність, краудсорсинг, Docs as Code.

Постановка проблеми. Стрімка цифровізація суспільства та глобальний характер ІТ-індустрії зумовили трансформацію підходів до створення та адаптації технічного контенту [1, с. 42]. Особливе місце в сучасній екосистемі програмного забезпечення посідають проєкти з відкритим вихідним кодом (open-source), які базуються на принципах вільного доступу до знань та колективної розробки. Якість локалізації таких продуктів, і насамперед їхньої документації, виступає вирішальним фактором успішної взаємодії між розробниками та кінцевими користувачами [2, с. 14]. Проте специфіка формування open-source документації, де авторами та перекладачами виступають сотні волонтерів із різним рівнем фахової підготовки, створює складні виклики для збереження термінологічної єдності [3, с. 18]. Відсутність базового централізованого контролю та динамічне оновлення текстів у режимі реального часу, як це відбувається з Godot [4], призводять до появи термінологічних дублетів та системних помилок, що безпосередньо впливає на функціональність та зрозумілість програмного продукту для українського реципієнта.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема перекладу технічних текстів та забезпечення термінологічної єдності перебуває у центрі уваги багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Теоретичні засади технічного перекладу ґрунтовно розроблені у працях В. Карабана, який акцентує увагу на логічності, об'єктивності та однозначності викладу як фундаментальних рисах фахового тексту [5, с. 24]. Питання автоматизації перекладацького процесу та використання

інструментів CAT (Computer-Aided Translation) як засобу підвищення продуктивності детально досліджувалися Л. Боукер [6, с. 65]. Окремим напрямом є вивчення перекладацького краудсорсингу, який М.О'Хаган трактує як трансформацію перекладу із суто професійної послуги на соціальну активність спільноти, що має значні наслідки для цифрової епохи [3, с. 15]. М. Хіменес-Креспо наголошує на важливості розширення меж перекладознавства через вивчення онлайн-колаборацій та впровадження систем модерації для контролю якості краудсорсингових проєктів [7, с. 112]. Попри значну кількість розробок, аспекти локалізації документації ігрових рушіїв у межах стандартів технічної документації та моделі «Docs as Code» [8, с. 45] у вітчизняному перекладознавстві залишаються висвітленими лише частково.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Хоча загальні принципи технічного перекладу є ґрунтовно дослідженими, специфіка «Developer English» (мови розробників) та її вплив на українську локалізацію в умовах динамічного оновлення контенту потребують додаткового аналізу. Залишається малодослідженим питання гармонізації зусиль волонтерів-програмістів та професійних лінгвістів для створення цілісної терміносистеми в проєктах із відкритим кодом. Зокрема, це стосується соціально-лінгвістичних аспектів взаємодії у волонтерських спільнотах та специфічних викликів, що виникають при застосуванні краудсорсингових моделей, які часто призводять до неоднорідності тексту [9, с. 34]. Окрім того, відкритим залишається питання технічної інтеграції перекладу в середовище ігрового рушія, де документація є невід'ємною частиною програмного коду.

Мета статті полягає у здійсненні системного аналізу проблеми узгодженості термінології в українській локалізації Godot Engine та обґрунтуванні методики її стандартизації з урахуванням концепції «Docs as Code» та специфіки волонтерської праці.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасному цифровому середовищі документація до open-source проєктів (таких як Godot Engine) становить унікальну категорію текстів, що виконує роль комунікаційного містка між розробниками та користувачами. На відміну від комерційного ПЗ, де наповнення створюється професійними технічними кодерами за суворими регламентами, open-source документація формується за принципом спільноти (community-driven).

Ключовою особливістю такого об'єкта перекладу є впровадження концепції «Docs as Code» (документація як код). Вона передбачає, що тексти створюються за тими ж принципами, що й програмний код: зберігаються у репозиторіях систем контролю версій (Git), використовують полегшені формати розмітки (Markdown, reStructuredText) та проходять через автоматизовані системи збірки. Відповідно до сучасних стандартів підготовки технічної документації, такий підхід забезпечує безперервну інтеграцію оновлень у реальному часі, проте він значно підвищує поріг входу для лінгвіста, який фактично стає частиною технічного циклу розробки [8, с. 142]. Це вимагає від перекладача не лише філологічної підготовки, а й навичок технічного редагування, оскільки будь-яка синтаксична помилка у службових тегах може призвести до збою компіляції всієї сторінки документації.

Процес локалізації Godot Engine базується на використанні спеціалізованих хмарних платформ для безперервного перекладу, зокрема Weblate, що інтегрована безпосередньо з репозиторіями вихідного коду [10]. Це дозволяє реалізувати модель перекладацького краудсорсингу, залучаючи сотні волонтерів до роботи над проєктом одночасно. Як зазначає М. Хіменес-Креспо, онлайн-колаборація у такий спосіб значно прискорює адаптацію продукту, але водночас розмиває традиційні межі професійної відповідальності перекладача [7, с. 56]. Головним ризиком такої моделі є «контекстуальна сліпота» [3, с. 24], оскільки волонтери працюють з окремими сегментами тексту (strings), часто не бачачи загальної картини, що призводить до стилістичного розриву та термінологічної плутанини.

Структурно-семантичні особливості документації Godot Engine. Аналіз оригінальної документації ігрового рушія виявляє її гібридну природу: вона є синтезом лінійних оповідних текстів (навчальних посібників) та нелінійних, автоматично згенерованих фрагментів опису програмного інтерфейсу (Class Reference). Така структура детермінована функціональністю продукту: кожен сегмент має бути автономним, щоб користувач міг отримати вичерпну інформацію без читання всього масиву тексту. Це призводить до високої рекурсивності та повторюваності термінологічних конструкцій, що вимагає від перекладача особливої пильності для збереження єдності найменувань у різних розділах.

Важливим визначником структури є використання мови розмітки reStructuredText (reST). Документація насичена службовими символами: подвійними зворотними апострофами для виділення коду, специфічними директивами для перехресних посилань (наприклад, :ref:) та індикаторами типів даних. Будь-яка некоректна модифікація цих елементів у процесі перекладу призводить до критичних помилок компіляції сторінки, що фактично робить лінгвіста відповідальним за технічну валідність продукту.

Феномен краудсорсингу в перекладі, та як це впливає на термінологічну єдність. Сучасна практика локалізації програмного забезпечення характеризується фундаментальною зміною парадигм: переходом від традиційної лінійної моделі TEP (*Translation, Editing, Proofreading*), де залучені професійні лінгвісти, до моделі колаборативного перекладу, відомої як краудсорсинг [11, с. 18]. У контексті таких open-source проєктів, як Godot Engine, краудсорсинг стає безальтернативним методом локалізації через значні обсяги текстового матеріалу та відсутність бюджету на оплату праці професійних перекладацьких агенцій.

Специфікою перекладацького краудсорсингу є радикальна зміна статусу виконавця. У цій моделі перекладачем виступає не лише дипломований фахівець, а так званий «прозюмер» (*prosumer* – від *producer* + *consumer*) – активний користувач продукту, який одночасно споживає його і бере участь у його вдосконаленні [1, с. 94]. Це має суттєву перевагу: такий перекладач володіє притаманним знанням предметної області, що є критично важливим для адекватної інтерпретації технічних функцій. Як зазначає М. О'Хаган, користувач рушія, який щодня працює із системою рендерингу, часто розуміє технічні нюанси краще за філолога загального профілю [3, с. 14]. Однак відсутність фахової лінгвістичної підготовки у більшості волонтерів (яка, за деякими даними, сягає 68%) створює системний ризик зниження якості тексту [9, с. 22]. Технологічно процес краудсорсингового перекладу базується на деконструкції тексту. На

спеціалізованих вебплатформах, таких як Weblate, вихідний матеріал розбивається на мікрозавдання – окремі «стрічки» (*strings*). Це дозволяє залучити сотні учасників одночасно, але таке роздроблення тексту часто руйнує його смислову цілісність. Виникає явище «контекстуальної сліпоти», коли перекладач бачить ізольований сегмент, не розуміючи його місця в загальній логічній структурі розділу.

З погляду термінологічної консистентності головним викликом є «термінологічна ентропія» [12, с. 27]. У відкритій системі без жорсткої централізованої регуляції кількість варіантів перекладу одного терміна зростає пропорційно до кількості волонтерів. Кожен учасник приносить у проєкт власний ідіолект, що за відсутності примусових механізмів уніфікації призводить до термінологічної розупорядкованості. Як наслідок, виникає ефект «клаптикової ковдри» [7, с. 22], де один і той самий технічний концепт у межах однієї сторінки документації може мати кілька різних назв, що суттєво знижує когнітивну якість фінального тексту для реципієнта. Одним із ключових викликів локалізації є якість вихідного тексту, написаного розробниками, для яких англійська мова часто не є рідною. Цей феномен, відомий як «Developer English», характеризується термінологічною нестабільністю та змішуванням стилістичних регістрів. Його характерними рисами є:

Стилістична гетерогенність: поєднання вузькоспеціалізованого жаргону з розмовними конструкціями та ідіомами, що ускладнює вибір відповідного стилістичного регістра в українській мові [13, с. 11].

Термінологічна нестабільність: автори-розробники часто використовують синоніми для позначення одного й того самого технічного концепту (наприклад, одночасне вживання *Asset*, *Resource* та *Item*), що провокує плутанину при автоматизованому перекладі [14, с. 269].

Синтаксична надмірність або еліптичність: конструкції, зрозумілі програмісту на рівні коду, можуть бути граматично некоректними або двозначними для лінгвіста [15, с. 1269].

Семантичний аналіз виявляє значну кількість випадків полісемії та міжмовної інтерференції. Наприклад, прикметник *original* у словосполученні *original node* часто помилково відтворюється як «оригінальний вузол», хоча нормативним технічним відповідником є «вихідний» або «первинний». Подібна ситуація спостерігається з лексемою *regular* (у контексті *regular polygon* це «правильний багатокутник», а не «регулярний») та словом *invalid* (яке означає «некоректний» або «недійсний», а не «інвалід») [4]. Наявність таких «фальшивих друзів перекладача» у вихідному тексті, створеному розробниками, вимагає від локалізатора не просто пасивного відтворення, а активної когнітивної верифікації кожного сегмента через звернення до вихідного коду програми.

Таким чином, «Developer English» виступає фактором, що зумовлює термінологічну ентропію ще на етапі створення оригіналу, що суттєво ускладнює завдання забезпечення консистентності української локалізації.

Лексико-граматичні трансформації та способи перекладу терміносистеми Godot Engine. Вибір адекватної стратегії перекладу технічних термінів є ключовим для забезпечення зрозумілості документації та запобігання когнітивному перевантаженню користувача. На основі аналізу корпусу текстів Godot Engine було виявлено використання основних способів перекладу [11, с. 82]: прямих еквівалентів, транскодування (транслітерації), калькування та описового перекладу (експлікації).

Транскодування та транслітерація найчастіше застосовуються для новітніх термінів, які ще не мають сталих відповідників в українській мові або стали частиною міжнародного професійного жаргону. Наприклад, термін *asset* часто відтворюється як «асет» (поруч із варіантом «ресурс»), а *shader* – як «шейдер». Згідно з В. Карабаном, такий підхід забезпечує лаконічність тексту та полегшує комунікацію між фахівцями, проте надмірне захоплення транслітерацією може зробити текст надто перевантаженим англіцизмами, що ускладнює сприйняття для початківців [5, с. 118]. Калькування ефективно використовується для термінів зі зрозумілою внутрішньою структурою. Прикладом є переклад *viewport* як «вікно перегляду» або «область перегляду», що дозволяє зберегти семантичну прозорість терміна для українського користувача, орієнтуючи його на функціональне призначення об'єкта.

Особливий інтерес становлять випадки неологізації та морфологічної адаптації, де виникає конфлікт між «академічною нормою» та «практичною доцільністю». Яскравим прикладом є термін *instancing* – унікальна механіка Godot, що дозволяє використовувати сцени як шаблони. У процесі аналізу виявлено дві протилежні стратегії:

Описовий переклад (Експлікація): «створення екземпляра сцени». Варіант стилістично бездоганний, але занадто громіздкий для лаконічних технічних інструкцій.

Калькування з адаптацією: «інстанціювання». Хоча цей неологізм відсутній у загальних словниках, він ідеально відповідає програмному методу «.instance()», є лаконічним і вже закріпився у професійному середовищі розробників.

Дослідження показало, що головною проблемою є не сам вибір стратегії, а їх хаотичне чергування в межах одного тексту, що безпосередньо веде до термінологічної деградації проєкту [16, с. 215].

Граматичні трансформації при перекладі документації зумовлені суттєвими відмінностями у будові мов. Специфіка «Developer English» характеризується високою продуктивністю конверсії (вживання іменників у ролі дієслів), що вимагає від перекладача повної структурної перебудови речення при переході до флективної української мови. Крім того, критичним викликом є робота зі змінними підстановки (placeholders), такими як «%s». Як зазначає Дж. Ротур'є, перекладач повинен узгодити навколишній текст так, щоб при підстановці будь-якого програмного значення (числа, назви об'єкта тощо) речення залишалося граматично коректним, що часто потребує використання нейтральних конструкцій або зміни порядку слів [17, с. 124].

Практичні кейси та верифікація стратегій локалізації. Проведене дослідження підтверджує, що ефективність стратегій забезпечення термінологічної консистентності значною мірою залежить від гнучкості перекладацького підходу до морфологічної адаптації запозичень. Такий підхід дозволяє зберегти лаконічність технічної інструкції та забезпечити пряму відповідність між терміном у документації та методом у програмному коді. Проте аналіз також виявив випадки надмірного калькування, які негативно впливають на сприйняття тексту. Наприклад, спроби буквального перекладу терміна *Scene Tree* як «Сценарне дерево» (що помилково асоціюється зі сценарієм/скриптом) замість контекстуально адекватного «Дерево сцени»

свідчать про ризик втрати логічних зв'язків усередині термінносистеми через ігнорування синтаксичних норм української мови [11, с. 95]. Дослідження практичних кейсів перекладу підсистем рендерингу та скриптування виявило, що найбільша кількість термінологічних девіацій виникає у сегментах, де англійська термінологія базується на метафоричному переосмисленні загальновживаних слів. У таких випадках «гібридний спеціаліст» має віддавати перевагу функціональному еквіваленту, який чітко вказує на роль об'єкта в ігровому рушії, навіть якщо це потребує відходу від словникового значення слова.

Таким чином, баланс між мовною чистотою та технічною доцільністю є динамічною величиною, яка має постійно коригуватися через зворотний зв'язок від професійної спільноти розробників, наприклад через платформи GitHub або Discord. Саме така верифікація теоретичних моделей через практичне тестування в реальних проєктах дозволяє сформувати життєздатну терміносистему, здатну адекватно обслуговувати потреби сучасної ІТ-галузі в Україні. Для системної нейтралізації термінологічної ентропії необхідно впроваджувати прескриптивні глосарії, які мають статус обов'язкових для всіх учасників проєкту. Крім того, важливою є розробка стилістичного довідника (*Style Guide*). Орієнтуючись на стандарти, закладені у *Microsoft Manual of Style*, такий довідник дозволить уніфікувати звернення до користувача та правила оформлення елементів інтерфейсу, що є базовою вимогою для професійної технічної комунікації. Важливо наголосити, що лише через чітку регламентацію всіх етапів локалізаційного циклу можна забезпечити високу якість фінального продукту в умовах стихійного краудсорсингу.

Література:

1. Cronin M. Translation in the Digital Age. London/New York : Routledge, 2013. 172 p.
2. Esselink B. A Practical Guide to Localization. Amsterdam/ Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2000. 488 p.
3. O'Hagan M. Community Translation: Translation as a social activity and its possible consequences in the digital age. *Spanish Journal of Applied Linguistics*. 2011. Vol. 24. P. 11–34.
4. Godot Engine Documentation. URL: https://docs.godotengine.org/
5. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова книга, 2004. 576 с.
6. Bowker L. Computer-aided translation technology: a practical introduction. Ottawa : University of Ottawa Press, 2002. 211 p.
7. Jiménez-Crespo M. A. Crowdsourcing and Online Collaborative Translations: Expanding the Limits of Translation Studies. Amsterdam : John Benjamins, 2017. 226 p.
8. Schmitt P. A. Handbuch Technical Documentation. Berlin : Springer, 2011. 534 p.
9. Дебела А. С. Особливості краудсорсингу в перекладі. Київ, 2021. 76 с.
10. Weblate: Open source continuous localization. URL: https://weblate.org/
11. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). Вінниця : Нова Книга, 2003. 448 с.
12. Рудишин, С. Психолого-педагогічні особливості наукового екологічного дискурсу. *Український педагогічний журнал*. 2023. (1), 25–42.
13. Gotti M. Investigating Specialized Discourse. Bern : Peter Lang, 2011. 238p.
14. Yunker J. Beyond Borders: Web Globalization Strategies. Indianapolis : New Riders, 2002. 576 p.
15. Maalej W., Robillard M. P. Patterns of Knowledge in API Reference Documentation. IEEE Transactions on Software Engineering. 2013. Vol. 39. No. 9. P. 1264–1282.
16. Wright S. E., Budin G. (Eds.). The Handbook of Terminology Management. Amsterdam/Philadelphia : John Benjamins, 2001. 915 p.
17. Roturier J. Localizing Apps: A practical guide for translators and translation students. London : Routledge, 2015. 214 p.

Kushnirova T., Pavelieva A., Pinchuk Ye. Strategies for ensuring terminological consistency in the translation of open-source documentation (A case study of Godot Engine)

Summary. The article investigates the linguistic and technical aspects of translating English-language open-source documentation into Ukrainian. Using the Godot Engine game engine as a case study, the specificity of the terminological system's functioning within the crowdsourced localization model is analyzed. It is established that the dynamic nature of technical texts and the involvement of a large number of volunteers in the translation process lead to risks of terminological entropy and desynchronization with the accompanying documentation. The presence of a significant number of "false friends of the translator" in source texts of this type, created by developers, requires the localizer to perform active cognitive verification of each segment by referring to the program's source code rather than engaging in passive reproduction. Typical terminological deviations are identified, and the necessity of applying a comprehensive approach to the unification of professional vocabulary through the implementation of regulatory glossaries and content pre-moderation systems is substantiated. The study proves that for the systemic neutralization of terminological entropy, it is necessary to implement prescriptive glossaries that have mandatory status for all project participants. Such a glossary should be not merely a list of words but a knowledge management tool that captures the context of each term's use. Furthermore, the development of a Style Guide is essential. Based on the standards established in the Microsoft Manual of Style, such a guide will allow for the unification of user address forms and formatting rules for interface elements, which is a fundamental requirement for professional technical communication. It is stated that only through the clear regulation of all stages of the localization cycle can the high quality of the final product be ensured in conditions of spontaneous crowdsourcing. The competency profile of a "hybrid specialist" translator is proposed, who is capable of working effectively with automation tools and version control systems (Git) within modern localization platforms.

Key words: technical translation, localization, open-source documentation, Godot Engine, terminological consistency, crowdsourcing, Docs as Code, hybrid specialist.

Дата першого надходження статті до видання: 23.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 19.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

УДК 811.111'373.2:81'25:821.111(73)-31.09
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.63

Міроненко А. Є.,
викладач кафедри лінгвістики та перекладу
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
https://orcid.org/0009-0009-8424-3643

Козачук А. М.,
кандидат філологічних наук,
завідувач кафедри лінгвістики та перекладу
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
https://orcid.org/0000-0002-5508-3152

Роговська І. О.,
викладач кафедри лінгвістики та перекладу
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
https://orcid.org/0009-0007-5641-5394

ОНОМАСТИЧНИЙ ПРОСТІР ЦИКЛУ РОМАНІВ Г. БЛЕК «НАРОД ПОВІТРЯ» У ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧІЙ ПЕРСПЕКТИВІ

Анотація. У статті здійснено комплексний аналіз ономастичного простору циклу романів сучасної американської письменниці Голлі Блек «Народ Повітря» як цілісної системи, що моделює художній світ фентезійного твору. Актуальність дослідження зумовлена переходом від дескриптивного опису власних назв до вивчення їхнього когнітивно-прагматичного потенціалу. Автори розглядають онім як багатогранний лінгвокультурний знак та інструмент концептуалізації авторського ідіостилю.

Метою роботи є визначення структурно-типологічних, семантичних та функціональних параметрів ономастикону досліджуваного циклу, а також з'ясування ролі власних назв у створенні унікального часопросторового контуру тексту. Системний опис корпусу онімів творів Г. Блек дозволив виявити специфічні стратегії номінації в сучасному фентезійному дискурсі.

У ході дослідження класифіковано ономастичні одиниці за розширеною типологією, що включає антропоніми, етноніми, топоніми (зокрема інсулоніми, ойконіми, гідроніми, дрімоніми, хороніми), а також прагматоніми, хрематоніми, ергоніми, геортоніми та мікропотоніми. Кількісний аналіз засвідчив виразний антропоцентризм досліджуваних текстів: домінуючим ядром ономастичного простору є антропоніми (68%), що вказує на пріоритетність розкриття внутрішнього світу героїв та їхньої психологічної еволюції. Значна частка етнонімів (10%) маркує важливість етнічної самоідентифікації у мультикультурному світі фентезі.

Особливу увагу приділено специфіці топонімічного ландшафту: виявлено, що кількість інсулонімів удвічі перевищує кількість ойконімів. Це дозволило зробити висновок про формування «острівного топосу» як герметичного хронотопу, де ізольованість простору слугує каталізатором сюжетних конфліктів. Також у статті проаналізовано проблему відтворення семантики «промовистих» імен, які містять приховані характеристики персонажів. Встановлено, що збереження асоціативного потенціалу таких онімів у перекладі є критично важливим для розуміння українським читачем глибинних авторських інтенцій. Результати дослідження підтверджують, що ономастикон циклу «Народ Повітря» є складним механізмом, що забезпечує смислову цілісність, художню достовірність та інтертекстуальну глибину твору.

Ключові слова: ономастичний простір, літературна ономастика, антропонім, інсулонім, фентезійний дискурс, Голлі Блек, когнітивно-прагматичний потенціал, художній переклад.

Постановка проблеми. Дослідження ономастичного простору художнього тексту творів Г. Блек з циклу «Народ Повітря» є важливим і своєчасним з огляду на зростання інтересу в сучасній лінгвістиці, літературознавстві та когнітивних наукових підходах до вивчення іменних одиниць. Імена персонажів, топоніми й інші номінативні елементи у творі виступають не лише як маркери ідентичності, але й як ключові смислотворчі компоненти, що відображають культурно-історичні реалії, авторську концепцію художнього світу та механізми міжтекстуальних відсилань. Вивчення ономастичної системи «Народу Повітря» дозволяє глибше зрозуміти специфіку просторово-семантичної організації художнього світу циклу романів, його вплив на сприйняття читачем всесвіту твору та функціонування іменних одиниць у жанровому контексті. Таке вивчення сприятиме розвитку теоретичних підходів до ономастики у літературі, розкриттю механізмів сенсотворення в художньому дискурсі й підвищенню якості інтерпретації сучасних художніх текстів, тобто, перебуває у площині філології в цілому і герменевтики зокрема.

Аналіз досліджень і публікацій з теми. Наше дослідження присвячене власним назвам. Дослідження ономастичної системи художнього твору дозволяє розкрити авторську концепцію та ідіостиль, оскільки власні назви виступають стислими характеристиками персонажів і формують унікальний часопросторовий контур тексту. Крім того, аналіз онімів допомагає відстежити інтертекстуальні зв'язки та культурні коди, перетворюючи систему імен

на складний механізм, що забезпечує смислову цілісність і художню достовірність твору.

Власна назва або власне ім'я протиставляється апелятиву (загальному імені) і використовується для індивідуалізації та ідентифікації позначуваного ним об'єкта [1, с. 68]. Сучасна філологічна парадигма характеризується переходом від дескриптивного опису мовних одиниць до аналізу їхнього когнітивно-прагматичного потенціалу. Як зазначає С. Вербич, у центрі уваги новітніх ономастичних студій перебуває власна назва як багатогранний лінгвокультурний знак, що не лише ідентифікує об'єкт, а й виступає інструментом концептуалізації художнього світу та засобом трансляції авторських інтенцій [2, с. 49]. Таким чином, дослідження ономастикону твору дозволяє дешифрувати глибинні смисли тексту, закладені автором через систему антропонімів та топонімів.

Розвиваючи думку про когнітивно-дискурсивний потенціал онімів як предмету літературної ономастики, Н. Мушировська зокрема наголошує, що ономастичний простір художнього твору – це цілісна система концептоносіїв. Власні назви в такій системі виконують функцію структурування авторського ідіостилю, де кожен антропонім чи топонім є вузловою точкою, що тримає на собі архітектоніку художнього хронотопу [3, с. 251].

Новітні розвідки в галузі літературно-художньої ономастики акцентують увагу на застосуванні цифрових методів аналізу. Зокрема, М. Сфейр обґрунтовує ефективність корпусного підходу до вивчення онімів у драматичних творах, доводячи, що статистичний аналіз вживання власних назв дозволяє виявити приховані стратегії номінації та їхній вплив на динаміку сюжету. Дослідниця наголошує, що ім'я в художньому тексті функціонує як складний прагматичний маркер, що структурує взаємодію між персонажами та читачем [4].

Метою статті є системне дослідження ономастичного простору циклу творів Г. Блек «Народ Повітря» як складника авторської моделі художнього світу з акцентом на його структурно-типологічні, семантичні та функціональні параметри, а також на механізми смислотворення, реалізовані через власні назви у межах сучасного фентезійного дискурсу.

Наукова новизна статті полягає в тому, що в ній уперше здійснено комплексний ономастичний аналіз текстів Г. Блек «Народ Повітря» як цілісного художнього простору сучасного фентезійного дискурсу. У роботі систематизовано корпус ономастичних одиниць твору, визначено їх структурно-типологічні та семантичні особливості, а також уточнено функціональні характеристики власних назв у контексті формування авторської моделі художнього світу.

Матеріал дослідження – тексти трьох романів популярної молодіжної письменниці Г. Блек із циклу «Народ повітря», а саме: «Жорстокий принц», «Лихий король» і «Королева порожнечі» (видавництво «Віват», перекладач М. Пухлій) загальним обсягом 1056 сторінок.

Виклад основного матеріалу дослідження. Цикл фентезійних романів «Народ повітря» присвячений історії смертної дівчини Джуд Дуарте, життя якої кардинально змінюється після трагічних подій у дитинстві. Її батьків убиває могутній генерал Ельфгейму Мадок, який є водночас біологічним батьком її старшої сестри Вів'єн. Після цього він забирає Джуд, її сестру-близнючку Терін та Віві до чарівного світу Фейрі, де вони змушені зростати серед представників надприродного народу [5]. У новому середовищі Джуд прагне здобути визнання та посісти гідне місце при королівському дворі. Однак на шляху до досягнення цієї мети вона стикається з численними перешкодами, зокрема з неприязним ставленням молодшого принца Кардана. Жорстокий спадкоємець престолу випробовує рішучість дівчини, ставлячи під сумнів межі її готовності боротися за владу, тоді як король цікавиться, на які дії вона здатна піти заради її утримання [5].

Головна героїня вирізняється серед протагоністів, характерних для фентезійних романів подібного жанру. Її образ формується завдяки складному й драматичному життєвому тлу. Джуд змушена зростати серед істот, які є для неї чужими, та перебувати поруч із людиною, що позбавила життя її батьків [6]. Авторка підкреслює, що таке середовище, сповнене постійної загрози та небезпеки, значною мірою вплинуло на становлення характеру героїні. Постійне відчуття ризику для власного життя сприяло виробленню в Джуд здатності витримувати значний психологічний тиск і високий рівень тривожності [6].

Як відправну точку аналізу ономастичного простору романів, сформулюємо твердження про те, що літературний твір можна розглядати як особливу форму комунікації між автором і читачем, у межах якої передається певний змістовий та ідейний посил. У цьому контексті важливу функцію виконують оніми, адже вони сприяють глибшому розкриттю авторського задуму та інтерпретації закладеної у творі морально-смислової складової [7]. Як ми вже розглядали раніше, власні назви беруть участь у формуванні образів персонажів, допомагають індивідуалізувати їх та підкреслити певні риси характеру. Окрім того, вони відіграють важливу роль у створенні художньої атмосфери та побудові унікального світу твору. Важливим аспектом є й те, що оніми можуть виникати внаслідок семантичного переосмислення загальних назв, коли автор наділяє звичайне слово новим, індивідуалізованим значенням і використовує його як власну назву [7]. Наприклад: *The Bomb shoots, and I dodge* [8, p. 146]. – *Бомба стріляє, і я ухиляюсь* [9, с. 155]. У цьому випадку *Bomb* – це ім'я однієї з героїнь книги, а не назва зброї. У художньому світі, де розгортаються події твору, існує своєрідна традиція уникати використання справжніх імен. З цієї причини персонажі нерідко послуговуються різноманітними прізвиськами або умовними назвами, які зокрема виконують функцію приховування їхньої справжньої ідентичності. Подібна практика номінації не лише підкреслює специфіку вигаданого світу, але й сприяє створенню додаткової символічності в системі власних назв [7].

Розглянемо приклад семантики імені одного з персонажів «Народу повітря». У «Словнику української мови» одне зі значень слова *привид* – «неясні, ледве окреслені контури чого-небудь» [10, с. 571]. Так і у творі, *Привид* – спритний юнак, здатний дістатися будь-якої висоти й вести спостереження непомітно для інших. Уже сама назва викликає певні асоціації та формує образ, який згодом підтверджується упродовж розвитку подій у тексті: *I grit my teeth and remember the Ghost's lessons – go slowly, make every step sure, keep to the shadows* [8, p. 106] – *Я зціплюю зуби та згадую уроки Привида: йти поволі, ступати щоразу впевнено, триматися тіней* [9, с. 111]. На нашу думку, ця назва вже від самого початку доволі точно характеризує персонажа. У деяких випадках читачеві навіть не обов'язково детально ознайомлюватися з текстом твору, щоб сформувати уявлення про риси його героїв. Це свідчить про те, що за допомогою власних назв автор здатен передати

певне ставлення до персонажа [7]. Крім того, вони сприяють створенню переконливої художньої атмосфери, допомагають занурити читача в незвичний простір подій і надають твору своєрідного колориту. Оніми оживлюють текст, викликають асоціації та можуть містити прихований авторський задум [7]. Отже, оніми виступають важливим засобом образності в літературному творі.

Для систематизації онімів у досліджуваних текстах ми взяли за основу класифікацію, наведену в фундаментальній праці колективу німецьких авторів під керівництвом Д.Нюблінг, вибравши з неї ті класи онімів, які були представлені у вибірці [11]. Зокрема ми розрізнили такі класи онімів як: антропоніми, топоніми, етноніми, хрематоніми. До класифікації ми також додали інсулоніми, ойконіми, прагматоніми, ергоніми, геортоніми, мікропотоніми, дрімоніми, лімноніми, та хороніми.

Аналізуючи романи «Народ повітря» Голлі Блек, ми пересвідчилися, що багато онімів, які зустрічаються у тексті, є «незвичними»: вони дібрані так, аби розповісти історію певної місцевості або розкрити риси характеру персонажів. Наприклад: *Scanning the crowd, I look for a spy from the Court of Shadows* [12, p. 15]. – *Швидко оглядаючи натовп, я шукаю в ньому шпигуна з Двору Тіней* [13, с. 15]. У «Словнику української мови» можна знайти підтвердження: «бути в тіні» означає «не привертати до себе уваги, лишатися непоміченим» [14, с. 143]. Справді, у тексті *the Court of Shadows* (*Двір Тіней*) – це таємна організація, яка допомагає у справах монархії. Їхня основна мета – уникати виявлення іншими, відстежувати потенційних зрадників, знати, що відбувається поза межами міста, виконувати королівські накази та таємно гарантувати його безпеку. В цьому випадку навіть не потрібен окремий спеціальний контекст, аби зрозуміти призначення цієї групи людей, її назва говорить сама за себе.

Іншими прикладами можуть слугувати й імена великої кількості персонажів. Розглянемо одне з них: *Tatterfell gives me an approving nod, her eyes like two wet beads of jet, neither pupil nor iris visible* [15, p. 17]. – *Лахмітка схвально мені киває. Її очі, в яких не видно ні зіниць, ні райдужки, схожі на дві вологі гагатові намистини* [16, с. 19]. Ім'я *Tatterfell* утворене з двох основ: *tatter – лахміття* і *fell*, що можна перекласти по-різному: *упасти, шкіра, хутро*. Перекладачка М. Пухлій застосувала прийом калькування, використавши першу частину оригінального імені для створення своєрідної його адаптації українською мовою. Зазначений персонаж виконує роль прислуги в будинку, де мешкає головна героїня, тому можна припустити, що її зовнішній вигляд не вирізняється вишуканістю: вона носить простий, скромний одяг [7]. Тобто ім'я *Лахмітка* можна розглядати як своєрідну характеристику зовнішності персонажа та його виду діяльності. Звідси виходить, що у циклі розглянутих романів значна кількість власних назв виконує функцію додаткової індивідуалізації персонажів і надає їм певних характерних рис.

Як засвідчує наведений приклад, однією з основних труднощів перекладу онімів у фентезійній літературі є збереження семантичної відповідності між текстом оригіналу та перекладом. Для англомовного читача гра слів і прихований зміст, закладений в оригінальному імені, зазвичай є очевидними, тоді як український читач може не помітити авторського натяку, сприймаючи таку назву лише як звичайний онім без додаткового смислового навантаження [7]. Оніми, що формують підсвідомі асоціації щодо характеру персонажів або особливостей певних локацій, становлять важливу складову творів Голлі Блек. У зв'язку з цим читачам, які не володіють англійською мовою, може бути складно розпізнати їхні стилістичні відтінки чи інтерпретувати так звані «промовисті» власні назви. Саме тому перекладачеві необхідно всебічно аналізувати оніми, представлені в тексті, особливо ті, що містять асоціативне навантаження щодо персонажів, зокрема натякають на риси їхнього характеру, роль у сюжеті або можливий подальший розвиток подій [7]. Тільки з допомогою умінь і розвиненої фантазії перекладач може знайти правильний відповідник, який, можливо, не буде повністю відповідати оригіналу, але передаватиме закладену в нього початкову думку.

Загалом проведена вибірка засвідчила, що в романі найчастіше трапляються антропоніми (68%). Далі за частотністю представлені етноніми (10%), інсулоніми (6%), ойконіми (3%), прагматоніми (2%), хрематоніми (2%), ергоніми (2%), геортоніми (2%), мікропотоніми (2%), а також дрімоніми (1%), лімноніми (1%) і хороніми (1%). Отримані результати дають підстави стверджувати, що у всіх трьох книгах провідна роль належить передусім антропонімам, топонімам та етнонімам.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Кількісний аналіз ономастикону досліджуваних творів дозволив встановити ієрархічну структуру художнього простору, де домінуючим ядром є антропоніми (68%) та етноніми (10%). Таке співвідношення свідчить про антропоцентричний характер творів, де пріоритетом є розкриття внутрішнього світу героя та його етнічної приналежності. Особливої уваги заслуговує специфіка топонімічного ландшафту досліджуваних творів, де кількість інсулонімів (6%) суттєво домінує над ойконімами (3%). Такий кількісний розрив дозволяє припустити, що художній простір творів будується за принципом ізоляціонізму. Острівний топос тут функціонує як герметичний хронотоп, що актуалізує конфлікт між особистістю (антропоніми) та замкненим середовищем. Висока концентрація етнонімів (10%) на обмеженому острівному просторі створює ефект «етнічного котла», що є ключовим для розкриття авторської концепції ідентичності. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у перекладознавчому аналізі відтворення власних назв у художньому перекладі.

Література:

1. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2011. 844 с.
2. Вербич С.О. Власні назви в сучасному українськомовному просторі: функціонування, дослідження, кодифікація. Українська мова. 2024. № 4. С. 48–65. URL: http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0001544397
3. Мушировська Н. Літературно-художня ономастика у професійній підготовці вчителя-філолога. Сучасні тенденції розвитку лінгвістики та лінгводидактики : зб. матеріалів V Всеукр. наук.-практ. конф. (Рівне, 15 травн. 2024 р.) [Електронне видання]. Рівне : НУВГП, 2024. С. 248–254.
4. Sfeir M. Corpus Linguistic Approach for Onomastics in Drama: Proper Names and Naming in Edward Childs Carpenter's The Cinderella-Man. Names. 2024. Vol. 72, Iss. 1. P. 14–27. DOI: https://doi.org/10.5195/names.2024.2615.
5. An Interview With Holly Black. Enchanted living. 2019. URL : https://enchantedlivingmagazine.com/an-interview-with-holly-black/.

6. An interview with Holly Black. Missy. 2018. URL : https://missy.ie/an-interview-with-holly-black/.
7. Міроненко А.Є. Способи подолання перекладацьких труднощів при відтворенні онімів у трилогії «Повітряний народ» Г. Блек: к.р. / Київський університет імені Бориса Грінченка, Кафедра лінгвістики та перекладу. Київ, 2022. 29 с.
8. Black H. The Queen of Nothing. United Kingdom: Little, Brown Books for Young Readers, 2020. 336 p.
9. Блек Г. Королева порожнечі / Пер. М.Пухлій. Харків: Віват, 2020. 320 с.
10. Словник української мови : онлайн-ресурс. sum20ua.com. Словник української мови у 20 томах. 2015-2026. URL : https://sum20ua.com/?page=2767&searchWord=привид&wordid=90520.
11. Nübling D., Fahlbusch F., Heuser R. Namen : Eine Einführung in die Onomastik. 3. aktualisierte Aufl. Tübingen : Narr Francke Attempto, 2015. DOI: 10.24053/9783823379478.
12. Black H. The Wicked King. United Kingdom: Little, Brown Books for Young Readers, 2019. 368 p.
13. Блек Г. Лихий король / Пер. М.Пухлій. Харків: Віват, 2020. 336 с.
14. Словник української мови в 11 томах. Том 10 / І.К. Білодід. Київ: Наукова думка, 1979. 658 с.
15. Black H. The Cruel Prince. United Kingdom: Little, Brown Books for Young Readers, 2018. 384 p.
16. Блек Г. Жорстокий принц / Пер. М.Пухлій. Харків: Віват, 2020. 400 с.

Mironenko A., Kozachuk A., Rohovska I. Onomastic Space of The Folk of the Air Novels by H.Black in the Scope of Translation Studies

Summary. The article presents a comprehensive analysis of the onomastic space within the fantasy novels *The Folk of the Air* collection by the contemporary American author Holly Black. The relevance of the study is driven by moving from the descriptive observation of proper names to the analysis of their cognitive-pragmatic potential. The authors examine the onym as a multifaceted linguo-cultural sign and an instrument for conceptualizing the author's idiostyle.

The research aims to define the structural-typological, semantic, and functional parameters of the cycle's onomasticon, as well as to clarify the role of proper names in creating the unique spatiotemporal contour of the text. The onym corpus reveals specific nomination strategies in modern fantasy discourse.

In the course of the study, onomastic units were classified using an expanded typology that includes anthroponyms, ethnonyms, toponyms (specifically insulonyms, oikonyms, hydronyms, drymonyms, choronyms), as well as pragmatonyms, chrematonyms, ergonyms, heortonyms, and micropotonyms. Quantitative analysis revealed a distinct anthropocentrism in the analyzed texts: anthroponyms constitute the dominant core of the onomastic space (68%), indicating a priority on the disclosure of the characters' inner world and their psychological evolution. A significant portion of ethnonyms (10%) highlights the importance of ethnic self-identification in a multicultural fantasy setting.

Particular attention is paid to the specific toponymic landscape: it was found that the number of insulonyms is double that of oikonyms. This allowed for the conclusion regarding the formation of an "insular topos" as a hermetic chronotope, where spatial isolation serves as a catalyst for plot conflicts. Furthermore, the article analyzes the challenge of reproducing the semantics of "speaking names" (charactonyms), which contain hidden character traits. It is established that preserving the associative potential of such onyms in translation is critical for the target audience's understanding of deep authorial intentions. The results confirm that the onomasticon of *The Folk of the Air* is a complex mechanism ensuring the work's semantic integrity, artistic authenticity, and intertextual depth.

Key words: onomastic space, literary onomastics, anthroponym, insulonym, fantasy discourse, Holly Black, cognitive-pragmatic potential, literary translation.

Дата першого надходження статті до видання: 20.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 17.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

УДК 81'25:338.1
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.64

Пономаренко О. О.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри германської філології та перекладу
Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського
https://orcid.org/0000-0003-1661-2151

Чрділелі Т. В.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри германської філології та перекладу
Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського
https://orcid.org/0000-0002-8257-9911

ЛЕКСИКО-СИНТАКСИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЯК МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ ТОЧНОСТІ В АНГЛО-УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ ЕКОНОМІЧНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню лексико-синтаксичних трансформацій як механізму забезпечення комунікативної точності в англо-українському перекладі економічної документації. Актуальність роботи зумовлена зростанням обсягу міжнародної економічної взаємодії та необхідністю гарантування юридичної визначеності й функціональної адекватності перекладених документів. У межах спеціалізованого економічного дискурсу переклад виконує не лише інформативну, а й регулятивну функцію, що підвищує вимоги до точності відтворення термінології, синтаксичної структури та прагматичних параметрів тексту. Метою дослідження є систематизація лексичних і синтаксичних трансформацій, які забезпечують збереження комунікативної точності в перекладі економічних текстів з англійської мови українською. Емпіричною базою слугує корпус англомовних контрактних положень, фінансових звітів, інвестиційних угод і ділового листування економічного характеру та їх українських перекладів. Методологічну основу становлять порівняльний і функціональний підходи до аналізу перекладу, що дозволяють розглядати перекладацькі рішення з урахуванням жанрових, стилістичних і прагматичних характеристик тексту. У процесі дослідження встановлено, що комунікативна точність у перекладі економічної документації реалізується на трьох взаємопов'язаних рівнях: семантичному, структурному та прагматичному. На семантичному рівні визначальними є конкретизація, генералізація, термінологічна уніфікація та контекстуальна заміна, що забезпечують адекватне відтворення економічних понять і мінімізують ризик смислових зсувів. На структурному рівні домінують трансформації, пов'язані з перебудовою багатокомпонентних атрибутивних груп, членуванням складних синтаксичних конструкцій та адаптацією пасивних форм до норм української ділової мови. Прагматичний рівень передбачає збереження модальності, ступеня обов'язковості та юридичної сили положень документа. Результати аналізу свідчать, що лексико-синтаксичні трансформації є закономірним інструментом адаптації англомовної економічної документації до української мовної системи. Їх застосування дозволяє досягти функціональної еквівалентності перекладу без втрати змістової точності. Зроблено висновок про необхідність комплексного підходу до аналізу перекладацьких рішень у сфері спеціалізованого дискурсу, що поєднує термінологічну стабільність, структурну адаптацію та прагматичну відповідність.

Ключові слова: переклад економічної документації, комунікативна точність, лексичні трансформації, синтаксичні трансформації, функціональна еквівалентність, спеціалізований дискурс.

Постановка проблеми. Економічна документація є різновидом спеціалізованого дискурсу, що функціонує у сфері правових, фінансових та інституційних відносин. Контракти, фінансові звіти, інвестиційні угоди, техніко-економічні обґрунтування та ділове листування характеризуються високим ступенем стандартизації, термінологічною точністю та нормативною регламентованістю. У таких текстах навіть мінімальне смислове відхилення або структурна неточність можуть спричинити юридичні або економічні наслідки.

У перекладознавстві проблема точності пов'язується з категоріями еквівалентності та адекватності. За визначенням В. Коллера, еквівалентність є багатовимірною категорією, що охоплює семантичний, стилістичний і прагматичний рівні відповідності між вихідним та цільовим текстами [1, p. 186]. Ю. Хауз розглядає якість перекладу через призму функціональної відповідності тексту, наголошуючи на необхідності збереження комунікативної функції в новому мовному середовищі [2, p. 57]. У межах функціонального підходу К. Норд підкреслює орієнтацію перекладу на комунікативну мету та очікування адресата [3, p. 29]. Комунікативна точність у перекладі економічної документації передбачає не лише правильне відтворення змісту, а й адекватну передачу прагматичних параметрів тексту: модальності, ступеня категоричності, юридичної визначеності та інформаційної структури. Як зазначає М. Бейкер, точність у спеціалізованому перекладі значною мірою залежить від вибору лексичних відповідників і способу організації синтаксичних структур [4, p. 18].

Водночас типологічні відмінності між англійською та українською мовами зумовлюють необхідність трансформаційних змін. Англійська мова демонструє тенденцію до синтаксичної компресії, широкого використання номіналізацій та багатокомпонентних атрибутивних груп, тоді як українська тяжіє до розгорнутих структур і виразнішого морфологічного маркування. Це створює потребу в системному аналізі лексико-синтаксичних трансформацій як механізму збереження комунікативної точності.

Таким чином, актуальність дослідження зумовлена необхідністю комплексного аналізу трансформаційних механізмів, що забезпечують збереження комунікативної точності в англо-українському перекладі економічної документації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема точності перекладу традиційно розглядається у межах теорії еквівалентності. В. Коллер визначає еквівалентність як центральну категорію перекладознавства, виокремлюючи її семантичний, стилістичний і прагматичний виміри [1, p. 189]. У контексті спеціалізованих текстів прагматичний аспект набуває особливої ваги, оскільки переклад має забезпечувати збереження функціонального призначення тексту.

Ю. Хауз пропонує модель оцінювання якості перекладу, що ґрунтується на аналізі регістру, жанру та функції тексту [2, p. 63]. У межах цієї моделі комунікативна точність розглядається як відповідність між функціональним профілем оригіналу та перекладу. К. Норд розвиває функціональний підхід, наголошуючи, що переклад є цілеспрямованою діяльністю, спрямованою на досягнення комунікативної мети [3, p. 34].

М. Бейкер детально аналізує лексичні та текстові проблеми перекладу, зокрема труднощі відтворення багатокомпонентних термінів і складних синтаксичних структур [4, p. 110]. Для економічної документації це має принципове значення, оскільки точність перекладу залежить від правильного відтворення термінологічної системи та логіки викладу.

В українському перекладознавстві Л. В. Коломієць наголошує на необхідності врахування системних відмінностей мов і ролі трансформацій у процесі досягнення адекватності перекладу [5, с. 214]. Дослідниця підкреслює, що перекладацькі трансформації є закономірним інструментом адаптації тексту до норм цільової мови.

Попри наявність теоретичних моделей, проблема систематизації лексико-синтаксичних трансформацій у перекладі економічної документації потребує подальшого аналітичного осмислення.

Метою статті є визначення та систематизація лексико-синтаксичних трансформацій, що забезпечують збереження комунікативної точності в англо-українському перекладі економічної документації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Емпіричною базою дослідження слугує корпус англомовних економічних документів та їх українських перекладів, сформований із матеріалів ділового та фінансового характеру. До корпусу включено 28 текстових фрагментів загальним обсягом понад 45 000 знаків, що репрезентують такі жанрові різновиди:

– фрагменти міжнародних контрактів;
– фінансові звіти та звіти про результати діяльності;
– техніко-економічні обґрунтування;
– інвестиційні угоди;
– офіційне ділове листування економічного характеру.

Корпус охоплює тексти, створені у сфері корпоративного управління, фінансового планування та міжнародного економічного співробітництва. Усі матеріали були анонімізовані з огляду на конфіденційність ділової інформації. Аналіз здійснювався на основі зіставлення оригінального англомовного тексту та його українського перекладу з урахуванням структурних, лексичних і прагматичних параметрів.

Методологічною основою дослідження виступає порівняльний аналіз, що передбачає встановлення відповідностей між одиницями вихідної та цільової мов, а також визначення трансформаційних змін, які зумовлені типологічними розбіжностями мовних систем. У процесі аналізу враховувалися такі критерії:

– ступінь збереження семантичної інформації;
– відповідність жанровим нормам української ділової мови;
– збереження прагматичної інтенції тексту;
– структурна адекватність перекладених конструкцій.

Окрема увага приділялася лексико-синтаксичним трансформаціям як механізмам адаптації англомовних економічних структур до норм української мови. Такий підхід відповідає положенням функціонального перекладознавства, згідно з яким перекладацькі рішення повинні забезпечувати збереження комунікативної функції тексту [3, p. 34; 2, p. 63].

З огляду на специфіку економічної документації, у межах аналізу враховувалися також особливості термінологічної системи та нормативно-правової стилістики, оскільки точність перекладу в цій сфері безпосередньо пов'язана з юридичною визначеністю формулювань [4, p. 110; 5, с. 214].

Таким чином, сформований корпус дозволяє простежити закономірності використання лексико-синтаксичних трансформацій у процесі забезпечення комунікативної точності перекладу економічної документації.

У перекладі економічної документації лексичний рівень є одним із ключових чинників забезпечення комунікативної точності. Саме на цьому рівні відбувається відтворення термінологічної системи, фіксація правових і фінансових понять, а також передача ступеня категоричності або умовності висловлення. Лексична неточність у текстах контрактного чи фінансового характеру здатна змінити інтерпретацію положення документа або порушити його юридичну визначеність.

М. Бейкер зазначає, що переклад спеціалізованої лексики пов'язаний не лише з добором відповідника, а й із урахуванням контекстуального функціонування терміна в межах певної галузі [4, p. 18]. У корпусі дослідження зафіксовано кілька типів лексичних трансформацій, які забезпечують збереження комунікативної точності в англо-українському перекладі економічних текстів.

1. Конкретизація

Конкретизація передбачає заміну ширшого за значенням англомовного слова точнішим українським відповідником. У текстах економічної документації це зумовлено необхідністю уникнути семантичної невизначеності.

Наприклад:

The company shall provide support services.

Компанія зобов'язується надавати консультаційні послуги.

Англійське *support services* у конкретному контексті стосується саме консультаційного супроводу. Узагальнений переклад (*послуги підтримки*) міг би створити неоднозначність. Конкре-

тизація дозволяє зберегти функціональну точність положення договору, що відповідає вимогам прагматичної адекватності [2, p. 57].

2. Генералізація

У деяких випадках, навпаки, необхідною є генералізація –заміна вузького англомовного терміна ширшим українським відповідником. Це відбувається тоді, коли система термінів цільової мови не має прямого еквівалента або коли буквальне відтворення створює надмірну деталізацію.

Наприклад:

shareholder equity

власний капітал

Термін *shareholder equity* у межах фінансової звітності має чітке значення, однак у конкретному фрагменті документа функціонально доречним є використання ширшого терміна *власний капітал*, який відповідає українській бухгалтерській традиції. Така трансформація не порушує змістової точності, а навпаки, забезпечує нормативну відповідність перекладу.

3. Термінологічна уніфікація

Особливої уваги потребує проблема варіативності перекладу термінів. Економічні тексти характеризуються повторюваністю ключових понять, тому їх переклад повинен бути послідовним. Виявлено, що у процесі перекладу часто здійснюється свідома уніфікація термінології.

Наприклад, англійський термін *liabilities* у межах одного документа перекладається послідовно як *зобов'язання*, навіть якщо в окремих контекстах можливими є варіанти *борги* або *кредиторська заборгованість*. Така уніфікація зберігає системність тексту та мінімізує ризик різночитань, що відповідає вимогам функціональної адекватності [3, p. 34].

4. Експлікація

Експлікація полягає у введенні додаткового елемента, який відсутній в оригіналі, але необхідний для забезпечення зрозумілості в цільовій мові. З огляду на різний ступінь імпліцитності англійської та української мов, така трансформація є закономірною.

Наприклад:

The agreement shall remain in force.

Ця угода залишається чинною протягом строку її дії.

Додавання компонента протягом строку її дії конкретизує часові межі, які в англійській конструкції можуть бути імпліцитними. Подібна експлікація сприяє юридичній визначеності тексту, що є необхідною умовою комунікативної точності.

5. Контекстуальна заміна

У низці випадків перекладач змінює лексичний вибір з огляду на нормативні особливості української офіційно-ділової мови. Наприклад, англійські дієслова з модальним значенням *may* та *shall* відтворюються різними українськими конструкціями залежно від ступеня обов'язковості.

The parties may terminate the contract.

Сторони мають право розірвати договір.

Така заміна не є буквальним відповідником, однак вона відтворює прагматичну силу висловлення та запобігає двозначності. Це узгоджується з положенням про необхідність збереження функціонального профілю тексту [2, p. 63].

Узагальнення результатів аналізу свідчить, що лексичні трансформації у перекладі економічної документації не є випадковими або суто технічними. Вони виконують системну функцію –забезпечують узгодження між термінологічною системою англійської мови та нормативними моделями української ділової комунікації. Саме через такі трансформації досягається збереження комунікативної точності, яка передбачає не лише семантичну відповідність, а й функціональну та прагматичну адекватність перекладу.

Якщо на лексичному рівні забезпечується термінологічна та семантична точність, то на синтаксичному – структурна впорядкованість і відповідність нормам цільової мови. В економічній документації синтаксис виконує не лише організаційну, а й правову функцію: порядок компонентів, характер підрядності, ступінь розгортання атрибутивних груп безпосередньо впливають на інтерпретацію положень документа.

Англійська мова демонструє схильність до компактних структур із багатокомпонентними іменними групами, розгалуженими атрибутивними ланцюгами та активним використанням пасивних форм. Українська ж мова характеризується більш розгорнутими синтаксичними моделями та чіткішою ієрархією підрядних зв'язків. У перекладі це зумовлює необхідність системних синтаксичних трансформацій.

1. Членування складних конструкцій

Однією з найчастіше зафіксованих трансформацій є поділ складного англійського речення на два або більше простіших українських. Така операція зумовлена прагненням уникнути надмірної синтаксичної щільності та забезпечити логічну прозорість викладу.

Наприклад:

The agreement, subject to the approval of the Board of Directors, shall enter into force upon signing and remain effective until terminated in accordance with its provisions.

Угода набирає чинності після її підписання та діє до моменту припинення відповідно до її положень. Вона підлягає затвердженню Радою директорів.

У цьому випадку розщеплення складної конструкції сприяє збереженню смислової чіткості й запобігає синтаксичному перевантаженню. Подібні рішення узгоджуються з функціональною орієнтацією перекладу на реципієнта [3, p. 34].

2. Перебудова атрибутивних груп

Англійські економічні тексти часто містять багатокомпонентні атрибутивні ланцюги, які в українській мові потребують структурної перебудови.

long-term strategic investment development plan

стратегічний план розвитку інвестицій на довгострокову перспективу

В англійській мові атрибутивні компоненти розміщуються перед означуваним словом, тоді як українська мова вимагає розгортання таких структур через підрядні або прийменникові конструкції. Перебудова дозволяє зберегти інформаційний обсяг і водночас узгодити текст із нормами української ділової мови.

3. Заміна пасивних конструкцій

Англійська економічна документація активно використовує пасивні форми для нейтралізації суб'єкта дії. В українському перекладі пасив часто замінюється безособовими або активними конструкціями.

The report was approved by the committee.

Комітет затвердив звіт.

Така заміна не змінює фактичного змісту, але робить текст більш природним у межах української синтаксичної системи.

При цьому зберігається функціональний баланс між формою та змістом, що відповідає принципу функціональної еквівалентності [2, p. 63].

4. Номіналізація та дієслівні перебудови

Для англійської мови характерним є використання номіналізацій, що надають тексту формальної абстрактності. В українському перекладі такі структури часто трансформуються у дієслівні конструкції.

Upon completion of the evaluation of the project…

Після завершення оцінювання проєкту…

або

Після того як проєкт буде оцінено…

Вибір між іменниковою та дієслівною моделлю залежить від контексту й прагматичної мети тексту. У низці випадків дієслівна форма забезпечує більшу ясність формулювання, що є суттєвим для юридично значущих документів.

5. Зміна порядку слів

Англійська мова має фіксований порядок слів, тоді як українська дозволяє більш гнучку організацію речення. У перекладі це дає змогу зміщувати інформаційний центр відповідно до комунікативного наміру.

This Agreement shall be governed by the laws of Ukraine.

Ця угода регулюється законодавством України.

У цьому випадку синтаксична трансформація зберігає юридичну точність і водночас відповідає нормативній моделі української мови.

Аналіз синтаксичних трансформацій засвідчує, що вони виконують функцію структурної адаптації тексту. На відміну від буквального відтворення, трансформаційний підхід забезпечує узгодження між типологічними особливостями мов і збереженням комунікативної інтенції документа. Це підтверджує положення про те, що адекватність перекладу досягається не через формальну відповідність, а через функціональну рівновагу між системами двох мов [1, p. 189; 5, с. 214].

Аналіз корпусу дає підстави розглядати лексико-синтаксичні трансформації не як сукупність окремих технічних операцій, а як системно організований механізм забезпечення комунікативної точності. У перекладі економічної документації ці механізми функціонують на перетині семантичного, структурного та прагматичного рівнів.

1. Семантичний рівень: точність поняттєвого відтворення

На семантичному рівні комунікативна точність пов'язана з адекватним відтворенням змісту економічних понять. Конкретизація, генералізація та контекстуальна заміна дозволяють уникнути семантичних зсувів, що можуть виникати внаслідок міжмовної асиметрії. Як наголошує М. Бейкер, перекладач має враховувати не лише словникове значення, а й функціонування терміна в межах галузевої системи [4, p. 18].

У корпусі встановлено, що саме термінологічна уніфікація виступає одним із ключових інструментів підтримання текстової цілісності. Непослідовність у перекладі повторюваних термінів порушує логічну структуру документа й створює ризик альтернативного тлумачення положень. Отже, стабільність термінологічних відповідників є необхідною умовою комунікативної точності.

2. Структурний рівень: узгодження синтаксичних моделей

На структурному рівні трансформації забезпечують відповідність перекладеного тексту нормам української ділової мови. Членування складних конструкцій, перебудова атрибутивних груп, заміна пасиву активом або безособовими формами сприяють синтаксичній прозорості тексту.

Функціональний підхід К. Норд передбачає орієнтацію перекладу на сприйняття адресатом [3, p. 34]. У цьому контексті структурна адаптація не є відхиленням від оригіналу, а виступає засобом збереження його комунікативного ефекту. Переклад, що механічно відтворює англійські синтаксичні моделі, може суперечити жанровим нормам українського офіційно-ділового стилю.

3. Прагматичний рівень: відтворення функціонального профілю тексту

Прагматичний аспект комунікативної точності полягає у збереженні юридичної сили та інтенції документа. Особливої ваги набуває передача модальності (shall, may, must), ступеня обов'язковості та умовності. У низці випадків буквальний переклад модальних конструкцій призводить до зміни ступеня категоричності положення.

Ю. Хауз підкреслює, що якість перекладу визначається відповідністю між функціональним профілем оригіналу та перекладу [2, p. 63]. У межах економічної документації це означає збереження регламентованості формулювань, нормативної чіткості та однозначності інтерпретації.

4. Інтегративна модель забезпечення комунікативної точності

На підставі проведеного аналізу можна запропонувати інтегративну модель забезпечення комунікативної точності, що включає три взаємопов'язані компоненти:

Термінологічна стабільність – послідовність у відтворенні ключових понять.

Структурна адаптація – узгодження синтаксичних моделей із нормами української мови.

Прагматична відповідність – збереження функціонального призначення та юридичної сили тексту.

Зазначені компоненти діють не ізольовано, а в комплексі. Лексична трансформація часто супроводжується синтаксичною перебудовою, а структурна зміна – корекцією прагматичних акцентів. Таким чином, комунікативна точність є результатом взаємодії різнорівневих трансформацій, спрямованих на досягнення функціональної еквівалентності [1, p. 189; 5, с. 214].

Висновки з дослідження і перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження дозволяє дійти висновку, що збереження комунікативної точності в англо-українському перекладі економічної документації є результатом системної взаємодії лексичних і синтаксичних трансформацій. Комунікативна точність у цьому типі текстів не обмежується формальною відповідністю лексичних одиниць, а передбачає збереження функціонального профілю документа, його юридичної визначеності та прагматичної спрямованості.

Аналіз корпусу засвідчив, що на лексичному рівні ключову роль відіграють конкретизація, генералізація, термінологічна уніфікація, експлікація та контекстуальна заміна. Застосування цих трансформацій зумовлене необхідністю адаптації англомовної термінологічної системи до нормативних моделей української ділової мови. Особливої ваги набуває послідовність у відтворенні повторюваних термінів, що забезпечує структурну цілісність тексту та запобігає смисловим розбіжностям.

На синтаксичному рівні домінують такі трансформації, як членування складних конструкцій, перебудова атрибутивних

груп, заміна пасивних форм активними або безособовими конструкціями, а також зміна порядку слів відповідно до інформаційної структури українського речення. Ці операції сприяють структурній прозорості перекладу та узгодженню його з нормами офіційно-ділового стилю.

Узагальнення результатів дає підстави стверджувати, що комунікативна точність у перекладі економічної документації формується на трьох взаємопов'язаних рівнях: семантичному, структурному та прагматичному. Семантичний рівень забезпечує точність поняттєвого змісту; структурний –відповідність синтаксичним нормам цільової мови; прагматичний –збереження юридичної сили та функціонального призначення тексту. Лише комплексне врахування цих рівнів дозволяє досягти функціональної еквівалентності перекладу [2, p. 63; 1, p. 189].

Отже, лексико-синтаксичні трансформації слід розглядати не як допоміжний інструмент перекладача, а як закономірний механізм адаптації спеціалізованого тексту до нової мовної системи. Саме через них реалізується баланс між точністю змісту та нормативною відповідністю перекладеного документа.

Перспективним напрямом подальших розвідок є розширення корпусу дослідження із залученням текстів міжнародного інвестиційного та банківського дискурсу, а також аналіз впливу цифрових перекладацьких інструментів на забезпечення комунікативної точності. Окремої уваги потребує вивчення перекладу гібридних економіко-правових текстів, у яких перетинаються термінологічні системи кількох галузей.

Література:

1. Koller W. Equivalence in translation / Werner Koller // Chesterman A. (ed.) Readings in translation theory. Helsinki : Oy Finn Lectura Ab, 1989. P. 99–104. URL:https://www.researchgate.net/publication/348918810_Equivalence_in_Translation (дата звернення: 2 лютого 2026).
2. House J. Translation quality assessment: past and present / Juliane House. London; New York: Routledge, 2014. 418 p. URL: https://parhamti.com/wp-content/uploads/2023/07/Translation-Quality-Assessment-%E2%80%93-Past-and-Present.pdf (дата звернення: 18 січня 2026).
3. Nord C. Translating as a purposeful activity: functionalist approaches explained / Christiane Nord. Manchester : St. Jerome Publishing, 1997. 154 p. URL:https://www.researchgate.net/publication/47523847_Translating_as_a_purposeful_activity_a_prospective_approach (дата звернення: 25 січня 2026).
4. Baker M. In other words: a coursebook on translation / Mona Baker. London ; New York : Routledge, 1992. 304 p. URL: https://nlp.csie.org/~sound/translation.pdf (дата звернення: 10 лютого 2026).
5. Коломієць Л. В. Теорія перекладу : підручник. Київ : Київський університет, 2010.URL:https://www.scribd.com/document/756189077/%D1%82%D0%B5%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F-%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D1%83 (дата звернення: 18 січня 2026).

Ponomarenko O., Chrdileli T. Lexical and syntactic transformations as a mechanism for ensuring communicative accuracy in the English–Ukrainian translation of economic documentation

Summary. The article examines lexical and syntactic transformations as mechanisms for ensuring communicative accuracy in the English–Ukrainian translation of economic documentation. The relevance of the study is determined by the growing scope of international economic interaction and the need to guarantee legal clarity and functional adequacy in translated documents. Within specialized economic discourse, translation performs not only an informative but also a regulatory function, which significantly increases the requirements for terminological precision, structural coherence, and pragmatic consistency. The aim of the study is to systematize the lexical and syntactic transformations that contribute to maintaining communicative accuracy in the translation of economic texts from English into Ukrainian. The empirical basis of the research consists of a corpus of English-language contractual provisions, financial reports, investment agreements, and business correspondence of an economic nature, along with their Ukrainian translations. The methodological framework integrates comparative and functional approaches to translation analysis, enabling the examination of translation solutions in relation to genre conventions, stylistic norms, and pragmatic parameters of the target text. The findings demonstrate that communicative accuracy in the translation of economic documentation operates on three interrelated levels: semantic, structural, and pragmatic. At the semantic level, such transformations as specification, generalisation, terminological unification, and contextual substitution play a decisive role in preserving conceptual precision and minimising semantic shifts. At the structural level, dominant transformations include the restructuring of multi-component attributive groups, segmentation of complex syntactic constructions, and adaptation of passive forms to the norms of Ukrainian official business style. The pragmatic level involves the accurate rendering of modality, degrees of obligation, and the legal force embedded in contractual formulations. The analysis confirms that lexical and syntactic transformations constitute a systematic, functionally motivated mechanism for adapting English economic documentation to the Ukrainian linguistic system. Their application enables achieving functional equivalence without compromising semantic precision. The study substantiates the necessity of a comprehensive approach to translation analysis in specialized discourse, combining terminological consistency, structural adaptation, and pragmatic adequacy.

Key words: translation of economic documentation, communicative accuracy, lexical transformations, syntactic transformations, functional equivalence, specialized discourse.

Дата першого надходження статті до видання:18.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

УДК 81'25:81'42:81'27
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.65

Serhiienko T. M.,
Candidate of Pedagogical Sciences,
Professor at the Department of Foreign Languages National Army Academy named after Hetman Petro Sahaidachny
https://orcid.org/0000-0001-5680-994X

Shoptenko V. R.,
Lecturer at the Department of Foreign Languages
National Army Academy named after Hetman Petro Sahaidachny
https://orcid.org/0009-0007-5976-7440

Denysiuk Yu. I.,
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages
National Army Academy named after Hetman Petro Sahaidachny
https://orcid.org/0000-0003-0099-1572

THE TRANSLATION IN MILITARY DISCOURSE AS A TOOL OF IDEOLOGICAL INFLUENCE: NARRATIVE MECHANISMS AND POLITICAL POSITIONING

Summary. This article examines translation in military discourse as a special form of socially communicative activity that is directly influenced by ideological, political, and media factors. It justifies the thesis that translation cannot be neutral in the context of military confrontation and information warfare, where language is an instrument of power and a means of constructing social reality. Translation is examined through the prism of socio-constructivist and discursive approaches, as well as within the framework of critical discourse analysis, which allows us to trace the relationship between linguistic decisions, ideology, and institutional context.

Specific attention is focused on journalistic translation as a mechanism for shaping and transmitting social and international discourses. Based on current research and examples of translation practices in the context of the Palestine-Israel conflict and the Russia-Ukraine war, the translation of politically marked terms and proper names, as well as the adaptation of media texts to the national information space, are analyzed. It has been shown that translation strategies are aimed not only at the transfer of meaning, but also at maintaining dominant interpretative frameworks, legitimizing certain positions, and consolidating society.

It has been proven that interpreters in military discourse are active agents of discourse creation and mediators between global and local information spaces. Translation in such conditions acquires strategic importance, performing interpretative, normative, and ideological functions at the same time.

Key words: military discourse, ideology, media translation, critical discourse analysis, narrative.

In today's highly globalized information space, where armed conflicts are frequently combined with intense information warfare, translation is no longer just a linguistic process of recreating a foreign-language document. Translation becomes a tool for political, ideological, and social influence, acquiring strategic importance. Public opinion is shaped by foreign-language broadcasting, international support, and diplomatic decisions.

In wartime, translation directly affects how society interprets the conflict and the values highlighted in the collective consciousness. Studying translation in conflict situations allows us to gain a deeper understanding of the relationship between language, politics, and ideology. Translation can create a global vision of war and help maintain social morale.

Problem overview. The interest in situations of military conflict translation intensified after the 2000s, due to armed operations in Iraq and Afghanistan, as well as an increase in global information flow. During this period, translation began to be viewed not only as a tool for Interlingua communication but also as a component of military and political strategy [1].

In such conditions, translation creates political and cultural discourses that can promote intercultural understanding or deepen antagonism. Since interpreters are often involved in institutions with their own ideological interests, complete neutrality is impossible [2]. In the information warfare situations, language becomes a political resource and translation becomes a platform for ideological competition.

The reseach methords. The empirical basis of the study is a collection of translated media texts to Palestine – Israel conflict and Russian – Ukrainian war. The analysis includes among 10 publications from English-language media publications (2022–2024) and their Ukrainian translations published in national online media like as translated statements by political figures. The material was selected according to the following criteria, such as availability to the ordinal and translated texts$ presence of politically or ideologically marked vocabulary; representativeness of the dominant narratives of the conflict parties.

The methodological basis of the study consists of critical discourse analysis (CDA), narrative analysis and bilingual com-

parative CDA. The analysis was done at the lexical, grammatical and pragmatic levels, taking account strategies of legitimization, delegiminization, euphemization and framing.

Analysis of Recent Studies and Publications. Within the narrative approach, translation is increasingly viewed as a mechanism for creating and sharing social narratives, especially in political tension and war situations. According to Baker translation is a form of narrative practice that influences collective memory, identity, and the ideological framework through which the events are perceived [3]. Studies of narratives in media discourse are also important because war is presented through established interpretive schemes, or frames, which are subsequently reproduced in translated texts [4]. Contemporary translation studies view translation in conflict and war contexts as an interdisciplinary phenomenon at the intersection of linguistics, political science, sociology, and media studies. Since the late 20th and early 21st centuries, researchers have increasingly rejected the idea of translation as a neutral transfer of meaning. Instead, they emphasize its discursive and ideological context.

The studies of L. Rosendo, A. Kamyanets, A. Ayyad, and M. Baker form the theoretical basis of contemporary studies on translation in conflict situations. Critical Discourse Analysis (CDA) occupies a central place in these studies, allowing us to examine the relationship between linguistic structures, power, and ideology. Applying CDA to translation studies has revealed that translation decisions are often the result of institutional pressure, political engagement, or the expectations of the target audience.

A. Kamyanets focuses on journalistic translation in the context of military conflicts using a bilingual comparative critical discourse analysis (CDA) approach [6]. The scholar demonstrates that translation in the media acts as a form of "gatekeeping", the selecting, reconstructing, and interpreting of information for the national information space. In this context, the interpreter effectively acts as an effective mediator between global and local discourses.

A. Ayyad analyzes the translation of politically fraught terms and toponyms in the Israel-Palestine conflict, proving that translation choice directly influences the legitimization or delegitimization of the parties' political positions [5]. M. Baker and Ruiz Rosendo L. further develop the concept of interpreter positionality, emphasizing that interpreters in conflict actively construct narratives [1; 2]. They also highlight the ethical dilemmas, professional risks, and social vulnerability that interpreters face in war zones.

Thus, such research shows that translation in military conflict is a socially conditioned activity that reflects power asymmetries, ideological confrontations, and media strategies.

Results of the study. According to socioconstructivism and narrative approaches, translation in military discourse should be considered within the framework of which language reflects and constructs reality through dominant narratives and frames [2; 3]. In this aspect, translation acts as a mechanism for the secondary modeling of reality by adapting the events of war to the value orientations of a specific society. Military discourse is characterized by a high level of evaluativeness, polarization, and ideological marking, which directly influences translation strategies.

Within this discourse, the key categories are narrative, frame, ideology, positionality, and interpretation. Interpreters are forced to choose among alternative linguistic options, each of which may carry different political and emotional implications. This choice becomes the intersection point between language and ideology. This agency transformation is evident in its translation of reports on military events. Replacing the construction "civilians were killed" with "Russian forces killed civilians" or removing the subject of the action significantly alters the distribution of responsibility and the event's moral assessment. These grammatical changes seemingly neutral at first glance, actually align the message with a specific narrative of responsibility or its obfuscation consistent with M. Baker's concept of renarration.

The following types of translation transformations were identified within the analysis collection:

Euphemization: invasion – special military operation.

Moditification of agency: "civilian were killed" to Russian forces killed civilians".

Zneutralization of avaluation (settlements – occupation settlements).

Tononym frame replacement (Judea and Samaria – West Bank).

Modalization of legal classification (war time – alleged war crime).

These strategies are systematic and correlate with the dominant political narratives of the respective information spaces.

According to critical discourse analysis, the translation of toponyms in conflict situations serves to mark space ideologically [5]. A. Ayyad's research demonstrates that the translation of toponyms and politically sensitive terms in the Palestine-Israel conflict illustrates an example of ideologically marked language choice. The use of the names "Judea and Samaria" or "West Bank" reflects different historical and political narratives. A similar situation can be observed in the translation of the phrases "Israeli settlements" and "Israeli Separation Wall," where semantic modification aims to soften or sharpen the assessment of the party's actions.

A. Ayyad shows that translating terms such as the "West Bank", "Israeli settlements", and "Israeli Separation Wall" directly reflects the parties' ideological position. Israeli political discourse appeals to biblical tradition ("Judea and Samaria"), while Arab uses the internationally recognized term "West Bank," which legitimizes the Palestinian narrative. The softening or negativization of concepts ("settlements," "wall/fence") shows that even established terms in international discourse are not neutral. The choice of an equivalent translation can either legitimize or delegitimize one of the parties to the conflict.

Thus, the analyzed set reveals a recurring tendency toward ideological labeling of toponyms and politically sensitive vocabulary. In these cases, translation choices perform not only a nominative but also a normative function, shaping the interpretive framework of international perceptions of the conflict.

Similar ideological tensions are evident in the translation of the Arabic lexeme "martyr", which has a positive connotation of sacrifice in Arabic political discourse. However, in English translations, it is often neutralized or replaced with "militant" or "killed fighter". This substitution not only alters the meaning, but also transforms the moral framework through which the event is interpreted, demonstrating that translation can be a tool for delegitimization or heroization.

Such translation decisions create an interpretative framework through which the international audience perceives the conflict. In this case, translation performs a normative rather than a descriptive function.

Current studies on journalistic translation emphasize that media texts translated during wartime align with the expectations

of the national audience and the dominant political discourse [6]. A. Kamyanets's research analyzes Ukrainian media translations of Western authors' publications. The results show how texts are adapted to the national information space to maintain the moral spirit of society and the national context. Translation is particularly significant in journalistic discourse, where the rapid dissemination of information is balanced with the requirement of ideological consistency.

Changes in the text structure, lexical choices, emotionally charged elements and authorial insertions aim to maintain social cohesion and morale during wartime. In this process, the translator effectively becomes a co-author, responsible for the text's pragmatic effect. Translated media texts, in particular, may undergo reduction or expansion of context. For example, fragments critical of Ukraine are sometimes shortened, while statements about international support receive additional emphasis. These changes demonstrate the role of gatekeeping through translation. Additionally, the inclusion of emotionally charged terms like "massive strike" or "heavy shelling" intensifies the text pragmatic effect and helps consolidate the audience.

The moral dilemma faced by interpreters in war zones is a popular topic in translation studies these days. Researchers emphasize the vulnerable position of these interpreters who must balance professional standards with the demands of military reality [1; 2]. Translation in a military context is accompanied by numerous ethical dilemmas. Interpreters find themselves caught between the requirements of professional standards, personal beliefs, and societal expectations. Additional factors include danger to life, low social status, and unclear boundaries of responsibility. These factors highlight the need to reconsider the role of translators in conflict discourse as both specialists and social actors.

In this context, the institutional dependence of military interpreters is indicative. They are forced to use terminology established by official discourse such as, "operation" instead of "invasion". Self-censorship can be a strategy for professional survival amid security threats, which underscores the interpreter's role as a social actor.

At the lexical level, such replacement is an example of euphemization, which reduces the level of aggressiveness of nomination. At the syntactic level, it is often accompanied by the use of passive constructions that blur the subject of the action. At the pragmatic level, this contributes to the formation of narrative of minimization of responsibility and positive self-representation.

Translations of Boris Johnson's articles in Hromadske and Focus maintain the original's general meaning, but through structural changes, highlighting key points, and emotional labeling, they reinforce the idea that the West supports Ukraine. In contrast, John Wolfsthal's translated article contains authorial insertions, irony and an honest evaluation of the US's role, indicating the translator's active position as a participant in media discourse.

Another example of ideological variability is the translation of phrases such as "war crime," "alleged war crime," or "incident." The addition of the word "alleged" can transform the legal and moral assessment of an event, shifting it from the category of established fact to the realm of assumption. These microstructural changes demonstrate translation's normative function in conflict situations.

Thus, journalistic translation in wartime serves as a form of interpretative tool that meets public expectations and the demands of the political context. In a military context, translation functions as a political and ideological tool. This is evident in both the Palestinian-Israeli conflict and the Russian-Ukrainian war.

Conclusions. The results are consistent with contemporary theories of translation as a social practice and with research on the translation of politically sensitive discourses.

The study revealed that translation in military discourse is a complex socially conditioned process that transcends traditional understanding of translation as merely a linguistic activity. In the context of military conflict, translation serves as an ideological tool that shapes political narratives and constructs social reality.

In such conditions, translation work is characterized by a lack of neutrality because every decision reflects a particular position and value system. Journalistic translation plays a key role in maintaining balance in society by providing accurate information and supporting morale and national identity.

Further research should focus on an in-depth analysis of the ethical standards of translation during wartime and the development of methodological approaches to studying translation as a social and political practice.

Bibliography:

1. Baker M. Interpreters and Translators in the War Zone. The Translator. 2010. Vol. 16, No. 2. P. 197–222. DOI: 10.1080/13556509.2010.10799469.
2. Ruiz Rosendo L. Translation and Interpreting in Conflict. The Oxford Handbook of Translation and Social Practices. Oxford : Oxford University Press, 2020. P. 45–65.
3. Baker M. Translation and conflict: a narrative account. London : Routledge, 2006.
4. Somers M. R. The narrative constitution of identity: A relational and network approach. Theory and Society. 1994. Vol. 23, No. 5. P. 605–649.
5. Ayyad A. Contested naming practices in the Palestinian-Israeli conflict : a translation perspective. Translation Studies. 2023. DOI: 10.1080/14781700.2023.2258133.
6. Kamyanets A. Constructing competing discourses on the Russo-Ukrainian war: journalistic translation in wartime. Cognition, communication, discourse. 2024. № 29. P. 25–41. DOI: 10.26565/2218-2926-2024-29-02.

Сергієнко Т., Денисюк Ю., Шоптенко В. Переклад у воєнному дискурсі як інструмент ідеологічного конструювання: наративні механізми та політична позиційність

Анотація. У статті досліджується переклад у воєнному дискурсі як особлива форма соціально зумовленої комунікативної діяльності, що перебуває під безпосереднім впливом ідеологічних, політичних і медійних чинників. Обґрунтовано тезу про неможливість нейтральності перекладацької діяльності в умовах військового протистояння та інформаційної війни, де мова функціонує як інструмент влади й засіб конструювання соціальної реальності. Переклад розглянуто крізь призму соціоконструктивістського та наративного підходів, а також у межах критичного дискурс-аналізу, що дозволяє простежити взаємозв'язок між мовними рішеннями, ідеологією та інституційним контекстом.

Особливу увагу приділено журналістському перекладу як механізму формування та трансляції суспільних і міжнародних наративів. На матеріалі сучасних досліджень

і прикладів перекладацьких практик у контексті палестино-ізраїльського конфлікту та російсько-української війни проаналізовано переклад політично маркованих термінів і топонімів, а також адаптацію медійних текстів до національного інформаційного простору. Встановлено, що перекладацькі стратегії спрямовані не лише на передачу змісту, а й на підтримання домінантних інтерпретаційних рамок, легітимацію певних позицій та консолідацію суспільства.

Доведено, що перекладач у воєнному дискурсі виступає активним суб'єктом наративотворення й медіатором між глобальним та локальним інформаційними просторами. Переклад у таких умовах набуває стратегічного значення, виконуючи водночас інтерпретаційну, нормативну та ідеологічну функції.

Ключові слова: воєнний дискурс, ідеологія, переклад у ЗМІ, критичний дискурс-аналіз, наратив.

Дата першого надходження статті
до видання: 17.02.2026
Дата прийняття статті до друку
після рецензування: 12.03.2026
Дата публікації (оприлюднення)
статті: 29.04.2026

УДК 81'255.4:82-31
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.66

Сушко З. С.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов та інформаційно-комунікаційних технологій
Західноукраїнського національного університету
https://orcid.org/0000-0002-0953-6296

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ СТИЛЬОВОЇ ТА ЕСТЕТИЧНОЇ ЦІЛІСНОСТІ РОМАНУ Р. ОЛДІНГТОНА «СМЕРТЬ ГЕРОЯ» В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ Ю. ЛІСНЯКА

Анотація. У статті здійснено комплексний аналіз художнього перекладу роману Р. Олдінгтона «Смерть героя» в українській рецепції з урахуванням специфіки відтворення композиційної структури, стильової організації та ідейно-естетичних домінант першотвору. У центрі дослідження перебуває проблема адекватної передачі індивідуально-авторського стилю письменника, зокрема особливостей наративної побудови, ритмічної організації тексту та образної системи твору. Особлива увага приділена ролі джазової поетики, поліфонічності наративу та іронічної тональності, які визначають художню систему роману та формують його емоційно-естетичну атмосферу. Розглянуто способи відтворення цих елементів у перекладі українською мовою, а також їхній вплив на сприйняття тексту реципієнтом.

У роботі проаналізовано типові перекладацькі трансформації, застосовані Ю. Лісняком, серед яких виокремлено лексико-семантичні заміни, стилістичну адаптацію синтаксичних конструкцій, використання експресивно-оцінних засобів та інші прийоми, що сприяють відтворенню авторського гумору, іронії та ритміки тексту. Досліджено особливості передачі мовлення персонажів, інтонаційної динаміки оповіді та культурно маркованих елементів, що відіграють важливу роль у формуванні художнього простору роману. Окрему увагу приділено проблемі збереження смислових відтінків і стилістичних нюансів, які визначають індивідуальність авторського письма.

Результати дослідження засвідчують високий рівень функціонально-стильової адекватності перекладу та його здатність зберігати ключові естетичні й художні характеристики оригіналу. Аналіз демонструє, що перекладацькі рішення сприяють формуванню повноцінної рецепції твору українською аудиторією, забезпечуючи передачу концептуальних ідей роману, його емоційної напруги та ідейної проблематики. Встановлено, що переклад виступає не лише засобом мовної передачі тексту, а й формою творчої інтерпретації, яка відтворює культурний і художній контекст оригіналу. Стаття підкреслює важливість комплексного підходу до аналізу художнього перекладу як самостійного літературного феномену та демонструє роль перекладу у розвитку національної літературної традиції, розширенні міжкультурного діалогу й популяризації світової літератури в українському культурному просторі.

Ключові слова: художній переклад, функціональна еквівалентність, перекладацькі трансформації, поліфонія, іронія, неологізми, компенсація, модернізм, Р. Олдінгтон.

Постановка проблеми. Збереження художньої цілісності літературного твору в умовах іншомовної рецепції належить до найскладніших проблем сучасного перекладознавства. Переклад художнього тексту передбачає не механічне відтворення мовних одиниць, а інтерпретаційне осмислення взаємодії змістових, композиційних і стилістичних компонентів оригіналу. Особливої ваги ця проблема набуває під час перекладу модерністських текстів, у яких форма є рівнозначною змісту.

У цьому контексті роман Річарда Олдінгтона «Смерть героя» становить показовий матеріал для аналізу перекладацьких стратегій, спрямованих на відтворення поліфонічної структури, іронічної тональності та джазової композиційної моделі твору.

Аналіз останніх досліджень. Проблема адекватності художнього перекладу розглядалася у працях вітчизняних дослідників В. Коптілов [1], лінгвокультурологічний аспект у контексті перекладу художніх творів і реалізації міжмовної та міжкультурної комунікації досліджувала Р. Зорівчак [2]. О. Чередниченко [3] розглядав переклад як комунікативне явище, акцентуючи на еквівалентності, аналізував стратегії і трансформації, що забезпечують збереження сутності та функцій оригіналу у новому мовному і культурному контексті. Володимир Будний [4] у підручниках з порівняльного літературознавства досліджував порівняння сюжетних структур, жанрових форм і художніх засобів творів різних літератур, формуючи базові методологічні принципи компаративістики, а також ця проблематика є актуальною для зарубіжного дослідника Ю. Найда [5] та ін.. У центрі уваги науковців перебувають питання еквівалентності, функціональної відповідності, перекладацьких трансформацій та компенсаційних механізмів. Водночас переклад роману Р. Олдінгтона «Смерть героя» у виконанні Ю. Лісняка потребує комплексного аналізу з позицій сучасної теорії художньої інтерпретації, що й зумовлює актуальність запропонованого дослідження.

Метою публікації є комплексний аналіз особливостей художнього перекладу роману Р. Олдінгтона «Смерть героя» в українській рецепції, зокрема в аспектах відтворення стильової, композиційної та ідейно-естетичної організації першотвору, а також виявлення перекладацьких стратегій і трансформацій, що забезпечують художню цілісність тексту перекладу.

Збереження художньої цілісності літературного твору в умовах іншомовної рецепції належить до найбільш складних і водночас принципових проблем перекладознавства. Переклад

художнього тексту передбачає не механічне відтворення мовних одиниць, а осмислення взаємодії змістових, формальних і стилістичних компонентів оригіналу. Саме тому перекладачеві необхідно враховувати діалектичну єдність форми й змісту, а також специфіку їх функціонування в межах іншої мовно-культурної системи.

Аналіз перекладу неможливий без урахування інтерпретаційної природи самого процесу перекладання, оскільки саме через тлумачення оригіналу розкривається складність і багатошаровість художнього тексту. Відтворення твору в іншомовному культурному просторі передбачає від перекладача не лише мовну компетентність, а й здатність інтегрувати змістові, образні та стилістичні компоненти в цілісну систему. Особливого значення набуває вміння передати психологічну структуру персонажів, естетичні параметри тексту та специфіку мовно-культурних норм мови-джерела. За таких умов перекладацька індивідуальність виступає не допоміжним, а визначальним чинником, адже саме вона опосередковує характер художньої репрезентації твору та зумовлює його нове звучання в іншомовному середовищі.

Отже, аналіз перекладу роману Р. Олдінга «Смерть героя» дозволяє висвітлити специфіку відтворення оригіналу в межах сучасного літературознавчого дискурсу, зокрема в ідейно-художній, сюжетно-стильовій та естетичній площинах. Зосереджуючи увагу не лише на особливостях сприйняття перекладачем значущих елементів першотвору, а й на принципах їх відбору для перекладацького відтворення, окреслити ті перекладацькі стратегії, які становлять основу його творчого методу та визначають характер художньої інтерпретації.

Переклад роману Р. Олдінгтона «Смерть героя» (1988 р.), композиційну форму якого неможливо трактувати однозначно: «роман-джаз», «інтелектуальний» або «суб'єктивно-психологічний роман, пов'язаний зі школою потоку свідомості» (М. Урнов) свідчить про перекладацький хист і глибокий духовно-чуттєвий контекст Ю. Лісняка.

Роман «Смерть героя» тісно пов'язаний із джазовою естетикою, що виявляється як на композиційному, так і на стилістичному рівнях. Джаз, як мистецтво імпровізації, контрастності та ритмічної мінливості, стає продуктивною моделлю для художнього мислення автора. Калейдоскопічність подій, різкі переходи між пафосом та іронією, поєднання трагічного й гротескного формують ефект дисонансності, який навмисно порушує уявлення про гармонійний наратив.

Цей принцип безпосередньо реалізується в структурі роману: розділи мають назви, запозичені з музичної термінології («Allegretto», «Vivace», «Andante cantabile»), що задає темпоритм оповіді. Послідовне наростання динаміки подій завершується різким композиційним обривом – смертю головного героя, яка припадає на кульмінаційний момент воєнного напруження.

Оповідна модель роману вибудувана за принципом кільцевої композиції: смерть Джорджа Вінтерборна подається з різних перспектив – від зовнішнього спостереження в пролозі до внутрішнього переживання в епілозі. Така «музична» завершеність не є типовою для традиційної романної форми, однак відповідає ідейно-проблемному рівню твору, підкреслюючи фатальність і неминучість зображуваних подій.

Пролог («Allegretto») окреслює ключові смислові вузли твору: вводить основних персонажів, визначає трагічний вектор розвитку сюжету та фіксує реакції оточення на смерть героя, подану як «героїчну». Важливою є також роль перекладу Ю. Лісняка, який зберігає стилістичну точність і психологічну нюансованість оригіналу, зокрема у змалюванні образу місіс Вінтерборн: *«Хоч принади місіс Вінтерборн були вже цілком дозрілі, вона дуже любила уявляти себе чарівним сімнадцятирічним дівчатком, у яке палко закохався жгучий, мов східний шейх, ... молодий британець»* [6, с. 27] – *«Although a lady of, mature charms', Mrs. Winterbourne loved to fancy, herself as a delicious young thing of seventeen passeonately beloved by a sheik – like but nevertheless 'clean' (not to say strought') Englishman»* [7, с. 32]. *«...місіс Вінтерборн – не просто садистка, а садистка-некрофілка»* [6, с. 30] – *«Mrs. Winterbourne was not only a sadist, but a necrophilous»* [7, с. 36]. *«... Джорджеві батько й мати були аж карикатурно кумедні»* [6, с. 32] – *«George's parents, of course, were grotesques»* [7, с. 38].

Художня організація роману Р. Олдінгтона «Смерть героя» ґрунтується на принципі поліфонії, що визначає як композицію твору, так і його смислову динаміку. Уже у вступній частині окреслюється провідна тема, яка надалі розгортається через позиції кількох персонажів. Кожен із них інтерпретує події по-своєму, формуючи своєрідну систему варіацій навколо спільного ідейного центру. Така побудова надає текстові ефекту багатоголосся та внутрішнього діалогу.

Стильова своєрідність роману полягає у поєднанні модерністської ритмічності з елементами класичної традиції. Динаміка викладу, фрагментарність і зміна інтонацій створюють атмосферу емоційної напруги, що відповідає світовідчуттю «втраченого покоління». Поряд із трагічним звучанням у тексті відчутні сатиричні інтонації, які підсилюють критичний погляд на зображувану реальність.

В українському перекладі простежується прагнення зберегти гармонію змісту й форми першотвору. Ю. Лісняк відтворює не лише фактичний зміст, а й експресивну насиченість оригіналу, добираючи лексичні та синтаксичні засоби, що адекватно передають інтонаційні особливості тексту. Важливу роль у цьому відіграє збереження ритміки висловлювання та образної структури, що забезпечує стилістичну цілісність перекладеного твору.

Як приклад подібної експресії можна навести наступнй уривок: «*Mother of the race of Aeneas, voluptuous delight of gods and men, sacred Aphrodite» – how does it go? But the poet is right. She, the sacred one, the imperious reproductive instinct, with all her wills and chasms, is inolled the ruler over all living things, in the waters, in the air, on land*» [7, с. 151]. – «*Мамір Енея породи, утіхо богів і людей, Афродіто», – і як там далі? Та поет не помилився. Це вона, велика богиня, владний інстинкт розмноження, з усіма його підступами и спокусами насправді править усім живим – у водах, у повітрі й на землі*» [6, с. 130].

Художній наратив у творі реалізовано через постать оповідача – товариша головного героя, що надає розповіді інтонації особистісної причетності. Через його сприйняття розкривається життєва історія Джорджа Вінтерборна, а також подається характеристика його найближчого оточення. Особливо акцентовано образи батьків героя, які репрезентують моральну й психологічну атмосферу родини. Авторська характеристика цих персонажів насичена іронією та критичністю, що підкреслює духовну обмеженість і внутрішню суперечливість старшого покоління *(«... егоїстичний альтруїст, що має особливий хист*

нівечити життя тим, хто його оточував» [6, с. 22] *та його матір («взірець...зажерливої», «скупої..міщанки», рабиня умовностей)* [6, с. 27] – «*Winerbourne's father, selfishly unselfish, he had genius for messing up other people's lives*» [7, с. 27]; «*... sorbid, avareous, conventional, and spiteful a middle-class woman as you coud dread to meet*» [7, с. 33].

Добір синтаксичних конструкцій в оригіналі підпорядкований створенню цілісного іронічного тону твору. Автор надає перевагу простим і поширеним реченням, а також конструкціям із помірним ускладненням, розгортаючи головну думку поступово, без надмірного нашарування смислів. У разі нехтування цією особливістю під час перекладу порушується не лише стилістична цілісність, а й ритмомелодика тексту. Наприклад: «*Bank pass-books and private account-books are revealing documents, strangely neglected by biographers*» [7, с. 124]. – «*Банківський рахунок та бухгалтерські книги – дуже промовисті документи, і дивно, що біографи нехтують їх*» [6, с. 106].

Звернімо увагу на складні випадки перекладу окремих лексичних одиниць, у яких перекладацьке рішення не завжди є однозначно вмотивованим ані з позицій їхнього семантичного наповнення, ані з погляду узгодженості з обраною стратегією відтворення змістово-художньої цілісності першотвору. Показовим у цьому плані є переклад англійського словосполучення **in the country**, яке в межах одного контекстуального фрагмента передано різними способами. В одному з наведених прикладів, окрім семантичного зсуву, спостерігається також синтаксична трансформація – перехід від іменникової до прикметникової форми. «*The telegram from the War Office-'regret to inform ... killed in action. Their Majesties' sympathy..—went to the home* ***address in the country****, and was opened by Mrs. Winterbourne»* [7, с. 28]. – *«Телеграма з військового міністерства: «З жалем повідомляємо... поліг у бою... їх величності виражають своє співчуття...» – надійшла* ***до заміської вілли****, і розпечатала її місіс Вінтерборн»* [6, с. 23]; 2) *«Such an excitement for her, almost a pleasant change, for it was pretty dull* ***in the country*** *just after the Armistice»* [7, с. 28]. – *«Що за привід для хвилювання, мало не приємна переміна: адже* ***на селі*** *зразу після замирення нудота була страшенна»* [6, с. 23]. Подібна варіативність перекладу свідчить про контекстуальну зумовленість перекладацьких рішень і про відхід від формальної семантичної еквівалентності.

Досить поширеною є також тенденція до використання усталених і зрозумілих українському читачеві мовних формул, що нерідко супроводжується певними втратами лексичної точності. Наприклад: «*But he was so scared by the war, so unable to adjust himself to a harsh, intruding* ***reality*** *– he had spent his life avoiding* ***realities*** *(1) – that he took refuge (2) in a drivelling religiosity*» [7, с. 28]. – «*Але його так перелякала війна, він був настільки нездатний пристосуватись до суворої, невідступної* ***дійсності*** *– бо він же увесь вік тільки й знав ховатись від* ***дійсності****, – що вдарився в слиняву побожність*» [6, с. 22–23].

Зокрема, у наведеному прикладі з лексемами **realities** та **took refuge** перекладач удається до різних трансформаційних прийомів. У першому випадку семантичне значення множини іменника «***realities»*** («*різні прояви реальності*») компенсується введенням займенника «*весь*» та підсилювальної частки «й», що дозволяє зберегти експресивність висловлювання. У другому ж випадку застосовано прийом смислового розвитку: проміжну стадію «*пошуку притулку*» опущено, натомість актуалізовано кінцевий результат цього процесу – «*вдарився в слиняву побожність*».

Текст оригіналу характеризується високим рівнем стилістичної насиченості, зокрема активним використанням індивідуально-авторських лексичних новоутворень. Такі одиниці створюють додаткові перекладацькі труднощі та можуть бути віднесені до групи лексико-стилістичних явищ із нетиповими семантико-синтаксичними зв'язками. Водночас перекладацька практика Ю. Лісняка демонструє виразну орієнтацію на словотвірні ресурси української мови, що уможливлює відтворення подібних неологізмів із збереженням не лише їх предметно-логічного змісту, а й індивідуального стилістичного ефекту, важливого для формування образності першотвору.

У випадках, коли авторські новоутворення ґрунтуються на деривaційних моделях, перекладач застосовує різні способи семантичної адаптації: від описового тлумачення до компенсації за допомогою синонімічних засобів. Показовим є неологізм «***cerebrise»*** (від лат. cerebrum – мозок), який потенційно може бути переданий українським дієсловом «*обмізкувати*». Проте в перекладі обрано інше стилістичне рішення – замість прямого лексичного відповідника використано фразеологізм, функціонально рівнозначний за змістом та експресією: *«He was perfectly convinced that Elizabeth knew all about him and Fanny, and that if they didn't speak of it together the only reason was that 'one took such things for granted', no need to* ***«cerebrise»*** *about them»* [7, с. 42]. – *«Він не мав найменшого сумніву, що Елізабет знає про його взаємини з Фанні, а коли вони обоє про це мовчать, то лиш тому, що «такі речі цілком природні» й ними нема чого «****сушити собі голову****»»* [6, с. 35]. Така трансформація змінює форму мовної репрезентації, але забезпечує природність і комунікативну адекватність перекладу.

Загалом відтворення індивідуально-авторських неологізмів у перекладі не підпорядковується жорсткій системі, що пов'язано з прагненням перекладача максимально зберегти художню своєрідність першотвору. Дотримуючись принципу так званої «абсолютизації» стилістично значущих елементів оригіналу, Ю. Лісняк зосереджується на передачі не лише смислового плану тексту, а й автономної цінності окремих художніх засобів як результату авторської мовної творчості. У цьому контексті перекладацькі рішення спрямовані на відтворення тих аспектів значення, що розкриваються через взаємодію образних компонентів оригіналу.

З метою репрезентації стилістичної та естетичної специфіки першотвору перекладач інколи підсилює окремі лексико-стилістичні особливості тексту, залучаючи різні перекладацькі моделі та їхні поєднання, не прагнучи при цьому до формальної уніфікації прийомів. У результаті виникають ситуації часткової комунікативної нерівнозначності між оригіналом і перекладом, що проявляється у зміщенні семантичних акцентів або в модифікації емоційно-експресивного забарвлення задля досягнення більшої текстової зв'язності.

Суттєвим є й те, що перекладач свідомо відмовляється від адаптивного транскодування, попри значну кількість культурно маркованих елементів в оригіналі, пов'язаних із британським історичним, мистецьким і соціокультурним контекстом. Так, алюзійні вислови, зокрема фразеологічні конструкції з культурною специфікою «**in defiance of all the King's horses and writs**», у перекладі передаються шляхом семантичного узагальнення, що мінімізує культурну дистанцію, але водночас згладжує

інтертекстуальний потенціал висловлення. *«However, that small amount of George's property which his mother got hold of she kept, in defiance of all the King's horses and writs»* [7, с. 37]. – *«Одначе ту невелику частину Джорджевих речей, якою заволоділа його мати, вона вже не випустила з рук, незважаючи ні на що й ні на кого»* [6, с. 31].

Досягнення стилістичної відповідності між перекладом і першотвором становить одну з базових настанов художнього перекладу, оскільки естетична співмірність текстів має зберігатися попри відмінності мовних систем і культурних контекстів. Саме тому перекладацькі рішення оцінюються не лише з позицій семантичної точності, а й з огляду на здатність відтворити стилістичну організацію оригіналу.

У процесі перекладу фразеологічних одиниць та усталених мовних формул добір відповідників у мові перекладу зазвичай не становить істотної проблеми. Натомість значно складнішими є випадки, пов'язані з відтворенням гри слів, особливо тоді, коли вона ґрунтується на власних іменах або культурно специфічних реаліях, малознайомих українському реципієнтові. Ілюстративним у цьому плані є фрагмент, у якому стилістичний ефект створюється через поєднання соціально-політичної сатири з багатошаровою мовною грою. Наприклад: «*Victoria, broad-bottomed on her people's will; the possessing class, heavy-bottomed on the people's neck. The working class beginning to heave restively, but still* ***Moody and Sankeyish****, still under the Golden Rule of 'Ever remember, my dear Bert, you may one day be manager of that concern*» [7, с. 43]. – «*Вікторія придавила широким задом волю народу; імущі класи вмостились йому на шию, робітничий клас починає потроху ворушитись, проте* ***він іще заворожений проповідями Муді й Санкі****, ще під владою Золотого правила: "Не забувай, любий Берте, одного чудового дня ти можеш стати на чолі нашої фірми"*» [6, с. 44]. Переклад цього фрагмента демонструє прагнення зберегти загальний сатиричний вектор висловлення та його соціально-критичну спрямованість, навіть за умови часткової втрати формальної мовної гри. Замість буквального відтворення омонімії перекладач акцентує увагу на ідеологічному й емоційно-оцінному змісті, компенсуючи неможливість прямої передачі гри слів іншими стилістичними засобами. Такий підхід свідчить про пріоритет естетичної адекватності над формальною еквівалентністю та про свідомий вибір стратегії функціональної компенсації.

У дослідженнях проблем художнього перекладу науковці переважно сходяться на думці, що перекладений текст має сприйматися реципієнтом так, ніби він створений мовою перекладу. Водночас ключовим критерієм успішності такого перекладу вважається збереження чіткої національно-культурної ідентифікації першотвору. Отже, апеляція до специфіки мови оригіналу як невід'ємної складової культури постає важливою передумовою досягнення адекватності перекладу.

У межах ситуативної моделі перекладу основна увага зосереджується на співвіднесенні мовних засобів цільової мови з позамовною ситуацією, відтвореною в оригінальному тексті. Так, у прикладі «*Dead, dead, dead*!» [7, с. 29] – *«Його вже нема, нема, нема!»* [6, с. 24] – описувана ситуація є прозорою й легко впізнаваною, що дозволяє перекладачеві вдатися до більш узвичаєного для українського мовного вжитку варіанта без втрати смислової повноти.

Аналогічне перекладацьке рішення в іншому фрагменті зумовлене використанням усталеного словосполучення «*працювати на оборону*», добре знайомого українському читачеві. Хоча його семантичний обсяг є вужчим порівняно з англійським відповідником і воно апелює до реалій українського історичного досвіду періоду Другої світової війни, такий вибір забезпечує зрозумілість і природність перекладу: «*Old Winterbourne was in London,* ***doing war work****, when the news of George's death came*» [7, с. 28] – «*Коли прийшла звістка про Джорджеву смерть, старий Вінтерборн був у Лондоні, де* ***працював на оборону***» [6, с. 23].

Застосування трансформаційної моделі перекладу уможливило також заміну характерної для англійської мови пасивної конструкції, яка менш типова для української. У результаті синтаксична перебудова сприяє стилістичній природності тексту перекладу: «*Some apprehension perhaps in the attendant* ***Sam Browne – he*** *would have to propose, of course, and might be accepted*» [7, с. 29] – «***Сем Браун****, що пригортав її, можливо, трошечки злякався: адже тепер доведеться, звичайно, просити її руки, і* ***вона*** *навряд чи відмовить*» [6, с. 24].

Водночас зміна синтаксичної організації речення – зокрема перестановка компонентів складної конструкції та введення порівняльного елемента «*неначе*» – зумовлює певне зниження експресивності порівняно з оригіналом: «*The casualty lists went on appearing for a long time after the Armistice –* ***last spasms of Europe's severed arteries***» [7, с. 26] – «*Вже давно було укладено перемир'я, а в газетах ще друкували списки загиблих, поранених та зниклих безвісти –* ***неначе*** *останні спазматичні виплески крові з перетятих артерій Європи*» [6, с. 21].

Не намагаючись досягти повної стилістичної відповідності між текстом оригіналу та перекладом, перекладач обирає вираз «майже до останку» як відповідник англійського словосполучення «**with a vengeance**», що означає «у надмірному або надзвичайно інтенсивному ступені» й у розмовному регістрі може передаватися українським фразеологізмом «із лихвою». Порівняймо: «*But the twentieth century had lost its Spring* ***with a vengeance***» [7, с. 26] – *«Але двадцяте сторіччя втратило свою молодість* ***майже до останку****»* [6, с. 21].

У процесі відтворення розмовної лексики – зокрема просторічних одиниць, сленгу, жаргонізмів, вульгаризмів та евфемізмів, які формують експресивну конотацію окремих художніх образів і тексту загалом, – перекладач, за можливості, уникає грубих або знижено-стилістичних форм. Натомість він віддає перевагу нейтральним контекстуальним замінам, навіть попри їх активне використання в оригіналі. Подібна стратегія, однак, призводить до часткової втрати не лише семантичного наповнення, а й образності, конотативності та стилістичного колориту вихідних мовних одиниць.

Так, лексема «**rag**», яка в англійському сленгу означає «галасливу гулянку, вечірку», перекладена стилістично нейтральним словосполученням «в одній веселій компанії». З огляду на локативну деталь – Челсі як місце проведення події – можна припустити, що йдеться про зібрання богемного середовища. У такому разі семантично ближчим до оригіналу був би варіант «богемна вечірка». Порівняймо: *She did not get it until nearly midnight… at a Chelsea* ***'rag'*** *that evening…* [7, с. 43] – *«…якого зустріла того вечора в* ***одній веселій компанії*** *в Челсі»* [6, с. 36–37].

Як уже зазначалося, важливу роль у формуванні авторської стилістики відіграє активне використання термінології та мовних кліше з різних сфер – права, мистецтва, політики, військової справи тощо. Наскрізна іронія тексту ґрунтується на контрастному поєднанні різнорівневих лексичних пластів і несподіваних стилістичних зіставленнях. Переклад подібного стилістично насиченого матеріалу потребує високого рівня професійної майстерності й неминуче пов'язаний із певними втратами та компромісами.

Зокрема, вилучення терміна **crescendo**, перекладеного описовим способом «збільшуючись», унеможливило відтворення стилістичного прийому градації, на якому побудовано оригінальне речення (nil – small – crescendo). Крім того, конкретизація у парі «прибуток – заробіток» спричинила порушення ритміко-структурної організації тексту: *«It is enough to say that his **unearned income** was nil, and his **earned income** small but crescendo»* [7, с. 124] – «*Тим вистачить сказати, що його заробітки були невеликі, одначе зростали, а інші прибутки дорівнювали нулю»* [6, с. 107].

Висновок. Результати дослідження засвідчують, що переклад Ю. Лісняка репрезентує художньо вмотивовану інтерпретацію роману, зорієнтовану на збереження стильових домінант і композиційної своєрідності першотвору. Встановлено, що перекладацькі рішення ґрунтуються на принципах функціональної відповідності, семантичної адаптації та стилістичної компенсації. Попри окремі випадки формальної невідповідності, переклад зберігає ідейно-естетичну цілісність твору, його інтонаційну структуру та образну систему.

Таким чином, перекладацька практика Ю. Лісняка підтверджує, що адекватність художнього перекладу визначається не буквальним відтворенням мовних одиниць, а здатністю забезпечити естетичну співмірність текстів у різних мовно-культурних системах.

Література:

1. Коптілов В. В. Першотвір і переклад. Київ : Дніпро, 1972. 215 с.
2. Зорівчак, Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англомовних перекладів української прози). Львів : Видавництво при Львів. держ. ун-ті, 1989. 216 с.
3. Чередниченко, О. І. Про мову і переклад. Київ : Либідь, 2007. 248 с.
4. Будний В. В., Ільницький М. М. Порівняльне літературознавство : навчальний посібник. Київ : ВД «Києво-Могилянська академія», 2008. 430 с.
5. Nida, E. A., Taber, C. R. The Theory and Practice of Translation. Leiden : Brill, 1969. 220 p.
6. Олдінгтон Р. Смерть героя / пер. з англ. Ю. Лісняка ; передм. І. Кієнка. Київ : Дніпро, 1988. 341 с.
7. Aldington R. Death of a Hero. London : World Distributors, 1965. 376 p.
8. Сушко З. С. Дискурсивна перекладацька практика Юрія Лісняка у контексті перекладів шістдесятників. *Наукові записки. Серія «Літературознавство»* / за ред. М. Ткачука. Тернопіль : ТНПУ, 2010. Вип. 30. С. 234–245.
9. Сушко З. С. Художній переклад як проблема теорії літератури. *Філологічні семінари* / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка ; редкол. : М. К. Наєнко (гол.) та ін.. Київ, 2008. Вип. 11. С. 263–267.
10. Сушко З. С. Компаративний дискурс художнього перекладу Юрія Лісняка: дис. … канд. філол. наук: 10.01.05. Київ, 2012. 201с.

Sushko Z. Features of rendering the stylistic and aesthetic integrity of R. Aldington's novel Death of a Hero in the ukrainian translation by Y. Lisnyak

Summary. The article provides a comprehensive analysis of the Ukrainian translation of the novel Death of a Hero by Richard Aldington, focusing on the reproduction of the original work's compositional structure, stylistic organization, and ideological and aesthetic dominants. The study centers on the problem of adequately conveying the author's individual style, particularly the specific features of narrative construction, the rhythmic organization of the text, and the system of imagery that shapes the artistic world of the novel. Special attention is paid to the role of jazz poetics, narrative polyphony, and ironic tonality, which form the basis of the novel's artistic system and create its distinctive emotional and aesthetic atmosphere. The article examines the ways these elements are reproduced in the Ukrainian translation and analyzes their influence on the reader's perception of the text.

The research explores typical translation transformations used by the Ukrainian translator Yurii Lisniak, including lexical and semantic substitutions, stylistic adaptation of syntactic structures, and the use of expressive and evaluative means that contribute to conveying the author's humor, irony, and textual rhythm. Particular attention is given to the rendering of characters' speech, the intonational dynamics of narration, and culturally marked elements that play an important role in shaping the artistic space of the novel. The study also considers the problem of preserving subtle semantic nuances and stylistic shades that determine the individuality of Aldington's literary style.

The results of the research demonstrate a high level of functional and stylistic adequacy of the translation and its ability to preserve the key aesthetic and artistic features of the original text. The analysis shows that the translator's decisions contribute to forming a full and meaningful reception of the novel among Ukrainian readers, ensuring the transmission of its conceptual ideas, emotional tension, and thematic complexity. It is established that translation functions not only as a linguistic transfer of the text but also as a form of creative interpretation that reconstructs the cultural and artistic context of the original work. The article emphasizes the importance of a comprehensive approach to the study of literary translation as an independent artistic phenomenon and highlights the role of translation in the development of national literary tradition, the expansion of intercultural dialogue, and the popularization of world literature within the Ukrainian cultural space.

Key words: literary translation, functional equivalence, translation transformations, polyphony, irony, neologisms, compensation, modernism, R. Aldington.

Дата першого надходження статті до видання: 24.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026

УДК 801.82
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.77.67

Ткач О. В.,
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту і маркетингу
Карпатського національного університету імені Василя Стефаника
https://orcid.org/0000-0001-9833-9544

Кучера А. М.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Карпатського національного університету імені Василя Стефаника
https://orcid.org/0000-0002-8201-577X

ВИСВІТЛЕННЯ В ПРЕСІ ПРОБЛЕМ ІНФЛЯЦІЇ У США (ЗА ПУБЛІКАЦІЯМИ У THE NEW YORK TIMES)

Анотація. У статті проаналізовано особливості висвітлення в англомовній пресі економічних проблем, зокрема, інфляції та спричинене нею зростання цін на продукти харчування у Сполучених Штатах Америки. Вивчено публікації з даної тематики за січень 2026 року у відомому і авторитетному виданні "The New York Times", яке засноване ще в XIX столітті.

"The New York Times" вважається однією з найкращих газет США. Газета отримувала Пулітцерівську премію 135 разів, найбільше серед усіх видань. Станом на зараз газета "The New York Times" відіграє важливу роль в соціальних комунікаціях та є однією з визнаних світових лідерів серед засобів масової інформації.

Проаналізовано структуру видання і зазначено, що в газеті окремо виділено рубрику «Бізнес», яка поділяється на розділи: бізнес, технології, економіка, медіа, фінанси та ринки. Таким чином, в газеті публікуються найважливіші новини світового бізнесу.

Акцентовано, що в XXI столітті "The New York Times" має декілька регіональних бюро, в яких працюють журналісти на шести континентах, газета перейшла на онлайн-видання, доступ до якого вільний для користувачів Інтернет-мережі.

Здійснено короткий огляд окремих публікацій "The New York Times" за січень 2026 року, який показує серйозний підхід до висвітлення економічних питань, в т. ч. інфляції, причин зростання цін на продукти харчування.

На підставі аналізу цих публікацій в "The New York Times" зроблено висновок, що в 2026 році редакційна політика цього впливового видання теж направлена на всебічне та об'єктивне обговорення будь-яких проблем в економіці США та можливих шляхів їх вирішення.

Доведено, що сучасні англомовні видання, зокрема "The New York Times", приділяють достатньо уваги висвітленню економічних проблем в США, адже економіка Сполучених Штатів здійснює певний вплив на економіки інших держав і відіграє важливу роль у світовому господарстві.

Ключові слова: англомовна преса, засоби масової інформації, газета Нью-Йорк Таймс, економіка, інфляція, ціни на продукти харчування.

Постановка проблеми. Сучасні англомовні видання приділяють достатньо уваги висвітленню економічних питань, в т. ч. проблем інфляції, можливих причин зростання цін на продукти харчування тощо. Серед важливих друкованих засобів масової інформації (далі – ЗМІ) слід відмітити "The New York Times".

"The New York Times" («Нью-Йорк Таймс») – американська щоденна газета, що вважається однією з найкращих газет Сполучених Штатів Америки.

Газета отримувала Пулітцерівську премію 135 разів, найбільше серед усіх видань. Згідно з дослідженням 2025 року «Нью-Йорк Таймс» мала найвищу частку читачів з вищою освітою серед щоденних газет" [1]. Ця обставина дає підстави вважати, що вчасне інформування громадськості про певні соціальні та економічні проблеми дає можливість читачам газети самостійно грамотно проаналізувати ситуації, що складаються в різних сферах суспільного життя та зробити власні висновки щодо необхідності прийняття можливих рішень в майбутньому. Зрозуміло, що американське видання в першу чергу на своїх шпальтах обговорює внутрішні національні проблеми, в т.ч. економічні. Враховуючи важливу роль економіки США в світовому господарстві, автори свідомо звернулися до "The New York Times" задля аналізу та наукового прочитання публікацій економічного напряму. Станом на зараз, в XXI столітті, газета "The New York Times" – одна з визнаних американських та світових лідерів серед засобів масової інформації, відіграє важливу роль в соціальних комунікаціях. Тому огляд публікацій конкретної тематики на шпальтах цієї впливової газети визначає актуальність даної роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні багатьма вченими здійснюються дослідження в сфері філології, лінгвістики, літературознавства, культурології, соціальних комунікацій, перекладознавства (С. Блавацький, Г. Почепцов, І. Войціховський, І. Ковальчук, О. Селіванова тощо). Слід зазначити, що автори свого часу теж зверталися в своїх наукових пошуках до проблематики лінгвістики та перекладу публікацій в англомовній пресі, в т.ч. й в "The New York Times". Зокрема нами, одноосібно та у співавторстві, здійснено грунтовний аналіз публікацій в "The New York Times" та "The Washington Post" щодо висвітлення екологічних проблем в США [2], а також – у британській "The Guardian" щодо цінової політики на житло у Великій Британії [3].

Мета статті. Дослідження особливостей висвітлення в пресі, конкретно, в авторитетному американському виданні "The New York Times", певного проблемного напряму, а саме проблеми інфляції та на її фоні – зростання цін на продукти харчування у США, визначає мету даної наукової статті.

В процесі наукового пошуку застосовано різні методи дослідження: аналізу, синтезу, порівняння тощо.

Виклад основного матеріалу. "The New York Times" («Нью-Йорк Таймс») – американська газета, що висвітлює внутрішні, національні та міжнародні новини, а також публікує авторські статті та огляди. Як одна з найстаріших газет у Сполучених Штатах, є однією з найкращих газет країни. Станом на серпень 2025 року «Нью-Йорк Таймс» мала 11,88 мільйона загальних передплатників та 11,3 мільйона онлайн-передплатників, що є значним відривом від загальної кількості серед усіх газет у Сполучених Штатах; загальна кількість також включала 580 000 передплатників друкованих видань [1]. Цікаво, що газета була заснована у 1851 році та здобула національне визнання у 1870-х роках завдяки висвітленню корумпованого політика Босса Твіда. Інформацію про життєпис та бізнесову і політичну діяльність Вільяма Магіра «Босса» Твіда можна почерпнути з відкритих джерел.

Сьогодні "The New York Times" має декілька регіональних бюро, в яких працюють журналісти на шести континентах. У XXI столітті газета перейшла на онлайн-видання, доступ до якого вільний для користувачів Інтернет-мережі. Є можливість автоматичного перекладу на інші мови, зокрема, й українську.

Зазначимо, що в газеті окремо виділено рубрику «Бізнес», яка поділяється на розділи: бізнес, технології, економіка, медіа, фінанси та ринки. Відповідно, публікуються найважливіші щоденні новини бізнесу.

Для ґрунтовного аналізу висвітлення проблем інфляції у Сполучених Штатах авторами зроблено огляд декількох публікацій в зазначеному виданні. Охоплено статті, надруковані протягом січня 2026 року. Тобто йдеться про найсвіжішу та найактуальнішу інформацію щодо стану цінового ринку та інфляції в економіці США.

Однією з основних проблем інфляції є зниження рівня життя, адже збільшення цін на товари та послуги призводить до того, що гроші втрачають свою вартість, і знижується купівельна спроможність населення, що в свою чергу погіршує загальний добробут. Ці питання власне й обговорюють на шпальтах газети провідні репортери-оглядачі з економічної тематики.

Зокрема, Колбі Сміт, яка висвітлює стан Федеральної резервної системи та загалом економіки США для "The New York Times", в своїй публікації від 9 січня 2026 року «Дані щодо зайнятості за грудень підтверджують обережний підхід ФРС до майбутніх скорочень» ("December's Jobs Data Reinforces Fed's Cautious Approach to Future Cuts") зазначила, що Федеральна резервна система намагається з'ясувати, наскільки ще можна підтримати економіку в той час, коли інфляція все ще значно перевищує цільовий показник у 2 відсотки, адже деякі чиновники виступили проти рішення центрального банку минулого місяця (в грудні 2025 року – *О. Т., А. К.*) скоротити вартість запозичень на чверть процентного пункту, що стало третім поспіль скороченням такого розміру. Вона вважає, що посадовці Федеральної резервної системи дали чітке завдання після того, як наприкінці минулого року знизили процентну ставку втретє поспіль. Центральний банк міг дозволити собі обережно продовжувати подальше зниження, маючи справу зі складним завданням балансування ризиків ослаблення ринку праці та підвищеної інфляції: "Officials at the Federal Reserve had a clear message after they delivered a third-straight interest rate cut at the end of last year. The central bank could afford to proceed carefully with further reductions as it navigated the tricky task of balancing the risks of a weakening labor market with elevated inflation"[4].

Після зниження ставки у грудні до діапазону від 3,5 відсотка до 3,75 відсотка, голова ФРС Джером Х. Пауелл заявив, що центральний банк «має гарні шанси почекати та подивитися, як розвиватиметься економіка»: "After December's cut, which brought rates down to a range of 3.5 percent to 3.75 percent, Jerome H. Powell, the Fed chair, said the central bank was 'well positioned to wait to see how the economy evolves' ". Більшість чиновників очікували, що рівень безробіття досягне піку в 4,5 відсотка у 2025 році, перш ніж знизитися до 4,4 відсотка у 2026 році. Вони очікували деякого покращення інфляції протягом цього року, але недостатнього для досягнення цільового показника в 2 відсотки – резюмує Колбі Сміт [5]. Бачимо, що для підтвердження достовірності інформації вона застосовує цитату голови ФРС.

Репортер, який висвітлює економічну політику та діяльність адміністрації президента Дональда Трампа для газети у Вашингтонському бюро, Тоні Ромм 13 січня 2026 року опублікував статтю, в якій власне піддав критиці чинного президента Д. Трампа зазначаючи, що замість того, щоб заспокоїти виборців, які стурбовані витратами, та боротися з інфляцією, президент вдався до поєднання погроз та покарань, спрямованих як проти компаній, так і проти політиків. Йдеться про публікацію під назвою «У ризикованому гамбіті Трамп намагається знизити ціни грубою силою» ("In a Risky Gambit, Trump Tries Brute Force to Lower Prices"). На думку автора, майже через рік після повернення до Білого дому президент Трамп обрав ризиковану економічну стратегію: використання грубої сили уряду як способу зниження цін, які вперто залишаються високими. Тоні Ромм так само використовує цитування впливового політика. Йдеться про Гленна Хаббарда, який обіймав посаду голови Ради економічних радників за часів адміністрації Джорджа Буша-молодшого.

Гленн Хаббард заявив, що нещодавні коливання в політиці сприяли значному відчуттю невизначеності, особливо для американського бізнесу. «На практичному рівні, – додав він, – це може мати зворотний ефект». Цитуємо англомовний варіант: "Glenn Hubbard, who served as chairman of the Council of Economic Advisers during the George W. Bush administration, said the recent gyrations in policy had contributed to a great sense of uncertainty, particularly for American businesses. 'At a practical level,' he added, 'it may backfire' " [5]. Хаббард навів приклад ФРС, яка в останні місяці вирішила поступово знижувати процентні ставки, побоюючись, що різке та швидке зниження може погіршити інфляцію. Обережний темп зниження розлютив Д. Трампа, за якого Міністерство юстиції розпочало розслідування щодо центрального банку.

Д. Трамп прагне знизити ставки в надії, що це допоможе зробити іпотечні кредити більш привабливими, стимулюючи ринок житла. Але якщо його часті нападки та нове розслідування скомпрометують ФРС та її політичну незалежність, це

може призвести до різкого зростання державних облігацій, що Г. Хаббард назвав протилежністю тому, чого прагне президент: “Mr. Trump seeks lower rates in the hopes that it will help to make mortgages more attractive, stimulating the housing market. But, if his frequent attacks and new investigation compromise the Fed and its political independence, it could instead result in a spike in government bonds, which Mr. Hubbard described as the opposite of what the president seeks” [5].

Ця публікація співзвучна з попередньою статтею Колбі Сміт і продовжує аналізувати дії ФРС щодо зниження або стабілізації інфляції в США.

Підвищення інфляції в першу чергу створює проблеми для пересічних громадян, адже веде до підвищення цін на продукти харчування, що ставить певні категорії споживачів на межу виживання. Зрозуміло, що такі тенденції не оминули в своїх статтях економічні оглядачі “The New York Times”.

Зокрема, у виданні від 13 січня 2026 року знаходимо публікацію про дослідження проблеми зростання цін на продукти харчування авторства Мадлен Нго «Ціни на продукти харчування були вперто високими минулого року» (“Food Prices Were Stubbornly High Last Year”). Авторка констатує, що ціни на продукти харчування різко зросли в грудні, що не забезпечило значного полегшення споживачам у продуктових магазинах та посилило політичний тиск на президента Трампа щодо покращення їх доступності. Вона зазначає, що зростання цін на продукти харчування на 0,7 відсотка порівняно з попереднім місяцем стало найбільшим зростанням цін на продукти харчування за один місяць з жовтня 2022 року. Це більше, ніж 0,2 відсотка у вересні, останньому місяці, коли федеральний уряд оприлюднив щомісячні дані про інфляцію після того, як локдаун перервав збір даних. Порівняно з минулим роком, у грудні загальні ціни на продукти харчування зросли на 3,1 відсотка, а на бакалійні товари – на 2,4 відсотка. Цитуємо: “The 0.7 percent jump in food prices from a month earlier was the largest one-month increase in grocery prices since October 2022. That was up from 0.2 percent in September, the last month the federal government released month-to-month inflation figures for after the shutdown disrupted data collection. Compared with a year earlier, overall food prices were up 3.1 percent and grocery prices were up 2.4 percent in December” [6].

Мадлен Нго вважає, що різке зростання цін на продукти харчування контрастує із загальною інфляцією, яка залишалася стабільною наприкінці 2025 року. Тим не менш, продукти харчування є однією з найбільш помітних статей витрат для споживачів, і зростання цін на продукти харчування може бути політично болісним для Трампа. Вартість продуктів харчування була центральною проблемою, яка переслідувала адміністрацію Байдена під час виборів 2024 року.

Аналізуючи ситуацію, оглядачка зауважує, що серед категорій продуктів харчування, що подорожчали, є фрукти та овочі, ціни на які зросли на 0,5 відсотка порівняно з попереднім місяцем. Ціни на каву зросли на 1,9 відсотка, а вартість круп та хлібобулочних виробів зросла на 0,6 відсотка. Ціни на яловичину та телятину також зросли на 1 відсоток за місяць і на 16,4 відсотка більше, ніж роком раніше. Багато економістів вказують на скорочення поголів’я великої рогатої худоби в країні як на головну рушійну силу високих цін на яловичину. Дослівно цитуємо: “Food categories that have gotten more expensive include fruits and vegetables, which saw their prices rise 0.5 percent from the previous month. Coffee prices climbed 1.9 percent, and costs for cereal and bakery products increased 0.6 percent. Beef and veal prices also rose 1 percent over the month and were up 16.4 percent from a year earlier. Many economists have pointed to the decline in the country’s cattle herd as the main driver of high beef prices” [6].

В своїй публікації авторка зазначає, що інфляція цін на продукти харчування в останні роки була відносно помірною порівняно зі стрімким зростанням цін на продукти харчування у 2022 році. Різке зростання цін у той час було значною мірою результатом поєднання тиску попиту та пропозиції, багато з яких були пов’язані з пандемією та іншими глобальними подіями. В останні місяці Білий дім вказував на спроби адміністрації Трампа знизити ціни на продукти харчування. У грудні адміністрація пообіцяла захистити постачання продовольства в Америці, доручивши генеральному прокурору та голові Федеральної торгової комісії «розслідувати фіксацію цін та антиконкурентну практику в харчовому секторі» [6]. Як бачимо, Мадлен Нго, яка висвітлює імміграційну та економічну політику у виданні, теж висловлює певне невдоволення кроками адміністрації чинного президента Дональда Трампа щодо незабезпечення стабільності цін на продукти харчування.

Того ж дня (13 січня 2026 року) газета публікує статтю репортера Лідії деПілліс, яка працює журналісткою з 2009 року та спеціалізується на економічній тематиці, зокрема, пише про американську економіку. В публікації «Інфляція завершила 2025 рік на низькому рівні» (“Inflation Ended 2025 on Subdued Note”) авторка вказує, що зростання цін на продукти харчування було компенсовано меншим зростанням цін на побутову техніку та транспортні засоби, як зазначено в останньому такому звіті перед засіданням Федеральної резервної системи для обговорення процентних ставок. А інфляція завершила рік на низькій ноті, оскільки тарифний шквал 2025 року значною мірою завершив свій шлях до перевищення цін. Споживчі ціни були на 2,7 відсотка вищими, ніж роком раніше, показали дані Бюро статистики праці. Цитуємо: “Inflation ended the year on a subdued note, as the 2025 tariff barrage largely finished working its way through to sticker prices. Consumer prices were 2.7 percent higher than a year earlier, data from the Bureau of Labor Statistics showed” [7].

Лідія деПілліс для підтвердження своїх міркувань наводить думку авторитетного американського економіста С. Томбса. «Справжнім сюрпризом у цих цифрах є те, що тарифи, здається, не впливають на ціни», – сказав Семюел Томбс, головний економіст США Pantheon Macroeconomics. «Виробники та роздрібні торговці намагаються покрити ці витрати, де це можливо»: “The real surprise in these numbers is that the tariffs just don’t really seem to be coming through any further into prices,” said Samuel Tombs, chief U.S. economist with Pantheon Macroeconomics. “Manufacturers and retailers have been trying to absorb those costs where possible” [7]. Білий дім відклав деякі тарифи та скасував інші, усвідомлюючи вплив на настрої громадськості та негативну реакцію фондового ринку. Надходження від тарифів, які минулого року принесли 287 мільярдів доларів, схоже, зупинилися в минулому кварталі, оскільки виробники перемістили свої ланцюги поставок з Китаю до країн з нижчими тарифами, таких як Мексика – припускає оглядачка так само вдаючись до прямої мови, наводячи цитату впливового економіста.

Авторка приходить до висновку, що картина інфляції покращилася за останні місяці завдяки напрочуд сильному

зростанню продуктивності праці, яке у третьому кварталі минулого року зросло на 4,9 відсотка в річному обчисленні. Коли підприємства отримують більше продукції від кожного працівника, вони можуть дозволити собі підвищувати заробітну плату без обов'язкового підвищення цін, а інфляція у сфері послуг поступово знижується. Зростання цін у трудомістких категоріях, таких як освіта та фінансові послуги, було стриманим, хоча вартість харчування поза домом зросла на 4,1 відсотка за останній рік: "The picture for inflation has improved in recent months with surprisingly strong growth in productivity, which surged at a 4.9 percent annualized pace in the third quarter of last year. When businesses get more output out of each worker, they can afford to raise wages more without necessarily raising prices, and inflation in services has been gradually cooling. Price increases in labor intensive categories like education and financial services were muted, although the cost of eating out has risen 4.1 percent over the past year" [7].

Зрозуміло, що у виданні подано й інші статті, що висвітлюють проблемні питання економіки у Сполучених Штатах Америки, адже в структурі газети виділено окрему рубрику. Нами зроблено короткий огляд найсвіжіших (причому три з них від 13 січня) публікацій про інфляційні проблеми за січень 2026 року.

Проаналізувавши декілька статей "The New York Times", відмітимо, що редакційна політика видання в 2026 році направлена на продовження всебічного та об'єктивного висвітлення будь-яких проблем в економіці США та можливих шляхів їх вирішення. Для достовірності поданого матеріалу репортери власні міркування підсилюють цитатами впливових політиків та економістів, застосовуючи пряму мову.

Такий огляд окремих публікацій "The New York Times" за січень 2026 року показує серйозний підхід до обговорення економічних питань в американських ЗМІ. Вивчені статті яскраво висвітлюють стан інфляційної політики та показують реальні проблеми підвищення цін на продукти харчування, що є серйозним викликом для економіки США, яка відіграє важливу роль у світовій економічній системі.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, за результатами дослідження особливостей висвітлення проблемних питань інфляції та її наслідків у США в англомовній "The New York Times" проаналізовано структуру видання і зазначено, що в газеті окремо виділено рубрику «Бізнес», яка поділена на розділи: бізнес, технології, економіка, медіа, фінанси та ринки. Публікуються найважливіші щоденні новини бізнесу.

"The New York Times" вважається однією з найкращих газет США. Заснована 1851 року. Газета отримувала Пулітцерівську премію 135 разів, найбільше серед усіх видань. В XXI столітті газета "The New York Times" – одна з визнаних світових лідерів серед засобів масової інформації, має декілька регіональних бюро, в яких працюють журналісти, на шести континентах, перейшла на онлайн-видання, відіграє важливу роль в соціальних комунікаціях.

Зрозуміло, що англомовна преса відслідковує економічні проблемні питання в Сполучених Штатах Америки. Зокрема, це стосується й авторитетної "The New York Times". Адже економіка США здійснює певний вплив на економіки інших держав і відіграє важливу роль у світовому господарстві.

На підставі грунтовного вивчення деяких публікацій "The New York Times" робимо висновок, що редакційна політика видання в 2026 році, як і в попередні роки, направлена на всебічне та об'єктивне обговорення важливих економічних проблем і можливих шляхів їх вирішення.

Перспективою подальших наукових досліджень вважаємо аналіз публікацій на економічні теми, в т. ч. й висвітлення проблем інфляції і підвищення на її фоні цін на продукти харчування, в інших англомовних виданнях Сполучених Штатів Америки та Великої Британії, зокрема, "The Washington Post", "The Guardian", "The Daily Telegraph" та ін. Цікавим і змістовним також буде вивчення та науковий аналіз публікацій інших рубрик самої "The New York Times", зокрема про політику, нерухомість тощо.

Література:

1. Нью-Йорк Таймс Вікіпедія. Електронний ресурс. Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/The_New_York_Times (дата звернення 22 січня 2026 року).
2. Кучера А. М. Особливості висвітлення екологічних проблем в англомовній пресі (на прикладі The New York Times, The Washington Post. Соціально-гуманітарний дискурс: актуальні питання та практичні аспекти : монографія / за ред. Бойчук А. П., Ткачівського В. В. Івано-Франківськ : HAIP, 2024. 304 с. С. 133-151. ISBN 978-617-8011-81-9.
3. Кучера А. М., Ткач О. В., Коритко Л. Я. Висвітлення в The Guardian цінової політики на житло у Великій Британії. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія». 2025. № 71. С. 263-267. DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.58 http://vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v71/71_2025.pdf
4. Колбі Сміт. Дані щодо зайнятості за грудень підтверджують обережний підхід ФРС до майбутніх скорочень. (December's Jobs Data Reinforces Fed's Cautious Approach to Future Cuts). The New York Times 9 січня 2026 року. Електронний ресурс. Режим доступу: https://www.nytimes.com/2026/01/09/business/economy/federal-reserve-labor-market-rate-cuts.html (дата звернення 21 січня 2026 року).
5. Тоні Ромм. У ризикованому гамбіті Трамп намагається знизити ціни грубою силою. (In a Risky Gambit, Trump Tries Brute Force to Lower Prices). The New York Times 13 січня 2026 року. Електронний ресурс. Режим доступу: https://www.nytimes.com/2026/01/13/us/politics/trump-speech-economy-inflation-fed.html (дата звернення 20 січня 2026 року).
6. Мадлен Нго. Ціни на продукти харчування були вперто високими минулого року. (Food Prices Were Stubbornly High Last Year). The New York Times 13 січня 2026 року. Електронний ресурс. Режим доступу: https://www.nytimes.com/2026/01/13/business/economy/inflation-cpi-report-food-prices.html (дата звернення 20 січня 2026 року).
7. Лідія деПілліс. Інфляція завершила 2025 рік на низькому рівні. (Inflation Ended 2025 on Subdued Note). The New York Times 13 січня 2026 року. Електронний ресурс. Режим доступу: https://www.nytimes.com/2026/01/13/business/economy/inflation.html (дата звернення 22 січня 2026 року).

Tkach O., Kuchera A. Coverage of Inflation Issues in the U.S. Press (based on Publications in The New York Times)

Summary. The article analyzes the features of coverage of economic problems in the English-language press, in particular inflation and the resulting increase in food prices in the United States of America. Publications on this topic in January 2026 in the well-known and authoritative publication "The New York Times", founded in the 19th century, are studied.

The New York Times is considered one of the best newspapers in the United States. The newspaper has received the Pulitzer Prize 135 times, the most of any publication. Today, The New York Times is one of the recognized world leaders among the media, playing an important role in social communications.

The structure of the publication was analyzed and it was noted that the newspaper has a separate section “Business”, which is divided into sections: business, technology, economy, media, finance and markets. Accordingly, the most important business news is published.

It is emphasized that in the 21st century The New York Times has several regional bureaus, where journalists work on six continents, and the newspaper has switched to an online edition, access to which is free for Internet users.

A brief review of selected publications of The New York Times in January 2026 was conducted, which shows a serious approach to covering economic issues, including inflation and the causes of rising food prices.

Based on the analysis of these publications, The New York Times concluded that in 2026 the editorial policy of this influential publication is also aimed at a comprehensive and objective discussion of any problems in the US economy and possible ways to solve them.

It has been proven that modern English-language publications, in particular The New York Times, pay sufficient attention to covering economic problems in the United States, because the US economy has a certain influence on the economies of other countries and plays an important role in the global economy.

Key words: English-language press, media, New York Times newspaper, economy, inflation, food prices.

Дата першого надходження статті
до видання: 12.02.2026
Дата прийняття статті до друку
після рецензування: 11.03.2026
Дата публікації (оприлюднення)
статті: 29.04.2026

ЗМІСТ

МОВОЗНАВСТВО

Базарова І.
ОСОБЛИВОСТІ ЕТИКЕТНИХ ФОРМУЛ СВІТСЬКОЇ БЕСІДИ В ІСПАНСЬКОМУ КІНОДИСКУСІ (НА МАТЕРІАЛІ СЕРІАЛУ «LA COCINERA DE CASTAMAR») **4**

Bezugla I. V.
DEVELOPING ECONOMIC LINGUOCULTURE IN HIGHER EDUCATION THROUGH PROJECT-BASED LEARNING AND INTERLINGUAL INTERACTION **8**

Берта Е. Т.
МОРФОЛОГІЧНІ ВІДМІННОСТІ ТА ПОДІБНОСТІ В УГОРСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ **13**

Біленко Т. Г., Катиш Т. В.
ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНА ЛЕКСИКА В УКРАЇНСЬКІЙ ТЕРМІНОСИСТЕМІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ **16**

Бойчук В. М., Місягіна І. М.
ЗІСТАВНЕ ВИВЧЕННЯ ПАСИВНОГО СТАНУ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ **20**

Венгринюк М. І., Ріба-Гринишин О. М.
МЕТОДОЛОГІЯ СУЧАСНОГО МОВОЗНАВСТВА: МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД **25**

Viediernikova T. V.
METAPHORIZATION AS A PRIMARY MECHANISM OF MODERN ENGLISH LEXICAL EXPANSION **29**

Havryliuk O. O.
SHAPING PERCEPTION THROUGH HEADLINES: DISCURSIVE FEATURES IN BRITISH AND AMERICAN PRESS COVERAGE OF UKRAINE **34**

Гарбар І. В.
ОСОБЛИВОСТІ ФЕМІНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ЖІНОЧОГО ЛЕКСИКОНУ **40**

Golovnia A. V.
INTERNET SLANG IN CONTEMPORARY ENGLISH: SOURCES, FUNCTIONS, AND LEXICO-SEMANTIC CHARACTERISTICS **44**

Demchenko I. V.
RADIOPHRASEOLOGY AS A SUBTITLE OF PROFESSIONAL COMMUNICATION OF AVIATION SPECIALISTS IN AVIATION ENVIRONMENT **50**

Григорян Н. Р., Дьоміна Н. Ю.
ПРОСОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННЄВОЇ ПОВЕДІНКИ АДВОКАТА В СУДОВІЙ ПРОМОВІ **54**

Дячок М. Г., Новосадська О. Б., Поведа Т. П.
СПОСОБИ ТВОРЕННЯ ТА ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНИХ МЕТЕОРОЛОГІЧНИХ ТЕРМІНІВ **58**

Zhaboruke I. A., Таланова Л. Г.
THE CATEGORY OF "IMPERSONALITY" IN MODERN ENGLISH **62**

Кісельова А. А.
МОВА ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ: ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ТА ПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАЦІЇ СУЧАСНОГО ІТ-ФАХІВЦЯ **67**

Крижанівська Г. Т.
ГЕНДЕР І МЕТАФОРА В ФІНАНСОВИХ ВІДЕОБЛОГАХ: КОГНІТИВНИЙ ПІДХІД **73**

Кузьменко В. І.
МОВА ЯК ІНСТРУМЕНТ І МІШЕНЬ: РОЛЬ ПРОПАГАНДИ В ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ОПЕРАЦІЯХ РФ (НА МАТЕРІАЛІ МЕДІА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ) **78**

Кульчицький В. І., Волкова Л. В.
СЛОВОТВОРЕННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ: АНАЛІЗ ШВЕДСЬКОЇ ІНТЕРНЕТ-ЛЕКСИКИ **82**

Ланських О. Б., Сливка Н. П., Дернова Т. А.
МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ПРАГМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА ОСНОВІ СУЧАСНОГО ЦИФРОВОГО ДИСКУРСУ **86**

Литвинко О. А.
ПРОБЛЕМА ТЕРМІНА І ПРОФЕСІОНАЛІЗМА У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ ТЕРМІНОСИСТЕМІ СУДОЧИНСТВА **92**

Lukyanchenko I. O.
COMPARATIVE IDIOMS WITH AN ORNITHONYM COMPONENT DESCRIBING HUMAN APPEARANCE IN ENGLISH AND UKRAINIAN **96**

Моренець І. М.
УСІЧЕННЯ ЯК БЕЗАФІКСАЛЬНА ФОНОМОРФОЛОГІЧНА МОДЕЛЬ СЛОВОТВОРЕННЯ В ІСПАНСЬКІЙ МОВІ **101**

Mosiienko O. V.
MILITARY TERMINOLOGY IN ENGLISH-LANGUAGE NEWS ARTICLES: FUNCTIONAL ASPECTS **105**

Нестерчук К. М.
ВІЙСЬКОВИЙ МЕДІАДИСКУРС У СИСТЕМІ СУЧАСНИХ ІНСТИТУЦІЙНИХ ДИСКУРСІВ **109**

Oleinikova G. O.
THE ROLE OF METAPHOR IN CONTEMPORARY POLITICAL DISCOURSE **114**

Павлович Т. І., Суродейкіна Т. В.
МОВНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ СЕСТЕР БЕННЕТ У РОМАНІ ДЖ. ОСТІН «ГОРДІСТЬ ТА УПЕРЕДЖЕННЯ» **118**

Pozhar A. B., Yemets N. O.
BLENDED ANALYSIS OF COMMUNICATIVE ROLES IN INSTITUTIONAL SETTINGS IN SITUATIONS OF INTERACTIONAL TROUBLE **122**

Polishchuk G. V.
BRINGING CONFLICT TO LIFE IN SPOKEN INTERACTION **127**

Попович Н. М.
СПЕЦИФІКА ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИХ ЗАСОБІВ МЕТАФОРИ ПОЕТИЧНОГО СТИЛЮ І. Я. ФРАНКА (ЗА ЗБІРКОЮ «ЗІВ'ЯЛЕ ЛИСТЯ») **133**

Посохова А. В., Пилипець О. В.
МОВЛЕННЄВА КОМУНІКАЦІЯ В УМОВАХ РИЗИКУ: СТИЛІСТИЧНІ ТА ПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ ПОВІДОМЛЕНЬ **139**

Регушевська І. А., чилова О. Л.
МОВНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ОЦІНКИ В СПОРТИВНОМУ БЛОЗІ **143**

Романова Н. В.
СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОЛОРОНІМУ *BUNT* (НА МАТЕРІАЛІ КАЗОК ФРІДИ ШАНЦ) **148**

Савчин Н. Б.
СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ МОДАЛЬНОСТІ У МОВНИХ СИСТЕМАХ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ **152**

Совєтна А. В., Грон Ю. Г.,
НЕОФІЦІЙНИЙ ЛИСТ ЯК ФОРМА НАРАТИВУ В РОМАНІ МЕКСИКАНО-АМЕРИКАНСЬКОЇ ПИСЬМЕННИЦІ АНИ КАСТІЛЛО «ЛИСТИ ДО МІКСКВІГУАЛА» **157**

Soldatova L. P.
THE ESSENCE OF THE CONCEPT "LANGUAGE" AS "A MEANS" IN THE UNDERSTANDING OF KARL MARX AND FRIEDRICH ENGELS **161**

Тріщ Р. С., Альбота С. М.
ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ МОВНОЇ МАНІПУЛЯЦІЇ В РЕКЛАМНОМУ ДИСКУРСІ **166**

Умрихіна Л. В.
СТРУКТУРНО-СИНТАКСИЧНА ТИПОЛОГІЯ БАЖАЛЬНИХ ДВОСКЛАДНИХ РЕЧЕНЬ……170

Чернявська С. М., Заверющенко М. П., Дяченко О. В.,
НАУКОВИЙ СТИЛЬ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: СТРУКТУРНІ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ……175

Chetverikova O. R.
LINGUISTIC VARAIBILITY OF ENGLISH PROPER NAMES IN THE EPOCH OF GLOBALIZATION……180

Шаповал А. С.
ЛІНГВОРИТОРИЧНІ ЗАСОБИ ВПЛИВУ В ПОЛІТИЧНИХ ПРОМОВАХ АМЕРИКАНСЬКИХ ТА БРИТАНСЬКИХ ЛІДЕРІВ……184

Шахновська І. І.
ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ЕМОЦІЙ В ЗАГОЛОВКАХ СУЧАСНОГО АНГЛОМОВНОГО МЕДІАДИСКУРСУ……189

Шульська Н. М., Зінчук Р. С., Кирилюк О. Л.
МОВНІ МАРКЕРИ СУБ'ЄКТИВІЗАЦІЇ В ПУБЛІЧНОМУ МЕДІАДИСКУРСІ: ЕМОЦІЙНО-ОЦІННА ЛЕКСИКА СУЧАСНИХ ТЕЛЕНОВИН……193

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Авксентьєва Г. А.
ПОЕТИКА ПЕЙЗАЖУ У ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ……199

Бандура Т. Й.
НАРАТИВНА ФУНКЦІЙНІСТЬ ЛІТЕРАТУРНОГО ПОРТРЕТУ В ПОВІСТІ І. ФРАНКА «ЗАХАР БЕРКУТ»……204

Благовірна-Храновська У. М.
ДИСКУРСИВНІ ОСОБЛИВОСТІ ХРОНОТОПУ В БРИТАНСЬКИХ ЛІТЕРАТУРНИХ РЕЦЕНЗІЯХ «THE GUARDIAN» 2020–2025 РОКІВ……209

Demetska V. V., Banias N. Yu., Lizak K. M.
ARCHETYPAL MOTIFS OF RUINATION AND THE LYRICAL SURVIVAL OF THE HUMAN SPIRIT: A COMPARATIVE ANALYSIS OF CORMAC MCCARTHY'S "THE ROAD" AND ITS CINEMATIC ADAPTATION……215

Кириленко Н. І., Цибульник Н. І.
РЕЦЕПЦІЯ СТЕРЕОТИПНИХ ЖІНОЧИХ ОБРАЗІВ У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ЕПІЧНОМУ ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ ПРОЗИ О. ПЕЧОРНОЇ, І. РОЗДОБУДЬКО ТА Т. ГОРІХА ЗЕРНЯ)……220

Літвинчук Т. В.
ІНТЕРПРЕТАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ ДИТЯЧОГО СВІТУ У КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІСТОРІЇ ТА ІДЕНТИЧНОСТІ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ Т. ПАХОМОВОЇ «СХИЗМАТИК. ДІТИ КАЇНА» ТА «ЮГОСЛАВІЯ, МОЯ БАТЬКІВЩИНА» Ґ. ВОЙНОВИЧА)……225

Пашкова А. В.
ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ У РОМАНІ ЖАУМЕ КАБРЕ «МОЄ КАЯТТЯ» ТА ЇЇ ВІДТВОРЕННЯ В ПЕРЕКЛАДІ……232

Тасмасис О. О.
ВПЛИВ КУЛЬТУРНИХ, ІСТОРИЧНИХ ТА СОЦІАЛЬНИХ ФАКТОРІВ НА ТРАНСФОРМАЦІЮ КОНЦЕПТУ ЗЛОЧИН У ХУДОЖНЬОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ НАРАТИВІ……235

Чорний Р. А.
ПОЕТИКА ЖАНРУ «ЕМІГРАНТСЬКОГО РОМАНУ» САЛМАНА РУШДІ «ЗОЛОТИЙ ДІМ»: ОПОЗИЦІЯ HOMO LOCUS ТА HOMO VIATOR……239

Чуб В. П., Яценко І. М.
ПОЕТИКА ГУСТАТИВІВ У ДИСТОПІЧНОМУ ДИСКУРСІ: ВІД ДЖ. ОРВЕЛЛА ДО М. УЕЛЬБЕКА ТА А. ВОЛОДІНА……243

ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

Batiuk I. Yu.
THE PECULIARITIES OF ENGLISH TRANSLATION OF DIALECTICISMS USED IN JAPANESE LITERARY TEXTS **250**

Бойко Ю. П., Тарасова О. В.
СПЕЦИФІКА ВІДТВОРЕННЯ ТЕРМІНІВ ХІМІЧНОЇ ТА ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В АНГЛО-УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ **254**

Бочан П. О.
ПРОБЛЕМИ МАШИННОГО ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНОЇ ОМОНІМІЧНОЇ ЛЕКСИКИ **261**

Гоца Н. М., Косенко А. В., Беженар І. В.
ПРОБЛЕМАТИКА ВІДТВОРЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ АВТОРА ПРИ ПЕРЕКЛАДІ НАУКОВО-ПОПУЛЯРНОЇ ПРОЗИ **266**

Zhmayeva N. S.
ON THE ISSUE OF RENDERING THE LINGUISTIC PERSONALITY OF A LITERARY CHARACTER IN TRANSLATION **271**

Заболотна Т. В., Савчук В. І.
ВІДТВОРЕННЯ ФУТУРИСТИЧНОЇ КАРТИНИ СВІТУ: ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ Р. БРЕДБЕРІ) **275**

Козак Т. Б., Тупікова Т. В.
ВИКОРИСТАННЯ АНГЛІЦИЗМІВ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ ЮРИДИЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ ТА ЇХ АДАПТАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ **281**

Коккіна Л. Р.
ЕВОЛЮЦІЯ ЦИФРОВОГО МОВЛЕННЯ МОЛОДІ ТА ЙОГО РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ У ФРАНКО-УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ: ФОРМАТНІ ТА ПРАГМАТИЧНІ АСПЕКТИ **285**

Кузнєцова І. В.
РЕДАГУВАННЯ ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ В АНГЛО-УКРАЇНСЬКОМУ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОМУ ПЕРЕКЛАДІ **290**

Кушнірова Т. В., Павельєва А. К., Пінчук Є. В.
СТРАТЕГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ КОНСИСТЕНТНОСТІ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ OPEN-SOURCE ДОКУМЕНТАЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ GODOT ENGINE) **296**

Міроненко А. Є., Козачук А. М., Роговська І. О.
ОНОМАСТИЧНИЙ ПРОСТІР ЦИКЛУ РОМАНІВ Г. БЛЕК «НАРОД ПОВІТРЯ» У ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧІЙ ПЕРСПЕКТИВІ **300**

Пономаренко О. О., Чрділелі Т. В.
ЛЕКСИКО-СИНТАКСИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЯК МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ ТОЧНОСТІ В АНГЛО-УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ ЕКОНОМІЧНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ **304**

Serhiienko T. M., Shoptenko V. R., Denysiuk Yu. I.
THE TRANSLATION IN MILITARY DISCOURSE AS A TOOL OF IDEOLOGICAL INFLUENCE: NARRATIVE MECHANISMS AND POLITICAL POSITIONING **309**

Сушко З. С.
ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ СТИЛЬОВОЇ ТА ЕСТЕТИЧНОЇ ЦІЛІСНОСТІ РОМАНУ Р. ОЛДІНГТОНА «СМЕРТЬ ГЕРОЯ» В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ Ю. ЛІСНЯКА **313**

Ткач О. В., Кучера А. М.
ВИСВІТЛЕННЯ В ПРЕСІ ПРОБЛЕМ ІНФЛЯЦІЇ У США (ЗА ПУБЛІКАЦІЯМИ У THE NEW YORK TIMES) **318**

CONTENTS

LINGUISTICS

Bazarova I.
PECULIARITIES OF SMALL TALK ETIQUETTE FORMULAS IN FILM DISCOURSE (BASED ON SPANISH FILM DISCOURSE) **4**

Bezugla I. V.
DEVELOPING ECONOMIC LINGUOCULTURE IN HIGHER EDUCATION THROUGH PROJECT-BASED LEARNING AND INTERLINGUAL INTERACTION **8**

Berta E.
MORPHOLOGICAL SIMILARITIES AND DIFFERENCES BETWEEN HUNGARIAN AND UKRAINIAN **13**

Bilenko T., Katysh T.
INTERNATIONAL VOCABULARY IN THE UKRAINIAN TERMINOLOGY SYSTEM OF INFORMATION TECHNOLOGIES AND INFORMATION SECURITY **16**

Boichuk V., Misiahina I.
COMPARATIVE STUDY OF THE PASSIVE VOICE IN ENGLISH AND UKRAINIAN **20**

Venhryniuk M., Riba-Grynyshyn O.
METHODOLOGY OF MODERN LINGUISTICS: AN INTERDISCIPLINARY APPROACH **25**

Viediernikova T. V.
METAPHORIZATION AS A PRIMARY MECHANISM OF MODERN ENGLISH LEXICAL EXPANSION **29**

Havryliuk O. O.
SHAPING PERCEPTION THROUGH HEADLINES: DISCURSIVE FEATURES IN BRITISH AND AMERICAN PRESS COVERAGE OF UKRAINE **34**

Garbar I.
FEATURES OF FEMINIZATION IN THE UKRAINIAN WOMEN'S LEXICON **40**

Golovnia A. V.
INTERNET SLANG IN CONTEMPORARY ENGLISH: SOURCES, FUNCTIONS, AND LEXICO-SEMANTIC CHARACTERISTICS **44**

Demchenko I. V.
RADIOPHRASEOLOGY AS A SUBTITLE OF PROFESSIONAL COMMUNICATION OF AVIATION SPECIALISTS IN AVIATION ENVIRONMENT **50**

Grigorian N., Dyomina N.
PROSODIC PECULIARITIES OF A LAWYER'S SPEECH BEHAVIOR IN COURTROOM DISCOURSE **54**

Diachok T., Novosadska O., Poveda T.
WAYS OF FORMING AND TRANSLATION OF ENGLISH METEREOLOGICAL TERMS **58**

Zhaboruke I. A., Таланова Л. Г.
THE CATEGORY OF "IMPERSONALITY" IN MODERN ENGLISH **62**

Kiselova A.
LANGUAGE AS AN INSTRUMENT OF PROFESSIONAL IDENTITY: LINGUISTIC, STYLISTIC AND PRAGMATIC ASPECTS OF IT PROFESSIONALS' COMMUNICATION **7**

Kryzhanivska H.
GENDER AND METAPHOR IN FINANCIAL VIDEO BLOGS: A COGNITIVE APPROACH **73**

Kuzmenko V.
LANGUAGE AS AN INSTRUMENT AND A TARGET: THE ROLE OF PROPAGANDA IN THE INFORMATION-PSYCHOLOGICAL OPERATIONS OF THE RUSSIAN FEDERATION (BASED ON MEDIA FROM THE TEMPORARILY OCCUPIED TERRITORIES) **78**

Kulchytskyi V., Volkova L.
WORD FORMATION IN THE CONTEXT OF DIGITALIZATION: AN ANALYSIS OF SWEDISH INTERNET VOCABULARY..82

Lanskykh O., Slyvka N., Dernova T.
THE METHODOLOGY FOR DEVELOPING PRAGMATIC COMPETENCE IN ENGLISH BASED ON MODERN DIGITAL DISCOURSE.....86

Lytvynko O.
THE PROBLEM OF TERMS AND PROFESSIONALISMS IN THE MODERN ENGLISH LEGAL TERMINOLOGY OF JUDICIAL PROCEEDINGS 92

Lukyanchenko I. O.
COMPARATIVE IDIOMS WITH AN ORNITHONYM COMPONENT DESCRIBING HUMAN APPEARANCE IN ENGLISH AND UKRAINIAN.....96

Morenets I.
TRUNCATION AS AN AFFIXLESS PHONOMORPHOLOGICAL MODEL OF WORD FORMATION IN THE SPANISH LANGUAGE.....101

Mosiienko O. V.
MILITARY TERMINOLOGY IN ENGLISH-LANGUAGE NEWS ARTICLES: FUNCTIONAL ASPECTS.....105

Nesterchuk K.
MILITARY MEDIA DISCOURSE IN THE SYSTEM OF MODERN INSTITUTIONAL DISCOURSES.....109

Oleinikova G. O.
THE ROLE OF METAPHOR IN CONTEMPORARY POLITICAL DISCOURSE.....114

Pavlovych T., Surodeikina T.
LINGUISTIC MEANS OF EXPRESSION OF THE BENNET SISTERS IN J. AUSTEN'S NOVEL "PRIDE AND PREJUDICE"...118

Pozhar A. B., Yemets N. O.
BLENDED ANALYSIS OF COMMUNICATIVE ROLES IN INSTITUTIONAL SETTINGS IN SITUATIONS OF INTERACTIONAL TROUBLE.....122

Polishchuk G. V.
BRINGING CONFLICT TO LIFE IN SPOKEN INTERACTION 127

Popovych N.
SPECIFICITY OF LEXICAL-SEMANTIC MEANS OF THE POETICAL STYLE METAPHOR OF I. YA. FRANKO (BASED ON THE COLLECTION «WITHERED LEAVES»).....133

Posokhova A., Pylypets O.
VERBAL COMMUNICATION IN RISK SITUATIONS: STYLISTIC AND PRAGMATIC FEATURES OF ENGLISH AND UKRAINIAN MESSAGES.....139

Regushevskaya I., Achylova O.
LINGUISTIC MEANS OF EXPRESSING EVALUATION IN A SPORTS BLOG.....143

Romanova N.
SEMANTIC FEATURES OF THE COLORONYM *BUNT* (BASED ON THE FAIRY TALES OF FRIDA SCHANZ).....148

Savchyn N.
SEMANTIC FEATURES AND FUNCTIONING OF MODALITY IN LANGUAGE SYSTEMS: A COMPARATIVE ANALYSIS OF ENGLISH AND UKRAINIAN 152

Sovietna A., Hron Yu.
INFORMAL LETTER AS A FORM OF NARRATIVE IN THE NOVEL "THE MIXQUIAHUALA LETTERS" BY MEXICAN-AMERICAN WRITER ANA CASTILLO.....157

Soldatova L. P.
THE ESSENCE OF THE CONCEPT "LANGUAGE" AS "A MEANS" IN THE UNDERSTANDING OF KARL MARX AND FRIEDRICH ENGELS.....161

Trishch R., Albota S.
THEORETICAL APPROACHES TO THE STUDY OF LANGUAGE MANIPULATION IN ADVERTISING DISCOURSE.....166

Umrykhina L.
STRUCTURAL-SYNTAXIC TYPOLOGY OF DESIRATIVE TWO-SYLLABLE SENTENCES.....**170**

Cherniavska S., Zaveriushchenko M., Dyachenko O.
SCIENTIFIC STYLE OF THE MODERN UKRAINIAN LANGUAGE: STRUCTURAL AND FUNCTIONAL FEATURES.....**175**

Chetverikova O. R.
LINGUISTIC VARAIBILITY OF ENGLISH PROPER NAMES IN THE EPOCH OF GLOBALIZATION.....**180**

Shapoval A.
LINGUORHETORICAL MEANS OF INFLUENCE IN THE POLITICAL SPEECHES OF AMERICAN AND BRITISH LEADERS.....**184**

Shakhnovka I.
VERBALIZATION OF EMOTIONS IN THE HEADLINES OF MODERN ENGLISH MEDIA DISCOURSE.....**189**

Shulska N., Zinchuk R., Kyryliuk O.
LINGUISTIC MARKERS OF SUBJECTIVIZATION IN PUBLIC MEDIA DISCOURSE: EMOTIONAL AND EVALUATIVE VOCABULARY OF CONTEMPORARY TELEVISION NEWS.....**193**

LITERATURE STUDIES

Avksentieva G.
POETICS OF LANDSCAPE IN LITERARY DISCOURSE.....**199**

Bandura T.
NARRATIVE FUNCTIONALITY OF THE LITERARY PORTRAIT IN I. FRANKO'S STORY «ZAKHAR BERKUT».....**204**

Blahovirna-Khranovska U.
DISCURSIVE FEATURES OF THE CHRONOTOPE IN BRITISH LITERARY REVIEWS IN «THE GUARDIAN» (2020–2025).....**209**

Demetska V. V., Banias N. Yu., Lizak K. M.
ARCHETYPAL MOTIFS OF RUINATION AND THE LYRICAL SURVIVAL OF THE HUMAN SPIRIT: A COMPARATIVE ANALYSIS OF CORMAC MCCARTHY'S "THE ROAD" AND ITS CINEMATIC ADAPTATION.....**215**

Kyrylenko N., Tsybulnyk N.
RECEPTION OF STEREOTYPICAL WOMEN'S IMAGES IN MODERN UKRAINIAN EPIC DISCOURSE (BASED ON THE PROSE OF O. PECHORNA, I. ROZDOBUDKO AND T. HORIKH ZERNYA).....**220**

Litvynchuk T.
INTERPRETATION STRATEGIES OF THE CHILDREN'S WORLD IN THE CONTEXT OF NATIONAL HISTORY AND IDENTITY (BASED ON THE NOVEL "SCHIZMATIC. CHILDREN OF CAIN" BY T. PAKHOMOVA AND "YUGOSLAVIA, MY HOMELAND" BY G. VOYNOVYCH).....**225**

Pashkova A.
RENDERING INTERTEXTUALITY IN THE TRANSLATION OF JAUME CABRÉ'S NOVEL MY CONFESSION.....**232**

Tasmasys O.
THE INFLUENCE OF CULTURAL, HISTORICAL AND SOCIAL FACTORS ON THE TRANSFORMATION OF THE CONCEPT OF CRIME IN THE FICTIONAL CRIME NARRATIVE.....**235**

Chornyi R.
THE POETICS OF THE «EMIGRANT NOVEL» GENRE IN SALMAN RUSHDIE'S «THE GOLDEN HOUSE»: THE OPPOSITION BETWEEN HOMO LOCUS AND HOMO VIATOR.....**239**

Chub V., Yatsenko I.
THE POETICS OF GUSTATIVES IN DYSTOPIAN DISCOURSE: FROM G. ORWELL TO M. HOUELLEBECQ AND A. VOLODINE.....**243**

TRANSLATION AND INTERPRETATION STUDIES

Batiuk I. Yu.
THE PECULIARITIES OF ENGLISH TRANSLATION OF DIALECTICISMS USED IN JAPANESE LITERARY TEXTS.....250

Boyko Yu., Tarasova O.
SPECIFICITY OF CHEMICAL AND FOOD INDUSTRY TERM REPRODUCTION IN ENGLISH UKRAINIAN TRANSLATION.....254

Bochan P.
PROBLEMS OF MACHINE TRANSLATION OF ENGLISH HOMONYMOUS VOCABULARY.....261

Hotsa N., Kosenko A., Bezhenar I.
PROBLEMS OF REPRODUCING THE AUTHOR'S INDIVIDUAL STYLE WHEN TRANSLATING POPULAR SCIENCE PROSE.....266

Zhmayeva N. S.
ON THE ISSUE OF RENDERING THE LINGUISTIC PERSONALITY OF A LITERARY CHARACTER IN TRANSLATION.....271

Zabolotna T., Savchuk V.
REPRODUCTION OF THE FUTURISTIC WORLDVIEW: TRANSLATION ASPECT (BASED ON THE WORKS BY R. BRADBURY).....275

Kozak T., Tupikova T.
THE USE OF ANGLICISMS IN CONTEMPORARY GERMAN LEGAL TERMINOLOGY AND THEIR ADAPTATION INTO UKRAINIAN.....281

Kokkina L.
THE EVOLUTION OF YOUTH DIGITAL DISCOURSE AND ITS REPRESENTATION IN FRENCH–UKRAINIAN TRANSLATION: FORMAL AND PRAGMATIC ASPECTS.....285

Kuznietsova I.
EDITING INTERNATIONAL VOCABULARY IN ENGLISH-UKRAINIAN SCIENTIFIC AND TECHNICAL TRANSLATION ..290

Kushnirova T., Pavelieva A., Pinchuk Ye.
STRATEGIES FOR ENSURING TERMINOLOGICAL CONSISTENCY IN THE TRANSLATION OF OPEN-SOURCE DOCUMENTATION (A CASE STUDY OF GODOT ENGINE).....296

Mironenko A., Kozachuk A., Rohovska I.
ONOMASTIC SPACE OF THE FOLK OF THE AIR NOVELS BY H.BLACK IN THE SCOPE OF TRANSLATION STUDIES...300

Ponomarenko O., Chrdileli T.
LEXICAL AND SYNTACTIC TRANSFORMATIONS AS A MECHANISM FOR ENSURING COMMUNICATIVE ACCURACY IN THE ENGLISH–UKRAINIAN TRANSLATION OF ECONOMIC DOCUMENTATION.....304

Serhiienko T. M., Shoptenko V. R., Denysiuk Yu. I.
THE TRANSLATION IN MILITARY DISCOURSE AS A TOOL OF IDEOLOGICAL INFLUENCE: NARRATIVE MECHANISMS AND POLITICAL POSITIONING.....309

Sushko Z.
FEATURES OF RENDERING THE STYLISTIC AND AESTHETIC INTEGRITY OF R. ALDINGTON'S NOVEL DEATH OF A HERO IN THE UKRAINIAN TRANSLATION BY Y. LISNYAK.....313

Tkach O., Kuchera A.
COVERAGE OF INFLATION ISSUES IN THE U.S. PRESS (BASED ON PUBLICATIONS IN THE NEW YORK TIMES).....318

НОТАТКИ

НАУКОВИЙ ВІСНИК МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Серія: ФІЛОЛОГІЯ

Науковий збірник

№ 77, 2026

Серію засновано у 2010 р.

Коректор – Вишнякова Я.І.
Комп'ютерна верстка – Демська А. І.

Дата розміщення онлайн – 29.04.2026 р. Дата друку – 05.05.2026 р.
Формат 60×84/8. Обл.-вид. арк. 37,59, ум. друк. арк. 38,59.
Папір офсетний. Цифровий друк. Наклад 200 примірників. Замовлення № 0426/351.

Видавничий дім «Гельветика»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 7623 від 22.06.2022 р.)
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Тел. +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua